מקומות באגרות הראי"ה

לונדון

אנגליה

נכתבו בו 134 · נשלחו אליו 21 · הוא נזכר ב-32

igrot.shlomo-aviner.net

רקע

בירת אנגליה. בשנים תרע"ו-תרע"ט כיהן בה הרב קוק כרבה של קהילת "מחזיקי הדת".

אגרות שנכתבו בלונדון

134 אגרות, לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג שבט תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם הגיעו ללונדון. המברקים לא התקבלו, והרב קוק שמח שנפטר מ'קבלת פנים מטרידה'. הדירה עוד לא התפנתה, והם אצל מר חייקין. בערב באו זקנים ובני תורה. לקהילה יש 'טיפוס של קהילה עתיקה בליטא'.

עיקרי הדברים

- הגעה ללונדון.
- אירוח זמני.
- קהילה ליטאית.

נוסח האגרת

בעה"י[1], לונדון, יום ועש"ק[2], כ"ג שבט.

בני יקירי שליט"א[3], באנו ב"ה[4] שלם פה לונדון אמש כשעה תשיעית בלילה. הדעפעשים שלנו לא קבלו, ולולא הדעפעשע של מר שטרנבוך נ"י[5] לא היו יודעים כלל מבואנו, אבל הוא הודיע להיחידים, שקבלו דבריו בספק, מפני פליאתם על שלא הגיעה להם שום ידיעה. ואנכי שמחתי מזה שנתפטרתי מקבלת-פנים מטרידה. מ"מ[6] היו אנשים יחידים על מסה"ב[7], וביניהם מר פלאטא נ"י. מפני שחשבו שנבא אחר ש"ק[8] הבעל"ט[9] לא נפנתה עדיין הדירה ומר רוזנשטיין נ"י יושב עדיין בה, ונתקבלנו לשעה אצל מר חייקין בדירתו, למקום פיתא וישיבה של היום, ומקום לינה באחד ההוטלים, עד אשר תסודר הדירה אי"ה[10]. בערב כשנתודע בואנו באו כמה מן היותר זקנים, חרדים ובני תורה, ובלינו את הזמן עד אחר חצות הלילה. יש להעדה טפוס של קהילה עתיקה בישראל בליטא, לכל פרטי סידוריה, כאשר ציירנו. כתוב נא יקירי מכל אשר עמך לטובה. דר"ש[11] אהובינו הרה"ג[12] ר"י ד"ר[13] אשר ודו"ר[14] הרץ נ"י, וחזק ואמץ. יחזקנו השי"ת[15] ויאמצנו למען שמו, ויחננו לעלות אל הקודש ברב רחמיו במהרה בקרוב.

ר'[16] יעקב וולפרט נ"י עודנו פה, והי'[17] על מסה"ב בין הבאים, וכן הי'[18] מר שטרנבוך נ"י בתוכם. בכלל הענין הארעי נראה ישר ומכובד ב"ה.

הנני מקצר מקדושת ש"ק. נא לכתוב בפרטיות מכל א"ל[19], והי' זה שלו'[20] וברכה, אביך מצפה אשרך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ב"ה - ברוך השם
5. נ"י - נרו יאיר
6. מ"מ - מכל מקום
7. מסה"ב - מסילת הברזל (תחנת הרכבת)

8. ש"ק - שבת קודש
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. דר"ש - דורש שלום
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. ודו"ר - ודוקטור
15. השי"ת - השם יתברך
16. ר' - רבי
17. והי' - והיה
18. הי' - היה
19. א"ל - אמר ליה / אמר לו
20. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט שבט תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

המצב בלונדון כפי שתיארו, ואף טוב יותר. הדירה עוד לא פנויה. הרב קוק מקבל מבקרים רבים, והרב הרץ שלח מכתב ברכה. הרב קוק מבקש מהרצי"ה שישגיח על בריאותו כמו שהרצי"ה נושא בעול התורה.

עיקרי הדברים

- מבקרים רבים.
- מכתב מהרב הרץ.
- שמירת הבריאות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ט שבט עתר"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], הנה כתבנו אליך מכתב סמוך לבואנו, והשילוח נתאחר, ע"י[4] איזה עכוב עד אחר ש"ק[5] העבר. הודענוך מבואנו שלם ב"ה, ותל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. אקוה שקבלת ג"כ[8] את הטלגרמה אשר שלחנו תיכף לבואנו ע"י מר שטרנבוך נ"י[9]. והנה בכלל המצב הוא פה כפי מה שתארנוהו ב"ה, ובפרטים עוד יותר רצוי. הננו עדיין מוטרדים מפני שלא נתפנתה עדנה הדירה, ואנו מתאכסנים אצל מר חייקין נ"י ולנים בהוטל, וכל הימים עד היום הייתי מעוסק בקבלת מבקרים חשובים ונכבדים, רבנים רבים ושארי אנשי צורה ומעלה. גם הד"ר[10] הרץ נ"י הקדימני במכתב ברכה כתוב בנימוס והידור הראוי ובידידות. יחננו השי"ת[11] למלא את הזמן של שהייתנו פה בגולה בעבודה פורי' לשם ד' תורתו ועמו וכל מעשיו, ויעלנו בקרוב בחדות לבב למשוש לבנו הר קודש אשר אהב.

כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמך בפרטיות, ובחבה וידידות עמוקה, דרוש נא את שלו'[12] אהובנו כ'[13] הרה"ג[14] ד"ר[15] אשר וביתו וכא"ל[16] וכ'[17] הרה"ח[18] ד"ר הרץ נ"י. וכשיהי'[19] הזמן יותר מוכשר אקוה בל"נ[20] ליחד להם הדיבור, כראוי לאוהבים נאמנים ויקרי מעלה שכמותם יב"י[21] שי'[22].

כתוב נא מכל מהלך חייך כעת, מעסקיך הרוחניים והחמריים, מקביעותיך, מסדרי הנהגת הבריאות שלך, וממצב הבריאות בפרטיות. נא, בני יקירי, חזק ואמץ, וכשם שהנך תל"י[23] נוטה שכמך לסבול עול תורה יראה וחכמה ומוסר בכלל, כן תטה שכמך לפקח יפה יפה על חיזוק כחותיך ופתוחם הגשמיים והרוחניים, והשי"ת[24] יצליחך ברב חסדו ועזו, ויזכנו לראות אשרך וטובך על אדמת הקודש בקרוב. והנני מקצר מפני הטרדא. אביך מחבקך באהבה המצפה לתשועה ואורה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"י - על ידי

5. ש"ק - שבת קודש
6. ותל"י - ותודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. ג"כ - גם כן
9. נ"י - נרו יאיר
10. הד"ר - הדוקטור
11. השי"ת - השם יתברך
12. שלו' - שלום
13. כ' - כבוד
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. ד"ר - דוקטור
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. וכ' - וכבוד
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. וכשיהי' - וכשיהיה
20. בל"נ - בלי נדר
21. יב"י - ירבו בישראל
22. שי' - שיחיה
23. תל"י - תודה לא-ל יתברך
24. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פורים עבר בשלום. הדירה עוד לא פנויה, ודירה זמנית בצפון העיר רחוקה ממרכז עבודתו. 'הסבל הגדול של החברתיות הכרכית' מונע ממנו 'התנערות פנימית', וקשה לו למצוא את 'גרעיני האמת' בתוך 'השבלונה השוטפת'. הרב קוק צריך להתחיל מחדש בין מבקר למבקר 'להפנות רוחי למזרח'.

עיקרי הדברים

- עיכוב הדירה.
- קושי החברה הכרכית.
- הכמיהה לחירות נשמתית.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י"ז אד"ש[2] עתר"ו[3].

בני יקירי שליט"א[4], עברו ב"ה[5] ימי הפורים בגלותנו החדשה לשלו'[6]. ת"ל[7] כי רבים ושלמים הם הנוהרים והמקושרים בקישור פנימי מאהבת תורה ודעת יראת ד'. יחננו השי"ת[8] לתן לי רוח טהרה ועזוז לעבוד עבודת קודש, עבודת פנים ועבודת חוץ.

עד כה עדיין לא מצאנו מרגע מקומי, כי הדירה המיועדה לנו לא נתפנתה משכניה עדנה, והוכרחנו לשבת כמה שבועות אצל ה' חייקין נ"י[9], ואח"כ[10] כאשר אמרתי להם שבשום אופן לא אוכל לסבול שבתי אצל יחיד, כי רק מקום לינה הי'[11] לנו באכסניא באחד ההוטלים, שכרו דירה בצפון העיר, ארעית. האויר הוא אמנם פה יותר טוב מבמזרח, אבל אין זה מרכז עבודתי כלל, ומתוך כך לא אוכל להוציא אל הפועל שום דבר תיקון, לא בפנים עניני מחז"ה[12] ולא בחוץ, אע"פ[13] שהש"ר[14] והב"ד[15] מזה ורבנים חשובים אחרים מזה כולם חפצים בשיתוף פעלים מצדי, לא אמצא הכשרה מעשית מצד מניעת הדירה הקבועה לגירותנו פה, ובודאי הכל הוא לטב מן שמיא.

מובן שבראשית הזמן היתה הטרדא גדולה מאד מהמון מבקרים, וגם כעת לא הונח לי, ועוד ישנם רבים מחכים למועד אשר נכנס להדירה המיוחדה בע"ה[16]. קשה לי להתישב ולבא עם הספר אליך בני בדברי אמת כאשר עם לבבי. הסבל הגדול של החברתיות הכרכית מונע אותי הרבה מההתנערות הפנימית, ונפשי שוקקה וצמאה לתנועותיה העצמיות, וזרמי הטרדה סוחבים אותה להתעסק בהמון שיחות, פלפולים, דרושים ורעיונות מוגבלים, מטוכסים באופיים מלוחצים, כמו שהבריות התמימות והמחקות את התום מורגלות בהם, ובקושי גדול הנני משוטט למצא את גרעיני האמת ואת פניני העשר הנמצאים בתוך השבלונה השוטפת הזאת, אבל טרם שנגמר איזה ציץ לבי להגמל, והנה זרם חדש של מבקרים, מעוררים רעיונות ומחשבות עוד הפעם מסחיפת ההרגלים וחולשותיהם, הנה בא, ואני צריך להתחיל בעבודה פנימית מחדש בין פרק לפרק, להפנות רוחי למזרח, למקום עיני ולבי

שם, ולחשוף מעינות ממקורי החירות הנשמתית, אשר נפשי להם עורגת, ולישועתך ד' קויתי, ואני איחל תמיד, להוסיף על תהלתך.

דרש נא יקירי, בשלוי[17] חביבנו הרה"ג[18] הד"ר[19] בעה"ב[20] שליט"א והרב ד"ר[21] לב שליט"א וכא"ל[22], והנני חותם בברכה בצפיית ישועה וכט"ס[23], אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק הכהן קוק

דר"ש[24] באה"ר[25] למאהבינו הרב הנכבד מו"ה[26] נפתלי ה"ש[27] שטרנבוך שליט"א, וביתו וכא"ל ותודה רבה, ולכ' חתנו יקירי הרה"ג[28] מוהרא"ב[29] שליט"א, ולאגודת הקודש שוקדי החכמה האמונים לד' ועמו רב שלו'[30].

הנ"ל

נ. ב.

כתוב נא, בני, מכל הפרטים אשר עמך, מעבודותיך בקודש ובחול ומכל אשר תשער שיענינו. חזק ואמץ ויהי ד' עמך ופועל ידיך ירצה, ונזכה לשמח ברב נחת מאשרך בכט"ס[31].

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אד"ש - אדר שני
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ב"ה - ברוך השם
6. לשלו' - לשלום
7. ת"ל - תודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. נ"י - נרו יאיר
10. ואח"כ - ואחר כך
11. הי' - היה
12. מחז"ה - מחזיקי הדת
13. אע"פ - אף על פי
14. שהש"ר - שיר השירים רבה
15. והב"ד - והבית דין
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בשלו' - בשלום
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. הד"ר - הדוקטור
20. בעה"ב - בעלי הבתים
21. ד"ר - דוקטור
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. וכט"ס - וכל טוב סלה
24. דר"ש - דורש שלום

25. באה"ר - באהבה רבה
26. מו"ה - מורנו הרב
27. ה"ש - השם
28. הרה"ג - הרב הגאון
29. מוהרא"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ב (למשל: אברהם + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
30. שלו' - שלום
31. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף צבי הרץ

בעניין גיוס יהודים לצבא ושמירת שבת: המקורות של הרב חייקין נכונים, ובסכנה מותר. אבל כשיש שהות, חובה לבקש מהממשלה 'הנאורה' לסדר עבודה שלא תחלל שבת. לפי תרומת הדשן (נח) ורמ"א (או"ח שלד), כשהשלטון מגן אין היתר. חובה לעשות 'כל טצדקי' כדי לא להגיע לאונס (רמב"ם, יסודי התורה ה ד), ואין להכניס עצמו לכתחילה למצב של סכנה. הממשלה מתחשבת גם ב'מצפון' של אחרים, ובוודאי תתחשב בתורת ישראל.

עיקרי הדברים

- אין היתר כשאפשר להימנע.
- חובה לבקש מהממשלה.
- 'כל טצדקי' לפני אונס.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ח"י[2] אד"ש[3], תרע"ו[4].

להדרת כבוד הרב הגדול, עוטה אורה, ומרבה המשרה, מו"ה[5] יוסף צבי הערץ שליט"א[6], רב המדינה לממלכת בריטניה יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8], בפאר המעלה.

תודתי נתונה להוד רום מעלתו, על מכתבו הנעלה, ועל רשימת הדברים מעשי ידי ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א. ובשביל קדושת הענין הנשגב הזה העומד על הפרק, הנוגע ברום עולם היהדות מיד ולדורות, הנני מוצא את עצמי מחוייב להביע את דעתי בדעת תורה קדם הדרת מעלתו דמר ניהו רבא בעמי' שליט"א, שאם אמנם כל המקורות אשר הציע כבוד מעלת ידידנו הגרמא"ח[9] נ"י[10] נאמנים הם, אבל לנקודת השאלה העומדת לפנינו אינם נוגעים. אמת הדבר שבכל מקום שיש סכנה אפילו ליחיד, וחשש סכנה לרבים, אין שום איסור תורה עומד, ומתוך כך רשאים וחייבים אנו לעמוד על נפשינו, כאשר יבאו שונאים מדיניים לדרוך בגבולנו.

אבל כל זה הוא רק אם אין באפשרות להקדים לעמוד נגד הסכנה המדינית בלא חילול שבת שלנו, אבל כאשר יש שהות בדבר איך לסדר את חלוקת העבודה, ולדרוש מהממשלה הנאורה, שהיא תקציע את העבודה של בני עמנו שומרי אמונים, באופן שלא יבאו להיות עוברים על הדת, לא בחילול שבת וימים טובים, ולא בשארי איסורי תורה, ודאי זאת היא חובתנו, וחובת גדול המדינה, שבידו לגונן בצדק על זכיות עמו וצאן ידו, כהדרת כבודו שליט"א, לדבר את דברנו בגודל רוח, "ואדברה כעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". רבותינו הפוסקים, אשר חיו בין עמים פראים במהלך רוחם ונימוסיהם, לא היו יכולים לדרוש את צדקם, מבלי לסכן בזה נפשות, על כן הורו בכאב לב לקולא בעניינים כאלה. ולשון התה"ד[11] בסי'[12] נ"ח באותו הענין עצמו שרשם ידידנו הרב הנ"ל[13] שי'[14] ככה הוא שם: "אמנם נראה דיש לתת לב

לפי הענין, לפי ראות עיני חכמי העיר, כגון אם יש שופטים ושלטונים בעיר מבטיחים להציל את ישראל, וכה"ג[15] אם נראה שאין סכנה כלל, לא יחללו את השבת כלל, ולשון דהר"ח[16] דלעיל משמע דזמנין איכא דליכא סכנה, מדכתב כשיש סכנה פן יבאו לשפוך דם משמע קצת דבסתמא לא דיינינן לסכנה", ע"כ[17].

ודבריו הם ברורים, ופסק הלכה בהגהת רמ"א באו"ח[18] סי'[19] של"ד סכ"ו[20] בהג"ה[21] שם. וברור ופשוט הוא, שכל העברה על דת שאנו מותרים לעבור מפני האונס של סכנה, אנו חייבים לעשות כל טצדקי שבעולם לתקן את המעמד שלא נבא לידי האונס, כדי שנשאר נאמנים בקיום תורתנו הקדושה. ואפילו אם כבר בא האונס לידינו, אם אנו יכולים להמלט מן האונס אנו חייבים לעשות כל מה שבידינו להמלט ממנו, ואם אין אנו עושים את מה שיש ביכולתנו לצאת מן האונס, נחשב כל מה שאנו עוברים על התורה, כאילו עברנו חלילה ברצון ובשאט נפש, ולא יעשה כן בישראל, והם הם דברי הרמב"ם[22] בפ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ד', וביאר הדברים יותר במאמרו הגדול המכונה בשם מאמר קדוש השם, גם לענין המעמד של סכנה כזאת שמצד הדין אינו חייב גם לכתחילה במסירות נפש, מ"מ[23] כ"ז[24] שיש בידו להמלט מן הסכנה הוא חייב לעשות כל מה שבידו, ולא יעכב אותו שום עמל ושום הפסד ממון. וק"ו[25] שחייבים אנו להשתדל בכל מיני השתדלות שבעולם, להראות את צדקת תביעתנו לפני הממשלה הישרה, המצטיינת בנאוריותה וסבלנותה, כדי שלא להביא את ההמון הרב של בני עמנו לידי מצב של סכנה כזה, שיהיו מוכרחים לעבור על ידו על גופי תורה, ולהתאמץ בכל עז לבקש את חלק העבודה המגיע לנו בהגנת המדינה באופן שלא יפריע אותנו משמירת התורה וחוקותיה, ואין שום היתר להביא את עצמנו לכתחילה במעמד של סכנה, ולעבור אח"כ[26] את חקי תוה"ק[27], וכמש"כ[28] מג"א[29] בסי' רמ"ח סקי"ד[30].

ופשוט הוא שאין לצרף כלל את מה שכתב מוהרי"ק[31] בחליבה, שהביא הרב הנ"ל שליט"א, דחשיב חילול שבת באונס מצד היראה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכמה טעמים.

חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות, ר"ל, ובפרט בענין שיש לחוש שלא יהי'[32] דבר נמשך לדורות גם במלאכה שאינה צריכה לגופה. חדא שגם אם הי'[33] ברור לנו שאיסור של מלאכה שא"צ[34] לגופה אינו כ"א[35] מדרבנן, גם איסורי דרבנן, בפרט במילי דשבת, לעבור עליהם המון גדול בהמשך הזמן, ג"כ[36] אנו צריכין לעשות כל ההשתדלות האפשרית שלא יבא לידי כך. ולא עוד אלא שמצינו חומר באיסור מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהחמירו בה חז"ל[37] גם למ"ד דלאו דאורייתא היא, כמש"כ[38] הר"ן[39] בפרק חבית, דאע"ג[40] דמצינו בשבותים לפעמים במקום פסידא לא גזרו רבנן, מ"מ החמירו במלאכה שא"צ לגופה וגזרו שלא לכבות את הדליקה, ואפילו ע"י[41] נכרים אסרו מן הדין לומר להם שיכבו.

ובעיקר הדבר אין לנו הכרעה בזה אם ההלכה היא כדעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג[42] פטור עליה, או כדעת הרמב"ם דחייב עליה, רק במקום שיש חשש סכנה מצרפים את דעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג פטור עליה, וכמש"כ המג"א[43] בסי' של"ד סק"ל[44], אבל במקום שאנו יכולים לסלק את הסכנה פשיטא שאנו חייבים לסלקה מפני הספק, אפילו אם הי' מקום להקל באיסור דרבנן, כדי לחוש לדעת הרמב"ם

וגדולי הראשונים העומדים בשיטתו הסוברים דמלאכה שאצל"ג חייבים עליה, ואסורה מה"ת[45] בחיוב כרת וסקילה.

אך חוץ מכל אלה, וחוץ ממה שרבו מאד הפוסקים החולקים על עיקר סברתו של מוהריי"ק, ומבואר מדבריהם שמה שהתכלית האחרון של המלאכה אינו נצרך לו זה לא יעשה את המלאכה למלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שהתכלית הקרוב של המלאכה הוא נדרש לו, כגון כשהוא מוכרח לבשל בעד הנכרי המכריחו, אע"פ[46] שעיקר תכלית הבישול היא אצלו כדי להסיר ההכרח, מ"מ מה שהוא מתעסק בבישול הוא בשביל הבישול עצמו. ואין זה דומה לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, דלא חשיבה כ"א מלאכה שאינה צריכה לגופה, מפני שאיננו צריך כלל להמלאכה של החפירה, לשום דבר, ואינו מכוין אליה כלל, אבל כאן הרי הוא מכוין להבישול מאחר שהמכריח שלו הוא מקפיד דוקא שיעשה את המלאכה הזאת. והרי הדבר דומה לכל המלאכות שבעולם שאלמלא הכרח החיים לא היי עוסק בהם, למשל אם לא היי רעב ללחם לא היי אופה, ולא נאמר בשביל כך שתחשב למלאכה שא"צ לגופה.

אבל מכ"ז אין שום שייכות לנ"ד דברי מוהריי"ק הללו, הוא דבר באופן שאין שום צד שיתוף של תועלת מצד הרצון העצמי של היהודי, כהנאת הבישול וכיו"ב[47], שאז יש עכ"פ[48] איזה צד סברא לומר להכניס בכלל מלאכה שאצל"ג. אבל בנ"ד[49], שאנו כולנו נאמנים מאד להממשלה שאנו יושבים בה, ובשלומה לנו שלום, ובודאי כל מה שאנו עושים להצלתה ותקנתה הרי הוא דבר שאנו צריכים להם, אלא שיש בידינו לפי המצב פה לברר לפני הממשלה הרוממה ירי"ה[50], שאנו מוכנים לעשות את הצורך הגדול הזה באופנים אחרים ובפעולות אחרות שאין בהם חילול קדושת שויו"ט[51]. אבל אם חלילה לא נשתדל בכך, ונעשה ברצוננו את הפעולות הללו הנצרכות לתיקון המדינה שאנו שוכנים בה, באופן שיש בהן מלאכה בשבת וימים טובים, הרינו בזה מחללים את קדושת שבת ויו"ט[52] במלאכות הצריכות לגופן, שהוא חילול שויו"ט דאורייתא אליבא דכו"ע[53].

בענין הכהנים אין לי מה להוסיף על הדברים שכתבתי במכתבי הראשון, וביחוד שגם כבוד ידידינו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א הלא מסיים גם הוא ברשימתו, שאם אפשר להשתדל אצל הממשלה להטיל עבודה אחרת על הכהנים מה טוב. ואני אומר אין זה רק מה טוב, אלא חוב גדול ונמרץ הוא על כל מי שהיכולת בידו להיות לפה לאחיו אצל הממשלה להציל את אחינו מהעברת הדת, בין בכל איסורי תורה השוים לכל, בין באיסורי כהונה, ובודאי מוכרח הדבר להזדמן לכהנים, אם לא יהיו משומרים ביחוד ע"פ[54] חלוקת העבודה מטעם הממשלה, גם טומאות של תורה ודאיות, שעל זה לא מהני הענין של כמציל מידם.

והנני חוזר על דברי שכתבתי במכתבי הראשון, שהדרת כבוד מעלת אדוני, אשר הקימו ד' על לעמוד לפני מלך ושרים, לדבר טוב על עם ד' וקדושת תורתינו הקדושה, ברוח נדיבה אשר תסמכהו ובחכמת לבבו ידע וישכיל איך להסביר לראשי הממשלה, ולאצילי בני עמנו המתעניינים בשאלה הגדולה הזאת, שאחרי אשר המעמד המוסרי והנאור העליון של האומה הבריטית בא לידי המדה הגדולה הזאת, להתחשב גם בשאלה הצבאית עם רגשות הקודש הפנימיים של אזרחיה, ודאי עומדות הן אצלנו בני ישראל התביעות הבאות מצד חובת שמירת דתנו הקדושה ברום המעלה היותר עליונה, של כל רגשי

קודש היותר נאצלים ועדינים. ואנו בטוחים שהרוח הפטריוטי הנשגב, המפעם בלב אחינו יושבי מדינת בריטניא במדה הגדולה הראויה לממלכה הנאורה-שבנאורות הזאת, ששמה לה את שויון הזכיות במלא המובן לקו למשטריה המדיניים, הרוח הזה יתפתח ויתגדל ע"פ דרכו, דוקא ביחד עם הנטירה המדוייקת של רוח האמונה הקדושה, שבא יבא לשלמותו רק עם ההנהגה המתאימה לשמירת דתנו הקדושה ומצותיה בכל עת, גם בעת מצור ומלחמה. וכנסת ישראל האנגלית היא נכונה לעבוד בחפץ לבב בודאי את כל הנדרש מצדה להצלת המדינה באופן המתאים עם חקי תורת ד', שמכלל זה הוא ג"כ שלא תהיה תורה שלמה שלנו גרועה ח"ו[55] מאיזה שיחה והגות לב אידיאלי, של מצות אנשים מלומדה, אשר גם עם אלה מתחשבת היא הממשלה, ברב נדיבות רוחה, וק"ו שתתחשב עם פקודי ד' הישרים ומשפטיו על ישראל, ותתן לאחינו עבודות כאלה, במצבים כאלה שיוכלו לקיים את כל חקי ד' כחפצם הפנימי.

ובזכות זה ירומם אלקי הצבאות את דגל הממלכה וקרנה תרום בכבוד. כדי שלא להטריח את רום מעלתו בדברים רבים הנני מקצר ועולה. ואקוה שגם מעלת כבוד ידיד נפשנו הגאון רמ"א חייקין שליט"א, בבינת לבבו הטהור, ביראת ד' אשר בנפשו הטהורה ובשכלו הישר, יסכים לכל דברינו אלה, ומיני' ומינן יתקלם עילאה ב"ה[56]. ויהי'[57] ד' עם הדרת כת"ה, וחפץ ד' בידו יצלח, לקדש שם שמים ושם ישראל ותוה"ק[58] ברבים, ועמים יהודוהו סלה, ועל ישראל תהי'[59] הודו ותפארתו, לאורך ימים טובים.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ורב שלו'[60], כנפשו הנכבדה ונפש ידידו הנאמן בברית אהבתו, מוקיר ומכבד יפעת ערכו, מצפה לתשועת ד' על עמו, עולמו, וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. אד"ש - אדר שני
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. הגרמא"ח - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א, ח (למשל: משה + אברהם + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. התה"ד - התרומת הדשן
12. בסי' - בסימן
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. שי' - שיחיה
15. וכה"ג - וכהאי גוונא
16. דהר"ח - ד + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. ע"כ - על כן

18. באו"ח - באורח חיים
19. סי' - סימן
20. סכ"ו - סעיף כ"ו
21. בהג"ה - בהגהה
22. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
23. מ"מ - מכל מקום
24. כ"ז - כל זה
25. וק"ו - וקל וחומר
26. אח"כ - אחר כך
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. מג"א - מגן אברהם
30. סקי"ד - סעיף קטן י"ד
31. מוהרי"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ק (למשל: יעקב + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
32. יהי' - יהיה
33. הי' - היה
34. שא"צ - שאין צריך
35. כ"א - כי אם
36. ג"כ - גם כן
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
38. כמש"כ - כמו שכתב
39. הר"ן - רבנו נסים
40. דאע"ג - דאף על גב
41. ע"י - על ידי
42. שאצל"ג - שאינה צריכה לגופה
43. המג"א - המגן אברהם
44. סק"ל - סעיף קטן ל
45. מה"ת - מן התורה
46. אע"פ - אף על פי
47. וכיו"ב - וכיוצא בזה
48. עכ"פ - על כל פנים
49. בנ"ד - בנדון דידן
50. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
51. שויו"ט - שבת ויום טוב
52. ויו"ט - ויום טוב
53. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. ע"פ - על פי
55. ח"ו - חס ושלום
56. ב"ה - ברוך השם
57. ויהי' - ויהיה
58. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
59. תהי' - תהיה
60. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם היו 'גולים בגולה בתוך גולה', ורק השבוע נכנסו לדירה. הרב קוק מבקש לדעת על הדרשה של הרצי"ה בבזל ועל לימודיו, ושואל אם הרצי"ה מעיין ברשימות. ברכה לפסח וליום הולדתו.

עיקרי הדברים

- סוף סוף בדירה.
- דרשה בבזל.
- הרשימות.
- ברכה ליום ההולדת.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ו' ניסן עתר"ו[2] (לונדון).

בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שמחיתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' תמיד בכל טוב ואושר לאוי"ט[4]. לא לפי המדה שהנני חפץ לקחת דברים עמך בני עולה בידי, מפני המניעות וההטרדות, שאני עלול מתכונתי ומצבי להסתבך בהן. עד כה היינו גולים בגולה בתוך גולה. הדירה היתה מדוירה משכנים, וישבנו איזה שבועות אצל מר חייקין, וכאשר נלאיתי כבר מתואר ישיבה כזו נכנסנו באכסניא מיוחדה דירת עראי, שלא מצאו הולמת לנו כי"א[5] בצפון העיר, מקום מרכז "עדת ישראל" האשכנזית. רק שבוע דנא נכנסנו אל הדירה, שהיא ג"כ[6] עדיין בלתי מסודרה כראוי. בכ"ז[7] קצת ישוב הדעת הנני מוצא לעומת המצב הקודם, שסוף כל סוף יש איזה עמדה ברשות היחיד שלנו בגלותנו, ונפשנו חכתה לדי שיבא כל דבר וענין על מכונו כראוי, ונוכל להשתמש בזמן הנדידה ג"כ למטרות רצוייות כחפץ הלב הפנימי. אשמח לשמע ממך את התוכן של דרושך בבזל, ואיך המה סדרי לימודיך בקודש ובחול בפרטיות.

תבאר נא או אולי תשלח את המכתב שקבלת מפולטבה, ומה שלומם. הנני נפסק באמצע ע"י[8] טרדות. תמהני לאיזה צורך אפית מצה בפני עצמך. האינך חושב להיות בפסח הבעל"ט[9] סמוך על השולחן התמידי? ע"ד[10] הבחינה החימית, שאינה נותנת תוצאות בטוחות הראויות לסמוך עליהן לענין או"ה[11], ידעתי זה כבר.

דרש בשלו[12] אהובינו הרבנים החכמים המצויינים הבעה"ב[13] והד"ר[14] הרץ נ"י[15] באהבה נאמנה וכבוד נעלה.

ההנך מציץ לפעמים בהרשימות שתחת ידך, ומה תמצא בהן? כתוב נא לעתים תדירות למשפחתנו בכל המקומות הפזורים בקודש ובחול, גם בשבילנו, ואף שנקוה גם אנו בעה"י לכתוב להם.

מפני הטרדא וקדושת ש"ק[16] הממשמשת לבא הנני מקצר ואומר שלו'[17] רב וברכת ד', כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה אשרך כה"י[18],

אברהם יצחק ה"ק

נ. ב. נתאחר המכתב קצת, ואוסיף ברכת הרגל, ביתרון הכשר ושמחת לבב, ויהי נועם ד' עלינו, וחג חירותנו ופדות נפשנו יאיר לנו בשר ד' וישעו לנצח, ויחננו לשוב אל הקודש ברחמיו הרבים, ותוספת ברכה ואורה לך בני ליום הולדתך לאוי"ט, כי"ה תבורך לאושר רב וגדולת חיים טהורים וטובים באור חכמה ודעת ויראת ד' בעז קודש קדשים, כנפשך היקרה ונפש אביך מברכך בכל לב ממעמקי רוח ונפש ממקור הברכות.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
5. כי"א - כי אם
6. ג"כ - גם כן
7. בכ"ז - בכל זאת
8. ע"י - על ידי
9. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
10. ע"ד - על דבר
11. או"ה - אומות העולם
12. בשלו' - בשלום
13. הבעה"ב - הבעלי הבתים
14. והד"ר - והדוקטור
15. נ"י - נרו יאיר
16. ש"ק - שבת קודש
17. שלו' - שלום
18. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בני צפון לונדון מתגעגעים אליו. 'הקודש העליון חבוי בכלי', והחול אינו אלא 'מסווה'. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר החירות 'משחררת את רוחנו ורוח כל היקום', ומראה את 'חרותו המוחלטת' של הרעיון העליון מול כבלי 'חכמותיו הזעירות' של האדם. 'נצחנו והננו מנצחים את כלי'.

עיקרי הדברים

- הקודש חבוי בכל.
- החול - מסווה.
- חירות ליל הסדר.
- נצח ישראל.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י' ניסן תער"ו[2].

בני חביבי, שליט"א[3], שמחתני היום במכתבך הנחמד ובמכתבים הרצופים. תה"ל[4] על חסדו ואמתו ובטובו יוסיף עמנו לטובה ויחנינו לבא לארץ חמדה ברוב עז ושלו'[5]. ברב רחמיו וחסדיו, אשר לא תמו עדי עד.

שבוע העבר נכנסנו אל הדירה אחרי אשר יצאו השכנים ועדיין לא הספיק הזמן לתקן הכל כראוי, בכ"ז[6] מתאמצים הם למלא רצוניו בכל האפשרות. בני הצפון האשכנזים, היראים שי'[7], שדרנו שם איזה שבועות מתגעגעים באהבה ומצטערים על התרחקותי מהם ריחוק מקום, וב"ה[8] כולם אוהבים ומכבדים ביושר לבב, יברכם ד'.

אם לא הייתי כ"כ[9] מעומס בטרדות ותביעות מעשיות, וביחוד למודיות מעשיות, שהסביבה תובעתם בטבעה, ואני איני יכול וגם איני חפץ להשתמט מזה, אע"פ[10] שהם שלא כנטייתי הפנימית בתביעתי הרוחנית המופשטה, הייתי חפץ לכתוב לך אריכות דברי חפץ ממשאות נפש לפי תכונת הזמן והכשרת הרוח לחג הקדוש והנהדר זמן חירותנו הבעל"ט[11]. אבל התוכנים המוגבלים דוחקים, לפעמים גם להסחת הדעת מהמושגים החביבים שכל בהם עז רוחנו ונעימת חדות נשמתינו.

המחשבה הכללית ע"ד[12] התפשטותם של הרגשות הנאצלות של קדושת הזמן, מחוץ לזמנן, כהמשכת קדושת שבת בימי המעשה, היא צריכה תמיד לבא מההכרה הפנימית, שהקודש העליון חבוי הוא בכל. האידיאליות האלהית חיה היא במילואה בכל פינה ונקודה, של חיים, זמן, ומקום, ומקוריהם ותולדותיהם לאין תכלית בגודל ובקוטן. תוכן החול איננו כ"א[13] מסוה המסתיר, הפועל תעלומה על כל זהרי האורה של החיים הנחמדים והחביבים, שמנועם ד' המה מפכים והולכים במלא עולמים, במלא נשמות ובמלא חיינו פנימה. הקודש בא במועדו, ומסיר את הצעיף, מגלה את פני הלוט, והאורה הקדושה בכל חמודותיה, הנה נראה, מלבבת היא אותנו בנעימות שיחיה, מרוה אותנו נחת משוד

תענוגיה, והננו מתענגים על ד' ועל טובו, ולבבנו מתמלא רום ועדן, בריווי תענוגים, אז תתענג על ד'. ובאים אנו מרוב שקיקת חדות דודים, להשתעשע במצוותיו אשר אהבנו אהבת נפש לעולמים, אשר אהבנו סלה, ממקור נשמותינו מראש צורים, ועד אחרית כל ימי עולמים, ודורי דורים, אשר אהבנו בחמדת כל לבב, מתוך הכרת עז מלאה לבית נשמתית טבעית שכלית ומזגית, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

ובליל התקדש חג, והננו מלאי גאולה, מלאי חרות עליונה, וחירותנו משחררת את רוחנו, ורוח כל היקום, מגלה את האושר הצפון בנו פנימה, כי רוח א-ל חי העולמים בנו חי, בקרבך קדוש, והחיים כולם באים למעמדם, ורוחנו רואה את יקרת ערכם, את גודל שיוויים, ואת רוממות תשוקת תקותם, אשר תבא בטח. בטחו בד' עדי עד כי בו הוא צור עולמים. ומתוך מקרא הקודש אשר לחג הקדוש הננו עומדים על המצפה ונחזה, את רוח החירות ההולך ונגאל, העולה מעלותיו מתוך כל עצמת הסיבוכים, ומתוך המאפליות נראה נהורים, ונפשנו תגיל בד' תשיש בישועתו, וכל עצמותינו תאמרנה ד' מי כמוך.

וגאולתנו גאולת עולמים היא, חודרת היא בכל מרומים ובכל מעמקים, רעיונינו העליון, הרחב מכל מרחבי מרומים, שכבלי העבדות של הגות רוח בן אדם תולעה, וחכמותיו הזעירות, חפצים הם בני אדם מלכי ארץ והמון לאומים לאסור אותו בהם, מראה הוא בימי חג חרותינו, וביותר בכל גודל בלילה הזה בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, את חרותו המוחלטה. נצחנו, והננו מנצחים את כל, וההוד והנצח עמנו, לנצח עוד עדי עד, שרינו עם אלהים ועם אנשים ויכולנו. והננו עדים חיים וקיימים, שחיה בעולם נשמת עם כזאת, שאין קצה לתעצומותיה, שטללי כל אורות עדנים היותר עליונים מרוים הם אותה ולרגעים ישקוה. ויחידי הסגולה, העוסקים בתורת ד', ודבקים באהבת נצח למצוותיו, המלאות לרויה עדני עדנים משמי שמי קדם, הם הם הצנורות אשר על ידם תשוקה נשמת הגוי כולו, מפלגי קדשי קדשים אלה, היוצאים מנחל היוצא מבית ד', המרוה את כל החיים, שעתיד הוא להשקות גם את נחל השטים, ולהעלות גם עליו כל עץ נחמד וכל עלה תעלה ותרופה. ומלאכת שמים עדינה זו בידינו היא מסורה, מה מאד תעלוזנה כליותינו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשרי העם שככה לו אשרי העם שד' אלהיו.

וגדולה היא ערובתנו שאור חדש הולך ומאיר מתוך מחשכים, ופליאות עולמים עתידות להופיע, בתוך מסיבות החיים וממעל להם, וגם במעמקי מחשכיהם, ורוח טוהר, רוח קודש, מלא תעצומה, יופיע בכנסת ישראל, וצמאון חי מלא גבורה והוד, לשוב אל מקום אהלנו לבחר את נחלתנו גאון יעקב אשר אהבנו סלה, ברוח מלא אור ד', ומטרת גבורת קודש, בזרע אדם וזרע בהמה גם יחד, תוסיף לפעמים, בכפלי כחות כבירים, במהרה בימינו, אמן כה יאמר ד' המדבר טוב על ישראל מתוך מחשבותיו, המלאות שלו'[14] וברכה לכל יצוריו.

דרוש נא באהבה נאמנה ובתודה עמוקה את שלו' אהובנו איש המעלה הרה"ג[15] ד"ר[16] אי שליט"א ומשפחתו הכבודה, מה יקר חסדכם וטובכם בכל אותות האהבה והכבוד אשר תראו ברוחכם הטובה לבנינו שליט"א. ברוכים תהיו מאת ד' וחוגו בשמחת לבב את חג המצות הבעל"ט ביתרון הכשר ובכל

טוב. וברכת ד' תבא לכי[17] ידידנו הרה"ח[18] המרומם ד"ר הערץ שליט"א יגיל וישמח בשמחת החג הקדוש בכל טוב וחדוה, כנפשו היקרה הוא וכא"ל[19] שי'.

מפסיקים אותי ענינים שונים, חזק בני ואמץ, השגיח נא על בריאותך והארת רוחך, בצהלה וחדות נועם קודש, וכתוב לי בפרטיות מכל לימודיך ועניניך באר היטב, וצור עולמים ב"ה[20] ידריכנו במעגלי צדק, בנתיב מצותיו ואורות תורתו, יראתו ואהבתו, ויראנו בידידי ידידות משכנות דבירו. והי'[21] זה שלו' רב ועתרת ברכה וכל טוב וחיים לאוי"ט[22], כנפשך האהובה ונפש אביך מברכך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תער"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תה"ל - תהלה לא-ל
5. ושלו' - ושלום
6. בכ"ז - בכל זאת
7. שי' - שיחיה
8. וב"ה - וברוך השם
9. כ"כ - כל כך
10. אע"פ - אף על פי
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"א - כי אם
14. שלו' - שלום
15. הרה"ג - הרב הגאון
16. ד"ר - דוקטור
17. לכי - לכבוד
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. וכא"ל - וכל אשר לו
20. ב"ה - ברוך השם
21. והי' - והיה
22. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד ניסן תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בפסח היו מבקרים רבים. באחרון של פסח דרש הרב קוק בחברת הצעירים 'סיניי' על 'השבת לב אבות על בנים': היסוד החברתי גובר אצל הצעירים, והיסוד האצילי (מחשבת הקודש) אצל האבות. כשהם נפרדים, האצילי נעשה לקוי והחברתי 'מתהפך לזוועה'. גילוי אליהו בנוי על חיבור שני היסודות. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב למשפחה.

עיקרי הדברים

- דרשה ב'סיניי'.
- יסוד חברתי ויסוד אצילי.
- השבת לב אבות על בנים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ד ניסן תרע"ו[2].

בני חביבי שליט"א[3], שמחתנו במכתביך היקרים, אשר הגיעונו במשך ימי החג הקדוש העבר. תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. ימי הרגל עברו כראוי, ב"ה, כמובן בהטרדה מכמה מבקרים, צמאי שמיעה, הנמצאים ב"ה בהמון רב בעיר הכרכית הזאת.

והננו עומדים ומצפים לתשועת ד' לשמע ממך מכל פרטי ענייניך לטובה, וביחוד למילוי הבטחתך להציג לפני את דבריך שאמרת בבזל ומכל אשר תשער שישמחו את רוחנו.

ישר כחך על אשר תכתוב למשפחתנו שיחי'[6]. הזדרז נא בזה לשמח את הזקנים ואת הצעירים בדבריך היקרים, ובהודיעך להם משלומנו ב"ה. נקוה לשמו יתי'[7] שומר ישראל, שיגונן עלינו ועל כל זרע קדשו מהפרעת האורחים הטסים וכציפרים עפות על עמו יגונן.

באהבה רבה תדרש נא לשלו'[8] אהובינו בעל הבית הרה"ג[9] הד"ר[10] שליט"א ומשפחתו היקרה ואהובנו הרה"ח[11] הד"ר הרץ שי'[12] וכא"ל[13]. ברוכים יהיו לד' על כל הטובה וההתקרבות הנאמנה אשר יעשו עמך.

דרשתי באחרון של פסח בחברת "סיניי" של הצעירים פה על דבר התוכן של השבת לב אבות ע"ב[14] ול"ב ע"א[15], שהיסוד החברותי מתגבר תדיר בדור הצעיר, וממנו יונקים האידיאלים הרוחניים העליונים את לשדם, והיסוד האצילי מתגבר בהאבות. האליליים, שלא היו מכירים את היסוד האצילי, היו מחזיקים את האדם למעלה מחמישים לפחות-המדות, מפני ההתחלשות של היסוד החברותי שבתוכנו, ולא הכירו שתכונה זו באה מפני ההתגברות של היסוד האצילי, אומץ מחשבת הקודש, שכל החברתיות מבוססה באמת רק עליו. אבל העולם נתון במצרים הללו של התפרדות שבין עולם האבות לעולם הבנים, והיסוד האצילי כשהיסודות החברותיים נטלים ממנו נעשה לקוי, ולא יצלח לאבן פינה

למוסד החיים אפילו הרוחניים, והיסוד החברותי בהנטל ממנו לח האצילות מתהפך הוא לזעוה. כל היסוד של קיווי הגילוי האליהוויי, בכל ימיו ונהריו, בנוי הוא על אותה התעצומה של התחברותם של שני היסודות הללו, החברותי והאצילי, לבות האבות והבנים, שכשנפתחים השערים איך לטייל מהיכל להיכל, בעולמות הנפרדים והנראים כמנוגדים הללו, מתמלא העולם כולו אורה, וברכת השלו'[16] הולכת ומתפשטת בעולם, ובתוכיות הנשמות מתחילים מבועים להתגלות, שבהם הרויה האצילית השמימית והחברותית הארצית מתמזגים ברב מילוי ועידון, תורת משה הולכת ונזכרת בחוקיה ומשפטיה לכל ישראל, והארץ מוצלת מההחרמה הנוראה, אשר פירודי היסודות הללו גורמים לה, ואליהו הנביא הולך ומופיע לפני בא יום ד' להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

כמדומה ששאלתני ע"ד[17] הבשר, ולא אדע צדדי ספיקותיך. הודיעני נא בפירוט. הבאת בכתובים עם ידידנו הר"ז[18] פינס שי' בד"ת[19]?

בצפית ישועה וברכה וכ"ט[20] הנני חותם בעז יקרת חבת קודש, אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שיחי' - שיחיו
7. ית' - יתברך
8. לשלו' - לשלום
9. הרה"ג - הרב הגאון
10. הד"ר - הדוקטור
11. הרה"ח - הרב החסיד
12. שי' - שיחיה
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. ע"ב - עמוד ב
15. ע"א - עמוד א
16. השלו' - השלום
17. ע"ד - על דבר
18. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
19. בד"ת - בדברי תורה
20. וכ"ט - וכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

תודה על ספרו (תולדות ישראל, חלק ט), וברכה להמשך מפעליו הספרותיים.

עיקרי הדברים

- תודה על הספר.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ער"ח[2] אייר תרע"ו[3], לונדון.

לכבוד אהובי ורב חביבי, הרב הגדול בישראל לתורה ולתעודה, כליל תפארת כל חמדה, מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], שלו'[6] וברכת תודה, אורו עיני מקרני זוהר תשורתו היקרה, ספרי דמר ת"י ח"ו[7], ובכל לב אברכהו באהבה. יאריך השי"ת[8] ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה להגדיל ולהאדיר מפעלי ספרותו, לשמחת לב כל עדיני רוח בעם ד' ההוגים לו רחשי ברכה בכבוד ויקר, והנני ג"א[9] נטפל לענות כנגד המברכים. ד' עמך גבור החיל.

ידי"ע,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. ח"ו - חס ושלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ג"א - גם אני / גם אנו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תוכנית עבודה: שני שיעורים בשבוע בישיבה - גמרא, פירוש רש"י ותוספות, והכוזרי. עומדת על הפרק התאגדות שומרי שבת (שד"ר יונג החל), והרב קוק כבר דרש בעניין. יצאה חוברת על היהודים והמלחמה בהסכמת הלורד רוטשילד, שמסיימת בשיבת העם לארצו - 'אות הזמן'.

עיקרי הדברים

- שיעורים בישיבה.
- שומרי שבת.
- חוברת המלחמה - אות הזמן.

נוסח האגרת

בעזה"י[1], ט"ז אייר תרע"ו[2].

בני חביבי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים במכתבך הגלוי, שהגיענו אחרי אשר חכינו מאד על דבריך להודע משלומך וכא"ל[4].

תהל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו פה. מעבודתי פה, אחרי שעברו השבועות והחדשים הראשונים בהתודעות לחשובים ובני תורה הגונים, התחילה עתה תכנית עבודות במצב הרוחני שבכרך. ישנה פה ישיבה, שהבטחתי להגיד לפני הבחורים הבכירים, שתי פעמים בשבוע, שיעור א' גפ"ת[7] ושיעור אחד רוחני, שכהרגלי יהי'[8] הנושא "הכוזרי". מהם נמצאים בעלי כשרון, אבל הם עסוקים בלמודים אחרים והתעתדות רוזרנדית, ומ"מ[9] יהי' בעה"י[10] תועלת. על הפרק עומדת ג"כ[11] התאגדות שומרי שבת, שהתחיל בזה ד"ר[12] יונג נ"י[13] זה כשנתים, אבל נתרדם הדבר, וחושב שכעת ע"י[14] שיתופי יחזור לתעורה, ונעשו מצדי נסיונות דרושיים, שאמנם פעלה ההשפעה על הציבור ב"ה[15] בדרך תיאורי. יתן ד' ויכנסו הדברים לחוג המעשי. נדפסה כאן חוברת אחת ע"ד[16] היהודים והמלחמה, בחבה פטריוטית הראויה ליהודי אנגליא שבעי הזכויות, בהסכמה תוכנית מהלורד רוטשילד, וסיומה הוא שאחרית המלחמה תהי'[17] תשובת עם נפוץ אל ארצו והגשמת חזיון הנביאים, גם זה אות הזמן. נפלאים מעשי ד' לשנות רוחות בני אדם, והפרט יעיד על הכלל.

ד"ש[18] אוהבינו הרה"ג[19] הדרי"ם[20] שליט"א.

אביך מצפה אשרך כה"י[21],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. וכא"ל – וכל אשר לו
5. תהל"י – תהלה לא-ל יתברך
6. החוה"ש – החיים והשלום
7. גפ"ת – גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
8. יהי' – יהיה
9. ומ"מ – ומכל מקום
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. ג"כ – גם כן
12. ד"ר – דוקטור
13. נ"י – נרו יאיר
14. ע"י – על ידי
15. ב"ה – ברוך השם
16. ע"ד – על דבר
17. תהי' – תהיה
18. ד"ש – דרישת שלום
19. הרה"ג – הרב הגאון
20. הדרי"ם – הדוקטורים
21. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

השיעורים כבר משפיעים. לכבוד שבועות: האמיתות שעמים אינם יכולים להבין 'אחרי כל התחדדות שכלית' - אנו חשים אותן 'בכל מלוא הוד נשמתנו'. דבר ה' מפכה מכל אות ונקודה. 'גאון יעקב' שומע את 'דפיקת השעות' מתוך הנצח. על ההכנה לאוניברסיטה: שיעשה כנטיית רוחו. 'כל החול... אינו אלא מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש'.

עיקרי הדברים

- השפעת השיעורים.
- סגולת ישראל במתן תורה.
- החול - כלי עזר לקודש.
- חופש בבחירת לימודים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ח[2] סיון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], מה יקרו לי אמרותיך במכתבך היקר והנחמד. הואיל נא חביבי ושמח את לבבנו בדבריך האהובים בעתים יותר תדירות.

תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל אשר עמנו. הזמן הולך ושוטף בטרדת עבודות, אשר אמנם עוד אינן ממלאות את הנפש הלקויה, השואפת להדר עליון, אשר רק על אדמת קודש יגלו נצוצי אורותיו. בכל זאת יש בהן כדי להשיב מעט את הרוח הנכאה.

כבר כתבתי לך כמדומה ע"ד[6] שני השיעורים שהחילותי להגיד לפני איזה מצעירי הישיבה, ות"ל[7] כבר אני רואה עקבות השפעה לטובה. יכונן ד' את מעשינו, ויהיו ימי שבתנו בגולה לברכה לעם ד', עד יחננו וישיבנו אל אהלנו כבתחילה לרומם קרן בישועה.

אין הזמן מוכשר כעת לפני מפני טרדות שונות להשתעשע בדברי קודש הראויים לרוחך העדינה, ומה גם לעת הכנת קבלת פני החג הקדוש הנאדר ונערץ בקודש, חג הבכורים יום מתן תורתנו. ואי לאו האי יומא דקא גרים כמה גויים בעלי תרבות ונימוס שונים איכא בשוקא של התולדה האנושית, ותהום החושך הפרוש עליהם מה נורא הוא, וברוך המקום ברוך הוא שבראנו לכבודו, ואותן האמיתיות הגדולות רזי עולם ומוסדות החיים היותר קדושים נצחיים ואידיאליים, שכל עם ולשון לא יוכלו לעכלם ולהבינם, גם אחרי כל התחדדות שכלית והתעמקות פילוסופית, הננו חשים ומרגישים אותם בכל מלא הוד נשמתנו, בכל עומק קרב וכליות רוח ונפש, האורה העשירה של הדר ד' אחד חי העולם, אשר בהגלות טובה כל המחשכים יהיו למאורות וכל המרורים לנעימות עדנים, אשר רק נטיפים מצללי אורותיה ממוזגים הם בתוך רוח האדם הכללי הדולה מעט מעט ממעמקים מים קרים, למוסר ולתפארת, לחסון נצח ולפאר קודש, הלא היא כולה שרויה ברוחנו פנימה, ברוח ישראל סבא, בעצמת

חפץ חייו, וברגשת עדנת רוחו, טוהר אמונתו וגאון קדשו. ודבר ד' החי בחיי בית ישראל, בחיי עם וחיי איש, בחיי דור וחיי דורים ודור דורים, מפכה הוא בגבורתו ממעין החיים, ממקור הגלותה של אש דת, מאותיותיה, נקודותיה, תיבותיה ועניניה של תורת עולמים, וכל הסתעפות נועם חמדותיה.

והולך הוא רוח אלהי עולם זה וחודר בכל התפצלות האורים אשר לאור ישראל בכל פרשה ומדרש, בכל הלכה והגדה, בכל פלפול ולקח, בכל מדע והגיון, וחושף הוא את תעלומותיו, ומגלה הוא את הזוהר הגנוז החי בישראל השב ובישראל הצעיר, בישראל הסובל ובישראל השואף.

ואיך לא נהיה גדולים מלאי אור ועוטי נהרה ביום הגדול הזה. וגאון יעקב הולך הוא ומושך משך ענות צדק בכל תועפות רוחו ובכל היקום. מכיר הוא את הקוטן מתוך הגודל, את הגלוי מתוך הנעלם, שומע הוא את דפיקת השעות והרגעים מתוך רגשת הרת עולמים של נצחי נצחים, והולך הוא וחוצה בעזוז נצחו, בתוך שטפי גלי הזמנים, ומימיהם וימי שאונם כהמון מים כבירים לא יבעתוהו. יודע הוא כי כחם כח עובר הוא, ועמו עזוז נצח והוד ממקור חיי העולם, אשר בחילו ישוב ויחיה גם כל מתי עולמים, בנצחו ינצח כל רגעים שוטפים, אשר נהיו לימים ושבועות ויקוו במעין הנצח, בים החירות העליון, אשר על שפתו מזה ומזה יעלה כל עץ, אשר פריו למאכל ועלהו לתרופה ורוממות ועז ואהבה ונועם לכל היקום, לקומם כל יצורים מנפילתם המטויה, ותורת חסד משלחת היא ברקיה, וגבורת רעם תורה חיציה, ודבר אלהי עולם לעולם יקום, ומתוך כל רוכסי אישים אור ישרים יזרח לשמח שמים וארץ וכל דרים בם, "ירונו יושבי סלע, מראש הרים יצוחו, ישימו לד' כבוד ותהילתו באיים יגידו". ובמספר ומפקד תמנה בית יעקב את רכושה השמימי, פקודי ד' שש מאות ועשר ושלש אשר באורם תזהיר נשמת אור אל חי העולמים, ושטפי האורה ירוצו ממעין האחדות העליונה, ואברים וגידים ועור ובשר ירקם כתפארת אדם לגלות על ידם הוד פאר החיים, ובלב כל נשמה חשה מעינות חדשים יבוקעו, והמעינות חד אל חד ישקו, "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין".

מדוע לא הודעתני בני חמודי בפרטיות משיעוריך, בקודש וגם בחול. ע"ד ההכשרה לאוניברסיטה הלא אמרתי כמה פעמים שתעשה כנטיית רוחך הטהור. אקווה בחסדי השי"ת[8], שכל פינותיך יהיו לימין וכל מעשיך לש"ש, ואיך שתפלס ארחיך בזה יהי ד' עמך. כמובן ענוגי הפנימי הנני מרגיש בהתגדלך בתורת ד' תמימה בעזה"י[9]. כל החול בהמון סעיפיו, למודיו, ידיעותיו והגיוניו, איננו סוף-כל-סוף כ"א[10] מתודה עוזרת אל הגילוי האידיאלי אל הקודש שאנו שואבים בששון ממעיני ישועתו, ממקור תורת ד' החיה בקרבנו, אשרי העם שככה לו הנני חותם בברכת שמחת הרגל הקדוש ויפעות אורותיו לך מחמדי ולכא"ל[11]. שלו[12] רב לך ולעוזריך, מעלות ידידינו האהובים הרבנים החכמים ומשפחותיהם וכא"ל[13] שליט"א. והי[14] זה ברכת ד' וישועתו כנפשך היקרה והחביבה ונפש אביך מצפה ישועת אל למושעות ב"ה במהרה בימינו בקרוב, חותם בברכת התורה ושקיקת חדות משוש תענוגיה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ע"ד - על דבר
7. ות"ל - ותודה לא-ל
8. השי"ת - השם יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ולכא"ל - ולכל אשר לו
12. שלו' - שלום
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. והי' - והיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם קמצו מעיסתם כדי לשלוח כסף למשפחה בארץ. הרב קוק שואל על בר־טוביה (בנימין מנשה לוין), שעיתוני לונדון אינם מוכנים להגיגיו המוסריים 'שהכול הומה ברעש לחם'.

עיקרי הדברים

- כסף למשפחה.
- ענייני בר־טוביה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"א סיון תרע"ו[2], לונדון.

בני חביבי שליט"א[3], שמחת אותנו במכתבך הגלוי, אשר אמנם הרבה חכינו על דבריך שיבאו בארוכה ובפרטיות מכל אשר עמדך. תמהים אנו מאד על אשר אתה מקמץ במכתבים, הלא הם המה שעשועינו בגלותנו.

תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. קמצנו מעיסתנו למען שלח איזה סכום לבני משפחתנו שיחיו. בטח הם צריכים לתמיכה. באיזה אופן שישתמשו בקומץ הזה א"א[6] לנו לבאר. הם בעצמם יעריכו כהוגן.

עבר עלינו תלי"ת[7] החג הקדוש כראוי, לפי הערך הגלותי ב"ה. ע"י[8] ה' קמחי קבלנו ד"ש[9] מאתך. הבא אתה אתו בכתובים, דרש נא בשלומו ביניינו.

ההיו לך מכתבים מבר-טובי? אני צריך להשיבו על מכתב אחד ומאמר, שכתב בעד איזה מהעתונים פה בעברית, אשר כפי הנראה אין מקום להם בעד הגיונותיו המוסריים כעת, שהכל הומה ברעש לחם.

כתוב נא מפרטיות למודיך בקודש ובחול, ובאה"ר[10] דר"ש[11] ידידינו האהובים הרבנים החכמים שליט"א ומשפחותיהם. והי'[12] זה שלו'[13] רב וברכה וכ"ט[14], כנה"י[15] ונפש אביך מצפה לתשועה ורוממות קרן ישראל ועתרת שלו' לכל היקום ממקור השלו'[16] והברכה, חי העולמים ב"ה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. א"א - אי אפשר
7. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
8. ע"י - על ידי
9. ד"ש - דרישת שלום
10. ובאה"ר - ובאהבה רבה

11. דר״ש - דורש שלום
12. והי׳ - והיה
13. שלו׳ - שלום
14. וכ״ט - וכל טוב
15. כנה״י - כנפשו היקרה
16. השלו׳ - השלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בסיום מסכת מנחות דרש על ברייתת בן עזאי (מנחות קי): 'הקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב'. שם ה' המפורש מגלה את הכוונה העצמית. בישראל החול מאוחד עם עולם הכוונה. אמונת אברהם 'מביטה מלמעלה למטה'. על השמועה ששובשה בשמו: אמר שהישיבות שחרבו במלחמה יקומו מחדש בשכלול, אולי עם מקצועות רוחניים ואף השכלה כללית שתיהפך לברכה, ושמוסדות מתבוללים יתקרבו.

עיקרי הדברים

- סיום מנחות.
- קודש מכוון וחול מסובב.
- תקומת הישיבות אחרי המלחמה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"א סיון תרע"ו[2].

בני חמודי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' בכל טוב. תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, ויה"ר[6] לשמחנו בישועתו, בישועה הכוללת והפרטית.

מה יקרו לנו המכתבים אשר הגיעונו מתמן, משלנו שליט"א. אמנם כמה צמאים אנו לדעת מהמצב והשלו'[7] שמה בעת כזאת, אשר שמועות מבהילות ע"ד[8] מצב הבריאות והמנוחה שם חוזרות ובאות. יפליא צור חסדו להושיע את עמו מכל צרה ויאיר מאפילותינו בנגוהותיו.

קשה לי כעת לכתב הרבה. הנני שב היום מסיום של מס' מנחות, שדרשתי דברי נגידים בהלכה והגדה בעה"י[9] על הברייתא דבן עזאי, האוצרת חוסן רב, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. היסוד הוא שהקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב והתעסקות. שם המפורש הוא גילוי הכונה העצמית, בעומק המחשבה האלהית, והכינויים - התרשמות הפעולות לסוגיהם, עולם [החול] איננו עומד בפני עצמו בישראל כי-אם הוא מאוחד עם עולם המכוון וזהו יסוד הקודש. קדשי ישראל, ריח ניחוח, כונת הלב לשמים. שני נושאים מתחברים ביחד, בחיבור חי. הוא מסמל את האכילה המאגדת את החיים החמריים והרוחניים.

אמנם התעלות ההכרה לעולם אחד מכוון, שכולו כונה, ואידיאל, הוא למעלה מאכילה, "ולא תאמר לאכילה הוא צריך". אמונת ד' של אברהם, "והאמין בד'", המביט על השמים מלמעלה למטה, עומדת הרבה למעלה מ"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", המבליטה את הזוהר של שם אלוהים שרק בו יש חלק לעמי עולם, בעלי החול, אחודי המעשה הבלתי מכוונה רק מסובבה ומתפשטת. אבל חלק ד' עמו "כולו זרע אמת", קודש מכוון אידיאלי מראשית עד אחרית, בכל עילוייו ובכל שפלותנו, הננו תמיד רוכבי במות ארץ. ומתעסק הוא יסוד החולין, ופסול בקדשים. הרצון איננו חלוק עד שיהיה בו

יחש של תמורה, רצון מול רצון, כ״א[10] התעלות הרצון עצמו, שיהיה מבורר בערכו שהוא רצון גבוה. זהו יסוד ריח הנחוח שהושוה שור הגס למנחה, ותערב לד׳ מנחת יהודה וירושלים כימי עולם, והכרה זו, שרק רצון אידיאלי, נשגב מכל עולמי עד, שולט בכל, והוא ממלא גם את לב האדם והאומה, ומנצח את הוייתה ומנהלה עלמות, זאת היא ברכת אברהם, קנין ד׳ בעולמו, שהננו נושאים את דגלה עדי עד. אשרי העם שככה לו.

ע״ד אתרוגים, כפי הנראה פה רחוק שיוכלו להכנס מתמן.

כתוב בפרטיות מאשר תלמוד בקודש ובחול, לעצמך ועם אחרים, איזה ענין וענינים, מסכת ופוסק ומקצוע, ואם תעסוק בעניני הלכה לפרקים בעיון ובירור וחידוש, ולפעמים באחרונים וחידוד, נוסף על בשרא דתורא ש״ס[11] ופוסקים ראשונים, ועל עסקי תורת הלב והמחשבה במושגיהם האציליים, שהן הן גופי תורה ונשמת אורה.

דרש נא שלו׳[12] אהובינו הרבנים החכמים שליט״א וכל מכיריך ומוקיריך וכל אשר להם.

ידידנו הר״א[13] באצקי נ״י[14] כתב להצעיר מר א׳ שטרנבוך נ״י גיסו ע״ד איזה תוכן רעיוני שאחד הביא בשמי שלא כשורה. אמת שגם אני נצטערתי ע״ז[15], וחפצתי לכתוב בשמי מילוי, וממילא יהיו הדברים על מכונם, אבל העתון ההוא נפסק בינתים. אנכי אמרתי ע״ד השאלה שהפסימיים אומרים שהמלחמה החריבה את היהדות בחורבן הישיבות במרכז התורה היותר גדול, שהנני מלא תקוה שהישיבות תתחדשנה עוד ביותר שכלול, ואולי יהי׳[16] אחד מהשכלולים שגם כמה מהגדולים, אשר חשו להכניס שום מקצע חדש חוץ מגפ״ת[17] בישיבות, בהוסדם מחדש יכירו יותר את הצורך הפנימי ויכניסו ג״כ[18] מקצועות רוחניים, ועמהם מובן שגם ההשכלה הכללית, שהיתה מסוכנת במעמד הישן, תהפך בפנים ידועים לברכה וממילא תתגדל כח ההשפעה של ת״ח[19] בני הישיבות ומנהליהם בעולם, והמוסדות אשר כבר עמדו על תחום הפירוד, מרוב זריות, שגם הם נחרבו, ע״י[20] הפיזור הנורא, בהוסדם מחדש יכירו שצריך להתקרב יותר לגבול ישראל, וע״י[21] אלה התנועות יולד חום ואור חדש, שרוח ד׳ אשר על עמו יתגלה באור חיים וישע, וממילא הפעולות המקיפות ע״ד המרכז של בנין האומה ושיבת שבותה יושפעו בטל חיים חדשים, ועם נברא ברוב אונים בנשמה עליונה, ברב טוהר וקודש, יעמוד לנו מתוך המאפל הנורא הזה.

אמנם הקיצור ומיעוט ההסתגלות להקשבת הדברים גרם, שמסר הכותב את מחשבותי בזה בצורה בלתי רצויה. אמנם אקוה שטהורי לב גם אחרי הטשטוש יכירו את הנהרה אשר בתוכיות המכוון בעה״י.

וצור עולמים הבוחר בעם קדשו לעדי עד ישמחנו בנאות ארצנו, בשמחת גויינו ובאור קדושת יפעת תורת חיינו ולעת ערב יהי׳ אור, אביך קשור באהבתך מצפה לתשועת ד׳ על עמו ונחלתו בקרוב,

הק׳ אברהם יצחק ה״ק

---

1. ב״ה - ברוך השם

2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ויה"ר - ויהי רצון
7. והשלו' - והשלום
8. ע"ד - על דבר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
12. שלו' - שלום
13. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. ע"ז - על זה
16. יהי' - יהיה
17. מגפ"ת - מגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
18. ג"כ - גם כן
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. ע"י - על ידי
21. וע"י - ועל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

התקבלה גלויה מאחיו הרב דב בער על שלום כל המשפחה, גם בפולטבה. ברכה.

עיקרי הדברים

- ידיעות מהמשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' תמוז תרע"ו[2].

בני חמודי ויקירי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן קבלנו היום כרטיס מאחי הרד"ב[6] שליט"א. ב"ה על שלומם, ומודיע ג"כ[7] משלו'[8] אחי חיים שליט"א, וכמו"כ[9] מודיע שהי'[10] בפאלטאבה, ותלי"ת[11] על שלו'[12] כולם שמה.

קשה לי כעת להאריך, מפני טרדות שונות, והננו מחכים מאד על מכתבך היקר, לבשרנו משלומך וטובך וכא"ל[13] לרב שלו' ואושר.

בטח תזדרז לשלח את המכתבים לאה"ק[14]. יחננו השי"ת[15] להראותנו בישועתו בקרוב ולראות בטוב כולנו על ארץ חמדה.

חזק ואמץ בני מחמדי, ממעיני הישועה של אור תורה ודעת קודש תשאוב בששון לרויה, לגודל ולפאר, להרחיב דעת וצהלת רוח, בבהירות קודש ורוח צחצחות, בנועם ד' וחמדת כל מדה יקרה, וכל חכמה נאורה, וכל רגש עדין המגדל כל נפש הדורה, בשמחת מצוה ותקות ישועה ואורה, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[16],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ג"כ - גם כן
8. משלו' - משלום
9. וכמו"כ - וכמו כן
10. שהי' - שהיה
11. ותלי"ת - ותודה לא-ל יתברך
12. שלו' - שלום
13. וכא"ל - וכל אשר לו
14. לאה"ק - לארץ הקודש

15. השי"ת - השם יתברך
16. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג תמוז תרע"ו – לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בביתו התקיימה כעין אסיפת רבנים, גם מלידס ומבירמינגהם. הרב קוק מבקש לדעת באיזו מסכת הרצי"ה עוסק.

עיקרי הדברים

- אסיפת רבנים.
- שאלה על הלימוד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ג תמוז תרע"ו[2], לונדון.

בני חביבי שליט"א[3], שבוע דנא נטרדתי הרבה בענינים כלליים. הי'[4] לנו פה כעין אסיפת רבנים אצלנו בבית. באו גם מחוץ לעיר, מליעדז ומבירמינגהם, וזה גרם איחור כתיבתנו. גם כעת השעה מאוחרת בעש"ק[5], וקדושת היום ממשמשת ובאה, והנני מוכרח לקצר. תלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו כרגיל. כתוב נא יקירנו מכל אשר עמדך בפרטיות האפשרית, והשי"ת[8] ישמחנו בישועתו ויראנו בישע עמו וארצו, בישע עולמו וכל מעשיו. כבר אנחנו צמאים לדבריך היקרים.

ד"ש[9] ידידינו האהובים הדרי"ם[10] הרה"ג[11] שליט"א וכא"ל[12].

בטח קבלת את המכתב שכתבתי בתוכו הערה בקצרה בסיומא דמנחות באגדה ורמז הלכה.

הודיעני נא בפרט המסכת והענין שאתה עסוק בהם בלימודי קודש, ואולי תעיר איזה דבר. אולי אמצא זמן לפחות לקצת הערה על דבריך.

חזק בני ואמץ, התרומם ברוחך היקר והטהור, היה זריז וחסון לעשות חיל לתורה ולתעודה, ודי יצליחך בכ"ט[13], כנה"י[14] ונפש אביך מצפה אשרך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הי' – היה
5. בעש"ק – בערב שבת קודש
6. תלי"ת – תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש – החיים והשלום
8. והשי"ת – והשם יתברך
9. ד"ש – דרישת שלום
10. הדרי"ם – הדוקטורים
11. הרה"ג – הרב הגאון

12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. בכ"ט - בכל טוב
14. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

נשלח סכום לבן כדי שיעביר לארץ לפי חלוקה מצורפת, כי מלונדון יש מעצורים בשליחה.

עיקרי הדברים

- העברת כסף לארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט תמוז תרע"ו[2].

מבין המצרים, יזרחו אורים, במחנה העברים, ולארץ ולדרים, ולכל אוהבי צדק ומשרים, בני יקירי וחביבי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. ישר כחך ששמחת אותנו בדבריך האהובים. כה תוסיף בעזה"י[6] לשמחנו לעתים תכופות באמריך היקרים, מכל פרטיותך בקודש ובחול.

הנה נשלחו אליך מפה איזה סכום לשלח לתמן ע"פ[7] החלוקה שתרשם בזה. אין צורך לזרזך ע"ד[8] הקדמת השילוח. פה המעצורים גדולים בעניני השילוח להתם מצדי צדדים. ד' ירחם ויעודד ויחזקני נא ברחמיו לעשות פעולות ניכרות לטובה בענין זה בעזה"י, אשר לעת עתה לא מצאתי בעניי לזה כשרון. אין פה המקום לדבר ע"ד מחשבות ורעיונות, וכן ע"ד אומד של ציורים ומפעלים שהרוח הוגה. יהי ד' עמנו ויכשירנו להוציא אל הפועל כל דבר טוב ומחשבה טובה על ישראל. והנני חותם בברכה וצפיית ישועה, אביך דושה"ט[9] ושלו'[10] כל אוהביך באה"ר[11],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
7. ע"פ - על פי
8. ע"ד - על דבר
9. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
10. ושלו' - ושלום
11. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מתכננים מנוחה במקום קיץ. יש הרבה לעבוד, אבל צריך 'חליצות עצמות' - 'הגדלת כוח טבעי' כבסיס לנפש. כך גם באומה: הירידה בכוח הטבעי בגלות היא 'הגורם האמיתי של כל ההתנוונות הרוחנית', ויש לבנות את הטבעיות והמכשירים החומריים. בין המצרים: 'האש אשר הצית ה' בציון אכלה... רק את הדופי והתיעוב'.

עיקרי הדברים

- חליצות עצמות.
- בניין הכוח הטבעי באומה.
- חורבן שורף רק את הדופי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו תמוז תרע"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתנו באמרותיך המשעשעות את רוחנו הכמה להקשיב ממך ומכל יקירי נפשנו דברים מעודדים ומניחים את הדעת.

תהל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו לפי הרגיל. להנפש מעט ולהחליף קצת כח נקוה אולי לעשות איזה נסיעה לאיזה מעון קיץ אשר בסביבות הכרך, אולי על איזה מגדות הים. יתן ד' שיהי'[6] להצלחה.

מהדברים המעשיים המתרקמים פה, הנוגעים ג"כ[7] כמובן לעניני רוח והגיון, הי'[8] ראוי לבאר לך דברים אחדים. אבל מסופקני אם לא יגרמו אריכות יתירה, המעכבת לפעמים את מרוץ המכתבים. ע"כ[9] אקמץ בזה, ואולי עוד תבא שעת הכושר להרצאה פרטית. בכלל יש הרבה מאד מה לעבוד על ככר היהדות בעיר ובמדינה, וישנם ג"כ תנאים לא כ"כ[10] קשים, אם הי' מעמד בריאות הנפש והגוף מסכים, ועכ"פ[11] לא מונע, הי' אפשר לקוות עכ"פ[12] שהזמן הגלותי יתן איזה פרי ישוה בעה"י[13]. אמנם ההכרח של איזה חליצות עצמות, של הגדלת כח טבעי בתור בסיס להתוכן הנפשי שיצא בטוהר חירותו, נחוץ מאד, והרי זו דוגמת הבנין הכללי של האומה שהכח הטבעי הלקוי, שבא לידי ירידה נוראה במשך הגלות, רק זהו הגורם האמיתי של כל ההתנוונות הרוחנית, ומה מאד יש לנו להתאמץ לבנות את הטבעיות של הרוח האומי ואת מכשיריו החומריים והרוחניים הקרובים אל החוג החמרי כולם, ברוח נכון ובצפיה מרחקית. אין ספק שכל האור העליון כבר עומד הוא ומקיף אותנו. כל הסגולות העליונות שיש בהודה של הנשמה הישראלית, תפארת העולם ופאר הדר כל עמי התבל, כבר מפותחות ועומדות הן גנוזות ברוחנו פנימה, אבל כדי לגלותן בחטיביות הניכרה והבולטת הכרח הוא שיבא אומץ חמרי וחמרי-רוחני גדול ומיושב, הכרה של גאות אידיאלית פנימית, בנין מסודר בשלטון פנימי-חירותי, התרוממות דיעותית משוחררה מכל עבדות חיצונית של הדיעות המוחשכות של המון האדם, החלש והמושקע ברפש רשעתו.

וההתעודדות הזאת צריכה למלה חפשית, בחופש עדין של קודש קדשי קדשים, שמשם תחשף המועדיות הכמוסה של היום המר והנמהר, יום שריפת בית מאויינו, שכל חורבן, כל מאפל וכל הרס ודלדול קשור עמו, ומבין המצרים רוחה תופיע, הלוך ואור, ויגלה לעינינו איך כל ההריסות קלעו רק אל הקלקול והבאוש, האש אשר הצית ד' בציון אכלה ואוכלת באמת רק את הדופי והתיעוב, את החולניות ואת החולשה, המעכבת על עזן של ישראל מהופיע בגבורתו.

וצלצלי השמע של עת בנות בכל מקום שהם נשמעים צריכים הם למכון חמרי איתן, לכחות של חיים משוגבים, וגם מבלי הכרתם, מבלי התועדותם אור עולמים עליהם יגלה, וד' עליהם יראה ויצא כברק חצו. ודוגמא זו מוצאים אנו בכל כח אידיאלי בפרטיות, שעת אשר יחופש הרוח ויוכרו מעצוריו נקראים הם כחות הגוף להאמץ, ואז בהתכוננות החיל, בהתגדל כח החיים הטבעיים, יגאל עז חיי הקודש ויתוה את תויו ברוח נכונה ובחדות-ד' מפעלית ורעיונית. לד' הישועה על עמך ברכתך סלה. נפסקתי באמצע כתיבתי בענינים פעוטיים, והנני כמעט מוכרח לקצר, אקוה שתשמחנו ותעודדנו בדבריך היקרים, כפי האפשרי בפרוטרוט. דרש נא באהבה את שלו'[14] אהובינו מכריך ומוקיריך הרבנים החכמים שליט"א וכא"ל[15] לברכה וכ"ט[16]. כתוב נא גם אתה להורים שליט"א כמה דאפשר בפרטיות וכמו כן ליקירינו כולם שם. יואל ד' ויקרב ישועתו וישמחנו בטובו ומתוך המאפלים אור יאיר לנו, אור תורה, אור דעת, אור חיים, ואור גבורה חסד ותפארת עולמים, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[17],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שיהי' - שיהיה
7. ג"כ - גם כן
8. הי' - היה
9. ע"כ - על כן
10. כ"כ - כל כך
11. ועכ"פ - ועל כל פנים
12. עכ"פ - על כל פנים
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. שלו' - שלום
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. וכ"ט - וכל טוב
17. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אין אפשרות לשלוח עזרה לארץ מלבד מה שיקמצו. אחרי תשעה באב ייסעו להרוגייט לרפואה, באישור רופא יהודי ירא שמיים. על טיול: מדוע לא, אם הוא מועיל לבריאות.

עיקרי הדברים

- נסיעה להרוגייט.
- היתר טיול לבריאות.

נוסח האגרת

בעה"י[1], יום ועש"ק[2], ה' מנ"א[3] תרע"ו[4], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[5], תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. תודה לך, יקירי על מכתבך האהוב ועל מכתבו של הישי"ר[8] שי'[9]. לצערי איני רואה לע"ע[10] איזה אפשרות להמציא עזרה לשם זולת ממה שנוכל לקמץ מעיסתנו בע"ה[11], ואולי עוד יזמין ד' בחסדו. הננו מקוים אחרי עבור ט"ב[12], יהפכהו השי"ת[13] לנו ולכי"ש[14] לשול"ש[15] ב"ב[16] בקרוב, לנסע למקום-מרפא ידוע בשם האראגייט פה במדינה. ייתן ד' יתי'[17] לרפואה והצלחה. היום הייתי אצל ד"ר[18] אחד מפורסם יהודי וירא"א[19], והסכים ע"ז[20] בתקוה טובה בע"ה להטבת הבריאות ע"י[21] מי המעינות והמרחצאות' שמה.

כתוב למע"ה[22] מכל פרטיותך. וע"ד[23] הטיול, אם הוא מועיל לבריאות כפי השערתי, מדוע תמנע מזה, אם רק אין בזה מגרעות רוחניות מכריעות.

הייתי מוטרד באלו הימים הרבה בענינים שונים, ומהם כלליים, וגם כעת הנני מוקף מאיזה טרדות. והננו מצפים לתשועת ד' מתוך שבר רוח של צרת העולם ודכאות עם ד' אלה, הנמוגים מיגון חורבן הקודש והגאון וכל עז ד' מימי קדם, ועל חרבות האומה ומקדשי קדשיה בהוה. והננו נושאים עין למקור כל אור וחיים לחזק מעמדנו ולאמץ חילינו ולהצמיח לנו ישע ופדות ועזרה מקודש בקרוב. והנני בזה אביך דו"ש[24] ואשרך בכל טוב לאוי"ט[25], מצפה לחסד עליון ורחמיו,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. הישי"ר - הישר
9. שי' - שיחיה

10. לע"ע - לעת עתה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ט"ב - תשעה באב
13. השי"ת - השם יתברך
14. ולכי"ש - ולכל ישראל
15. לשול"ש - לששון ולשמחה
16. ב"ב - בני ביתו
17. יתי' - יתברך
18. ד"ר - דוקטור
19. וירי"א - וירא אלקים
20. ע"ז - על זה
21. ע"י - על ידי
22. למע"ה - למעלה
23. וע"ד - ועל דבר
24. דו"ש - דורש שלום
25. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז מנחם אב תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תשובה להערות: 'אי גחין ואכיל' (מנחות ע) - הנאת מעיים בלי הנאת גרון אינה אכילה (ויכוח הרש"ר הירש והרב לרנר על חוקן ביום הכיפורים); תנאים מכשירים במלאכה אינם צריכים להיות כדרכם; עקירה והנחה הן תנאים מכשירים בהוצאה. 'רוב מעשיהם על ידי שליח' - בקדשים יש סגולה מיוחדת לשליחות. התבקש לפקח על היהדות בשני עיתונים של ד"ר זלקינד, ואולי יכניס את בר־טוביה כסופר קבוע.

עיקרי הדברים

- הנאת מעיים והנאת גרון.
- תנאים מכשירים.
- שליחות בקדשים.
- פיקוח על עיתונים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז מנ"א[2] תרע"ו[3].

בני חביבי ומחמדי שליט"א[4], שמחתנו במכתבך היקר, והערותיך היקרות, ישר כחך, ואנכי הנני כעת מוטרד מצדדים שונים ואי-אפשר לי למלא גם קצת ממאויי-לבבי לערוך לך דברי-חפץ כראוי, והננו נכונים ליום מחר בע"ה[5] לנסע למקום-המרפא הערגייט, יתן ד' שיהיה לרפואה.

ע"ד[6] לשון הש"ס[7] במנחות ע': "אי גחין ואכיל בטלה דעתו אצל כל אדם", שהעירות יפה דלמאן-דאמר הנאת-מעיו בעינן הא כבר תלוש הוא בבאו למעים, יש-לומר דהנאת-מעיו אינה סותרת הנאת-גרונו, אלא דגם הנאת-מעיו בעינן, ואם חסרה הנאת-גרונו אין כאן אכילה בהנאת-מעיו לבד. ונהירנא שראית את הפלפול של הרש"ר[8] הירש עם הרב לערנער ע"ד המצאת מאכל לחולה שאין בו סכנה ביום-הכפורים ע"י[9] קליסתיר, והדברים מגיעים לחקירה זו אם הנאת-מעיו בלא הנאת גרונו לא חשיבא אכילה, ונמצא שאם הנאת-גרונו מתבטלת אין הנאת-מעיו מספקת להביא לידי חיוב. אמנם באמת לא אדע אם גם בהנאת-גרונו צריך שיהי'[10] מחובר, ולא משתמיט חד תנא מהמפרשים לומר כן. ופשטות לשון הרמב"ם[11] ג"כ[12] נראה, דעיקר הכח של בטול דעתו הוא פשוט משום דגחין ואכיל, ואע"פ[13] שקצצו בשניו ובלעו אח"כ[14] יהיה נקרא 'שלא כדרך בני-אדם', אע"פ[15] שלא מצינו בענינים אחרים שיהיה כהאי-גונא שלא כדרך אכילתו.

אמנם בתוס'[16] כתובות ל' א' נראה, שמפרשים לשון זה דגחין ודוחק עד בית-הבליעה, אע"פ שהוא בדרך זר. ואם נדחוק לפרש ככה אולי אפשר לפרש ג"כ שדוחק עד בני-מעים, וכהאי-גונא דנדרים פרק הנודר מן הירק "שמואל בדיק בקולחא", שלפי' הערוך נראה שהי'[17] מכניסו לתוך מעיו, כדרך שעושים הרופאים בבדיקת הקבה שמכניסים סלון דרך הושט מן הפה עד הקיבה לפנים, ויהי'[18] אפשר להשאר

בחבורו ג"כ. ונראה ההכרח לומר כן דהמכשירים של איזה אסור, בתור תנאים חיצונים, אין צריך שיהיו דוקא כדרכו, ודרך-אכילתו בת-בוקתא הוא עם דרך-מלאכה בשבת, ובארתי משכבר דבתנאי-המלאכה אין צריך כדרכה, ומשום-הכי הדיוט שחקק קב בבקעת חייב, אע"פ שאין זה דרך-המלאכה, אבל השינוי הוא רק בתנאי חיצוני, ומשום-הכי ל"מ[19] שיהיה השינוי של תנאי החצון של תחלת האכילה מחשיב את האכילה שלא כדרכה, ומוכרחים לדחוק כדמשמע מדהתוס' בכתובות דמיירי שדחק והכניס בבית-הבליעה במחובר, וכמש"כ[20] דעכ"פ[21] הנאת-גרונו ג"כ בעי, או בגונא דאומנות המאפשרת את ההכנסה גם לבני-מעים בעודו בחבורו, וכנדרים אליבא דהערוך הנ"ל[22].

ובענין זה גליתי פנים, שהעקירה וההנחה לגבי הוצאה נחשבים לתנאים מכשירים וגוף המלאכה היא עצמות ההוצאה מרשות לרשות, ונפקא-מינה דמוציא כלאחר-ידו שפטור הוא דוקא כשגוף ההוצאה נעשית כלאחר-ידו, אבל אם רק העקירה וההנחה נעשית כלאחר-ידו, אם ההוצאה נעשית כדרכה, חיב משום מלאכה גמורה, ויש סמוכין לזה בירושלמי בענין הוצאה ובדין מושיט, ואכמ"ל[23]. ב. הערה ע"ד "רוב מעשיהם ע"י שליח" דקדשים לא בררת כונתך יפה, ואולי תתכוין מה מועיל מה שרוב מעשיהם ע"י שליח, סוף-סוף הננו רואים שיש כח-שליחות בעולם, וגם אם נאמר שהם שלוחי-דרחמנא הרי יש כאן כח גדול של שליחות, ותפשוט שיש מציאות של שליחות. ואם זו היא כונתך, יש-לומר שישנן סגולות מיוחדות בדברים מיוחדים, שהן מסגלות אותם לשליחות במדה יותר גדולה משאר הדברים, כמו שבמעילה ושליחות-יד השליחות מסוגלת בכח גדול עד שאפילו עברה אינה חוצצת בעד כח השליחות, ובעלמא אינו כן, אם-כן יש-לומר דכל מילי אינם מוכשרים לשליחות, וקדשים כיון שרוב מעשיהם ע"י שליח, הרי חזינן שיש בהם איזו סגולה מיוחדה לענין שליחות, ואי-אפשר ללמוד מהם לדברים אחרים.

ג. בענין "פסוקא דלא פסקיה משה" - ו"אנן לא בקיאינן בפסוקי", נראה דודאי לא נפל ספק ברוב הפסוקים, ע"כ[24] רובם הם מוחזקים בתכונתם וגדולה חזקה, ע"כ אסור להפסיק לדידן בכל מקום שאנו מחזיקים לפסוק אחד שהוא בחזקה דלא פסקיה משה. אבל לברר ספקות ע"י חזקתנו ודאי אין לנו, שהרי מכל-מקום נמצאים בכלליות קצת פסוקים שהם אצלנו מוחזקים לפסוק אחד ובאמת היו נחלקים, כהא דבמערבא דפסקי לקרא ד"הנה אנכי בא אליך בעב הענן" לתלתא פסוקי. לרצון מאד יהי'[25] לפני אם תלמד מלאכת השחיטה, בהוראה ובמעשה, לקיים דחז"ל[26]. ואולי תשיג ידך ללמוד גם מילה, אם תמצא עצמך מוכשר לזה, אשמח מאד. אחרי הצפיה למרחוק שאיננו מרחיקים ע"ד השקפת הצדק לגבי בע"ח כולם, הננו מכירים ברור שכל הדרגות הנדרשות לעולם החמרי והרוחני לעלות עליהן כדי להגיע למטרה העליונה, שאחת מהן היא תורת השחיטה וכל דקדוקי דיניה, הם הם התכנים המביאים את כל אור הקדש מאור הצדק העליון שיחול בכל נשמת כל חי ובעולמים כולם, ועבודת-הקדש גמורה היא לקימם בנפש חפצה ושמחת-ישרים הששים בעבודת-ד' טהורה.

לב"ט[27] עדיין לא כתבתי, למרות רצוני לשמחו בדברי. והנני מעכב עד אשר אראה פשר דבר בעניני עריכת שני מכ"ע[28] חדשים, הראשון בשם די אידישע שטימע והשני "היהודי" המתחדש, שניהם ע"י ראשיות של ידידנו ד"ר[29] זלקינד נ"י[30], בצרוף ועד. מהועד נתבקשתי שכל עניני היהדות שבהם יהיו

ע"פ[31] השגחתי ובקרתי. יש בזה להם כמובן גם כונה מסחרית. אמנם ד"ר ז' הוא כולו אידיאלי בזה וגם הועד גוף המסחר הוא ג"כ לשם האידיאלים הלאומיים, שבזה הם שלמים. עדיין לא הבטחתי. וחושבני אולי יהי' אפשר להכניס את ב"ט[32] בין הסופרים הקבועים. אבל צריך לקחת עמו דברים ביסוד ההשפעה הספרותית הנחוצה במדינה זו ביחוד, שהיא תעורת הרוח הדתי בעמקו ובהגלותו בפרטי-החיים יחד עם הרוח הלאומי העברי ומוסרו העליון.

דרש נא בשלו'[33] אהובינו הרבנים החכמים ידידי נפשנו ומשפחותיהם שי'[34]. יברכם ד' בכ"ט[35].

כתוב נא בפרטיות מכל מעשיך בקודש ובחול ותכתב לאה"ק[36] לכל יקירינו. יואל ד' וישמחנו בקרוב בנאות ארץ חמדה, לחזות פני מחמדינו כולם בשמחת לבב. הנני חותם בברכה בצפית ישועה אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

תמיהני על מחשבתו של מר כהן לבא הנה בזמן כזה.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בע"ה - בעזרת השם
6. ע"ד - על דבר
7. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
8. הרש"ר - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ר (למשל: שמואל + ראובן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. ע"י - על ידי
10. שיהי' - שיהיה
11. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
12. ג"כ - גם כן
13. ואע"פ - ואף על פי
14. אח"כ - אחר כך
15. אע"פ - אף על פי
16. בתוס' - בתוספות
17. שהי' - שהיה
18. ויהי' - ויהיה
19. ל"מ - לא מבעיא / למען מעלה - לפי ההקשר
20. וכמש"כ - וכמו שכתב
21. דעכ"פ - דעל כל פנים
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. ואכמ"ל - ואין כאן מקום להאריך
24. ע"כ - על כן
25. יהי' - יהיה
26. דחז"ל - דחכמינו זכרונם לברכה
27. לב"ט - לבשורות טובות

28. מכ"ע - מכתב עתי (עיתון)
29. ד"ר - דוקטור
30. נ"י - נרו יאיר
31. ע"פ - על פי
32. ב"ט - בשורות טובות
33. בשלו' - בשלום
34. שי' - שיחיה
35. בכ"ט - בכל טוב
36. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת שנה טובה. בהרוגייט הבריאות השתפרה מעט, אבל המבקרים מעייפים. בסעודה שלישית דיבר על שלוש תקופות: לפני עבודה זרה; תקופת 'יצרא דעבודה זרה' והמלחמה בו; ותקופת החיוב הטהור אחרי ביעורו. 'אנוכי' ו'לא יהיה לך' יתאחדו ב'אנוכי' לבד. העולם 'מתבסס' בפנימיותו. כל עלייה פנימית מחלישה את המרץ השלילי, ולכן הדורות נחלשים בגלוי אך מתעלים בגנוז. בר־טוביה יעבוד בשני העיתונים.

עיקרי הדברים

- שלוש תקופות ע"ז.
- מהשלילה לחיוב.
- העולם מתבסם.
- בר־טוביה בעיתונים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], בספר חיים טובים תכתב ותחתם עם צדיקים גמורים, בני יקירי, ביום הזכרון הבעל"ט[4].

שמחתנו מחמד-לבבנו, בדבריך המסולאים, ובמכתבה של פרידא תחי'[5]. יחנינו צור-עולמים ב"ה וישמחנו בישועתו.

שבוע העבר באנו מהאראגייטה. ת"ל[6] הפעולה להטבת הבריאות לפי הערך ניכרת היא קצת, אבל ההטרדה, ביחוד עול הבאים לבקר מתוך ידידות, לפעמים הוא מכביד ומיגע. נותן ליעף כח ב"ה יחזק ויאמץ, ויעודדנו לתורה ולתעודה. אחרי אשר בימי שבתי במקום-המרפא מעטתי קצת בשיחות פנימיות, ממעמקי ההגות הלבית, הי'[7] לי לקורת-רוח בהביעי את המחשבה, בתוך שילובי-דברים של הגדה והלכה בסעודה שלישית של ש"ק[8] העבר, ע"ד[9] מהלך החיים בתוכיותם, בכנס"י[10], באדם ובעולם, בשלשת המעמדים השונים: שנים קדמוניות קודם שהיתה ע"ז[11] בעולם; תקופת יצרא דעבודה זרה, תעודתו וחליפות מעמדיו, עמדת המלחמה של כנסת-ישראל נגדו מאז ועד עתה; השלישי בתוכן הוא מעמד החיים דהתגברות מעינם המפכה בטהרו אחרי בעור רוח הטומאה להעביר גלולים מן הארץ.

השפלה כללית של מעמד העולם היא אשר גרמה, שתעורת-החיים אשר להקודש צריכה להתמלא חוץ מצדה החיובי גם בצדה השלילי: המלחמה לדור דור נגד יצרא דעבודה-זרה וכל סעיפיו. כל הזוהמה שבחיי היחיד והצבור, בחיי הטבע והעולמים, בנטיות החברה ובמהלכי ההרגשה וההגיון, כל היצרים הרעים המשגים והמביאים את כל חלי וכל תהפוכות, אינם כי-אם סעפיו וסעיפיהם. ורוח ישראל

לוחם בכל חילו, ומנצח הוא את מלחמתו נגד שרש-הרשעה, וכל מה שהמלחמה עולה לו בעבודה יותר מיגעת, בדמים מרובים וביסורים כבירים, הרי הוא מתגבר, מתעלה ומתקדש ועולה בזהרו מעלה מעלה, עד אשר יכשיר בכחו העליון את העולם לעמד בחיים מלאים על מצב-החיוב לבדו, באין צורך לתכן השלילי ועסקנות-השבתתו. ו"אנכי ולא יהיה לך" ששמענו מפי הגבורה יאוחדו למרומי החיוב של "אנכי", ושפעת-החיים שאין גם הכשר ציורי בעולם המחושך לקבלו בצורה חיובית לבדה, בין באישיות היחידית ובין בקבוציות, תבא ע"י[12] עבודה זו הארוכה לחשוף את מקורי-עדניה ושטפי-ענוגיה מרומי קדש-הקדשים בצורה החיובית המגמתית לבדה, "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא", רוממות הטוב, גבורת הימין, באין כל צרך גם לחיי מלחמה על החשך, על יצרא דעבודה-זרה וכל ענפיו.

בפנימיותו הולך העולם ומתבסם, - זהו רז-קדש, המתגלה באוירא דארץ-ישראל בכל יפעת-הודו, ובמחשכי ארץ-העמים - כאור היוצא מבין החרסים, "רצוא ושוב כמראה הבזק". יסוד האור המספיק לבדו בעדניו, החיים המגמתיים, הולך הוא ומתגבר ביסודו אבל המחשכים והמהומות של תכונת התנועה המהירה אשר לגלגל-החיים הסואן אינם מניחים לחזיון הנשא הזה להתגלות עד עת קץ, ומתנוצץ הוא ליחידי-סגולה בעתי-הרצון.

כל עליה פנימית, המקרבת את העולם לחזיון החיובי, המורידה את יצרא דעבודה-זרה עד תחתית-תהומים, נוטלת היא חלק אחד מהמרץ השלילי, שהוא המכון הרגיל להתעודדות-הרוח בכל המשך עד תכלית הזעם. מתוך-כך הולכים דורות ונחלשים ברוחם הפועל על הככר של הקדש הגלוי, והננו תמיד קרואים לסעד את הסוכה הנופלת, אשר מהרה יקימה חי-העולמים ב"ה בחוסן-תפארתה אבל התוכן החיובי הולך ומתאדר. אין העולם כדאי להכירו הכרה מבולטה, אבל גבורת-עדניו מבסמת את הנשמות בצדם היותר גנוז ואיתן. בהשטחים היותר שפלים וחיצונים של החיים נתנה רשות לעליה זו שתגלה את הסיגים, הזיבוריות של עליותיה, בצורה של ההתקדמות התרבותית שיש בה מן הטוב מצד מקורה ומן הרשעה מצד מעמדה. ומאז אשר לא יכול העולם הישראלי לעמוד בקשר המלחמה המעודדת את החיים, ויצרא דעבודה-זרה הוכרח להתכנס "בדודא דאברא דשאיב קליה", נטל טעם המלחמה בעצמיות תכנה וליאות רוחנית מלפפת היא את היקום, והמהלך הולך בתכונה תרדמית, חולמים מדמדמים הם כל עסקני העולם, ואין בה לא מגבורת הטוב ולא מתגבורת הרע.

אבל המטרה היא מכוונה. יצרא דעבודה-זרה הולך ונעקר. ומהלך עקורו האטי נוטל חלקים מהדר-החיים, ותגבורת שלהבת הקדש שמצד השלילי, שצרופה הולך וחסר, מראה את הרפיון; אבל בתוכיות הנשמה הצד החיובי מתישב על משואותיה של ההתפשטות של הופעת השלילה, וכאשר רוח-הטומאה יתם, והצורך של המלחמה השלילית ישבת לגמרי, אז יראה ההוד וההדר של גבורת-החיים אשר באוצר-הקדש החיובי. ולעת אשר לא יוכל העולם נשוא את התרדמה הזחלנית, באה מהומת-מלחמה, ולעומת-זה מתעורר רוח-הלוחם בנפש הפנימית של כנסת-ישראל, ומחאה עמוקה נגד יצרא דעבודה-זרה, המלפף לאומים, משפילם ומכסה את פניהם בושת-עולמים, מתגברת היא בנשמת ישראל פנימה, שעתידה לצאת אל-הפועל ע"י הגיון-תורה, המון דעות ומעשים צבוריים, שריכוזם מוכרח להיות

ההתגברות האומית ועוצם השקיקה לארץ-החיים, להבליט את האומר הגדול של מחאת-עולמים נגד שרשי יסוד הרשעה האנושית, ע"י אור הנבואה אשר ישוב לישראל בהתכוננו על אדמת-קדשו.

וזהו החלק של מלחמת-ד' אשר לישראל, לא בחיל ולא בכח כי-אם ברוח-ד' ואחרית מלחמה זו היא הבאת השלום המוחלט, שאין עמו צרך ליצרא דעבודה-זרה גם לשם תגברת החיים, כי יוכשרו הכל לקבל את עז-החיים בטהרתו החיובית, וההדיוטיות שאינה יכולה לשער חיים מלאי-יפעה כי-אם בהיות זוהמת-הרצח ספוגה בתוכם תמחה מן הארץ, ושיר חדש יגלה אשר יאמרוהו גאולי-ד' מקובצים מארצות, בחזותם את הנוי אשר להררי-עד, שרגלי מבשר משמיע שלו[13] עליהם יצעדו. ועצמיות-קודש זאת אשר בתוכנו, אשר לא יתם פריה ולא יבל עלה, תתן לנו עז ותעצומות, ונאזרי-גבורה הננו עומדים לקבל את ברכת-ד' עלינו ועל כל היקום, על כל העולמים, כל הנשמות, כל המעשים וכל העמים, על כל ההגיונות וכל המון הרצונות והרעיונות, בכל מקום שהם מאירים וחיים. ויודעים אנו שמלחמתנו עודנה צריכה להמשך, ומעשה-שלומה הולך הוא וצומחת, נחלי-עדניה משתפכים, מתרחבים ומתגברים, ומעל לשמים עולה שיא-גדלנו בהגיגנו: "מלוך על כל העולם כלו בכבודך והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו:

ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", וחדות-ד' היא מעוזנו סלה.

ובענין הנאת-גרונו הלא עיקר כונתי היא, שיסוד הדבר הוא שגם למאן דאזיל בתר הנאת-מעיו מכל-מקום בעינן הנאת-גרונו ג"כ[14], ולא חשיבא אכילה בלא הנאת-גרונו, וממילא לא קשיא, שאם היה מחובר רק בגרונו לא הויא אכילה, ולא מהניא הנאת-מעיו, ומיושבת היא הערתך. אלא שבדרך רחוק ציירתי ע"ד קולחא דמס' נדרים, וכמו הנסיון שמכניסין הרופאים דבר דק ארוך לתוך הקבה דרך הושט, אבל אין צריך לציור זה.

הדיוק בלשון "נהנה בגרונו" ו"אכילה במעיו" נכון מאד. ומשום-הכי כשיש כאן אכילה במעיו כדרך-אכילה לא מהני אם לא היה כדרך-אכילה בגרונו, שכמו שאין ציור לחיב באסורי-מאכלות בהנאה בלא אכילה הכי-נמי אין לחיב באכילה בלא הנאה, והנאה שלא כדרך-אכילה אין זו הנאת-אכילה, ומשום-הכי בעינן שתהיה בגרונו הנאת-אכילה ככל אדם ולא משכחת-לה במחובר.

סברת "אגלי טל" צריכה באור: מה ענין מלאכת-מחשבת לכללאחר-יד. יש מקום להקל בשבת בעניני-כונה הנוגעים בגדרי מתעסק וכהאי-גונא, אבל בצורה המעשית הבאה מצד דרכי המלאכה, ששפיר יש לדמות כלם לדרכי הנאה ואכילה וכהאי-גונא, דמסתברא שדברה תורה על דרכם של בני-אדם. ואם יש מקום לומר בשבת, שהשנוי מאבד את התכן של דרך-המלאכה, יש לומר דהוא-הדין בשאר אסורים, אמנם בלמוד השעור הגדרתי בשבת, שבעניני המלאכה גם במה שהוא תואר-המלאכה צריכים להעמיק מה הוא מיסודה ומה הוא מתנאים שלה, שאע"פ[15] שהם מעכבים מכל-מקום אין ראיה שיעכבו ג"כ פרטי התארים מצד הדרך הרגיל, דיש לומר דקפידת התורה היא על עיקר המלאכה. ודמיתי את הגדרת הפרטים שלמדים ממשכן ושאין למדים קצת דמיון ל"דרך-עשיתן", וכשם ששנוי באופן העשי'

ע"י הכלי כגון הדיוט שחקק קב בבקעת לא מפקא מדרך-העשי', מוצאים אנו דוגמא דלא גמרינן ממשכן פרטי מושיט לדעות מהראשונים. ומדי התוסי[16] שנסתפקו בחיוב מושיט למטה מעשרה, נראה דלא ברירא להו הא מילתא, וקשה לי להאריך בזה כעת.

ובענין שליחות, צדקת שסמוכין יש מלשון "שכן רוב מעשיהם ע"י שליח" לדברי שגם שלוחא דרחמנא הוא בכלל שליחות, אלא בכח יותר גדול. ועיקר הדבר, שאם לא היינו יודעים כלל דין שלוחו של אדם כמותו בכל התורה כולה לא היה לנו מקום לחלק גדרים בשליחות, וממילא היא ענין הכהנים דבר זר, והייתי אומר שכיון שרוב מעשיהם ע"י שליח אין למדים מהם, דאין דנין אפשר משאי-אפשר, ולעולם גם בדמצי עביד לא מצי משוי שליח.

לרצון הוא לי הסכמתך ע"ד השחיטה, וכמי"כ[17] העיכוב עד עבור ימי האיתנים בעה"י[18] דתקיפי במצות וטרדות לימודיות, מעשיות ונפשיות, שאינם מתאימים כי"כ[19] למנוחת הרוח שהמתחיל בהרגלת אומנות אחראית זו, בפרט לבעל רגש ופיוטיות, צריך לה.

וע"ד[20] המילה לא אמרתי בדוקא, כי"א[21] גיליתי דעתי, אולי, אם תזדמן האפשריות, ולא תמצא עצמך מנוע מצד הכנתך, שמאד ראוי להזדרז לקיים דחז"ל[22], באלה השלשה שציינו בהם ת"ח[23]. ואני ל"ז לזה לצערי, ע"פ[24] כמה מניעות. לב"ט[25] כתבתי שבוע העבר, למאנטאן, ומאד אני מצטער על שכפי הנראה לא יבא המכתב לידו, זולת אם הניח סדר שישלחו משם אליו למרסיליא. הייתי מעכב כל הזמן מלכתב, מפני שאפשרות של תמיכה בעדו לא נזדמן לי מפני כמה מניעות, רק חשבתי שימצא עבודה בעתונים פה, והנה המי"ע[26] הזרגוניים שיוצאים כפי הנראה אינם מחפשים אחרי סופרים, רק הד"ר[27] זלקינד מכירנו השתדל ליסד שני מי"ע[28] זרגוני ועברי, וחכיתי על זמן התגשמות מחשבתו, ובשבוע העבר יצא הגיליון הראשון הזרגוני, והביא לי בעצמו אותו תיכף כשי"ל[29], טרם שהוסדר לשילוח הרגיל, ואז דברתי עמו ע"ד עבודתו של ב"ט[30], ונתכוונה דעתנו שיעבוד עבודה קבועה בשני העתונים, גם מסרתי לו את המאמר הקטן העברי ששלח לי זה כמה חדשים, ובודאי ישלח לו פשיטי דספרי, ומסרתי לו את האדרעססא המינטונית, וכמה צער יש אם לא ימצא לידו גם מכתבו של ד"ר[31] זלקינד גם העתון. תמיהני שלא רשמת את האדרעסא של מרסיליא.

די יחזקהו ויעודדו לאוי"ט[32]. אולי יכשר מאמרך להכתב עברית או זרגונית במי"ע[33] הני"ל[34]. אך יוכל להיות שהוא יותר מדאי קבוע גם לעתון שבועי כני"ל[35]. ואולי תעלה בעז"ה[36] ביד הכנסי' שבמחשבתנו שתוסד להוי"ל[37] עכי"פ[38] ירחון, אפשר שמאמר כזה יוכל לבא שמה. אבל מסופקני עדיין כמה יארך הזמן של ריכוש הכחות הדרושים לכך. ע"ד שאר הערותיך היקרות אחשך לעת אחרת אי"ה[39]. והנני בזה חותם בברכה עמוקה בברכת-הורים לך בני יקירי ומחמדי לשנה הבעל"ט, שירומם השי"ת[40] צור ישראל וגואלו קרן עמו וקרן תורתו, קרן ארץ-חמדתו והר-קדשו, ואור שלו' וברכת חיים יאיר על עולמו, ובאורו יגל יעקב וישמח ישראל, וישיב את שבותנו ממרחק להר-קדשו, ותכתב ותחתם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בספרן של צדיקים גמורים לאוי"ט בכל טוב סלה, כנפשך היקרה ונפש אביך דור"ש[41] וטובך מצפה אשרך והצלחתך בכל טוב כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
5. תחי' - תחיה
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. הי' - היה
8. ש"ק - שבת קודש
9. ע"ד - על דבר
10. בכנס"י - בכנסת ישראל
11. ע"ז - עבודה זרה
12. ע"י - על ידי
13. שלו' - שלום
14. ג"כ - גם כן
15. שאע"פ - שאף על פי
16. התוס' - התוספות
17. וכמ"כ - וכמו כן
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. כ"כ - כל כך
20. וע"ד - ועל דבר
21. כ"א - כי אם
22. דחז"ל - דחכמינו זכרונם לברכה
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ע"פ - על פי
25. לב"ט - לבשורות טובות
26. המ"ע - המצות עשה
27. הד"ר - הדוקטור
28. מ"ע - מצות עשה
29. כשי"ל - כשיש לומר
30. ב"ט - בשורות טובות
31. ד"ר - דוקטור
32. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
33. במ"ע - במצות עשה
34. הנ"ל - הנזכר לעיל
35. כנ"ל - כנזכר לעיל
36. בעז"ה - בעזרת השם
37. להו"ל - להוציא לאור
38. עכ"פ - על כל פנים
39. אי"ה - אם ירצה השם
40. השי"ת - השם יתברך
41. דור"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תרע"ו - לונדון **נמען:** שר בממשלת בריטניה (בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה)

פנייה נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה, שלא התאזרחו, לחזור לרוסיה או להתגייס. הם עדיין זרים, וכל משענתם היא המשפחה והמסורת. אם יילקחו הצעירים, חיי המשפחות יהיו 'אפלים'. שילוחם לארץ שמענה אותם יהיה 'מר ממוות'. הם מקווים שהצדק הבריטי ימנע זאת, ושבריטניה תהיה 'צירת המרומים' להשיב לישראל את חירותו וארצו.

עיקרי הדברים

- נגד גירוש פליטים לרוסיה.
- נגד גיוס כפוי.
- בריטניה - שליחה לגאולת ישראל.

נוסח האגרת

[תרע"ו[1]] ב"ה[2] רוממות הוד מעלתו וכו'[3].

המעמד הגבוה של מדת הצדק, שהאומה הבריטית עומדת עליה, הוא נותן אומץ בלבבנו, אנחנו הרבנים לקהלות ישראל במדינה זו, שרבים מהנלוים עליהן הם הגולים מארץ רוסיא שלא נתאזרחו עדין באנגליה, לברר לפני הוד מעלתו את המצב העגום שאחינו אלה נתונים בו כעת, ולדרוש בשם קדושת אור ד' המאיר בחקי הצדק והיושר, שהם עמודי ארץ בריטניא הגדולה, שתשים הממשלה הנאורה את לבה לסדר את הדבר באופן המתאים להאידאלים הקדושים של המוסר והדת, שארץ אנגליה דוגלת בם.

הקול אשר יצא שמחשבה ישנה בלב הממשלה להכריח את הגרים הללו גולי ארץ רוסיא לשוב שלא ברצונם אל הארץ הזאת, שהיא חומסת את משפטם ושאחיהם היושבים בקרבה, תחת מה שהם שופכים את דמיהם בשלהבת פטריוטית לטובת הממלכה בכלל כל החיל הלוחם, ושרבים מהם מצטיינים ג"כ[4] בתור גבורים מצוינים מלאים רוח מסירות נפש לארץ המולדת, הם משתלמים בלחצים חדשים ובעלילות כוזבות נוראות הנותנים אותם למרמס להההמון הפרוע, - הקול הזה החריד מאד את הלבבות של הגרים האומללים הללו, אשר עד כה מצאו חסותם מתגרת יד הלוחץ אותם בארץ מולדתם במדינת בריטניא הגדולה, אשר לא הוכנו עדין להיות בה אזרחים קבועים, הנוטלים חלק בכל הזכיות של חיי הצבור, ולא נתמזגו עדין כ"כ[5] בחיים האזרחיים הבריטיים, עד שימצאו הם ומשפחותיהם את היכולת ואת ההתקשרות האידאלית לצאת כעת בין הלוחמים במלחמה הזאת המחרבת את העולם. אחינו אלה גרים הם, זרים הם עדין לסביבה הגדולה של תושבי הארץ ברוחם ובשפתם, אין להם סעד חזק לחייהם החמריים והמוסריים כי אם חיי ביתם ומשפחתם והמסורת הישראלית הקדושה המאגדתם ומחזקתם ברוחם. בהנטל ממרבית המשפחות הללו הכחות הצעירים העובדים למצא את כלכלתם, והמנחמים אותם מיגון דכאות נפשם ורדיפותיהם אשר סבלו בארץ מולדתם, נעשים חייהם

אפלים ומלאים אסון הרבה מאד במדה איומה, יותר מכל התושבים והאזרחים הקשורים כבר מאז בכל הקישורים האזרחיים והחברותיים לחיי הארץ הזאת הגשמיים והרוחניים, שהם מוצאים תנחומים אידאליים המיוסדים על יסוד איתן של צפיות הסטוריות על כל הנפשות היקרות להם אשר לוקחו מאתם, מה שאין זה בכחם הנפשי של הגרים הללו שהעתיד ההסטורי שלהם לא נתברר להם עדין כלל.

ואם יהי'[6] מוכרחים הכחות הללו לצאת בעל כרחם מן הארץ הזאת, אשר מצאו בה את חסותם, ואשר חיו בה חיי גרים שוקטים, אל אותה הארץ ארץ מולדתם אשר מבלי יכלת לשאת את רדיפותיה יצאו ממנה, ימצאו אז את גורלם נורא מאד ומר ממות. מקוים אנו אשר הצדק הנאור הבריטי יהי' לנו בעז"ה[7] ערובה בטוחה שלא יצא חק כזה אל הפועל על אדמתה הברוכה.

אין אנחנו מדברים ע"ד[8] הגולים מבלגיה אשר כבר נואשו מצד אחד מקישורם לארץ רוסיא, הרודפת אותם, והאומה הבלגית במוסרה הנאור לא דרשה מהם מעולם את העבודה הצבאית במלחמה, והם נמלטו על נפשותם מחרב האויב ובאו לפי שעה למצא מקלט בארץ אנגליה, אשר קבלה אותם בנדבת רוח, כחק אהבת אדם השורר בה, והם עומדים ומצפים לעת אשר תשקוט הארץ, שישובו כל איש למקומו ולמשלח ידו, שעליהם בודאי לא היתה שום מחשבה בלב הממשלה ללחוץ אותם להמסר לרוסיא או לבא במלחמה בחיל הבריטי. מרום ונשא הוא המוסר הבריטי המצוין מחשוב עליו מחשבה כזאת, אבל לא אלה הגרים הארעיים לבדם אינם מסוגלים לצאת בצבא גם באחת משתי המחנות, הרוסי או הבריטי, כי אם גם מרבית הגולים מיהודי רוסיא אשר לא נתאזרחו עדין, אף שיש תקוה שבמשך הזמנים אם גורלם יהי' להשאר בארץ אנגליה הם ודורותיהם יתפתחו להיות אזרחים גמורים ממוזגים ברוח האנגלי ומביאים לו ברכה גדולה מאוצר חיי רוחם, עבודתם וכשרונותיהם, אבל כעת שבאה המלחמה הנוראה עליהם בזמן מוקדם לא הספיק רוחם עדין להתמזג בכל העומק של הרוח הבריטי, כיתר אחיהם אשר כבר התאזרחו בארץ. הלא הרוח האידאלי הנותן תנחומים גם בעת שינתן הקרבן היותר יקר, שהוא החיים, לא יוכל להיות חי ומלא בקרבם, ובהכרח גם כשילכו למלחמה ע"י[9] איזה כח לוחץ ילכו ברוח נמוגה נשברה ודואבת שלא יוכלו להתגבר עליו, והשפעת רוח כהה כזה יוכל רק להביא תקלה גדולה מורך רוח והשפעה של רפיון על המון החיל האמיץ, שכחו האידאלי כבר נגמר ע"פ[10] הסבות ההסטוריות אשר קדמו.

והננו מקוים, שברכת ד' החופפת על האומה הבריטית וממלכתה תציל אותה מהלכד בתקלה גדולה כזאת, והחיל הבריטי יהי' כלו מלא אומץ נפשי ורוח גבורים אזורי אזור הצדק והיושר, והמטרה הברורה האידאלית של מלחמת ארצם הקבועה והמשורשה וממלכתם ההסטורית ותקותם הדורית היא תאזרם עוז, וכל הגרים שלא נתבגרו לזה ישארו מחוץ למערכה, כעצת ד' בספר הספרים: מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו.

משפטנו זה אמנם לא על הכלל כלו של הגרים יצא. ימצאו ג"כ רבים מהצעירים אשר ימצאו את עצמם כבר מוכנים הם ומשפחתם להתמזג בתכונה המדינית הבריטית מזיגה אזרחית, והם כאשר עוד יתאזרחו כחק יחד עם הליכתם אל חיל המלחמה ילכו בהתנדבות רוחם ובאש פטריוטית קדושה

להגנת הארץ שנדבקו בה בתור ארץ מולדת, אבל אלה הם רק אלה אשר ברצונם הטוב ימסרו עצמם לצבא, אבל כל אלה אשר הם מוצאים את עצמם בלתי מוכנים עדין לאזרחיות שלמה, ומתוך כך הם דורשים את צדקם לחיות בארץ חיי גרות כשרים, אף שבכל לבם ונפשם ירצו רבים מהם להתנדב להיות עסוקים בעבודות לאומיות ביתיות חוץ משדה המלחמה, כי אף אם לא הכשרו עדין לאותה היכלת של העמידה במערכת המלחמה בתור אזרחים מלאים הרי הם מכירים יפה את חובתם בתור גרים ישרי רוח, המלאים הכרת תודה לאותה הארץ אשר מצאו בה חסות מחמת רודפיהם לעזור להגנתה בכל כחם והשגת ידיהם.

חושבים אנחנו שגם אם יקראו הגרים הללו לצבא אחרי הזכיות של הושטת הבקשות לברר את הזכיות הפוטרות אותם, אשר ינתנו להם בבירור, כפי החק אשר יצא אל הפועל אצל הקרואים לצבא מכבר, ואחרי אשר בודאי תסדר הממשלה בית משפט ערוך לסדר את הלקיחה לצבא מאת הגרים ברוח הומני, כלומר שיהיו היושבים במשפט זה אנשים היודעים יפה את רוח הגולים, את שפתם הז׳רגונית ואת מצבם ותנאי חייהם, אשר ע״פ ההתענינות הגדולה שהממשלה כבירת הרוח ונדיבת הנפש מתענינת עם כל הפרטים של המצבים היחידים החמריים והרוחניים, שעל פיהם מתפטרים אחוזים ידועים מחובת העבודה בצבא המערכה במלחמה, והגורמים היותר גדולים אל הפטורים הלא הם מצב בריאות הרוח או מצב נפשי המנגד ביסודו למלחמה מתוך הכרה פנימית של תעוב שפיכות דמים או מצב רליגיוזי איתן, אשר לא יתן מנוחה נפשית לבעליו בהיותו עשוק מקיום חובותיו הדתיות לרגלי העמידה במערכות המלחמה, או גם מצב כלכלי ומשפחתי מסובך שימצא הרוס לגמרי ע״י היציאה של אותו הכח העובד במלחמה. חושבים אנחנו לפי ידיעתנו במצב הגרים הללו אחינו גולי רוסיא, שרק מעטים מאד יהיו אשר לא יהיו זכאים ע״פ החק השורר לפטור אותם מהעמידה במערכה, והמעוט הנשאר שאין לו הגבלות ומעצורים כאלה ימצאו בו רבים שמתכונת רוחם יתנדבו בחפץ לבב ללחום את מלחמת הארץ החביבה, הקשורה אצלם קשר פטריוטי נאמן.

ובהצטרפות כל הסבות הללו הננו חושבים שבצדק ימצא הוד מעלתו שאין הדבר כדאי לפני כבודה של הממלכה הבריטית הנאורה ללחוץ את הגרים הללו בלחיצה כללית, לצאת כעת בצבא המלחמה נגד החק העומד ברום עולם הצדק, הפוטר אותם מזה בתור גרים נרדפים, שמצאו חסותם מחמת רודפיהם ומציקיהם בארץ נאורה ההולכת לאור החפש והאידאליות האנושית, וגם לא שתהי[11] לחיצה זו גורמת להם להמסר לארץ רוסיא, שרדיפותיה גרמו את יציאתם ממנה, שהיא נגד המוסר ונגד האומר הביבלי הקדוש לכל האנושיות המתקדמת, המקשר את הצלחת המלחמה של האומה הלוחמת עם המוסר והצדק של הנהגתה עם האומללים והנרדפים כאמור:

כי ד׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו. עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו. מקוים אנו שדברינו אלה היוצאים מקרב לבבות נאמנים לאהבת הממלכה הבריטית הגדולה והנאורה יהיו לרצון לפני הוד מעלתו, והחק הלוחץ את הגרים לצאת לצבא המלחמה, נגד החק המלא צדק הפוטר אותם מזה, או המסגיר אותם ביד לוחציהם, לא יצא אל

הפועל, לשמחת לבב כל ישרי לב בכל רחבי ארץ וביחוד בארץ אנגליה, החרדים מאד לכבודה ולתומת דגל הצדק והחפש המתנוסס עליה. והננו חותמים ברגשי הכנעה וכבוד גדול ובברכה עמוקה לאומה הבריטית, שתצא בזר הנצחון ברב חסן ויקר מהמלחמה הנוראה הזאת, ושתוכל להגשים גם להבא את כל האידיאלים המקודשים של החפש היושר והצדק, וכל השאיפות האציליות והקדושות שהיא שואפת אליהן ברוחה הכביר והנאור, ושהיא תהי'[12] ג"כ צירת המרומים לתשועת העם העתיק ישראל, אשר אור תורתו ונביאיו מאירים מחשכי ארץ, להשיב לו את חרותו ואת ארצו, אשר נעשקו ממנו מיד גוים עריצים אשר התהללו באלילים.

יתר המחשבות הנאמנות אשר רבות מהן נשארו כבושות בלבבנו נקוה להרצות עוד לפני הוד מעלתו, כאשר ינתן לנו הרשיון לראות פני הדרתו כאשר נקוה. וברכת ד' אלהי ישראל תאשר את הממלכה הבריטית לתת אותה למעלה למעלה, אמן.

כחפץ הרבנים מגולי ארץ רוסיא העובדים

עבודת הקדש בקהלות ישראל בארץ אנגליה.

בעד אגודת הרבנים

---

1. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
2. ב"ה - ברוך השם
3. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
4. ג"כ - גם כן
5. כ"כ - כל כך
6. יהי' - יהיה
7. בעז"ה - בעזרת השם
8. ע"ד - על דבר
9. ע"י - על ידי
10. ע"פ - על פי
11. שתהי' - שתהיה
12. תהי' - תהיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' ראש חודש מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החגים עברו בשמחה עם חברים יראים. ישיבת הסוכה עלתה יפה. חידוש: הירושלמי (סוכה ג) מסביר את פטור המוציא לולב בשבת ב'עשה דוחה לא תעשה', אף שזה לאו שיש בו כרת - לפי תוספות (יבמות ט), לרבי צריך לאו עם הכרת לחיוב חטאת, וכשהעשה דוחה את הלאו נשאר כרת בלי לאו. אל יצטער הרצי"ה על האתרוגים.

עיקרי הדברים

- החגים בלונדון.
- חידוש בירושלמי סוכה.
- עשה דוחה לא תעשה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] אי' דר"ח[2] מ"ח תרע"ז[3].

בני מחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. ב"ה עברו עלינו ימי המועדים הקדושים בחדות ד' בקיבוץ חברים, יראים ושלמים, אוהבי תורה ומצוה, ודבקים באהבה בחיבת קודש. תל"י על רוב חסדיו כי ברוגז רחם יזכור, וממעון קדשו השגיח לשים עלינו עין לטובה גם בגלותנו ושבתנו בארץ נוד הרחק ממאויי נפשנו, יחננו נא בחסדו להראותנו בישועתו, אשר אלי' ניחל, ויביאנו אל הר קדשו וחצרות חמדתו ויאר עלינו באורו, אור נועמו ומשוש חיים ותפארה בשמחת תורתו, וחדות הארת אור גדלו הודו נצחו ופאר עוזו עדי עד.

בטח תשמחנו יקירי להודיענו מכל תהלוכותיך בימים הקדושים אשר עברו לטובה, שאקוה שיהי'[7] רישומם עליך באור חי העולמים לשיגוי ולשגב, לגודל ולאומץ ולכל אורה וצהלה, בחסדי צור מעוזנו, אשר באהבתו נתעלס סלה, ובשעשועי חוקיו נגילה, ובאור נעימת תורתו יחדה לבנו ויעלוז כבודנו נצח. תל"י שישיבת הסוכה עלתה יפה ב"ה בלא הפרעה כמעט מכל פרטיה. יפרס ד' ברחמיו על עמו ועל עולמו מהרה את סוכת שלומו, ונזכה לחדות בנועם צלצח ארץ צבי, חמדת משושנו, ומכון תקותנו.

אכתב לך גרגיר אחד שהשבתי לשואל אחד, לפרש ד' ירושלמי פ"ג דסוכה במתני' ר"א יו"ט[8] הראשון ש"ח שחל בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור, ואי' בבבלי שהוא מטעם טעה בד"מ[9], אמנם בירו' אי' דחבריא אמרין משום עשה דוחה ל"ת[10], ותמהו דהא הוי ל"ת שיב"כ[11] דל"ד, וביארתי עפ"ד[12] התוס'[13] יבמות ט' ד"ה[14] מה דלרבי בעי לאו עם הכרת לחייב חטאת, רק לחכמים ל"ב כ"א[15] כרת בדבר שי"ב מעשה, וא"כ[16] כיון שעשה דול"ת[17] הוי כאילו נעקר הלאו ונשאר כרת בלא לאו וא"ח[18] חטאת, וכשיטת רבי, ויש בזה דברים ארוכים מאד וחילוקי שיטות בסוגיות הבבלי וירו' בכמה מקומות, ושי' הרמב"ם[19] בפ"א דשגגות דלדינא בעי לאו עם הכרת, ושי' התוס' ופשטות הגמ'[20] במכות י"ג היא דל"ב לאו. עכ"פ[21] מצאנו פתח מפולש לביאור שיטת החבריא בדברי ר"י דמתני', וניצלנו ממה

שנלחצו בזה רבים ושלמים. ואתי נמי כפלוגתא דגבי עשה דול"ת במקום עשה ול"ת[22] בחולין קמ"ב בדעת הריב"א[23] והחולקים, ודי לח"ב[24]. ובשבועות י"ח ב' מבואר בגמ'[25] ובדהת"ו[26] שם ד"ה ל"ת, דבעי' לאו. ועיי' משה"ע[27] ע"ז[28] הגרע"א[29] בציוניו.

אל תצטער ממהלך האתרוגים, בטח הכל לטובה, וכפי הנראה ל"ה מהמשומרים של אגודת אתרוג הכשר, והשי"ת[30] ימלא את כל החסרונים בחסדו הגדול. דרוש באה"ר[31] בשלו'[32] אהובינו הרבנים הגדולים החכמים השלמים וכא"ל[33] שליט"א, הנני נושא אליהם ברכתי ותודתי על כל טוב לבבם נגדך.

אם נדפס המאמר שלך אולי תוכל לשלחו אלינו.

הנני כמוכרח להסתפק כעת בדברים קצרים, והנני חותם בברכה נאמנה, חזק ואמץ בני יקירי בכ"ט[34], והודיעני מכל סדריך לזמן הבעל"ט[35], ומכ"א אתך לטובה. והי'[36] ז"ש[37] כנה"י[38] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[39],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שיהי' - שיהיה
8. יו"ט - יום טוב
9. בד"מ - בדרכי משה
10. ל"ת - לא תעשה
11. שיב"כ - שיש בו כרת
12. עפ"ד - על פי דברי
13. התוס' - התוספות
14. ד"ה - דיבור המתחיל
15. כ"א - כי אם
16. וא"כ - ואם כן
17. דול"ת - דוחה לא תעשה
18. וא"ח - ואינו חייב
19. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
20. הגמ' - הגמרא
21. עכ"פ - על כל פנים
22. ול"ת - ולא תעשה
23. הריב"א - הרב רבי יצחק בן אשר (מבעלי התוספות)
24. לח"ב - לחכימא ברמיזא
25. בגמ' - בגמרא
26. ובדהת"ו - ובדברי התוספות
27. משה"ע - מה שהעיר
28. ע"ז - על זה
29. הגרע"א - הגאון רבי עקיבא איגר

30. והשי"ת - והשם יתברך
31. באה"ר - באהבה רבה
32. בשלו' - בשלום
33. וכא"ל - וכל אשר לו
34. בכ"ט - בכל טוב
35. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
36. והי' - והיה
37. ז"ש - זה שלום
38. כנה"י - כנפשו היקרה
39. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב זאב וולף רוגוזניצקי

התנצלות על העיכוב. הנדודים נחוצים כדי 'לפזר ניצוצי אורה', ו'אוירא דארץ ישראל' מתפשט בגולה דרך בני ציון שהתפזרו. על הר"ן בראש פסחים: ביטול חמץ הוא מטעם הפקר, כפי שמוכיח ממשל 'סופי תאנים', ולכן הר"ן חידש שחמץ, שאינו ברשותו, דומה לדברים שאינם חשובים. אין צורך בכתב סמיכה - 'תורתו מכרזת עליו'.

עיקרי הדברים

- הנדודים מפיצים אור.
- ביטול חמץ - הפקר.
- תורתו מכרזת עליו.

נוסח האגרת

בעזה"י[1], ו' מ"ח[2] עזר"ת[3].

שלו'[4] רב לכבוד ידידי חביבי הרב הגדול בתורה ויראת ד' טהורה חו"ב[5] סוע"ה[6] מוהר"ר[7] זאב וואלף ראגאזניצקי שליט"א[8], זה מזמן זמנים שקבלתי את מכתביו, ובכל פעם הודחתי מטרדה לטרדה, וכמה וכמה חובות של מכתבים לאוהבים קרובים ברוח ונפש הופלגו לעתים מרוחקים, ואקוה שכולם יסלחו בטוב לבבם ועמהם יסלחני ג"כ[9] ידידי כת"ר[10], אשר אהבתו חרותה על לוח לבי.

והנה גם כעת, אשר נתעוררתי לכתוב לידידי, מוכרחני לקצר בדברים. והנני בא לחזק את רוחו הנעלה, כי יוסיף עוז ותעצומות בתורה יראת ד' וחכמת לב, ולמרחוק נשא דענו ולפועלנו ב"ה[11] נתן צדק, ונקוה כי גם המאורעות הקשים, אשר באו על העולם כולו בכלל ועל עם ד' בפרט ועל ארצנו הקדושה ובניו בפרטי פרטיות, וכל הגלות והפיזור שאנו נתונים בו, הכל הוא עצות עמוקות מתמים דעים ב"ה, לטובתנו הפרטית ולטובת הכלל כולו. הנדודים הללו ודאי נחוצים ודרושים הם לפזר ניצוצי אורה מטל החיים המכונס למקומות שונים, ע"י[12] כמה וכמה נושאים, כל חד וחד לפי מעלתו ותעודתו בחיי המעשה וחיי הרוח. אוירא דארץ ישראל ביחוד הולך הוא הלוך והתפשט במלוא התפוצות של הגולה, ורחשי לב עמוקים ונשיאת עין למקום בית חיינו ברוח טהור ורוממות קדושה הולכים ומתפשטים ע"י בני ציון היקרים, אשר נפזרו למרחקי ארץ. ובשוב ד' שבות עמו ובהגלות אור ישועה, וחסד ד' יאמצנו לשוב אל ארץ חמדה, תקיף חמדת הקודש עוד המון גדול של רבבות אלפי ישראל. והתוכן של תשוקת הקודש גם הוא הולך ומתעלה, במסתרי הנשמה הוא מזדקק, מתחזק ומתאמץ, ורקמת הכנת אור גאולה וישועה כללית ופרטית הולכת ומתרקמת.

ונקוה לד' כי טוב כי לעולם חסדו ודברו יקום לעולם, כי ד' דבר טוב על ישראל, ובאורו נראה אור, וירום קרן לעמו, בב"א[13]. ועד"ת[14] מה שהעיר כת"ר ע"ד[15] הר"ן[16] ריש פסחים, לא ידעתי מאי קשיא ליה, דודאי הר"ן מסביר את ענין הביטול שהוא מצד הפקר אליבא דכל השיטות, בין לרש"י[17] בין

לתוספות, ומביא שפיר ראי'[18] דיש יחש להביטול עם הפקר, משום דהסוגיא דהבודק צריך שיבטל אומרת דפירורים מדלא חשיבי בטלי ממילא, והכונה שהם הפקר ממילא מתוך שאין מקפידים עליהם.

אלא שהייתי יכול לטעות ולומר שהכונה של בטלי דפירורים אינה משום הפקר אלא משום שאינם חשובים להיות אוכל, ומשו"ה[19] בטל מעליהם דין חמץ עכ"פ[20] לגבי בל יראה, והוי דוגמא דכופת שאור שיחדה לישיבה בטלה, דלקמן ד' מ"ה ע"ב[21], דלאו מתורת ביטול של הפקר הוא אלא מתורת אוכל ונעשה כעפר ומעשה עץ בעלמא, ועי' תוס'[22] שם ד"ה[23] כופת, וכ"ה באמת דעת הכלבו בהסברת הביטול של חמץ בכלל. והר"ן[24] נאיד מסברא זו, מהא דמייתי גמרא ע"ז[25] הא דסופי תאנים דתלי בבעה"ב[26] מקפיד או אין בעה"ב[27] מקפיד עליהן, דהוא ודאי ענין השייך להפקר ולא לביטול מתורת אוכל, ש"מ דכל ענין הביטול דחמץ הוא מטעם הפקר. ומשום דקשיא ליה הא דלא מצינו הפקר שמועיל בלשון זה, שהאומר נכסי יהיו בטלים אינם הפקר, ואע"ג[28] דיש הפקר סתמי במקום שאין בעה"ב מקפיד עליהן, היינו בנכסים שאינם חשובים, שהרבה בנ"א[29] לפעמים מפקירים אותם, כהא דסופי תאנים, שהם נעזבים לכל הרוצה לזכות בהן, ולא משכחת בהו שלא יהיו הפקר, רק אם יש צורך לשמר את השדה בלא"ה[30] מפני פירות חשובים אז תלוי הדבר בקפידא דבעה"ב[31], ואם אינו מקפיד עליהן אז מסולקת היא הזכיה של הבעה"ב[32], שבאה רק מפני שמירת השדה שמפני הענבים, אבל דבר חשוב כגלוסקא יפה ודאי אין מועיל העדר הקפידא לבד שבלשון ביטול לשוויה הפקר.

ומשו"ה הוצרך הר"ן לחדש את סברתו שבצירוף מה שבאמת חמץ אינו ברשותו ש"א, רק שעשאן הכתוב כאילו הם ברשותו, נעשו ע"ז[33] במדריגה אחת עם דברים שאינם חשובים, כסופי תאנים בקירוב שיש בהם צד הפקר וצד זכיה, וסגי להו להיות בכלל הפקר בלשון ביטול בעלמא, ומיהו לשון ביטול צריך מפני שסו"ס[34] החמץ הוא דבר החשוב מצד עצמו.

ומה שהעיר כת"ר מדוע לא הביאו כלל מסוגיא דסופי תאנים להכריע בין הרמב"ם[35] והטור בפלוגתא דאבידה מדעת, אי הויא הפקר בסתמא, או שרק מהשבת אבידה יצאה, ג"כ אין שייך לענין כ"כ[36], כמש"כ[37] דסופי תאנים ענינם מוכיח עליהם שהם מופקרים תמיד, שהרי לא נסתפק אדם מעולם על סופי תאנים עצמם אם הם הפקר אם לאו, בזמן שאין שם שמירה, ולא חלקו בסופי תאנים כ"א[38] כשמשמר שדה מפני ענבים, שאז יש הבדל בין בעה"ב מקפיד עליהם לאין בעה"ב מקפיד עליהם, אבל אם איננו משמר את שדהו, משום איזה דבר חשוב, הם מסתמן הפקר, ובדבר שדעתן של בני אדם כולם להשוותם הפקר לא נחלק אדם בעולם שא"צ[39] הפקר מפורש, וע"כ[40] אין ללמד מזה על המחלוקת לענין אבידה מדעת, שאינה עסוקה כ"א בדבר שמסתמא אינו הפקר אצל כל אדם, ולא שזה היחיד עשה פעולה שגילה בה שהיא אצלו אבידה מדעת, שע"ז[41] יש להסתפק אם כבר נעשה ע"ז הפקר או דילמא אינה הפקר כ"א המוצאה פטור מדין השבת אבידה. וצדקו דברי הנתיבות, דל"ה יאוש גמור בזרק כלי מראש הגג, דאכתי אפשר בהצלה, וכיון שהכלי מצד עצמו אינו דבר שבנ"א[42] מפקירים אותו, צריך הפקר מפורש, וכל שיש איזה אמתלא רחוקה לומר שאינה אצלו אפילו בגדר אבידה מדעת הרי

היא ברשותו, וכל המזיק חייב בתשלומין, ול"ד לסופי תאנים שמסתמן הפקר הן, אלא שהשמירה של הענבים עשאתן מוצאים מכלל הפקר, ומשו"ה די בידיעה בעלמא שאין בעה"ב מקפיד עליהן.

וגדולה מזו מצינו בשלהי בב"ק[43] בברייתא מפסגי אילנות מפסגי גפנים מנקפי היגי מנכשי זרעים ועודרי ירקות בזמן שבעה"ב[44] מקפיד עליהם יש בהם משום גזל, אין בעה"ב מקפיד עליהם הרי אלו שלו, והתם אין שייך לומר שמצד עצמן הם הפקר, כההיא דסופי תאנים, שלא מצינו שיש בהם קפידא כ"א בזמן שגילה דעתו בשמירתו את השדה, אלא שאין זו גילוי דעת שלם, מפני שכל שמירת השדה היא רק מפני הענבים, אבל כיון שמ"מ[45] הם משתמרים עי"ז ממילא די בקפידת בעה"ב להוציאם מכלל הפקר, אבל בהנך דתנינן בברייתא דב"ק[46] כל המין תלוי רק בקפידא דבעה"ב, וש"מ דלא בעינן הפקר גמור.

והי'[47] מזה לכאורה ראי' לשיטת הסוברים דאבידה מדעת הוי הפקר גמור, ול"ב שיפקיר מפורש, אבל באמת אין מזה ראי', משום דע"כ[48] לא פליגי באבידה מדעת כ"א בדבר שהוא מוחזק בכללות שודאי בנ"א מקפידים עליו, ורק פרט אחד יוצא מן הכלל, אע"פ[49] שעשה אותו לאבידה מדעת, ואינו מקפיד על שמירתו, מהני זה רק שלא להתחייב להשיב אותו בכלל השבת אבידה, אבל אין ראי' שכבר הפקירו לגמרי להסוברים דאבידה מדעת אינו הפקר, אבל דברים כאלה שישנם כמה בני אדם שאינם מקפידים, אע"פ שנמצאים ג"כ מקפידים, זה די בגילוי דעתא בעלמא, שאם אין בעה"ב מקפיד עליהם כבר יודעים אנו שהוא מכלל אותם הרבים שאינם מקפידים, והוי בכלל דברים שבלב כל אדם, שדינם כאילו הם דברים שבפה, והוי כאילו הפקיר אותם בפירוש.

והנה לפי הגירסא שלנו בגמ'[50] יש לפקפק קצת בענין זה, אם אנו צריכים להכניסו בכלל הפקר סתמי, מפני שלפנינו איתא בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן הרי אלו שלו, דמשמע שהם של הפועל, ולא שהם הפקר בעלמא, ולפ"ז[51] י"ל[52] שלעולם אין יוצא מכלל קנין היחיד, להיות הפקר, כ"א ע"י הפקר מפורש, כשיטת הסוברים דאבידה מדעת ל"ה הפקר, ונאמר עוד דאין לחלק בין דברים שכל אדם מקפידים עליהם לדברים שנמצאים מקפידים עליהם ונמצאים ג"כ שאינם מקפידים, ובסופי תאנים טעמא רבא איכא בהו, משום שמסתמן הפקר הם אצל כל אדם, כמו שהוכחנו לעיל מדלא משכח תנא אופן שיהי'[53] תלוי בקפידת בעה"ב, להיות בהם משום גזל, כ"א אם משמר שדהו עכ"פ מצד איזה דבר, אבל כשאינו משמר כלל הרי הם סתמן בכלל הפקר לכל בני אדם, ודמי לכשות וחזיז, שאין בהם משום גזל, בסתם, זולת באתרי דקפדי, אבל בסתמא אין בהם משום גזל, וי"ל[54] דדוקא באתרא יוכל לצאת מכלל הפקר, להיות בו משום גזל, אם כל בני האתרא קפדי, אבל איש יחידי לא יוכל כלל להקפיד ובטלה דעתו אצל כל אדם, וכדמחלקינן בזה בשבת קמ"ד ב', אבל דבר שמסתמא אינו בכלל הפקר, כ"א שישנם מקפידים ואינם מקפידים, יש לומר דל"מ[55] אם בעה"ב אינו מקפיד להוציאו מכלל איסור גזל להתירו לכל אדם, רק לגבי פועל שאני, דנחשב כפסיקת מקח שכרו, בזמן שאין בעה"ב מקפיד דמי כאילו התנה עמו שזהו בכלל שכרו, כיון שמסתמא יודע הפועל שאין בעה"ב מקפיד, ואדעתא דהכי נשכר לו, וכאילו התנה עמו מפורש שיתן לו בשכרו גם מה שיצא ע"י הניכוש והניקוף.

אמנם לפי הגירסא של התוספתא, שהוא בזמן שאין בעה"ב מקפיד עליהן מותרין משום גזל, משמע דלאו דוקא להפועל הם שלו, שהפועל יכול לזכות בהן מן ההפקר, יהי'[56] מוכרח כמש"כ דגם דבר המוכרע לכאן ולכאן, וישנם בנ"א מקפידים וישנם שאינם מקפידים, די אליבא דכו"ע[57] בגילוי דעתא ובידיעה בעלמא, שאין בעה"ב מקפיד עליהם, וכי קאמרינן להחמיר באבידה מדעת, שלא יהי' הפקר עד שיפקיר מפורש, הוא רק בדבר שהכל בסתם מקפידים עליו, ורק איש יחידי עשה אותו לאבידה, שלדעת המחמירים בזה צריך דוקא הפקר מפורש. והי' ראוי להאריך בענין זה, אבל הטרדות הן מעכבות.

וע"ד[58] כתב הסמיכה של כת"ר, שנאבד מת"י, תמיהני אם גברא רבא ויקירא ככת"ר[59], במקום שכבר התודע שם לרבני וגדולי המקום, צריך הוא לתעודות המעידות עליו. אקוה שתורתו מכרזת עליו וימצאו בעזה"י יראי ד' ואוהבי תורתו, אשר יושיבוהו על גפי מרומי קרת, כאשר יאתה לו לפי גודל מעלת תורתו ויראתו. והי' זה שלו' וברכה באה"ר[60], כנה"ר[61] ונפש ידינ"ע[62] דוש"ת[63] מצפה לתשועת ד' לשוב לבצרון לארץ חמדה אשר בה כל מעיני סלה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום
5. חו"ב - חריף ובקי
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. ג"כ - גם כן
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ב"ה - ברוך השם
12. ע"י - על ידי
13. בב"א - במהרה בימינו אמן
14. ועד"ת - ועל דבר תורה
15. ע"ד - על דבר
16. הר"ן - רבנו נסים
17. לרש"י - לרבי שלמה יצחקי
18. ראי' - ראיה
19. ומשו"ה - ומשום הכי
20. עכ"פ - על כל פנים
21. ע"ב - עמוד ב
22. תוס' - תוספות
23. ד"ה - דיבור המתחיל
24. והר"ן - ורבנו נסים
25. ע"ז - על זה
26. בבעה"ב - בבעלי הבתים
27. בעה"ב - בעלי הבתים

28. ואע"ג - ואף על גב
29. בנ"א - בני אדם
30. בלא"ה - בלאו הכי (בלאו הכי, ממילא)
31. דבעה"ב - דבעלי הבתים
32. הבעה"ב - הבעלי הבתים
33. עי"ז - על ידי זה
34. שסו"ס - שסוף סוף
35. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
36. כ"כ - כל כך
37. כמש"כ - כמו שכתב
38. כ"א - כי אם
39. שא"צ - שאין צריך
40. וע"כ - ועל כן
41. שע"ז - שעל זה
42. שבנ"א - שבני אדם
43. בב"ק - בבבא קמא
44. שבעה"ב - שבעלי הבתים
45. שמ"מ - שמכל מקום
46. דב"ק - דבבא קמא
47. והי' - והיה
48. דע"כ - דעל כרחך
49. אע"פ - אף על פי
50. בגמ' - בגמרא
51. ולפ"ז - ולפי זה
52. י"ל - יש לומר
53. שיהי' - שיהיה
54. וי"ל - ויש לומר
55. דל"מ - דלא מבעיא
56. יהי' - יהיה
57. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
58. וע"ד - ועל דבר
59. ככת"ר - ככבוד תורתו
60. באה"ר - באהבה רבה
61. כנה"ר - כנפשו הרמה
62. ידיני"ע - ידיד נפשי עוז
63. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק נאם באסיפה ציונית בבית כנסת גדול, על 'העלאת המחשבה הלאומית והשבתה למקור מחצבתה'. נחום סוקולוב, שנאם אחריו, אמר שדבריו הם 'כטל של תחייה' ויהיו 'הפרוגרמה היסודית'.

עיקרי הדברים

- נאום באסיפה ציונית.
- תגובת סוקולוב.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ועש"ק[2], עזר"ת[3], ז' מ"ח[4].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[5], הננו צמאים לדבריך הנעימים. מכתבי המכתבים הננו רואים שלא קבלת את מכתבינו אשר כתבנו אליך במשך חודש האיתנים. בטח תשמיעני דברים מפורטים מכל סדריך אשר התוית לך בעזה"י[6] לזמן הבעל"ט[7], יאשרך ויאמצך צור מעוזנו ב"ה. שבוע דנא הוצרכתי לדבר באסיפה ציונית פומבית באחד בתי הכנסיות הגדולים פה, והבלטתי בעזה"י את התוכן של העלאת המחשבה הלאומית, והשבתה למקור מחצבתה, שאז תיכון למפעלה בארצות החיים, כי תשאב לשד חיים ברוב עוז והדר ממקור חייה, נשמת כנסת ישראל המקורית באור חי העולמים ב"ה. ואח"כ[8] הרצה ר"נ סאקלאוו, ואמר כי כטל של תחיה הם הם הדברים שיצאו ממני, והם הם יהיו להפרוגרמא היסודית בתחיה הלאומית. עד כמה יתפסו הסכמות כאלה תפיסה מעשית מיד איני יודע.

אבל מודה ומשבח אני, לאל חיינו ב"ה, אשר סיבב כזאת בחסדו שממרחקים יבואו הודאות כאלה, שמקיבוצם הננו כמהים לחזות את דבר ד' "וחיו את בניהם ושבו", אחרי האמרה של "וממרחקים יזכרוני" חזק בני ואמץ ואור ד' ישמחך תמיד ותתענג על כל טוב, ושפעת תורה חכמה ודעת קדושים ירוממוך עדי עד, כנה"י[9] ונפש אביך מיחל אשרך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. מ"ח - מרחשון
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. ואח"כ - ואחר כך
9. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק טרוד בעניינים רוחניים שמפזרים את הדעת. קשה לו לייעץ לר' ד' כהן לבוא ללונדון: יש חשש מנושים, והמחיה יקרה. הרב קוק מזכיר את דברי הרמב"ם לר' יוסף בן עקנין על טרדותיו - כבר אין לו את 'החופש של טיול עיוני' שהיה לו בסנט גאלן.

עיקרי הדברים

- טרדות.
- עצה לר' ד' כהן.
- כמו הרמב"ם.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"א מ"ח[2], עזר"ת[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, והננו מצפים לקבל מאתך ומכל יקירינו בשורות טובות משמחות לב, עד אשר יחון צור עולמים ב"ה ויופיע אור שלו'[7] על עולמו, וקרן ירום לעמו, וישיב נידחינו איש על כנו ומקומו.

הייתי טרוד מאד באלה הימים בענינים שונים, אע"פ[8] שרובם רוחניים בכל זאת הם נוטלים את הזמן מלהתעסק במה שהוא ראוי להיות חדור יותר למעמקי הנשמה, ומפזרים את הדעה לעברים ולפירורים שונים, בטח קבלת את מכתבנו הקודם, והנני מחכה מאד לדבריך שתודיעני את כל פרטי מצבך בקודש ובחול בזמן דנא, ומה המה השינויים שכתבת שנתחדשו מאיזה סוג הם.

הנדפס מאמרך באיזה עתון? ואם כן בטח תשלחהו אלינו, ותודתנו נתונה לך ע"ז[9]. בפרטיות הייתי חפץ לדעת מכל פרטי לימודיך בזמן העבר, ומה הם בהווה. המכתב מר"ד כהן נ"י[10] מביאני בספק. קשה לי מאד ליעצו לבוא הנה. חדא שמא יקפצו עליו בעלי חובות, שכל השוברים אינם כ"כ[11] בטוחים. והב' מצב הפרנסה פה כבד מאד, היוקר הוא גדול, וגם הוצאת דירה וסיפוק הכרחי לאיש יחידי הוא דבר גדול מאד, וחושב אני שיעלו לו כפלים מבמקומו. ועוד ע"ד[12] שאיפתו להיות יחד עמי, לולא שאיני כדאי הייתי מרמז לו מה שכתב הרמב"ם[13] ז"ל[14] להר"י[15] עקנין ז"ל בעת שגברה תשוקתו לנסוע אליו, שהציע לפניו את המון טרדותיו, עד שקשה מאד שיתיחד עמו אדם בענינים עיוניים שאינם ביחוד שוים לכל נפש. זה החופש של טיול עיוני הרגשי נפשי שכלי רזי, שהייתי יכול לקחת עמו בהיותי בסט"ג[16], משוחרר מעול ציבור, א"א[17] לי פה בשום אופן לקחתו, ואם נשארה לי לפעמים שעה פנויה הריני צריך לחטפה לעצמי, ולהחיובים היותר מכריחים. בכ"ז[18] קשה עלי לאמר לו שלא יבוא, שאיני רוצה להיות מונע בר מתמים וישר לב שכמותו, גם אם התועלת תוכל להיות לפי התנאים במדה מצומצמה מאד, השי"ת[19] ירחיב לנו בחסדו.

והנני מקצר ואומר ברכה ושלו'[20] רב, חזק בני ואמץ, בגדולת נפש וצהלת רוח באור תורה, והוד קודש יראת ד' וחדות דעה והשכל, כנה"י[21] ונפש אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שלו' - שלום
8. אע"פ - אף על פי
9. ע"ז - על זה
10. נ"י - נרו יאיר
11. כ"כ - כל כך
12. ע"ד - על דבר
13. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
14. ז"ל - זכרונו לברכה
15. להר"י - ל + הר"י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. בסט"ג - בסט. גאלן
17. א"א - אי אפשר
18. בכ"ז - בכל זאת
19. השי"ת - השם יתברך
20. ושלו' - ושלום
21. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

עיתונו של ד"ר זלקינד נעשה יומי, 'דמוקרטי קיצוני' אבל עם 'עקבות בית המדרש'. בר־טוביה עוד לא שלח דבר. אילו היו לו כתבי יד מקובצים, אולי היה מדפיס בלונדון, כי המכירה קלה.

עיקרי הדברים

- עיתון זלקינד.
- רעיון הדפסה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יום ועש"ק[2], כ"ח מ"ח[3], עזר"ת[4].

בני מחמדי שליט"א[5], הננו מחכים כבר על מכתבך היקר מבשר שלומך הטוב וכל אשר לך בפרטיות, ביחוד אשר בקשתי ממך להודיעני פרטי עסקיך בזמן דנא, ומה הנה החדשות אשר רמזת שצריכים לבוא בסדריך, וע"ד[6] התעודה אם כבר אינה דרושה לך, או שהדרישה נדחית לזמן ועדיין צריך להשתדל עלי[7]. המכתבים מהתם לא קבלנו עדיין. ב"ה על החוה"ש[8] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו ד' ויאמצנו לתו"ע[9] לאוי"ט[10]. עתונו של ד"ר[11] ז"ק[12] נעשה יומי. העברי עדיין במחשבה הוא. בכלל הרושם שלו הוא דמוקרטי קיצוני, כנהוג, ומ"מ[13] קצת ניכר בו עקבות ביהמ"ד[14]. חידוש שב"ט[15] לא שלח אליו עדיין מאומה מעבודתו. איך שיהי'[16] יש לפניו מקום לאיזה משכורת, וגם אולי לקורת רוח רוחני, להרחבת דעות ורגשות שאינן מנוולות עכ"פ[17]. הודיעני משהייתך בבזל, כרצונך לטובה.

אילו הי'[18] בידי חומר מקובץ מכת"י[19], אולי הייתי נוטה לשכללו מעט ולהדפיס פה. המכירה בכרך זה קלה היא, ועכ"פ[20] ע"ד[21] הקרן כפי הנראה אין שום חשש בעזה"י[22]. חזק ואמץ בני חביבי במעוז תורה אור ד' אהבתו ויראתו, חדות קדשו, נועם תורתו ומצוותיו ישעשעונו, ומהרה ינשא נס לגויים ורוח עוז וטוהר יפוח על פני תבל, להחיות דכאי לב, בב"א[23].

אביך מצפה אשרך כה"י[24],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. מ"ח - מרחשון
4. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וע"ד - ועל דבר
7. עלי' - עליה
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. לתו"ע - לתורה ולתעודה

10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. ד"ר - דוקטור
12. ז"ק - ראשי תיבות של שם
13. ומ"מ - ומכל מקום
14. ביהמ"ד - בית המדרש
15. שב"ט - שבשורות טובות
16. שיהי' - שיהיה
17. עכ"פ - על כל פנים
18. הי' - היה
19. מכת"י - מכתב יד
20. ועכ"פ - ועל כל פנים
21. ע"ד - על דבר
22. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
23. בב"א - במהרה בימינו אמן
24. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** הסכמה לספר דרושים של הרב מרדכי צבי שוורץ

שבח לדרושים 'בקרן בן שמן', שמשבחים את כבוד האומה ומקרבים את לב ישראל לאביהם. במכתב נלווה: אין להבין את 'תמימות האמונה' כמנוגדת להעמקה השכלית. חכמת האמונה - בחקירה, בקבלה ובפשטות - צריכה 'ללכת ולהתרחב'.

עיקרי הדברים

- הסכמה לספר.
- תמימות לא נגד העמקה.
- הרחבת חכמת האמונה.

נוסח האגרת

בעזהשי"ת[1] הנה הלום ראיתי וישמח לבי מפרחי חמד אשר בקרן בן שמן, דרושים יקרים ומזהירים, משמחים אלהים ואנשים, עדונים בעטרת קודש, מסולאים בפז דהבא טבא, זהב פרוים, דבר דבור על אופניו, חרוזים באגדה ומקובלים בהלכה, נאמרים בטוב טעם ודעת קדושים, אשר העלה ואשר הביא ידידי וחביבי הרב הגאון, החריף ובקי, יקר מחכמה ומכבוד, איש סגולה בתורה ויראה, מו"ה[2] מרדכי צבי שליט"א[3] שווארץ, רב לקהילת קודש עדת בא"ו[4] פה העיר לונדון יצ"ו[5]. ואמינא לפעלא טבא ישר חילו לאורייתא, וכל מן דין סמוכו לנא וסמכין דאורייתא, למען יפק חפצו ומגמת פניו, הלוך ונסוע הנגבה, כל הרוצה להחכים ידרים ומעטהו צדקה נאה ויאה להודיע ולהודע חיבת ידידות עם קודש, עם ד' אלהי, להרבות פאר ושבח תהילה, לאום אני חומה, אחת היא לאמה ברה היא ליולדתה, וקוב"ה[6] משתבח בשבחייהו דישראל, ותפילין דמרא עלמא מה כתיב בהו, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. וכאשר מעלת כבוד המחבר הרבה עצה הגדיל תושיה וחסדאין מלי באגדתא, לרומם ולשבח לפאר ולעלה את כבוד האומה העומדת לנס עמים, בחירת אל אלהים צבאות, נצר מטעי מעשי ידי אמן יוצר וצר צורה, נותן נשמה לעם עולם, להחיות עולמי עד וכל היקום עדי עד. והגה מפיו דהאי גברא רבא ויקירא הרב המחבר שליט"א יצא במועצות ודעת, ברגש קדש ובאמירה נעימה לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים, בימין מקרבת, בעוז החסד בהגיון לב טוב, ועל זה יברכוהו טובים.

והנני גם אני נטפל לעושי מצוה, לחזק ולאמץ את ידיו בעבודת הקודש, וברוכים יהיו כל מסעדיו ותומכי ידיו להוציא לאור עולם את דבריו הנחמדים, שהם תפארת לעושיהם ותפארת לו מן האדם, ותקוים נא בכבוד הרב המחבר חביבנו ברכת כל היועץ עלינו ועל כל עמך בית ישראל עצה טובה ומחשבה טובה, אמצו וברכו, גדלו וקיימו, קיים עצתו, כדבר שנאמר יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא. ומהרה ייגלו ויבואו אורים, על כל אפסי ארץ מאירים, על כל עם ד' הגוי כולו ועל ציון ומקראיה ירד שריד לאדירים, וישובו נפזרים, להר מרום הרים, וראו גויים צדקך וכל מלכים כבודך, וקורא לך שם חדש אשר פי ד' ייקבנו, ויראו עינינו וישמח לבנו בשוב ד' שבות עמו במהרה בימינו.

בעה"ח[7] לכבוד התורה ולומדיה, ולכבוד כל טהורי לב אשר אהבת עם קודש מתגברת בלבבם באורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. יום ג' כסלו שנת עזר"ת[8] לפ"ק[9] פה"ק[10] לונדון יצ"ו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ידידי היקר הרב המחבר שליט"א.

מלאתי רצון מאמרותיו היקרות בכלל, כאשר גיליתי את דעתי כבר בהסכמתי, ומאד יקרו לי דבריו היוצאים מן הלב על דבר תמימות האמונה הקדושה והתעוררותה. אמנם לזאת צריך שישים לבו כל דורש טוב לעמו, המלהיב את ליבם לאביהם שבשמים ומחזק את רוחם הטהור להתאמץ בקדושת אמונת אומן, שלא יבין הקורא את תוכן התמימות לענין המנגד את ההתעוררות השכלית והעמקת הדרישה הקדושה והרחבתה. ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ובכלל הגדלת התורה והאדרתה עומד הוא בראש יסוד הקדושה של לימוד האמונה וכמה גדולה היא ספרותנו הקדושה, מגדולי אדירי הדורות אבות העולם שהרבו דעת בחקרי האמונה והאירו את לבם של לומדי דבריהם ללכת בעקבותיהם.

והנה חוץ משני הדברים הידועים, של המחקר ההגיוני והקבלה הגנוזה בסוד ד', שהם שני נחלים גדולים רחבי ידים, שחובה קדושה היא, לכל אשר חלק ד' לו בבינה, להיות משנן והוגה בחלקי התורה העליונים הללו, גם בפשטיותה של תכונת האמונה ככר גדול ורחב ידים נמצא להוגיה ודורשיה, המחיה את רוחם ומעודד את עוז קדושת נשמתם, המביא את כל המתבסמים מבשמי קדשו, להתעלות במעלות עליונות בטהרת המדות ובקדושת היראה והאהבה הרוממה, המחזקת את הלב הישראלי בצפית ישועה ובכל חוסן ויקר. רק בפרטי הארחות נפלגו חכמי הדורות, איזו מסילה יבחר לו האדם בעסקיו הרוחניים בדרך קביעות. שדעת גדולי החוקרים האלהיים, כרב סעדי' גאון, הרמב"ם[11] והחוה"ל[12] וסייעתם היא, שיסוד מצות האמונה היא בעצמה מצות הידיעה והתעמקות החקירה הישרה. ובדעתם אחזו כמה מגדולי חכמי הקבלה המעמיקים ע"פ[13] דרכם.

ודעת גדולי חכמי הרגש, שבראשם עומד ר'[14] יהודה הלוי, ובעקבותיו אחזו בעל העקדה, הרי"ץ[15] אברבנאל, האב וגם הבן ר"י ליאון אברבנאל, והרבה מגדולי המקובלים, נבוני לחש של רגשי הנפש, הלכו בדרכם, אשר שדו נרגא, בכל המהלך של המחקר ההגיוני, ובססו ביותר את היסודות של עומק קדושת ההכרה השירית של רגשי הנשמה והתעלותה הפנימית. והר"ח[16] קרשקש בעל אור ד' תמך שיטה זו דוקא ע"פ עומק ההגיון המחקרי עצמו, ואת בנין הרגש העמוק בתועפות עוזו בנה על יסוד מפלתה של הפילוסופיא ההגיונית. ושיטה זו היותר קרובה לאורחא דמהימנותא היא הולכת ומתחזקת במהלך הרוח של הדורות האחרונים. ובעקרן של דברים אלו ואלו דברי אלהים חיים, ששרשיהם פתוחים בשיטות חלוקות של גאוני בבל בייחוסן אל האגדות, שהן הן אוצרות קדושת חכמת האמונה שבתורה שבע"פ[17], מכונות הקבלה, מקורות הרגשות הקדושים, ומעינות השירה האמונית העליונה. והדברים הולכים ומתפלשים עד השתרגות השיטות שבמהלך התלמודים הבבלי והירושלמי בנידון עמוק וקדוש זה.

היסוד היותר חזק, שכונן עליו החסיד בעל חובות הלבבות את שיטתו, בדבר חובת מחקר האמונה, הוא מה שפירש בהקדמתו, ממה שפרטה התורה ביסוד הקבלה והמסורת, בפרשת כי ייפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגו'[18] וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' וגו', ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך, שאמר "וכשאתה מסתכל במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הדינים תמצאם דברים שצריכים לפרוט אותם ולחלקם ולדקדק בהם בדרך הקבלה, לא בדרך אותות השכל, הלא תראה שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד השכל, כי לא אמר כשתסתפק בענין הייחוד איך הוא, או בשמות הבורא ובמידותיו ובשורש משרשי הדת וכו'[19], והדומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל וההכרה כו'[20], אבל מה שתשיב אל דעתך ותשמש בשכלך במה שדומה לזה, אחר שתעמוד מצד הקבלה, שהיא כוללת כל מצוות התורה ושרשיהן ופרקיהן, ותחקור עליו בשכלך ותבונתך ושיקול דעתך, עד שיתברר לך האמת, וידחה השקר" כו'. וכשנדייק בדברי הסוגיא בפרק הנחנקין (ד' פ"ז א'), בברייתא המפרשת את הכתוב הזה, דכי יפלא ממך דבר למשפט, ובאריכות כל הפרטים, ממך זה יועץ, שנחלק בעיבור השנה, כדמפרש בברייתא השני' שם בסוגיא, וכדפרש"י[21] במקומו, וכן כל הפרטים כלם הנם דברים מעשיים, שאין בהם שום דבר מעניני הדעות ויסודי האמונה, שהם כלולים כלם במושג הרחב של האגדה.

ומסתיעים בזה דברי החוה"ל[22] וההולכים בשיטתו, שהחלק הרוחני של קדושת האמונה קשור הוא במצות הידיעה השכלית, המחברת בדרך ישר את התורה עם הנשמה האלהית של האדם. וזו היא ג"כ[23] שיטתו של בעל "בחינת עולם", במאמרו "התורה והשכל חיבורם יחד הוא נר אלהים בארץ".

אבל לא כך היא שיטת הירושלמי שם הלכה ג', שמפרש את המקרא "ממך זו עצה, דבר זו אגדה", וכלל האגדה היא הארת הקדושה האמונית מקרב ולב עמוק, כדברי הספרי על פסוק ואהבת את ד' אלהיך, כיצד אתה אוהב את המקום, למוד דברי אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדבק בדרכיו. וע"פ[24] פירוש הירושלמי הולך מאמר הכתוב דכי יפלא בכללות התורה גם על דברים שבלב, והכל מיוסד על יסוד הקבלה של אנשי הקודש היושבים במקום אשר יבחר ה', ומזה נובע כל המהלך של העמקת הקדושה בחכמת הרגש, והשירה הקדושה המופעה על פי מהלך רוח הקודש, שממנו היא תוצאת ההתעמקות הפנימית ברוח התמימות העליונה.

אבל כל השיטות כולן מתאימות הן, שלעולם חכמת האמונה צריכה להיות הולכת ונדרשת הולכת ומתרחבת בישראל, "שכן ארץ ורעה אמונה", כמו שצריכה התורה כולה בכללה בכל ערכיה המעשיים, להיות מתגדלת ומתאדרת, ועל כולם נאמר ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומההמאגדות של כל אורות הקודש הללו יחדיו, של חכמי דור דור ודורשיו יאירו אורות של גדולה, גאולה וישועה, לגוי קדוש שומר אמונים, אשר ישא דגלו בגאון ד', ומציון מכלל יופי אלהים יופיע להאיר כל מחשכי ארץ באור עוזו, ואלהים בארמונותיה נודע למשגב, והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך, וקורא לך שם חדש אשר פי ד' ייקבנו, ביום הגדול אשר בקרוב יבוא ויופיע, בהופעת ישועת חומות וחיל, בתת ד' מציון ישועה לישראל תפארתו, ושערים ראשם ישאו ובגאון שם ד' יבוא בהם גוי צדיק שומר אמונים, בכל שכלולי בניניו ובכל אוצרות סגולותיו, על מרומי חבל נחלתו, נחלת ד' גאון יעקב אשר אהב סלה.

ולמערכה תמימה ונהדרה זו ודאי הוא נושא עיניו כל הדורש טוב לעמו, ודובר שלום לכל זרעו, אשר בכבודם יחד כת"ר[25].

ידידו מכבדו הדוש"ת[26] באה"ר[27],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעזהשי"ת - בעזרת השם יתברך
2. מו"ה - מורנו הרב
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בא"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר
5. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
6. וקוב"ה - וקודשא בריך הוא
7. בעה"ח - באתי על החתום
8. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
9. לפ"ק - לפרט קטן (מניין השנים בלי האלפים)
10. פה"ק - פה עיר הקודש
11. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
12. והחוה"ל - והחובות הלבבות
13. ע"פ - על פי
14. ר' - רבי
15. הרי"ץ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ץ (למשל: יעקב + ץ) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. והר"ח - ו + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שבע"פ - שבעל פה
18. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
19. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
20. כו' - וכולי (וכן הלאה)
21. וכדפרש"י - וכדפירש רש"י
22. החוה"ל - החובות הלבבות
23. ג"כ - גם כן
24. וע"פ - ועל פי
25. כת"ר - כבוד תורתו
26. הדוש"ת - הדורש שלומו ותורתו
27. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל על בריאות הרצי"ה ואכילתו. הערות: מניעת לימוד זכות מעדים (סנהדרין לד) - כי עדים שקרנים יסמכו על כך, ויתרבו חיובים בחינם; הנאת מעיים וגרון לפי רש"י ותוספות; גיד הנשה. הרב קוק מבקש שיכתוב באותיות ברורות. הרב קוק עסוק בהקמת 'התאגדות כללית לתקומת היהדות' בעיר ובמדינה.

עיקרי הדברים

- בריאות ואכילה.
- לימוד זכות מעדים.
- הנאת גרון.
- התאגדות כללית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב כסלו עזר"ת[2],

בני מחמדי שליט"א[3], עברו שבועות, שחכינו מאד לדבריך אשר נתעכבו, ות"ל[4] אשר שמחנו במכתבך היקר, אף כי לא הודעתני עדיין מכל הפרטיות אשר חפצתי לדעת, באיזה ענינים אתה עוסק בזמן זה, ואיך הנך מרוצה בכלל ממצבך, ואם אין שום דבר הגורם להשתדל ע"ד[5] איזה שינוי לטובה, וגם מה שרמזת שנשתנו הסדרים קצת אצלך דרשתי לדעת מהו תוכנו של שינוי זה. על הכל אקוה שתואיל בטובך להרגיענו ולהודיענו בפרטות מדויקה. ת"ל[6] על החוה"ש[7] כרגיל. והודיענו נא מבריאותך בפרטיות, ומהלכות אכילתך, ההנך אוכל בשר, בכלל, או דוקא עוף, בשבת, ואולי גם בחול, ואיך תרגיש את מהלך סדרי האכילה, בהתאמה עם הבריאות הגופנית והנפשית. יתן ד' והכל יהי'[8] לברכה והצלחה, בהתקדמות ועלי'[9] מעלה מעלה לאור ד' ולשמחת נועם קודש ועז.

בדבר הערתך מענין מלקות איני זוכר בפרטיות, וקשה לי לחפש כעת מכתבך הקודם, וע"ד[10] מניעת לימוד זכות דעדים לרבנן דל"ד שם, באמת הטעם דמחזי כנוגע צריך ביאור, וכי מפני מראית עין נוציא את זה להריגה והכתוב אומר והצילו העדה, ובירושלמי מפורש שהוא חשש גמור שיראה א"ע[11] מזדמה ידון לזכות. ונראה דיסוד עדות שאי"ל[12] דבעינן הוא כדי שתהי'[13] יראת העונש על העדים, ובלא זה חוששין שירבו המשקרים, ויסמכו ע"ז[14], וא"כ[15] ירדה תורה לסוף דעתם של השקרנים, שיסמכו על לימוד זכות שלהם כשירגישו שיהי'[16] אפשר להזימם, וידעו שריבוי זה יהי' יותר גורם לחייב נפשות נקיים כשיימצא כמו שהוא עפ"ר[17] מסתמא טעמו אינו נכון, ונמצא שבכלל יהי' גורם להיפך הצלה. גם י"ל[18] בכלל שאם ילמד זכות, אם יזדמה, יאמר אי לדידי צייתיתו הי'[19] פטור, כה"ג[20] דדיין בדי' לי', ונמצא דהו"ל[21] עדות שאאי"ל[22]. אלא דלא מסתברא מצד הטעם, דהכא משעת העדות גמר פעולתו,

אע"פ[23] שאינו מתחייב כ"א[24] אחר שיגמר הדין, וזה הי' אחר שכבר אמר הזכות, מ"מ[25] מסתבר דחייב למפרע, גם הלשון דמחזי כנוגע לא משמע דתלוי בעדות שאאיל"ה[26].

אבל לפמש"כ[27] יהי' הפירוש דמחזי, שיטעו העדים השקרים בנגיעה זו, ויסמכו לשקר, ועי"ז[28] יתרבו מתחייבים בחינם, והוא טעם על דרשתם את לא יענה דקרא בעדים פסוק מתיבת למות דבתריה.

ומה שהעירותה על דברי שהנאת גרונו צריכים לכו"ע[29], מדהתו"ס[30] שם, שהקשו על רש"י[31] דלר"ל[32] יתחייב אפילו חלקו כיון דיש במעיו כזית, באמת נראה דרש"י[33] ס"ל[34] כמש"כ[35] דמעיו בלא גרונו ל"מ[36] ור"ל להוסיף בא. וזו"ז[37] י"ל דרש"י ס"ל דגיה"נ[38] דחידוש הוא בעינן שיהי' בעת הירידה למעיים כזית, ול"מ[39] מה שמתקבצים בב"א[40] קודם עיכול, וכ"מ[41] דיוק לשון רש"י שם. גם י"ל דאע"ג[42] דגה"נ[43] הנאת מעיו סגי בלא הנאת גרונו, היינו משום עצמות וגידים שאין הנאת גרון, ונישאר איסור מצד עיכול המעיים שזה נקרא הנאת מעיו, אבל בשארי אכילות כיון דאיכא הנאת גרון מסתברא דכו"ע[44] מודים דאם חסרה הנאת גרון אין זו האכילה הרגילה, ומשו"ה[45] ניחא בתרומה לכו"ע.

ואיני יודע מדוע תמהת על אג"ט[46], הלא הוא תמה שגם הבליעה בגרון א"א[47] כ"א בתלוש, וקשיא לכו"ע דגם הנאת גרונו איכא, רק לפמש"כ מדהתי"ו[48] כתובות י"ל דבגרונו משכח"ל[49] במחובר, וזה יש להעיר, אבל כ"ז[50] שלא בא למדה זו, לא הי' צריך להעיר מהנאת גרונו ומעיו. גם תי' הא"ט[51], לאוקמי כר"א דתרומות פ"ח א"ש[52], דירושלמי מפרש לה משום דר"א ס"ל הלעוס כבלוע, ואמר התם דגם בשרצים ונבילות ג"כ[53] ס"ל הכי, א"כ[54] טעמיה הוא שאם נלעס בהיתר שוב אין איסור על הבליעה, וא"כ אין שום נפ"מ[55], בין אם הי' גרם האיסור דבר שאינו תלוי בו או דבר התלוי בו, כיון דלא חשיב איסור תורה לדידי', ול"ש[56] לדון בחיוב מיתה, דעסוקה הסוגיא דמנחות, לביטול איסור לכתחילה, דלרוה"פ[57] הוא דרבנן, ובאמת ל"ש[58] כלל ביטול איסור לר"א, כיון דהלעיסה היתה בהיתר של מחובר, ואחר הלעיסה ס"ל לר"א דאין שם איסור כלל, דלדידי' הנאת גרונו היינו הנאת לעיסה, ואינו מבטל שום דבר.

ומש"כ[59] ע"ד שמסתבר דאכילה בעי' הנאה ג"כ, נ"ל[60] דגם אם נאמר דבגיה"נ[61] דבגו"ע[62] דליכא הנאה ס"ל לר"ל דאכילה ל"ב הנאה, מ"מ בשאר איסורים מסתברא דאכילה בלא הנאה לא עדיף משלא כדהנ"א[63], ומשו"ה י"ל דהכל מודים דבעינן הנאת גרונו ג"כ. וע"ד הסברתו של האג"ט[64] הא דחכמה יתירה משום מלאכת מחשבת, צדקת בחילוקך, שאין שייך מלאכת מחשבת רק ביחש להכונה של הפועל, ולא ביחש לחכמתו ויכולתו. אמנם י"ל כה"ג דאמרי' בסוגיא דל"א ולא קא מכוין, דלמ"ד[65] דבר שא"מ[66] מותר, ל"א וקא מכוין אסור, כיון דלדידי' הכונה עיקרית היא להתיר ה"נ[67] היא עיקרית לאסור, וה"נ[68] י"ל דאם ל"ה מלאכת שבת תלוי במחשבה, אז הי' נחשב מי שעושה שלא כדרך רוב בנ"א[69] מפני יתרון כשרון מחשבתו נחשב לשלא כדרך העושים, והוי כלאח"י[70], אבל כיון דחזינן דהמחשבה היא עיקרית בשבת, והיא עושה את הצורה של המלאכה, משו"ה[71] מסתבר דאם מפני יתרון שיש לו בכוח המחשבה עושה הוא שלא כדרך שאר העושים, שלא הגיעה מחשבתם אל מעלת האומנות

של מחשבתו, דא"ז[72] גרעון כ"א יתרון, ובודאי הויא לדידי' מלאכה, ומ"מ[73] לכו"ע הויא שלא כדרכה, וכלאח"י[74].

חילוקו של החורב, בין ק"י לקי"צ בשליחות משום במה ל"נ[75] לע"ד[76], שהרי בב"ק[77] ק"י אמרינן דאפילו אם אינו יכול לעבוד או לאכול מצד זקנה או חולי מקרי ל"מ עביד ול"מ משוי שליח, ואיך ייקרא מצי עביד משום היתר במה העבר ומאי דהוי הוי. ול"ד כלל למאי דפרכינן מדברים המותרים בבמה לענין מדות קל וחומר, בזבחים ט"ז מה להצד השוה שבהם שלא הותרו בבמה וכיו"ב[78], דהכא בעינן מלתא דמצי עביד ממש, וכיון דלמ"ע[79] הויין שלוחי דרחמנא. ואע"ג[80] דהאחרונים כתבו דאם יש צד אפשרות בעולם לעשות אע"פ שכעת ל"מ מקרי מצי למעבד, היינו כשיש ציור שהאופן האפשרי יחודש דמי למצי למיעבד ע"י[81] הדחק, כמש"כ במפרשי הים בשם הגאון ישוע"י[82], אבל במה שא"א[83] כלל שישוב ההיתר ודאי ל"ש לומר דהוי בכלל מ"ע[84], ואם הי' מקום לומר שמקרי מ"ע באופן רחוק כזה ל"י מקום לחלק בין יחיד לציבור, דהי' אפי"ל[85] כיון דמצי עביד בק"י מיקרי נמי מ"ע בק"צ, דהם יותר מישך שייכי להדדי, שהם בזמן אחד ובהוה, מהשייכות של במה העבר, אלא דבאמת א"ז[86] כלל בכלל מ"ע.

לע"ע[87] אינני מוצא את חלק המכתב שלך שהיו רשומים עוד איזה הערות ושאלות, וגם אני מוטרד מאד מכמה ענינים, ואקצר כעת. ואבקשך בני יקירי לכתוב באותיות ברורות, ובריוח הגון בין השיטין, כדי שתהי' הקריאה יותר נוחה. ואכפול בקשתי שתודיענו מכל אשר עמדך לטובה בפרטיות, חזק ואמץ ויהי ד' עמך, ונזכה לקבל את קדושת הארת ימי החנוכה הבעל"ט[88] לטובה ולברכה, להודות ולהלל לצור מעוזנו, ולעולם זאת על ישראל, יופיע אור צדקו גבורתו, חיי אומץ קדושתו, ופאר רום קרן מעוזו, עדי עד, ומתוך המחשכים יאיר אור ד' לנו, ואור יאיר על ציון ומקראיה, ושפעת חכמת עולמים מזיו קודש אשר לעם ד' הגוי כולו יגלה ויראה במהרה בימינו, לבנות בנין עדי עד, מכון הצדק והמישרים, וישמח לב מבקשי ד', ובהר ציון תהיה פליטה והיה קודש במהרה בימינו. עסוק אני באלה השבועות בכוננויות של איזה התאגדות כללית, לתקומת היהדות בעיר ובמדינה, יתן ד ויהי'[89] המפעל לברכה ולרוממות קרן לתורה ולתעודה, כחפץ לב כל יראי ד' וחושבי שמו.

אביך מצפה פארך ואשרך בכל טוב' בישועת ד' באור חסדיו לעולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[90] אדר"ש[91] ידי"נ[92] הרבנים הגדולים החכמים שליט"א ומשפחותיהם הכבודות יחיו בכט"ס[93].

הנ"ל

נמצא אח"כ[94] המכתב, אמנם מפני הטרדא, א"א כעת לכתוב עוד, ועוח"ל[95] בעה"י[96].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ות"ל - ותודה לא-ל
5. ע"ד - על דבר
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. יהי' - יהיה
9. ועלי' - ועליה
10. וע"ד - ועל דבר
11. א"ע - את עצמו
12. שאי"ל - שאי אתה יכול להזימה
13. שתהי' - שתהיה
14. ע"ז - על זה
15. וא"כ - ואם כן
16. שיהי' - שיהיה
17. עפ"ר - על פי רוב
18. י"ל - יש לומר
19. הי' - היה
20. כה"ג - כהאי גוונא
21. דהו"ל - דהוה ליה (שהיה לו)
22. שאאי"ל - שאי אתה יכול להזימה
23. אע"פ - אף על פי
24. כ"א - כי אם
25. מ"מ - מכל מקום
26. שאאיל"ה - שאי אתה יכול להזימה
27. לפמש"כ - לפי מה שכתב
28. ועי"ז - ועל ידי זה
29. לכו"ע - לכולי עלמא
30. מדהתו"ס - מדברי התוספות
31. רש"י - רבי שלמה יצחקי
32. דלר"ל - דלרבי לוי / דלריש לקיש
33. דרש"י - דרבי שלמה יצחקי
34. ס"ל - סבירא ליה
35. כמש"כ - כמו שכתב
36. ל"מ - לא מבעיא / למען מעלה - לפי ההקשר
37. וזו"ז - וזה וזה
38. דגיה"נ - דגיהנום
39. ול"מ - ולא מבעיא (ומכל שכן)
40. בב"א - במהרה בימינו אמן
41. וכ"מ - וכן משמע; לפני "ש..."; וכל מקום / וכל מה
42. דאע"ג - דאף על גב
43. דגה"נ - דגיהנום
44. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
45. ומשו"ה - ומשום הכי
46. אג"ט - אגלי טל (ספר)
47. א"א - אי אפשר
48. מדהת"ו - מדברי התוספות
49. משכח"ל - משכחת לה (מוצאים מצב כזה)

50. כ"ז - כל זה
51. הא"ט - האגלי טל (ספר)
52. א"ש - אתי שפיר (מיושב היטב)
53. ג"כ - גם כן
54. א"כ - אם כן
55. נפ"מ - נפקא מינה
56. ול"ש - ולא שייך
57. דלרוה"פ - ד + לרוה"פ: לרוב הפוסקים / לרוב הפעמים
58. ל"ש - לא שייך
59. ומש"כ - ומה שכתב
60. נ"ל - נראה לי
61. דבגיה"נ - דבגיהנום
62. דבגו"ע - דבגן עדן
63. כדהנ"א - כדרך הנאתו
64. האג"ט - האגלי טל (ספר)
65. דלמ"ד - דלמאן דאמר (לפי מי שאומר)
66. שא"מ - שאינו מתכוין
67. ה"נ - הכי נמי (כך גם)
68. וה"נ - והכי נמי
69. בנ"א - בני אדם
70. כלאח"י - כלאחר יד
71. משו"ה - משום הכי
72. דא"ז - דאין זה
73. ומ"מ - ומכל מקום
74. וכלאח"י - וכלאחר יד
75. ל"נ - לא נקרא (או: לא נראה)
76. לע"ד - לעניות דעתי
77. בב"ק - בבבא קמא
78. וכיו"ב - וכיוצא בזה
79. דלמ"ע - דלמצות עשה
80. ואע"ג - ואף על גב
81. ע"י - על ידי
82. ישוע"י - ישועות יעקב (ספר ומחברו)
83. שא"א - שאי אפשר
84. מ"ע - מצות עשה
85. אפ"ל - אפשר לומר
86. א"ז - אין זה; ב"של א"ז הרב": אבי זקני
87. לע"ע - לעת עתה
88. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
89. ויהי' - ויהיה
90. באה"ר - באהבה רבה
91. אדר"ש - אחר דרישת שלום
92. ידי"נ - ידיד נפשי
93. בכט"ס - בכל טוב סלה
94. אח"כ - אחר כך
95. ועוח"ל - ועוד חזון למועד
96. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** הסכמה ל'מפתח הקבלה' של הרב זאב וולף טננבוים

שתי מפלגות של דורשי ה': המקובלים, שמתעלים מעל ההגיונות האנושיים לחכמת ישראל המסורתית, והחוקרים, שיורדים למרחבי ההכרה האנושית ומראים שהיפה בחכמת אדם מתאגד עם התורה, אבל זוכרים את חולשת השיטות המתחלפות. המחבר מראה שהסברת המקובלים מתאימה לחקר הטבע החדש.

עיקרי הדברים

- שתי דרכים: קבלה וחקירה.
- חולשת השיטות האנושיות.
- קבלה ומדע.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. הודפס בספר "מפתח הקבלה" שחובר ע"י[2] הרה"ג[3] ר'[4] זאב וואלף בהרב רבי שמעון זצוק"ל[5] טאנענבוים. לונדון בשנת כי טוב פת"ר[6] לפ"ק[7].

לעולם זאת על ישראל רוח ד' מפעם בלב יחידי סגולה לדעת לתור בחכמה, להגביה עוף למעלה למעלה, לבוא בסוד ד' ליראיו ולחקור מפלאות תמים דעים. בכל המעשה הגדול אשר עשה בכל מלא היצור. אמנם נפלגו חכמי חרשים לעדרים, איש איש לפי שכלו יהולל, וכפי הבנתו לשא עין למרום, להרים קרן בחכמה, בתבונה, ובדעת. ובכללם של דברים יתפרדו דורשי ד' אלה לשתי מפלגות ראשיות. המפלגה האחת, היא המתעמקת בסוד שיח קודש, אשר מורשה לנו מימי קדם, אוצר נחמד ושמן בכרם בית ישראל, חכמת ישראל המסורתית, מקובלה מדור דורים ומסורה בחשאי לכל נבוני לחשים, המתרוממים בגבורת רוחם למעלה מכל האוירים הגסים הממלאים את חללו של עולם החברותי האנושי, המלא עשן ענן השפלות והתאוות הסוערות. וגבורי-כח אלה, הששים ושמחים לעשות רצון קונם, התעלו ברוחם ממעל לעולם ויושביו, ממעל לכל ההגיונות האנושיים, וכל הסכמותיהם ושיטותיהם, תעתועיהם והבליהם, יחד עם נמוסיהם והשקפות-עולמיהם, וכה הלכו הלוך והתקדש, עד אשר אור ד' אליהם הופיע, ומהמכמנים השרידים, אשר נשארו לבית ישראל, מחכמת הנבואה, וזיו רוח הקודש, נתגלו להם אוצרות חיים, מלאים אור נוגה, לצפיות עליונות, להעמיק שאלה ולהגביה למעלה.

וסגולת חכמת ישראל זאת המורשתית, היא כומסת ברוחה את כל אוצר החיים הנשגב אשר לעם נורא, לגוי אחד בארץ, הנושא בעזו את דגל אור אל אמת, את ברכת השלום והברכה, את אוצר האמונה והקדושה, להיות למחיה לכל הגויים אשר עשה ד', לתת לכל היקום אחרית ותקוה, לחיי שעה וחיי עולמים. וכשם שבחירי עם קדוש ממולאים הם ברוח עזוזם, ומעינם מתגבר מיום אל יום, לחשוף צפונות חדשים לבקרים ממקור המסורת המורשתית, והכרתם הולכת ומתגדלת, בכל צעד ושעל שהם

דורכים במהלכם הרוחני, כי אור חיי עולם נשמת אלהים אמת היא שרויה בקרבם ממקור ישראל, כן מרגיש הוא ברוחו התמים הגוי כולו, כי גוי קדוש ועם סגולה הוא, העומד לנס עולם, וכי סגולת רוחו חיה וקיימת היא ממקור אור חי העולמים, וכאשר עמד לנס בימי קדם, בעת אשר חשכת האליליות הגסה כסתה ארץ, כן יעמוד לנס עדי-עד, להניס את צללי האליליות, אשר עוד נשארו, שהם קשים בפנים ידועים מהאליליות עצמה, כשלהי דקייטא הקשה מקייטא, - וכי כל הגלים וכל הנדודים אשר עברו על ראשו, לא יכלו לנגע באור נשמתו, ובאוצר האורה אשר ברוחו, באורותיה המבולטות יזהירו בניצוצותיהן את השכלתם הקדושה של חכמי מורשה הבאים בסוד ד' ויונקים נהרי נחלי דבש וחלב מאוצר חכמי האמת וקבלת הקודש.

והמפלגה השניה של דורשי ד', בקרב בית ישראל, היא אלה אשר השפילו לראות, ירדו למרחבי ההכרה האנושית בכללה, גם העמיקו ברוח-האמונים, הישר, ההולך ויושב על כל נאות ד', התורה הכתובה והמסורה, ההלכה וההגדה בכלליותן ופרטיותן, באו עד חקר רוח האדם העולה למעלה, שטו ודאו על שדות עמים רבים לדעת ארחם והלך רוחם, ערכי מחקריהם, השערותיהם וסדרי חכמתם. גם אלה מלאו ידיהם קודש לד', והראו לדעת ברוח יתירה, כי המסולת והיפה אשר בחכמת אדם, הוא תמיד עומד הכן להמאגד באהבה עם רוח ד' השפוך על אור התורה וחכמת ישראל הבהירה. וההמאגדות הזאת, אשר להדורשים הנאמנים הללו, היתה תמיד קשורה בתנאים יסודיים, למען שמרה מכל מפגע, שכללותם הוא שכשאנו מחברים את ארחות התורה, מקור האמת הנצחית, עם הגיוני לבב אנוש, אנו יודעים את החולשה אשר להצביונים הפרטיים של כל שיטה אשר ברוח האדם יסודה, ואין אנו בטוחים שמה שהוא אהוב ומוסכם במשך איזה תקופות, שלא יהיה מרוחק, עזוב ומופסק, כשיגיעו זמנים אחרים, וזמירות חדשות ישמיעו בעולם, אבל מרוצים אנו להראות, שאותו האור האלהי הנצחי, המחיה את קודש ד' החי בישראל משני ימי קדם, יוכל הוא להגלות דרך כל מעבר הגן, אשר אך סרה ממנו חלאת השקרים הגסים והדמיונות המזוהמים, אשר ברוח הפראות יסודם, וכאשר יתעלה רוח האדם בהשכלתו הטבעית, ואורות חדשים יבקעו לפניו להראות על במת החיים, אז לפי אותה הבהירות וזכות התוכן, מנוחת הדעת ויושר הבינה, שתהיה שרויה על האורות ההן, כן יוכל בהרחבה לפלס בהן את נתיבי אור תורת אמת, לעז רוח ישראל החי וקיים לעד.

התנאים הללו והזהירות הזאת נהוגה היא בקרב מתי החיל, אשר רוח ד' מפעם בם מהמפלגה השניה, ההולכת לאטה בארחות השכל ההגיוני, וחקר חכמת דת קודש ע"פ[8] רוח האדם בקרבו. לא כאלה היא נחלת ד', אשר את השרידים בני העליה אשר למפלגה הראשונה, דורשי ד' ע"פ המעוף העליון אשר לאור הנבואה והופעת רוח הקודש, התרים בארצות החיים אשר רוח ד' שפוכה שם על באי סודו. לא באמת איש וערכי חכמת דור דורים יערכו את הגיגיהם, כי סוד ד' ממקור האמת להם נגלה, וחכמת יוצר-כל היא משעשעת לפניהם בכל עת. דורי דורות חולפים ועוברים הם ואין מבין שיחתם, אין יורד לחקר תהום הגיונותיהם, הגבוהים מכל משאלות לבב אנוש כגבוה שמים מארץ, רק עם לבבם ישיחו, עם סוד נשמתם פנימה המה משתעשעים, וגדולת האמת, המכרת את נצחה והודה, היא מעטרתם בתר עולמים.

אבל יש אשר ימים יבאו על הארץ וסערות הרוח, חזיזים וברקי רעם, יגלו על רוח האדם, המוני המונים של שיטות מאוששות יפלו בנופלים, וכל המחזה אשר יעבור על רוח האדם יקבל צורה חדשה, בני הדורות יעמדו נבהלים כהתעות שכור יתעו מבלי לדעת איך לאגד את כל האוצרות הישנים עם הרכוש החדש הבא ושוטף. אז יש אשר מבין החרכים של שיחת חכמי אמת, דורשי אלהים, על פי רזי תורה, מחצדי חקלא, אשר באו אל הקודש פנימה, והעם נשאו גבוהה גבוהה הגבה למעלה, יגלה ויראה, כי סגנוני הסברתם לדברים העומדים ברום רוממות אשר מעל לכל הגיוני אדם, ומכל רחשי לב תבל ויושבי בה, יעידו בהם, דרך אגב, כי כל אותן הדעות החדשות, אשר גרמו להדהים לב רבבות עם משיא עוזם ועוצם חידושם, היו להם מושגים רגילים, ע"פ טבע האמת, המזריח את אורו בכל ארחות הישרים, שבחושך תמיד יזרח להם אור.

ונסיון יפה בזה עשה כעת אחד מיוחד, אדם ביקר, ידידי הרב החכם הגדול בתורה וחכמה ויראת ד' מעוזו, חכם חרשים, ונבון לחש מו"ה[9] זאב וואלף נ"י[10], אשר הרבה משנתו בספרי חכמי הקבלה ודורשי חכמת הזוהר, וגם ידיו רב לו בבקיאות הגונה בספרי חוקרי-הטבע החדשים, וחפץ ד' בידו הצליח. אחרי אשר הלך בדרך מתודי להראות מבוא מסביר לכללי התחלת למודי הקבלה, מצאה ידו לתאר את שיחתם הקדושה של חכמי אמת, שהיא מותאמה עם ההגיונים היותר חדשים של המחקרים בעלי הנסיון ובעלי ההשערה היותר מוסכמים שבדורותינו. ואפריון אמטי ליה כי הגדיל לעשות, שאף ע"פ שיסוד חכמת האמת הוא גבוה כגבוה שמים מעל הארץ, מכל חקרי אדם אשר תחת חושי הבשר ומושגי החומר והכח הגלמיים, בכל זאת רב גובריה דהרב המחבר להראות, שארח ההסברה אשר לקדושי עליון חכמי הרזים היא ספוגה במעוף רוחב דעת והשכלה מזהירה, הדורכת על במתי תקופות וזמנים שונים. וכל אשר נשאו לבו לתור בחכמה, מכל אשר כבוד עם ד' והוד האמת אשר בחביון עזו, הם משאת נפשם, ימצאו רב נחת בספר היקר והנכבד הזה מעשי ידי הרב החכם המחבר יצ"ו[11] להתפאר. וברכת ד' תבא על כל תומכי ידיו ומאמצי זרועו, להוציא לאור עולם את מחברת הקודש אשר תהיה לברכה ולתהלה בישראל ברצות ד'.

ומהרה יפקחו עיני העורים, ואזני חרשים תפתחנה, ואור חדש על ציון יאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו. בעה"ח[12] אור ליום ו' עש"ק[13], י"ג כסלו תרע"ז[14],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ע"י - על ידי
3. הרה"ג - הרב הגאון
4. ר' - רבי
5. זצוק"ל - זכר צדיק וקדוש לברכה
6. פת"ר - השנה תר"פ (1919/1920) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
7. לפ"ק - לפרט קטן (מניין השנים בלי האלפים)
8. ע"פ - על פי
9. מו"ה - מורנו הרב
10. נ"י - נרו יאיר

11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. בעה"ח - באתי על החתום
13. עש"ק - ערב שבת קודש
14. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג כסלו תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק משבח את נאומי הרצי"ה בציריך ובבזל על הארץ. ירידת השער מעכבת שליחת כסף. הרב קוק הסכים להדפיס קונטרס קטן ('ריש מילין') של 'רעיונות שיריים רזיים' על האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, וחשש לספר לבן מראש, שמא לא יסכים להדפסה בלי תיקון.

עיקרי הדברים

- נאומי הרצי"ה.
- הדפסת 'ריש מילין'.
- חשש מדעת הרצי"ה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ג כסלו, עזר"ת[2].

שלו'[3] לך בני יקירי מחמדי שליט"א[4], שמחתנו חביבנו בדבריך האהובים, אשר אמנם מרוב הטרדא והעבודות השונות אין בידי כעת לכתוב לך כלבבי, ואקוה בעה"י[5] להשתדל בקרוב לכתב בפרטיות קצת.

ישר חילך בני יקירי על דבריך היקרים במשאך אשר נשאת בציריך גם בבזל. אקוה שהדברים קלעו למטרתם, להיות לברכה לאחינו יושבי אה"ק[6] חמדת לבבנו עדי עד. חפצנו לשלח איזה סכום הנמצא אצלנו, אבל ירידת השער מעכבת אותנו. כתוב נא לנו יקירי מכל מעשיך בציריך, ומה נעשה שמה בפרוטרוט. באלו הימים הסכמתי להדפיס איזה קונטרס קטן, שרשמתי בו רעיונות שיריים רזיים בסמך ע"ד[7] תכונת האותיות, התגין, הנקודות והטעמים, שידעת שרזי תורה מתכוננים ביסוד תנט"א[8], בדוגמא של מעלה בכחן של נביאים הגדול שמדמים צורה ליוצרה, דברים עתיקים קדושים בקדושה עליונה מאד, שאין יכולת לשום שכל אנושי לסקור את חביון קדשם, זולת קדישי עליונים שאור ד' הופיע עליהם הגבה למעלה למעלה מכל שרעפי לבב אנוש.

אמנם בעניי רשמתי רק הרגשות שיריות, כאור היוצא בין החרסים, ובפרט בהיותנו יושבים בארץ מאפליה, עד אשר יחון ד' ויאיר לנו להביאנו ברחמיו אל נאות קדשו. וחשבתי להודיעך מזה רק אחרי ההדפסה, כי אולי לא היית מסכים שאדפיס בלא סידור ותיקון, ולעבור על דעתך היקרה לי מאד יהי'[9] קשה לי. אך כבר הודיעה לך אמא תחי'[10]. יתן ד' ויהי'[11] להצלחה ותועלת, ונועם ד' יזרח על עמו ועולמו, ותקבל את ימי החנוכה הבע"ל[12] ומצותם הק'[13] בחדות לב ושמחת ישרי לב כנה"י[14] ונפש אביך דושו"ט[15] כה"י[16],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. ע"ד - על דבר
8. תנט"א - תגין, נקודות, טעמים, אותיות
9. יהי' - יהיה
10. תחי' - תחיה
11. ויהי' - ויהיה
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הק' - הקטן
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
16. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א טבת תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'הכנסייה הישראלית' שהקים מתקדמת. הרב קוק שואל אם הרצי"ה לומד שחיטה בפועל, ואיך הרצי"ה מרגיש, כי לאדם עדין רגש זה דורש 'רצון אמיץ וגבורת נפש'. מ'ריש מילין' נדפסו שני גיליונות, ויש עיכוב בדפוס של ד"ר זלקינד.

עיקרי הדברים

- 'הכנסייה הישראלית'.
- לימוד שחיטה.
- עיכוב בהדפסה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"א טבת, עזר"ת[2],

בני מחמדי שליט"א[3], בטח קבלת את מכתבנו הנשלח לך כמדומה שבוע העבר, והננו מחכים על מכתבך היקר מבשר שלומך וטובך וכא"ל[4] לטובה. תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, יחזקנו ויאמצנו צור ישראל ב"ה לתורתו ועבודתו, לאוי"ט[7] בכ"ט[8], ונזכה לרומם קרן ישועה בימין ד' רוממה. תה"ל[9] שהתאגדות הכנסי' הישראלית שכמדומה הודעתיך מיסודה, הולכת ומתקדמת. אקוה לשמו ית'[10] שיצמח מזה שמש צדקה להחיות רוח ד' על עמו בארצות הנגב הללו, וממנה תאתנה תוצאות לימים הטובים הבעל"ט[11] אשר יופיע השי"ת[12] באור שלומו על עולמו המתענה תחת ידי מענים, לחדש מפעלים לטובה בחיבור וכינוס לצדיקים לכונן אור קודש, להיות פועל מפעלי ישועה של יצירה נאמנה ותחי'[13] פורי' וענפה, בעה"י[14].

שכחתי זה באיזה מכתבים לדרוש אם הנך עוסק בהתלמדות השחיטה בפועל, ואיך נראה הדבר בעיני רוחך, ואיך הנך מרגיש את היחושים הנפשיים בינך ובין עבודת קודש זו, שלאנשי הגיון ומחשבה, רתוקים בעדינות הרגש, צריכה היא רצון אמיץ, וגבורת נפש נלבבה ברוכה בעוז ומתינות תכונית.

מהקונטרס ראש מילין שהודעתיך נדפסו שני גליונות, ונתהוה איזה עיכוב מעמדי בדפוס, ואיני יודע עדיין פשר דבר אם נוכל לגמרו בדפוסו של ד"ר[15] זלקינד, שהתחלנו בו, או שנצטרך ליתן לדפוס אחר לגמור את המעט הנשאר. ודאי כל עכבה לטובה.

והי'[16] זה שלו'[17] וברכה, ואורה ושמחה, עוז ואומץ חדוה ונועם וכט"ס[18] כנה"י[19] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

ברכות לעד לכי'[21] מאהבינו הרה"ג[22] החכמים שליט"א וכא"ל באה"ר[23].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכא"ל - וכל אשר לו
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. בכ"ט - בכל טוב
9. תה"ל - תהלה לא-ל
10. ית' - יתברך
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. השי"ת - השם יתברך
13. ותחי' - ותחיה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ד"ר - דוקטור
16. והי' - והיה
17. שלו' - שלום
18. וכט"ס - וכל טוב סלה
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. כה"י - כנפשו היפה
21. לכ' - לכבוד
22. הרה"ג - הרב הגאון
23. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י טבת תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בלידס, בחנוכת הישיבה, 'אור היהדות הולך ועולה'. טרדות: 'הכנסייה הישראלית', הדפסת ש"ס בבלי וירושלמי, ועד לתקנת עגונות, דרשות, שתי סנדקאות ועיכוב 'ריש מילין'. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לכתוב באותיות גדולות ובסדר אלפביתי.

עיקרי הדברים

- ישיבת לידס.
- רשימת טרדות.
- בקשה לכתב ברור.

נוסח האגרת

בעה"י[1], אור ליום ועש"ק[2] ח"י[3] טבת, עזר"ת[4].

בני מחמדי שליט"א[5], מאד חפצתי לכתוב לך מכתב באריכות, ולהשיב על פרטי דבריך בעניני מעשה ועניני הגיון, אבל כ"כ[6] נטרדתי בימים הללו, עד שא"א[7] לי כעת בשו"א[8] למלא את דרישת נפשך היקרה, שהיא ג"כ[9] עומק דרישתי הנשמתית.

שבוע דנא הוכרחתי לנסע לליעדז, על חינוך ישיבה. ת"ל[10] שאור היהדות הולך ועולה פה בארץ הנגב. ב"ה[11] שנסיעתי היתה לטובה רבה להמצב הרוחני של אחינו בעיר הגדולה הנ"ל[12] בעה"י. אבל העובדה הזאת לקחה עסק של שלושת ימים, ובבאי הנה ג"כ נטרדתי בעניינים שונים, עסקי הכנסי' הישראלית, ההולכת ומתיסדת, סדר הדפסת ש"ס[13] בבלי וירושלמי, שהוא הולך ומתעורר לצאת למפעלו בעה"י, והנני צריך לקחת חלק בשאלות העומדות על הפרק בזה, התכוננות ועד לתק"ע כאשר כתבתי לך במכתב העבר, ועוד המון טרדות ולימודים, ותשובות לדורשים ושואלים בע"פ[14] ובכתב, דרשות וכיבודים שונים, והדפסת הקונטי' שהולך בכבדות ע"י[15] עיכוב שנתהוה בדפוסו של ד"ר[16] ז', שנתבטל עתונו ודפוסו הולך בעצלתיים, ואולי עוד יחזור לתיקונו, והיום נטרדתי נוסף על הכל בשני סנדקאות, ועסקי ציבור היו כרוכים באחד מהם. יחזקני השי"ת[17] לעבוה"ק[18] ולאור קדשו וחדות רוממות עוזו. למורת רוחי איני יודע עדיין עצה איך לעשות לטובת אה"ק[19], מפני העיכובים הידועים. נקוה בעה"י אחר ש"ק[20] לכתוב כפי האפשרי באורך קצת. ואבקשך יקירי לכתוב באותיות יותר גדולות ובשורות מרווחות, וליתן ריוח בין ענין לענין, ואולי לחלק כל ענין מעניני הערות ושאלות בחילוק אלפאביתי, כדי שאוכל יותר בנקל לשום לב על כל הפרטים, בעה"י.

חזק בני ואמץ, בתורה ויראת ד' טהורה, וכל קודש והוד עוז חכמה ודעת קדושים, ויהי ד' אתך, ויאיר לנו ולכ"י[21] אור ישעו בקרוב, כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[23],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. ח"י - שמונה עשרה (18)
4. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. כ"כ - כל כך
7. שא"א - שאי אפשר
8. בשו"א - בשום אופן
9. ג"כ - גם כן
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ב"ה - ברוך השם
12. הנ"ל - הנזכר לעיל
13. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
14. בע"פ - בעל פה
15. ע"י - על ידי
16. ד"ר - דוקטור
17. השי"ת - השם יתברך
18. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
19. אה"ק - ארץ הקודש
20. ש"ק - שבת קודש
21. ולכ"י - ולכל ישראל
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג טבת תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מאמריקה הוצע לאגד את כל בני הארץ בגולה, והרב קוק נוטה להסכים, אף שקשה לאחד את הסוגים השונים. הלכה: מותר לסגור את הצינור הפרטי של הגז אחרי שהכללי כבר סגור - 'כל שאינו מחוסר צידה'. על אכילת בשר: הרב קוק מזהיר שלא תגרום חולשה, ושלא ללכת אחרי 'תנועת צער בעלי חיים', שברובה יש 'טינא גנוזה של שנאת הבריות', כפי שמעיד מקומה אצל שונאי ישראל. רעיון 'העלאת הנפש הבהמית' בסוד התורה נותן לחי יותר מכל 'חמלה חנוקת רוח'.

עיקרי הדברים

- אגודת בני הארץ.
- סגירת גז בשבת.
- נגד צמחונות מחלישה.
- ביקורת על תנועת צער בעלי חיים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ג טבת עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], נתעכבו דברי מפני מניעות שונות. אקוה שכבר קבלת את מכתבי העבר, אשר תראה ממנו כי באלו הימים נטרדתי הרבה, ובכ"ז[4] אקוה בעה"י[5] שיהי'[6] עוזר לי להתאמץ בהתפקידים הרוחניים שהם נדרשים ממני במעמק החפץ הנשמתי, אע"פ[7] שהם מתעלמים הרבה מאד מצד ההטרדות החברותיות.

הגיעני מכתב מאמריקא מאחד מבני א"י[8] בהתעוררות מרובה לעשות אגודה כללית מכל בני א"י הנפוצים בגולה בארצות שונות לעסוק בטובת א"י בהוה ובעתיד. והנה זה כבר הימים חשבתי ע"ד[9] הצעה זו. אבל קשה להגשימה מפני ההתערבות של הסוגים השונים שאינם מתאחים. אבל כפי מה שידעת הלך רוחי הנני נוטה להסכים שדגל אה"ק[10] וחמדת שאיפת בנין האומה הוא עולה למעלה למעלה במקום שאין שום יד זרה שולטת שם להרס ולהחשיך את האור הגדול, אשר יזרח ממכלל יופי משוש כל הארץ.

ע"ד סתימת הצינור הפרטי של הגז הכבוי אחר שכבר הכללי סתום הוא, פשוט שאין כאן בית מיחוש, והוא יותר פשוט להיתר מצד צבי דד' ק"ז, דהוא פטור ומותר כדאי' התם, כיון שכבר ניצד אע"פ שמוסיף צדה על צדתו, וככללא דכל שאינו מחוסר צידה אין בו משום צידה, כסוגיא דפרק אין צדין, ופשוט דה"ה בכל המלאכות כבישול אחר בישול. ואיני מוצא מקום להחמיר בזה ובפרט דאיכא ג"כ[11] קצת חשש סכנה ח"ו[12] שמא יפתח הצינור הכללי ויצא הגז, שכמה תקלות וסכ"נ[13] באים עי"ז[14] ד"י[15], וחלילה להחמיר.

צדקת בהערתך שכתבתי הרי"ע[16] במקום הר"ש[17] תיבון, זכרם לברכה. וע"ד[18] פרטי פרטיות של כל עניני מצביך. מה ינעם לי בני יקירי אם בכל מכתב תודיענו מכל בפרטיות. הלא הדרישה בעצמה כההודעה וההפרטה מוסיפה אומץ וצהלה לנו הוריך הדורשים הקשורים במעמקי חיים לאהבתך, ולתקות אשרך והדר פארך, ולך בן יקיר אשר תחדה נפשנו השוקקה בריווי צמאונינו בארץ נודנו לשיח בהגיון כל מעשיך ופרטי מפעלותיך שיחך ושיגך וכל פינותיך, לאור קודש ורוממות חיים, של טוהר קודש ועז ד', אשר יופיע עליך מאוצר ברכתו, רוח נדיבה, וששון גבורה ונעימת נצח.

ע"ד אכילתך עיקר כונתי שתדקדק יפה יפה אם לא תגרום מניעת אכילת בשר חלילה שום רפיון כל דהו בהתפתחות האומץ הגופני והנפשי, ושלא ללכת שבוי אחרי הדולגים על ההרים של תנועת צער בע"ח, שרובם כמדומה יש במעמקי רוחם טינא גנוזה של שנאת הבריות, וכל המדות המסתעפות ומכורכות עמה, ודי לנו ההוכחה של תפיסת המקום אשר לתנועה זו במחנה האפל של שונאי ישראל המעמיקים ברשעתם, אע"פ שיש מקום לניצוץ אורה זה להיות חודר לפעמים אצל גדולי קדושי רוח השואפים לרוממות קדשי קדשים, לדלות מים עמוקים, מבאר מים חיים, מנחל ד', אשר יצא מבית ד' להשקות את נחל השיטים. והרעיון המקודש של העלאת נפש הבהמית ונצוצות הקודש, ההולך בסוד שיח צפונות רזי תורה, הוא נותן לאומץ המוסר האנושי, ולאושר כל חי בכללו, בהצטרפות כל היש, כל מעשה ד' הגדול, הרבה יותר מכל מה שתוכל כל חמלה חנוקת רוח לתן בחולשתה וכעסה גם יחד.

דבריך היקרים בהרצאותיך הנעימוני ביפעתם. אולי תקח מועד לסדר סדר טכני, בדרך הסתעפות והתגלגלות המחשבות והשאיפות הבאות מיסודם, ומה טוב שתסמכם בסמוכין של עניני תורה, שבאמת ממקורה הקדוש הם נובעים, ויהיו לי לשמחה מכופלה בעזה"י[19].

מפני הטרדות השונות קשה לי להאריך כעת ולמלא חפצך בעניני ההערות והשאלות, ואתך הסליחה. חזק בני חמודי ואמץ, התעודד והתרומם ברוחך הטהור ובכל מצעדיך לטובה, ואור ד' יאיר עליך להרחיב לבך בכל טוב כנה"י[20] ונפש אביך המחכה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ובכ"ז - ובכל זאת
5. בעה"י - בעזרת השם יתברך
6. שיהי' - שיהיה
7. אע"פ - אף על פי
8. א"י - ארץ ישראל
9. ע"ד - על דבר
10. אה"ק - ארץ הקודש
11. ג"כ - גם כן
12. ח"ו - חס ושלום
13. וסכ"נ - וסכנת נפשות
14. ע"י"ז - על ידי זה

15. ד"י - ד' ירחם
16. הרי"ע - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ע (למשל: יעקב + עזריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. וע"ד - ועל דבר
19. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' שבט תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'ריש מילין' יסתיים השבוע, אף שלא בשכלול רצוי, ויועיל ליחידי סגולה, וממילא לכלל. הרב קוק מקים אגודה לתקנת עגונות, ואף שהרב קוק חושש אם הוא ראוי, 'בזמן מצוק כזה החלש יאמר גיבור אני'.

עיקרי הדברים

- סיום 'ריש מילין'.
- התעלות היחידים מועילה לכלל.
- אגודת עגונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' שבט עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], רבו עלי באלו הימים הטרדות ונתעכבה משום כך כתיבתי אליך שבוע העבר, וגם כעת מוכרחני לקצר.

ההדפסה של הקונט' ראש מילין לקחה זמן הרבה יותר ממה שהי'[4] ראוי לדבר קטן בכמות כזה, וזה בא ע"י[5] ההפרעות שנתהוו בדפוסו של ד"ר[6] זלקינד והתבטלות עתונו. וכעת נקוה שיהי'[7] נגמר בעה"י[8] שבוע דנא, ועכ"ז[9] איננו יוצא משוכלל כחפצי. ומ"מ[10] אקוה שיהי' בע"ה[11] לתועלת ליחידי סגולה, וממילא תבוא ג"כ[12] ברכה לרגליו לכל הכלל כולו, התלוי בעילויים של היחידים. ומי יוכל להעריך את הערך של איזה תנועה המצדדת התעלות ורוממות מחשבה וחפץ. יואל ד' ויצטרף זיק זה לאורות הגדולים אשר יאיר ד' בקרוב בהמון חסדיו על עולמו השקוע ביון המאפלים, והמחשכים יהפכו לאורים, ומתוך צרה רוחה ימציאנו במהרה. כבר כתבתי לך במכתבי העבר את המחשבה ע"ד[13] יסוד אגודת תקנת עגונות. יזכנו השי"ת[14] להיות לעזר ומגן לאחיותינו הנדכאות, להחיש להן עזרה בצר. ואע"פ[15] שכמה פעמים חוששני אם אני ראוי בעניי להיות פועל פעולות כאלה, בכ"ז[16] הנני מתחזק בשם ד', כי בזמן מצוק כזה החלש יאמר גבור אני, וכל הבא להציל באיזה סדר ומשטר ומכוין לבו לשמים, הרי הוא עושה טוב בעם ד', ויהי נועם ד' עלינו לכונן את מעשי ידינו ברחמיו.

הנני חושב להדפיס בקרוב קול קורא ליסוד האגודה לתק"ע, מטעם הועד של רבני הכנסיה הישראלית, שהודעתיך כמה פעמים מהתרקמותה והוסדה. והנה כל אלה הטרדות, ונוסף עליהן כהנה וכהנה מאנשים פרטיים וכלליים, הן הן גורמות שלא אוכל כעת להאריך בדברי חפץ כחפצי. ואקוה בעה"י כשירחיב ד' לנו, ואוכל לקחת מועד כראוי לשוב להופעת האורים המושכלים ממקור עדנת הקודש, שהן הן חמדות לבבנו, בחסדי צור ישענו ב"ה. וכעת אקצר ואומר שלו'[17] וברכה, חזק ואמץ בני חביבי, בכל טוב, באור תורה ונר מצוה, בנועם חכמה ופאר מוסר, וכל עוז קודש, כנה"י[18] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[19],

אברהם יצחק ה"ק

דר"ש[20] ידי"נ[21] הרבנים הגדולים החכמים שי'[22] וכא"ל[23].

הנ"ל

נ"ב[24] כעת קבלנו מכתבך היקר, ישר כוחך, אין השעה מוכשרת לפני כעת להאריך, יתן ד' ונזכה לאור תורה וזוהר דעת על אדמת הקודש בשוב ד' את שבותנו בקרוב בחסדיו ורוב רחמיו.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שהי' - שהיה
5. ע"י - על ידי
6. ד"ר - דוקטור
7. שיהי' - שיהיה
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ועכ"ז - ועם כל זה
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ג"כ - גם כן
13. ע"ד - על דבר
14. השי"ת - השם יתברך
15. ואע"פ - ואף על פי
16. בכ"ז - בכל זאת
17. שלו' - שלום
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. כה"י - כנפשו היפה
20. דר"ש - דורש שלום
21. ידי"נ - ידיד נפשי
22. שי' - שיחיה
23. וכא"ל - וכל אשר לו
24. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב שבט תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

חבילת 'ריש מילין' תישלח דרך מר מזין, ואחד ממנה לדי כהן (הנזיר), כתשובה על הערתו על 'ההתלמדות הכמוסית'. מחמת עייפות הסתפק בהערה אחת על האל"ף. היום מלאה שנה מאז שעזבו את שווייץ.

עיקרי הדברים

- משלוח 'ריש מילין'.
- שנה בלונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ב שבט, עזר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], עברו עלינו שבועות שנים ויותר שלא קבלנו מכתבך, וכבר גדול הצמאון יותר מהרגיל, נקוה בע"ה[4] להשמח עם דבריך היקרים מבשרים שלומך וטובך במוקדם. תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, באלו הימים נתוספו לי טרדות מעניני הכה"י[7] ומהסעיפים השייכים לה, וקצת מהכנות למילי דפסחא בע"ה. בטח תקבל אי"ה[8] חבילת המחברות ריש מילין ע"י[9] מר מאזין נ"י[10]. יזכנו השי"ת[11] להאיר אור דברו לרומם קרן ישעו במהרה בימינו בקרוב. אקוה שתשלח אחד מהם גם למר דוד כהן נ"י, שישמש לי ג"כ[12] כקצת תשובה על הערתו במכתבו אלי ע"ד[13] ההתלמדות הכמוסית, שכמה פעמים חפצתי לכתוב לו, ומניעות דוחות את חפצי מיום ליום לצערי.

בההדפסה הי'[14] לי קצת לאות, לולא זה הייתי צריך להאריך יותר בההערות המדברות בשפה גלויה, שכעת הסתפקתי רק בקצת רשימה על תוכן האל"ף[15], ע"ד מסה שיכולים להמשיך חוט של ערך על כללות העניינים המסתעפים שם לפרטיהם. חושב אני שקבלת ע"י מר דייכאווסקי מכתב שיביע בו את חפץ הטוב של העדה שלי יצ"ו[16], מהפרטים נקוה שתודיענו בעה"י[17].

כהיום מתמלאה שנה מעת אשר נסענו משווייץ לבא הנה, ב"ה אשר עד כה עזרנו, כן נקוה לעזו וישעו להשמיענו ששון ושמחה. ולהשיבנו לשלו'[18] אל אדמת הקודש מקום כל מאויינו וחפץ חשקת עז חיינו, במהרה בקרוב בעזרו וישעו ב"ה. הנני כעת מקצר מפני עיכובים שונים, חזק ואמץ לתורה ולתעודה באור צהלה וחדות ששון עז וחיי קודש בגבורת אמת וצלילות דעה והשכל, וצלח ורכב ע"ד אמת וענות צדק ושאיפת גודל ומשרים, וצור ישראל יאזרנו חיל ברב חסדו וטובו. והי'[19] זה שלו'[20] וברכה באהבה וכל טוב סלה כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[21],

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הכה"י - הכנפשו היפה
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. ע"י - על ידי
10. נ"י - נרו יאיר
11. השי"ת - השם יתברך
12. ג"כ - גם כן
13. ע"ד - על דבר
14. הי' - היה
15. האל"ף - האלף
16. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. לשלו' - לשלום
19. והי' - והיה
20. שלו' - שלום
21. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש חודש אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'ריש מילין' עושה רושם טוב. הלכה: לדבר מחובר לקרקע אין דין מוקצה, כי עיקר המוקצה הוא סרך הוצאה. אבל בכפתור החשמל, שאין בו צורך, 'המחמיר משום עובדין דחול לא הפסיד'. הרב קוק מבקש מהרצי"ה לברר את מצב הצעירים במשפחה.

עיקרי הדברים

- רושם 'ריש מילין'.
- מוקצה במחובר.
- חשמל בשבת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ח[2] אדר עזר"ת[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו, יחדש עלינו ועל כל עמו ישראל ועל עולמו הקב"ה[7] בקרוב אור שמחה ועתרת שלו'[8] וברכה.

מהקונט' ראש מילין נמסר ליד ה' מאזין למכירה, בטח תקבל בעה"י[9] החבילה שהוא שולח לך, ותמכר ותחלק בין אהובינו ומכירינו כראות עיני שכלך ולבך הטוב. ת"ל[10] על הרושם הטוב שהקונט' עושה בין חוג מביני דבר ותמימי דעה בעלי רגש והגיון, ובין הכלל הקשור בקשרי חבת קודש ב"ה. יחננו השי"ת[11] לברר דברים ברורים ממעיני הקודש לרומם ולשגב הוד פאר קדש ישראל, והי'[12] למכון ישועה ואור צהלה, להאיר מתוך מאפלי', במהרה בימינו בקרוב.

אין השעה מוכשרת לפני כעת להאריך בענינים מפורטים. ע"ד[13] יחש מוקצה לדבר המחובר לקרקע לא שמענו, ומסתברא כיון דטלטול מוקצה משום סרך הוצאה הוא, כביצה ל"ז ושבת קכ"ד, וזה לא שייך במחובר אפילו דרך בנין. ואע"פ[14] שהרמב"ם[15] הוסיף עוד טעמים על איסור מוקצה בפכ"ה[16] מ"מ[17] סו"ס[18] עיקר הטעם הוא הוצאה, ומסתבר דלא שייך במחובר. ונלע"ד[19] דדבר שעיקרו הוא כלי לא מפיק מני' דין מוקצה חיבורו לקרקע, אבל מה שהוא טפל לקרקע כה"ג[20] דהשירבוב של האלקתרי, רחוק ליחש לו דין מוקצה בעודו בחיבורו, ומצד כיבוי וגרם כיבוי ודאי לא שייך. מיהו כיון דבאלקתרי אין שום צורך בדבר, דלא חשש הפסד ולא חשש סכנה יש בזה, המחמיר משום חשש עובדין דחול לא הפסיד.

הנני כעת מוטרד מצדדים שונים וקשה לי להציע דברים מבוררים. ישמחנו השי"ת בשמחת כניסת החודש שמרבים בו בשמחה, ובסמיכת גאולה לגאולה ישמחנו באור גאולתו, ואומץ ישועתו. אולי תכתוב להרב אויערבאך נ"י[21] ע"ד המכתבים, ובודאי כבר שלחת להם תשובה על הטלגרף וגם מכתבים. ביחוד תבקש נא מהורינו שליט"א ומיתר יקירינו שייטיבו להודיע את אמיתת המצב איך נעשה כעת

עם הצעירים שי'[22], ולדי' הישועה. בתוחלתי שתעשה הכל כראוי, הנני בתקותי בעה"י לאור ישועה ושמחת בשורות טובות, וחיזוק ואימוץ לתורה ולתעודה ולעבודת ד' אמת. הנני חותם בתודה לידידינו הרה"ג[23] החכמים שי' ומשפחתם על כל קרבתם אליך, ולהרב ד"ר[24] הערץ נ"י בייחוד על טרחתו ע"ד השילוח. והי' ז"ש[25] כנה"י[26] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[27],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ח - ערב ראש חודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
8. שלו' - שלום
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. השי"ת - השם יתברך
12. והי' - והיה
13. ע"ד - על דבר
14. ואע"פ - ואף על פי
15. שהרמב"ם - שרבי משה בן מימון
16. בפכ"ה - בפרק כ"ה
17. מ"מ - מכל מקום
18. סו"ס - סוף סוף
19. ונלע"ד - ונראה לעניות דעתי
20. כה"ג - כהאי גוונא
21. נ"י - נרו יאיר
22. שי' - שיחיה
23. הרה"ג - הרב הגאון
24. ד"ר - דוקטור
25. ז"ש - זה שלום
26. כנה"י - כנפשו היקרה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק שולח לו את 'ריש מילין' לאות הוקרה ותודה על ספריו.

עיקרי הדברים

- משלוח 'ריש מילין'.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ה' אדר עזר"ת[2], לונדון.

כבוד מר ידידי הרב המאור הגדול לממשלת התורה והחכמה בישראל, תייר גדול לתולדותינו, נפש ברכה מלאה אור דעת ויראת ד' טהורה מו"ה[3] זאב יעבץ שליט"א[4], אחדשה"ט[5] באה"ר[6].

זה איזה שבועות שהוצאתי לאור מחברת קטנה בשם ראש מילין, ואחשוב לי לחובה קדושה ולכבוד אצילי להושיטה ליד כת"ר[7] אהובי, לאות אהבה והוקרה נאמנה, ואחד אחוז משילום התודה על קורת הרוח שהנני מוצא תמיד בספריו היקרים הגדולים והנכבדים. (עד כה לא ידעתי את האדרעססה של כת"ר). מאושר אהי'[8] להודע שמצב הבריאות הגופני, וממילא גם הרוחני, של הדרת כבוד ידידי, הוא במעמד רצוי. ואחתום בברכה ואה"ר[9], ינוב בשיבה לאוי"ט[10] כנה"ר[11] ונפש ידי"ע[12] דוש"ת[13] בלונ"ח[14],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
6. באה"ר - באהבה רבה
7. כת"ר - כבוד תורתו
8. אהי' - אהיה
9. ואה"ר - ואהבה רבה
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. כנה"ר - כנפשו הרמה
12. ידי"ע - ידידו עוז
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
14. בלונ"ח - בלנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

רבים נדבקים ב'ריש מילין', אף שהוא סתום. דרשה בשבת זכור: מחיית עמלק היא זיכוך הרשעה שנגעה בקודש. לכן אסור להטיל קנקנתום בדיו, כדי שהכתב יוכל להימחות. רבי מאיר, שראה עולם מתוקן, הטיל קנקנתום וכתב שלא מן הכתב, אבל רבי עקיבא החמיר, כי העולם עדיין צריך את כוח המחיקה. בפורים מחיית עמלק גברה, ותורה שבעל פה התאחדה עם שבכתב - 'הדר קבלוה'.

עיקרי הדברים

- 'ריש מילין'.
- מחיית עמלק - זיכוך.
- קנקנתום בדיו.
- פורים - איחוד התורות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"א אדר תעז"ר[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. יחננו השי"ת[6] לשמוע ממך ומכל מחמדי לבבינו שליט"א ישועות טובות ובשורות טובות, וכימי מור והדס יושיענו ומכל מצרים יחלצנו ויוציאנו לרויה, להביאנו להר קדשו בב"א[7].

אקוה שתקבל בע"ה[8] את החוברות ר"מ[9], והנה אע"פ[10] שבאו הדברים שם סתומים, מ"מ[11] ב"ה רבו הנדבקים בהם באהבה, ואקוה שיערבו לכל הוגים בעלי רגש, החפצים לטעום טעם נועם חמדת גניזות קודש. והנני מצפה לתשועת השי"ת לעודדנו לקדושת שמחת ימי הפורים הבעל"ט[12] בחוש מקשיב ושומע קול עז לאלהים מתוך כל המחשכים אשר כ"כ[13] לפפו כל מוסדי עולם, והי'[14] לנו למקור ברכה וישועה פנימית וחיצונית, פרטית וכללית, לחדש לנו חדות עולם, ואור דעה בהמון רוממות העולה תמיד אך למעלה, וממסתורין ייגלו לנו מגילות רשומות בכתב אמת באמיתה של תורה, באור לישרי לבב חוכי ישועה. דברתי בש"ק[15] דנא לפני קהל מקשיבים, ע"ד[16] מחית עמלק, בתור זיכוך כל ערכי המציאות בכל המערכות המסובלים ממשא הסיגים של זוהמת הרשעה, המתפשטת מראשית גויים גם בתוכני הקודש, המתהפכים ע"י[17] פגיעתה הרעה של הרשעה בידי רשעי עולם לרועץ. וזהו טעם איסור נתינת קנקנתום בתוך הדיו, משום דבעינן וכתב ומחה כתב שיוכל להימחות מצד צחצוחי הרשעה הנוגעים בערכי הקודש, ואם יד הרשעה מזהמת את כל היסוד במפעליה הרי שורפין אותם ואת האזכרות שבהם, כדי שלא להניח מקום לא למינים ולא למעשיהם.

בכללות הקודש רק נגיעה יש לה, כמגע האיש הנאבק עם יעקב, ודי למטרת מחיקה זו מחיה כחנית ע"י כתב שיכול להימחות. ור"מ, שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, בתורתו הי'[18] כתוב כתנות אור באל"ף[19], ובירושלמי נאמר עליו הא משיחכון: כלומר הארת נשמה ממערכה כזו שהעולם יעלה עליו

אחרי שכבר אורו של משיח יזרח והרשעה כעשן תכלה, מצדו לא הי' צורך, וגם חסרון יש במניעת הטלת הקנקנתום, ואפשריות המחיקה והראויות לה הרי הוא תוכן מנגד למהות האור המזוקק של נהורא עילאה, המנהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה, וע"פ[20] מדתו היה מטיל קנקנתום בתוך הדיו.

אבל רע"ק[21] אמ"ל[22] שמידת העולם עדיין נדרשת היא גם בכל ערכי הקודש לכח המחיקה, כדי שיסתעף ממנה ענף המחיקה המוחלטה למחות זכר עמלק בכל הסתעפותה, ומציאות המחשך של עמלק, התפשטות כל המידות הרעות בהנפשיות הלאומיות של כל עם וגוי, המביאה את כל האסונות הפרטיים והכלליים, כדי הפסיקתא שכ"ז שעמלק בעולם כנף מכסה את הפנים, ורק במחייתו נאמר ולא ייכנף עוד מוריך, ואז אור תורה שבע"פ[23] מתאחד עם תורה שבכתב, והאורים מתפלשים מזו לזו, כתוב זאת זכרון בספר תורה שבכתב, ושים באזני יהושע תורה שבע"פ, ואין כותבים שלא מן הכתב שום דבר מתורה שבכתב כדי שלא לערב את הכתב עם הפה, כביאורה של סברא זו בד' הירושלמי דמגילה. וכ"ז אין שייך בגדולי המעלה הרואים עולמם בחייהם, וכל שי"ב דעה כאילו נבנה ביהמ"ק[24] בימיו, ואורו של משיח עליו זורח, ור"מ שנאמר עליו ועפעפיך יישירו נגדך כתב שלא מן הכתב, כשם שהטיל קנקנתום בתוך הדיו. ובימי הפורים, שמחית עמלק נתגברה, נתאחד יסוד תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, והדר קבלוה ברצון בימי אחשורוש מה שקבלו כבר ע"י כפית הר כגיגית, מצד תורה שבע"פ כד' התנחומא הידועים ' שהם נכונים למוצאי דעת, והדברים מסתעפים לסעיפים רבים לעודד לב טהורי רוח לעלוז בפור גם בימי המצוקות הללו, כי האורים מלאי ששון ישע ובטחון עוז ישועות עמנו הם שרויים, ושמחת עולם היא נחלתנו סלה.

דרוש נא שלו'[25] אהובינו הרה"ג[26] החכמים וב"ב שליט"א, ישישו בישועות ד' אשר הפלא לאבותינו, כה יפלא חסדו מהרה עם כל הנדרשים לישועה. והי' זה שלו' וברכה עדי עד כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[27],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

השמעת דברים ברורים ממצב בריאותו של אהובנו הרמ"ז[28] ראם נ"י[29], שמחנו נא בידיעתך הטובה, ירחמהו ד', ומה שלו' בנו הבכור, וכל משפחתו יצ"ו[30]. ע"ד תק"ע אולי עשה בזה איזה צעד הרה"ג ד"ר[31] א' שליט"א.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תעז"ר - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה בצירוף אותיות של מספר השנה
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. בב"א - במהרה בימינו אמן
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ר"מ - ראש מתיבתא

10. אע"פ - אף על פי
11. מ"מ - מכל מקום
12. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
13. כ"כ - כל כך
14. והי' - והיה
15. בש"ק - בשבת קודש
16. ע"ד - על דבר
17. ע"י - על ידי
18. הי' - היה
19. באל"ף - באלף
20. וע"פ - ועל פי
21. רע"ק - רבי עקיבא
22. אמ"ל - אמר לו
23. שבע"פ - שבעל פה
24. ביהמ"ק - בית המקדש
25. שלו' - שלום
26. הרה"ג - הרב הגאון
27. כה"י - כנפשו היפה
28. הרמ"ז - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
29. נ"י - נרו יאיר
30. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
31. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פורים עבר בחדוות רוח, למרות המאורעות. רבים טוענים על סתימת 'ריש מילין', אבל ימצאו בו עניין מי שילמדו בסבלנות.

עיקרי הדברים

- פורים.
- סתימת 'ריש מילין'.

נוסח האגרת

בע"ה[1], טו"ב אדר

בני מחמדי שליט"א[2], תל"י[3] עברו עלינו ימי הפורים בקורת רוח האפשרית לתכן הזמן בהתגברות חדות הרוח, המתעלה על כל מחשכי המאורעות, הנושאים בחובם מזרע צדקה לקציר הבא בחסדי צור ישראל ומושיעו, בודאי קבלת את החוברות ראש מילין, שבכל אופן יהיו משמחות רוחך הטהור בחיבתן שבחידוש שבהן, אע"פ[4] שרבים הם הטוענים על סתימת הדברים, בכ"ז[5] אקוה שיימצאו ג"כ[6] רבים ושלמים אשר ימצאו בהם ענין לטובה ולרוממות רוח, בייחוד בהאזרם בסבלנות הראויה למגרס והדר למיסבר בעה"י[7].

הודיענו נא איך עברו ימי הפורים עליך, במסבת האוהבים הנכבדים, ואיך מצבו של אהובנו הד"ר[8] הערץ נ"י[9], יתן ד' הכל לטובה.

והנני בזה מקצר ונושא לך ברכה ברב טוב, בחדות עולמים ותגבורת רוח טהרה קדושה וגבורה, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

1. בע"ה - בעזרת השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. תל"י - תודה לא-ל יתברך
4. אע"פ - אף על פי
5. בכ"ז - בכל זאת
6. ג"כ - גם כן
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הד"ר - הדוקטור
9. נ"י - נרו יאיר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

עיקרי הדברים

- סכנת גיוס בני ישיבות.
- שוויון זכויות.
- תלמוד תורה - חובת כל אדם.
- ת"ח מגינים על הארץ.

נוסח האגרת

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הרץ) ב"ה[2], כ' אדר עזר"ת[3].

מכאובי הזמן, אשר יכבידו את אכפם על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד, הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנודד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנודד הוא ג"כ[4] המצב הרוחני של היהדות כולה בארץ הזאת, ועלינו החובה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו, עמדת תוה"ק[5] במדינה, את כל הנסיונות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחור מכל פחד, במו אש נלך ולא נכוה. מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא: להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים בקיומן של הישיבות האחדות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה.

על כן זאת היא שאלתי ודרישתי מאת הדרת כבודו, יכיר נא את האחריות הגדולה שבמשרתו הרבה וידע שכעת הגיעה השעה שיעשה את הצעד הנכון להציל מה שהוא יקר לנו מחיים. אל יסוג אחור ואל יפחד, בתור עומד בראש היהדות הכללית של הממלכה לפני הממשלה, עליו לדרוש בגודל נפש הזכויות המגיעות לנו בצדק ע"פ[6] חוקי הצדק של משטרה המדיני. שווי זכויות לכל הדתות כתוב הוא בגאון על דגלה, ועל יסוד זה אנו תומכים את תביעתנו. הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה, ואנחנו, לפי הכרתנו הדתית, חורבנן של הישיבות, שיהיה נצמח מלקיחת מבחר בניהן לעבודת הצבא, הוא לנו חרבן דתי איום ונורא. שונה הוא הצביון של דתנו הקדושה ביחס לחיוב של דרישת התורה מהצביון של הדתות הנוצריות ביחוד, ובעוד אשר ההתלמדות הדתית עומדת

היא אצלן בעיקרה רק בתור ענין מכשיר לקליריקליות, להכשרתה של הכהונה, הכמריות, וימים רבים ותקופות ארוכות שלטה אצלן הדעה, שלא פג טעמה לגמרי גם בימים האחרונים, שאיש חילוני, שאיננו כהן דתי או מתעתד להתכשר למטרה כזאת, ראוי הוא שעסק לא יהיה לו עם ספרי הדת, נהפוך הוא אצלנו שראשית לכל החיובים לכל אדם מישראל, כקטן כגדול, כרב כבעל הבית, כסוחר כאומן, הוא תלמודה של תורה.

הישיבות לא נוסדו מעיקרן רק בשביל התכלית להעמיד לנו רבנים, הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעיז שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כן לא תוכל להטיל עלינו חוק של החרבת ישיבותינו. בחוק של שיווי הזכויות של הדתות מונח הוא ממילא המובן שהזכיות תנתנה לכל דת לפי תביעותיה, ואם ימי החג של דת אחת הם מועטים ושל דת אחרת הם מרובים, לא תוכל הממשלה לכוף את בני הדת שימי חגיה מרובים הם, להסתפק באותו המספר המועט של ימי החגים אשר לדת האחרת, שאצל בני הדת שימי החגים מרובים הם הלא הדבר הזה הוא חורבן דתי ועלבון קודש, שיודעת היא הממשלה הנאורה לרומם את מוסרה הטוב למעלה משפלות כזאת. וממילא מובן הדבר שאין הזכות של ישיבותינו ביחש לחופש בניהן מעבודת הצבא, כדי שלא ישבתו מלימודיהם, יכול להיות עומד במדרגה אחת עם כל הדתות האחרות. ובשעה שאצל הנוצרים ביטול התלמוד הדתי אינו כי אם חסרון הכשרת כהנים דתיים, שהוא חיסרון שאפשר לו להתמלאות בכל עת, אצלנו החסרון הזה הוא חסרון שלא יוכל להמנות.

גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה. ובשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד. מסירות נפשו של רבי עקיבא היתה בעיקרה על הגזירה שלא יעסקו ישראל בתורה, אע"פ[7] שגם אז לא כל ההמון כלו עסק בתורה.

אבל חק הוא לישראל, שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזריה, היא שיימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת. וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחת על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה.

על כן זאת היא דרישתי ודרישת כל היהדות הנאמנה, כל הרבנים וכל יראי ד' וחושבי שמו הנאמנים בכל לב לעמנו ותורתנו, שהדרת כבודו יציג את הדרישה הזאת בכל תוקפה בלא שום מורך לב לפני הממשלה, לקיים את החופשה לבני ישיבותינו כאשר כבר ניתנה, מבלי שום לב אל המעמד שיהיה נהוג עם תלמידי התיאולוגיה הדתית של בני הדתות האחרות אשר בממלכה. ואם כזאת יעשה, יהיה נקי מד' ומישראל, ואני תפילה שחפץ ד' בידו יצליח והחופשה של בני ישיבותינו תעלה בידו בע"ה[8], למען לא ייפסק המעין הנותן לנו עוז וחיים ולא ייקצץ האילן אשר ממנו פרי חיי נשמתנו נמצא - למוד התורה בשקידת יום יום בישיבותינו האחדות אשר במדינה זו.

וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאד ע"י[9] חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה החרבן הדתי ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד, והמחץ מחץ נצחי הוא אשר ימאן להרפא. רבו עלי קצת הדברים, ואני מקוה שעל אוזן שומעת אני מדבר. יעריך נא אדוני כבוד הדרתו את דברי אלה לפי ערכם ויזדרז נא להוציא מן הכח אל הפועל בכל עוז את חובתו הקדושה. אנו חייבים לעשות את שלנו, ודי הטוב אוזר ישראל בגבורה יאזרנו חיל על דבר כבוד שמו וחפץ ד' בידינו יצליח.

והנני בזה ידידו עוז דורש שלום להדרתו ברגשי כבוד וברכה נאמנה המצפה לתשובתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

למכתב הזה נוסף ונצטרף תזכיר בירור דברים דלקמן:

הממשלה הרוממה, שהיא מתחשבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הרגשות העדינים של תושביה וזהירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ[10] תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא החטא של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הניחו חז"ל[11] מלבקר את מעשה מלך צדיק כאסא מלך יהודה ואמרו שנענש, שחלה את רגליו, (מלכים א' ט"ו כ"ג[12]), מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים ' כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו, שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד, שהרי אין לך מלחמת מצוה יותר גדולה מהמלחמה שערך אברהם אבינו נגד המלכים, שמן השמים הסכימו על ידו, עד אשר הורונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" (ישעיה מ"א ב'), וכמבואר בדבריהם ז"ל[13] (תענית כ"א[14] א'), ומכל מקום אמרו (נדרים ל"ב א') מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה.

ואנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ, ותלמיד חכם נקרא כל שתורתו אומנותו ועיקר עסק שלו הוא בדברי תורה, ולא גרע כוחו כלל אם הוא מתעסק בעסק כדי פרנסתו ולא להתעשר כיון שבכל עת הפנאי הוא שב לתורתו, כמבואר ביורה דעה סי'[15] רמ"ג ס"ב, - שזהו עיקר המעלה ע"פ האידיאל התורי להיות עוסק בתורה ובדרך ארץ, כמש"כ[16] במשנה אבות (ב' ב') רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, - אלא שתהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, כלומר שבכל עת שנפנה מעסקיו, שאינו מרחיב אותם להתעשר, הוא עוסק בתורה.

והצלחת המדינה תלויה במלחמתה ע"י מה שנמצאים בה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שבזכותם המלחמה נוצחת, והם מועילים למדינה יותר מאנשי החיל הלוחמים. ולדוד אמרו החיילים שלא יצא

למלחמה "כי תהיה לנו מעיר לעזור", ותרגם יונתן בצלותא, וכן פרשו רש"י[17] ורד"ק[18] והמצודות, ואמרו בסנהדרין מ"ב א' אלמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה כלומר לא היה מנצח את המלחמה. גם אלכסנדר מוקדון אמר על שמעון הצדיק דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי, היינו שזכות התורה והעבודה שהיה הוא ז"ל מעמיד היתה מועילה גם לו.

ומתוך כך תנהוג בודאי ממשלה נאורה, היודעת בכל עת להתרומם ממעלה לרוח הגס ההמוני ומכירה איך להוקיר את השרידים אשר ד' קורא, העוסקים בתורה הנאמנים ביראת שמים ובעבודת ד', ולא תפריע אותם מעבודתם הקדושה. ובכוח ההשפעה הרוחנית העליונה, שאנשי קודש כאלה משפיעים על מדינתה וממלכתה, תנצח את מלחמותיה ותוסיף אומץ וגבורה רבה, והם היחידים הללו יועילו לה הרבה יותר בכחם הרוחני בהיותם עוסקים בתורה ובמוסר ובעבודת ד' ומשפיעים ע"י זה רוח קדושה ואמונה בסביבתם וחוגם, שבזה הם גבורי כח הרבה יותר ממה שיוכלו להועיל לה בכחם החלש החמרי בצאתם לעבוד עבודות גשמיות. ובטוחים אנו שתדע הממשלה להשתמש בכחו של כל אחד מבני ישראל לפי סגולתו, וכחם של תלמידי חכמים יראי ד' תניח על מקומו בקדושת התורה, ולא תחללהו בשמוש החול של מלחמה ואנגריא, שאינם מוכשרים לו כלל לפי מידתם ותכונת גופם ונפשם.

וכל כך גבוהה היא בישראל תעודת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שע"פ המסורת התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושליט, ומסורת בידינו מחז"ל[19] על האמור (שמואל ב' כ'[20] ד'-ה') "ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה, ויוחר מן המועד אשר יעדו", שהיתה סיבת האיחור "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בדין אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הדין, מפני שהיה הצדק עם עמשא, שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים בתורה, להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא.

אמנם ללחוץ תלמידי חכמים לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חמרית אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מהאיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

והכל סובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלחת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשיכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו. על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלחת הנשק הלאומי, לא פחות וגם יותר מכל החיל הלוחם, ומזה תוצאה בטוחה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא תכוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

---

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ג"כ - גם כן

5. תוה"ק - תורתנו הקדושה
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"י - על ידי
10. שע"פ - שעל פי
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. כ"א - כי אם
15. סי' - סימן
16. כמש"כ - כמו שכתב
17. רש"י - רבי שלמה יצחקי
18. ורד"ק - ורבי דוד קמחי
19. מחז"ל - מחכמינו זכרונם לברכה
20. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב ברוך פרידנברג

הרב קוק עורר את מנהיגי לונדון לעזור לגולי הארץ במצרים. 'קיים אברהם את כל התורה ואפילו עירובי תבשילין': עירוב תבשילין נועד להבדיל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב - כשם שמבדילים בין קודש לחול, כך גם 'בין קודש לקודש', ואברהם הבחין גם בכך. מחלוקת הרמב"ם והגאונים על מצוות האבות: לרמב"ם הכול חל מסיני, ולכן מצוות שלפני הדיבור הן 'כדבר שהותר מכללו' (כירושלמי), ולגאונים הן נמשכות (כבבלי). מצורף 'ריש מילין'.

עיקרי הדברים

- עזרה לגולי מצרים.
- עירוב תבשילין - בין קודש לקודש.
- מצוות האבות.

נוסח האגרת

בע"ה[1] כ"א אד"ר[2] עז"ת[3] לונדון, שלו'[4] וברכה באה"ר[5] לכבוד ידידי וחביבי הרב המאוה"ג[6] סוע"ה[7] אוצר תוי"ר[8] מו"ה[9] ברוך פריעדענבערג שליט"א[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר.

יסלח לי כת"ר[12] על אשר אחרתי הרבה מאד מהשיב על מכתבו היקר והנכבד אשר כבוד אהובי שמחני בו, כי רבו עלי מאד טרדותי פה עד אשר נדחה מיום אל יום, בין כה וכה עשיתי מה שהי'[13] אפשר לי להעיר ולעורר את המנהיגים פה ע"ד[14] מצב אחינו בגלות מצרים. ודי יודע אם אחרי כל ההשתדלות הזאת יהי'[15] הדבר לתועלת. בשכבר הימים שערתי לפרש המאמר קיים א"א[16] כהת"כ[17] ואפי'[18] עת"ב[19], עפ"מ[20] שנ"ל[21] לפרש מאי דאמרי' בפ"ב דביצה בטעם ע"ת[22] מזכור א"י[23] השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו, חוץ מפירש"י[24] דקאי על עונג שבת, די"ל[25] דקאי על קדושת שבת, מפני ששבת חמירא מיו"ט[26], ואם שבת ויו"ט[27] שסמוכין זל"ז[28] לא יהי' כל היכר על החומר של שבת לעומת יו"ט[29] יוכל האדם לטעות להשוות קדושת שבת לקדושת יו"ט, ויבא לידי חילול שבת במלאכת אוכל נפש המותרים ביו"ט[30], ויחשוב שבכ"ז[31] מקדש הוא את השבת כערך היו"ט[32], והרי אינו משוה אותו ליום חול, ובאמת כשם שאנו צריכים להבדיל בין קודש לחול כן צריכים אנו להבדיל בין קודש לקודש. וזאת היא כוונת חז"ל[33] על גדולת חכמתו הקדושה של אברהם אבינו שקיים את כהת"כ עד שלא נתנה, שלא די שכל מה שתלוי בהבדלה שבין הגדרים היותר רחוקים זמ"ז[34] כמו בין הקודש ובין החול וה"ה[35] בין הטמא ובין הטהור קיים לשמרם, אלא שהבחין ג"כ[36] בסדרי המדרגות שבין קודש לקודש, ואבוהון דכולהו הוא ההבדל שבין קדושת השבת לקדושת יו"ט, להעלות את קדושת השבת למעלה מקדושת יו"ט, שלפי פירושנו בדברי הגמ'[37] בנוי ע"ז[38] הע"ת[39].

ובעיקר נתינת התורה להאבות, ויחס קבלת האבות את התורה עם החיובי' שלנו אפי'[40] במצוות שנצטוו האבות בהן, הדברים ארוכים הם. ושיטי' הרמב"ם[41] היא ידועה, שכל המצות גם מה שקודם הדבור אינן נכנסות לחיוב שלנו כ"א[42] מהר סיני. ושיטת הגאונים היא שמה שנאמר לאבות הולך הוא ונמשך בחיוב בלא הפסק אלא שבאה התורה להוסיף את מה שנתן בסיני. ובארתי בזה יסוד המחלוקת שבין שיטי' הירושלמי דקדושין בענין עשה דלפה"ד[43] לשיטי' הש"ס[44] ביבמות בסוגי' דעלי'[45] דפליגי בזה, דלד' הגאונים, שהמצות דאבות ממין קבלת התורה הן והן נמשכות והולכות, הרי יש להן חומר מצד קדימתן והוי כעין תדיר, אבל לדעת הרמב"ם מוכרחי לומר ששעה אחת לפני קבלת התורה בסיני הותרו לנו כולן כדי שיחול בב"א[46] החיוב של כהת"כ, א"כ[47] נחשבים הם כדבר שהותר מכללו כל מצות שלפה"ד[48] לעומת המצות שלאחה"ד[49], וע"כ[50] יש בהם צד הקל, ונמצא ששיטת' הרמב"ם מתאמת לדעת הירושלמי ושיטת הגאונים כהבבלי. והדברים ארוכים בזה מאד מסתעפים לענפים רבים, ואני מוכרח לקצר, ויש להם קישור עם הערותיו של כת"ר, שסמכתי על יסוד זכין לאדם, ונתתי רשות לרב א' המו"ל[51] פה איזה קובץ בד"ת[52] שידפיס את דבריו בשמו, ואשער שיהי'[53] ניחא לי' למר.

הנני שולח לכת"ר[54] מנחת אהבה מחברת קטנה שהו"ל[55] בקרוב בעה"י[56], יקבלה באהבה וברצון, ויסלח נא על קיצור דברי כי אין דנין אמשא"א[57], ואולי יחנני ד' לעת הפנאי להשתעשע יפה עם אהובי בשעשועין דאורייתא. ירחם ד' על עמו ועולמו וישיבני יחד עם כל שאר עמו המצפים לישועה ולמקום מאוויינו ארץ חמדתנו. והי'[58] זה שלו' כנה"ר[59] ונפש יד"ע[60] דוש"ת[61] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום
5. באה"ר - באהבה רבה
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. שהי' - שהיה
14. ע"ד - על דבר
15. יהי' - יהיה
16. א"א - אי אפשר
17. כהת"כ - כל התורה כולה
18. ואפי' - ואפילו
19. עת"ב - עתיד לבוא
20. עפ"מ - על פי מה
21. שנ"ל - שנראה לי

22. ע"ת - על תנאי / עיין תוספות - לפי ההקשר
23. א"י - ארץ ישראל
24. מפירש"י - מפירוש רש"י
25. די"ל - דיש לומר
26. מיו"ט - מיום טוב
27. ויו"ט - ויום טוב
28. זל"ז - זה לזה
29. יו"ט - יום טוב
30. ביו"ט - ביום טוב
31. שבכ"ז - שבכל זאת
32. היו"ט - היום טוב
33. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
34. זמ"ז - זה מזה
35. וה"ה - והוא הדין
36. ג"כ - גם כן
37. הגמ' - הגמרא
38. ע"ז - על זה
39. הע"ת - העירוב תבשילין
40. אפי' - אפילו
41. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
42. כ"א - כי אם
43. דלפה"ד - דלפי הדין
44. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
45. דעלי' - דעליה
46. בב"א - במהרה בימינו אמן
47. א"כ - אם כן
48. שלפה"ד - שלפי הדין
49. שלאחה"ד - שלאחר הדין
50. וע"כ - ועל כן
51. המו"ל - המוציא לאור
52. בד"ת - בדברי תורה
53. שיהי' - שיהיה
54. לכת"ר - לכבוד תורתו
55. שהו"ל - שהוציא לאור
56. בעה"י - בעזרת השם יתברך
57. אמשא"א - אפשר משאי אפשר
58. והי' - והיה
59. כנה"ר - כנפשו הרמה
60. יד"ע - ידידו עוז
61. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרצי"ה מרוצה מ'ריש מילין' למרות המגרעות, שהיו נמנעות אילו הרצי"ה עצמו היה עורך. לפי המצב, גם עבודה קטנה זו היא 'התגלות עין ה'. הרב קוק מקווה שעדיני רוח ישננו את הדברים.

עיקרי הדברים

- 'ריש מילין' למרות המגרעות.
- חסד בגלות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ב אדר עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתני במכתבך היקר, ובקורת רוחך מהר"מ[4], עם כל המגרעות שיצאו בהסידור ובההדפסה, מה שכל אלה היו מנועות אם היית אתה עוסק בסידור העניינים. אמנם לפי ערך המניעות והטרדות היתה גם עבודה קטנה זו, איך שיצאה אל הפועל, נחשבת אצלי להתגלות מוחשית של עין ד' להאיר רוח נכאה באור ישועתו. ברוך הוא ומבורך שמו הגדול, על חסדו ואמתו, אשר במחשכי הגלות ברוגז רחם יזכור להזריח איזה קוי אורה מאור תורת חיים. יחנינו ברב רחמיו להשיבנו אל אדמת הקודש ולראות בשפעת טובו וחסדו לבית ישראל ולכל אפסי ארץ. ואקוה בע"ה[5] שרבים עדיני רוח ישננו פעמים רבות בהעניינים הללו אשר נגעתי בהם, ורוח ד' על עמו יוסיף תת תנובתו, וקרן ישועה יחל להצמיח בקרוב, ממקור הפנימי אשר לכל נפש טהורה, למרחבי הכלל וכל אגפיו. בטח שלחת מפני הכבוד לכל אוהבנו היותר דבקים [אשר] במדינה. ת"ל[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. עברו עלינו ב"ה ימי הפורים בחדות ד', שלפי ערך הזמן נוכל לחשוב זה לתוכן מרומם. ונקוה להופעת אור ברכה וישועה בקרוב בעה"י[8]. מפני קדושת ש"ק[9] הממשמשת ובא הנני מקצר ואו"ש[10], כנה"י[11] ונפש אביך מצפה לישועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. מהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. בע"ה - בעזרת השם
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ש"ק - שבת קודש
10. ואו"ש - ואומר שלום

11. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

הרב קוק אינו מפקפק בנאמנותו של הרב הרץ, אבל יש מי שמשפיעים עליו 'בשם טובת הכלל' שלא להרבות דרישות מהממשלה. לכן חובה להציג לפניו את דעת שומרי המצוות: לתבוע ולחזור ולתבוע את מה שמגיע על פי שוויון הזכויות. מי שעומד בראש צריך חיזוק - 'היה לך לעזרני', 'עץ הקטן מדליק את הגדול'.

עיקרי הדברים

- אין לסגת מתביעות.
- חיזוק לעומד בראש.

נוסח האגרת

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הירץ) ב"ה[2], כ"ד אדר עזר"ת[3].

הנני בזה להודיע נאמנה להוד כבודו, שגם רגע אחד לא נסתפקתי כי מאד מאד יקרות לו טובת הכלל ואמונתנו הקדושה. אבל כאשר ידעתי שנמצאים אנשים החפצים להשפיע על כבודו דוקא בשם טובת הכלל ואמונתנו הקדושה, שלא להרבות דברים כלפי הממשלה במה שנוגע ביחוד לעניני היהודים והיהדות, אמרתי עם לבי שזאת היא חובת שלמי אמוני ישראל להציג לפני הדרת כבודו את תביעותינו ומהלך השקפתנו, שדעתנו היא איתנה, שטובת הכלל ואמונתנו הקדושה דורשת מאתנו, שלא לסוג אחור מכל מניעה ולתבוע ולחזור ולתבוע מאת הממשלה כל מה שמגיע לנו ע"פ[4] חוק הצדק של שיווי הזכויות הדתיות, השורר במדינה נאורה זו. ואנא ידענא בנפשאי, שאיש העומד בראש איזה משרה כללית, שנמצאים בתוכה זרמים שונים, צריך הוא תמיד אימוץ לרוחו, לחזקו ולעודדו, ללכת עם הזרם היותר טהור ויותר רצוי, אשר לעומד בראש הנהגה רוחנית בישראל הוא מה שיותר מכוון למהלך המתברר ע"פ עמקה של תורה וקדושת היהדות. ויזכור כבודו, שחז"ל[5] מסרו לנו שהקדוש ברוך הוא אמר למשה היה לך לעזרני, ומיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ד', ועץ הקטן מדליק את הגדול, ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים.

והנני בזה מוקירו ומכבדו החותם ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ד"ר – דוקטור
2. ב"ה – ברוך השם
3. עזר"ת – השנה תרע"ז (1916/1917) – כתובה במילה "עזרת"
4. ע"פ – על פי
5. שחז"ל – שחכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הגיע מכתב מהארץ. יעקב וולפרט, שהיה מזכירו, קיבל משרה, ובמקומו בא ר' שמעון מבני הארץ, שרושם לפעמים את דבריו. על חלוקת 'ריש מילין' והשאלת 'אדמת קודש' - הרצי"ה רשאי לעשות כרצונו.

עיקרי הדברים

- חליפת מזכיר.
- חופש לבן.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ט אדר עזר"ת[2].

בני מחמדי, שליט"א[3], תודתנו נתונה לך על המכתב מתמן, אשר הגיע לידינו היום על ידך. ב"ה כי נודע לנו מעט משלומם. אף כי לכל פרשת מצבם בפרטיות עוד חתומים וסתומים לנו הדברים, ודי יתן הטוב, ונזכה לחדות פני כולם בשמחת לב על אדמת הקודש.

מאד נטרדתי באלו הימים, ורבו המניעות מלסדר העניינים כראוי ולכתב מכתבים ערוכים וראויים לתפקידם.

בתחילה הי'[4] ר'[5] יעקב ואלפערט אצלינו בתור מזכיר ושמש, ואח"כ[6] השיג משרה יותר מכנסת ובהסכמתנו קבל אותה. ואברך אחד, צעיר ות"ח[7] הגון מבני אה"ק[8], הוא כעת ממלא מקומו, ולפעמים גם הוא בא ועוזר מעט מאהבה. והחדש ר' שמעון שמו רושם לפעמים ד"ת[9] ששומע לעתים.

ע"ד[10] חלוקת הר"מ[11] לאוהבים הלא תוכל לעשות כבינתך. ואיזו שאלה שייכה כאן. וכן ע"ד השאלת הס' אדמת קודש למר שיזק ג"כ[12] הרשות בידך לעשות כישר בעיניך. והלא ידעת שאינני מן המקפידים על כאלה.

כעת כבר סמוך לכניסת ש"ק[13], והנני מוכרח לקצר גם בכתיבה מועטת זו. יכונן השי"ת[14] צעדנו ומגמת פנינו, לשמו הגדול, ונהי'[15] מוכנים לקבל אור ישעו, וכבוד הדרת הארת קדושת אמתת תורתו, ורוחו הטוב יתן עלינו להשכילנו: בינה, ויקום לעזרתה לנו, וממחשכים יראנו בפליאות ישועתו, ועולתה תקפץ פיה, וקרנות צדיקים תרוממנה בכל טוב, והי'[16] ז"ש[17] וברכה כנה"י[18] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[19],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. הי' - היה
5. ר' - רבי
6. ואח"כ - ואחר כך
7. ות"ח - ותלמידי חכמים
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. ד"ת - דברי תורה
10. ע"ד - על דבר
11. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
12. ג"כ - גם כן
13. ש"ק - שבת קודש
14. השי"ת - השם יתברך
15. ונהי' - ונהיה
16. והי' - והיה
17. ז"ש - זה שלום
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק דרש בתלמוד תורה ביידיש, ולבקשת ראש המורים גם בעברית - 'פעם ראשונה בגלות', וזה היה 'משיב נפש'. החדשות ממהפכת רוסיה הן 'ניצוץ אור' מתוך 'ההריסה העולמית', ומקווים שהחירות החיצונית תהיה הכנה לחירות פנימית.

עיקרי הדברים

- דרשה בעברית.
- מהפכת רוסיה.
- חירות חיצונית ופנימית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' ניסן עזר"ת[2], בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], כעת מפני הטרדות הזמניות כמובן מוכרחני לקצר. ומ"מ[4] הנני חוטף קצת זמן לכתב לך ביחד עם המשלח של הכספים.

ה' קמחי נ"י[5] הודיעני שמקבל מכתבים משמואל שי'[6]. ואיני יודע פרטי הדברים ממצבם, אולי כתוב במכתביו איזה תוכן של ידיעה. ביחוד לפחות אם אינם מוכרחים להיות נטפלים לאיזה פלוגה מחוץ לעירם.

אמש הוכרחתי לדרוש באחד ממוסדי הת"ת[7] פה, ואחרי ההרצאה הז'רגונית של הדרשה הוכרחתי ע"י[8] בקשה פומבית של ראש המורים שם לדבר ג"כ[9] עברית, וזה לי הפעם הראשונה בגלות, והיה לי למשיב נפש.

כמובן, החדשות הרוסיות מעניינות באיזו מדה. בע"ה[10] נוכל לומר, שניצוץ אור קטן ממגמתה של ההריסה העולמית ע"פ[11] עצת ד' אשר שם שמות בארץ כבר הולך ומתגלה, יהי רצון שבמהרה יראה אור גדול, ורוח ד' יופיע על עמו וידעו לקבל את רשמי החרות החיצונית, שתבוא בחסדי השי"ת[12] בתור הצעה לחרות עליונה פנימית כללית, שתראה בהוד כבודה על הררי קודש, ויציץ ופרח ישראל ב"ה כבר הובאו הביתה המצות השמורה, בעדי ובשביל הבית, אקוה שיביאו ממצותיו של מאנאשעוויץ, יזכנו השי"ת לקיים את כל המצוות הבע"ל[13] בחג הקדוש הבע"ל בשמחת לב בנחת רוח וגילה אצילית פנימית, שתריק עלינו ועל כל עמו בית ישראל ועל כל יצורי עולמים שפעת ברכה ועדנת קודש עד בלי די.

והנני כעת מקצר ועולה ואומר שלו'[14] רב לך ולכבוד אהובינו הרה"ג[15] החכמים שליט"א וכא"ל[16], כנה"י[17] ונפש אביך דורש אשרך כל הימים, המצפה לתשועת ד' בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ומ"מ - ומכל מקום
5. נ"י - נרו יאיר
6. שי' - שיחיה
7. התי"ת - התלמוד תורה
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"פ - על פי
12. השי"ת - השם יתברך
13. הבע"ל - הבא עלינו
14. שלו' - שלום
15. הרה"ג - הרב הגאון
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה לפסח: מקווים שאור החירות יאיר את 'מאפלת העולם', ויתברר ש'יד ה' עשתה שמות... להרוס על מנת לבנות'.

עיקרי הדברים

- ברכה לפסח.
- הרס על מנת לבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ז' ניסן עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], מפני ריבוי הטרדות, וביחוד בימים הללו ובפרוס הפסח, הנני מוכרח להסתפק באמרים קצרים, להביע לך יקירי ולכל עוזריך ואוהביך היקרים, את ברכתי לימי החג הקדוש הממשמש לבא עלי"ט[4]. יחנינו השי"ת[5] ברוח נכונה, ואור צהלה ושפעת קדושת גבורת אמת ואמונה, ונזכה מהרה להתגלות אורים גדולים ממרומי החירות של זמן חירותנו, להאיר את מאפלת העולם כולו, ובתוכו יבנה בית ישראל בהר מרום הרים, לבסס את כל גאולת עולמים,.וכל עדיני נפש וכל טהורי לב יראו וישמחו בישועת ד' אשר יעשה לעמו ועולמו, ואור פניו עלינו ישא להגיה כל מחשכים, ויראו וידעו כל באי עולם כי יד ד' עשתה שמות בארץ להרס על מנת לבנות בנין עולם, בנין רם ונשא אשר יגלה הודו והדרו על תחית גאולת עם עולם ע"י[6] אדמת קדשו, וחדשה עתה תצמח לחבוש כל שבורי לב, ונגילה ונשמחה במהרה, ומציון תצא תורה על כל אפסי ארץ, ותרוממנה קרנות צדיקים בימין ד' רוממה. חזק בני ואמץ, וברוח חדוה ואור צהלה תחוג את החג הקדוש הבעל"ט[7] בקיום כל מצותיו בעליית טהרה וקדושה נאמנה ורוממה, כנה"י[8] ונפש אביך מצפה ומיחל לאור ישועה קרובה לשה פזורה אסירת התקוה בב"א[9],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. עלי"ט - עלינו לטובה
5. השי"ת - השם יתברך
6. ע"י - על ידי
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כנה"י - כנפשו היקרה
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ד"ר יעבץ מעורר אותו להתבטא בפומבי על המאורעות ועל 'זיקי התקווה', אבל הרב קוק עוד לא מצא 'את המילה הנכונה'. הרב קוק שמח על ידיעות על פרופסור 'גר הצדק'. שיחו הפנימי: איך להוציא לאור את 'ההארה האלוהית הגלויה' שבמאורעות - 'זריעת הצדקות' לפני 'הצמחת הישועות' - ואיך לגאול את העולם 'מהחולשה הקרירה של העיוורון הטכני'.

עיקרי הדברים

- קריאה להתבטא בפומבי.
- ההארה האלוהית במאורעות.
- נגד העיוורון הטכני.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ז ניסן עזר"ת[2], אורו עיני באור מכתבך היקר מס"ג[3]. עבר עלינו החג הקי[4] ת"ל[5] כשורה, כמובן בטרדות של אנשים מעברים שונים. מר יעבץ נ"י[6] מעירני מאד במכתב לצאת באיזה תכן פומבי ע"ד[7] העניינים הכלליים העומדים כעת על הפרק, ע"ד ההערות החדשות וזיקי התקוה המתנוצצים מרחוק ומקרוב. ואני, אם כי לבבי מלא מאד המית תקוה ואור יחולים כבירים, עוד לא אמצא את המלה הנכונה איך לבטא את הגיון הלב המחודש. ואולי עלינו לחכות, עד אשר יראנו ד' בימים הקרובים הבע"ל[8] את מצב הזמן וערכי העולם והחיים המתחדשים, אשר יגיעו ביחש יותר מפולש לערכינו הפנימיים.

שמחתי על ידיעת האי גברא יקירא הפרופ' גר-הצדק שליט"א[9]. תענגני נא אם תודיעני ביתר פרטיות מערכו ועניניו אם תדע. השב נא שלו'[10] רב בתודה וברכה לכ'[11] הרה"ג[12] ד"ר[13] אשר שליט"א על ברכתו, וכמ"כ[14] דר"ש[15] להרב ד"ר הערץ שליט"א וכא"ל[16] ולידידינו היקרים בס"ג, מר קמחי וביתו וכא"ל, מר וויסבורד וביתו וכא"ל, וכל אהובינו היקרים ולידידנו השו"ב[17] המופלג ה"ר[18] אשעראוויץ נ"י, תודיעני אם נתקיימה דרישתי לאשר אותו מטעם העדה המאוחדת לשו"ב[19] קבוע ואם הוטב מצבו בכלל. ולידידנו מר קליר נ"י תאמר שלו' וברכה. והננו צמאים מאד לדעת בפרטיות, איך נגמר אצלך, אם תתישב כעת שמה, ובאיזה אופן ואי אלה פרטים. בכללות הדבר הלא כתבתי לך במכתב הקדום. ודי יהיה עמך וינחך בדרך הטובה והישרה בע"ה[20].

שיחי ושיגי היותר פנימיים כעת הלא הנם איך מישרים מסלה, להוציא לאור עולם את ההכרה הברורה של ההארה האלהית הגלויה שהחלה להיות כבר מוארה במהלך המאורעות, זריעת הצדקות שהיא ההקדמה להצמחת הישועות ולבריאת הרפואות, לכל המדוים האישיים והכלליים שיביאו להתגלותה של הנוראות של התהילות והתחלת ההכרה של אדון הנפלאות, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומאיר אור חדש על ציון, ומצעיד אותנו לזכיה לאורים הללו ההולכים ונוגהים. וכל אלה הלא

מסתעפים והולכים הם מבעל המלחמות, השם שמות בארץ להזריח אור הצדק, אור הקדש, המוכרח לשא ברינה את האלומות פרי הזרע, אשר עדיין הנם נזרעים ואשר כבר זורעו בדמעה.

אבל איך נגאלים ואיך גואלים את העולם ואת החיים משעבודה של החולשה הקרירה של העיורון הטכני, שאיננו מכיר את אור חיי החיים גם בהגלותם בתועפות עוזם. הבה נחכה ונתאמץ, בריחי הברזל יגודעו, ואור ד' אל אלהי ישראל יגלה ויראה בחיי עם עולם, וברוח גבורה ינשא נס להתנוסס בקושט סלה. וידיעה מקורית זו תהיה מקור החסינות, מעוז הבטחה, לכל הרכוש הגדול ההולך ונקנה בכל המערכה האנושית, החותר במסתרים לגדע את כל אשרות הרשעה והמתעודד בטובו להצדיק קודש, אל ד' ויאר לנו.

כתוב נא בני יקירי בפרטיות מכל ענינך, ומכל אשר תוכל לדעת מיקירנו שם. הלא אנחנו מתאזרים לשלח להם כפי היכולת. בטח יתנו את החלק היותר הגון בעד תמיכת הורינו שליט"א, יחזקם ד'.

והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה כנפשך היקרה ונפש אביך דור"ש[21] ואשרך כה"י[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. מס"ג - מסט. גאלן
4. הק' - הקטן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. נ"י - נרו יאיר
7. ע"ד - על דבר
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. לכ' - לכבוד
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. וכמ"כ - וכמו כן
15. דר"ש - דורש שלום
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. השו"ב - השוחט ובודק
18. ה"ר - הרב רבי
19. לשו"ב - לשוחט ובודק
20. בע"ה - בעזרת השם
21. דור"ש - דורש שלום
22. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מרגיש 'דכאות גדולה' מ'זעירות נפשו' מול החזון. נראה שהצעדים המעשיים צריכים להיעשות דווקא על ידי מי שאינם חשים את מלוא הודו, אבל אם תתגלה דרך, 'גם חלש כמוני יאמר גיבור אני'. הרב קוק מחכה לפגישה כדי לברר צעדים מעשיים.

עיקרי הדברים

- תחושת קטנות מול החזון.
- המעשה בידי אחרים.
- פגישה לבירור.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ז ניסן, עזר"ת[2].

עתרת שלו'[3] ואור ישועה לכבוד רב רחימאי, הרב המאור הגדול לממשלת התורה והחכמה בישראל, מישר הדורים בשדמות תולדותינו ומשובב נתיבות דור דורים, מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5] וכא"ל[6] שלו' וברכה.

אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

מה נכבד לי היום אשר אותותיו הבהירות האירו נגד עיני, והאמת אגיד לכבוד אהובי, כי דכאות גדולה אני מרגיש בעצמי, מעוצם זעירות נפשי, לעומת החזון הגדול והנאדר, מלא אורי ד', ההולך ומגיה לפנינו מתוך המחשכים של ימינו אלה. נראים הדברים, שהפסיעות המעשיות צריכות הן להעשות דוקא ע"י[9] אנשים שאינם כ"כ[10] מרגישים את מלא הודן, ואת תועפות רום קדשן. אבל מובן הדבר, שאם תיגלה לפנינו איזה מסילה אשר נוכל להראות עליה בבטחה לאמור זה הדרך לכו בו, אז גם חלש כמוני יאמר גבור אני, ולמחית נפש יהיו לי דברי כבוד חביבי ועצותיו הנאמנות.

ע"כ[11] אחכה ליום אשר יזכנו ד' להתראות, ולברר הדברים היותר קרובים למעשה, עכ"פ[12] בתכונת הדבור וההתארה. נקוה כי צור ישראל, אשר הננו רואים את מפעליו כעת, כי שם שמות בארץ, כדי לכונן את עולמו באור צדק עולמים, שזוהר נוגהו יופיע בתמותו ע"י בנין עמו על חבל נחלתו יאזרנו בגבורה, להוציא אל הפועל כל חד מינן את החלק הרשום אשר עליו לעבוד על השדה אשר ברכו ד' לתחית ישראל ואדמת קדשו. והנני מחכה למלקוש אמרי כבוד הדרתו בפרטיות. מרוב הטרדה, והלאות מכל עניני הקטנות הסובבים אותי יום יום בכרך זה, הנני מוכרח לקצר כעת, ואחתום בברכה נאמנה בנפש צמאה לטללי ידידות נפשו המפוארה. והי'[13] זה שלו' כנה"ר[14] ונפש ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ע"י - על ידי
10. כ"כ - כל כך
11. ע"כ - על כן
12. עכ"פ - על כל פנים
13. והי' - והיה
14. כנה"ר - כנפשו הרמה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

העיתונים מגזימים על המצב בארץ, והרב קוק מציע לשאול במברק. 'הזמן הנפלא והנורא... צריך תכונה של טהרה וגבורה'.

עיקרי הדברים

- דאגה למשפחה בארץ.
- טהרה וגבורה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב אייר עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], מאד היינו כמהים לדעת איזה ידיעה מתמן משלומם ומצבם. פה מגזימים מאד העתונים ע"ד[4] המצב שם, ד' ירחם וישמור. אולי כדאי שתשאל בדעפעשע על שלומם.

הזמן הנפלא והנורא שלנו, שיד ד' בו גלויה היא וקול ד' קורא לכל אוזן שומעת, צריך הוא תכונה של טהרה וגבורה קדושה פנימית בכל עת. והרכוש הזה הוא היותר גדול, שיעשיר את העולם כולו, בבוא התור לסידור. חיים חדשים בנאות שלו'[5] ומשכנות מבטחים.

יחזקנו צור עוזנו בישועתו וירוממנו להגיון קדשו ומפעלי עבודתו באור ועז. הנני חותם בברכה בצפית ישועה ואורה. והי'[6] זה שלו' כנה"י[7] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[8],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שלו' - שלום
6. והי' - והיה
7. כנה"י - כנפשו היקרה
8. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרע"ז) - לונדון **נמען:** הזמנה לאסיפת רבנים

הוסכם לכנס אסיפת רבנים בלונדון ב-י"א באייר, לטכס עצה על עניינים חשובים. ההוצאות יוחזרו.

עיקרי הדברים

- אסיפת רבנים.

נוסח האגרת

אחדשה"ט[1].

הנני מוצא לי לחוב קדוש להודיע לכ"ת[2] שהוסכם אצלנו פה בהסכמת רבנים חשובים וגדולים, כי השעה דורשת מאתנו להתאסף לאסיפת רבנים פה בלונדון, לטכס עצה ישרה, על דבר ענינים חשובים מאד העומדים ברום עולם, שהשעה דוחקת את פתרונם. האסיפה תהיה בע"ה[3] ביום ג' י"א אייר הבע"ל[4], עשרים ושלשה אפריל; ונבקש בזה את כבוד תורתו שיהי'[5] מזורז לדבר הגדול הזה ויופיע בכבודו על האסיפה הנכבדה. גם יודיענו נא תכף את היום והשעה אשר יבוא אי"ה[6].

וצור ישראל ומגינו בעת צרה יהי'[7] עמנו וחפצו ית'[8] יצליח בידנו, והכינוס לצדיקים יהי' נאה להם ולעולם בעזה"י[9].

ברגשי כבוד וברכה נאמנה, בשם הרבנים מיסדי האסיפה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

ההוצאות יושבו לפי הצורך

הנ"ל

1. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
2. לכ"ת - לכבוד תורתו
3. בע"ה - בעזרת השם
4. הבע"ל - הבא עלינו
5. שיהי' - שיהיה
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. יהי' - יהיה
8. ית' - יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פחד שעבר בלונדון (הפצצה אווירית) נרגע. העיתונים יגזימו, ולכן הרב קוק מקדים לכתוב שהם בשלום.

עיקרי הדברים

- שלום אחרי ההפצצה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' סיון עזר"ת[2].

בני יקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. צור עולמים ב"ה שומר ישראל ישמור ויגונן את עמו ונחלתו ואת כל יצוריו מכל פגע ומשחית. רגשי פחד שעברו פה כעת קמו לדממה כעת; ות"ל[6] שהורגעו הרוחות. חושבים אנו שמכה"ע[7] יגזימו הרבה את המאורע, ע"כ[8] הנני כעת מקדים את מכתבי, להודיעך משלומנו ב"ה. והננו מצפים לאור דבריך היקרים. ותודתנו נתונה על כרטיס הטיול, ועל ד"ש[9] של ידידינו הרב ד"ר[10] הערץ נ"י[11]. והשי"ת[12] ישפת שלו[13] ושלות השקט, ואור ברכה וחיים על עמו עולמו ונחלתו, כנה"י[14] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ות"ל - ותודה לא-ל
7. שמכה"ע - שמכתב העתי
8. ע"כ - על כן
9. ד"ש - דרישת שלום
10. ד"ר - דוקטור
11. נ"י - נרו יאיר
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. שלו' - שלום
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הוראות לשליחת כסף לבתו בארץ דרך הרב הורוויץ, ד"ר לוין או ד"ר אוירבך. ברכה לשבועות. ברכת מזל טוב על שחרורו של ד"ר הרץ.

עיקרי הדברים

- דרכי העברת כסף.
- ברכה לשבועות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג, סיון עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], הננו מתחזקים בשם ד' עושה נפלאות, שומר הברית והחסד, שיפליא חסדיו עמנו, ועם כל יקירי נפשנו, ועם כל עמו בית ישראל, ויגונן ויציל אותם מכל פגע ומכל אסון ונזק בזמן הנורא הזה, ברב חסדו.

כשתקבל הכסף תשלח ע"פ[4] אדרעססא היותר בטוחה, אולי כדאי לשלח להרב הורוויץ, או לד"ר[5] לוין או לד"ר אויערבאך, שהם ימסרו את הכסף לבתי תחי'[6], והיא תתנהג בהם כפי הדרוש. אם יזכנו השי"ת[7] לקבל מהם קבלה, נקוה להתאמץ לשלח סכומים יותר חשובים ולפעמים יותר תדירים.

מרוב טרדא נפשית קשה לכתוב הרבה. הננו עומדים הכן לקבל בהדרת קודש את החג הקדוש, יום זמן מתן תורתנו הבע"ל[8], ואור תורת חיים, ואהבת חסד, יאיר צור עולמים על כל אפסי עולם, ומהרה ישמע קול שמחה, קול פדות וגאולה, רוח והצלה, לשאר עם ד', ולחבל נחלתו, ויראו עינינו וישמח לבנו בישועתו באמת.

והי'[9] זה שלו'[10] וברכה ושמחת הרגל וכט"ס[11] כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[12],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ברכת מז"ט[13] בהודות לד' על פדותו של אהובנו היקר הרב ד"ר[14] הערץ שי'[15], ודר"ש[16] באה"ר[17] לו ולכי' ידידנו הרה"ג[18] הנעלה ד"ר א' שליט"א, וכל בני ביתו היקרים ישאו ברכה מאת ד', ושמחת יו"ט[19] וכט"ס.

ידי"ע הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"פ - על פי
5. לד"ר - לדוקטור

6. תחי' - תחיה
7. השי"ת - השם יתברך
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. והי' - והיה
10. שלו' - שלום
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. כה"י - כנפשו היפה
13. מז"ט - מזל טוב
14. ד"ר - דוקטור
15. שי' - שיחיה
16. ודר"ש - ודורש שלום
17. באה"ר - באהבה רבה
18. הרה"ג - הרב הגאון
19. יו"ט - יום טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

עיקרי הדברים

- יום התעוררות.
- פטירת אשת קמחי.
- בקשה למכתבים ארוכים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ז סיון, עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] לשמע ממך ומכל יקירנו באה"ק[7] ובחו"ל[8] בשורות טובות, וששון וגיל ישמיענו, ותחת בשתנו משנה, ישמחנו באור חסדו וישועתו בקרוב.

ת"ח[9] לך יקירי על התמונה אשר הואלת בטובך לשלח. יחנינו צור עולמים ב"ה לראותך בתור האדם המעלה בכל טוב ואושר לאוי"ט[10], במהרה בקרוב בעזרתו ית"ש[11].

פה הסכמנו, ועד הרבנים, להכריז יום כ' סיון הבע"ל[12] ליום התעוררות קדושה, ומעין הזכרת גזירת תענית וזירוז לצאת לישע אחינו באה"ק.

מה היא הסיבה שלא הודעתנו אם שלחת את הט"ג[13] לתמן. היתכן ששלחת ולא קבלת תשובה. כמה מפה קבלו תשובות או ידיעות תלגרפיות. ירחם ד' וישמיענו בקרוב בשורה מרגעת הרוח לשלותם ושלומם.

כמובן הורגז הרבה רוחנו משמועת השבר של ידידנו מר קמחי נ"י[14]. ישלם ד' לו נחומים. תמול הריצותי אליו מכתב תנחומים, סמוך לשמועה. יגדור ד' פרצות עמו, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, וסוכת שלו'[15] יפרס עלינו תמיד.

זה כמה שלא התענגתי במכתב ארוך מאתך, מפורט בעניני קודש וחול, כאשר הסכנת מאז, הואילה נא מחמדי בטובך לבאר לי את הסבה של קיצור כתיבותיך, וגם אם אפשר לשמחנו ולהרגיע קצת את רוחנו ע"י[16] דבריך המבוררים בפרטיות באר היטיב, מכל, מפרטי ענינך בכל הדייקנות האפשרית.

הביע נא לידידנו הרב הד"ר[17] הערץ נ"י את רגשי שמחתי בהודות לד' הטוב על חופשתו. ומה יש עם מעלת הרב ד"ר[18] אי נ"י. ישפת ד' שלו' לעמו וליראיו, ומברכותיהם יבורכו כל בריותיו.

חזק בני ואמץ, בתקוה עליונה המופעת תמיד על דורשי ד' וחושבי שמו. נחזק ונאמץ את לבבנו בבטחון עז אור קודש ונועם חדות ידידי ידידות פאר חי העולמים ב"ה, ובשפעת טובו ישגבנו ישע, ויעודד ענוים בישועתו, וחלקנו עמהם ישים, ואור גאולה וישועה יופיע מהרה על כל אפסי ארץ, ממקור חיי עולמים ממכון הקודש מציון מכלל יופי, ומתוך העבים המכופלים בדק, נהירים יאירו תבל, ומעטה ששון נעטה בקרוב תחת רוח כהה, ואור הגיון תורתו, חכמת ודעת אשר באוצר יראתו הטהורה יחיה רוחנו לעשות חיל, ברב עז ותעצומות, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך, מיחל לחסד אל כל היום,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. ית"ש - יתברך שמו
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. נ"י - נרו יאיר
15. שלו' - שלום
16. ע"י - על ידי
17. הד"ר - הדוקטור
18. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** אברהם קמחי (ביידיש)

תנחומים על פטירת רעייתו, 'אשת חיל' עדינה וטובת לב. 'במילים אנושיות פשוטות' קשה לנחם, אבל יש 'אוצר עשיר של נחמה' באמונה. הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ומצב ילדיו.

עיקרי הדברים

- תנחומים.
- נחמה באמונה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ז סיון תרע"ז[2].

כבוד ידידי היקר והנכבד נחמד ונעלה מר אברהם קמחי נ"י[3], וצאצאיו היקרים כולם יתברכו בכט"ס[4].

מנחם ציון וירושלים ינחמם מיגונם, ויהפך להם אבלם לששון בב"א[5]. טהייערסטער ליעבער פריינד, יעצט אבען באקאממע איך דעם טרויעריגען נאכריכט, פון דעם אבשיעד פון אייער זעליגען פרויא תנצב"ה[6]. איר קענט זיך פארשטעללען דעם טיעפען איינדרוק, וועכלע דיעזער גראסעע פארלוסט, פאר אייך און פאר אייערע ליעבע קינדער לעבען, און פאר דיע פאמיליע און גוטע פריינד בכלל, און פאר אללע וועלכע עס האבען נור קעננען געלערנט, דיא אדעלע פרומע אונד גוטע געפיהלען פון דיא אשת-חיל ע"ה[7], האט אף אונז געמאכט. בפרט מיר, וועלכע מיר האבען זא פיעל געאכטעט איהרע גוט-הערציגקטייט אונד אדעלמוטהיגקייט. יא ליעבער פריינד, מיט איינפאכע מענשליכע ווארטען איז גיוויס אונז שווער טראסטווערטער צו גאפינען פאר איהנען אין דיא נאהנסטע צייט פון דעם אומגליק איבעראלל. אבער ב"ה פאר זיינע הימעלישע גנאדען, וועלכער האט אונז אגאנצען רייכען אוצר פון טראסטונג געגעבען, אין זיינע הייליגע ווארטען, אין דיא טיעפקייט פון דיא אדעלע פראממיגקייט און דיא הויכע באאבאכטונג פון דיא הייליגע אמונה, און דיא געטליכע גערעכטיגקייט און גיטיגקייט.

איך האפפע, אז השי"ת[8] וועט אייך מיט גראססע מוטה, אונד אינערליכע הייליגע צופריעדענהייט שטארקען, און דיא ברכות פון מנחם אבלי ציון וירושלים דער אבי יתומים וועט אייך טרעפען, מיט איינעם בארוהיגטען גייסט, אונד שטארקייט צו פארטראגען דעם גרויסען שמערץ. ותשועת ד' תשגבהו, לרומם קרנו בכבוד, ולבנות את ביתו הנהרס, ולנחמהו מיגונו, ולחבוש ללבבו הנשבר, כי הוא ב"ה רופא לכל שבורי לב. מאד מאד אבקש מכבודו המרומם, שיטיב לקחת מועד להודיעני, ממצב בריאותו ומשלו'[9] כל צאצאיו היקרים. גם רעיתי הרבנית תחי'[10] מבקשת בכל לב, שיואיל נא כבודו להרגיע את רוחנו השוקק לדעת את מצבם כעת, והמקוה לשמע ממנו נחומים ואומץ רוח. ואקוה שיטיב נא למלא את בקשתנו.

והנני חותם בברכה בלב נשבר ובנפש צופיה לתשועת ד' על כל עם קדשו ועולמו, ועל כבוד ידידי וכל אשר לו.

ידידו הנאמן המשתתף בצערו, ומצפה לנחמתו, החפץ שלומו והצלחתו בכל לב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום

ידיד אהוב ויקר מאד, זה עתה קבלתי הידיעה המעציבה של פטירת אשתו המנוחה תנצב"ה. כי[11] יכול לתאר לו הרשם העמוק, אשר עשתה עלינו האבדה הגדולה הזאת לכי[12] ולילדיכם היקרים, ולמשפחה ולידידים בכלל, ולכל אלה אשר רק ידעו והכירו את עדינות הרגש הכשרות והישרות של אשת-חיל זאת ע"ה. בפרט אנחנו, אשר כל-כך הכרנו והערכנו את טוב-לבה ועדינות רוחה. כן, ידיד אהוב, במלים אנושיות פשוטות בודאי קשה לנו למצוא דברי נחומים לכם ביחוד בזמן הקרוב של האסון. אבל ב"ה על חסדיו השמימיים, אשר נתן לנו אוצר שלם ועשיר של נחמה, בדברי קדשו, בעמוקות היראה העדינה וההתבוננות העליונה של האמונה הקדושה במדת הטוב-והישר האלהית. אני מקוה כי השי"ת יחזק את כי בגודל רוח ושלוה פנימית קדושה, וברכות מנחם אבלי ציון וירושלים אבי היתומים ישיגוכם באומץ מרגיע לשאת את סבל המכאוב הגדול, ותשועת ד' תשגבהו וכוי[13].

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
3. נ"י - נרו יאיר
4. בכט"ס - בכל טוב סלה
5. בב"א - במהרה בימינו אמן
6. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
7. ע"ה - עליו השלום
8. השי"ת - השם יתברך
9. ומשלו' - ומשלום
10. תחי' - תחיה
11. כי - כבוד
12. לכי - לכבוד
13. וכו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה; ומצורפת הודעה ביידיש

הכספים מתחלקים בכלליות, אבל הרב קוק ישתדל שיוקצב סכום ל'שערי תורה'. ביום כ' בסיון קבעו יום תשובה ותענית, והוא עשה רושם גדול. כמה מראשי הקהל הרחוקים הודיעו באופן רשמי על הכחדת 'השם האומי' של ישראל, והרב קוק ערך מחאה בשם ועד הרבנים. ההודעה: אין לחלק את השלמות היהודית ל'לאומיות' ו'דתיות'; 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד'. דורשים את הכול - את הארץ, הזכויות והכבוד - 'בלי פשרות ובלי חנופות'. הפיצול הוא 'בגידה' לא רק ביהודים אלא באנושות.

עיקרי הדברים

- יום תשובה ותענית.
- מחאה נגד מכחישי הלאומיות.
- שלמות - לא לאומיות ודתיות בנפרד.
- תביעה שלמה לארץ.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ג סיון עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], ישמחך ד' בכל טוב, כי שמחתנו והשיבות את נפשנו הכמהה בהדעפעשים השנים אשר הריצות לנו. והננו מקוים לאור דבריך היקרים. והנה ע"ד[4] שע"ת[5] לעשות בפרטיות בעדם קשה מאד, כי הקיבוץ הולך בכללות לטובת אה"ק[6] וישולח להועד ושמה יחלקו לפ"ע[7] לכל יחיד ולמוסדים. ומ"מ[8] אקוה להשתדל בל"נ[9] שירשמו סכום קצוב בשלוחם לטובת שע"ת ביחוד. ואחשוב שיקבלו את דברי בעה"י.

פה קבענו יום כ' חדש זה העבר ליום התעוררות לתשובה ותו"צ[10], וגם תענית לבריאים, ובעה"י[11] עשה הענין רושם גדול לטובה ברוחניות ובחמריות. בטח שמעת את דבר הנבלה שעשו פה אחדים מראשי הקהל, הרחוקים, שהודיעו בדרך רשמי להכחיד את השם האומי של ישראל. וההתעוררות רבתה ע"י[12] זה, ומצדי ערכתי מחאה נגדם בשם ועד הרבנים שנתועדו אצלנו וב"ה[13] גם זה עשה רושם הגון בכמה ספירות. ובפנות היום כ' דנא דרשתי מענין זה לפני קהל גדול שנאספו בבית הכנסת מחזיקי הדת, והתחזק הרושם לטובה בעה"י. וכל זה הוא ממפלאות תמים דעים לבצר רוח ד' על עמו, לכוננו לאור ישע ופדות, אשר יופיע בחסדו בקרוב מתוך כל המאפליות. נתחזק ונתאמץ לקבל שפעת אור קודש גבורת ישע ימין ד' רוממה, בנעימת עדניה והוד רעם גבורתה המעודד ומחיה.

והנני בזה אביך מצפה אשרך מיחל לתשועת אל חי העולמים ב"ב[14] בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק

ערקלערונג וועגען דעם נאציאנאלען פערראטה

פון הרב קוק בשם ועד הרבנים מיר פראטעסטירען גאנץ עפענטליך געגען אלע אידישע נשמה-שניידערס, געגען אלע וועלכע ווילען דאס וונדערליכע גאנצקייט פון אידען און אידענטום אויף שטיקלעך צושפאלטען. נאר פון גאנצע אידישקייט ווייסען מיר! איין ביטערער שפאס איז דער גאנצער ויכוח, אויב אונזער נאציאנאלער אדער רעליגיעזער פערמעגען בעשטעטיגט אונזער אינהאלט. די גאנצהייט פון "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" וועט זיך נימאלם שפאלטען אדער טיילען. מיט דעם הייליגען קראפט פון די אידישע גאנצהייט, פראטעסטירען מיר געגען אלע פערערעטער, מוסרים און פוסט-שפרעכער פון אלע מינים. מיט דעם הייליגען קראפט פון די גאנצהייט פון אונזער גאנצער אומה מיט איהר גוף און מיט איהר נשמה, פאדערען מיר אונזערע גאנצע פאדערונגען פון אלע אונזערע ברידערליכע מיטגלידער און פון דער גאנצער ציוויליזירטע מענשהייט.

אונזער גזילה פאדערען מיר אינגאנצען... די הימעלשרייענדע עולה מוז געענדיגט ווערען... אונזער הייליגע טהייערע, וונדער-פראכטפולע לאנד, אונזער שטאלץ, אויך אונזער מענשען-רעכט און מענשען-ווירדע, ביר-גערליכע און נאציאנאלע רעכטע אין אלע לענדער מוז צוריקגעשאפט ווערען געענדיגט - אנע פשרות - אנע חניפות... אינגאנצען גאנץ!... עס איז די צייט געקומען, דאס אלע וואס האבען צושטערט, אדער וואס זייערע עלטערען האבען אנטייל געגומען אין די צושטערונג פון אונזער פאלק און פון אונזער לאנד וועלען מוזען זיך אומקעהרען צוריק פון זייער שרעקליכען וועג, און אלס א פעריכטונג פון זייער געוואלדיגען פעהלער, וועלען זיי מוזען מיט אלע קרעפטען אלע בעקוועמליכקייט אונז געבען אויפצובויען צוריק דעם צושטערטען יעקבן און עס אויפצוריכטען מיט די פולע גלענצענהייט זיין פער-וויסטען וואהנונג.

ביי דער יעצטיגער וונדערליכער צייט, אין וועלכע די עפענטליכע געטליכע האנד בעווייזט זיך אזוי וונדערבאר אין דער וועלטגעשיכטע און אין אונזער פאלקם-געשיכטע, איז צום בעוונדערען אז עס זאלען זיך געפינען מענשען מיט אזוינע פערשטומפטע מוחות און פערשטופטע הערצער, וועלכע זאלען האבען די פרעכהייט אויסצודריקען זיך צו פערקלענערען און צו צוברעקלען די גרויסע אידישע אוריגינעלע גאנצהייט, אין דעם מאמענט וועו איר בעווסטהייט איז אזוי פיל נויטיג צו אונזער גאנצער געשיכטליכע קאריערע. מיר מוזען ערקלערען די גאנצע קריגערישע מענשהייט אירע פליכטען געגען אונז... מיר האבען די מענשהייט פיעלעס געגעבען... מיר האבען אין דעם מענשליכען מאראל איין לעבענסקראפט אריינגעבלאזען... אין דעם עקסטראקט פון די גאנצע ציוויליזירטע רעליגיעזיטעט לעבט אונזער גייסטליכער פערמעגען, מיר האבען גערעטעט די געזאמעלטע מענשהייט, אין איין זייט, פון די שקלא-פערישע, פינסטערע געצענדינעריי, און פון דער אנדערער זייט, פון די שוואכע בלוט-לאזיגע טויטע גאטלאזיגקייט. אונזער וונדערבארע ריין-געטליכע געשיכטע איז געווען און וועט פארבלייבען ד ע ר בסיס פון דעם ריינסטען מענשליכען גייסט, וואס די גאנצע מענשליכע אייעלקייט וועלט פון איר ענטוויקעלט...

און די פעלקער האבען אונז ענטגעגען געצאהלט זעהר העפליך, מיט בערויבען אונזער לאנד און אונז פון איר פארטרייבען, מיט פערברענען און צושטערען אינזערע וונדערבארע הייליגטימליכקייטען, מיט

שחיטות, מיט אכזריות, מיט שמאלענען און ברענען אויף די פלאמען פון די "אויטא-דע-פעס", מיט געלע לאטעם, מיט נאכשרייען "העפ-העפ" אין די גאסען, מיט שלאגען טשוועקעס אין אונזערע מוחות און מיט זייער נאך פיל מעשים טובים, אין די פארם אומגעפער, און מיט אלע פאלשע און אונמענשליכע בלבולים און אינ-טריגעס, אין דער זעלבער צייט וואס זיי דערקוויקען אלע זייערע גייסטער פון אונזער לעבעדיגען, הייליגען, לעבענס-קוואל, און גענישען מיטען פולען מויל פון אונזערע גלענצענדע טעטיגקייטען.

און יעצט אז מען האלט שוין אין פלוג ביי דער ענדע, אז די שרעקליכע פעלקער-אונגערעכטיגקייט האט רואיניירט אלעס גוטעס, און אלעס פרידליכעס, אין דער צייט וואס די ערד ציטערט און וואקעלט זיך דורך איהרע שווערע זינד, אין דער צייט וואס פעלקער-אידען און מלכים-טראנען צושמעטערען זיך... אין דער צייט, וועו די מענשהייט האפט געהאלפען צו ווערען איין ישועת עולם דורך דעם בלוט פון דער יעצטיגער פירכטליכער מלחמה, אין דער צייט וואס די גרויזאמע מענשליכע שמערצען, האבען ערווועקט איין הייליגען פונק אין די הערצער, און עס טרוימט זיך אז דער צוקונפט נאך דער מלחמה וועט אין-אלגעמיין ברענגען א נייעם און א פיל שענערען לעבען ווי עס איז פ-יהער געווען; א לעבען פון ערליכקייט און גערעכטיגקייט, וואם ער וועט אין זיין מוסטערהאפטען אופן זיין ווערטה די אלע טייכען בלוט וואס עס איז צוליב אים פארגאסען געווארען.

איז דען ניט אין דער גרויזמאער און וונדער-הייליגער צייט פרוכטבאר גרויס אונזער חיוב מודיע צוזיין גאנצע מענשהייט, איבערהויפט די ציווילייזירטע קריגערישע פעלקער, אז אויב די עולה פון די עולות זאל פערבלייבען אויף זייער קארג, וועו זיי זאלען זיך ניט אבוואשען פון די רציחה, פון די גזילה וואס זיי האבען פארפירט, געגען אונז, מאכען זיי זיך אומגליקליך נאך מער ווי זיי שאפען אונז אומגליקען.

זיי שטעלען אריין אין קאן די גאנצע וועלט-אויסבעסערונגען, וועלכע עס ווערט געהאפט פון דער יעצטיגער פעלקער-מארד, און זיי מאכען דערמיט די גאנצע בלוט-פערגיסונג פאר איין פרוכטלאזע מערדעריי. דער הימעל-געשריי פון אונזער בעריבונג מוז אלעס איגנאריירען און אין זייער לעבען ארויסרופען פון זיך זעלבסט די ערגסטע רעוועלירונגען.

אבער אין געגענטייל, וועו דער רעזולטאט פון דער מלחמה וועט ברענגען צוזאמען מיט אלע רעכטס-פערבעסערונגען אויך אונזער צוריקשטלונג, וועו די פעלקער וועלען דעם שרעקליכען פערברעכען פערריכטען, און אונז העלפען איינארדענען זיך מיט אונזער פולען לעבען און אונז אבגעבען אונזער לאנד, אונז לאזען און העלפען אונז שאפען אונזער מלוכה, לאזען אונז רוהיג בענייען און אויפבליהען אונזער אור-אלטען, רוהיגען, העלדישען, פרידליכען' מאטעריאלען און גייסטיגען, הייליגען און פראפאנען לעבען, דאן וועט די וועלט-שאנדע ארונ-טערגעהן פון מענשליכע געזעלשאפט, און וועט אין דער וועלט-דיפלאמאטיע געהערט ווערען מיט-זינגענדיק מיט זיינע זיסע הימעלשע טענער דער "קול קול יעקב", מיט זיין אמת מיט זיין יושר וואם שטראמט ארויס פון די הייליגסטע קוועלען. דאן וועט ערשט די וועלט צוזאמען מיט אונז דערקענען וואס דאס איז א ערליכער פעלקער לעבען, - דאן וועט

ערשט די פולע צופרידענהייט אויפ'ן מענשען קומען, אלס די פרוכט פון די צרות פון דיזען פירכטעליכען קריג.

מיר פון אונזער זייט קענען 'מקבל זיין דעם צוקונפטיגען גליק נור מיט אונזער גאנצקייט; מיט דער גאנצקייט פון אונזער אריגינעלער נשמה, וועלכע לאזט זיך ניט אויף קיין שום אופן צוטיילען אויף אזעלכע שטיקלעך ווי נאציאנאליטעט און רעליגעזיטעט. ערהאבענער פון די שפליטערען, איז די גרויסע שטארקייט פון דעם אלטען אייביגען, פעלזען-שטארקען ישראל סבא.

ניט נור א פארריעטונג פון אידען איז די שמאל-הערציקייט פון די וואס ווילען צושפאלטען די גאנצקייט פון אונזער גלענצענדען לעבענסקראפט אויף שטיקלעך און אברייסען פון אים א חלק אהין אדער אהער, נור עס איז א פערריעטונג פון דער גאנצער מענשהייט, מיט די גרויסע האפנונג, אז אונזער הייליגע גערעכטיג-קייט וועט גוט פערשטאנען ווערען פון אלע פרעמדע און אייגינע מענשען, און די נארישע חלומות פון שפאלטען אונזערע כוחות וועלען אין גאנצען פערשוונדען ווערען און א קראפט פון גאנצקייט וועט אנפאנגען מיטען פולען מוט אונז צושטארקען, און מיר אלע צוזאמען, אלע נדחי ישראל מיטען פולען זין וועלען מיר טעטיג און קרעפטיג פאדערען אונזער גאנצע פאדערונג, און אונזער שטימע וועט געהערט ווערען אין אלע קרייזען צו דעם כבוד און גליק פון אלע פעלקער, און צו אונזער ערהאבעהייט און גליקליכקייט, און צו די גיכסטע אויפבויאונג פון אונזער הייליגע לאנד, אונזער פאלק, און אונזער ערהאבענעם הייליגען גייסט.

מיר בעטען די פרעזידענטען און גבאים מיטצוהעלפען דאס די ערקלערונג זאל פארגעלעזען ווערען פאר דעם עולם ש"ק[15] בהעל, ותך נאך קריאת התורה אין די שולען.

תרגום

גילוי דעת ע"ד הבגידה הלאומית מיתים אנחנו גלוי נגד כל קורעי הנשמה היהודית, נגד כל הרוצים לפורר את השלמות הנפלאה של היהודים והיהדות. רק יהדות שלמה אנחנו יודעים! לעג מר הוא כל הויכוח הזה אם קנינו הלאומי או הדתי הוא המקיים את תוכן חיינו. השלמות של "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" לא תיפרד ולא תיחלק לעולם.

בכוח הקדוש של שלמות היהדות אנחנו מוחים נגד כל הבוגדים, המוסרים ודוברי ריק מכל המינים. בכוח הקדוש של שלמות כל אומתנו, בגופה ובנשמתה, תובעים אנחנו את תביעותינו השלמות מאת כל חברינו אחינו ומאת כל האנושיות התרבותית.

את גזלתנו אנחנו תובעים בשלמות. העולה, הצועקת שמים, מוכרחת להתקן כלה. ארצנו הקדושה, היקרה, מלאת ההדר והפלאות, גאותנו, זכות-אדם וערך-אדם שלנו, זכויותינו האזרחיות והלאומיות בכל הארצות, מוכרחות להחזר אלינו לגמרי, בלא פשרות בלא חניפות, - לגמרי בשלמות!

באה העת, שכל אלה שהרסו או שאבותיהם השתתפו בהריסת עמנו וארצנו יהיו מוכרחים לשוב מדרכם האיומה, ובתור תיקון למעוותם הנורא יהיו מוכרחים לתת לנו, בכל האפשרויות, את כל הנוחיות כדי לשוב ולבנות את בית יעקב הנהרס ולכונן במלוא ההדר את נוהו השומם.

ומה תמוה הוא, שבעת הנפלאה הזאת, שיד ד' מתראית בה באופן כל כך נפלא בדברי ימי העולם ובדברי ימי עמנו, ימצאו אנשים בעלי מוחות מטומטמים ולבבות ערלים כאלה, שתהיה להם החוצפה להביע דברים בכדי להקטין ולפרר את השלמות היהודית הגדולה המקורית, - בשעה שידיעתה כל כך נחוצה לכל מעמדנו ההסטורי.

אנחנו מחויבים ומוכרחים לבאר לכל האנושיות הלוחמת את חובותיה אלינו. אנחנו נתנו הרבה לאנושיות, הפחנו במוסר האנושי כח חיים, בתמציתה של כל הדתיות התרבותית חי רכושנו הרוחני, אנחנו הצלנו ומצילים את כל האנושיות, מצד אחד מהאליליות החשוכה העבדותית, ומצד אחר משכחת-אלהים החלשה, חסרת-הדם המתה. דברי ימינו הנפלאים, האלהיים לגמרי, הנם ויהיו תמיד הבסיס של הרוח האנושי היותר טהור שכל העדינות האנושית מתוכם היא מתפתחת. והעמים השיבו לנו כגמולנו יפה מאד: בגזול את אדמתנו, בגרש אותנו ממנה ובשריפת מקדשינו והריסתם, בשחיטות באכזריות, בחרוך להבות האוטו-דה-פה, בטלאים הצהובים, בקריאות "הפ, הפ" ברחובות, בהכאות מסמרות במוחותינו ועוד הרבה מאד מעשים טובים כאלה, ובכל מיני עלילות שוא ותואנות לא אנושיות, - באותה שעה שהם משיבים את כל רוחותיהם ממעין החיים החי הקדוש שלנו ונהנים במלוא הפה מפעולותינו הנהדרות.

ועתה, כאשר כבר עומדים כנראה בסוף המלחמה, כאשר רשעת העמים הנוראה החריבה כל טוב וכל שלום, בעת שהאדמה מזדעזעת ומתנודדת בחטאיה הכבדים, בעת שרעיונות עמים וכסאות מלכים מתפוצצים, בעת שהאנושיות מקוה להושע ישועת עולמים בדם המלחמה האיומה הזאת, בעת שהמכאובים האכזרים של האנושיות האירו ניצוץ קדוש בלבבות, והנן כחולמים שהעתיד של אחרי המלחמה יביא בכלל חיים חדשים הרבה יותר יפים מאשר היו מקודם, חיים של יושר וצדק, אשר במופתיותם יהיו שוים את כל נהרי הדם שנשפכו למענם, - האם אין עלינו, בשעה הנוראה הנפלאה והקדושה הזאת, חובה גדולה ונוראה להודיע לכל האנושיות, ביחוד לעמים התרבותיים הלוחמים, כי אם עולת העולות תשאר על קדקדם, אם לא יתרחצו מהרצח ומהגזל שעוללו לנו, הם עושים את עצמם אומללים עוד יותר ממה שהם ממיטים אסונות עלינו.

כי הם מעמידים אז בסכנה את כל תיקון העולם, המקווה מרציחת העמים הנוכחית, והם עושים בזה את כל שפיכות הדמים הזאת לרצחנות גסה חסרת כל תוצאות. צעקת חמסינו העולה השמימה מוכרחה לבטל את כל השאיפות האנושיות וממילא לחולל בחייהם את המהפכות היותר רעות.

אבל לעומת זה כאשר תוצאות המלחמה יביאו, יחד עם כל תיקוני הצדק, גם את שובנו והתכוננותנו אנו, כאשר העמים יתקנו את הפשע הנורא ויסייעו לנו להסתדר במלא חיינו וישיבו לנו את ארצנו ויתנו ויסייעו לנו לכונן את מלכותנו, יתנו לנו לחדש ולהפריח בשלוה את חיינו העתיקים, המקוריים,

השלוים, חיי הקודש והחול, חיי הרוח והחומר, חיי הגבורה והשלום, אז תסור חרפת העולם מהחברה האנושית. וכאשר במקהלת המדיניות העולמית ישמע "קולו של יעקב" בצליליו הנעימים השמימיים, באמיתו וביושרו הנובעים מהמקורות היותר קדושים, אך אז יכיר העולם, יחד אתנו, מהותם של חיי עמים ישרים, אך אז תבוא לאדם שביעת הרצון הגמורה בתור פרי צרותיה של המלחמה הנוראה הזאת.

מצדנו הננו יכולים לקבל את האושר העתיד רק בשלמותנו; בשלמותה של נשמתנו המקורית, שאינה ניתנת בשום אופן להחלק לנתחים כמו "לאומיות" ו"דתיות". נעלה מכל החלקים האלה הוא העוז האלהי הגדול של ישראל סבא, העתיק, הנצחי, החזק כחלמיש-צור.

צרות-הלב של אלה הרוצים לפורר לחלקים את שלמותו של כח חיינו המזהיר ולנתק ממנו חלק הנה וחלק הנה, - בגידה היא לא רק ליהודים כי אם לכל האנושיות. אמנם תקותנו גדולה, כי צדקתנו הקדושה תוכר היטב מכל אדם, בני-ברית ושאינם בני-ברית, וחלומות-ההבל של הפרדת כוחותינו יחלפו כליל וכח של שלמות יחל לעודדנו במלוא האומץ, וכולנו יחד, כל נדחי ישראל במלוא המובן, נתבע בפועל ובעוז את תביעתנו השלמה וקולנו ישמע בכל החוגים, לכבודם ולאשרם של כל העמים ולעילוינו ולאושרנו ולבנייתם המהירה של ארצנו הקדושה, עמנו ורוחנו הקדוש הנשא, העומד להיות לאור גויים ולישועת אפסי ארץ. אנו מבקשים מאת ראשי הקהלות והגבאים לסיע שגילוי הדעת הזה יקרא בקהל בבתי הכנסיות בש"ק[16] פ' בהעלותך אחרי קריאת התורה.

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עז"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. לפ"ע - לפי ערך
8. ומ"מ - ומכל מקום
9. בל"נ - בלי נדר
10. ותו"צ - ותפילה וצדקה
11. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
12. ע"י - על ידי
13. וב"ה - וברוך השם
14. ב"ב - בני ביתו
15. ש"ק - שבת קודש
16. בש"ק - בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' תמוז תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש לדעת על לימודי הרצי"ה ועל השחיטה. הרב קוק מזכיר את רגעי הפחד בלונדון (ההפצצות). הם ייסעו שוב להרוגייט.

עיקרי הדברים

- בקשה לפרטים.
- נסיעה להרוגייט.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ב' תמוז, עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], ת"ח[4] לך על אשר שמחתנו בכרטיסך. אמנם זה מכבר הננו מיחלים לראות ממך מכתב כתוב בפרטיות ביחוד מעניני למודך, במה אתה עסוק בקודש ובחול, באיזה מקצעות, ובכל פרטי הנהגותיך, וענין השחיטה אשר חשבת אם עסקת בה. תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מאד אנו צמאים ומשתוקקים לראות את המכתב אשר הודעת לנו בט"ג[7] שקבלת. ד' ירחם וינצור אותם ואותנו מכל פגע ונזק, ברב רחמיו, ויחום וירחם על עולמו הנתון בצרה וירחיב לנו מהרה בישועתו. כבר הודענוך ע"ד[8] רגעי הפחד שהיו פה, ות"ל[9] על כל חסדיו אשר הפליא לעשות, וכן יפליא חסדו וינצור את עם קדשו, וירחם על בריותיו העלובים מעוצר וממשפט.

הננו מקוים בחסדי השי"ת[10] באלו השבועות לסור למרחץ הייראגאטה, כדאשתקד. יחנינו השי"ת בבריות גופא ונהורא מעליא לתו"ע[11] ברב רחמיו. דר"ש[12] ידידינו האהובים שליט"א וכב"ב[13] היקרים יצ"ו[14].

והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה, וכט"ס[15] כנה"י[16] ונפש אביך שוקק אשרך כה"י[17],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ח - תשואות חן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בט"ג - בטלגרמה
8. ע"ד - על דבר
9. ות"ל - ותודה לא-ל
10. השי"ת - השם יתברך
11. לתו"ע - לתורה ולתעודה
12. דר"ש - דורש שלום

13. וכב"ב - וכל בני ביתו
14. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
15. וכט"ס - וכל טוב סלה
16. כנה"י - כנפשו היקרה
17. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' תמוז תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

קמחי לא השיב על מכתב התנחומים, והרב קוק מבקש מהרצי"ה לברר. השאלות הכלליות 'אוכלות זמן', והרב קוק היה רוצה 'לעסוק בחשאי בתיקונינו הפנימיים'. המכתב מהארץ עוד לא הגיע.

עיקרי הדברים

- דאגה לקמחי.
- טרדות כלליות.
- כמיהה לעבודה פנימית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט' תמוז, עזר"ת[2],

בני מחמדי שליט"א[3], כמה אנו צמאים כבר לראות ממך מכתב כתוב קצת באריכות דברים, להשתעשע ולהשיב רוחנו השוקק, באמרותיך החביבות. הואל נא למלא את משאלנו כפי היכולת.

נקוה בעה"י[4] לנסע להאראגאטה שבוע הבע"ל[5] ביום ג' או ד'. יתן ד' לחיזוק ולמרפא, ויאמץ חילנו לעבודת ד' וישראל עמו.

למר קמחי ידידנו שי'[6] כתבתי מכתב תנחומים, גם בקשתיו מאד שיודיענו משלומו וממצבו, ולא קבלנו שום תשובה. הודיענו נא אתה בטובך מכל אשר תדע ממצב ידידנו היקר הזה, אשר טעם מיסורי הצדיקים, ד' ירחמהו, וישוב ויבנה חרבותיו, וירומם קרנו ויכוננהו בישועתו. אולי תכתב לו מצדך ג"כ[7] עד כמה שאנו מצטערים ממניעת תשובתו.

הרבה זמן וטרדא אוכלים כעת אצלי הענינים הכלליים של השאלות היומיות. ובאמת חפצתי מאד להיות נוטה מעט הצדה, ולעסוק בחשאי בתיקונינו היותר פנימיים, בעבודת הקודש, לתורה ולתעודה ולכל תכונה ישרה ומכוונת לשמים, אבל הסביבה מפרעת הרבה. יחנינו ד' לאמצנו ביושר לבב לעבדו באמת. הי'[8] פה צעיר אחד שהי'[9] עמך בניישאטל, והוא נוסע לרוסיא, ומסר לנו מאתך ד"ש[10], בהתנצלות שלא ידעת מנסיעתו דרך לונדון.

זה כמה שאלתיך יקירי באיזה מקצעות אתה עסוק, באיזה מסכתות ובאיזה הלכות, וכמו כן ביתר המקצעות העקריים והנטפלים. מה מאד תשמח לבבי בהודיעך לי דבר דבור על אפניו.

חזק בני, והשי"ת[11] יאמצך וירחיב דעתך וישגיא הודך ופארך, וחדות קודש יעטרך, ובצפיית ישועה לנגוהות מני אופל ירוממנו סלה.

המכתב מתמן עדיין לא הגיענו. כמובן לבנו הומה לדעת משלומם. ועד כמה שהיד משגת הלא נחרץ לצאת לעזרתם.

והנני בזה אביך מצפה אשרך, ומיחל לתשועת ד' בכל עת, דורש"ת[12] בכל חבת קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בעה"י - בעזרת השם יתברך
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. שי' - שיחיה
7. ג"כ - גם כן
8. הי' - היה
9. שהי' - שהיה
10. ד"ש - דרישת שלום
11. והשי"ת - והשם יתברך
12. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אלול תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם חזרו ללונדון, ומיד רבו הטרדות מהאנשים שבמצור ובדאגה. 'ההשתתפות בצער הרבים... הם התכנים היותר קרובים אל הקודש'. ברכת שנה טובה.

עיקרי הדברים

- חזרה ללונדון.
- השתתפות בצער הרבים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח"י[2] אלול, עזר"ת[3], לונדון.

שלו'[4] וברכת השנים וכוח"ט[5] בספר החיים בספרן של צ"ג לבני יקירי מחמדי שליט"א[6]. יום אמש לפנות ערב באנו מהאראגאטה פה. ת"ל[7] על החוה"ש[8] הרגיל, וב"ה[9] הגונן והמציל אשר שמרנו עד כה, וכה ישמרנו וישמר את כל שאר עמו מכל פחד ומכל פגע. תיכף לבאי רבו עלי הטרדות מאחינו היקרים הנתונים כעת במצור ובדאגה מתגרת יד הזמן ההומה. אמנם רגשי ההשתתפות בצער הרבים ומשלח היד להיות עמל עם הציבור להחיות את רוחם ולמעט את מנת מדת צרתם וצערם, הם המה התוכנים היותר קרובים אל הקודש אשר אור ד' בהם ועל ידם יראה, ומתוכם יוצצו לנו אורות של פדות, וגאולת עולמים ההולכת וקרבה באור פני מלך חיים, המביע לנו את רצונו בסתר עב מלקוש, היורד על המלילות ועל הקשין סמוך להגמרם להיות מוכנים לאכול ולשבעה ולמכסה עתיק.

הט"ג[10] קבלנו וכמובן נשתדל בל"נ[11] להתכיף את השילוחים כמה דאפשר, וד' יעזרנו ויעודדנו בישועתו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

הנני מביע ברכת שנה טובה ומאושרה וכוח"ט למעלת אהובינו הרה"ג[12] ד"ר[13] אשר ודי"ר[14] הערץ שי'[15] וביתם וכא"ל[16], צור עולמים יברכם בכ"ט[17], וכבבת ינצרם וירוממם ברוממות קרן לעמו ותהילת חסידיו נוצרי בריתו ועדותיו. אביך דור"ש[18] מצפה אשרך כה"י[19] חותם בברכה ברכת הורים ואהבת עולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ת"ל - תודה לא-ל

8. החוה"ש - החיים והשלום
9. וב"ה - וברוך השם
10. הט"ג - הטלגרמה
11. בל"נ - בלי נדר
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. ודו"ר - ודוקטור
15. שי' - שיחיה
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. בכ"ט - בכל טוב
18. דור"ש - דורש שלום
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה פיוטית ליום הכיפורים ולסוכות: אור מחילה, סליחה ותשובה יאירו, וכן שמחת החג.

עיקרי הדברים

- ברכה ליום הכיפורים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיוה"כ[2], עזר"ת[3].

בני מחמדי שליט"א[4], ברכת ד' עליך, ברכות עולמים, וברכות עתים, אור ד' ישגבך, וחדות נועמו וידידות חמדת משכנות דבירו, אורי שפעת תורתו, וזיוו יקרת חכמתו, מתק עדנת אהבתו, וישע ימין עוז גבורת יראתו, ירווך וישמחוך, וחסד לעד יתמכוך, ויהי ברוך מקורך וצהלה ואור דעה ותם ויושר וחן ושכל טוב, אהבת חסד, וחבת צדק יעטרוך, ויום הקדוש הזה הבע"ל[5] יהיה לך, ולנו, ולכל עם ד', ולכל באי עולם וכל עולמי עולמים לצנור ברכה, והפראת ישועה, להאיר אור מכלל יופי, מני ארץ חמדת ד', מציון ומקודש, על כל מרחבי תבל, ואור מחילה וסליחה, אור תשובה, עם כל שיקויי עדניה, יאירו לנו בטללי אורותיהם הזרועים לצדיק, ושמחת החג הקדוש הבעל"ט[6] עם קיום מצוותיו, והגיון חקרי חוקיו ומשפטיו בנחת רוח, ברוממות נשמה, בגאות ד' ובענות צדק ישקונו מימי נעימותיהם, בשמחה ברינה בגילה ודיצת לב וכל משוש נפש רוח ונשמה, לכל המחזיקים במעוז אור ד' אמת, וקדושת שפעת נהורות תורתו וקדושת מצוותיו, על עם קרובו. חזק ואמץ בני יקירי ודרוש לטובה את אהובינו הרבנים הגדולים החכמים אוהביך שליט"א וכא"ל[7]. והי'[8] זה שלו'[9] וברכות נצח כנה"י[10] ונפש אביך מברכך בייחול חסדים טובים, לשיבתנו לנוה קודש, לתורה ולתעודה ב"ב[11] בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. והי' - והיה
9. שלו' - שלום
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק לקח שני אתרוגים מחמת ספק: יווני עם הכשר, וקורסיקני 'פראי'. סוכות הוא החג שמטביע את אור ישראל 'בטבע החיים, הנפש והעולם'. בפסח הראינו חירות מהטבע, ובסוכות אנו מתקרבים אל הטבע ומטביעים בו את הקודש שמעליו. 'במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו'. הסוכה - זכר לדור המדבר, 'דור הדורות'.

עיקרי הדברים

- שני אתרוגים.
- פסח - חירות מהטבע.
- סוכות - הקודש בתוך הטבע.
- דור המדבר.

נוסח האגרת

ב"ה[1], אור ליום ערב חג הסוכות, עזר"ת[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, וב"ה[6] אשר עברו עלינו הימים הקדושים שעברו מירח האיתנים דנא לשלו'[7] יחנינו צור ישענו ב"ה ויראנו בישועתו ולטובה יגמר בעדנו ברחמיו הרבים. הסוכה כבר היא כגמורה, אתרוגים לקחתי שנים כדרכי בגלותי מפני הספק, ואמנם על אחד מהם יש הכשר מעיד שאינם מורכבים, אבל לא אתמחא לי גברא, והעדות היא נגד החזקה שאתרוגי יוון הם מורכבים, והשני הוא קורסיקני וגידולו קצת פראי, משער אני שאיננו מורכב. יאר ד' פניו אלינו לקבל את רשמי אורות קדשו מחדות נועמו והוד זיו פאר הדרו, בימי החג הקדוש הבע"ל[8], החג התוכני באופיו להטביע את אור ישראל בטבע החיים, בטבע הנפש, בטבע העולם, בטבע היש, בטבע ההויה. בפסח חגנו את חרותנו, הראנו לדעת שהננו בני חורין, משוחררים גם מההגבלות של חוקי הטבע, המקשרים בעבותות את האישים ואת העמים, ותולדתנו נתיסדה מיסוד האור העליון, מלשד חיי העולמים הזולף בחסדי אבות ממקור הברכה, מיסוד עולם שהוא קודם ונעלה מכל הגבלה וחוקיות מוטבעה.

אבל החיים החמריים וגם הנפשיים, וביחוד האנושיות, והעולם כולו, יסודותיו ומערכותיו, תוצאותיו וסדריו, כולם בחוג טבע הם מוגבלים. ואיך זה יושפעו מדולגי עולמים, ממחוללי מעל, המגביהים את מעופם מעל כל משטר וחוק טבע, בחפצם האישי והאומי, בשאיפותיהם הזמניות והנצחיות. ובאים אנו בחג האסיף, בירח האיתנים, במועד הגבורות גבורות הגשמים ועוז הרוח, הכבדת האכף של הטבע הסתוי ההולך וממשמש לבוא, ואנו מתקרבים אל הטבע. יושבים בסוכה, נאחזים באגודת נטעים רעננים, שמחים בשמחת המים, בשמחת הרויה הטבעית בברכת ד' על היקום, ההולכת במעגל המוגבל אשר בחוקי הברזל של הטבע, חודרים אנו גם בטבעיותה של האנושיות, בהכרח החמרנות שלה, בצורך

שבעים האומות אשר חלק ד' אותם לכל צבא השמים, ועל כל אנו מטביעים את הוד הקודש שממעל לכל טבע, את חינו והדרו בתוך עומק הטבע, בתוך הלב הבשרי, בתוך הגויה החמרנית הגדולה, בתוך הטבע הגס הארצי, בתוך הארץ המקולקלת, האדמה אשר אררה ד'. במעמקי החושך אנו מאירים באבוקת אורנו, והננו ששים ושמחים בגאון ד' גם בעוד אשר החושך הוא כ"כ[9] עב ומגושם. כי בחושך ד' אור לי, ואורי וישעי צור לבבי וחלקי שמחתי וגילי צור עולמים, שדי בשמחת הויתו, יפעת זיוו וקדושת תפארתו, לכל בריה.

ואשרנו שאנו מכירים את אשרנו, אשרנו שאנו שמחים במתת גורלנו, אשרנו שאנו שואבים בכל יום ויום, בכל שעה ושעה, ממעיני ישועות העולמים. והעולמים הולכים ונושעים, והנשמות הולכות ומשתלמות, הולכות ומתמלאות מפגימותיהן, ואנו מלאים עוז וחדוה מפעולותינו שאנו פועלים עם אל, ובת קול עתידה להיות מפוצצת בראשי ההרים ואומרת כל מי שפעל עם אל יבוא ויטול שכרו ויושבים אנו בסוכות, זכר לאותן הסוכות של הדור הפלאי, דור הדורות, דור המדבר, אשר קפל בעוזו וכלליותו את כל הדורות כולם והטביע בקרב כולם את הלמעלה מהטבעיות, את אור ד' עליון הרחב והחפשי, זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר ארץ לא זרועה.

שמחני נא בני חביבי מכל אשר עמדך לטובה.

יחנינו צור עולמים ב"ה ויחדש עלינו ועל כל עמו בית ישראל שנה טובה ומעוטרה, ומאופל יגיה נהורים ומעז מתוק יוציא וממשטמת לאומים ומלחמותיהם האכזריות, מי יתן טהור מטמא - "הכל יוכל וכללם יחד" אור חיים נועם אהבה שלו'[10] ורעות, מאושר ומבוסס ביסודי חיים איתנים חזקים ומחוטבים, וגוי אחד בארץ יקום ויופיע באורו וכבודו בזיוו וזהרו, יכיר את כח נשמתו ואת חילו הגדול שמגבורה העליונה, של אל נאזר בגבורה נוטה שמים ויסד ארץ האומר לציון עמי אתה, וכארי וכלביא יקום ויתעודד, ישוב אל מקור חייו, אל אור גניזת תורתו, אל ארץ חמדתו, ואל כוננויות משטריו וחיי טבעיותו בגאון שם ד' במהרה בימינו. והיה זה שלו' כנפשך היקרה ונפש אביך דוש"ת[11] מצפה אשרך וטובך כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. וב"ה - וברוך השם
7. לשלו' - לשלום
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. כ"כ - כל כך
10. שלו' - שלום
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' חנוכה תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשת חנוכה: הנס ביום הראשון (לפי הט"ז) - אם כל השמן היה כלה ונברא חדש, לא היה 'שמן זית', כמו חיטים שירדו בעבים (רש"י, מנחות סט). לפי דרשת 'באה זהב...' (מנחות כח), שמנים אחרים כשרים בדיעבד, כך שהנס היה להידור. למה לא נעשה נס במנורה, שהייתה משפודים של ברזל? כי הנס בא להראות שרוח הקודש בישראל מקיימת את החומר ואינה תלויה בו - הכלי פשוט, והתוך (השמן) בהידור. בהמשך: הצעה לאגודה כללית לתקנת עגונות, עם קרן תמיכה ובירור הרוגי המלחמה.

עיקרי הדברים

- הנס ביום הראשון.
- שמן זית והידור.
- רוח הקודש אינה תלויה בחומר.
- אגודה לתקנת עגונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' חנוכה, עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך האהובים. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, והנני בימים הללו טרוד מטרדות שונות בקודש ובחול, יתן השי"ת[6] ויהיה הכל עולה להצלחה ולברכת - על עמו ונחלתו עדי עד.

ישר כחך על אשר עוררת את האהבה לארץ חמדה, בלב אחינו שרויי הגולה בדבריך בציריך. יתן ד' וישאו הדברים פרי למעלה למעלה, ונועם ה' ילוה עליהם להרבות עצמה וחיל בכל רגשי קודש גוי קדוש שומר אמונים אסיר תקוה וצופה ישועה. בעניני דיומא בהארת קדושת חנוכה, דרשתי ביסוד הנס של היום הראשון, שהיה מהשארת מעט השמן כד' הט"ז, שזה לא הי'[7] מאי אפשרות של נס על לא דבר, כי זה נאמר רק בענין נס שע"פ[8] נביא, שעכ"פ[9] מוגבל הוא מצד של השליחות ע"י[10] כח בשר ודם, אבל בנס שנעשה בלא גזרת נביא רק ברעותא עילאה היד ד' תקצר לחדש יש מאין. אמנם עיקרא דמילתא הוא מפני המצוה של שמן זית, שאם הי' כל השמן כלה, ונתחדשה בריאה, אין זה בכלל שמן זית, ושיטת רש"י[11] מנחות ס"ט בחיטים שירדו בעבים, שלא ע"י נס כד' התוס'[12] שם, היא משום דע"י[13] נס בריאה אחרת היא ואינם בכלל חיטים כלל, ולא צריך קרא דמושבותיכם למעטם, דהוו כקטניות ושאר מינים, וה"נ[14] אין זה שמן זית, והיה הכרח להשאיר מעט, וע"כ[15] היה הנס גם ביום ראשון וגרם לקביעות שמונה ימים.

אמנם הגרע"ק[16] איגר ז"ל[17] העיר ע"ד[18] הש"ס[19] במה מדליקין דף כ"א[20] שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, דמאי שייך שמנים לשון רבים, הא שמן זית זך כתית בעינן, ונראה לע"ד[21] שכשם שאמרו מנחות כ"ח דזהב אינו מעכב במנורה, משום דכיון דכתיב

ג"כ[22] גביעים כפתורים ופרחים דרשינן באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים, אינה באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים, ה"נ[23] יש לדרוש באה שמן זית באה זך כתית, אינה באה שמן זית אינה באה זך כתית, ונמצא שבדיעבד או כשאין להם שמן זית גם שאר שמנים כשרים, אבל אותם שאין מדליקים בהם בשבת גם בדיעבד פסולים. ולפ"ז[24] נעשה הנס ביום הראשון בשביל הידור מצוה, דגם אם הי' כלה כל השמן והי'[25] נמצא מחדש בנס גמור, אע"ג[26] דאינו שמן זית, מ"מ[27] שמן הוא, כיון שראוי להדלקה והוי כשאר שמנים הנמשכים אחרי הפתילה. וזה אינו דוחק שנעשה הנס בשביל הידור מצוה, דבלא"ה[28] כתבו המפרשים שנעשה הנס בשביל הידור, דטומאה דחוי' או הותרה בציבור, אלא להודיע חבתם. אלא שיש להתעורר למה נעשה הנס בשמן בשביל הידור ובמנורה לא נעשה להם נס, שתמצא בשביל הידור, שהרי אמרי' התם דמלכי בית חשמונאי עשו אותה משפודין של ברזל, ולחד מ"ד מעץ, אמנם יסוד הנס דחנוכה נעשה להודיע סגולת רוח הקודש השורה בישראל, שהוא מקיים את החמריות ואינו תלוי בה, וזה אין בכח שום רוח ותרבות של חול, ע"כ[29] אע"פ[30] שהתיקון הרצוי הוא שהתוכן החמרי, שהוא הכלי להאופי הרוחני, יהי'[31] בהידור ושלמות, אבל בכ"ז[32] כשגלי צרות משברים את הצד החמרי שבישראל נשאר רוחו חי, ואור ד' יקימהו לעד וישוב ופרח בכל ערכיו.

ואז היה הדבר כן, במצב של עניות חמרית נשארה האומה אבל בעושר רוחני, ע"כ עמד טעמה ונמשכה שלשלת קיומה ואור קדשה כהיום הזה, שעומדת לתחיה עליונה ומושלמת. ע"כ לא נעשה נס על הכלי, המנורה, ונסתפקו בשל ברזל מחופה בעץ או עץ, כיון שכשר עכ"פ[33] בדיעבד, אבל בנוגע לעצם המכוון נגד הרוח הפנימיות, התוך, השמן, נעשו ניסים כדי שיהיה בתכלית ההידור. ולפ"ד[34] יש כאן שני הידורים, הידור של טהרה, שהרי הי' כשר גם בטומאה, שהיתה נדחית או ניתרת, והידור של שמן זית, שזה נעשה ביום ראשון. והוא מרמז על טהרת הרוח בישראל בלא ירידה של טומאת ע"ז[35] ואבזרהא, בכללות האיכות, ולא במידה של תערובת עם סיגים מילדי נכר אפילו כשיהי'[36] היסוד מעולה, הטהרה מרומזת בהידור הטהרה, והנקיות מתערובת נרמזה בנס היום הראשון, שכל הפך נעשה ע"י זה שמן זית, שהוא מצוין ע"פ[37] הירושלמי (כלאים פ"א ה"א) במה שאינו מקבל הרכבה.

ע"כ יש לנו במצוה חביבה זו שתי מדות של הידור, מהדרין ומהדרין מן המהדרין. איכות הקדושה היא מקור הברכה שמוספת והולכת, אור זרוע לצדיק שעושה פירות ופירי פירות, והנקיות מן הסיגים, גם באופן שלא יפגמו את האיכות מתגלה בהנפשיות האישית, שאין גם אחד מהנכללים בשם ישראל שלא יהי' אור הקודש נאחז בו. ע"כ המהדרין מדליקין נר איש ואיש, לכל אחד ואחד, ולמהדרין מן המהדרין מוסיף והולך בקודש, שממילא פוחת והולך היחש המחשיך הבא מצד הצללים של אוה"ע[38], וזהו טעמא דב"ש[39] נגד פרי החג. מצאתי לנכון להעירך בדברי אגדה הללו, אע"פ שכבר עברו עלינו ב"ה ימי החנוכה לשלו'[40] וכשיגיעוך הדברים ירחק הזמן עוד יותר, מ"מ הדבר הנאמר בעתו מביא את תעודתו עמו גם אם יתמהמה.

באחד ממכתביך שאלת ע"ד ענבים שנמשך קצת מהם בכלי כמדומה, ואין המכתב כעת לפני, ואיני זוכר כ"כ[41] פרטיות הספק. ודאי ראית בסעיף י"ט שיש להמשכה וכדי' המפרשים גם באינם דרוכים, ואפילו רק נתיחד אצל הגוי, חוששין גם בגיגית, דלא כהגי"א[42], שהוא לשיטת המתירין בגיגית ואוסרין דוקא

בגת. ואם העובדא הי' שלא נעלם מהעין רק נגע הגוי במה שנתמצה ולא נמשך בפ"ע[43], ע"ז ג"כ אין מקום להסתפק שמותר, כיון שלא היתה המשכה. ואולי הספק הוא בכלי קטן כעריבה, המבואר בסעי' כ"א בהג"ה[44], הנה בכ"ז דברי הפוסקים מבוארים. ותטיב לבאר תוכן הספק.

הנני מוטרד פה בכמה וכמה מקצעות, ואמנם לא נראה בהם צביון אור. תחית הכח הרוחני הפנימי, שהוא מוכשר לכך רק בארץ חיים, בית חיינו ותקות משושנו לעד, בכ"ז ת"ל יש בזה מקום סעד ועזר והערה כל דהו בחשכת הגולה. האגודה "הכנסיה הישראלית" הולכת היא ומתרקמת קמעה קמעה, אולי יחנן ד' ותשא פרי חמד לעת ישוב ד' לברך את עולמו בברכת השלו'[45], ועבודת ארץ חמדה בתחיה הפנימית והחיצונה תצא אל הפועל בגאון ד', אולי ילוו גם הניצוצות הכהים הללו לאור האבוקה אשר תיגלה בקודש בחסדי עליון ב"ה.

כעת מנצנץ ברעיוני אולי חובה היא ליסד בע"ה[46] אגודה מיוחדה "לתקנת עגונות", לבי הומה בקרבי מה נעשה לאחיותינו בנות ישראל, שאחרי המלחמה יבאו בשטף עניני שאלות של עגונות, שיהי'[47] הפתרון קשה מאד. חוששני משלשה צדדים, מצד אחד שהפיזור והדלדול והחרבן הזמני גרם ביטול תורה הרבה וחלישות גו ורוח, ומי יחוש לחלצן מהמיצר, ומצד השני, שלא יימצאו קלי עולם, שיגיסו דעתם בהוראה ויתירו עגונות בדרכים אשר ללא תורה, ותרבה ח"ו[48] המכשלה בקדושת טהרת ישראל, והשלישית, שאותן אשר לא ימצאו להן היתר, מפני הריסות מצבן לא יידחו ח"ו לדרכי רשע או שיפותו לנדוד למקום שאין מכירין אותן וינשאו באיסור. ולמעט את התקלה חושב אני שראוי ליסד ירחון או רבעון רבני קבוע, בהתאגדות לעשות רק במקצוע זה של תקנת עגונות, לברר ולבאר כל חמירא וליסד הלכה למעשה, ולבור כל דרכי ההיתר האפשריים. ועם זה תתעסק האגודה לקבץ קרן לתמיכת העגונות שלא ימצא להן שום היתר ח"ו, כדי שלא יהי' ההכרח כ"כ נורא אצלן לכה"פ[49] מצד המצב האקונומי. וראוי להשתדל שאגודה זו תהי'[50] כללית מקפת את כל העולם הישראלי, ועם זה תתעסק האגודה בהשתדלות של השגת דרכי הבירור להרוגי המלחמה, וכולי האי ואולי כי בעוה"ר[51] המהומה של המלחמה הזאת גדולה היא כ"כ עד שאין יכולים לנהג משטר נכון בבירור רשימת הנהרגים בכל פעם, והאיבוד ע"י רסיקת אברים הוא כ"כ מרובה עד שא"א[52] למצוא בכמה אלפים אופנים שום רושם וידיעה מי היו הנאבדים.

(גם הוחלשה חזקת הערכאות, כמו שהורנו הנסיון שבונים על השערות קלושות את ידיעותיהן). השי"ת יעזרנו ע"ד כבוד שמו, וסוכת דוד הנופלת יקים במהרה בימינו. והנני חותם בברכה, חזק בני יקירי ואמץ ויהיה ד' עמך, להאיר רוחך באור קודש וגבורת נצח ועוז תורה וחדות ד' באהבתו ויראתו כה"י[53]. אביך מנשקך בחבת קודש,

אברהם יצחק ה"ק

באה"ר[54] אדר"ש[55] ידי"נ[56] הרבנים החכמים גדולי התורה והיראה שליט"א. וברכת תבלה ותחדש לך יקירי לבגדיך החדשים ברב טוב ושמחה.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הי' - היה
8. שע"פ - שעל פי
9. שעכ"פ - שעל כל פנים
10. ע"י - על ידי
11. רש"י - רבי שלמה יצחקי
12. התוס' - התוספות
13. דע"י - דעל ידי
14. וה"נ - והכי נמי
15. וע"כ - ועל כן
16. הגרע"ק - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות ע, ק (למשל: עזריאל + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. ז"ל - זכרונו לברכה
18. ע"ד - על דבר
19. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
20. כ"א - כי אם
21. לע"ד - לעניות דעתי
22. ג"כ - גם כן
23. ה"נ - הכי נמי (כך גם)
24. ולפ"ז - ולפי זה
25. והי' - והיה
26. אע"ג - אף על גב
27. מ"מ - מכל מקום
28. דבלא"ה - דבלאו הכי
29. ע"כ - על כן
30. אע"פ - אף על פי
31. יהי' - יהיה
32. בכ"ז - בכל זאת
33. עכ"פ - על כל פנים
34. ולפ"ד - ולפי דעתי
35. ע"ז - על זה
36. כשיהי' - כשיהיה
37. ע"פ - על פי
38. אוה"ע - אומות העולם
39. דב"ש - דבית שמאי
40. לשלו' - לשלום
41. כ"כ - כל כך
42. כהג"א - כהגהות אשרי
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. בהג"ה - בהגהה
45. השלו' - השלום
46. בע"ה - בעזרת השם
47. שיהי' - שיהיה

48. ח"ו – חס ושלום
49. לכה"פ – לכל הפחות
50. תהי' – תהיה
51. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
52. שא"א – שאי אפשר
53. כה"י – כנפשו היפה
54. באה"ר – באהבה רבה
55. אדר"ש – אחר דרישת שלום
56. ידי"נ – ידיד נפשי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור לי' בטבת תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב משה יצחק סגל, ראש ישיבה במנצ'סטר

הרב קוק שמח שהתחיל ללמוד מוסר עם התלמידים, וזה הכרחי במדינה זו. יסוד גדול: הצלחת התורה תלויה ביראת ה'. ככל שהיראה גוברת, דברי תורה נעשים יקרים יותר, החשק מעורר את כוחות הנפש, הזיכרון מתחזק והחריפות גדלה. לכן העצה הטובה להצלחה בלימוד היא להרחיב את לימוד היראה ותורת המידות, וכך התלמידים יאהבו זה את זה ואת רבם.

עיקרי הדברים

- חשיבות לימוד מוסר.
- יראה - יסוד הצלחת התורה.
- חשק, זיכרון וחריפות.
- מידות טובות.

נוסח האגרת

בעה"י[1], אור ליום צום העשירי, מהרה יהי'[2] לנו ולכי"ש[3] לששון ולשמחה בעזרת ד'.

שלו'[4] רב לכבוד ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תוי"ר[7] טהורה, מרביץ תורה לעדרים, מוהר"ר[8] משה יצחק סגל שליט"א[9] ר"מ[10] דק' מאנעשעסטער יצ"ו[11].

אחדשה"ט[12] באה"ר[13].

כעת הנני מוכרח לקצר, רק ארשום דברים אחדים מפני חבת הקודש דכתר"ה[14] עד"ת[15].

והנה כת"ר[16] ידי"נ שליט"א שימח את לבבי במה שהודיעני שהתחיל ללמוד עם התלמידים מעט דברי מוסר ויראת ד' חכמה מספרי קודש, אשרי חלקו. וביחוד הדבר מוכרח הוא בזמן הזה ובמדינה זו, שהתשוקות הזמניות של הבלי העולם, הקנאה והתאוה והכבוד המדומה, הומים ורועשים כ"כ[17]. במה נוכל לעורר את לבב צעירי הימים שיפקחו עיניהם לראות הודה ופארה, זיוה והדרה של תורה, אם לא בלימודה של חכמת היראה האמיתית ע"פ[18] ספרי גדולי ישראל, אשר העמיקו הרחיבו בחכמת היראה הטהורה, וקדושת אור ד' הגנוזה בנשמת עם קדוש העלו את אורה, למען תתגלה לעין כל בכל אלפי אורותיה המאירים באור יקרות אור חיים.

והנה אין ביכולתי לכתב לכתר"ה[19] כעת דברים מסודרים ברעיונות הראויים לפי תלמידיו היקרים, וביחוד קשה הדבר לצמצם דברי הגיוני קודש לפי ערכם של תלמידים, שאיני יודע מהלך רוחם וכוחותיהם הנפשיים. בכ"ז[20] נראה שראשית כל ראוי להסביר לכל התלמידים את היסוד הגדול, שכל הצלחת התורה למצוא סימן ברכה בלמודו, למגמר ולמסבר, לבא ברבות הימים למדרגה חשובה והגונה בכתרה של תורה, הכל תלוי לפי מדת יראת ד' ועומק קדושת האמונה הטהורה המשורשת בנפש. כי הרחבת הכח השכלי והעמקתו, לטישתו והסתעפותו לסעיפים רבים, שהוא היסוד הגדול

לחריפות ולבקיאות, תלוי הוא בעומק הרצון הנפשי המתעורר להוקיר את העניינים הלימודיים שהוא עוסק בהם. וכיון שהוא עוסק בתורה, שהיא דבר אלהים חיים, איכות ההוקרה הפנימית של חביבות עסקה של תורה תלויה היא בנקודת קדושת יראת ד' האמיתית השרויה בלבבו של העוסק בתורה פנימה, שכל מה שברכת יראת שמים הולכת היא ומתגברת בלב בקדושה ובטהרה כן נעשים דברי תורה, שהם מאור פני מלך חיים, יקרים ונשגבים בעיניו, ומרוב חביבותם מתקשר בהם החשק הנפשי הפנימי, וטבע החשק הוא לעורר את כל כוחות הנפש בזירוז של חיים, בשמחה ובטוב לב, בתשוקה גדולה ונעימות של תענוג רוחני עליון ונשגב.

וכיון שכוחות הנפש מתעוררים ע"י[21] התרחבותה של המדה הקדושה של יראת שמים, לאהבת התורה ולחיבת כל דבריה, וההכרה מתגדלת מיום ליום בהרגשת נועם קדשה, ממילא מתאמץ מאד כח הזכרון שבנפש מרב עז החיים שהתשוקה הקדושה של התורה מעוררת בנפש ההוגה בה ביראת שמים אמיתית, ומתוך הכבוד הגדול והערך הנשגב, שהוא נותן אל השיווי של דברי תורה, שבכל יום ויום הוא מתגדל כפי הגודל של יראת שמים, שמתגדל בלבבו מדי יום ויום בעסקו תמיד בלימודי הקודש של היראה הטהורה וענפיה, מתאמצת ג"כ[22] החריצות השכלית, ויפעת השכל מתגדלת, והחריפות האמיתית ויושר הסברא הולך ומתרבה. ונמצא שהעצה היותר טובה להצלחת התלמידים בלימודם, שיהיה תלמודם מתברך, ושיהיה מתקיים בידם, ושיקבלו בעצמם נחת ועונג מלימודם, הוא להרחיב מדי יום ביומו את לבבם בתלמודי היראה הטהורה וכל מקצועותיה, וכל חכמת הנפש וכל תורת המדות כולן הן ענפים וסעיפים מסתעפים משורש יראת ד' הרוממה, המביאה לידי אהבת ד' תמימה, לאהבת התורה ומצוותיה, אהבת המצוות ואהבת ישראל. במחשבות כאלה שיוצעו לפני התלמידים, שלבד מה שההצלחה הנצחית הצלחת חיי עולם היא תלויה באותה המידה שתהי'[23] יראת שמים משתרשת בקרב לבבם הטהור, אלא גם זאת שעצם הצלחת התורה שלהם, בהתגדלות כח השקידה, בהרגשת הנועם התענוג והשמחה מדברי התורה, מגמרא וסברא, מגירסא ושינון, בין בעצם ההצלחה השכלית, שיבהיק ויאיר אור שכלם, ושיהיה תלמודם מתקיים בידם שגור בפיהם ומכונן על שפתותיהם, בבירור ובבהירות, כל זה תלוי לפי עומק מדת יראת שמים שיקבלו, וכיון שידעו שמדת יראת שמים משתרשת בלב האדם לפי אותה המדה שהוא משים עליה את לבו, כל מה שיכירו וידעו יותר ויותר את האמת הגדולה הזאת כן יהיו יותר יקרים בעיניהם הזמנים הקצובים שכתר"ה[24] יהיה עוסק עמהם בתלמודה של יראת שמים, מפי סופרים ומפי ספרים ומטהרת רעיוניו הקדושים, כברכת ד' אשר עליו.

וכל אשר יעמיקו יותר בדברים ויכירו וידעו כי עצמותה של יראת שמים משתרשת היא בעומק הלב הכל לפי ערכן של המדות הטובות שהן מושרשות בו, מיד יזדרזו לאחוז במדות טובות וישרות, וישתדלו להיות אוהבים זה את זה ואהובים זה לזה, מכבדים כל אחד מהם את חברו ורוצה בכבודו וטובתו. ועל כולם כאשר יכירו וידעו שהצלחת עולמים יקרה וחשובה יותר מכל ההצלחות היותר גדולות שהאדם יכול להגיע אליהם, היא הצלחתה של קדושת התורה וברכת היראה, שהיא יסוד הדעת האמיתית, יראת ד' ראשית דעת, יהיו מאד קשורים באהבה לרבם ומורם, המדריכם בארחות התורה, הפותח לפניהם שערים סגורים, לראות מדי עברם מחדר לחדר בחדרי התורה את אוצרות האורה הגדולה

הנהדרים בקדושה הגנוזים וטמונים, שהם נפתחים תמיד מדי יום ביומו להוגי תורה יראי ד' וחושבי שמו. והמדות הנחמדות הללו, שהן בטבען מעטרות את כל המחזיק בהן בעטרת חן וכבוד, הן הן המביאות ליראת שמים אמיתית ולברכה גדולה מאוצר החיים של מקור התורה והחכמה האמיתית. ובהדרכה זו נקוה בטח בעז"ה[25] שתהי' ברכת ד' והשראת אור קדושתו שרוי' על כת"ר וכל תלמידיו השותים בצמא את דבריו, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה כחפץ לבבו הטהור וחפץ ידי"ע[26] דוש"ת[27] בכל לונ"ח[28] המצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. יהי' - יהיה
3. ולכי"ש - ולכל ישראל
4. שלו' - שלום
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תוי"ר - תורה ויראה
8. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. ר"מ - ראש מתיבתא
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. באה"ר - באהבה רבה
14. דכתר"ה - דכבוד תורתו רום הדרתו
15. עד"ת - על דבר תורה / על דרך תורה
16. כת"ר - כבוד תורתו
17. כ"כ - כל כך
18. ע"פ - על פי
19. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
20. בכ"ז - בכל זאת
21. ע"י - על ידי
22. ג"כ - גם כן
23. שתהי' - שתהיה
24. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
25. בעז"ה - בעזרת השם
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. לונ"ח - לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת שירה תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מדפיס קול קורא על תקנת עגונות בשם ועד רבני 'הכנסייה הישראלית', ומבקש לשתף את 'מגיני ארץ'. מתוכנן עיתון חודשי, כנראה ביידיש, 'שפת ההמון'. רבנים מפקחים על הדפסת הש"ס. מאמריקה הוצע לאגד את בני הארץ בגולה.

עיקרי הדברים

- קול קורא לעגונות.
- עיתון ביידיש.
- הדפסת הש"ס.

נוסח האגרת

ב"ה[1] יום ועש"ק[2] שירה, עזר"ת[3].

שלו'[4] רב לבני מחמדי ויקירי שליט"א[5], ישר כחך ששמחתני בכרטיסיך הנחמדים. והנני כעת להעיר בקצרה ע"ד[6] עניני הכנסי' שלנו, וכמו כן ע"ד אגדת תק"ע, שהם קשורים זב"ז[7]. הנני כעת מדפיס קו"ק[8] ע"ד תק"ע בשם הועד של רבני הכנה"י[9]. ומה טוב הדבר אם נוכל להתאגד יחד עם חברי מגד"ה[10], לעבוד שכם אחד לתקנת בנות ישראל בעתיד בעה"י[11], דרש נא בשלו'[12] ידידינו הה"ג[13] ד"ר[14] א. שליט"א, והביע לו את תודתי על ראשית פעולתו בזה, ואקוה ששיתוף הכחות יהי'[15] לטובה וכינוס לצדיקים וכו'[16]. אקוה שבקרוב אי"ה[17] יוגמרו ההכנות ע"ד עתון חדשי לע"ע[18] של הכה"י[19]. כפי הנראה שיהי'[20] צריך להתחיל הופעתו בזרגון, שפת ההמון הנדרש מאד שיהי' יודע מהתעוררות להטבת מצב היהדות. במדינה זו גם נטרדתי באלו הימים ע"ד התהוות תנועה להדפיס ש"ס[21] בבלי וירושלמי פה, ע"י[22] מו"ס[23] עסקן אחד, ונתאגדו רבנים חשובים לפקח על ההוצאה ותנאיה. יתן ד' וכל צעדנו יהיו לטובה ולברכה, להאיר אור קודש וזוהר חיים וישע על עם ד' וכל העולם כולו הכבוש בעוצר משא עמלו.

בשבוע הבע"ל[24] נקוה בע"ה[25] שיגמר הקונט' ראש מילין, שכ"כ[26] נתארכה ההמשכה של הדפסתו, שלא לפי ערך כמותו הקטנה. יתן ד' וכל פרוטה ופרוטה של הטבה ושל אורה יצטרפו גדול, ונהורים יומשכו ויאירו מהר הקודש מקום בית חיינו, לשובב יעקב ונדחיו מהרה.

באמעריקא נתהוה תנועה ע"ד קיבוץ כל פזורי הגולה מבני אה"ק[27] לשיתוף מפעלים, ע"י אורגן כללי מיוחד, ומבקש אחד מהפועלים מס"ט. לואיז ממני, לעורר ולהעיר בזה את האהבה הראויה לצאת ממחבואיה, ולהופיע על עדת ד', ע"י בני ציון אשר נפוצו בקצוי ארץ. ומרב הטרדא לחובת תשובות שונות, לא כתבתי עדיין בזה.

והנני מקצר ועולה מפני קדושת ש"ק[28] הממשמשת ובאה, והנני כותב לאור הנר מפני חשכת הפאגע, שת"ל[29] הורגלנו בזה, ונותן ליעף כח עצמה ירבה לנו ולכל עמו ויראיו, ויאיר מהרה באור ישועתו, ונזכה לספר בציון תשועת ד' ברב חסדיו לבית ישראל. והי'[30] זה שלו' כנה"י[31] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ע"ד - על דבר
7. זב"ז - זה בזה
8. קו"ק - קהילה קדושה
9. הכנה"י - הכנפשו היקרה
10. מגד"ה - שם ארגון - דורש פענוח
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. בשלו' - בשלום
13. ההי"ג - הרב הגאון
14. ד"ר - דוקטור
15. יהי' - יהיה
16. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
17. אי"ה - אם ירצה השם
18. לע"ע - לעת עתה
19. הכה"י - הכנפשו היפה
20. שיהי' - שיהיה
21. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
22. ע"י - על ידי
23. מו"ס - מוכר ספרים
24. הבע"ל - הבא עלינו
25. בע"ה - בעזרת השם
26. שכ"כ - שכל כך
27. אה"ק - ארץ הקודש
28. ש"ק - שבת קודש
29. שת"ל - שתודה לא-ל
30. והי' - והיה
31. כנה"י - כנפשו היקרה
32. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש

באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של ת"ח מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל' ומצבם עגום. הישוב החומרי בארץ קשור בישוב הרוחני של ת"ח. 'עזרו את ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה'.

עיקרי הדברים

- ת"ח גולים באלכסנדריה.
- ישוב חומרי ורוחני.
- קריאה לעזרה.

נוסח האגרת

טהייערע ברידער, זייער אגרויסע אונד אהייליגע מצוה שטייט אונז יעצט פאר. אמצוה וואס ענטהאלט אין זיך, פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, און ישוב ארץ ישראל צוזאמען.

אין אלכסנדריא, אין עגיפטען, דמנבען זיך, צווישען אלע אונזערע ארויס-געטריבענע ברידער, פון ארץ ישראל, און די ערשטע צייט פון דיא מלחמה, באזעצט אגעוויסער צאהל פון תלמידי-חכמים פון ירושלים, א ערך אכציג פאמיליען רבנים גרויסע תלמידי-חכמים. דיא אדעלע אידען האבען אין אונזער עיר הקודש אין ירושלים זייער לעבען פארבראכט אף תורה ועבודה. יעצט אז זיי זיינען פארוואגעלט גיווארען אין גלות מצרים, זייען זייערע הערצער און זייערע אייגען געוואנדט צוריק צו אונזער הייליגע היים צו ירושלים. דערווייל קענען זיי זייער לעבענסארט ניט ענדערען, דיא תורה איז זייער לעבען און זייער שטענדיגליכע בעשעפטיגונג. אלזא איז א ישיבה מיט דעם נאמען "ישיבת ארץ ישראל" געגרינדעט גיווארען, דיא אויבענדערמאנטע צאהל רבנים זיצען דארטען און זיינען עוסק בתורה, וויא זייער געוואנהייט איז גיוועזן אין ירושלים. און עס ווערט געזוכט וויא זייא דורכצופירען דיא נויטוונדיקייט פון דעם לעבען עס איז מיר אבער א בעריכט געקומען פון זייער פראמינענטע לייט, אז דיא לאגע פון דיא תלמידי חכמים איז יעצט זייער טרויעריג, שטיצע איז זייער געגייטיגט.

איך געפין זיך אלעס מחוייב אייך צו ערקלערען, ליעבע ברידער, אז אונזער ישוב ארץ ישראל דער מאטעריעלער איז זייער פיעל געבונדען מיט דעם ישוב הרוחני פון ארץ ישראל, מיט דעם ישוב פון דיא תלמידי חכמים, וואס זיינען עוסק בהתמדה אין תורה ועבודה. מיר מוזען אוף-האלטען דיא בני ציון היקרים, ביז וואנען מיר וועלין זוכה זיין מיט זייא צוזאמען אין ציון צו קומען, און א אור חדש פון ציון וועט אף אלע ספערען פון לעבען אוף-געהען.

העלפט ליעבע ברידער העלפט דיא תלמידי חכמים פון ישיבת ארץ ישראל אין אלכסנדריא.

בכבוד וברכת הגאולה

הק' אברהם יצחק ה"ק

תרגום

אחים יקרים, מצוה גדולה וקדושה עומדת לפנינו, עתה, מצוה שכוללת בתוכה ביחד פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, וישוב ארץ ישראל.

באלכסנדריא, מצרים, התישבו בין כל אחינו המגורשים מארץ ישראל, בראשית זמן המלחמה, מספר מסוים של תלמידי-חכמים מירושלים, בערך שמונים משפחות, רבנים תלמידי-חכמים גדולים. היהודים האצילים האלה המשיכו את חייהם, בעיר קדשנו ירושלים, בתורה ועבודה. עתה כאשר הם נתגלגלו אל גלות מצרים, לבותיהם ועיניהם פונים חזרה אל בית-חיינו הקדוש, אל ירושלים. בינתיים אינם יכולים לשנות את דרך חייהם, התורה היא חייהם ועסוקם התמידי. בכן נתיסדה ישיבה בשם "ישיבת ארץ ישראל", מספר הרבנים הנזכרים למעלה יושבים שם ועוסקים בתורה, כמו שהיה הרגלם בירושלים, ומתבקשים אמצעים כדי להמציא להם ההכרחיות למחיה.

אמנם הגיעה לי ידיעה, מאת אנשים חשובים מאד, כי מצבם של תלמידי חכמים אלה הוא עתה עגום מאד, תמיכה היא נחוצה מאד. אני מוצא עצמי מחוייב להצהיר לכם, אחים אהובים, כי ישוב ארץ-ישראל החמרי שלנו הוא קשור מאד מאד בישוב הרוחני של ארץ-ישראל, בישוב של תלמידי-חכמים העוסקים בהתמדה בתורה ועבודה, אנחנו מוכרחים להחזיק את בני ציון היקרים, עד שנזכה יחד אתם לבוא לציון, ואור חדש מציון יופיע על כל מערכות חיינו.

עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריא.

בכבוד וברכת הגאולה.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב פסח תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה לחג. על הצעת משרה בסנט גאלן: אם השינוי אינו מוכרח, יש להתנות תנאים, למשל לא ללמד ילדים קטנים, כדי לשמור על כבוד הרבנות.

עיקרי הדברים

- ברכה.
- תנאים למשרה.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ער"פ[2] תרע"ז[3] לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], הננו מביעים לך מחמד לבבנו את ברכותינו ליום התקדש חג הקדוש זמן חרותנו גאולת נפשנו, ונפשנו תגל בד' ותשמח בישועתו, ביחול וקיווי לעת הגלות אור ישעו וחסדו, ופזורינו יכנס מארבע כנפות הארץ, ויחבש שבורי לב ברוממות קרן ישעו, וידעו כל יושבי תבל את שם ד' אלהי ישראל בעל מלחמות הזורע צדקות ומצמיח ישועות.

ע"ד[5] ס' גאלן, אם המצב הוא מוכרח להשתנות הלא אין מקום של ישוב הדעת, אבל אם הדבר אינו מוכרח, אולי יש להתנות איזה דברים כמו הלימוד עם הילדים הקטנים, שהוא תנאי שאינו מתאים עם איזו תכונה של שם רבנות, שכדאי להגן על כבודו. וד' יראנו אות יד לטובה, וישמחנו בעבודתו וברוממות קרן עמו ושלו'[6] עולמו. והי'[7] ז"ש[8] כנה"י[9] ונפש אביך דוש"ת[10] באה"ר[11] מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"פ - ערב פסח
3. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד - על דבר
6. ושלו' - ושלום
7. והי' - והיה
8. ז"ש - זה שלום
9. כנה"י - כנפשו היקרה
10. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
11. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת, כ"ב בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מצב העולם נפלא: 'יד ה' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת'. חובת אנשי הרוח היא 'לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות'. במרכז עומדת 'נשמת היקום החבוייה ברז החיים שבכנסת ישראל'.

עיקרי הדברים

- יד ה' בהיסטוריה.
- חובת אנשי הרוח.
- כנסת ישראל במרכז.

נוסח האגרת

בעה"י[1], מוש"ק[2] כ"ב למטמונים, עזר"ת[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], זה כמה שאנו צמאים ומשתוקקים לקבל מכתב מאתך. נא לשמחנו בדבריך היקרים ובכל פרטי מעמדך, ומעשיך בקודש ובחול, שהכל הוא בע"ה[5] על טה"ק[6]. ואיך נשארה ההסכמה, אם להתעכב בס"ג או לשוב לנ"ש[7]. דרש נא באה"ר[8] בשמי בשלו'[9] כל ידידינו ואוהבינו שי'[10] בשני המקומות, גם לרבות ידידינו שבבזל, ועוד. אולי כבר עשה ידידנו ד"ר[11] אי שי' איזה צעד בדבר תק"ע, נא להודיעני. מעמד העולם נפלא הוא כעת. יד ד' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת, שכמעט לא נראתה כמוה בכל משך התולדה במהלך הטבעי הרגיל. הרעיונות הולכים ושוטפים בחזקה, מעברים שונים שוטף האור. חובת אנשי הרוח לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות, לסמן את היחושים שבין הדעות והרגשות ההולכות ומתיצרות אל החיים האישיים והכלליים. נפלאות גדולות יוצאות לאורה במעמקי הנשמה, שעתידות הן להתגלות ולשנות לטובה את פני העולם, הרבה בערך יותר גדול מכל השינויים המעשיים. ובמרכז עומד יסוד נשמת היקום החבוי ברז החיים שבכנסת ישראל, שחובת הכרתו הולכת ופועמת, הולכת ומתוספת, וד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

הנני חותם בברכה וכט"ס[12], כנה"ר[13] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך עוזך ותפארתך כה"י[14],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בע"ה - בעזרת השם
6. טה"ק - טהרה וקדושה
7. לנ"ש - לנוישאטל (עיר בשווייץ)
8. באה"ר - באהבה רבה
9. בשלו' - בשלום

10. שי' – שיחיה
11. ד"ר – דוקטור
12. וכט"ס – וכל טוב סלה
13. כנה"ר – כנפשו הרמה
14. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ל"ד בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל היכן הרצי"ה קבע את מושבו. על הנעשה בארץ - יש לחפש דרך לשלוח תמיכה מיידית למשפחה.

עיקרי הדברים

- מקום הרצי"ה.
- תמיכה למשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ל"ד למבי"י[2], עזר"ת[3].

בני מחמדי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. כמה אנחנו צמאים לקבל מאתך מכתב מפורט מכל אשר אתך באר היטב. ב"ה שקבלנו את כרטיסך, אבל לא הרוה צמאוננו לדעת בפרטיות, איפה נשאר מקום מושבך בקביעות. ודרך אגב אם לא בס"ג מאיזה טעם נתבטל הרעיון דשם. איך שיהי'[7] ודאי הכל הוא לטובה.

והנה מהנעשה באה"ק[8] בטח ידעת מכבר. הננו מחזקים ומאמצים את מעמד רוחנו, ביחול ותקוה לד' שישמור את עמו ונחלתו, ובתוכם ג"כ[9] את יקירינו שליט"א. אמנם הכרח לחפש דרכים איך לשלח להם תמיכה מידית. בטח קבלת את הט"ג[10], ומסתמא כבר שלחתו. אולי יחנינו ד' ברחמיו, ונזכה לשמע מהם בשו"ט[11]. פה עוסקים קצת איך לשלח איזה עזר, אולי ירחם ד' ויהי'[12] זה באפשרות. הנני עומד ומצפה לאור חסדי עליון ב"ה הטוב לכל ורחמיו על כל בריותיו, שיאיר לנו באור ישועתו, ויזכנו להתבשר בשורות טובות משלו'[13] אחינו ומשלו'[14] כל יקירינו באה"ק. חזק ואמץ בני יקירי, ודי' יעזרנו ע"ד[15] כבוד שמו, ויגונן ויציל וירחם וינטל וינשא בעזרתו, במהרה בקרוב, את כל חוכי פדות וישועה קרובה. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לרחמי שמים, ועזרו מקודש,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. למבי"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שיהי' - שיהיה
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ג"כ - גם כן
10. הט"ג - הטלגרמה
11. בשו"ט - בשלום וטוב

12. ויהי׳ - ויהיה
13. משלו׳ - משלום
14. ומשלו׳ - ומשלום
15. ע״ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת, מ"א בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם ממתינים לידיעות על בני המשפחה בארץ. בהתחלה התרגשו מאוד, ועכשיו נרגעו מעט. יש לזרז את שליחת התמיכה.

עיקרי הדברים

- דאגה למשפחה.
- זירוז תמיכה.

נוסח האגרת

בעה"י[1], עש"ק[2] מ"א למב"י[3], עזר"ת[4].

בני מחמדי שליט"א[5], כמה צמאים אנחנו כבר לדבריך היקרים. אנא חושה נא להודיענו משלומך הטוב ומכל אשר עמדך לטובה. כמובן שהננו מיחלים מיום ליום לדעת מה נעשה עם יקירנו שם. ד' ירחם יגונן ויציל. ממדינת מושבך מסתמא שולחים איזה עזרה. פה הדבר הולך לע"ע[6] בכבדות גדולה, אולי יתן ד' ויצא אל הפועל איזה ענין ממשי. בטח שלחת את הט"ג[7], להודע לפחות מקום מושבם כעת, איכה ירעו ואיכה ירבצו נצפה ונחכה לתשועה, ושומר ישראל כצפרים עפות יגונן. - כמובן בראשית בא הידיעות נתרגשנו הרבה וכעת הרגענו מעט, ונפשנו צופי' לחסד ד' ורחמיו שיושיעם מהם עם כל עם ד'.

אך צריך להתכיף יותר בשילוח תמיכה להם כעת כמובן, וכפי היכולת נראה בעה"י. הודיענו נא כמה שידעת מפרטי המצב שם. חזק בני ואמץ ותשועת ד' וחדות אורו תשגבנו תמיד בכל עת, ומאופל וממחשך אור קודש אור חדש יאיר עלינו, ובשמחת קדושת קבלת תוה"ק[8] ביום שמחת עולמים הקרוב לבא בהתקדש חג הקודש הבע"ל[9] ישמחנו. כנה"י[10] ונפש אביך מצפה לישועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עש"ק - ערב שבת קודש
3. למב"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
4. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לע"ע - לעת עתה
7. הט"ג - הטלגרמה
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת, ב' בימי ההגבלה, תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

שלוש מאות פרנק נשלחים לארץ דרך הרב הורוויץ להוריו, ולבנותיו. הממשלה התירה לשלוח כסף, והם מקווים לקבץ סכומים הגונים.

עיקרי הדברים

- שליחת כסף.
- היתר הממשלה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עש"ק[2] ב' להגבלה, עזר"ת[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], ת"ח[5] לך על הכרטיס אשר שלחת מהטיול. אמנם לא השביע את צמאוני לדעת מכל הפרטים אשר אתך. נקוה שתיטיב לרוות נפשנו השוקקה לדעת משלומך בכל מכל בדבריך היקרים. הננו שולחים שלש מאות פרנק לתמן. תשלחם אולי ע"ש[6] הרב הורביץ לירושת"ו[7], והוא ימסור להורינו שליט"א, והם בטח ימסרו גם לבתי' ואסתר כפי ההכרח. כאשר נדע שהכספים באים כהוגן נקוה לשלח עוד בקרוב. ב"ה שהממשלה הרשתה פה לשלח, ונקוה שיתקבצו סכומים הגונים, בע"ה[8].

הנני חותם בכל חותמי ברכות, יאיר עלינו ד' ית"ש[9] בחסדו, מאור קדושת תורתו וזוהר חיי ישועה ופדות, אומץ וברכה טוהר לב וחדות קודש, כנה"י[10] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[11],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עש"ק - ערב שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ח - תלמידי חכמים
6. ע"ש - עיין שם
7. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ית"ש - יתברך שמו
10. כנה"י - כנפשו היקרה
11. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבועות תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

שמירת הבריאות קשה לו לא רק מטרדות חיצוניות, אלא מ'טיסת הרוח מתלמוד אל תלמוד'. הרב קוק כמה למפעל ספרותי, אבל רוב הרשימות ביפו ומקצתן אצל בנו הרצי"ה. 'האורה הנעימה... אשר הייתה מאזרת אותי שם בארץ חמדה... נעלמה ממני פה בארעא דמחשכאי'. הרב קוק מתיר לסדר את יחסיו עם 'מחזיקי הדת'.

עיקרי הדברים

- קושי בשמירת הבריאות.
- כמיהה למפעל ספרותי.
- אור הארץ נעלם בגולה.

נוסח האגרת

ערב שבועות תרע"ז[1].

ברכות לעד להדרת כבוד ידיד נפשי הרב המאור הגדול, משובב נתיבות לתולדות גוי קדוש, מוהר"ר[2] זאב יעבץ שליט"א[3].

שלו'[4] רב, וברכת הרגל, ושמחת אור תורה.

רב רחימאי המרומם, מכתבו היקר כליל חכמה וענוה יתירה הגיעני, ועם כל אשר לבי מלא הודות לד', על החן והחסד אשר נתן אלי, גם בשפלותי וגלותי, בעיני בחירי עמו ויראיו, השרידים אנשי סגולה, לא יחדל כאבי על עדיפות ההערכה של גדולי ישראל כפאר מעלת כת"ר[5], תוצאת הפרזת לבם הטוב, ורוחם הנדיבה והעדינה.

בדבר שמירת הבריאות, אם אמנם הסדור ההיגיני הוא אצלי מהעבודות היותר קשות, לא רק מטעם הטרדות החיצוניות, כי אם ביותר מפני טרדות פנימיות, של טיסת הרוח, מתלמוד אל תלמוד, ממרחבים אידיאליים השונים למיניהם, הדורשים כל אחד בפני עצמו עבודה רוחנית, שכלית.והרגשית, והתאמה במסילות הלב ובאורחות החיים. כמובן הלחץ של המעמד הגלותי, ההשתעבדות לעבודות זעירות שאין הלך-רוח חיים אציליים נכסף בהן, הם ודאי מוסיפים דכדוך והם הם גורמים ג"כ[6] מתלאה גופנית.

מה שרוחי שוחר בקרבי הוא ביסודו ליתן איזה אפשרות למהלכים ספרותיים, באיזה קצב ותכנית. היסוד הפזור של רשימות הלא הוא רובו בביתי ביפו, וקצת מזער הנה הוא בשויץ ביד בני שליט"א. אם היה מצבי בגולה פנוי משיעבודים קטנים בצביונם, הייתי משתוקק מאד לעסוק בעבודה תוכנית מוקצבה, בנחלי המחשבות, בהמון מקצועותיהם, שהיו אפשריים לצאת אל הפועל ע"פ[7] המסות אשר החילותי קצת מזה באי"י[8], ע"י[9] שומעים עוזרים, וע"י[10] הרצאות ושיחות כלליות ופרטיות, בצירוף ע"י

עבודה של כתיבה בגוונים שונים, שהיתה יכולה לבא גם על ידי בלא אמצעות, עם כל חולשתי הגופנית והרוחנית, כשהתנאים החיצוניים עוזרים לזה.

אבל רואה אני שאותה האורה הנעימה, של חיי הקודש והעז, המרווה מזיו התענוגים האידיאליים, אותו הרצון האמיץ ואותה הבינה הבהירה המחוברת עם שירת קודש ונועם אור עליון, אשר היתה עכ"פ[11] לפרקים מאזרת אותי שם בארץ חמדה והיא היא אשר הכשירה אותי למתק תנובת החסד, אשר מרסיסיה נהרו לב טהורי הנשמה של בחירי הסגולות, שכ"כ[12] המשיכוני חסד, אותה האורה נעלמה היא ממני פה בארעא דמחשכא, אשר גם מטעם זה עיני כלות מיחל לקץ הישועה, אשר יצוה צור חסדו להשיבני, לידידי ידידות משכנות דבירו, אשר שם צוה את הברכה ברכת שמים מעל.

ולמעשה הנני אתאמץ בעה"י[13] בל"נ[14] לעשות רצון אוהבי ידידי אמת, ככל האפשרי, בדבר זמני מרגע וטיול לחליפת כח, ומרבה עצמה לאין אונים ב"ה[15] יאמץ חילי, לקיים בי יראיך יראוני וישמחו.

ובדבר איזה סידור בהנהגתי ביחושי לקהלת מחז"ה[16], אשר ע"פ בקשתם באתי הלום, ודאי הרשות נתונה מצדי ליקרי ערך רמי המעלה כמעלת מר חביבי שליט"א ואשר עמו בעצת שלו' ואהבת תורה ויראת שמים, לקחת דברים בזה כמחשבתם הטובה והרצויה.

והנני בזה חותם בברכה, ברכת החיים והשלו'[17] וכל-טוב וברכת היום הגדול, יום אור אורים, לשמים וארץ, ולכל המון לאומים, יום מתן תורתנו חוסן ישענו עדי עד, דהאי יומא דקא גרים להפלות אותנו בעטרת נצח וקרני הוד, אשר מכל המון מחשכים יגלו ויראו לעיני כל אפסי ארץ, כדבר ד' אשר נאמן, כנפשו הרוממה והנכבדה ונפש ידידו עז, קשור בחבלי ידידות אמת, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרע"ז - השנה תרע"ז (1916/1917)
2. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום
5. כת"ר - כבוד תורתו
6. ג"כ - גם כן
7. ע"פ - על פי
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"י - על ידי
10. וע"י - ועל ידי
11. עכ"פ - על כל פנים
12. שכ"כ - שכל כך
13. בעה"י - בעזרת השם יתברך
14. בל"נ - בלי נדר
15. ב"ה - ברוך השם
16. מחז"ה - מחזיקי הדת
17. והשלו' - והשלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש לבתי הכנסת באנגליה

ממשלת אנגליה מוכנה לתמוך, אבל צריכה ביטוי לרצון הכללי. הרב קוק מבקש מבתי הכנסת להחליט שהם דורשים את הארץ כ'בית לאומי נצחי', ולהצהיר שהבניין יקום על יסוד הלאומי והדתי יחד. צריך לייסד בית דין או ועד רבנים, 'כעין סנהדרין', שיאחד את העניינים הדתיים והלאומיים.

עיקרי הדברים

- תמיכה בדרישה לבית לאומי.
- לאומי ודתי יחד.
- כעין סנהדרין.

נוסח האגרת

אויפרוף

פון הרב קוק

ליעבע געהרטע בריידער!

די קאמיטע-לייט און די מיטגליעדער פון שוהלען אין ענגלאנד. א הייליגען מאמענט לעבען מיר איבער. העכער און גרעסער פון אונזער דענקונגסקראפט אין דער געטליכער וואונדער וועלכער בעוויזט זיך אין די וועלצונגען פון די מענשליכע געשיכטע, וואס ברויזט יעצט ווי א קאכעדיגער ים, און וועלכע פיהרט יעצט מיט זיינע וואונדער צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער אלטער הייליגער היים. די ענגלישע רעגיערונג איז פארבערייט פון איהר זייט דעם גרויסען וואונש צו שטיצען, זי ברויך אבער האבען א ריכטיגע איבערצייגונג אויף אונזער אלגעמיינעם ווילען. מיר זעהען אין דעם גאנץ אפען די בעהאלטענע וועגען פון דער געטליכער האנט, וואס פיהרט אונז צו די גאולה און וואס פערגרעסערט אונזערע פליכטען צו היטען יעדען טריט פון דעם גאנג.

מיר בעטען אלע אונזערע בריידער, די פיהרער און די חברים פון די שוהלען איבער גאנץ מלכות ענגלאנד, ווי אם גיכסטען זייער צו-שטימונג צו געבען אויף דער פאדערונג פון אונזער הייליג לאנד, און אז מיר בעטען פון די ענגלישע רעגירונג אז זי זאל אונז העלפען אין אונזער פערלאנג זיך אומצוקערן אין אונזער הייליג לאנד אלם אייביגע פאלקס-היים.

מיר בריכטן אויך צו שטיצען די פירער פון דיעזער זאך אין זייערע בעמיהונגען צו עררייכטן דעם הייליגען ציעל. מיר בעמערקען דערביי אז עפענטליך פאר דער גאנצער וועלט ברויכטן מיר צו ערקלעהרען, אז אונזער שטרעבונג איז צו בויען אונזער פאלק אין ארץ ישראל אויף דעם יסוד פון די ביידע הויפט-עלעמענטען פון אונזער פאלקס-גייסט: די נאציאנאלע און די רעליגיעזע אידעע אין דעם העכסטען צוזאמענהאנג. מיט די גרעסטע איבער-צייגונג זענען מיר זיכר, אז די בעוועגונג פון אונזער

פאלקס-נשמה און די גליקליכע צוקונפט פון אונזער צוזאמענבינדונג מיט ארץ ישראל איז געבויט אויף דעם צוזאמענהאנג פון די ביידע יסודות, דער רעליגיעזער און נאציאנאלער, ווייל דער איינער פון זיי גיט דעם אנדערען ערהאבונג, קראפט און אידעאליזם. און מיר זענען זיכער אז די שוהלען וועלען אין זייער רעזאלוציע ערקלערען דעם קלארען וואונש.

צו דער רעאליזירונג די הארמאניע פון די נאציאנאלע און רעליגיעזע אידעע אין איינקלאנג, מוז געגרינדעט ווערען א בית-דין, אדער ועד הרבנים, אניארט סנהדרין אויף ווי ווייט די מעגליכקייט וועט ערלויבען, וועלכער זאל בעשטעהן פון רבנים אויטאריטעטען, גדולים בתורה יראה וחכמה, וועלכער זאל עפענטליך רעכטליך אנערקאנט ווערען צו שטיצען אלע הייליגע ענינים און צוברענגען א ריכטינגען צוזאמענשלום צווישען די רעליגעזע און די נאציאנאלע ענינים, וועלכע זענען אין אונזער אלגעמיינעם געשיכטליכען לעבען זייער ענג פארבונדען. מיט דעם ריכטיגען פארשטעלען פון אונזער פאלקם-נשמה, ואס די נאצינא-ליטעט מיט די רעליגיעזיטעט זענען ביי איהר אין איין אינהאלט צוזאמענ-געמומען, וועלען מיר אונזער העכסטען ציעל עררייכען, און דער גרויסער נאמען פון מלך ישראל וגואלו וועט ערשיינען אויף אונזער בעווועגונג, אונז מדריך צו זיין אויף א וועג פון הצלחה און פון שלום. און אלע פעלקער וועלען פערשטעהן ווי צו שעצען דעם גרויסען ווערטה פון אונזער וואונדערבארע נייע אויפלעבונג און אונזער אומקעהרונג צו אונזער גאנץ אלטען הערליכען לעבען אויף אונזער אלטען הייליגען לאנד, וועלכס איז פערבונדען מיט אלע העכסטע און איידעלסטע אידעען, וועלכע ווערען געאכטעט פון די העכסטע און בעסטע מענשען פון דער וועלט.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' תשרי תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

דרשה: התשובה במעשה כללית לכל העולם, אבל הווידוי (כוח הקול) מיוחד לישראל - 'קול יעקב'. עיקר התשובה מחשבתית, וירדנו לווידוי הדיבורי בגלל הזיקה להשפעה על העמים (הגרות). שעיר המשתלח סובל את החטאים שנוצרים מן הזיקה לעמים. על האתרוג: כשאפשר, נוטל שני אתרוגים משתי מדינות, ובאחד מברך. יום טוב שני של גלויות - לא משנים, כי בדעתם לחזור.

עיקרי הדברים

- תשובה ווידוי.
- קול יעקב.
- שעיר המשתלח.
- אתרוג ויום טוב שני.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ח' תשרי תרע"ח[2],

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], ישמחך השי"ת[4] בכל טוב, ויגמור בעדך לטובה, בגמח"ט[5], באושר ואור נועם ד' וחדות עזו, ויום הקדוש הבעל"ט[6], יום שמחת לבו של מלך עולם צור ישראל וגואלו מעולם ועד עולם, יופיע עליך הוד קדשו ורוממות גבורות רחמי אב הרחמים המופיעים עליו, ממעיני קודש קדשים, ונזכה לשמוח בחדות עולמים, להיות נקיים מכל חטא ואשמה, ונאזרים בגבורת ימין חדות שמחת מצות ד' ברה משוש חיינו ומקור עדונינו עדי עד.

תהל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו, יגונן השי"ת עלינו ועל כל עמו בפריסת סוכת שלומו, ומצר ינצרנו בהמון חסדיו הנאמנים לעד.

שמחתנו במכתבך הגלוי, שהגיענו כעת. חשבנו שגם ר"מ[9] פרוש הוא נצרך, וכעת יהיו כל העשרה לי"ש[10] בעד הרי"מ[11] חרל"פ[12] שליט"א יכוננהו ד' עליון כיקרו וקדושת ערכו לאוי"ט[13].

דברתי בש"ק[14] העבר ע"ד[15] ערכי התשובה והוידוי. והי'[16] לנו ליסוד מוסד שערך התשובה בפועל הוא ערך כללי לכל באי עולם, אמנם יסוד הוידוי, כח הקול שיהיה ערך תשובתי זהו דבר מיוחד לישראל, וכ"ה בספרא שישראל מתודין ולא נכרים כי אין הוידוי רק התעוררות והזכרה חיצונה לתשובה, כי"א[17] ערך פנימי לה ע"פ[18] סגולת הקול קול יעקב, שתכונת האמת שלו גורמת שכל ערכי הקודש היותר עצמים מתנשאים לעומת קולו, החוצב להבות באמת הנערצה עד נצח. ע"כ[19] פרשת הוידוי נאמרה בראשונה בין שמיעת הקול, טומאת מקדש וקדשיו, ובטוי שפתים, כלומר ערך הקול בחיוב ובשלילה, אם לא יגיד ונש"ע[20], ובמדרש יש ע"ז[21] והוא עד אלו ישראל שנאמר ואתם עדי ואני אל, וכן או ראה אתה הראת לדעת, או ידע וידעת היום, והיינו כח הדיבור של כנס"י[22] המבקיע כל ענני האפל של כל עולמים, וק"ו[23] של כל העמים וכל התקופות, ובשלילה לבטא בשפתים להרע או להיטיב, להוקיר את

הקול המקושר בעז קדשו בישראל, אך עמי המה בנים לא ישקרו. וזה מבדיל ג"כ[24] את תוכן הקודש מכל סיג וטומאה, ושרוי ע"כ כח טומאת מקדש וקדשיו בכפרתו בין שני צירי הקול, וכאן יצאה התכונה של הוידוי, אמנם חזרה ונשנית בפי נשא, ושם כתוב מכל חטאת האדם ולמדנו בספרי וידוי על כל פרטי החטאות, ונשנית בשביל גזל הגר, כלומר תשובת האדם בכללו היא רק מעשית, נוספה קדושה בישראל שיש כח מעשי עליון בתשובתו הדיבורית, אבל באמת עיקר התשובה היא אידיאלית מחשבתית, והוא פנימיות הדבור, והיה ראוי לישראל מצד עצמו, אבל מפני הזיקוק שלנו לעולם, להוסיף גרים, שזהו יסוד נפש הגר שבקרבנו, שאנחנו יודעים אותה, באנו למדת הדיבור.

ונמצא שלולא הזיקוק להשפעת אוה"ע[25] ממנו, שהוא יסוד פתיחת הגרות, ל"ה חטא נמצא כ"כ[26] באומתנו. ואם הי'[27] מזדמן הי' כח של תשובה אצילית רוחנית מחשבתית מספיקה, אבל הננו נזקקים לרדת לדיוטת הגרות, וזו מזקיקה לנו תשובה דיבורית, המביאה ומאמצת לנו את התשובה הרוחנית היסודית, שהיא כל הוד החיים הדרת הקודש ושמחת ההויה, לישרי לב שמחה. הננו שבים אל מקור חי העולמים, ושמחים ומתענגים, בנועם מתק אהבת עדנים ביראה ופחד במלא פאר הדרת קודש מזיו נועמו, אור פני מלך חיים, והחלק הגרותי הוא עושה בנו את תכונת השגגה, מפני האפלתו, ונסלח לכל עדת בנ"י[28] ולגר הגר וגו'[29] כי לכל העם בשגגה. וזהו יסוד שעיר המשתלח, חלק ההשפעה שלנו על חוגי הזרים, מצד הסתגלותנו המוכרחה לזה, שצריכה להיות חבויה באיזו פינה של הנפשיות הכללית, היא מחוללת המון חטאים בתוכן החיים, וכל הסבל הזה מוכרח כח האומות לשא עליו, ונשא השעיר עליו את כל עונותם, הן עשו אחי איש שעיר, כללות העמים ביחש הניגוד, שהוא גם יחש המקשר המושפע. ובהיותנו מתנקים מפגם זה שערי תשובה נפתחים ברוחה, והלשון של זהורית כשלג ילבין, ועינינו רואות ושמחות.

כה ישמחנו השי"ת בעבודת הקודש, בבנין בית קדשנו ותפארתנו במהרה בימינו, ויראו כל אפסי ארץ את ישועת א', ועון ישראל יבוקש ואיננו, וחטאת יהודה לא תמצאנה, כי לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל. וכל מפעלות אנשי סגולה, לגלות את פאר הצחצחות העליונה החבויה אשר בכח נשמת האומה, הגדולה והרוממה, אור אלהים חיים בעולמים כולם, אור ישראל לאש וקדושו ללהבה, וישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם.

באה"ר[30] דרוש נא בשלו'[31] כל יקירינו הרה"ג[32] הד"ר[33] אשר ודי"ר[34] הערץ שי'[35] וכב"ב[36], ושי' אהובינו הרשמי"נ[37] שטנרנבוך והרב בוצ'קי שליט"א וביתם וכא"ל[38], ושלו'[39] אהובינו הר"א[40] קמחי והר"מ[41] וייסבורד שליט"א, וכב"ב וכא"ל, כולם יתברכו בכט"ס[42]. אמנם כתבתי להם בפ"ע[43] ג"כ. ושלו' ידידנו הר"מ[44] קליר וכא"ל שי'. אולי תכתוב לר"ד אשעראוויץ נ"י[45] דר"ש[46] בשמי, מפני טרדות רבות נתעכבה תשובה לו על מכתב אחד שבו הודיעני ממשרתו בציריך. ואולי תכתוב לבית ידידנו המנוח הרמ"ז[47] ראם ז"ל[48] לשמחם ולנחמם, ואדון הרחמים ירחם על עמו ויראיו, וישפות להם ולכל מעשיו חיים שלו'[49] וברכה, ויעודדם ויברכם בכט"ס.

מתוך כמה מניעות, א"א[50] לי להעיר על דבריך היקרים במכתבך הנחמד, ואתך הסליחה. ע"ד האתרוג מנהגי הוא כשאפשר להשיג משתי מדינות הנני נוטל את שניהם זה אח"ז[51], אולי אחד מהם אינו

מורכב, עכ"פ[52] באיסור, ואז אולי יש לברך ג"כ כתיקון, ואם אין למצוא כ"א אתרוג אחד, בלא בירור, אני רגיל לומר ביום הראשון בריך רחמנא, וכל שאר ימי החג לברך כתיקון. ובענין יו"ט[53] שני ש"ג לא נראה לחדש דבר על מנהגנו מאז, כי הלא דעתנו בע"ה[54] קבועה היא לחזור. והשי"ת[55] יגמור בעדנו לטובה ולברכה, ויזכנו לחדות פנים עם כל מחמדי לבבנו על אדמת הקודש בישועת ד' הקרובה לבוא.

אביך מחבקך ומנשקך באהבה,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. השי"ת - השם יתברך
5. בגמח"ט - בגמר חתימה טובה
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. תהל"י - תהלה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ר"מ - ראש מתיבתא
10. לי"ש - לירות שטרלינג
11. הרי"מ - הרב רבי י... מ... (שם אדם)
12. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. בש"ק - בשבת קודש
15. ע"ד - על דבר
16. והי' - והיה
17. כ"א - כי אם
18. ע"פ - על פי
19. ע"כ - על כן
20. ונש"ע - ונשא עונו
21. ע"ז - על זה
22. כנס"י - כנסת ישראל
23. וק"ו - וקל וחומר
24. ג"כ - גם כן
25. אוה"ע - אומות העולם
26. כ"כ - כל כך
27. הי' - היה
28. בנ"י - בני ישראל
29. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
30. באה"ר - באהבה רבה
31. בשלו' - בשלום
32. הרה"ג - הרב הגאון
33. הד"ר - הדוקטור
34. ודי"ר - ודוקטור
35. שי' - שיחיה
36. וכב"ב - וכל בני ביתו
37. הרשמ"נ - הרב שמואל נ... - שם אדם

38. וכא"ל - וכל אשר לו
39. ושלו' - ושלום
40. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
41. והר"מ - ו + הר"מ: הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
42. בכט"ס - בכל טוב סלה
43. בפ"ע - בפני עצמו
44. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
45. נ"י - נרו יאיר
46. דר"ש - דורש שלום
47. הרמ"ז - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ז (למשל: משה + זאב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
48. ז"ל - זכרונו לברכה
49. שלו' - שלום
50. א"א - אי אפשר
51. אח"ז - אחר זה
52. עכ"פ - על כל פנים
53. יו"ט - יום טוב
54. בע"ה - בעזרת השם
55. והשי"ת - והשם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו תשרי תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החג עבר כראוי. הטרדות מתרבות. מקמחי ומוויסבורד לא הגיעה תשובה. הרב קוק מבקש לדעת מה החליט הרצי"ה לגבי מקומו.

עיקרי הדברים

- טרדות.
- חוסר תשובה מידידים.
- החלטת הרצי"ה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ו תשרי תרע"ח[2],

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] עברו עלינו הימים ימי החג הק'[5] כראוי. ת"ל[6] הגונן והמציל, וכן יגונן ויציל לימים הבעל"ט[7] וישפת מהרה שלו'[8] בעולמו, ובישועתו יראנו. רבו מאד עלי טרדותי בזה, והם מתרבים תדיר. ד' יתי'[9] ירחיב לנו, ויזכנו להשכיל באמתו, ולהגות באהבה בתורת אמת, ולעבוד עבודת ד' ועבודת עמו להצלחה ולברכה. תמיהני מאד ששום תשובה לא קבלנו מאהובנו הר"א[10] קמחי נ"י[11] על מכתבי ששלחתי לו לברכת השנה וחקרתי הרבה על פרטי מצבו, וכן כתבתי לר"מ ויסבורד וגם ממנו לא הגיעני שום מכתב.

כתב נא יקירי באה"ט[12] מכל מה שנשארה בהסכמתך לזמן הבעל"ט ע"ד[13] מצבך מקומך ופעולותיך. יחנינו ד' ובדרך ישרה ינחנו. גם מתמן נתעכבו המכתבים זה כמה. ירחם ד' ויגונן גם עליהם, ויזכנו לשמח בבשורות טובות מכל אהובנו, ומכל אחינו בקודש ובחול. והנני מוכרח לקצר ואומר שלו' כנה"י[14] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה, מיחל הצלחתך,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. הק' - הקטן
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. שלו' - שלום
9. יתי' - יתברך
10. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. נ"י - נרו יאיר
12. באה"ט - באר היטב

13. ע"ד - על דבר
14. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ועל מצב היהודים בארצו, ואולי גם על הנעשה בארץ, כי בלונדון הידיעות 'רזות'. נדפסה ממנו 'מחברת קטנה מיסטית־הגיונית' - 'ריש מילין'. מהבית בארץ מגיעות ידיעות מרגיעות.

עיקרי הדברים

- בקשה לידיעות.
- 'ריש מילין'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה באהבה נאמנה, לכ'[4] ידי"נ[5] וחביבי הרב הגדול בתורה וחכמה, ויראת ד' ומדות יקרות מו"ה[6] משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] ברכת ד' וכט"ס[10], אחדשה"ט[11] באה"ר[12].

יקרת מכתבו הגלוי הכתוב מיום ערב יו"כ[13] העבר, הגיעני לשמחת לבבי, ואתאושש להשיב מיד למעלת חביבי, כי מרוב הטרדות דין גרמא של עוצר הדברים, כאשר הנני חפץ להניח על זמן פנוי ומוכשר לדבר דברי חפץ, ואח"כ[14] ע"פ[15] רוב משתרגות טרדות מטרדות שונות, וגם החפץ לכתוב עכ"פ[16] דברים אחדים הולך ומתעכב, ע"כ[17] יסלח חביבי אם הפעם הנני חוטף וכותב, ולא אוכל להאריך כראוי לאוהב יקר טהר לב שכמותו אחרי דומי כ"כ[18] ארוכה. מה מאד ישמח לבבי אם יטיב כבוד מעלתו להודיעני בפרטיות ממצבו, וממצב אחינו ב"י[19] בכלל במדינתו, ואולי יודעים המה מעניני אה"ק[20] יותר ממנו. פה הידיעות רזות מאד, וצור ישראל ישמחנו בישועתו, ומתוך אפלת העולם אור וישע יגיה לנו ולכל מעשיו. נדפסה פה ממני מחברת קטנה, מיסתית הגיונית בשם ראש מילין. חושב אני שצב"י[21] שי'[22] שלח אותה לכבודך יקירי.

תלי"ת[23] על החוה"ש[24] אשר עמנו פה, וכמו כן הננו מקבלים מתמן ידיעות מרגיעות מב"ב שי', ודי' יתן הטוב. והי'[25] זה שלו' וברכה כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] קשור באהבתך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. יו"כ - יום כפור
14. ואח"כ - ואחר כך
15. ע"פ - על פי
16. עכ"פ - על כל פנים
17. ע"כ - על כן
18. כ"כ - כל כך
19. ב"י - בני ישראל
20. אה"ק - ארץ הקודש
21. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
22. שי' - שיחיה
23. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
24. החוה"ש - החיים והשלום
25. והי' - והיה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

החגים עברו בחדווה עם ידידים, אבל הטרדות מונעות סדר בעבודה. על שיעור של הרצי"ה בבזל: טוב לקבוע בהלכות ארץ ישראל - 'דרישה דציון'. 'מחתך בבשר' - צובע חייב רק בבשר העומד למכירה, ולא בבשר אדם (מנחת חינוך). אין סברה שמלאכה חשובה תחשיב מלאכה אחרת. הרב קוק חושש שקמחי שותק בגלל מצב דחוק וחובם.

עיקרי הדברים

- שיעור בהלכות ארץ ישראל.
- צובע בבשר.
- חוב לקמחי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], כבר זמן רב יותר מהרגיל עבר עלינו שלא הרוית את צמאוננו בדבריך היקרים. הואיל נא ושמחנו מכל אשר עמדך לטובה ולברכה, ולדי הישועה להצליחך בכל פינותיך ולהעמידנו בקרן אורה בחסדו הגדול.

עברו עלינו ימי הקודש של ראשית השנה ת"ל[4] כשורה, בחליפות מצבים ברוח הכלל לפי שינויי העתים, ובכלל ב"ה ברוח נכון ובחדוה חגיגית בתוך אחי ועמי, ידידים טהורי לב, המקושרים בקישור נפשי עדין וקדוש, יברכם ד'. אמנם הטרדות המעשיות והרעיוניות רבו מאד, באין אפשרות לשכלל איזה סדר בעבודות מסודרות וצור עולמים ב"ה ירחיב לנו בישועתו ויעמד במרחב רגלנו להתהלך ברחבה, בהשכלת אמתו וחקר פקודיו, חיי עולם ומשוש דורים לכל בהם חמדת נפשנו עדי עד.

מה שלו[5] חביבינו הרה"ג[6] ד"ר[7] אשר ודו"ר[8] הערץ שי'[9] וביתם וכא"ל[10], היושבים הם במנוחה. יגונן ד' עליהם בכל טוב.

ע"ד[11] השעור, הי'[12] ראוי ונכון מאד לקבע ענין של הלכה דארץ ישראל, ואין בזה כלל משום יוהרא, ומקיימים אנו בזה ג"כ[13] דרישה דציון שהוא באמת דבר השוה לכל נפש, והלואי ישוטטו רבים בעניני הלכות א"י[14], להעיר ולעורר את האהבה ולסגל את הנשמה הכללית והפרטית לקדושת הארץ ואור בהירות תורתה. בענין הערתך בהא דמחתך בבשר הוא, פשוט הוא דחיוב צובע הוא רק בבשר העומד למכירה, כדאמר התם (ע"ה[15] ב') לתקן דלא ליתי דרי בתראי וליחכו, ולא שייך כלל בבשר אדם. ובס' מנחת חינוך במוסך השבת כתב ג"כ בפשיטות להוכיח, דהרמב"ם[16] לא פסק כרב, מדלא מחלק בין בשר העומד למכירה לבין שאר בשר לענין חיוב משום צובע, והיינו כמש"כ[17].

ולומר כדבריך, שהצביעה תהי'[18] דוקא במקום שיש ג"כ נטילת נשמה, אין לזה מקום בסברא. אף שאם היינו יכולים לבסס סברא זו היה בזה ריוח לכמה אקהייתא, ובכללם ג"כ מהא דאין צביעה באוכלין, דהיה אפשר לומר דדוקא בלא צירוף של נטילת נשמה אין צביעה באוכלין אבל ע"י[19] צירופה שפיר דמי. מ"מ[20] אין לזה יסוד שמלאכה שאינה חשובה תפעול עלי'[21] מלאכה אחרת שעמה להחשיבה. ואולי טעמא דאין צביעה באוכלין הוא משום דעיקר הקפידא באוכלין הוא על הטעם ולא על הצבע, ולפ"ז[22] באופן שעיקר הכונה היא הצבע, כה"ג[23] דנ"ד, י"ל[24] שאין בזה כלל משום אין צביעה באוכלין.

הנני מוכרח לקצר מאד, מפני טרדות שונות וקדושת ש"ק[25] והכנתה. יחננו השי"ת[26] לשמחנו בבשורות טובות מהרחוקים והקרובים ויעודדנו בישועתו.

למר קמחי שי' כתבתי עוד הפעם, כי פליאה מאד בעיני מה שלא קבלתי ממנו שום ידיעה בכל משך ימי ראשית השנה, כאשר יאתה לידיד נאמן שכמותו. חוששני אולי ח"ו[27] מצבו דחוק, באופן שיש לו רעיון ע"ד עיכוב חובנו. יזכנו השי"ת לשלמו בכלל כל חובותינו, שיחוס עלינו בחסדו ורחמיו לשלמם כראוי. כתוב נא בפרטיות מכל הנהגתך וסדריך בכל ימי החגים שעברו תל"י[28] לטובה ושיחך ותהלוכתך בבזל.

יכונן ד' צעדיך לטובה ולברכה בכל עז ורוב שלו'. והי'[29] זה שלו' וברכות לעד, כנה"י[30] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך רוממות קרנך צביונך ותפארתך בכל טוב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. שלו' - שלום
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. ד"ר - דוקטור
8. וד"ר - ודוקטור
9. שי' - שיחיה
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. ע"ד - על דבר
12. הי' - היה
13. ג"כ - גם כן
14. א"י - ארץ ישראל
15. ע"ה - עליו השלום
16. דהרמב"ם - דרבי משה בן מימון
17. כמש"כ - כמו שכתב
18. תהי' - תהיה
19. ע"י - על ידי
20. מ"מ - מכל מקום
21. עלי' - עליה
22. ולפ"ז - ולפי זה
23. כה"ג - כהאי גוונא

24. י"ל - יש לומר
25. ש"ק - שבת קודש
26. השי"ת - השם יתברך
27. ח"ו - חס ושלום
28. תל"י - תודה לא-ל יתברך
29. והי' - והיה
30. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח שהרצי"ה העביר שיעור. הגיע מכתב מקמחי. הם לא יעזבו את לונדון, כי יש מקומות מחסה, ובמיוחד המרתף של בית הכנסת, שבנוי חזק.

עיקרי הדברים

- שיעור הרצי"ה.
- מכתב מקמחי.
- מקלט בבית הכנסת.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י מ"ח[2], ע"ח לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] ויגונן בעדנו ובעד כל עמו וכל יצוריו לימים הבעל"ט[7] בכט"ס[8], וישמיענו מהרה שמחה ובשורה טובה מיקירינו מארץ חמדה ומארצות הגולה, וירים נס לשלו'[9] ולישועת עולם במהרה בימינו בקרוב.

שמחתי ת"ל[10] על הגדתך את השיעור, אקוה שעלה יפה בע"ה[11], והיתה מסיבה של ת"ה ויקרא דאורייתא, יגדיל תורה ויאדיר. והנה שמחני ידידנו מר קמחי שי'[12] בבשורה טובה זו, במכתבו אשר הגיענו מס"ט גאלין, שהי'[13] לנו כמים קרים ע"נ[14] עיפה, אחרי אשר כ"כ[15] נתעכבו דבריו, ודאגנו מאד לשלו' אוהב טהר-לב שכמותו, יכוננהו ד'.

לע"ע[16] עוד לא הסכמנו להעתיק הדירה מפה, באלו הימים, המצב פה ברגיעות רוח בעה"י[17] גם רבו מקומות המחסה, וצור ישראל הגונן והמציל ישמור אותנו ואת כל מעשיו מכל פגע, ויעמידנו בקרן אורה ברב רחמיו. ביחוד המרתף של ביהכ"נ[18] שלנו מוחזק הוא למשומר בע"ה, לפי בנינו החזק, ע"פ[19] שומת בקיאים ויודעי דבר. ונבטח בחסדי מגן ישענו פודנו ומצילנו סלה. והנני בזה חותם בברכה, כנה"י[20] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. בכט"ס - בכל טוב סלה
9. לשלו' - לשלום

10. ת"ל – תודה לא-ל
11. בע"ה – בעזרת השם
12. שי' – שיחיה
13. שהי' – שהיה
14. ע"נ – על נפש
15. כ"כ – כל כך
16. לע"ע – לעת עתה
17. בעה"י – בעזרת השם יתברך
18. ביהכ"נ – בית הכנסת
19. ע"פ – על פי
20. כנה"י – כנפשו היקרה
21. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם החליטו לא לצאת מהעיר בגלל ההפצצות: יש מקומות מחסה, ורבים אינם זזים.

עיקרי הדברים

- נשארים בלונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], טו"ב מ"ח[2], ע"ח, לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. יואל ד' ברחמיו לשמחנו בישועתו, מכלל עמו ונחלתו, ומכל מחמדינו כולם לברכה ולשמחה.

היום נשמחנו במכתבך היקר, כולו אומר טוהר וחדות לבב בשמחתה של תורה. כעת הנני מוכרח למהר ולקצר מאד, מפני קדושת ש"ק[6] הממשמש לבא. ב"ה על שלומנו. נקוה לשמו יתי'[7] שינצרנו ויגוננו ברב חסדיו. לצאת מהעיר לא הסכימה דעתנו, אחרי שישנם פה מקומות חסיון בע"ה[8] לעת הצורך, ורבים מאד שאינם זזים מביתם, ולפי הערך של ריבוי האוכלוסין שבעיר אין הענין של הפחד תופס כ"כ[9] מקום. ובטחונינו בצור מעוזנו שיפרס סוכת שלומו וצינה וסוחרה אמתו על כל עמו ב"י[10], ועל כל המיחלים לחסדו, ועל כל מעשיו, שכולם הם חנוניו ממקור החנינה וחסד עולמים ב"ה.

והי'[11] זה שלו'[12] ועתרת ברכה כנפשך הטהורה ונפש אביך מצפה אשרך ורוממות קרנך בכל עז ותפארת לאוי"ט[13],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ש"ק - שבת קודש
7. יתי' - יתברך
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ"כ - כל כך
10. ב"י - בני ישראל
11. והי' - והיה
12. שלו' - שלום
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** הלורד ליונל וולטר רוטשילד

ברכה על 'הצהרת בלפור', שרוטשילד היה 'הציר המבשר' שלה: 'הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה... להשיב לנו את ארץ אבותינו'. הרב קוק מאחל שיראה את מלוא התגשמותה. לבריטניה נפל הגורל 'להיות הראשונה בעבודת הקודש' של בניין העם בארצו.

עיקרי הדברים

- ברכה על הצהרת בלפור.
- זכות בריטניה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ג מרחשון תרע"ח[2].

ברכה מציון ומקודש להאדון המרומם לארד ראטשילד נ"י[3], שלו'[4] רב אדוני הנעלה, מרוב רגשי שמחתי על הסכמתה העדינה של ממשלת בריטניה, ירום הודה, על הגשמת תקותנו הלאומית, להשיב לנו את ארץ אבותינו אשר זכית אתה אדון יקר להיות הציר המבשר את הבשורה הטובה הזאת, אשר קבלת מאת הדרת המיניסתר הפנימי מר באלפאר.

הנני לברך את כבודו מעומק לבבי בברכה נאמנה, שתחזקנה ידיו בעבודת הקודש של בנין עמנו על ארץ חמדתנו. והזכות הגדול הזה של בשורת ראשית הצעד של צמיחת קרן ישועת ישראל, יעמד לו לראות בקרוב את משאת נפשנו בהתמלאותה בכל כבודה והדרה, כי יושע יהודה וישראל ישכן לבטח על ארצו, ושבט אשור שבט מלכותנו יהיה מעוז ומחסה לשלו'[5] עולמים לכל העמים, כדבר ד' הנאמן ביד נביאיו הקדושים, ולתפארת נצח לדורות עולם, לממלכת בריטניה, הגדולה והנאורה, אשר משמים נפל עליה הגורל, להיות הראשונה בעבודת הקודש הזאת של בנין גוי קדוש על אדמת הקודש.

ברגשי כבוד מאד כבירים, ובצפיית ישועה קרובה לגוי קו-קו ומבוסה, אשר בזאו נהרים ארצו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום
5. לשלו' - לשלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הצהרת הממשלה 'להקים ניר ישראל על אדמתו' הרהיבה רבבות. 'מה נפלאו תהלוכות עצת ה'' שהביאו אותו דווקא לאנגליה, 'מקום הריכוז לראשית הצעדים'. יש להתכונן 'בטוהר לב ובגבורת נפש' לגדולות. הלכה: אין לטייל במקום שיש בו חשש סכנה, אפילו רחוק - רק לפרנסה (מועד קטן יד, ירושלמי). אל יעזוב את השחיטה.

עיקרי הדברים

- תגובה להצהרת בלפור.
- השגחה שהביאה ללונדון.
- איסור טיול בסכנה.
- השחיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"ז מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכת עולמים, אורה וישועה יחדו יהיו תמים לבני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בני חביבי, ד' עמך, וחיל ועז יאזרך לאוי"ט[5].

תלי"ת[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, ועינינו צופיות לחסדי צור ישועתנו ב"ה שישמיענו מהרה ששון לבב מיקירינו אשר בארץ חמדה, שיגונן ויציל ימלט ויפלט אותם מכל אסון ופגע.

מפלאות תמים דעים ב"ה, אשר החלו להגלות בעולם והגיעו לחדור בתוך מאפלת העולם בברקי אורה בגילוי דעתה. של הממלכה פה להקים ניר ישראל על אדמתו, הן הרהיבו רבבות אלפי נפשות צופות לפתיחת מקורות חסד עליון לבית ישראל ולארץ ולדרים, וב"ה[8] שעודדו ג"כ[9] את נפשנו הכמהה. ואם כי עינינו נשואות בחרדה רבה וביחול וקיווי נמרץ, להקשיב קשב של בטחון ושמירה לכל נפשות עם ד' הנתונות בתוך מצרי רעש העולם ההולך והומה, בכ"ז[10] מלאי עוז הננו חשים את עצמנו, רכובי מרומים ומחוזקים בשגב רוממות קודש, ומדי יום יום נוסיף אומץ ובטחה על ישועה קרובה ואור חיים וטוהר עליון. אבטח, שבכל מרחבי ארץ עשתה הבשורה לפי ערך את רשמה התוכני המשוגב. ואם כי הרבה יש לעבוד ולקוות, להתפלל ולהתחנן ורחמין למיבעא על רזא דנה, שילך במסילת אור פדות וישע, הרי הנשמה מתנהרת, ושפעת רוח חיים חדשים עליזי קדש קדשים הולכת ומשתפכת על נשמתו הגדולה של גוי קדוש, שומר אמונים צופה וחוכה ישועה ואורה. ומה נפלאו תהלוכות עצת ד' שבשפלותנו זכרנו, וכאשר רצון קדשו הוא שנהיה נודדים בגולה עד יעבור זעם, צדקה עשה עם אסיר תקוה מלא מרורות מהמית צער העולם והאומה הנאדרה בקודש, שהביאני למדינה זו, מקום הריכוז לראשית הצעדים אשר לאור הישע, ונודה לשמו על חסדיו הנאמנים, ונקוה כי מהרה יגלו אורים רבים ונהדרים וראו כל אפסי ארץ את מעשה ד' הגדול.

במנוחת לבב, בנפש שוקטה, ברעיון מטוהר ובשכל נזקק בזיקוק בחינת קושט ואמונה אומן, רוממה ומסולאה, נעמוד הכן להקשיב את קול ד' בכוח ילדי יום יום אשר יביע אומר המבשר צבא רב, ומהרה יכוננו לשמוח בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

בכל לב אודך בני אהובי על כל דבריך במכתבך היקר המלא חמודות. התחזק והתאמץ והתכונן באיזור חיל, בטוהר לב ובגבורת נפש, לקראת הגדולות אשר נצפה שיפליא לעשות בהמון רחמיו אוזר ישראל משגבו ומושיעו בעת צרה. נושאי כלי ד' הברו, וכל מחזיקי עץ החיים לתורה ולתעודה יחליפו כח ברוח נהרה, להרחיב דעה ולהגדיל תורה באור אמת וצדק, להפיח רוח חיי עולמים בקרב כל לבבות נשברות, ההולכות לקראת אור המרפא אשר מקרני שמש צדקת ד' יופיע. בטח תודיעני גם אתה את רשמיך ורשמי הגות לבב מיודעינו אנשי השם גבורי החיל ובעלי הדעה והרגש, שהרבה מאד תלוי פיתוח המצב בהכנתם והאזרם בגבורה ובטחון נאמן ונמרץ, המתעלה מכל פקפוקי דלות ורכרוכי לבב.

ע"ד[11] עצם ההליכה לטייל במקום שיש אפילו חשש רחוק של סכנה ח"ו[12], כבר גליתי את דעתי כמדומה באיזה ממכתבנו, שאינה מהראוי. וע"פ[13] זה ישתוו הסוגיות דבבלי מו"ק[14] י"ד וירושלמי פ"ג ה"א, דבירושלמי אמר דרבי יהודה ס"ל[15] דאסור לפרש בים הגדול, ומחוורתא כפי' הפ"מ[16] דמשום סכנה הוא, ולא כפי' הק"ע דתלי לה בדין שלשה ימים קודם לשבת, דעיקר חסר מן הספר, ובבבלי אמרינן דלשוט דהיינו לשם טיול לד"ה[17] אסור. וע"י[18] ההשואה של הסוגיות מבואר, דכל דבר שיש בו חשש סכנה, אע"פ[19] שמנהג העולם להכנס בכך לצרכן של בריות, אין היתר כ"א[20] לפרנסה, ולפי מה דקיי"ל[21] כרבנן גם להרוחה מותר, אבל לא לשם טיול בעלמא. ונראה לע"ד[22] דה"ה בכ"מ[23] שיש בו חשש סכנה, אפילו בדרך מיעוט ורחוק מאד. ודי' ישמרך מכל פגע ותאושר בכ"ט[24] לאוי"ט.

ודאתאן עלה, לענין ברכה, אם נאמר שיש איסור בדבר הרי קיי"ל[25] בסי'[26] קצ"ו באוכל דבר איסור אפי'[27] דרבנן אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף, ויש לחלק כמובן. ואמנם י"ל[28] ע"פ[29] דברי הגהת רעק"א[30] שם, דבאוכל פת שאפאו בחלב בלא שינוי, אע"ג[31] דאסור לאכלו מדרבנן מפני התקלה, י"ל דלא חשיב איסור כ"כ[32], ובפרט לפי מש"כ[33] הפלתי דיכול לחלקו לאנשים הרבה, ואע"ג[34] דאינו מחלקו מ"מ[35] הוי כדמאי, דאי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי לי' דמברכין עליו, וה"נ[36] כיון דמשום פרנסה והרוחה מותר אי בעי מכוין להרויח בזה והוי כדמאי, וכל מקום שיש שום חזקת סכנה משמע דכו"ע[37] מודים, גם בני אשכנז דסי' רי"ט, והכל לפי הענין ואומד יפה.

אולי תוכל לסדר קונטרס כסדר הסוגיא דבר-פדא, לכלול בו כל הסגנון שאמרת, בין מה שהצעת מדברי קמאי ובתראי ושיטות פוסקים ומפרשים, בין מה שהעירות, אם לא יכבד הדבר עליך, יהיה לי לנחת בעז"ה[38] לראות דבריך מסומנים ומסודרים. כמדומה שידעת מאז כמה חביבה היא עלי מערכה לימודית כזאת שיש בה חכמה ומלאכה יחד, לסדר דברי חז"ל[39] וביאורי גדולי הדורות על שיטות מיוחדות, ובין הפרקים או בהקדמת הענין וסידורו להוסיף מה שכשרון החידוש משער בזה אצל כל הוגה דעה בתורה. ומי יתן והי'[40] זה דרך למודך לאגור על יד כתבים מסודרים כאלה, שיטה לבדה, נוסף על הזמן המיוחד ללימוד גפ"ת[41] ופוסקים ע"פ סדריהם.

ע"ד מצבך כעת נחכה מה יראנו ד' במסיבות הזמנים ואם היה מזדמן איזה מקום שתהי'[42] העבודה לפי הכבוד והכשרון, אז נראה להתישב בדבר בעה"י[43]. מה אתה עושה בענין השחיטה, ההנך עסוק בה לפרקים, אחר שסגלת לך את הצד האמנותי שבה ג"כ ב"ה, הנני מוצא לנכון לזרזך שלא תעזבנה. למודך ע"ד פרטי ענינים בקודש ובחול, זה זמן רב שלא הודעתני. ומה יקר הי'[44] לי אם תודיע לי כ"ז[45] בפרטיות.

ההופעה החדשה ע"ד מצבנו הכללי ויחושנו לאה"ק[46] העירה בי הרבה מחשבות חדשות-ישנות ועבודות רוחניות ומעשיות, אשר ניחל לתשועת ד' שילכו הלוך וצעד צעדים רבים למעלה למעלה. הבה נקוה לאור ישע ופדות, לאיזור גבורה וחן ושכל טוב ברוח טהור ונפש נכונה.

מפני הטרדות הרגילות והחדשות הנני כמוכרח לקצר כעת, ואצפה לחסדי צור ישראל וגואלו שישמחנו בקרוב בבשורות טובות, ממחמדי לבבנו בארץ חמדה ומכל עם ד' הגוי כולו ומכל יצוריו הנתונים בצרה וצוקה ומצפים להעזר בקרוב עזרה מקודש. חזק ואמץ כנה"י[47] ונפש אביך מצפה אשרך והצלחתך בכל עז ופאר קודש ביפעת תפארה בחדות לבב לאוי"ט,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. וב"ה - וברוך השם
9. ג"כ - גם כן
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"ד - על דבר
12. ח"ו - חס ושלום
13. וע"פ - ועל פי
14. מו"ק - מועד קטן
15. ס"ל - סבירא ליה
16. הפ"מ - הפני משה (פירוש לירושלמי)
17. לד"ה - לדיבור המתחיל
18. וע"י - ועל ידי
19. אע"פ - אף על פי
20. כ"א - כי אם
21. דקיי"ל - דקיימא לן
22. לע"ד - לעניות דעתי
23. בכ"מ - בכמה מקומות
24. בכ"ט - בכל טוב
25. קיי"ל - קיימא לן
26. בסי' - בסימן

27. אפי' - אפילו
28. י"ל - יש לומר
29. ע"פ - על פי
30. רעק"א - רבי עקיבא איגר
31. אע"ג - אף על גב
32. כ"כ - כל כך
33. מש"כ - מה שכתב
34. ואע"ג - ואף על גב
35. מ"מ - מכל מקום
36. וה"נ - והכי נמי
37. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
38. בעז"ה - בעזרת השם
39. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
40. והי' - והיה
41. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
42. שתהי' - שתהיה
43. בעה"י - בעזרת השם יתברך
44. הי' - היה
45. כ"ז - כל זה
46. לאה"ק - לארץ הקודש
47. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי)

הרב קוק שמח להיפגש עם 'גיבורי ישראל, העומדים הכן לצעוד... על במתי ארצנו הקדושה'. הרב קוק שואל על פרטי הנסיעה למחנה.

עיקרי הדברים

- ביקור בגדוד העברי.
- 'עוד ישראל חי'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' כסלו תרע"ח[2].

אדון יקר מר חיים יהודה ראטה נ"י[3].

שלו'[4] לו ולכל הגדוד הישראלי עז ותעצומה מאוזר ישראל בגבו'. הגיעני מכתבו הנכבד וכמים הפנים אל הפנים הנני מלא אהבה וחמדת נפש להתראות עם אחינו גבורי ישראל, העומדים הכן לצעד בצעדי גבורי אל גבור על במתי ארצנו הקדושה, חמדת כל ישראל עדי עד, ולהרים משם נס גאולה וישועה על הררי ציון לעיני כל עמי הארץ אשר יראו מהרה את ישועת אלהינו. יטיב נא כבודו להודיענו בפרטיות מתוכן הנסיעה, כמה יארך זמן המסע, ומה היא תכונת המקום, ואנה אוכל להתעכב במשך הזמן הקצר שאהיה שמה. והנני בזה בצפיתי להתראות, באהבת אחים אזורי חיל ועז ואלהים יעננו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די".

כשאיפת אוהבם ומכבדם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

רושם הצהרת בלפור לא נמחק: יש בה יד ה' הטובה' ו'טבעת הגונה בשלשלת' המאורעות. אין ידיעות מהמשפחה בארץ, והרב קוק מציע לבן לנסות במברק.

עיקרי הדברים

- רושם ההצהרה.
- דאגה למשפחה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו כסלו תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], שלו'[4] רב לך ולעוזריך וכא"ל[5].

תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו פה, וכן עינינו נשואות ותלויות לרחמי שמים להודע בקרוב משלום יקירינו ומחמדי לבבנו באה"ק[8] אשר זה כביר נסתם מהם חזון, יגונן מגן עוזנו עליהם ועלינו ועל כל עמו ב"י[9].

בטח קבלת את המכתב אשר הריצונו זה מקרוב, ואם אמנם כבר עברו ימים ושבועות מעת ההשמעות הטובה של ממשלת הארץ פה ע"ד[10] אה"ק[11], אבל רושם התקוה והתרוממות הנפש ורגשי התודה בעוז קדשה לפנות למעלה, וממנה תוצאות ג"כ[12] לישר מסילות בסדרי דרך ארץ והאחוה המדינית, שהיא טבעת הגונה בחוליתה של השלשלת הגדולה של מאורעות העולם הנפלאות, שעינינו רואות בהן בבהירות מוחלטה יד ד' הטובה על עמו ונחלתו, והופעת התחלת דרך מסילה לאור החיים והישע על כל יצוריו, - כל הרשמים הנשגבים הללו לא נמחקו ולא נתטשטשו מגלי הזמן של הימים הללו, שיום כשנה נחשב בסדרי חיים רגילים, לפי ריבוי החליפות וצמיחת החדשות מידי יוצר וצר צורה רב מחולל כל ב"ה, אשר לו נתכנו עלילות ולישועתו קיוינו וכל קוויו לעולם לא יכשלו. בטח תכתב לנו במוקדם האפשרי מכל אשר עמדך. ואולי תנסה להודע ע"י[13] דעפעשע משלו'[14] יקירינו שמה. אולי יחנן ד' ונשיג איזה ידיעה וגם תצמח להם ישועה שנוכל להמציא להם תמיכה בע"ה[15] כפי האפשרי.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות לך וליקירנו הר"א[16] קמחי וכא"ל שי'[17] ולכל ידידינו ודו"ש[18] כנה"י[19] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. שלו' - שלום

5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ב"י - בני ישראל
10. ע"ד - על דבר
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. ג"כ - גם כן
13. ע"י - על ידי
14. משלו' - משלום
15. בע"ה - בעזרת השם
16. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. ודו"ש - ודורש שלום
19. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת י"ז כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק, פלימות

הרב קוק יבוא ביום ד' לגדוד, עם הרבנית ומזכירו ר' שמעון גליצנשטיין, ויתאכסן במלון כדי לא להטריח.

עיקרי הדברים

- ביקור בפלימות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], מוש"ק[2] י"ז כסלו תרע"ח[3].

לכבוד ידידי ואהובי מנעוריו חכם לב וטהר רגש הר"ר[4] ליב נ"י[5] רעווערענד פאלק בק' פלימאטה יצ"ו[6].

שלו'[7] וברכה.

בשמחה קראתי את מכתבך היקר, ואקוה בע"ה[8] לבוא ליום ד' הבע"ל[9] למחנך. אמנם אקוה להתאכסן, ביחוד אם נצטרך ללון, באחד מבתי האכסניאות, שבטח נמצאים הם בעיר, כאשר נקוה לנסוע שלושתנו אני והרבנית תחי'[10] ומזכירי הר"ר שמעון גליצנשטיין נ"י, וחוששני שלא נטריחך יותר מדי.

בכל אופן אשמח לראות אותך ואת נוך בכל טוב ואושר בעה"י[11]. והנני בזה ידידך דור"ש[12] והצלחתך, מצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הר"ר - הרב רבי שם שמתחיל באות ר (כגון ראובן / רפאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. נ"י - נרו יאיר
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. בע"ה - בעזרת השם
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. תחי' - תחיה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. דור"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו (חנוכה) תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ממברק של סלוצקין מאלכסנדריה נודע שבני המשפחה ברחובות בשלום. ירושלים נכבשה בידי הבריטים, ויש תקווה לשמוע על ההורים. הרב קוק היה בליברפול ביסוד ישיבה, ושם הגיעה הבשורה על כיבוש ירושלים. הרב קוק מצטער שהרצי"ה מתעכב בכתיבה.

עיקרי הדברים

- שלום המשפחה ברחובות.
- כיבוש ירושלים.
- ישיבה בליברפול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ה דחנוכה תרע"ח[2] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. והנה כבר הודענוך מהדעפעשע שהגיעה לנו ממר סלוצקין נ"י[6] מאלכסנדריא, שבא לו מכתב מאלטע של שאול חנה שי'[7] שת"ל[8] שלו'[9] להם ולהילדים ולכל המשפחה, וזה הרגיע מעט את רוחנו. ושלחנו לו מכתב והליטונו מכתבים להם ובקשנוהו שישלח לידם. אולי יחנן ד' ונזכה לקבל מהם מכתבים בקרוב. וכעת כאשר ת"ל[10] ירושת"ו[11] נלכדה ע"י[12] הבריטים, יש תקוה שנתודע ג"כ[13] משלו'[14] הורינו שי'. אמנם כעת הננו מצטערים מאד על אשר נתאחרו דבריך כ"כ[15], אחרי אשר כתבת שהנך מתעתד לנסוע לס"ט גלין. ולמה זה תאחר ככה מלהודיענו משלומך הטוב, היום שלחנו דעפעשע לניישאטל לדרש שלומך, וגם מר אשר שטרנבוך הבטיח לשלח דעפעשע לאביו לדרש עליך. נא ונא בני יקירי אל תעכב את דבריך, והרגיע רוחנו הצמא ומשתוקק מאד לדעת שלומך הטוב ומצב בריאותך וכל אשר אתך.

הנני מוטרד בהרבה טרדות מאד. הייתי שבוע דנא בליווערפאל על שמחת יסוד ישיבה שמה. ושמה הגיעה לנו השמועה, הממלא את לבבנו רוח תקוה והתעודדות עליונה מרכישת ירושת"ו. הרבה הרבה ראוי כעת לדבר ולהעיר. ובחסדי השי"ת[16] כשנזכה לשמח באור טל של דבריך להשיב את נפשנו נוכל לסדר הענינים העומדים ברום עולם בסידור קצת. והנני כופל את בקשתי ממך בני יקירי למהר ולשמחנו בתכיפות משלומך הטוב. ודי ישפות שלו' לכולנו, וימהר לנו אור ישועתו וחסדו. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך

5. החוה"ש - החיים והשלום
6. נ"י - נרו יאיר
7. שי' - שיחיה
8. שת"ל - שתודה לא-ל
9. שלו' - שלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. משלו' - משלום
15. כ"כ - כל כך
16. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק, פלימות

הרב קוק שמח שדבריו פעלו על חיילי הגדוד. יש לתקן מליחה והפרדת כלי בשר וחלב, ולהגעיל. 'דינא דמלכותא' אינו חל על איסורים כלל - דניאל וחנניה מסרו נפשם על מאכלות. מותר לחלל שבת רק בסכנה ממשית. יש לבקש מהממשלה חיילים לא־יהודים לעבודות השבת, ומכשירי אבקה לגילוח. לגדוד העברי מתאים לשמור את גבולות הארץ שנכבשה, ולא להילחם בכיבוש תחת דגל מיוחד, כי הכיבוש עניין כלל־אנושי.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- 'דינא דמלכותא' לא באיסורים.
- שבת וגילוח.
- תפקיד הגדוד - שמירה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ה' טבת תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לידידי חביבי הנעלה חכם לב ואיש תבינה יקר ונחמד הר"ר[4] ליב רעווערענד פאלק נ"י[5], וכא"ל[6] יתברכו בכט"ס[7], שמחתי במכתבו היקר, המבשרני שדברי פעלו לטובה על לב אחינו היקרים בני החיל, יברכם ד' וישמרם מכל פגע. ומאד אחשק לדעת אם כבר נתקנו המעוותים, ע"ד[8] המליחה, וע"ד[9] ייחוד הכלים לבשר וחלב. מובן הדבר שצריכים להגעיל את כלי המתכת שנשתמש בהם האיסור. וכבודך היקר יתאזר עוז להקים דת קודש על תילו, ותשא ברכה מאת ד' וזכות הרבים יהי תלוי בך.

וע"ד דינא דמלכותא ביחש לאיסורי תורה, חס מלהזכיר. אין ערך לדד"מ[10] כ"א[11] בפרטים אחדים של דיני ממונות, וגם לא בכולם. וקשה לי לבאר כעת את הגדר המסומן של דד"מ[12] גם בדברים שבממון, שהוא דורש אריכות. אבל באיסורים אין שום קולא מצד דד"מ, אפילו במצוה קלה. ודניאל חנניה משו"ע[13], יוכיחו שמסרו נפשם בשביל כשרות המאכלות נגד החוק המלכותי, שיאכלו הילדים שנתגדלו לעמוד לפני המלך מפת בגם וההשתחואה אל הצלם לפי דעת התוס'[14] דפסחים פ' מקום שנהגו, הי'[15] רק אנדרטא בעלמא, שאין בו איסור תורה, ומ"מ[16] לא נטו כשערה מד"ת[17] מצד דד"מ. ודניאל עצמו מסר נפשו על התפילה, נגד חוק מלכותי כללי, שהי'[18] כבר כתוב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, על משך זמן הגזירה. והדין של יציאה בכלי זיין והחזרה למקומן אין לו שום שייכות עם דד"מ, רק שבמקום סכנה כמו נפילת הנכרים על העיירות אז הדין הוא שמותר לחלל את השבת, כמו שמותר בכל חולה שיב"ס[19], אבל החוק המלכותי אינו שום סיבה לפטור שום אדם מישראל מכל מצוה ומכל איסור, והאריכות בזה הוא למותר. וישתדל נא יקירי להשריש ידיעה זו בהשפעתו הטובה על לב אחינו העובדים בצבא. ומובטחני שהממשלה הבריטית, היודעת להוקיר רגשי צדק, תדע לתן כבוד

לתוה"ק[20], ותתן היכולת לאחינו היקרים הללו לשמור את כל מצוות התורה כחובתנו לשם ד' אלהי ישראל.

ונזכרתי להעיר ע"ד העבודות הנחוצות להיעשות ביום ש"ק[21], שראוי להשתדל לפני הממשלה, שתשלח איזה יחידים חיילים שאינם בני ברית, שיעשו את העבודות המוכרחות ביום ש"ק, ולא יהיו נזקקים בני הגדוד העברי, שנושא עליו דגל ישראל, לחלל את קדושת הש"ק[22].

ויטיב כבוד מעלתך להודיעני מה עשית בכל העניינים אשר פרטתי, ומה עלה בידך בזה בעז"ה[23]. ואקוה לשמו יתי[24] שכאשר נעסוק בענין זה בהתחזקות אמיתית יהיו דברינו נשמעים ונתקן את כל המעוותים. גם ע"ד גילוח הזקן, מאד ראוי להנהיג שיהי[25] נמצא האבק המעביר את השער וינתן לכ"א במדה מספקת, כדי שלא יכשלו בהלאוים המרובים של גילוח הזקן. והנני באה"ר[26] דור"ש[27] ידידינו הנעלה והאהוב מר ראטה נ"י. אמרו נא בשמי ברכה והגיון תודה למר פעטערסאן, ואקוה שבטובו ימלא את כל מה שנבקש ממנו בעניני הקודש, ובזה תחול ברכת ד' ואומץ רוח ממרום על כל בני הגדוד, ויהיו משוגבים ישע אם תהיה השעה צריכה לכך שישמרו, בעד הממלכה הבריטית, ובעד עמנו הבוטח בד', שרוחו מתהלכת לפני צבאותיה בכבשם את אה"ק[28] כדי להורישה לעם ד', לעשות משפט לעשוקים, את גבולי הארץ הנכבשה, שרק עבודה זו ראויה היא להמסר לגדוד עברי מיוחד. כי עצם הכבישה במלחמת התנופה הוא תוכן אנושי כללי, הנוגע לכל האנושיות לא פחות ממה שנוגע לנו, כי אין ספק בדבר שכ"ז שלא יתוקן מצב ישראל ע"י[29] השבת גזילת ארצו אליו, לא תשא המלחמה הנוראה הזאת כל פרי לשלו'[30] האנושי הכללי.

ע"כ[31] אין לנו להלחם לכבוש את הארץ בדגל ישראלי מיוחד, והחלק של אחינו העובדים בין צבאות מלכי הברית די הוא והותר להרים את דגל צדקנו בעולם ביחש לכל הדרישות הצודקות שלנו נגד העמים המקולטרים. אבל לשמור את גבולי הארץ הנכבשה, העומדת להיות נחלת עולמים לעמנו, זה באמת נאה ויאה לגדוד עברי מיוחד. ובהנהגה יפה כזאת יתרומם כבודה של הממלכה הבריטית בעולם, ונצחונה המוסרי ילך הלוך וגדול, ואומץ הרוח והתרוממות הנפש המתאימה לקדושת הארץ, תלוי הוא הרבה בכל הצביון השלם, של שמירת התורה והמצוה, שיינתן בחופש לבני הגדוד, וע"ז[32] ראוי לנו לשום את מגמת פנינו. ודי יעזרנו ויאזרנו חיל למען שמו, ולמען עמו ונחלתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנה"י[33] ונפש ידידו דוש"ת[34] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה הגיעני רושם ידיעה מא"י[35], שניכר מתוכו משאת נפש רוממה של אחינו שמה, ותקותם היא כבירה מאד בעז"ה, וכ"ז הוא אות לטובה תל"י[36].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. שלו' - שלום
4. הר"ר - הרב רבי
5. נ"י - נרו יאיר
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. ע"ד - על דבר
9. וע"ד - ועל דבר
10. לדד"מ - לדינא דמלכותא (חוק המדינה)
11. כ"א - כי אם
12. דד"מ - דינא דמלכותא (חוק המדינה)
13. משו"ע - משולחן ערוך
14. התוס' - התוספות
15. הי' - היה
16. ומ"מ - ומכל מקום
17. מד"ת - מדברי תורה
18. שהי' - שהיה
19. שיב"ס - שיש בו סכנה
20. לתוה"ק - לתורתנו הקדושה
21. ש"ק - שבת קודש
22. הש"ק - השבת קודש
23. בעז"ה - בעזרת השם
24. יתי' - יתברך
25. שיהי' - שיהיה
26. באה"ר - באהבה רבה
27. דור"ש - דורש שלום
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. ע"י - על ידי
30. לשלו' - לשלום
31. ע"כ - על כן
32. וע"ז - ועל זה
33. כנה"י - כנפשו היקרה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מא"י - מארץ ישראל
36. תל"י - תודה לא-ל יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בלונדון 'נעשים דברים גדולים לעתידותנו', ו'חובתנו להאיר את הדברים'. ידיעות מהארץ מעודדות, ויש מכתב על התארגנות הפועלים. הם ישלחו סכום דרך סלוצקין.

עיקרי הדברים

- דברים גדולים בלונדון.
- ידיעות מהארץ.
- שליחת כסף.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], שמחתנו אהובי במכתבך הגלוי, שהגיע אלינו אחרי עבור כמה שבועות אשר השתוחחנו מאד ממניעת מכתבך. ב"ה שהשיבו דבריך המועטים את רוחנו, אמנם לא הרוו עדיין את צמאוננו, מאשר קצרת מאד ולא הודעתנו מכל פרטי מעשיך הנהגותיך, וכל ענינך, עבודתך השיעבודית ועבודת השלמתך בשעות החופש לעצמך. נא חביבי הואיל נא לבאר באר היטב כל פרט ופרט, בטח קבלת את מכתבינו השלוחים לך מאז.

פה נעשים באמת דברים גדולים לעתידותנו. יד ד' באור חסדו ב"ה הולכת היא ומתגלה מתוך כל המאפלים. חובתנו היא כעת להאיר את הדברים, לרוממם ולשגבם. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל ויחזק ידי כל הבונים, כל אשר רוח ד' צלחה עליו לעדור במערכת בנין עולמים לבית ישראל, כל אשר יפעל עם אל יבא ויטול שכרו. ת"ל[4] שהידיעות הבאות מאה"ק[5] מעודדות את הרוח, והתקוות הולכות ומתחזקות. הדעפעשע מהרא"מ[6] סלוצקין נ"י[7] הלא הודעתיך. ת"ל על שלומם ברחובות, וכעת הננו עומדים בצפיתנו שיזכנו השי"ת[8] לשמע ג"כ[9] חדשות ונצורות ובשורות טובות מפ"ת[10] ומירושת"ו[11]. פה בא מכתב מאחד שהי'[12] תמן, ושלח ידיעה ע"ד[13] ההתארגנות שאחינו העובדים הגשמיים עושים כעת, והדברים האלה משמחים ונותנים תעצומה, ההנך עוסק בפועל בעבודת השחיטה. ואנה אתה מתאכסן בקביעות, ואיך הוא סדר אכילתך, ואיך בכלל תמצא את עצמך בריצוי לעומת מצבך העבר בניישטל. על הכל הואיל נא לבאר באר היטב.

אנחנו שלחנו מכתבים למר סלוצקין שישלחם שמה. וכן ע"י[14] האדרעסע של המבשר ע"ד פעולת העובדים באה"ק[15], שלחנו ג"כ מכתבים. אולי יתן ד' ויבאו הדברים לידי הורינו היקרים ואחינו, ונזכה להקשיב מהם קשב לטובה. כעת נחשוב לשלח בקרוב איזה סכום הגון ליד סלוצקין והוא ימציא להם. אף כי בקרוב נקוה שנוכל לשלח ישר מפה, מ"מ[16] לא נרצה לדחות, כי כמובן צרכם גדול הוא מאד. והנני בזה מקצר מפני טרדות רבות ומצפה לאור דבריך היקרים. חזק ואמץ בני ודי יצליחך בכל

עוז ואומץ, בכל גילה וטהרה ובכל חדות קודש ואור תורה וחכמת לב, כנה"י[17] ונפש אביך מנשקך באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. מאה"ק - מארץ הקודש
6. מהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. השי"ת - השם יתברך
9. ג"כ - גם כן
10. מפ"ת - מפתח תקוה
11. ומירושת"ו - ומירושלים תבנה ותכונן
12. שהי' - שהיה
13. ע"ד - על דבר
14. ע"י - על ידי
15. באה"ק - בארץ הקודש
16. מ"מ - מכל מקום
17. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הוריו, דודתו ואחיו שמואל (בעברית וביידיש)

הגיעו ידיעות ראשונות מבני המשפחה בארץ על יישועת ה' (שחרור ירושלים). הרב קוק מחכה למכתבים בכתב ידם. צבי יהודה בסנט גאלן, האח דב בער ביליסבטגרד, וחיים בסראטוב. הם שלחו מכתבים וכספים, אבל לא קיבלו אישור. ביידיש לאמו: הרב קוק מבקש מכתב בכתב ידה.

עיקרי הדברים

- ידיעות ראשונות.
- פיזור המשפחה.
- בקשה למכתב מהאם.

נוסח האגרת

ב"ה[1], מוצש"ק[2] ח' טבת תרע"ח[3].

הורי היקרים עט"ר[4] שליט"א[5] ודודתי היקרה תחי'[6] לאוי"ט[7], אחי היקר מר שמואל וככ"ב שליט"א.

עתרת שלו'[8] וברכת ד' עדי עד.

ת"ל[9] על ראשית בשורת החוה"ש[10] אשר קבלנו כעת מש"ח ומפסח, מבתי' ומש"ר[11] שיחיו, וכולם הודיעו אותנו בשמחת לב ע"ד[12] ישועת ד' אשר נעשתה כעת עמכם. כן יחונן השי"ת[13] וישמיענו מהרה צדקה ותהילה וגאולה שלמה ושלו'[14] וכ"ט[15]. והנה כעת אנחנו עומדים ומצפים לחסדי השי"ת שנזכה לקבל מכתבים מכם בעצם כתב ידכם, שישמחו את לבותינו. בטח לא תמנעו ממנו את חסדכם הגדול להודיענו מכל אשר עמכם בפרטיות.

ת"ל על החוה"ש אשר עמנו פה. מצב"י[16] שי'[17] הננו מקבלים מכתבים מבשרים שלומו וטובו. הוא כעת בס'[18] גלין, וכן הננו לפעמים מקבלים ידיעות ומכתבים מאחינו הרב ד"ב ומחיים שי'. ב"ה על שלו' כולם, הרד"ב[19] שי' יושב כעת ביעליסאוועטגראד וחיים שי' הוא בסאראטוב. רפאל שי' עוסק בתורה בישיבה, וכולם ב"ה בחו"ש[20].

במשך זמן העבר היינו תמיד שולחים לכם מכתבים, ולפעמים ג"כ[21] כספים, אך לא זכינו לקבל שום קבלה זה זמן גדול מאד, וזה הרפה את רוחנו בזמנים המאוחרים מלשלח. כעת נקוה בעה"י[22] שתודיעונו בטובכם כל הנדרש למצבכם, ובע"ה[23] נקוה לעשות כל מה שיש בכחנו בל"נ[24] לטובתכם, ודי יתי'[25] יעזרנו ויזכנו לעלות בקרוב ברב שמחה וחדות ד' על אדמת הקודש ולהתראות עמכם בכ"ט[26] לספר תהילת ד' ועזו, וכל חסדו אשר הפלא לעשות עם שאר עמו ועמנו. הננו עדיין מלאים התרגשות שמחה ותקוה, מהבשורות הטובות, ואין בכוחנו להרציא דברים ארוכים, ע"כ[27] נקצר ואומר שלו' וברכה ותקות ישועה, כנפשכם היקרה ונפש בנכם עבדכם חותם ביראת הכבוד, ומצפה לתשועה וגאולה שלמה בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

טייערסטע ליעבע מוטער לעבען.

ב"ה פאר אונזער אלעמעס געזונדהייט. מיר און צבי יהודא לעבן, אויך בערציג מיט דיא פאמיליע, און חיים מיט שרהן לעבען. אהאפענונג אז דער בורא ב"ה וועט אונז מזכה זיין תמיד בשורות טובות צו הערען איינער פון אנדערען, און ער וועט אונז העלפען מיט זיין גרויסער גינאדע צו זעהען זיך על אדמת הקודש אין פריידען. ביטטע ליעבע מוטער, מיט אלע מעגליכקייט אונז ערפרייען מיט דיין ליעבען האנדשריפט פון אייער געזונדהייט. זייא געזונד און מונטער טייערסטע מוטער, נאך גרוס דיין זאהן, וועלכער האפט צו אגיכע ישועה וגאולה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

תרגום

אמא תחי' אהובה יקרה מאד.

ב"ה על הבריאות של כולנו, אנחנו וצבי יהודא שיחי'[28], גם דוב עם המשפחה, וחיים עם שרה שיחי'. תקוה כי הבורא ב"ה יזכנו תמיד לשמוע בשורות טובות איש מרעהו, ויעזרנו בחסדו הגדול להתראות על אדמת הקודש בשמחה. בבקשה אמא אהובה בכל האפשרות לשמחנו בכתב ידך האהוב מבריאותכם. היי בריאה ושמחה אמא יקרה מאד, כברכת בנך המקוה לישועה וגאולה מהירה.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוצש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תחי' - תחיה
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. שלו' - שלום
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ומש"ר - ומשה רבנו
12. ע"ד - על דבר
13. השי"ת - השם יתברך
14. ושלו' - ושלום
15. וכ"ט - וכל טוב
16. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
17. שי' - שיחיה
18. בס' - בספר
19. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. בחו"ש - בחיים ושלום
21. ג"כ - גם כן

22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. ובע"ה - ובעזרת השם
24. בל"נ - בלי נדר
25. יתי - יתברך
26. בכ"ט - בכל טוב
27. ע"כ - על כן
28. שיחיו - שיחיו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה (רש"ח)

בליל שבת 'נתמלא הבית אורה' ממכתביהם, 'המבשרים את ראשית ישועת ה''. עכשיו יש לסדר את העבודה ואת ההתכתבות 'בישוב הדעת', לחשוב על המוסדות, על ת"ח ועל עבודות הציבור. תודה על הטיפול בבנותיו.

עיקרי הדברים

- אור המכתבים.
- סדר העבודה.
- תודה על הבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] מוצש"ק[2] ח' טבת תרע"ח[3].

אחי יקירי ומחמדי הרש"ח[4] שליט"א[5] רעיתך היקרה וצאצאיכם האהובים שילאוי"ט[6], שלו'[7] וברכה וכט"ס[8].

מה גדול הוא היום יום ש"ק[9] דנא, אשר בליל התקדש יום קדוש נתמלא הבית אורה ממכתביכם היקרים, המבשרות את ראשית ישועת ד' ואור גאולתו, יתן ד' שתהי'[10] האורה הולכת ומתוספת, ומהרה יגאלו כל אחינו יושבי אה"ק[11], ועמהם יופיע אור ישועה וגאולה על כל פזורינו, ולכל אפסי ארץ יגיע אור שלו' וברכה.

כבר חיכינו על דבריכם היקרים, מאז הגיענו הדעפעשע מהרא"מ[12] סלוצקין שליט"א, שבשרנו בו משלומכם, ות"ל[13] כי הגענו לזמן הזה, שכבר יחילו רשמי אורה להגלות.

כעת אח יקר עלינו לסדר את עבודותינו בכמה דאפשר, ולמע"ה[14] שיהיו המכתבים סדורים בינינו וערוכים בפרטיות, ובישוב הדעת בכל הנדרש למעשה, בין לעניני הכלל בין לעניני הפרט, והשי"ת[15] יעזרנו ויכונן מעשינו לטובה.

מה שלו' הורינו היקרים שי'[16] איך עברו עליהם הימים האיומים, יחזקם ד' ויאמצם, מה מאד היינו מאושרים אם נזכה לראות תמונת כתי"ק[17]. אין די תודה להשיב לך אחי יקירי על דבריך היקרים, ועל כל הטוב והחסד אשר תעשה עם בנותינו היקרות שיחיו, יזכנו ד' לשרת איש את אחיו בשמחה ואהבה באופנים טובים ומאושרים על אדמת הקודש, חמדת לבנו ונפשנו.

אכפול את דברי שלא לקמץ במכתבים, ולברר הכל פרטי המצב של כל אחד ואחד, עבודתו ומשאו בריאותו ושלומו, מהגדולים והקטנים כולם יברכם ד', ולחשוב מחשבות טובות ופוריות שיוכלו לשאת פרי ברכה, להעניינים הכלליים, למוסדות הקדושים, ולחיזוק ידי ת"ח[18], ולשיתוף ידים בכל עבודות המתכוננות בעניני הציבור בכלל בכל סעיף האפשרי, ולחזק את הידים בהמעמד הפרטי, להאיר ולתקן

בכל עז ואומץ. והבוחר בעמו ובארץ חמדתו יכונן לטובה את כל מעשינו, ויזכנו להתראות באהבה וחדות ד' על אדמת הקודש בשוב גאולים באורה וצהלה, תל"י[19] על החוה"ש[20] אשר עמנו, כה נקוה לחסדו שיושיענו ברחמיו לימים הבעל"ט[21] ויעלנו מעומק הגלות אל מרום הר קדשו באהבתו ובחמלתו. כן תל"י מצב"י[22] שי' הננו מקבלים מכתבים משלומו ולימודו הוא ב"ה הולך וטוב בכל ענין, יצליחהו ד'.

כעת הוא בס'[23] גלין. כמו כן הננו מקבלים לפעמים ידיעות ומכתבים מאחינו הרד"ב[24] שי' מיעליסאוועטגראד, ומחיים שי' מסאראטוב, ב"ה על שלומם וש' כא"ל[25]. והנני כעת מקצר ואו"ש[26] וברכה וכ"ט[27] כנפשך היקרה ונפש אחיך המצפה לאור גאולה וישועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוצש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הרש"ח - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח (למשל: שמואל + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שילאוי"ט - שיחיה לאורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. וכט"ס - וכל טוב סלה
9. ש"ק - שבת קודש
10. שתהי' - שתהיה
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. מהרא"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
13. ות"ל - ותודה לא-ל
14. ולמע"ה - ולמעלה
15. והשי"ת - והשם יתברך
16. שי' - שיחיה
17. כתי"ק - כתב ידו הקדושה
18. ת"ח - תלמידי חכמים
19. תל"י - תודה לא-ל יתברך
20. החוה"ש - החיים והשלום
21. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
22. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
23. בס' - בספר
24. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. כא"ל - כל אשר לו
26. ואו"ש - ואומר שלום
27. וכ"ט - וכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שולח לבן את מכתבי המשפחה מהארץ, שמראים יאת הרושם הגדול של תשועת ה'. הגיע קול קורא מעסקני הארץ להתכונן למצב החדש.

עיקרי הדברים

- מכתבי המשפחה.
- היערכות למצב החדש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' טבת, תרע"ח[2].

בני יקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כה לחי לשמע ממך ומכל יקירנו ומכל ישראל רב טוב, שלו'[6] ונחת, לאוי"ט[7], הננו שולחים לך את המכתבים שהגיע לידינו ב"ה מיקירינו שי'[8], ותראה בע"ה[9] את הרושם הגדול של תשועת ד' ההולכת ונעשית לעינינו. ישמח לב מבקשי ד' וצופי ישועתו.

כן הגיע פה מכתב ובו לוטה קול קורא מהעסקנים שמה איך להכון לקראת המצב החדש בע"ה. מלא רוח נכון ואומץ ישועה.

יחזק ד' את ידי הבונים ויעודד את רוח אנשי הרוח, להרים קרן בעז קודש, באור ד', ועדינות רוח ד' יחשף על עם קדשו לפאר את כל העולם בפאר שלו' וישע. מטרדת הרעיון ופיזור הנפש מהמון מחשבות רבות, וצורך התעודדות לקראת עתיד גדול ההולך ומתנוצץ לגוי קדוש, הדורש סידור ובהירות להוציא לאור תעלומות לב לטובה, והכרח הזמן למלא דרישת הדורשים איזה רשמי עבודה פה, הנני מקצר כעת. חזק ואמץ מחמדי, וצור ישראל ומושיעו יראינו בישועתו בקרוב, ויגאל מהרה את כל אחינו היושבים על אדמת הקודש. ועמהם יעלה ויראה אור ישעו על כל פזורי הגולה, שיתעלו ויעלו לציון ברינה, בגדולת אמת ותפארת קודש קדשים. כנה"י[10] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואור חסדו על עמו ונחלתו, ועל עולמו וכל מעשיו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שלו' - שלום
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. שי' - שיחיה
9. בע"ה - בעזרת השם

10. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק וי' רוטה (הגדוד העברי)

אין לו התנגדות שיפורסם שבח לכשרות הגדוד, אבל אין לנהוג ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד במקומו אין זו שעת חירום. יש להקפיד על מליחה ועל הפרדת בשר וחלב. הרב קוק מוכן לבוא שוב. הרב קוק שואל כמה חומשים וטליתות דרושים.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- ביקור נוסף.
- חומשים וטליתות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2].

כי[3] ידידי האהובים החכמים השלמים מצויינים ויקרים מו"ה[4] לייב רעווערענד פאלק ומר"י[5] ראטה נ"י[6].

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שמחתי במכתביהם היקרים, והנה אין לי שום קפידא אם בפירסום יצא שם ההכשר של הגדוד לשבח, למען תחזקנה ידי מחזיקיו ותומכיו. אמנם מה שנוגע לעבודת פנים הנני גם כעת מבקש מאד מכבודכם שלא להניח שום דבר ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד יושב על מקומו אין זו שעת חירום כלל לגבי עקרי הכשרות. ויראו נא שלא יהי'[9] זלזול במליחת הבשר, ולא בתערובות של בב"ח[10], הלא דבר קל הוא. וזכות הרבים יהי' תלוי בהם.

מצדי הנני מוכן לבא עוד להתראות עם אחינו היקרים, לעודד את רוחם העדין בדברים המקרבים אותם לאביהם שבשמים, לצור מחצבתם, ולתקומתו על אדמת קדשו, שהיא כל משוש חיינו.

אמרו נא בשמי שלו' רב, וברכת אהבה לאחינו גבורי החיל כולם. יתן ד' ונשמח יחד בהוד גבורה על הרי ישראל. כנפשם היקרה ונפש ידידם מוקירם באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

כמה הוא המספר של החומשים והטליתים הנדרשים. ואיזה טליתים קטנים או גדולים?

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כי - כבוד

4. מו"ה - מורנו הרב
5. ומר"י - ומרבי י... - שם אדם
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. יהי' - יהיה
10. בב"ח - בבית חדש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מר שכויץ כתב על הצורך להפנות את דעת הקהל לאתרוגי ארץ ישראל, וראה את ההורים בירושלים. 'הימים ימי מעשה ועבודה גדולים'. הרב קוק שואל מה דעתו של ד"ר אשר על עבודה מעשית בארץ, ועל איחוד ה'יחידים' בקהילה בסנט גאלן.

עיקרי הדברים

- אתרוגי ארץ ישראל.
- ידיעות על ההורים.
- עבודה מעשית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2], לונדון.

בני יקירי שליט"א[3], ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. בטח כבר קבלת את מכתבנו עם המכתבים ששלחנו לך מיקירינו באה"ק[6]. וכמו כן קבלתי מכתב ממך ממר שכויץ נ"י[7], מעיר ע"ד[8] אתרוגי א"י[9], להפנות אליהם כעת את דעת הקהל. גם מודיע משלו'[10] הורינו היקרים שי'[11], שראה אותם בהיותו בירושת"ו[12] שבועים לפני כתיבת מכתבו שהוא ו' כסלו. וכמ"כ[13] מודיע משלו' הבנות שי' ומשלו'[14] ש"ח וביתו ושמואל וביתו שי', שראה את כולם תל"י[15] על שלומם.

והנה הימים ימי מעשה ועבודה גדולים ומופלאים בתוצאותיהם, וראוי וחובה היא לרומם את הרוח העליון את רוח ד' על עמו למען יפוח בחזקה להכין את כל לב וכל יד, לרגש ולמפעל, בעבודת פנים ועבודת חוץ.

קבלנו דעפעשע מד"ר[16] אשר שי', שכותב שיתראה עמך בקרוב. בטח הי'[17] אצלכם בס"ג. נכבד לי לדעת מה דעתו כעת בדבר עבודה מעשית באי"י[18], הראויה לשרידים אשר ד' קורא, לעת כזאת, וראוי והכרח הוא לאגד את הידים מהמדינות שיש אפשרות להאגד יחדו, הנה כבר בקשתיך לכתוב לנו מכל פרטי מעשיך במושבך החדש, ומה מצב הקהילה בכלל, העולה יפה האיחוד דאשתקד, ואם נראה פריו ג"כ[19] לטובה עכ"פ[20] באיזה מדה על מצב היהדות שמה.

בטח תכתב לאה"ק[21], לכולם בפרט ולירושת"ו[22], כראוי לפי המצב החדש, המעודד עכ"פ רגשי תקוה בעה"י[23]. מרוב הגות לב ושפעת ארחות רעיון, להתוכנים החדשים הבאים ומופיעים עלינו, קשה לי לסדר דברים ארוכים. נקוה לאור ד' שירחיב את כל המצרים, ותשועת ישראל בא תבא בשלל יקרתה, במהרה בימינו בקרוב. אביך מצפה אשרך,

אברהם יצחק ה"ק

ד״ש[24] באה״ר[25] לאהובינו הר״א[26] קמחי ור״מ ויסבורד והר״י[27] שטערנבוך נ״י, רב תודות על ד״ש היקרה.

הנ״ל

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. תרע״ח - השנה תרע״ח (1917/1918)
3. שליט״א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת״ל - תודה לא-ל
5. החוה״ש - החיים והשלום
6. באה״ק - בארץ הקודש
7. נ״י - נרו יאיר
8. ע״ד - על דבר
9. א״י - ארץ ישראל
10. משלו׳ - משלום
11. שי׳ - שיחיה
12. בירושת״ו - בירושלים תבנה ותכונן
13. וכמ״כ - וכמו כן
14. ומשלו׳ - ומשלום
15. תל״י - תודה לא-ל יתברך
16. מד״ר - מדרש רבה
17. הי׳ - היה
18. בא״י - בארץ ישראל
19. ג״כ - גם כן
20. עכ״פ - על כל פנים
21. לאה״ק - לארץ הקודש
22. ולירושת״ו - ולירושלים תבנה ותכונן
23. בעה״י - בעזרת השם יתברך
24. ד״ש - דרישת שלום
25. באה״ר - באהבה רבה
26. הר״א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. והר״י - ו + הר״י: הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (טבת תרע"ח) - לונדון **נמען:** 'דגל ירושלים' - מכתב גלוי ביידיש ובעברית

קריאה לכל העולם היהודי הדתי להתארגן תחת 'דגל ירושלים' לבניין הארץ. 'דגל ציון' (הציונות) מאגד חלק מהעם על בסיס האינטרסים החילוניים, ורבים אינם יכולים להצטרף אליו. ציון מבטאת את המלוכה והכוח העולמי, וירושלים את המטרה הקדושה - המקדש והסנהדרין, ומשם תצא תורה. יש להירשם כחברים ולייסד סניפים.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים'.
- ציון וירושלים.
- ארגון הדתיים לבניין הארץ.

נוסח האגרת

זכרו מרחוק את-ד' וירושלים תעלוה על-לבבכם

(ירמיה נ"א נ')

דגל

ירושלים

אן אפענער בריעף

פון

הרב קוק

רבנים, קהילות, סאסייטיס און יחידים, ענטפערט אויף אונזער רוף וואס פריהער, גיט אונז קראפט צו גרינדען אונזער הייליגען בנין פון די ארגאניזאציאן, פון אונזער גאנצע אידישע פרומע וועלט, צום בנין הארץ ותחית האומה, אונטער אונזער הייליגען דגל ירושלים.

צו אונזער. געעהרטע אידישע פרומע וועלט פרומע אידען!

מיר רופען אייך קומט צו די הייליגע ארבייט פון בויען אונזער אידישען פאלק אין אונזער הייליגע לאנד אין ארץ ישראל, קומט צו אונז, פעראייניגט זיך אלע אונטער דעם דגל ירושלים, וואס מיר הויבען איהם אויף, פאר די גאנצע אידישע פרומע וועלט.

אלע ווייסען אז עם איז דא א דגל ציון, ער פעראייניגט א געוויסען טהייל פון אונזערע ברידער, אויף דעם יסוד פון אונזערע אידישע וועלטליכע אינטע-רעסען אין ארץ ישראל.

עס זיינען אבער דא פיעל, זעהר פיעל, וואס זיי זיינען ניט אריין אין די פערבינדונגס-ארגאניזאציע פון די וואס טראגען דעם דגל ציון, און פיעלע פיהלען ביי זיך פאר אן אונמעגליכקייט פאר זיי,

אריינצוגעהן אין די ארגא-ניזאציע. מיר ריידען ניט ווי ווייט די זאך איז געראטן אדער אונגעראטן, אבער פאקטיש איז דאך אזוי.

עס איז דאך אבער אונמעגליך אז דער גרעסטער נאטירליכער און ערנסטער טהייל פון אידען, דאס איז די מעהרסטע פון די אידישע פרומע וועלט, זאל פון ווייטען שטעהן בלייבען, ביי די יעצטיגע וואונדערליכע געשעהענישען פון די איצטיגע צייט, און ניט צולייגען זיין האנד צו דעם הייליגען בנין פון אונזער אומה אויף איהר הייליגען באדען, צוליעב די אזוי גערופענע שטערונגען. אלזא הויבען מיר אויף, פאר די גאנצע פרומע אידישע וועלט, דעם דגל ירושלים, עס זאלען זיך אונטער איהם ארגאניזירען אלע פרומע אידען, צו שאפען די ארבייט פון אונזער בויאונג אין ארץ ישראל, נאך אונזער ריכטיגען אידישען פרומען גייסט, מיט שטאלץ און מיט מוטה, זאלען מיר אופהויבען אונזער פרומע אידישע פאהן, דעם דגל ירושלים.

ציון און ירושלים, געהען איינע ביי די אנדערע. פון אנפאנג אן פון אונזער געשיכטע, איז אויסגעדריקט געווארען דער נאמען ציון ביי די אויסשפרעכונג פון אונזער מלוכה, פון אונזער וועלטליכען כח, וועלכער איז אויך געוויס הייליג פאר זיך, און בעדיענט אלע הייליגע ציעלען פון דעם הייליגטהום פון אונזער פאלק, וועלכע זי איז, און וועט אויף אייביג זיין, די' ממלכת כהנים וגוי קדוש פון דער גאנצער וועלט.

ירושלים אבער שפרעכט אוים מיט איהר אויסדרוק דעם ציעל פון אונזער הייליגטימליכקייט פאר זיך, אלס דער העכסטער אידיאלסטישער פרינציפ פון אונזער אידישען עקזיסטענץ, פאר אונז אליין און פאר דער גאנצער מענשהייט, דער מקום פון דעם "בית המקדש", דער צוקונפטיגער בית תפילה לכל העמים, דער פלאץ וואו עס זיינען געזעסען די "סנהדרי גדולה", וואס פון איהר איז, און עס וועט ארויסגעהן תורה פאר כל ישראל. דאס בעצייכענט ירושלים. די גאנצע אידישע פרומע וועלט איז פון אייביג אן זייער טיעף מיט די הייליגע ציעלען געבונדען, זי איז געטליך אין איהרע געדאנקען, הייליג אין איהר גלויבען. די נשמה פון אונזער אומה האט אויסגעשפראכען אין איהרע טיעפע ווינשונגען, אין איהרע הייליגע תפילות, צו דעם אומקעהרען די שכינה אין ציון, דוקא דורך די בויאונג פון ירושלים, דורך די הייליגקייט פון בית המקדש, דורך די דערהויבונג פון די געטליכע קדושה אויף אונז, און דורך אונז אויף דער גאנצער וועלט.

דעם פרומען ציעל, ווילען מיר אויסשפרעכען דורך דעם דגל ירושלים, וועלכען מיר האפען דאס ער וועט געהן מיט א פריעדליכען צושטאנד צוזאמען מיט דעם דגל ציון, ביז וואנען מיר און די גאנצע וועלט וועלען דערקענען, אז די אידישע וועלטליכע אינטערעסען צו דעם אומקעהרען זיך אין ארץ ישראל אלס פאלשטענדיגע פאלק, און די הייליגע אינטערעסען, די עכטע פרומע פרינ-ציפען פעראייניגען זיך מיט די בעסטע ברידערשאפט איינער מיט דעם אנדערען. אבער כדי בעקאנט צו מאכען די אינערליכע און די אויסערליכע וועלט, מיט אונזערע פרומע אידישע נאציאנאלע פרינציפען, און צו שאפען, אן ארגאניזירטען קראפט, ווי אזוי דאס צו ריכטען אין א היסטארישען זינן, הויבען מיר אויף פאר די גאנצע אידישע פרומע וועלט דעם דגל ירושלים, און מיר רופען אלע פרומע אידען קומט צו

אונז, פעראייניגט זיך מיט אונז, שטארקט אונזער קראפט, צוליעב די הייליגע אידישע פרומע אינטערעסען, וואס זיי זיינען באמת די ריכטיגע נאטירליכע אינטערעסען פון דעם גאנצען כלל ישראל, אין אלע דורות אין די בעסטע צייטען פון אונזער עבר, און אין די זיכערסטע געהויבענסטע צייטען פון אונזער עתיד.

קומט צו אונזער דגל ירושלים, וועלכע די גרעסטע קרעפטען פון אונזער פרומע אידישע וועלט וועלען איהם טראגען, פאראויס, פאר אונזער הייליגע געטליכע מחנה ישראל.

פרומע וועלט, אלע שלומי אמוני ישראל, עם איז ניטא וואס צו צווייפלען אז די הייליגע געטליכע קראפט בעווייזט זיך יעצט אויף אונז אין די וועלט-פאסירונגען. מיר זיינען געווויס געראפען צו קומען צוריק צו אונזער אלטע היים, אין ארץ ישראל, מחדש צו זיין דארטען, אונזער אלטען הייליגען לעבען, מיר מוזען די הייליגע בעוועגונג יעצט קומען אנטקעגען מיט אלע אונזערע קרעפטען, דער ריכטיגער אידישער וואלט, דער פרומער אידישער וואלט, וואס אין איהם ליעגט דער קראפט פון אונזער פאלקס לעבען, און וואס איז ביז איצט געלעגען זעהר טיעף אין גלות, וועלכער זיין שפראך איז ניט בעפרייט געווען, מוז איצט פריי געזאגט ווערען...

טיעף זעהר טיעף איז ער, דער אידישער פרומער וואלט, שווער זעהר שווער קומט אן די וועלט, איידער דער פרומער העכסט אידעאלער, גליקליכער אידישער וואלט, ווערט ריכטיג אויסגעשפראכען, איידער ער גאנץ טיעף אין די אידישע ער גאהט ארוים פון זיין ערנסטע בעהעלטניס, וואס ער איז בעהאלטען טיעף אין דער ווירקליכקייט פון דעם פראק-טישען הייליגע נשמה, און איידער ער ווערט א קראפט אין דער ווירקליכקייט פון דעם פראק-טישען נאציאנאלען אידישען לעבען, ד. ה. איידער עס בעווייזט זיך דער ריכטיגער אמת ארויס, אז ער און איבערהויפט ער, איז דער פראקטישער כח פון דעם אלגעמיינעם אידישען פאלקס לעבען.

דער אמת איז דאך אז דער גאנצער אידישער עקזיסטענץ, און די גאנצע אידישע בינדליכקייט, וואס מאכט אונזער אומה פאר אן אייביגען אונבעזיגטען פאלק אויף דער וועלט, ליעגט דאך נור אין איהם, אין דעם אידישען פרומען וואלט, וואס ער דארף אויסגעשפראכען ווערען לויטער און דייטליך, דורך דעם כח פון די אידישע ארגאניזירטע פרומע וועלט, וועלכע ער מוז מיט ערהא-בענמוטהיגקייט איהר הייליגען פאהן טראגען.

דער פרומער אידישער כח, ער און ניט קיין אנדערער איז דער טרעגער און דער היטער פון די הייליגע שבועה, וואס מיר האבען געשווארען על נהרות בבל "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני". און דער כח איז דאך אפילו וועלכער ער צינדט אן דעם בעהאלטענעם פייערל, וואס ער לעשט זיך ניט אויס ביי קיין אידען, וואס ער האלט זיך נאך, טראץ אלע טונקעלע וועלטליכע חשבונות, צוגעבונדען פעסט צו זיין פאלק, מיט זיינע גרויסע האפנונגען. דער כח איז באמת אויך דער הויפט מקור פון וואנען עס ווערען געשעפט אלע צווייגען פון אידישע ספעציעלע טעטיגקייטען, וועלכע זיי נוצען אזוי פיעל צו דעם אויפבויאונג פון אונזער פאלק אויף אונזער לאנד, און וואס ער שאפט מוטה און ענערגיע צו אלע אידישע שאפונגס קרעפטען אין אלע זייערע איינטיילונגען.

דער הייליגער כח, מוז ארויסגעהן, יעצט פאר די גרויסע עפענטליכע וועלט דורך די ארגאניזירטע אידישע פרומע וועלט, וועלכע זי וועט זיך פעראייניגען דורך דעם דגל ירושלים.

די גאנצע וועלט וועט ערשט דערהערען ווי אזוי מיר געהען מיט די הייליגע געטליכע פאהן, וואס איז אונזער ריכטיגער, אמת'ער לעבענס אינהאלט, מען וועט ערשט דערהערען ווי אזוי די פאלק פון דער געטליכער תורה הויבט זיך אויף מיט זיין גרויסען הימעלשען כח, צוריק צו בויען זיך אויף זיין געטליכע לאנד.

מיר אלע פרומע אידען, ברויכען טיעף וויסען און גלויבען אז די הייליגע געטליכע האנד פיהרט אונז יעצט עפענטליך צו אונזערע הויכע אידעאלע ציעלען, מיר דארפען בעקאנט מאכען די גאנצע וועלט די ריכטיגע בעדייטונג פון די יעצטיגע וואונדערליכע וועלט-פאסירונגען, וועלכע זיי ציעלען זיך אזוי אפענבאר מקרב צו זיין אונזער גאולה, אונזער ישועה, וואס פון איהר און נור פון איהר מוז ארויסקומען די גאולה און די ישועה פאר די גאנצע מענשען-וועלט.

מיט די פלאמענדיגע ליכטיגע געטליכע אמונה, מיט די שיינונג פון דעם אור פון אונזער הייליגער תורה, מיט די לעבהאפטיגקייט פון אלע איידעלסטע און פרומסטע אידען, וועלען מיר טראגען אונזער דגל, דעם דגל ירושלים, וואס נור דורך איהם און צוליעב איהם וועט ערשט ריכטיג זיך דערהויבען דער דגל ציון. עם וועט די ווערטה פון דעם אידישען וועלטליכען קראפט ערשט ריין ערקלערט ווערען אין דער וועלט, דורך די ערלייכטונג פון דעם הייליגען אידישען פרומען קראפט, וואס ער וועט ריכטיג בעטאנט ווערען דורך די אויפהויבענדע שטימען פון די גאנצע אידישע פרומע וועלט, וואס זי וועט זיך נעהמען מיט איהר הייליגע התלהבות, צו די ערנסטע ארבייט פון אונזער הייליגען בנין האומה, צו אראנזשירען אונזער צוריקקעהרען זיך אין ארץ ישראל, מיט דעם גליק פון אונזער הייליגע געטליכע ליכטיגקייט, "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'".

מיט די טיעפסטע הייליגע בעגייסטערונג רופען מיר אייך, אלע פרומע אידען, לייגט ניט אב די צייט, וועלכע מארשירט מיט אזוינע ריעזען שריט, און קומט וואס פריהער צו אונזער הייליגען דגל, פון די גאנצע אידישע פרומע וועלט וואס וועט זיך פעראייניגען צו די עבודת הקודש, פון שיבת ציון, פון תחית האומה, פון גאולת ארץ ישראל, און פון איהר בנין, און פון אלע פיעלע און ערהאבענע פראקטישע און גייסטליכע ארבייט, וואס געהערען צו די גרויסע אונטערנעהמונגען, וועלכע וועלען יעצט אין אונזער נייען לעבען פארקומען טאג טעגליך, אונטער דעם דגל ירושלים, וואס מיר הויבען יעצט אויף. מיר שליסען מיט די הייליגע ווערטער פון דעם נביא, וואס יעדער פרומער איד ברויכט זיי קיין סעקונדע אין זיין לעבען, פון זיין הארצען ניט אוועקלאזען, ביי די איצטיגע וואונדערליכע צייט, כדי ער זאל פערשטעהן וואס עס ווערט פון אונז געפאדערט.

"ועתה לא כימים הראשנים אני לשארית העם הזה, נאם ד' צבאות, כי זרע השלום, הגפן תתן פריה, והארץ תתן את יבולה, והשמים יתנו טלם. והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה, והיה כאשר

הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל, כן אושיע אתכם והייתם ברכה, אל תיראו, תחזקנה ידיכם (זכריה ח', י"א - י"ג).

צוזאמען מיט אונזער אלטען שר הצבא יואב לאמיר זאגען איינער צום אנדערען.

"חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו" (שמואל ב' י, י"ב). שטארקט זיך אונזערע אלע פרומע ברידער, און קומט אין די מאסען צו אונזער הייליגען געטליכען אידישען נאציאנאלען דגל, צום דגל ירושלים. צו אלע אידען אין אלע לענדער, אין אלע גלות'ין, לאמיר אלע זאגען אהן אן אויפהער דעם גאנצען פסוק פון אונזער מאטא:

"פלטים מחרב הלכו אל תעמדו זכרו מרחוק את ד' וירושלם תעלה על לבבכם". אנטרונענע פון שווערד, (וואס ער יאגט אייך און אייערע דורות אין אלע אייערע גלות-לענדער), געהט שטעלט זיך ניט אב, געדענקט פון ווייטען אן גאט און ירושלים זאל ארויפגעהן אין אייער הארצען.

קומט, קומט, ברידער אלע, אין די מאסען צו אונזער הייליגען דגל, דעם דגל ירושלים.

"ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתן" (ישעיה מ"א כ"ז[1]). אמן סלה.

תרגום

מכתב גלוי

מהרב קוק

רבנים, קהלות חבורות, ויחידים ענו על קריאתנו, ביותר מוקדם, תנו לנו אומץ ליסד את בניננו הקדוש של כל ההסתדרות של כל עולמנו הישראלי הכשר לבנין הארץ ותחית האומה תחת דגלנו הקדוש דגל ירושלים.

לעולמנו המכובד הכשר, של שלמי אמוני ישראל יהודים כשרים!

אנחנו קוראים לכם, באו להעבודה הקדושה לבנות את עמנו הישראלי, על אדמת קדשנו א"י[2] באו אלינו, התאחדו כולכם תחת דגל "ירושלים" אשר אנחנו מרימים אותו לפני כל העולם הכשר הישראלי הכל יודעים שיש במציאות "דגל-ציון", הוא מאחד חלק ידוע של אחינו, על היסוד של ענינינו הישראליים-העולמיים בארץ ישראל. נמצאים אמנם רבים, רבים מאד אשר לא נכנסו בהתאגדות ההסתדרות של אותם שנושאים את "דגל ציון" ורבים מרגישים בעצמם לאי אפשרות לפניהם להכנס בתוך ההסתדרות. אין אנו מדברים עד כמה הדבר הוא צודק, או בלתי-צודק, אבל בפועל הלא המצב הוא ככה.

אבל הלא דבר שאי אפשר הוא שהחלק היותר גדול, היותר לבבי ויותר תמים מישראל, שהם הרוב של העולם הכשר הישראלי יהיה נשאר עומד ממרחק אצל המאורעות הנפלאות של הזמן הנוכחי, ולא

יריים את ידו לטובת הבנין הקדוש של אומתנו על אדמת קדשה, בשביל אותם העכובים הנקראים בשם הפרעות.

לזאת מרימים אנחנו, לפני כל העולם הכשר הישראלי, את דגל "ירושלים" שיסתדרו תחתיו כל כשרי ישראל לכונן את העבודה של בניננו בארץ ישראל, ע"פ[3] אמתתו של הרוח הישראלי הכשר, בגאון ובאומץ נשא את דגלנו הכשר הישראלי את דגל ירושלים.

"ציון" ו"ירושלים", הן זו אצל זו, מאז מראשית תולדותנו התבלט שם ציון אצל ההבטאה של מלכותנו כחנו העולמי שהוא הנהו גם כן ודאי קדוש מצד עצמו והוא משמש את כל המטרות הקדושות של עמנו שהוא הוה ויהיה לעד ממלכת הכהנים וגוי הקדוש של העולם כולו.

אמנם "ירושלים" מבטאת בהבלטתה את המטרה של קדושתנו מצד עצמה בתור המגמה היותר גבוהה באידיאליותה של הויתנו הישראלית, בעד עצמנו ובעד האנושיות כולה, המקום של בית המקדש, בית תפלה העתיד של כל העמים, המקום שבו ישבו הסנהדריה הגדולה אשר ממנה יצאה ותצא תורה לכל ישראל, זה מציין השם "ירושלים" העולם הכשר הישראלי כולו, הוא מעולם עמוק מאד מקושר עם המטרות הקדושות, הוא אלהי ברעיוניו קדוש בעוצם אמונתו, אומתנו בטאה באחוליה העמוקים, בתפילותיה הקדושות לשיבת השכינה "לציון", דוקא על ידי בנין "ירושלים", על ידי קדושת בית המקדש, על ידי ההתרוממות של הקדושה האלהית עלינו ועל ידנו על העולם כולו.

את המטרה הכשרה הזאת חפצים אנחנו לבטא על ידי דגלנו דגל "ירושלים", שאנחנו מקוים שילך במצב של שלום עם דגל "ציון", עד אשר אנחנו וכל העולם כולו נכיר שהענינים העולמיים של ישראל לשוב אל ארץ ישראל, בתור עם שלם, והענינים המקודשים, עצם המגמות הכשרות, מתאחדים הם במיטב האחוה זה עם זה.

אבל כדי לתן הכרה להעולם הפנימי ולהעולם החצוני, עם המגמות הלאומיות הכשרות שלנו, וכדי ליצור כח מסודר איך לכונן את זה באופי תולדתי, הננו נושאים לפני כל העולם הישראלי הכשר את דגל "ירושלים" והננו קוראים את כל אחינו הכשרים, באו אלינו, התאחדו עמנו, אמצו את כחנו, בעבור הענינים הקדושים של העולם הכשר הישראלי, שהם הנם באמת הענינים העצמיים הטבעיים של כל כלל ישראל בכל הדורות, בזמנים היותר טובים של עברנו ובהתור הבטוח והנשא של עתידנו.

באו אל דגלנו "ירושלים", אשר הכחות היותר גדולים של העולם הכשר היהודי ישא אותו קדימה, לפני המחנה הקדושה האלהית "מחנה ישראל".

עולמנו הכשר, כל שלומי אמוני ישראל, אין לנו מה להסתפק, ברור הוא שהכח האלהי הקדוש מתגלה עלינו כעת בתוך המאורעות של העולם, אנחנו בודאי קרואים הננו לשוב בחזרה אל נונו העתיק, לארץ ישראל לחדש שמה את החיים העתיקים הקדושים שלנו, אנחנו חייבים לקדם את פני התנועה הקדושה הזאת בכל מאמצי כחותנו, אמנם המלה הישראלית האמיתית, המלה הישראלית הכשרה, שבה מונח הכח של החיים הלאומיים שלנו, שהוטל עד כה במעמקי הגלות, עמוק מאד במורד, שלשונו לא נחפש, מוכרחת עתה להאמר בחופש מוחלט.

עמוק עמוק מאד הוא האומר הישראלי הכשר, כבד כבד מאד הוא המעמס של העולם, עד אשר האומר הנשא האומר המרומם באידיאליותו, האומר הכשר המוצלח הישראלי, יתבטא באמתת צביונו, עד אשר יצא ממחבואו הרציני שהוא גנוז בו עמוק, מאד עמוק, בתוך הנשמה הקדושה הישראלית, ועד שיעשה לכח פועל בהממשיות של החיים הישראליים הלאומיים, כלומר עד שיתגלה אותו האופי של האמת האמיתית שהוא וביחוד הוא, הנהו הכח הממשי של החיים הכלליים של הלאום הישראלי.

האמת הלא היא שהקיום הישראלי וכל הקשור היהדותי שהוא עושה את אומתנו לעם עולם בלתי מנוצח בתבל, מונח הוא רק בו בהאומר היהודי הכשר, שהוא צריך להתבטא בבהירות ובהבלטה ע"י[4] הכח של ההסתדרות של העולם הכשר הישראלי, שהוא מוכרח בגאון רוח לשאת את דגלו הקדוש.

הכח הכשר הישראלי, הוא ולא אחר הוא הנו הנושא והשומר של השבועה הקדושה אשר נשבענו על נהרות בבל "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" והכח הזה הלא הוא הנהו המבעיר אפילו את הזיק של האש הגנוז אשר לא יכבה כליל אצל כל בר ישראל, שהוא כל עוד מחזיק את עצמו עדנה למרות כל החשבונות הכהים של העולם קשור באומץ בעמו עם תקותיו הגדולות. זה הכח הוא באמת גם המקור היותר עליון מהיכן שנשאבים החיים לכל הענפים של הכשרונות הישראליים המיוחדים, שהם מועילים כל כך אל הבנין של עמנו על ארצנו, ושהוא יוצר רוח ומרץ לכל כחות היצירה שלנו בכל מחלקותיהם. הכח הקדוש הזה מוכרח הוא לצאת כעת לפני העולם הגדול הרשמי, ע"י העולם היהודי הכשר המסודר אשר יתאחד ע"י הדגל "ירושלים". כל העולם אך כעת יקשיב איך שאנו הולכים עם הדגל האלהי, שהוא התוכן האמיתי של מהות חיינו האמיתיים.

כעת בהפתעה ישמע איך שהעם של התורה האלהית הוא מתנשא בכחו הגדול השמימי לשוב ולכונן את עצמו על ארצו האלהית. אנו היהודים הכשרים צריכים אנו לדעת עמוק ולהאמין, שהיד האלהית הקדושה היא מנהלת אותנו כעת בחושף אל מגמותנו האידיאליות הנשאות, אנו צריכים לתן להכרה לכל העולם כולו את הפתרון הגדול של מאורעות העולם הנפלאות, שהן קולעות כל כך בגלוי אל המטרה לקרב את גאולתנו, את ישועתנו שממנה ואך ממנה מוכרחת היא לצאת הגאולה והישועה של כל העולם האנושי. בשלהבתיה, של הארת האמונה האלהית, בהופעת האורה של תורתנו הקדושה, בהתחיה של כל הרעיונות הכשרים היותר אידיאלים, נשא את דגלנו את דגל "ירושלים" אשר אך על ידו ובגינו ינשא דגל "ציון". הערך של העולם הישראלי העולמי יתברר לטהרתו בעולם, על ידי ההופעה של הכח הקדוש היהדותי, שיבוטא בדיוק על ידי ההתרוממות הקולית, של כל העולם הישראלי הכשר, שיקח את כל עצמיותו בהתלהבות קדושה אל העבודה הרצינית, של הבנין הלאומי הקדוש, לכונן את שיבתנו לא"י[5] בהאושר של האורה האלהית שלנו "בית יעקב לכו ונלכה באור ד'" בהתעוררות רוח קדושה היותר עמוקה, הננו קוראים אנו אתכם כל אחינו הכשרים, אל תדחו את הזמן ושהוא צועד בצעדי ענק כאלה, ובאו ביותר מוקדם אל דגלנו הקדוש, של כל העולם הכשר הישראלי, אשר יתאחד אל עבודת הקודש של שיבת ציון, של תחית האומה של גאולת אר"י[6], ושל בנינה, ושל כל העבודות הרבות והנשאות, המעשיות והרוחניות, שהן שייכות להעבודות האחראיות הגדולות הללו, שהן

יאתיו יום יום בחיינו החדשים, שיעשו כולם תחת השפעת דגלנו הקדוש דגל "ירושלים" שאנו מרימים אותו כעת.

הננו חותמים בהדברים הקדושים של הנביא, שכל יהודי כשר צריך שלא יזיזו גם רגע מלבבו בעת הנפלאה הזאת, כדי שיבין מה שנדרש מאתנו: "ועתה לא כימים הראשונים אני לשארית העם הזה נאום ד' צבאות: כי-זרע השלום הגפן תתן פריה הארץ תתן את-יבולה והשמים יתנו טלם. והנחלתי את שארית העם הזה את כל-אלה: והיה כאשר הייתם קללה בגוים בית יהודה ובית ישראל כן אושיע אתכם והייתם ברכה אל-תיראו תחזקנה ידיכם". (זכריה ח', י"א - י"ג).

יחד עם שר צבאנו העתיק יואב, נאמר איש לאחיו:

"חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו". (שמואל ב', י"א י"ב). לכל היהודים בכל הארצות, בכל הגלויות, נאמר כולנו בלא הרף, את הפסוק כולו של המוטה שלנו:

"פלטים מחרב הלכו אל תעמדו זכרו מרחוק את ד' וירושלים תעלה על לבבכם". (ירמיה נ"א נ').

באו באו, אחים כולכם בהמון אל דגלנו הקדוש אל דגל "ירושלים" "ראשון לציון הנה הנם, ולירושלים מבשר אתן" (ישעיה מ"א כ"ז).

אמן סלה.

קול הקורא מאת הרב קוק שליט"א[7] להעולם הכשר של שלמי אמוני ישראל אחים חביבים, בשמחה ותקוה הנני מצהיר לכם שההסתדרות של ההתאחדות של עולמנו הישראלי הכשר לשם בנין אומתנו בארץ ישראל, במצב עצמי בלתי תלוי, ע"פ האופי של הכשרות הישראלית, ע"י ההסתדרותנו "ירושלים", יצאה כבר אל הפועל במהלך החיים. מחלקי תבל שונים וגם מארץ ישראל באות אלינו הסכמות מלאות רגש, מרבנים גדולים, ומעסקני-הכלל מפורסמים, שהם מוצאים בההתיסדות של ההסתדרות "ירושלים" את ההכרח היותר גבוה, להחיות על ידה את תנועתנו של תחית האומה ובנינה באי"י[8], בהתוכן של רוח הקודש הישראלי, בהתום היותר טהור של הכשרות היהדותית.

לזאת מבקשים אנו את כל אחד מישראל ואת כל אגודה ישראלית, שהם מאחלים שהצעדים של בנין האומה שלנו בארצנו הקדושה יהיו מכוונים עם ההתרצות וההצלחה הישראלית, שלא ידחו את הזמן, ויהיו מקדימים להכתיב את עצמם בתור חברים להההסתדרות "ירושלים", אשר נתפרסמה על ידי המכתבים בשם "דגל ירושלים", ומכל העסקנים הכלליים במקומותיהם מבקשים אנחנו שייסדו ענפים להההסתדרות ירושלים, בהתקשרות עם ועדנו המרכזי, שנתיסד בתור ועד זמני להסתדרות ירושלים.

באו אחים מכובדים, התאגדו נא בתוך התאחדותנו הקדושה, עם המטרה לרומם את האורה האלהית הקדושה, המוכרחת להופיע בשביל הבנין של עמנו בארצנו הקדושה, חזקו כל מה שהוא קדוש, כל מה שהוא כשר, כל מה שהוא מרומם בישראל, ובארץ ישראל.

באו אל הבנין של אומתנו הקדושה בארצנו הקדושה, על ידי ההתעוררות הקדושה, ועל ידי ההשפעה האלהית, של ירושלים.

בברכת ציון וירושלים, ידידכם המסור לכם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. כ"ז - כל זה
2. א"י - ארץ ישראל
3. ע"פ - על פי
4. ע"י - על ידי
5. לא"י - לארץ ישראל
6. אר"י - ארץ ישראל; "האר"י": רבי יצחק לוריא
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'המעשים כה נפלאים, עד שהעין מתעששת'. עלינו לסדר את מערכות רוחנו 'בלי רפיון'. על מאמרו של ד' כהן (הנזיר): ההשקפות החדשות על העולם, ש'הגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית', מאירות את הקודש יותר מהקוסמולוגיה הקדומה, אף שזו התאימה בזמנה להכנסת האמונה לרגש. 'מן המצר קראתי י־ה, ענני במרחב י־ה'.

עיקרי הדברים

- פלאי הזמן.
- סדר במערכות הרוח.
- הקוסמולוגיה החדשה מאירה את הקודש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ' טבת תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3].

ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. וכן קבלנו מכתב גלוי עוד מבתי' תחי'[6] מבשרת משלו'[7] כולם. ועודנו צמאים הרבה לקבל מכתבים ברורים ומפורטים מכולם. קשה מאד לכתוב כעת דברים בקוים ברורים בענינים הכלליים הנעשים לעינינו. המעשים הם כה נפלאים, עד שהעין מתעששת מראיתם והאוזן מלאה היא מהמון שמועה ורב קשב. וסוף כל סוף עלינו לסדר את מערכות רוחנו, באופן העשוי בלי רפיון ובלי רכרוכית נפש כ"א[8] ברוח עז ומוכן לפועל ולעבוד עבודת ד' ועמו, ולברר את תכסיס הרעיונות והמחשבות בצורה ברורה, הנכונה להוציא אל הפועל את כל הנדרש לפי רוב תפקידי השעה. ותנובות הלא בע"ה[9] למכביר יבואו, קול דודנו דופק ת"ל ואור חי העולמים זורח מכל המחשכים, וכל חלוץ, מכיר ואינו מכיר את תוכן עבודתו מקורה ורוחה, עובד הוא את עבודתו למטרה המאוחדת הנאדרה-בקודש.

קבלתי מאמר אשכנזי מאהובנו מר דוד כהן. כפי הנראה הוא שלו, כי חותם שמו בן יוסף. דבריו נגידים המה וראויים להכתב, ולהוסיף עליהם כי בהשקפה בהירה אור הקודש מתפלש הוא הרבה יותר ע"י[10] ההשקפות החדשות בערכו של עולם, שהגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית, ממה שהתפלש בצורה הקוסמית הקדמונה והמוזרה של תפיסת הבריאה הגלמית של הפילוסופים הקדמונים. אמנם מסוגלה היתה התכונה המדוחקה להכניס את היסוד האמוני במעמקי הרגש, מה שלא היה אפשר אם היתה מתגלה הופעת המרחב לפני זמנה. אבל אחרי שהחיים הסתגלו לשאיבת הקודש, המרחבים מוכרחים הם להופיע, וטובה אדירה צומחת מהתגלות הגודל והרוחב. "מן המצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה", "כי בי-ה ד' צור עולמים" עוה"ב[11] ביוד ועוה"ז[12] בהא.

והנני בזה דוש"ת[13] מצפה דבריך ואשרך אביך.

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. תחי' - תחיה
7. משלו' - משלום
8. כ"א - כי אם
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. עוה"ב - עולם הבא
12. ועוה"ז - ועולם הזה
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מדוע הרצי"ה ממעט לכתוב? צריך שקול 'רוח ישראל האמיתי' יישמע, וזה אפשרי רק בהתארגנות של יראי ה' - לכן הכין את 'דגל ירושלים'. השאלה: 'למה ילכו בראש הרחוקים מיהדות'? הצד החומרי בהכרח בידי השקועים בחומר, אבל בתוכו צריכה להיזרק נשמה אצילית. קמחי התלונן שהרצי"ה ממעט לאכול - 'האנושות... אינה מוכשרת עדיין לנזירות מבשר'.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים'.
- חומר ונשמה.
- נגד צמחונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ז' שבט תרע"ח[2].

בני מחמדי שליט"א[3], כבר צמאים אנו למכתבך. ולמה באמת אתה מאחר כ"כ[4] ונותן הפסקה גדולה בין מכתב למכתב. ואם מפני יוקר הזמן אין אתה נפנה לכתוב מכתבים ארוכים בתכיפות, לפחות מכתב גלוי קצר הלא אפשר לכתוב בכל שבוע, להודיעני משלומך באה"ט[5].

מתמן נתעכבו מכתבים ואנחנו זרזנו אותם שיכתבו בפרטיות מכל דבר וענין ממצבם החדש, והבעתי את חפצי להחל בדברים מעשיים, בין הנוגע לפרטים בין הנוגע לכלל, ומאד אשתוקק שישיבוני איזה דברים ברורים, מה אפשר ואיך לעשות איזה דבר בעדם. ודי יעזרנו.

ע"ד[6] עניני הכלל הכוללים, העת גדולה היא והתעוררות רבה דרושה, ביחוד שיהיה הד הקול של רוח ישראל האמיתי נשמע בעולם, וזה אי אפשר כי אם ע"י[7] איזה התארגנות כללית של יראי ד' החודרים לעומק הרוח הנושב כעת בקרב המעשים הגדולים הנעשים בעולם, שיד ד' מתגלה בהם כ"כ בהתגלות כמוסה. והנה הכינותי מכתב גלוי בשם "דגל ירושלים" שאשלחנו לך אי"ה[8], אולי גם בשווייץ יתכוננו על זה, ולא נבוז ליום קטנות. השאלה הגדולה העומדת נגד עיניהם של שלמי אמונים בישראל היא למה ילכו-בראש הרחוקים מיהדות בפנימיותה. אף כי לפי משאת נפש של חשבון עמוק הדברים מוכרחים להיות כ"כ מעולפים, הצד המעשי החיצוני של החברה האנושית וכן הישראלית הוא מכון חמרי שמיסדיו שקועים כ"כ בחומריותו, וערכם מוכרח להיות ככה, אבל בתוך החומר העב הזה מוכרחת נשמה להיות נזרקת, והנשמה מוכרחת להיות אצילית, אלהית, כטבעה. ובערך ציבורי מוכרח הדבר שיבוטא רצון כללי מהמחזיקים בכל עוז קודש בדגל ד', בחיים במעשה ברוח ובפנימיות עומק כל רגש, והוא הקיבוץ הגדול של כלל ההמון הישר והתמים שלא סרו עכ"פ[9] בהסרה מוחלטה מדרך אבות, וקדושת התורה ואמונת אבות היא פנימיות חייהם, ומתוך עוצם האמיתיות הזאת הוד הקודש יגלה,

ויד ד' תראה בהופעה, שתזרח בנשמתם של יחידי היחידים מיחדי שם ד', ומקדשי שמו הגדול ברבים באמת ובצדקה.

וכל הגודל הזה חופף יהיה על כל התעצומות המעשיות, שהן צריכות להעשות דוקא ע"י כוחות שקועים בעבי המשאלים החומריים, שאור דקיק של יושר אנושי מאיר את מאפליהם. אולי יחנן ד' והדברים ישמעו, והוד הכרת השלום הישראלי המיוחד, והצביון הטמיר של הגות הקודש, ואומץ גבורת התפארת של המגמה הנצחית של כוננויות עם קדוש על ארץ ירושתו, יהיו לאחדים לציין את הדיוקן העליון של זרע יעקב, החי חיי איש תם יושב אהלים ומכיר בהכרת אמת את ערך העולם והחיים, ובוטח בשם ד' בכל חיי רוחו, באצילות יפעת טהרה וקדושה פנימית, שסופה לטהר את כל העולם כולו מכל זוהמותיו ולעשות מהפכה בעולם הדעות והאמונות של כל העמים כולם לטובה ולאורה, שתהיה למפרע מאשרת את כל המהפכות הנעשות בעולם החומר והחברה, להכיר את רז הבנין הנערץ אשר יד ד' כוננת במדה אחת למעלה מכל ערכי הזמנים ובתוך תוכם.

מר קמחי מתאונן במכתבו על אשר הנך ממעט באכילה. ולמה זה? בטח תשתדל להרבות בפקוח הבריאות כראוי, ובפרט בעניני אכילת בשר, ולפחות מרק בכל יום. כי לפי דעתי איננו, ולא האנושיות בכללה מוכשרה עדיין לנזירות מבשר. ודי אומר דברנו והערנו בזה בשיחותינו יחד.

חזק בני מחמדי ודי ירוממך בכל טוב ואושר, כתוב בפרטיות מכל וכל, ודי יחננו לראות ממך ומכל יקירינו רב אושר ונחת כנפש אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. כ"כ - כל כך
5. באה"ט - באר היטב
6. ע"ד - על דבר
7. ע"י - על ידי
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. עכ"פ - על כל פנים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב יוסף צבי דושינסקי

הערות על חיבורו על זקנו ר' קאפל חריף: על 'משנה ראשונה לא זזה ממקומה'; על 'שלא על מנת לקבל פרס' (תוספות ראש השנה ד); על מס דירה ומס נטירה (נודע ביהודה); ועל ענוותנותו שלא רצה שיעתיקו את תשובותיו - כמו ר' שכנא, ושיטת המהר"ל להורות מן הש"ס, מול הרי"ף מיגאש, שהעדיף את הבקי בגאונים.

עיקרי הדברים

- הערות על החיבור.
- פסיקה מן הש"ס או מהפוסקים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב שבט (תרע"ח[2]).

לכבוד ידידי הרה"ג[3] בתוי"ח[4] חכם וסופר מוהר"י[5] קאפל ד"ר[6] דושינסקי שליט"א[7].

אחדש"ה[8] באה"ר[9].

מחברתו היקרה לתולדות זקנו הגאון הצדיק ר'[10] קאפל חריף זצ"ל[11] הגיעה לידי, ונהניתי מסגנונה ומאוצר הידיעות התולדתיות אשר העלה והביא בה, שיביאו ברכה להרצאת קורות ישראל ותורתו בארץ הגר. ולחבת דבריו ארשום הערות קטנות אחדות.

בצד 24 קיצר כת"ר[12] יותר מדאי במה שכ'[13] שמצינו שיצאו מפי הגאון בעל התולדה שאלות אשר בימינו נוכל לחשבן למדעיות, והביא לדוגמא מש"כ[14] בספרו חי' יעב"ץ[15] ע"ד[16] המשנה חולין ל"ב א', שחט את הושט ופסק את הגרגרת שר"ע אומר שהיא טריפה, ובסוף הודה ר"ע שהיא נבילה, והקשה כיון שנשנית כאן קודם חזרה לענין מאי נשנית, הא ליכא נפ"מ[17], ותי' שיש נ"מ[18] לידע טעם תחלת דבורו של ר"ע קודם חזרה לדברי האומר טריפה היה ע"כ[19]. ואין לדברים הללו כמו שהם שום פירוש, וביחוד שאין להם שייכות למדעיות חדשות של ימינו.

וראוי שכת"ר[20] יתקן את הדברים עד שיהי'[21] מבוררים, כי לכאורה אין זה שום קושיא לשאול לאיזה טעם נשנית, כיון שכך היא המדה שמשנה ראשונה לא זזה ממקומה, כמו שאמר בגמ'[22] שם. והנה מצינו ביבמות בשתי משניות בפ' האשה שלום בד' קט"ז ב', וקי"ז א', שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש, ולא הי'[23] שום צורך לשנות דברי ב"ה כיון שהודו לב"ש ומ"מ[24] שנה אותם ג"כ[25], מטעם דמשנה ל"ז ממקומה, ועכ"פ[26] הדבר צריך להתפרש כדי שלא יהי'[27] נראים כתמוהים דברי הגאון המחבר, וגם כת"ר שיחש את הענין לדברי מדעיות צריך לבאר את דבריו.

גם מש"כ על המשנה באבות בענין שלא ע"מ[28] לקבל פרס, ע"פ[29] היסוד דאסור לעשות מצוה ע"מ לק"פ ולהתחרט אם לא קבל הפרס, צריך להזכיר את יסוד הסברא שהוא מד' התוס'[30] דר"ה ד"ד ע"א[31]

ד"ה[32] בשביל, אע"פ[33] שכ' התוס' שהוא דוקא בעכו"ם[34] כבר ביאר בתויו"ט[35] שם במשנה דאבות שכונתם היא ע"כ שגם בישראל אם הוא מתנהג כה"ג[36] ה"ז[37] אסור, דלא מסתבר לומר שישנה רבי משנתו בסתם בדבר שאינו נוהג בישראל רק בעכו"ם. אבל לתרץ עי"ז[38] את טעם השכר האמור בתורה משום שבאריכות ימים ל"ש[39] חזרה, דכל ימי חייו מצפה ע"ז[40], הוא דבר שא"א[41], שהרי כתובים בתורה ג"כ יעודים אחרים כמו למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ושובע ועושר וכיו"ב[42]. וצריך לבאר כונת המחבר ז"ל[43] שבכל היעודים שבתורה לא קשה ליה די"ל[44] שמ"מ[45] לא אמרה תורה שיעשה בשביל כך, אבל בכבוד או"א[46] ובצדק צדק תרדוף כתוב למען תחיה משמע שהתירה תורה לעשות בשביל כך, ואיך יבואו חכמים ויאסרו, והיינו כהא דכ' הט"ז בחו"מ[47] סי'[48] ב' ועוכ"מ[49], ויסוד הדבר הוא בתוס'[50] ר"פ איזהו נשך, דכ"ד המפורש בתורה להיתר אין חכמים יכולים לאסור, ואע"פ[51] שבת' חות יאיר הרבה להקשות ע"ז כבר נמצאו רבים וגדולים בדברי האחרונים שישבו הדברים, ואכמ"ל[52] בזה, ע"כ מתרץ הגאון רק"ח ז"ל שלענין הבטחת החיים לא שייכא חרטה, ובאמת דבריו הם דברי פי חכם חן, ואפריון נמטי לכת"ר[53] שהביאם, אבל ראוי לפרש הדברים כמש"כ[54].

בהוספה מענין התשובה בדבר המסים, שאלה זו בעצמה נשאל ג"כ הנובי"ק[55] חחו"מ[56] סי' כ"ב מהגה"ר[57] יצחק הלוי מפ"ב, ודעת שני הגאונים השואל והמשיב היא שלא כדברי התשו' המובאה מכת"ר[58], שהם הסכימו שהמס שהיה נהוג עקרו הוא מס הדירה, וע"כ[59] מצד הדין צריך להיות לפי נפשות, אלא מפני שהם נותנים רשות ג"כ לעסוק במשא ומתן ע"כ צריך לשלם לפי ממון ג"כ, וע"כ פסקו שיהיה מחצה לפי ממון ומחצה לפי נפשות. ובאמת הסברא שכ' השואלים כאן שהמס הוא על הנטירה, וכל נטירה היא לפי ממון, היא לכאורה סברא מעלייתא, וצ"ע[60] על הגאונים הנ"ל[61] הנובי"י[62] והגרי"ץ[63] איך לא עמדו ע"ז די"ל שהמס הוא על הנטירה מחומסים וגזלנים.

ואולי ס"ל[64] להגאונים הנ"ל, שכיון שב"נ מצווים הם על הדינים, והיינו שלא יעשה חמס ושוד ביניהם, י"ל[65] שהם חייבים בשמירת הרכוש של התושבים שלא יניחו אותם לעשקם גם בלא תשלומין של מס מצדם, וא"כ[66] כל מה שהם מטילין את המס יכולים הם להטיל רק על היסוד של רשות הדירה, והוי דוגמא דאמרי' במס' ע"ז ד' ה' להביא ראי'[67] מדיני בני נח ע"פ התורה למנהג שלהם שהם נוהגים בו, דמסתמא מתיסדים הענינים אצלם ג"כ ע"פ תורת ב"נ[68], כ"ז[69] דלא חזינן שסרו מזה הדרך, א"כ[70] י"ל דמוקמינן החזקה שאין המס על הנטירה, שהם מחוייבים בזה בלא"ה[71] מצד תורת דינין, אלא בעד הדירה.

אמנם מה שתמוה לי מתשו' זו ע"ד הנובי"י והגרי"צ[72] הנ"ל, שכפי הנראה שניהם היו על מאורע אחד, שבתשו' זו כתוב מפורש שהמלכה פרשה להדיא בפקודתה שיהי' הערך על העשירים, והנובי"י[73] בתשו' שם הזכיר מפורש שאם יש גילוי דעת מהפקודה על איזה אופן יהיה החלוק אז הולכים אחר הגילוי ההוא, וזהו הענין של דמי כלילא דבפ"ק[74] דבב"ת[75], אבל בנדונם נראה שלא הי' שום גילוי דעת רק השרים העריכו ע"פ אומדנא שלהם, ע"כ פסקו שיהי' חצי לפי ממון וחצי לפי נפשות. וראוי לחוקרי דברי הימים לב"י[76] בארץ הגר, לחפש הארכיוונים של הממשלה לדעת את הלשון של הפקודה, למען דעת פשר דבר הסתירה הנ"ל.

בצד 26, מדת הענוה של הגאון בעל התולדה, שלא הניח העתקה מתשובותיו. והנה כן מעיד הרמ"א[77] ג"כ על חותנו ורבו הגאון ר' שכנא, שלא הי' מניח להעתיק את תשובותיו. ונראה משם שעיקר הטעם שלו הי' שלא רצה שיקבע הלכה לדורות, אלא שכל חכם בדורו יפסוק כפי מה שנראה לו מהתלמוד. וזו היתה שיטתו של המוהר"ל[78] מפראג ז"ל, שהאריך בס'[79] נתיבות עולם שעיקר יסוד תורה שבע"פ[80] הוא שתהי'[81] ההוראה מן הש"ס[82] ולא מד' הפוסקי', וכ"כ[83] הפליג בענין עד שכתב שיותר טוב לפסוק מן הש"ס אע"פ שיטעה לפעמים בעיונו, מ"מ[84] זהו דרך התורה לפסוק כפי מה שעיניו רואות. אמנם דעת הר"י[85] מיגאש בת' נראה שאינה כן, שכ' ע"ד שני חכמים שאחד בקי בתלמוד ואין רגיל בפסקי הגאונים, והשני רגיל בדברי הגאונים, ואינו בקי כ"כ[86] בתלמוד, שיותר טוב למנות את הבקי בדברי הגאונים, והאריך בהבאת נסיונות שראה שטועים ע"י[87] ההוראה מן התלמוד עצמו. ואלו ואלו דברי א"ח[88] הם.

והנני באלה הימים מוטרד מכמה צדדים, ע"כ יהי' דברי מעטים. והנני חותם בברכה, יברכהו ד' בכ"ט[89] וזכות אבותיו תהא מסייעתו, כנה"י[90] ונפש ידידו דורש"ת[91],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ג - הרב הגאון
4. בתוי"ח - ככל הנראה שגיאת סריקה של בתוי"ר (בתורה ויראה)
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדש"ה - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ר' - רבי
11. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. שכ' - שכבוד
14. מש"כ - מה שכתב
15. יעב"ץ - רבי יעקב עמדן
16. ע"ד - על דבר
17. נפ"מ - נפקא מינה
18. נ"מ - נפקא מינה
19. ע"כ - על כן
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. שיהי' - שיהיה
22. בגמ' - בגמרא
23. הי' - היה
24. ומ"מ - ומכל מקום
25. ג"כ - גם כן
26. ועכ"פ - ועל כל פנים

27. יהי׳ - יהיה
28. ע״מ - על מנת
29. ע״פ - על פי
30. התוס׳ - התוספות
31. ע״א - עמוד א
32. ד״ה - דיבור המתחיל
33. אע״פ - אף על פי
34. בעכו״ם - בעובדי כוכבים ומזלות
35. בתויו״ט - בתוספות יום טוב
36. כה״ג - כהאי גוונא
37. ה״ז - הרי זה
38. עי״ז - על ידי זה
39. ל״ש - לא שייך
40. ע״ז - על זה
41. שא״א - שאי אפשר
42. וכיו״ב - וכיוצא בזה
43. ז״ל - זכרונו לברכה
44. די״ל - דיש לומר
45. שמ״מ - שמכל מקום
46. או״א - אמן ואמן
47. בחו״מ - בחושן משפט
48. סי׳ - סימן
49. ועוכ״מ - ועוד כמה מקומות
50. בתוס׳ - בתוספות
51. ואע״פ - ואף על פי
52. ואכמ״ל - ואין כאן מקום להאריך
53. לכת״ר - לכבוד תורתו
54. כמש״כ - כמו שכתב
55. הנובי״ק - הנודע ביהודה קמא
56. חחו״מ - חלק חושן משפט
57. מהגה״ר - מהגאון הרב
58. מכת״ר - מכבוד תורתו
59. וע״כ - ועל כן
60. וצ״ע - וצריך עיון
61. הנ״ל - הנזכר לעיל
62. הנובי״י - הנודע ביהודה
63. והגרי״ץ - והגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, ץ (למשל: יעקב + ץ) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
64. ס״ל - סבירא ליה
65. י״ל - יש לומר
66. וא״כ - ואם כן
67. ראי׳ - ראיה
68. ב״נ - בן נח / בני נח
69. כ״ז - כל זה
70. א״כ - אם כן
71. בלאו״ה - בלאו הכי (בלאו הכי, ממילא)
72. והגרי״צ - והגאון רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
73. והנובי״י - והנודע ביהודה

74. דבפ"ק - דבפרק קמא (הפרק הראשון)
75. דבב"ת - דבבבא בתרא
76. לב"י - לבית יוסף
77. הרמ"א - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א (למשל: משה + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
78. המוהר"ל - ה + מוהר"ל: מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
79. בס' - בספר
80. שבע"פ - שבעל פה
81. שתהי' - שתהיה
82. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
83. וכ"כ - וכל כך
84. מ"מ - מכל מקום
85. הר"י - הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
86. כ"כ - כל כך
87. ע"י - על ידי
88. א"ח - אלקים חיים ("אלו ואלו דברי א"ח"); "שא"ח": שאינו חייב
89. בכ"ט - בכל טוב
90. כנה"י - כנפשו היקרה
91. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

האח דב בער ביקש להתכתב עם הרצי"ה. הרצי"ה יקבל את מכתב 'דגל ירושלים', ואולי יעשה תעמולה בשווייץ. תפילין לוויסבורד הצעיר יגיעו מאלכסנדריה, מעשי סופרי ירושלים הגולים.

עיקרי הדברים

- 'דגל ירושלים' בשווייץ.
- תפילין מאלכסנדריה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ד שבט תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו פה. יחנינו השי"ת[6] ויגונן עלינו ועל כל שאר עמו ועולמו בכנפי חסדיו העצומים. הננו מחכים כעת לקבל מכתבים מבשרי שלו'[7] וישע מיקירינו תמן. מאחי דודך הרד"ב[8] שליט"א הגיעני מכתב מבשר שלומו ב"ה, ומבקש לבא עמך בכתובים, וכדאי לשמחו במכתב.

בקרוב בע"ה[9] תקבל את המכתב הזרגוני שהדפסתי בע"ה ע"ד[10] דגל ירושלים. אם יש דרך לעשות תעמולה בעד ענין קדוש ונעלה זה במדינתך, מה טוב. ולד' הישועה, כי עליו נשענו ובשמו נדגול כל היום עדי עד, והוא יישר דרכו לפנינו ויחון אותנו ברוח עצה וגבורה ברוח דעת ויראת ד' אמת. תפילין בעד הצעיר לעאן ווייסבורד נ"י[11], נקוה לשלח בקרוב, כי מחכים פה לקבל תפילין יפים מאלכסנדריא מעשי ידי סופרי ירושת"ו[12] שהגלו למצרים. דר"ש[13] ידידינו כולם וביחוד הרא"ק[14] וכא"ל[15] והרמ"ו[16] וכא"ל.

חזק בני והתאמץ בכל עז וחדות קודש ותשועת ד' תשגבנו ובאור תורתו נראה אור קודש ופאר חיים ברב עז וישועה.

כנה"י[17] ונפש אביך דוש"ת[18] מצפה אשרך כה"י[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. שלו' - שלום
8. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. בע"ה - בעזרת השם

10. ע"ד - על דבר
11. נ"י - נרו יאיר
12. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
13. דר"ש - דורש שלום
14. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. והרמ"ו - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, ו (למשל: משה + וולף) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

'אתחלתא דגאולה' אינה מהיום, אלא מעת ש'הרי ישראל החלו לעשות ענפים' (סנהדרין צח). עכשיו היא עולה ב'מפלאות תמים דעים'. הביטוי 'אלוהים אדירים' שכתב הוא 'גרירה שגגית מזוהמת האלילות'. הצד החיצוני נבנה בידי פועלים 'כצידונים' שכורתים עצים למקדש. גם זיידל עושה הרבה בחיזוק נשמת האומה. החרדים שהתנגדו לציונות 'צירפוה והסירו חלק גדול מסיגיה'. 'הסבלנות מקור חיים'.

עיקרי הדברים

- אתחלתא דגאולה.
- ביקורת על ביטוי.
- הבונים החיצוניים כצידונים.
- תרומת מתנגדי הציונות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט שבט, תרע"ח[2], לונדון.

ידידי מחמדי הרה"ח[3] נחמד מאד, מסולא בפז, טהר לב ויקר רוח מר משה ד"ר[4] זיידל נ"י[5], שלו'[6] רב לך ולכל אשר לך.

מכתבך הנחמד הגיעני, ומרב טרדא אי אפשר לי לרצות דברים רבים הראויים לבא על סדרי הגיונותך. אמנם אעבור בקצרה על מכתבך.

כן אתחלתא דגאולה ודאי הולכת ומופיעה לפנינו, אמנם לא מהיום התחילה הופעה זו, רק מאז התחיל הקץ המגולה להגלות מעת אשר הרי ישראל החלו לעשות ענפים ולשאת פרי לעם ישראל אשר קרבו לבא, התחילה אתחלתא זו, ועיני כל חודר ברוח דעת היו תמיד נשואות כי יד ד' הנוהגת כל מסיבות דורים תפליא פלאותיה להביא את ההתחלה הזאת למעלה יותר רוממה, והפלא הזה קם ויתא בימינו לעינינו, לא ע"י[7] מעשה אדם ותחבולותיו, כ"א[8] ע"י מפלאות תמים דעים, "בעל מלחמות ומצמיח ישועות", ודאי קול דודי דופק ואור ד' אחד, המנהל בחכמתו חסדו וגבורתו, את גלגלי התולדה, כשם שהוא מנהל את הליכות כל צבאות עולמים וכל סדרי היקום כולו, הוא ד' אלהי ישראל, אשר אנחנו עמו וצאן מרעיתו, הננו עדיו עדי עד, מופיע ברב זוהר מתוך כל המאפלים, לפלס נתיבות חוקו על עמים רבים והמון לאומים. (המליצה אלהים אדירים ל"ר[9], שמבלי משים פלטה קלמסך, היא גרירה שגגית מזוהמת האלילות תוצאת הספקנות החמרנית שמצוה סופרי הזמן בכל קובעת שמריה, ותהי לפעמים למכשול גם לישרי לב).

אמנם זה היום שקיוינו הולך הוא ובא, לעת עתה הולכים ומתגלים צדדיו היותר חיצונים, ע"י פועלים המוכשרים לכונן את המעשים הללו, כערכם של הצדונים היודעים לכרת את העצים מן הלבנון לבנין בית ד' יותר מבני ישראל, אשר עינם ולבם וכל רגשי נשמתם נתונים נתונים אל הבית הגדול והקדוש,

אשר נקרא שם שם ד' צבאות יושב הכרובים, אשר ידעו את שמו לדבקה בדבריו ובדרכיו בכל לבם ובכל נפשם.

ואתה יקירי אם קובל אתה מה עשית להביא את הרגע המאושר, הרבה עשית, אשיבך, והרבה יותר מזה עוד תעשה בעזרת אל למושעות, בהיותך בן נאמן לעם ד' שומר את דבר ד' בהליכות חייך, ברגשי לבבך ובחפץ רוחך. הלא בזה אמצת וחזקת חלק אחוז מנשמת האומה, וכל חוג ההשפעה שלך הלא אור זוהר אור הקודש של חיי עולם מלאת. וסגולת האומה הנפלאה העומדת לנס בדבר ד' אשר עמה חזקת, ובזה נתת עז לישראל, ומכון להכשרת ברכת ד' על עמו, אשר בגללה תנחת השפעה האלהית העליונה להגלות במערכות התולדה, להסבת חפצי עמים, ונטיות מלכי ארץ וסגניה, להכיר את הזכות הרשמית לחיי עם עולם על אדמת קדשו. ואם אחרים היו שלוחי הקריאה וההכרזה, אתה וכל רעיך אנשי הרוח והאמון הישר והעמוק היו והנם מיסדי התוכן והמרץ הפנימי, מחיה הנשמה האומית, וממשיכים את אור הוייתה.

אותם החרדים תמימי הלב, אשר מעומק טהרת רוחם התנגדו אל הציונות, הם הם אשר צרפוה והסירו חלק גדול מסיגיה, עד אשר הביאוה בפעולתם השלילית אל המדריגה הזאת שתהיה ראויה להתלבש בלבוש מלכות מעשית, ולא תזרה כולה מרוח בית ישראל. הצד החיצוני שבבנין האומה, כמו הצד החיצוני שבבנין יצירת האדם, וכל החי, בא בהתגלות כחות כאלה, שלא הם הנם בצורתם הזעירה המביאים את תוכן המעולה של החיים לערכו המשוגב, אשר עליו יתיצב כשתופיע כל סגולתו, וכשיחשבו הפועלים החיצונים הללו, שהם הנם הבונים את נשמת החיים, יוצאה ע"י זה כמין מחאה מכאב לב של החשים את האור הגדול של הנשמה, ואת זוהר תפארתה, ובכל זאת אותם הכחות בעצמם הם הם יהיו לבסיסים חזקים להעמיד עליהם את הבנין של החיים המגמתיים. החיים הפנימיים האידיאליים, שכל נפש טהורה אליהם שוקקת.

אמנם הרבה מאד צריכים עיבוד שני הצדדים החיצוניים והפנימיים. הסבלנות מקור חיים היא, אבל במה דברים אמורים בזמן שהיא באה מתוך הטוהר של הדעת והמוסר, שאי אפשר לו להתברר כ"א מתוך ההכרה הבהירה בהמהות של חיי האומה ונשמתה התולדתית, אבל בזמן שהיא באה מתוך רכרוכית הלב, ורפיון הרוח הרי היא נעשית לסם ממית ומכלה, שסופו להביא קנאה מרה וקשה כשאול, שמחזיקיה יהיו דוקא הדוגלים בשם הסבלנות. כשאנו מבחינים יפה את הערך העצמי שיש לתורת ישראל לדבר ד' אשר עמו עם רוחו ומהותו, וכל מפלאות חייו הארוכים והנפלאים, נדע ונכיר מיד, כי הסבלנות הבאה לחסום את הדרך של עז החיים לעמוד על ידו נגד כל מהרס עד היסוד את נשמת האומה, ומכניס רוח תוהו במערכת חייו, היא דומה לאותה הסבלנות של האיש הרואה שכבוד ביתו ומשפחתו נתון הוא למרמס כל פריץ והולל, והוא ברפיונו מעמעם ומחשה. הפרטים, מה הוא הקו, והיכן הוא הגבול, ודאי צריכים הם להתבאר ביאור למודי, אבל הכלל, נשאר כלל אמת וקיים לעד.

הציונות, לא תוכל למצא את מלא צדקה מפני שהיא תנועה מודרנית, מפני שלא כל מה שהוא מודרני הוא צודק. גם המלחמה האכזריה היא תנועה מודרנית, ומ"מ[10] כמה רשעות יש בה, והמודרניות

בעצמה, עוד לא לגמרי תוכל ללכת במשעול זה שלא לשאול לדעותיו של כל איש, אדרבא תנועה מודרנית המבוססת על איזה פרינציפיום איתן, כל מי שהוא מפורש מהרס בדיעותיו הגלויות בביטוי ובפועל בהחלטה גמורה לאותו הפרינציפיום, לא יוכל להיות מתקבל לכח הגון באותה התנועה. המעוז העולמי לעם ישראל הוא חיי רוחו, שהתבצר בו במבטח יותר חזק מכל החומות הגבוהות אשר לכל ממלכות הגויים, והחומה הזאת, אי אפשר שתהיה נתונה הפקר לכל הרוצה להשליך עליה אבני קלע לפרוץ בה פרצות, בצורה מוחלטת וקבועה, במערכי חייו, ובהגיונותיו הקבועים. הציונות, בתור תנועה מרקלמת את היסוד הלאומי של ישראל, היא טובה ונכונה, ויש לה אחרית ותקוה, אבל בתור משגב של האומה כולה לעולם לא תקום ולא תהיה, מפני שביסודה אינה משגת את אור הקודש של חיי העולם אשר לנשמת האומה, את רוח אל אמת אשר בקרבה.

על כן תעסוק יפה בהשטחים החצונים של בנין האומה, ומעולם לא תגיע עד החיים הפנימיים, שבנינם עומד הוא הכן בעד עובדים אחרים, שהם לגמרי מסוג אחר, והם יצמחו דוקא, מתוך אותה "ארץ ציה" של החרדים אשר התנגדו להציוניות באמת ואמונה, מפני חרדתם התמימה על רוח ד' על עמו על יסוד חייו.

כמובן שהפירוט של הפרוגרמה של אגודת ישראל, הוא כבר נכנס תחת סוג הפרטים של תורת הסבלנות, לא תחת הסוג של הקו הכללי, שעליו הם דברינו, ועל כן איני אחראי להם. חלילה לדחות "נפשות תועות" כל זמן שלא יתפרצו לקחת להם קרנים לומר שהם הם קברניטיה של האומה שיפלסו לה אורח חיים חדש, לקוח בהקפה מהמודרניות האירופית, שהיא כסף סיגים מצופה על חרסי האליליות הקדמוניה, וכל זוהמת שפלותה, שעליה הננו נלחמים, ועוד נלחם בכל עז רוח ד' אשר תשגבנו סלה.

המאורע של הויכוח ע"ד[11] הגימנסיה, וביחוד דעתו של הלוי ז"ל[12] בזה ודאי כבר הוא נכנס בתור פרטי פרטים, שאיני צריך להזקק לו בזה. בכל זה אגיד לך יקירי כי הגימנסיה, עם כל היתרון שלה בהשפעתה על תחית השפה והטקטיקה החיצונית, של הלאומיות, חטאה הרבה לרוח ישראל, במה שעשתה כל קודש לחול, וזהו תחילת רקבון, ובסיס של התבוללות גרועה, שפריה מוכרח לצמח ראש ולענה במשך איזה דורות, שאמנם מובטחני בחסד ד' אשר על עמו, שכבר ברא רפואה מוקדמת למכה זו.

ודגמה שלך, ממה שהם נותנים לנו רשיון לבנות בתי כנסיות, ובתי מדרשות, אינו דומה להנידון. פה אין העסק בתורת הסבלנות שבין דת לדת ובין אומה לאומה, אלא בתורת הסבלנות של אותה האומה עצמה בינה לבין עצמה, כדי לשמור את אומץ חייה. ובענין המיוחד שלנו, לעומת בני דתות אחרות, הוא ענין אחר, שדורש הגדרה בודאי, ושנקוה למצא בזה נתיבות סלולות וישרות מאד בעז"ה[13], בבוא תור המעשה, וידעו גויים צדקנו וכל עמים כבודנו.

והאירוניה של ההיסתוריה, אינה אירוניה מרה למשכילים אל רוחה. כבר היו לנו תקופות רבות שנושאי המשרה לא היו כלל מרוצים לרוחנו הפנימי, ומ"מ כל זמן שהמשטר הפנימי עומד הוא על כנו,

ובכללות האומה דבר ד' הוא לקו בהליכות החיים, הרי החיים הכלליים הולכים ומתפתחים, וסוף כל סוף, יבוא התור של האיחוד הגמור, זהו סוד החיים של כסא דוד, שהוא צפייתם של ישראל לדור דורים. והרי האירוניא של הורדוס בתור בונה את המקדש היא יותר מרה, ומ"מ לא בשביל כך יאמר כל חוקר תולדתי נאמן שראוי ללמוד מזה רוח של סבלנות למעשיו של הורדוס והליכות חייו, ושאיפותיו. הלבנים אל הבנין יכולים לשאת גם אותם שאינם חודרים אל עומק סוד הישרים אשר ישבו בו, ולא רק הלבנים, כי אם רשאים הם להיות המנצחים על המלאכה, אבל בבא תור סוד הישרים להגלות אז יבורר הדבר, "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", ומ"מ אין שכר כל בריה מתקפח, ועל פי פעלם ימצאו כל העובדים את ערכם בזכרון האומה לדורות יבאו. וסוף כל סוף יצדק קודש.

השאלה ע"ד מדיניות ודתיות, היא לגמרי צדדית. ערך ישראל בארץ ישראל יתברר שהוא עומד ממעל לכל תוכן של מדיניות ודתיות מורגלה. כשיתחזק רוח העם בקרבו ע"י שבתו אל ארצו וממלכתו, יתחילו סגולותיו העתיקות לצאת לאור עולם, ורוח הנבואה בהוד האלהי שלה יצא ממחבואו, ויתעלה מכל חופש של דיבור, מדומה וארעאי, שהוא נוהג בארצות המנומסות לפי רוח זמנינו. ובמשך איזה תקופה הלא מוכרחת תהיה תנועה דתית מהפכנית לצאת מכחן של ישראל, לטהר ולצרף את כל סיגי האליליות, והחמרנות הגסה, המסובכים ברוחות העמים והדתות השונות, למען צרף את כל מערכי רוח האדם, באופן שיוכשר להתעלות למדת השלום והחופש המוחלט. "והסירותי דמיו מפיו ושקוציו מבין שניו, ונשאר גם הוא לאלהינו", "ועתידין תיאטריות וקרקסאות שבחו"ל[14] שילמדו שרי יהודה בהם תורה ברבים", בין תורה פוליטית מבשרת שלום וחירות, כדעת התוספות, שהם בתי החול של חברת העם, ובין תורה דתית, מוזהרת מזוהר האור של דעת האמת האלהית, ואהבת דרכי ד' בחיי היחיד והחברה, כדעת רש"י[15] במגילה שם, ואז נתעלה מעל לגבולה של השאלה הפרטית הזאת. כללו של דבר המדינה תהיה "ארץ ישראל" וסגולת ישראל בטהרתה תשלוט בה, ואם בתחילתה תהיה לפעמים סובלת מאיזה רוחות תסיסיות, יבא הכל למנוחה ע"י אור החיים הבא ממכון נשמת חי העולמים, ההולכת להחיות את עם סגולתו, על ארץ חמדתו, וכל אלה הדברים הנראים כעת לסנטימנטליים, היה יהיו לתוכנים הכריים מלאי אומץ חיים, ויסוד מרץ ועבודת עם.

עבודת הדפסת הש"ס[16] נתעכבה מפני דוחק הנייר. יפה היא ההערה, ע"ד הציון של הפסוק ואמר וגו'[17], ובע"י[18] הדפיסו את המהרש"א[19] בנוסח ד"ה[20] אי, ובאמת בגמ'[21] התחיל במלת ואמר, רק המדפיסים הדפיסו מלת "אי" גדולה בטעותם. לשמחת לב תחשב לי הודעתך ע"ד שביעת הרצון של התלמידים והמנהלים מהשפעתך הטובה, ותקותי חזקה שפעלך והדרך ילך הלך וגדל עליהם, ויה"ר[22] שנזכה לראותך עובד עבודת הקודש על הררי ציון ברוממות קרן לבית ישראל, במהרה בימינו בקרוב.

מצב"י[23] שי'[24] הנני מקבל ב"ה מכתבים כסדרם, ודאי יזדרז כעת לקבע חליפות מכתבים מלאי ענין, לפי התוכנים המתחדשים בחיי הכלל כעת יום יום שראוי שילכו ההשקפות ויתבררו בבירור אחר בירור, בבקורת נכונה והופעת קודש, ששתי אלה יחד הן משלימות זו את זו, והתאמתן הלא הוא

האידיאל העתיד של המדע, ב"ה שכעת התחלנו כבר לקבל מכתבים מב"ב באה"ק[25]. ת"ל[26] מרוצים הם מאד מהחליפה של מצבם, ועוד נקוה לחדשות רבות ענין בימים הקרובים לבא על"ט[27] בע"ה[28].

ת"ח[29] לך על הד"ש[30] מה' סוויצקי, אמנם כבר הודיעני צב"י[31] משם הגולים בכלל, ואולי גם ממנו בפרט, אבל נעים לי לשמוע עוד הפעם מהודעתו דרך אגב בבחינת מסל"ת[32] ודי יגונן עליהם ועלינו, ויחננו להתראות בחדות אמת על אדמת הקודש בקרוב.

והנני בזה מקצר ואומר שלו' רב לך ולעוזריך ולכל אשר לך, חזק ואמץ, ויהי ד' עמך לרוממך ולשגבך בישועתו, ונזכה לראות באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, כנפשך היקרה ונפש ידידך מוקירך בכל לב, מצפה אשרך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הנני שולח לך, איזה עקזעמי ממכתבי ע"ד דגל "ירושלים", אקוה שתמצא בו מקום למפעל והרחבה, נתחזקה נא, ויהי ד' עמנו.

הנ"ל

הרבנית תחי'[33] דורשת תמיד לדעת את כל אשר עמדך לטובה, ומוקירה אותך מאד מאד.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר
6. שלו' - שלום
7. ע"י - על ידי
8. כ"א - כי אם
9. ל"ר - לשון רבים
10. ומ"מ - ומכל מקום
11. ע"ד - על דבר
12. ז"ל - זכרונו לברכה
13. בעז"ה - בעזרת השם
14. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
15. רש"י - רבי שלמה יצחקי
16. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
18. ובע"י - ובעל ידי
19. המהרש"א - המורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, א (למשל: שמואל + אברהם) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. ד"ה - דיבור המתחיל
21. בגמ' - בגמרא
22. ויה"ר - ויהי רצון

23. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
24. שי' - שיחיה
25. באה"ק - בארץ הקודש
26. ת"ל - תודה לא-ל
27. על"ט - עלינו לטובה
28. בע"ה - בעזרת השם
29. ת"ח - תלמידי חכמים
30. הד"ש - הדרישת שלום
31. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
32. מסל"ת - מסיח לפי תומו
33. תחי' - תחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת כ"ח שבט תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הגיע מכתב מאביו בכתב ידו, 'משיב נפש' אחרי כמעט שלוש שנים. ההורים דחוקים, והם שולחים כסף. מחר יתקיים בביתו כינוס היסוד הראשון של 'דגל ירושלים'. התקבל מכתב מהרב חרל"פ.

עיקרי הדברים

- מכתב האב.
- יסוד 'דגל ירושלים'.

נוסח האגרת

ב"ה[1] מוש"ק[2] כ"ח שבט, תרע"ח[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], זה כמה אשר אנחנו מקוים לקבל ממך מכתב כתוב בפרטיות באר היטב מכל ענייניך, ואיך אתה מרגיש עצמך במקומך החדש, אם הנך מוצא קורת רוח מהתמורה. ועד כה לא קבלנו כ"א[5] דברים קצרים וכלליים, שאמנם אנחנו מלאים לך רגשי תודה גם עליהם, אבל את צמאוננו הגדול לדעת מכל אשר עמך בפרטיות לא הרוו עדיין, ב"ה שקבלנו מכתבים מאה"ק[6], ביחוד מירושלים ת"ו[7], מאאמו"ר[8] שליט"א בכתב יד קדשו, שהיה לי למשיב נפש, כמעט זה כשלש שנים שלא זכיתי לראות תמונת כתבו. ת"ל[9] שהם כותבים באופן מרוצה, ומניח את הדעת. רק מה שכפי המובן הם דחוקים במצבם, ואנו הננו שולחים להם כפי היכולת בע"ה[10] לתמיכתם.

בטח כבר קבלת את המכתב הזרגוני, דגל ירושלים. אולי תוכל לעשות איזה תעמולה ע"ז[11] במקומך, ולהועץ עם אנשי לב איך לבא בקשר ענין עם המדינה בכלל, לחזק את מוסד ישוב ארצנו הקדושה, בשעת הכושר הזאת, ברוח ד' אשר על עמו.

ממר כהן נ"י[12] קבלתי מכתב מענין בדבר דרשתו, ועוד לא יכולתי לפנות לתשובתו, כי מוטרד אנכי מאד בכמה עבודות חיוביות ההולכות ושוטפות כעת.

למחר נקוה בע"ה לכונן את היסוד המעשי הראשון לאגודת "דגל ירושלים" ע"פ[13] תכונת המכתב, ע"י[14] אסיפה שתהיה בביתי בע"ה, בויעוד של כחות חשובים, מרבנים ובע"ב[15] הגונים. יופיע נא אור חסדו ואמתו של צור ישראל על עצותינו, ויאזרנו חיל וגבורה ויאר פניו עלינו בחן ושכל טוב למען עמו ונחלתו, לרומם ולשגב את קרן ישעו, בעז לאלקים, כמו כן קבלתי מכתב עברי מהרי"מ[16] חרל"פ[17] שי'[18], מענין בתוכנו הטהור והמקודש הראוי לטהור לב ובעל שפעת קודש שכמותו שי' ירבו בישראל.

אכפיל את בקשתי, שתשמחנו נא בפירוט כל ענייניך בקודש ובחול הפתוח לקודש, כרוחך הטהור בע"ה.

חזק בני ואמץ, ודי' ישגבך בישועתו, ויזכנו לראותך בתור האדם המעלה ברב טוב ואושר כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך צביונך ותפארתך,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"א - כי אם
6. מאה"ק - מארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. מאאמו"ר - מאדוני אבי מורי ורבי
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"ז - על זה
12. נ"י - נרו יאיר
13. ע"פ - על פי
14. ע"י - על ידי
15. ובע"ב - ובעלי בתים
16. מהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
18. שי' - שיחיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מכתב שני מאביו. אין חשש שהממשלות יחשדו ב'דגל ירושלים', כי ידוע ש'פנינו... לאהבת הבריות'. המטרה: 'להפיח רוח חיים של אש הקודש' בתנועת התחייה. התרבות המודרנית היא 'אור של עץ ריקבון', אבל אפשר ללכת לאורה כמה צעדים במעשה. צריך להקים ישיבות שכוללות 'את כל מקצועות התורה', עם 'עוז גופני ונפשי'. הראשית: התאגדות ודיבור ספרותי.

עיקרי הדברים

- מכתב שני מהאב.
- מטרת 'דגל ירושלים'.
- ישיבות רחבות.
- התאגדות קודמת.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט' אדר תרע"ח[2],

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו, כה ינצרנו השי"ת[6] ברב חסדיו לימים הבעל"ט[7] ויאיר לנו באור ישעו ויחננו לעלות לציון ברינה בשמחת עולם.

ב"ה שקבלנו עוד מכתבים מתמן, ומכתב שני בעצם כתי"ק[8] של אאמו"ר[9] שליט"א, ת"ל[10] שהם מרוצים מהחליפה שהולכת ונעשית ורואים בזה יד ד' לטובה על עמו ונחלתו. אמנם דחוקים הם שמה מאד, ועזרה רבה נחוצה היא להיות נשלחת בתדירות. כדאי היה לעשות גם בשווייץ אגיטציה ע"ז[11]. אולי ראוי לי לקחת בזה דברים עם אהובינו ד"ר[12] אשר נ"י[13].

ע"ד[14] תעמולה לשם "דגל ירושלים", איני רואה כל חשש חשדנות של אי אימון מצד הממשלות. הלא הפעולות הלאומיות מוכרחות הן בכל אופן להיות זורמות והולכות, והכל יודעים שפנינו, ביחוד פני אנשי הרוח מרגישי הקודש, עם יודעי אלהיו, הם תמיד לאהבת הבריות ואחות האדם, ושארית ישראל לא יעשו עולה, והזמן נכבד מאד, אם יש איזו אפשרות לפרופגנדה מצד שלמי אמונים, אשר עמדו עד כה מרחוק, אין לנו שעה יותר מוכשרת מהשעה הנוכחית, שאין כדאי לעזבה בלא מפעלים חשובים, לפחות ביסוד הכללי שהוא ההתארגנות בעצמה, הקודמת לכל פעולה פרטית חמרית ורוחנית.

הננו מאד מחכים כבר על דבריך בארוכה, וראוי שתכתב ג"כ[15] לתמן לשמח לבבם במכתב ידך. גם מהר"י[16] רבי שי'[17] הגיעני מכתב, ב"ה על שלו'[18] כולם. לא עת עדיין לדבר בפרטיות, ע"ד התעודות הפרטיות של התאחדות האמוניים לבנין הארץ ותחית האומה. המטרה הראשית והיסודית היא הכללית, כאשר מאז ידעת ממגמת פני, להפיח רוח חיים של אש הקודש בעצמת התנועה של תחיית האומה, המעשית והתיאורית, שרק בעבורה ולמענה הולכות הנה כל טבעותיה של שלשלת המאורעות באדם ובישראל ביחוד, ומתוך מחשכיה צריכה היא יד ד' הנעלמה להתגלות, ע"י[19] הכרת האומה

המתגשמת במעשי התחיה והבנין הארצישראלי. בתוך האריגה האורגנית צריך להיות חוט השני של שאיפת שלום האומה ואחדותה הולך וסובב תמיד, בטהרת המידות והדעות לשם בנין הכלל ברוח ד' אשר עליו מעולם.

אמנם בהכרח יהיו סעיפי העבודה נחלקים, ותחת אשר "העולמיים" שבנו הנם משיגים ביותר את העוז החיצוני ואת הברק היפיפה שבתרבות המודרנית, שהיא באמת רק אור של עץ ריקבון, שאמנם נוכל ללכת מעט איזה צעדים לאור כהה זה במהלכים המעשיים, אבל הנטיה החזקה מוכרחת להיות התעודדות הרוח הישראלי בפנימיותו, עם יסוד ישיבות והרחבת תורה במובן רחב ומרומם, הכולל את כל מקצועות התורה כולם, מדבר קטן עד דבר גדול, משובצים בשיבוץ עוז גופני ונפשי, כראוי לגוי קדוש ההולך באור החיים ומתעורר לחיים איתנים גם במובן המדיני והמלכותי. וראשית המעשה צריך להיות ההתאגדות של כל נאמני הרוח הדוגלים בשם ד' ותורתו, הנושאים את נפשם למטרות העליונות של הגאולה, המתחלת לישראל ומקפת והולכת את כל שדרות האדם, אשר כל תוי החיים, המוסריים והחברותיים, הספרותיים והאמוניים, הנה הנם סעיפיו.

כעת קשה לי לדבר בפירוט של פרטים, אבל ההתאגדות והתחלת הדיבור הספרותי, עד כמה שאפשר לסגננו יפה ולהעלותו במעלות החיים והקודש, זאת היא ראשית החובה. ועל כן חברים ואמצעיים כספיים הם העומדים על הפרק בראש, והם כמובן תלויים זה בזה. לא נבוז לכל התחלה קטנה ולא נסוג אחור משאיפה היותר גדולה ורחוקה, וד' עמנו.

שמורה יש אפשרות להשיג פה איזה משקל קטן, אבל ספק גדול הוא, אם נוכל להשיג גם להמשלח, לעת שאוכל נפש יקר הוא בכל מקום, הנני מצפה למכתבך המפורט, ונקוה לבשורות טובות משמחות לב חדשים לבקרים בעז"ה[20]. לע"ע[21] אקצר ואומר שלו' כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועת ד' ואומץ ישעו מיחל הצלחתך ותפארתך בכט"ס[23],

אברהם יצחק ה"ק

שלו רב לאהובינו היקר הר"א[24] קמחי נ"י וכא"ל[25] באה"ר[26], וכן לידידנו הנעלה מוהר"מ[27] ויסבורד וכא"ל שי'. למורת רוחי לא באו עדיין התפילין מעשי ידי בני א"י[28] מאלכסנדריא, מפני מניעות הזמן, ונקוה שיבאו בקרוב אי"ה[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כתי"ק - כתב ידו הקדושה

9. אאמו"ר - אדוני אבי מורי ורבי
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ע"ז - על זה
12. ד"ר - דוקטור
13. נ"י - נרו יאיר
14. ע"ד - על דבר
15. ג"כ - גם כן
16. מהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שי' - שיחיה
18. שלו' - שלום
19. ע"י - על ידי
20. בעז"ה - בעזרת השם
21. לע"ע - לעת עתה
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. בכט"ס - בכל טוב סלה
24. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
25. וכא"ל - וכל אשר לו
26. באה"ר - באהבה רבה
27. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
28. א"י - ארץ ישראל
29. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה

הרב קוק מבקש מכל בני המשפחה לכתוב, ושואל על המושבות. 'ריש מילין' הוא 'כספר חתום' לרבים, ות"ח אחד התחיל לכתוב עליו פירוש. בלונדון הרב קוק יושב 'בכבוד גדול והשפעה רבה'. הרב קוק פרסם בעיתונים שהסוחרים יקנו רק אתרוגי ארץ ישראל.

עיקרי הדברים

- בקשה למכתבים.
- 'ריש מילין'.
- כבוד בלונדון.
- אתרוגי ארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב אדר תרע"ח[2].

אח יקר ואהוב הרה"ח[3] מוהרשח"ק[4] שליט"א[5] ורעיתך היקרה וכל צאצאיכם לטובה ולברכה ואוי"ט[6] וכל טוב סלה.

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שימחתנו יקירי במכתבך היקר, אשר היה לנו למשיב נפש, אמנם יותר מדי קצרת, כי צמאים אנחנו לדעת מכל פרטי ענינכם, ומשלומם של כל אחד ואחד מכם הקטנים עם הגדולים. ומה מאד יהי'[9] גדול חסדכם, אם כל המושכים בעט סופר מכם יואילו לשמחנו בכתב ידם, הבנים והבנות שיחיו כולם לברכה. ומה מאד תגעגע נפשי לדעת מהתפתחותם של הצעירים שיחיו, במשך הימים הרבים אשר עברו עלינו בלי ידיעות מפורשות, ישמחנו נא ד' בישועתו לשבוע נחת מכלכם בכט"ס[10].

ע"ד[11] הרעיון הירושלמי, כמובן שהנני סומך על ידיעתכם הפנימית, ועוד חזון למועד בע"ה[12]. מאד אשתוקק לדעת משלו'[13] המושבות ועניניהם כעת, בקודש ובחול, דברים נדפסים עוד א"א[14] כעת לשלוח.

הדפסתי פה חוברת קטנה בשם ריש מילין, בענינים רזיים, שלמעמיקים הוא נושא גדול, אבל לרוב הקוראים הרי הוא כספר חתום. ת"ח[15] אחד התחיל לכתוב עליו פירוש ארוך, אבל לא עלתה בידו להדפיסו.

אכפיל את בקשתי שלא לקמץ במכתבים, ולכתוב בפרטיות, ולהתענין במה שאפשר להתעסק בפועל בעניני הטבת המצבים ההרוסים של הכלל ושל הפרט, כאשר העירותי במכתבי הקודמים. מצדנו אין מה לכתוב כ"כ[16] בפרטיות. ב"ה שאני יושב פה בכבוד גדול והשפעה רבה יותר מאשר חשבתי לאפשרות בתור נודד בגולה. ב"ה על חסדו ועיני ולבי נשואות הן ליום אשר יחננו ד' לשוב אל הקודש, לעבוד שמה

עבודת ד' ועמו, לברכה והצלחה. צב"י[17] יושב כעת בס'[18] גלין, הוא הולך ומתפתח לפי מדתו בהדרגה, יראנו ד' בישועתו לראות ממנו נחת ומכל יקירינו שי'[19]. ע"ד מסחר אתרוגים הגיעני מכתב של הצעה ממר שכויץ נ"י[20] והודעתי פה בעתונים להעיר את הסוחרים שרק עם אתרוגי א"י[21] יהיה להם יחש, וראוי לעבוד בדבר בשקידה.

מוטרד אני מצדדים שונים בעבודת חוץ ופנים. והנני חותם בכל חותמי ברכות בצפיית ישועה ואהבת אמת כנפשך היפה ונפש אחיך דבק באהבתך ודוש"ת[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

זה מימים הגיעוני מכתבים מהרד"ב[23] ומחיים שי'. ב"ה על שלומם וכא"ל[24].

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. מוהרשח"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, ח, ק (למשל: שמואל + חיים + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ואוי"ט - ואורך ימים טובים
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. יהי' - יהיה
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. ע"ד - על דבר
12. בע"ה - בעזרת השם
13. משלו' - משלום
14. א"א - אי אפשר
15. ת"ח - תלמידי חכמים
16. כ"כ - כל כך
17. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
18. בס' - בספר
19. שי' - שיחיה
20. נ"י - נרו יאיר
21. א"י - ארץ ישראל
22. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
23. מהרד"ב - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

'עוד לא פותח הסמדר, אבל עומד הוא להיפתח'. מתוך 'דכאות ארץ העמים' הרב קוק מתעודד מאור ארץ החיים. חפצו לרומם את 'דגל ירושלים' ולאגד את כל יראי ה' וחושבי שמו. הרב קוק מבקש לדעת על בריאותו של הרב חרל"פ.

עיקרי הדברים

- הסמדר עומד להיפתח.
- 'דגל ירושלים'.
- שאלה לבריאות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז אדר תרע"ח[2].

עזר מקודש, וסעד מציון יבא ויערב לכבוד אהובי מחמד נועמי הרב הגאון, אוצר סגולת קודש, כליל פאר טהרת אמת מוהרי"מ[3] חרל"פ[4] שליט"א[5], וכא"ל[6] בכלל ובפרט, חיים שלו'[7] וברכה עדי עד.

אחדשה"ט[8] באה"ר[9] ונאמנה.

עוד לא פותח הסמדר, אבל עומד הוא להפתח. ואם הרמונים לא הנצו עדנה, אבל שטפי זרמי חיים הנה באים ונוהרים להניץ נץ קודש קדשים, וזוהר מכתבי קדשיו, הופיעו לעיני והקשבתי בהם רב קשב, ודיוקן חביבות קדשו נגד עיני מאיר הוא בהוד תפארתו, וממעמקי הגלות, ומדכאות ארץ העמים, מערפלי טומאת גושה ואוירה, הנני מתעודד לנוגה ברק אור החיים המופיע מארצות החיים לעורר רחמים רבים, בצפיית ישועה, לשיבת שבותינו למרום הר קדשו, לצאת ברכוש גדול מתוך המאפליה לאור אורים, ומעלת חביב לבי כתר"ה[10] ירומם אף ינשא, בעז שמחת גילת אל, אלהי אמת, ושיחת קודש של תפילת ישרים במקום קדוש משכני עליון תוסיף עלינו נהרה, לשמע קול מבשר ואומר חוסן ישועות חכמת ודעת קדושים, ופלגים ישטפו, ונהרים רחבי ידים ישאו קול דכים, לשגב ישע כל נדכאי רוח, הנה זה עומד אחר כתלנו.

והנה אמיץ ואדיר הוא חפץ לבבי ומגמת פני לרומם את דגל ירושלים, לאגד את כל יראי ד' וחושבי שמו, לאהבת חמדת קודש, ועל משכילי עם הצמאים לאור דעת ד', הנגשים אל הקודש ברוח חכמה וטהרת לבב, בעז גבורה ורוויית שעשועי קודש קדשים, יאיר אור חיי עולמים, להוציא ממסגר אסירי עולם, וכל נקודות החיים בכל מקומות פזוריהם, יעלו ויראו יזהירו ויאירו כעצם השמים לטהר, וממרומים יופיעו חיי נשמות, המתמלאות נהרה, שעתידות הן להבראות ולבא בעם נברא, אשר יהלל י-ה בכל מעבדיו, ופרץ מים כבירים ישטופו באהבת נעימת חמדת ידידות ארץ חמדת עולמים, ומעגליה

ירעפון דשן, להשביע נפשות שוקקות, וחסד ד' מעולם עד עולם יאיר, לברוא ניב שפתים, המבשר צבא רב שלום שלום לרחוק ולקרוב ברפואת אמת ומרפא לנפש.

והנה כעת לפי הזמן והמקום אי אפשר להאריך בדברים מפורשים ומבוארים באר היטב, ואני תפילה, יחנני ד' בחן חסדו, ובטהרת מי פלגיו, בתשובה עליונה יטהרני, להשיבני אל הקודש, ולחדות בחדות אור תורה ומתק יראת ד' טהורה, לרומם נס קודש קדשים על מכון הר ציון וכל מקראיה, כנפשו היקרה ונפש אוהב דבק בכל מעמקי לבב בעז חבת ידידות שפעת נועם קדשו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נא להודיעני ממצב בריאות גופו הטהור, אשר אקוה שיתחזק בכל עז, איתן וערנן יהיה בעז ד', מחיה חיים, נותן עז ותעצומות לעם, לעולמי עולמים.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
4. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שלו' - שלום
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

קמחי כתב שהרצי"ה מבשל לעצמו כל השבוע, וזה מדאיג - איך הרצי"ה מתכלכל בצורה בריאה?

עיקרי הדברים

- דאגה לתזונת הרצי"ה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ' אדר תרע"ח[2].

בני יקירי שליט"א[3], מאד אנו מחכים על מכתבך המפורט, להודיענו מכל פרטי מצבך, קבלתי מכתב מאוהבנו ר"א קמחי נ"י[4], ובסדרי הנהגתך הוא כותב שכל השבוע הנך מבשל לעצמך. ידיעה זו הטילה עלינו דאגה ע"ד[5] המצב שלך, כי הלא אינך רגיל להיות מבשל, ומי מבשל בעדך, ובאיזה אופן אתה מפרנס את כלכלתך, בצורה המתאימה אל הבריאות וההיגינה בעה"י[6].

הננו מצפים ג"כ[7] לקבלת מכתבים מאה"ק[8], כעת מתעכב מעט והשי"ת[9] ישמיענו בשורות טובות ויחננו לעלות לציון ברינה ושמחת עולם. והי'[10] זה שלו'[11] כנה"י[12] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[13],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. נ"י - נרו יאיר
5. ע"ד - על דבר
6. בעה"י - בעזרת השם יתברך
7. ג"כ - גם כן
8. מאה"ק - מארץ הקודש
9. והשי"ת - והשם יתברך
10. והי' - והיה
11. שלו' - שלום
12. כנה"י - כנפשו היקרה
13. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** ברכה ל'יועד הצירים' (משלחת ויצמן לארץ)

'שלוחינו הקדושים... קדושה היא מלאכותכם': הם 'שלוחי כלל ישראל', ו'שלוחי דרחמנא'. עליהם לכבד את 'כל קדשי ישראל', ולא לחזור על טעויות שליחים קודמים שפגעו ברגשות הכלל. שתהיה אהבה שווה ל'ישוב הישן והחדש'. שיתאכסנו באכסניות יהודיות. שלא יעלו להר הבית - 'טמאי מתים אנחנו' - אלא יעמדו 'לפני הכותל המערבי'. כמו זקני הכהונה לכהן הגדול: 'משביעין אנו עליך'.

עיקרי הדברים

- שלוחי כלל ישראל.
- כבוד הישוב הישן והחדש.
- איסור עלייה להר הבית.
- שבועת הכהן הגדול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ח אדר תרע"ח[2], לונדון.

ברכתי נתונה לכם, שליחינו הגדולים חבר מלאכות-הקודש לכונן ארץ-אבות, ברכת-ד' על דרככם, שליחינו היקרים, שליחינו הקדושים, קדושים אתם, כי קדושה היא מלאכותכם. צאתכם לשלום, ובואכם לשלום, יהי'[3] מסעכם לשלום, ובואו לשלום על אדמת-קדשנו הנעימה והחביבה, אשר עיני כל ישראל מדור-דורים בכל מעמקי-נשמותיהם בכל להבת עז ידידות אליה הן נשואות. בטוח אני בהצלחת משלחתכם, מלאכות נכבדה, תפילות של דורות עולמים הולכות הן עמכם, ואם לעיני בשר לא יראה עדנה אותו עמוד-האש העומד ללכת לפני מחנה-ישראל, להאיר להם את כל מחשכי הלילות, שהוא הולך לפניכם, אבל נכון הדבר ויציב שהכח האיתן של אור-הקודש הולך הוא עמכם, כל אשר לו עינים פקוחות רואה אותו בעוצם תוקף בהירות זהרו.

בא תבאו, מלאכות יקרה, להצלחה לארצנו הקדושה, בתור שליחים של עמנו עם-הקודש, תתרוממו לאותה המדרגה הגבוהה של תפקידכם הנכבדה, תיכף בצעד כפות-רגליכם על אדמת-הקודש יאיר רוחכם לפחות קוי-אורה מאותו עמוד-האש ההולך לפניכם, יאיר באור-קדשו את כל מערכות נשמתכם. תבינו ותשכילו, שליחים גדולים, כי לא אנשים פרטיים אתם כעת, לא שליחים של איזו חברה ואגודה, איזו שתהי'[4], לא, כי שלוחי-ציבור אתם, שלוחי כלל-ישראל. ואותו החסרון, שעוד לא השתכללנו עדיין עד כדי היכולת לאשר את משלחתכם בדרך רשמי ובצורה תכניתית, מאת כל כלל ישראל הגוי כולו, זה החסרון הבא מסבת חולשתנו הזמנית, הוא מרומם עוד את ערככם הנעלה ואת ערך המשלחת שלכם, להציגכם בתור שלוחי-דרחמנא, מלאכי-קודש שלוחים המתמנים מתוך הרגש הבא מתוך הנשמה הלאומית, מתוך ההקשבה הפנימית, הישראלית של כל הזמנים והתקופות

התולדתיים, מתוך אותו כח הקודש הכח האלהי המנהיג את העולם כולו, כוחו של שומר ישראל אשר לא ינום ולא יישן, בכח עליון זה נמסרת לכם משלחתכם הגדולה לאומתנו הקדושה כולה.

בתור שלוחי הכלל, תבינו איך לכבד את כל קדשי הכלל כולו, כל קדשי ישראל, בטח תהיו מנועים מאותם החסרונות אשר נפגעו בהם שליחים אחרים קטנים, הרבה קטנים מכם, בזמנים שהיו קטנים הרבה מהזמן הגדול והקדוש הזה, בעת אשר באו לא"י[5] ולא התחשבו כראוי עם רגשות-הנפש של הכלל הישראלי וחיי קדשו - העירו בשעתם אי-אמון אי-חפץ אצל הכלל, שהי'[6] למפגע למחשבות הטובות של השלוחים ההם, שבגלל זה פגעו במכשולים על דרך התגשמותן. אבל אתם שלוחי ציבור הגדולים, היו נשאים וגדולים במעמדכם ובתפקידכם, אתם בטח באהבת-אחים תתנהגו עם כלל ציבורנו שם בארץ אבות, אתם תישרו את מבטכם, באהבה שוה לשתי המחלקות הכללית של ישובנו אשר יש לנו בא"י[7], הישוב הישן והישוב החדש, ששניהם יחדו הנה הנם הגורמים של עתידנו המוצלח של החיים הבאים בעדינו על אדמת הקודש.

אתם בטח תתאכסנו באכסניות של אחינו בני-ישראל ולא תסורו לאכסניות נכריות, כאשר עשו שלוחים אחרים שהמשיכו בזה עליהם מרירות גדולה. אתם בטח תתנו כבוד בתם ובהוד לכל קדשינו, אתם תהיו אורחים ומבקרים גבוהים של המקומות הקדושים שלנו ולא תשכחו לקדש את הנקודה המקודשת קדש קדשים של ארצנו הקדושה, זהו מקום-המקדש, באותה יראת-הכבוד הגדולה שכל כלל-ישראל כולו בכל הדורות מקדש אותו מזמן חורבן בית-מקדשנו, להזהר מלדרוך על המקום הקדוש יותר מהגבול המסומן שאנו מותרים לדרוך עליו על פי משפט התורה. טמאי-מתים אנחנו, ועד הזמן אשר תבוא טהרתנו, בעת אשר הישועה השלמה תופיע, אין אנחנו דורכים במקום הקודש, רק עומדים אנחנו באימה ופחד, בגודל-רוח ובטחון נמרץ, לפני "הכותל המערבי" ושם שופכים את לבנו, את הלב הישראלי. הרגישו שלוחי ישראל הגדולים הכירו את גדלכם, את הגדלות הישראלית שלכם, בתם לבב, רכשו לכם את האימון של כל מפלגותנו על אדמת-הקודש, הניחו בהצלחה את אבן-היסוד להבנין הקדוש של אחדות האומה בארץ-מכורתה ובנחלת-עולמים שלה.

בהצלחה, בהצלחה, סעו שלוחים יקרים בברכה מציון ומקודש. באותו הבטוי שזקני-כהונה היו אומרים לכהן הגדול בערב יום הכפורים עם חשיכה - אנו אומרים לכם: "אנו שלוחי בית-דין ואתה שלוחנו ושליח ב"ד[8], משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית-הזה, שלא תשנה דבר ממה שאמרנו לך, הוא פורש ובוכה והם פורשים ובוכים" במצב כזה מוצא את-עצמו כל מי שעומד במעמד היותר נשגב שברצינות בשעה רצינית, באותו מצב אנו מוצאים את עצמנו ובאותו המעמד הרציני אתם עומדים שלוחים רמי-ערך. בדמעות-גיל אני מברך אתכם: יהי מסעכם לשלום ולהצלחה ובאו ברב שלום ובהצלחה על אדמתנו הקדושה והאהובה, והביאו שלום והצלחה ומלוי רצון לכל עמנו האהוב, עם הקודש הגוי כולו. שאלו שלום ירושלם ישליו אוהביך. יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך, למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך למען בית ד' אלהינו אבקשה טוב לך. היו איתנים ומשוגבים מאוזר ישראל בגבורה ומפוארים תהיו מעוטר ישראל בתפארה. כברכת המסור להדרת-כבודכם בכל לב המצפה לתשועת-ד' בגאולה הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. יהי' - יהיה
4. שתהי' - שתהיה
5. לא"י - לארץ ישראל
6. שהי' - שהיה
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ב"ד - בית דין

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט אדר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב שלום יצחק לויטן, רב כריסטיאניה

הרב קוק מצטער שההשתדלות למצות לא הועילה. 'דגל ירושלים': עיקר העבודה עכשיו היא ההתארגנות. בתחילה - עיתון. המגמות: תמיכה בת"ח, ישיבות, מושבות על פי תקנות היהדות, וספרים לחיים החדשים. סניפים: 'בנות ירושלים' לנשים, 'צעירי ירושלים' ו'פועלי ירושלים'.

עיקרי הדברים

- מצות.
- מגמות 'דגל ירושלים'.
- סניפים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ט אדר תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכ'[5] ידי"נ[6] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[7] מו"ה[8] שלו' יצחק לעוויטאן שליט"א[9], האבד"ק[10] כריסטיניא, יצ"ו[11], וכא"ל[12] שוי"ר[13]. אחדשה"ט[14] באה"ר.

יקרת מכתביו עם הטשיקים לצדקה הגיעו לידי. וע"ד[15] המצות צר לי מאד שהשתדלותנו לא פעלו, ומי יוכל לדון וגו'[16]. ודי ישלח להם מקודש עזרם, ובודאי לא יעזבם ד' אשר לא יעזוב את חסידיו, ואחד המרבה וכו'[17], ואחר כונת הלב הם הדברים. ובודאי נתן כת"ר[18] איזה עצה טובה לעדת קדשו איך להתנהג בשעה"ד[19] כזאת. ודי ירחיב צעדינו ללכת בהרחבה בדרישת פקודיו לשמור ולקיים כל מצותיו באהבה, ובהידור ולישרי לב שמחה.

וע"ד "דגל ירושלים" עיקר העבודה כעת היא ההתארגנות, של כל יראי ד', לעבודת הקודש, של גאולת הארץ ובנינה. וע"י[20] קיבוץ הכוחות כלם נגלה את דעתנו הכללית של כל ישראל, שיסוד האומה בארצה הוא בנוי על רוח ד' וקדושת תורתו שהיא חיינו לעולמים. והפרטים רבים הם שיבאו בע"ה[21] בקרוב. וראשית המעשה יהיה קביעות עתון בשם דגל ירושלים, לברר את צדקת המחשבה של כל שלומי אמונים, ותביעתם הקדושה לדרוש את אור ד' על אדמת קדשו. וכל אשר יתרבו האגודות, וכל אשר יתגדל כח התומך, ע"י[22] נתינת שקלים של החברים, כדי שלא יהי'[23] מעצור בהפרופגנדה, כן יתקדש שם שמים, והאתחלתא דגאולה אשר התחילה להתנוצץ תהיה לאור נוגה הולך ואור עד נכון היום בע"ה. המגמות הראשיות הן: א) תמיכת ת"ח[24] וגדולי תורה ביחוד, ב) התיסדות ישיבות גדולות וקטנות ושכלולן ברוח קדושה וטהרה, ג) יסוד מושבות באישור תקנות ע"פ[25] קדושת היהדות, ד) עריכת ספרים מועילים לצרכי החיים החדשים הבאים עלינו לטובה בבנין האומה בארצה. סניפי ההתאגדות הכללית הזאת יהיו, א) בנות ירושלים בעד נשים צדקניות, שחלקן גדול מאד בזכות הגאולה, ב) צעירי ירושלים, מהדור הצעיר שלבו מסור לקדושת ישראל לדגול בשם ד', ולהחיות

בקדושה את היסוד הלאומי, ג) פועלי ירושלים, להכניס את כל הכח העובד והפועל של ההמון הישר, הנוהה אחר ד' וחפץ להחזיק במעוז היהדות האמיתית.

ועוד רבים רבים מאד הם הרעיונות העתידים להתגשם בעז"ה[26] ע"י קיבוץ הכחות, ומאד ישכילו לעשות אחינו הרחוקים במדינותיהם כשייסדו אגודות ויתקשרו בשלום שקליהם למרכזנו, ועצת ד' תופיע עלינו ברב חסדו, ובישע ימינו נושע לעולמים.

והנני בזה ידי"ע[27] דוש"ת[28] חותם בברכת חיים ושלו'[29] וזרע חייא וקיימא עם האשה אשר הוכיח ד' לו נ"ב[30] הרבנית תחי'[31] לאוי"ט[32] ברב נחת וכט"ס[33], ויחוג בדיצות את חג המצות ברב עז וחדוה, כנה"י[34] ונפש ידי"ע דוש"ת באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ"ב. יכתב נא כת"ר בטובו לגיסי הגנ"י[35], וד"ש[36] בעדנו ויטיב נא להודיענו כשיקבל מהם תשובה בע"ה, ידי"ע הנ"ל[37]. ד"ש[38] מבית לבית ברב טוב סלה,

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. האבד"ק - האב בית דין קהילת
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. שוי"ר - שלום וישע רב
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. וע"ד - ועל דבר
16. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. בשעה"ד - בשעת הדחק
20. וע"י - ועל ידי
21. בע"ה - בעזרת השם
22. ע"י - על ידי
23. יהי' - יהיה
24. ת"ח - תלמידי חכמים
25. ע"פ - על פי
26. בעז"ה - בעזרת השם
27. ידי"ע - ידידו עוז

28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
29. ושלו' - ושלום
30. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
31. תחי' - תחיה
32. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
33. וכט"ס - וכל טוב סלה
34. כנה"י - כנפשו היקרה
35. הגנ"י - הגאון נרו יאיר
36. ודי"ש - ודרישת שלום
37. הנ"ל - הנזכר לעיל
38. ד"ש - דרישת שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ר"ח ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

יש להרחיב את דרישת זכויות האומה, אבל צריך דגל שגם הרחוקים מהתנועה הלאומית ישתתפו בו - אלה שלא ייכנסו אפילו לימזרחי'. לכך הדפיס את 'דגל ירושלים'. האיגוד יביא לימוסר ציבורי' שיזהיר את העסקנים הרשמיים מחילול קודש. הברכה למשלחת פורסמה ביאקספרס'.

עיקרי הדברים

- רוחב הדרישה.
- 'דגל ירושלים' לרחוקים.
- מוסר ציבורי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ר"ח ניסן תרע"ח[2].

לכבוד רב חביבי המאיר הגדול לממשלת התורה והחכמה, טהור דעה ובר לבב. מוהר"ר[3] זאב יעבץ שליט"א[4].

שלו'[5] רב עד העולם.

יקרתו השני' קבלתי, והנני תמים דעים עם הדרת כת"ר[6] שעלינו החובה להתאמץ בגילוי דעת להרחיב עד כמה דאפשר את גבול הדרישה של זכיות אומתנו על ארצה, ובצורה חיובית עלינו להודיע ברבים להוציא מלבם של אלה המשתדלים להמעיט את הדמות הלאומי, ואת זרם החיים הבא ושוטף להופיע ראשית גאולה, לעכב את מרוצתו. אבל כדי להכין יסוד שגילוי דעתנו יהיה דבר המתקבל על דעת אלפים ורבבות אחינו הקשורים בקשר הקודש של מורשת אבות באמונת אומן, ראוי לנו לשא נס כזה שישתתפו בו גם אלה אשר היו רחוקים מהתנועה הלאומית, מפני שאינם יכולים לסבול צורה חולונית בחיי הכלל של גוי קדוש, והם הם אלה אשר לא יכנסו בשום אופן אפילו להאורגן המזרחי מפני הזיקוק שיש לו עם הציונות הרשמית, שצדה החולי מבולט הוא כבר יותר מדאי. ולשם כך הדפסתי את המכתב דגל ירושלים, והנני מקוה ממנו בע"ה[7] תוצאות טובות.

והנני קורא את כל בעל וגדול בעמנו לתמוך בידי הכהה בהשתדלות זאת. ומה מאד אשמח אם הדרת כבודו ימנה בין סומכי ומחזקי מפעל זה. וע"י[8] האיגוד הזה אקוה שמוסר ציבורי יהיה יוצא לאור, עד שיוסרו העסקנים הרשמיים, ויזהרו לפחות מחלול קודש בגילוי פנים, כי ידעו שיש כח צבורי ההולך ומתרכז בשם אור ד' וקדושת תורתו, על הככר הלאומי. אולי ראה כת"ר את ברכתי להמלאכות שנדפסה בהעקספרעס, ומכתב כזה ממש שלחתי להם כתוב עברית. יתן ד' ויפעלו הדברים, לאושר עם ד' העומד על משבר לידת גאולתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[9] כנה"ר[10] ונפש ידי"ע[11] קשור באהבתו ודוש"ת[12] כה"י[13],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. כת"ר - כבוד תורתו
7. בע"ה - בעזרת השם
8. וע"י - ועל ידי
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כנה"ר - כנפשו הרמה
11. ידי"ע - ידידו עוז
12. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
13. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מבקש מיעבץ להרגיע את אנשי 'המזרחי', ש'דגל ירושלים' אינו דוחק את רגליהם, אלא מבצר אותם. מכתבו פורסם בעיתון ברוטרדם. כנראה גם גדולי רבני רוסיה הגיעו להכרה שנחוצה הופעה חדשה. הרב קוק כתב לרב הראשי על תמיכה ביהודי פולין.

עיקרי הדברים

- הרגעת 'המזרחי'.
- פרסום בהולנד.
- יהודי פולין.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ו' ניסן תרע"ח[2].

שלו'[3] רב לכבוד רב חביבי המאור הגדול לתורה ולתעודה, ולתולדות ישראל ויהודה, מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5].

אחדשה"ט[6] באה"ר[7].

לשמחה תחשב לי חליפת מכתבנו, ושעשועי נפשי הם דבריו הנחמדים האמורים בדעת וטהרת לבב, ואלפי תודות אגיש לכבוד ידידי כת"ר[8] על כל הערותיו הנכבדות. והנה ע"ד[9] הסיוע אשר העירותי את לבב הדרתו שאקוה מאתו לחיזוק "דגל ירושלים", כמובן שחס לי להטריח את כבודו הנעלה בדברים פעולתיים, לריוח גדול אני חושב את הבעת הרצון שלו להתאגדות הזאת, אשר אולי יקרה הדבר שאיזה נכבדים מהמזרחיים יזדמנו עמו, ויוכל להרגיע את לבבם ולהסיר מהם את פחדם, בחשבם שדגל ירושלים, שהוא קורא להתאגדות שלמי אמונים בישראל, הוא כדוחק את רגלי המזרחי, מה שבאמת הוא רק מבצר את מעמדו עוד יותר, וסולל בעדו מסילה למשאות נפש יותר רחבות. ואם באיזה רגעי הפנאי יאבה כת"ר לכתוב את השקפתו על הצורך של ההתאגדות הזאת, והבנתו הברורה, ביחושה הטוב אפילו אל התנועה הלאומית בכלליותה, וק"ו[10] להמזרחי שתוכן הקודש סוף כל סוף הוא מובע בה, באיזה שפה שיבחר, עברית, או אנגלית, או יהודית המדוברת, אם מר רגיל לכתוב בה, חושב אני שיהיו הדברים לתועלת. בעתון אחד בהולנד, בראטערדאם, נעתק מכתבי כמעט כולו, בהערה לשימת לב לענין זה, אולי תתעורר סוף כל סוף התחיה בנקודתה היותר יסודית, שהיא בלבם של שומרי מורשה בישראל, שרק אז נוכל בבטחה לחכות על תוצאות משמחות לב מכל גלגלי התנועה מרחוק ומקרוב.

את דעתם של גדולי הרבנים מפורסמי הדור ברוסיא לא אוכל לדעת כעת כמובן, אבל חושב אני, שסוף כל סוף באו לידי הכרה שאיזה הופעה חדשה מצד ראשי הנושאים של אור הקודש, מוכרחת להופיע,

ואולי תהיה התאגדות זו מכוונת לדעתם. ורגלים לדבר יש לתקוותי זו, מאיזה נסיונות שברחו מהם בתחילה, ואחרי עבור זמנים במרירות לב באה עליהם הסכמתם.

אקוה שכשתוסד הועידה המנהגת, שאקוה שתצא בע"ה[11] אל הפועל במשך חודש זה המוכן לגאולה נוכל לגשת לאיזה פעולה מכתבית בענין שהציע כבוד אדוני. ע"ד האפשרות להגיע את התמיכה לאחינו בני פולין, כתבתי מזה, להטשיף רבי דפה, שיש לו הכרות בחוגים המעשיים בישראל ובגוים, וארא אי"ה[12] דבר מה ישיב, אולי יהיה אפשר לעשות בזה איזה צעדים לרוחתם של אחינו האומללים, שפצעי לבינו דם יזובו בזכרנו את גורלם, והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות, ינוב בשיבה טובה דשן ורענן, ויחוג בדיצות את חג המצות הבעל"ט[13], ויה"ר[14] שההשתא הכא לשנה הבאה באדי"ש[15], השתא עבדי לשנה הבאה ב"ח[16], יתקיים בנו בכל מלואו וטובו באמת ובתמים, כיד ד' הטובה, כנה"ר[17] ונפש אחוז באהבתו הנאמנה ודוש"ת[18] בכל לונ"ח[19],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. לא להמלכות כתבתי ברכה, כי"א[20] להמלאכות שנסעה לא"י[21], והיא נדפסה בהעתון "עקספרעס". אם לכת"ר[22] נמצא בה חפץ אשתדל בל"נ[23] להשיג את העלה ההוא ולשלחה אליו, בכבוד. אנכי הזכרתי את הדבר לכת"ר רק מצד פגישת מחשבותינו באיזה נקודה שם.

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. ע"ד - על דבר
10. וק"ו - וקל וחומר
11. בע"ה - בעזרת השם
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. באדי"ש - באחרי דרישת שלום
16. ב"ח - בן חורין / בני חורין; "בב"ח": בשר בחלב
17. כנה"ר - כנפשו הרמה
18. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו
19. לונ"ח - לנחמת ציון
20. כי"א - כי אם
21. לא"י - לארץ ישראל
22. לכת"ר - לכבוד תורתו
23. בל"נ - בלי נדר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב יעקב הכהן יפה, מנצ'סטר

הסבר מפורט ל'דגל ירושלים': (א) כמותי - לאפשר לכל ירא ה', גם לאלה שאוסרים להצטרף לציונות ולמזרחי, להשתתף בבניין; (ב) עיקרי - 'אש הקודש חסר מן הציונות', וקביעתה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת' היא 'התבוללות מסוכנת', ו'המזרחי' המתון לא יוכל לשנות זאת; (ג) מטרה אחרונה - אם העמים יראו שהתנועה חילונית, הפוליטיקה עלולה לסגת. 'אם כל העמים ילכו איש בשם אלוהיו... אנחנו נלך בשם ה'. בכל זאת יש ל'מזרחי' תפקיד, והרב קוק מוכן לחזקו.

עיקרי הדברים

- ריבוי משתתפים.
- אש הקודש חסרה בציונות.
- חשש לנסיגה פוליטית.
- תפקיד המזרחי.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ז' ניסן תרע"ח[2].

כבוד ידי"נ[3] מתו' הרב הגאון המפורסם סוע"ה[4] רב פעלים מוהר"י[5] יעקב הכהן יפה שליט"א[6], רב בק' מאנשעסטער יצ"ו[7].

שלו'[8] וברכה באה"ר[9].

ממכתב כת"ר[10] ידידי הנני רואה, שלא חנן את מכתבי הגלוי באותה ההתעמקות שקיויתי מכשרונו הנעלה, ע"כ[11] אני מוכרח לפרש קצת הדברים הכלולים שם כבר, המטרה הראשונה הכמותית של ד"י[12], היא לא מטרה מקומית, כ"א[13] כללית, בצפיה שתתפשט במלוא רוחב ארצות, ובשביל כך הננו מוכרחים להרחיב את פתחיה, עד שכל איש ישראל, המוקיר את חיי הנשמה הישראלית והמכיר שנושא הקודש דוקא הוא הנו היסוד המגמתי של כל מערכת החיים הלאומיים שלנו, יוכל להתאגד עמנו ולעבוד אתנו יחד על הככר של התחיה הלאומית בארצה, מה שאי אפשר לנו לקוות אם נעסוק רק באגודות "מזרחיות". ואפילו אם נאמר שבעיר אחת או ערים אחרות, שההתנגדות להציוניות מצד הבלטת החול שלה לבדו לא העמיקה כ"כ[14] את שרשיה, יהיה אפשר לאגד את כל החרדים אל המזרחי, אבל בשום אופן לא יצא הדבר אל הפועל במחנה ישראל הכללי בהמקומות שהתורה והיראה מתנוססות שם לאות ולמופת, בייחוד בגלילות שהתרכזו בהתנגדות גדולה להציוניות מפני שאומרים שביטוי החול שלה הוא מנוגד לרוח ישראל, והמזרחי הלא מאוגד הוא בהציוניות הכללית. ואותם הרבבות שהם חושבים לאסור להם להשתתף בהתאגדות הציונית, מה תהא עליהם?

וכי נוכל לעזוב אותם בשעת כושר נפלאה זו שלא יתנו יד לבנין האומה? או נשים בנפשנו שקר שנוכל להעבירם על דעתם הפנימית המושרשת בהם בהתעמקות של קדושה ואמונה חודרת? ע"כ ד"י נחוץ לנו

לא רק מצד שמו כ"א מצד נתינת אפשרות לכל בן ישראל להכנס בעבודת התחיה. זהו הטעם הכמותי שרמזתי במכתבי הקודם לכתר"ה[15].

והשנית, והיא היותר עיקרית, שבאמת אש הקודש חסר הוא מן הציוניות במצבה הנוכחי, והמזרחי שתכונתו היא תמיד נוחה ומתונה, וכך יפה לו על פי ערכו, לא יוכל להשפיע על הציוניות הכללית שתחדש את דרכה הסלולה לה מאז, "שהציונות דבר אין לה עם הדת", שנשתרש בציונות הרבה מאד, ונשארה הדת בהתוכן הלאומי בתור דבר פרטי, וזאת היא באמת התבוללות מסוכנת לישראל. המזרחי לא היה יכול להתנות עם הציונות הכללית, שתעקור מתוכה את התכונה הזאת, וע"כ[16] הולכים הדברים ממילא ומחזקים את העיורון הזה, כאילו באמת ככל הגויים וכו'[17], שהיסוד התחיתי הלאומי שלהם הוא כולו חול בכוח אנושי וכשרונו המוגבל. אמת הדבר, שאם היתה הציונות מתחדשת כעת לא היתה מחליטה החלטה זרה זו, מפני שע"פ[18] הטבע של התנועה בהיותה מתקרבת לחוגה המעשי בתור תנועת עם מיד היו מכירים מה שהטבע העממי הישראלי דורש; אבל אז בהיות כל הדברים מעוטים בעלטה, וכ"א חזה בציונות את חזון רוחו, לא יכלו ה"מודרניים" שלנו להבין אחרת כ"א שהציונות היא הכנסת זרם לאומי אירופי בכנסת ישראל, והמודרניות האירופית הלא היא רוצה בכל עוז לקרוע את הציבוריות החברתית מן הדת, ע"כ גם בציוניות צריך להיות כך לפי דעתם.

אבל הלב הישראלי החסון יודע הוא שלא כצורנו צורם, ואם כל העמים ילכו איש בשם אלהיו, או בלא שום שם של איזה אלוה, לעולם אנחנו נלך בשם ד', עומד הוא ברתת לעומת תנועה ישראלית לאומית שאין אור הקודש מתנוצץ בגאון עולמים על ראשה. ובשביל כך נחוץ לנו ד"י, או הסתדרות עמוקי האמונה ואדיריה, שהם נושאים בנשמתם את החיים העמוקים הטבעיים של כנסת ישראל, שיתנו כעת, בעת בריאת העם ולידתו החדשה, להתנועה הלאומית את צביונה החי במלוא הדרו, והוא דגל הקודש ששם ד' ותורתו הוא עיקרו הכללי, כלומר יסוד הלאומיות וצורתה של הממלכה הישראלית בעתיד הקרוב בישע ד'.

והשלישית, המטרה האחרונה. המטרה האחרונה בחיים הכלליים פועלת הרבה על כל הדרכים המסבבים אותה, ע"כ בהיות המטרה האחרונה להציוניות הכללית החוסן הלאומי הגשמי, שאפי'[19] אם נכניס בתוכה זרמים דתיים יהיו נראים כטפלים למטרה העולמית, ובכל פעם בהפגשם יחד העניינים העולמיים והדתיים יהיו האחרונים נדחים מפני הראשונים, לא ע"פ[20] אותם הגדרים שהתורה בעצמה מגדרת אותם כ"א ע"פ הות נפש של מנהיגים פוליטיים ששכחו או שלא למדו. אבל ד"י מבטא הוא במציאותו, שהמטרה הראשית היא יסוד הקודש במילואו, שלמות הקדושה הישראלית העורגת אל חייה השלמים, כפי המבוטא בדברי הנביאים ורוח הקודש שבכתובים ושבדברי חז"ל[21] באמת ותמים, וכן הדברים חרותים על הלב הכללי של האומה, וזאת היא "התשובה אל היהדות" במלוא מובנה, והוא מתעסק בהתלהבות געגועית בכל הקניינים העולמיים של האומה, מפני שהם הם כולם מכשירי הקודש. ולהגדה ציבורית זו אנו צריכים כעת להסתדרות שלמה שתביע אותה, ורוח זה לא נתן להמזרחי ביסודו, ע"כ א"א[22] לדרוש ממנו את המפעל הזה, ואנו מוכרחים כעת ליסוד הסתדרות חדשה זו בנויה ע"פ העיקרים השנויים בזה, תקרא "דגל-ירושלים" או שם אחר, רק לדעתי

שם ירושלים, ראוי להקבע על תנועה זו מפני הטעמים האמורים במכתבי הכללי, ויש עליו להוסיף דברים הרבה מאד שאיני יכול לפרטם כעת.

אבל לא יחשוב כתר"ה[23], שמתוך כל אלה ההבדלים שיש בין הציוניות הכללית להמטרות של ד"י, האחרונה היא דבר העומד מחוץ להציוניות, לא כן, אדרבא רק ע"י[24] הופעת הסתדרות כללית ברוח אדיר וקדוש כזה עלולה היא הציוניות להתעלות, והתעלותה תגיע עד לידי מדה זו של הכרת מהותה הפנימית והחזרת עטרת ציון ליושנה. ולא די שבמחנה ישראל תתעלה הציוניות ע"י אור הקודש שיפעם בחזקה בהתנועה הלאומית, אלא גם בעמים תתעלה יותר, כי רגש האמונה הכללי, המאיר ע"י אורן של ישראל מהשפעת התנ"ך[25] על העמים האירופיים והאזיים היותר מפותחים, דורש הוא את תחייתו ע"י שיבת ציון.

אבל דרישה זו לא תוכל להתמלא בעוד שלא הוזל טל חיי קודש בתוכיותה של התנועה הציונית עצמה; ואדרבא יש לחוש שאם ירגישו המעמיקים באמונה שבין העמים, שהכח היותר חשוב בהתנועה הוא חולוני ועולמי, רחוק מהכרת הקודש וגעגועי האומן החודר את עמקי הנשמה ברשפי יקודה, תוכל חלילה הפוליטיקה בעצמה לצעוד אחורנית, עכ"פ[26] בחוג גדול ממוקיריה כעת, וע"י[27] השבת אור הקודש והדיגול בשם ד' נביאיו ותורתו, ביסוד הכללי והמטרתי של התנועה, נחזק את היסוד הפוליטי באמת והדר. ודבר זה לא יצא אל הפועל ע"י הדרך האטי המזרחי, כ"א ע"י ההופעה החדשה של הסתדרות תחייתית לשם כך ביחוד.

ובכ"ז[28] יש להמזרחי ולצעדו המדוד תפקיד גדול מאד, אבל גם הוא יתחזק ע"י היסוד הכללי של ד"י. ע"כ דעתי היא מסכמת, שעבודתי תהיה מיוחדת בעיקרה לד"י[29] במובנו הלאומי הכללי, לא בערך מקומי של איזו עיר ומדינה מוגבלה, ועם זה מוכן אני לעסוק באהבה בחיזוק עניני המזרחי. ואם כת"ר יסכים ע"ז[30] נקח דברים אי"ה[31] ע"ד[32] הזמן שאוכל לבוא בל"נ[33] למחנהו בעזה"י[34].

והנני בזה חותם בברכת ידי"ע[35] ואה"ר[36],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. דברי בחפזון גדול נכתבו, וע"ד[37] הפרוגרמה, באמת ערכתי לעצמי פרוגרמה, אבל לדעתי היסוד הכללי הוא קודם לכל, ואח"כ[38] ברוב יועצים תוכל פרוגרמה מפורטת לצאת לאור אי"ה.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. שלו' - שלום
9. באה"ר - באהבה רבה

10. כת"ר - כבוד תורתו
11. ע"כ - על כן
12. ד"י - ד' ירחם
13. כ"א - כי אם
14. כ"כ - כל כך
15. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
16. וע"כ - ועל כן
17. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
18. שע"פ - שעל פי
19. שאפי' - שאפילו
20. ע"פ - על פי
21. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
22. א"א - אי אפשר
23. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
24. ע"י - על ידי
25. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
26. עכ"פ - על כל פנים
27. וע"י - ועל ידי
28. ובכ"ז - ובכל זאת
29. לד"י - לדגל ירושלים
30. ע"ז - על זה
31. אי"ה - אם ירצה השם
32. ע"ד - על דבר
33. בל"נ - בלי נדר
34. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
35. ידי"ע - ידידו עוז
36. ואה"ר - ואהבה רבה
37. וע"ד - ועל דבר
38. ואח"כ - ואחר כך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** בנותיו (בארץ)

הרב קוק מצטער שקיבלו רק חמישה עשר פונט, אף ששלחו כמה פעמים. אין צורך שהוועד יתמוך בהן. הרב קוק שואל על הספרים ועל כתביו המפוזרים בבית, ומבקש לשמור עליהם. אין צורך בדירה גדולה. 'תלכו בדרך ישרה ביראת שמיים ובמידות טובות'. מר לבונטין, מהמשלחת, יביא דרישת שלום.

עיקרי הדברים

- כספים שלא הגיעו.
- שמירת הכתבים.
- דירה.
- הדרכה לבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ח' ניסן תרע"ח[2].

בנותי היקרות שיחיו לאורך ימים טובים.

ב"ה שאחרי אשר הרבה מאד חכינו למכתבכן הגיע לידנו מכתבכן היקר מח' אדר. הננו על זה מברכים אתכן בברכות רבות מאד. ב"ה על החוה"ש[3] אשר עמנו פה, ועם צבי יהודה שי'[4] שם בשויץ. מיתר יקירנו מחו"ל[5] אי אפשר כעת לקבל מכתבים מפני מצב הזמן.

מאד מאד גדול הוא צערנו במה שנראה ממכתבך בתיה תחי'[6] שלא קבלתן מאתנו כסף בכל הזמן זולת חמשה עשר פונט, שע"פ[7] החשבון אז היו עולים לדבר מועט, ואנחנו שלחנו כמה פעמים סכומים שונים, ולא נוכל לדעת סבת הדבר שלא הגיעו הכספים לידכן. כמו כן שלחנו כעת איזה סכומים, והננו מקוים שסוף כל סוף תקבלו אי"ה[8]. מה שכתבת על דבר הועד, אנכי איני דורש כלל שהועד יתן לכם כסף, וב"ה[9] שאין אנו צריכים לזה. ודאי המצב בעיר כעת הוא בדוחק גדול, ויותר טוב שיתמך הועד בידי הנצרכים שאין להם מי שיוכל לתמכם. ואנו זאת תקותנו בע"ה[10] שהכסף שאנו שולחים יובא לידכן, ונקוה שלא יחסר לכן חלילה ממה שנצרך מאד לעניני החיים, גם עד שיזכינו השי"ת[11] ויחדש ימינו כקדם בחסדו כשנשוב לאה"ק[12] ברחמיו, כשישמחנו בישועתו.

הודיעי נא אותנו בתיה יקירתי, איך הוא מצב הספרים בבית, ומעט הכתבים שלי שהנחתים במקומות מפוזרים בבית, ההנם נמצאים בשלמות, וביד מי נמצאים ביחוד הכתבים, איזה כרכים מאוגדים, וכמה עלים פזורים במקומות שונים. אקוה שהשכלת לדעת לשמור אותם כדבר שיש לו איזה ערך. בדבר הדירה לא אוכל להחליט דבר, כי איני זוכר בפרטיות את עניני הצואה. אני חושב לבקש מש"ח שי' שיברר לי את המצב כראוי. אך בכל אופן הלא לכן אין צורך בדירה גדולה, אם כן היה טוב אפילו לשכר איזה דירה טובה המספקת בעדכן. וטוב יהיה אם תשאל מבעה"ב[13] מה חשבונו בענין הדירה, ואולי נשלח בעדו איזה סכום לא גדול, כפי היכולת, ונקוה בע"ה שהכל יהיה באופן היותר טוב, אי"ה.

אך עד שיבאו חליפות המכתבים שלנו בהסכמת הדירה כדאי לדבר עם בעל הבית כמה הוא רוצה בעד דירה הנדרשת לכן, לדירתכן ולהחזקת הספרים, וכלי הבית היותר נחוצים, ולא להעשות בעלי חוב בעד דירה גדולה.

אבקשכן בנותי היקרות, שתלכו בדרך ישרה ביראת שמים ובמדות טובות, תשגיחו היטב על בריאותכן, ותהיו תמיד שמחות וטובות לב, בבטחון שלם על השם יתברך שיעזרנו, ויראנו בישועתו, ובישועת כלל ישראל ושמחת ארץ ישראל, שהיא בית חיינו וכל מגמת צפייתנו.

הנה נסעו מפה מלאכות של העסקנים הראשיים בהציוניות, ועמהם יש ג"כ[14] מר ליבונתין מהבנק, הוא היה כמה פעמים אצלנו פה, גם לפני הנסיעה בא לקחת ברכת הפרידה, תוכלו לקבל ממנו דרישת שלום כראוי בע"ה.

הנני חותם בברכה בברכת חג הפסח הקדוש הבע"ל[15], יתן ד' ומה שנאמר בהגדה אי"ה בליל הסדר הבעל"ט[16], אנחנו פה בגלות, השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל, יתקיים במילואו וטובו, ובכולנו יחד יתקיים בע"ה גם מה שאנו אומרים "השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין", ונזכה להגאל מכל עבדות ומכל שפלות, ומכל צרה, ונשמח בישועת ד', בעבודתו ובמצותיו, בחיים טובים על ארץ חמדתנו.

כנפשכן היקרה ונפש אביכן מצפה הצלחתכן, ומיחל לתשועת ד',

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. החוה"ש - החיים והשלום
4. שי' - שיחיה
5. מחו"ל - מחוץ לארץ
6. תחי' - תחיה
7. שע"פ - שעל פי
8. אי"ה - אם ירצה השם
9. וב"ה - וברוך השם
10. בע"ה - בעזרת השם
11. השי"ת - השם יתברך
12. לאה"ק - לארץ הקודש
13. מבעה"ב - מבעלי הבתים
14. ג"כ - גם כן
15. הבע"ל - הבא עלינו
16. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרעיון של יעבץ ש'התוכן הפוליטי של ישראל יתייסד על ידי בני נכר', כדי שרוח האומה תתפתח, תואם את מחשבתו. אבל זה 'חזון עובר': כשהעם יתכונן בארצו, יפנה לטהר את העולם הפוליטי מסיגיו. לכן 'דגל ירושלים' לא יזנח את הפוליטיקה. ד"ר לוין שלח מחברתו על רס"ג.

עיקרי הדברים

- הפוליטיקה בידי אחרים - זמנית.
- טיהור הפוליטיקה בעתיד.

נוסח האגרת

ב"ה, י"א ניסן תרע"ח[1].

הדרת כבוד חכם לבב, אוצר דעה תורה ויראה, הרב המאוה"ג[2] מו"ה[3] זאב יעבץ שליט"א[4], שלו'[5] רב ושמחת החג הקדוש זמן חרותנו הבעל"ט[6], בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

נעימים לי אמרות טהורות אשר דבר רב חביבי ביחושו של "דגל ירושלים", אל הזרמים שכבר נתגשמו בחיים בהתנועה הלאומית שלנו ההולכת ומפעמת בהולם פעמיה הרעיון כי מאת ד' היתה זאת, שהתוכן הפוליטי של ישראל יהיה מתיסד ע"י[10] בני נכר, למען יוכל רוח האומה להתנשא במרומיו, לחוש את חושיו הפנימיים יפה, ולפתח את כוחו העליון ברוח ד' אשר עליו, מרומם ונשגב הוא, וראוי הוא לפתוח ושכלול מרובה, להגיע על ידו לפתרוני המאורעות ההולכים ומתרקמים לפנינו בהוה. זה הרעיון שאותו הגה כבוד הדרתו במאמרו הקצר והנלבב, הוא מתאים מאד עם הגות רוחי על דבר ערכה של תנועתנו.

אמנם לדידי היסוד הזה של ההשתמשות ע"י היצירות הפוליטיות של כוחות אחרים, הוא חזון עובר. בודאי השעה הזאת צריכה היא לכך. יותר מדי מוטבעים הם החוגים הפוליטיים ברפש וטיט של חמרנות גסה, עד שאי אפשר, שרוח ישראל סבא ישתעבד אליו. אמנם עלינו לעזור להעביר את העגלה הפוליטית של העולם, בכל האפשר היותר מוקדם, את הדרך המלאה מכשולות ואגמי נפש, ובהתכונן עם ד' על אדמתו, באיזה צורה קבועה, מיד יפנה את לבבו אל העולם הפוליטי לטהרו מסיגיו, להסיר את דמיו מפיו ושיקוציו מבין שיניו, אשר על כן חושב אני שהדגל הירושלמי, לא יהיה לגמרי זונח את המערכה הפוליטית, אע"פ[11] שלא ישקיע בה את מבחר כחותיו.

והנה הטרדא כעת מרובה, ואי אפשר לי להעריך את דברי כראוי בענין נשגב זה. אם היה שם כבודו נקרא על מאמרו, יהיה יותר מועיל להראות לרבים כי חוץ ממני נמצאים יחידי סגולה הוגי דעות המכירים את הצורך של הדגל הקדוש הזה בעת הזאת. אך חלילה לי להעביר את כת"ר[12] חביבי על

דעתו העדינה, דנתישב בדבר אי"ה[13] בבוא התור של הדפסת דברים אודות הדגל אי"ה באופן מורחב קצת עכ"פ[14]. שבוע דנא קבלתי מידידנו ד"ר[15] לוין נ"י[16] מפ"ת[17], מחברתו לתולדות רש"ג[18], עברית. אם היה יודע את האדרעססא של כבודו ודאי היה שולחה לו. אני חושב אי"ה בתשובתי לו להודיעו אותה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר כנה"ר[19] ונפש ידידו עוז, המשתעשע בהגיונותיו הטהורים, קשור באהבתו ודוש"ת[20] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שלו' - שלום
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ע"י - על ידי
11. אע"פ - אף על פי
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. אי"ה - אם ירצה השם
14. עכ"פ - על כל פנים
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. מפ"ת - מפתח תקוה
18. רש"ג - רב שרירא גאון
19. כנה"ר - כנפשו הרמה
20. ודוש"ת - ודורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' אייר תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב מנחם מנדל הכהן

הרב קוק מבקש פרטים על אגודת הרבנים שהקים. בי'דגל ירושלים' העיקר הוא התוכן, לא השם: היא לא תהיה סניף של הציונות, שהיא 'תנועה עולמית על יסוד החול'. הממשלה הבריטית מביטה בעין יפה ואף הדפיסה עותקים. באמריקה התנועה מתעוררת. הצעדים: אגודות, שקלים, עיתונים, תמיכה בת"ח בארץ, ישיבות, לבוש מכובד לת"ח, לשכות בתי דין מכובדות.

עיקרי הדברים

- אגודת הרבנים.
- לא סניף לציונות.
- יחס הממשלה.
- תוכנית מעשית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ד' אייר תרע"ח[2].

שלו'[3] רב לכבוד ידידי הרב הגאון אוצר תו"י[4] רב פעלים מו"ה[5] מנחם מנדל הכהן שליט"א[6]. אחדש"ה[7] באה"ר[8].

מכתבי קודש דכת"ר[9] ידידי הגיעוני, ואשמח מאד לראות כי בעת כושר כזאת החל רוח ד' עוד הפעם לפעם את כת"ר[10] לגשת לעבודת הקודש, בעניני הכלל העומדים על הפרק.

והנה את היסוד של אגודת הרבנים לא ביאר לי כת"ר מהו, ומי המה הרבנים ת"ס איש אשר הם אגודים כבר באגודת קודש זו, ומה היא המטרה בפרוגרמה המפורטה שאליה עיניהם נשואות. יואיל נא כת"ר ויודיעני באר היטב מכל זה, למען אוכל גם אנוכי בעניי לעזור בענין קדוש זה, עד כמה שידי הכהה מגעת בעה"י[11].

וע"ד[12] דגל ירושלים, לא השם הוא העיקר אבל התוכן, ולפי המושג מעומק הרעיון והתרחבות קדושתו, כן יופיע האור על הסעיפים של המפעלים שיציצו ממנו. אנוכי הבלטתי שאין לעבודת הקודש ה"ירושלמית" להעשות סניף להציוניות, שעם כל חשיבותה היא תנועה עולמית בנויה על יסוד החול, - אלא לרומם את אור הקודש, את דגל שם ד' וקדושת לבת קודש של אור התורה ואמונה גדולה וקדושה, כמו שהיא חקוקה על לוח לבם ונשמתם של כללות שומרי אמונים, שהוא יסוד איגודם לבנין האומה והארץ. וגם העמים מתחילים להכיר כי יסוד הישועה לא יבוסס כ"א[13] על הערך המקודש דוקא, בהנשא דגל ד' ותשוקת קדושת ישראל להיות רוח החיה בתחיה הלאומית, והיא תזרוק נשמת חיים אדירה בכל מהלך התנועה הלאומית. בעין יפה מבטת היא הממשלה פה על הרעיון של ד"י[14], וזאת הביעה בגילוי דעת שגלתה את זכותה וחפצה להדפיס בעדה סכום אקסמפלרים של המכתב. גם הציוניות הכללית יודעת היא את חשיבותו של הרעיון המקודש העצור בזה, והיא מתחילה להכיר כי

מה שאנו דורשים להיות עומדים ברשות עצמנו היא דרישה צודקת, שתביא רב טוב וכבוד גם לתנועה החילונית. ואע"פ[15] שהצדדים המעשיים נעשים לע"ע[16] בידי אנשים רחוקים מקדושה, ע"י[17] התאגדות דגל ירושלים ושאיפתה יוכר לכל העולם כולו שאור החיים של ראשית הגאולה היה ויהיה וגם הווה הוא רק ממקור הקודש, שהוא לבן של ישראל ופארם והדרם נגד כל הגויים.

במדינות אחרות כמו באמריקה התחילה התנועה הירושלמית שלנו להתעורר בשפעת חיים, ועתידות גדולות נכונות לה בע"ה[18]. פרוגרמה מלאה של עבודות ערוכה היא עמדי, אבל עיקר העיקרים הוא כעת עצם ההתיסדות של האגודה והרחבת השפעתה. ברוך כת"ר לד' על חפצו הטוב ליתן ידו הטובה עמנו, ויהיו נא חליפות מכתבים בינינו להתעוררות המחשבה והתעמקות כח קדושתה בייחוד שם ד' אל אלהי ישראל, המתגלה כעת בהדר יקרו על עם קדשו, שהתגלות קודש זו עומדת היא להראות בשטף עז בכל צעד וצעד שנלך הלאה לשאת את דגלנו ע"י קיבוץ המון רב הדוגלים בשם ד' באמת, בתשוקה קודש קודשים של צפית ישועה.

לעת עתה הננו צריכים להסתדר ליסד אגודות ולקבץ חברים לאסוף שקלים להוצאות הפרופגנדיות, לגשת להוצאות ספרותיות בחוברות ועתונים, לאסוף אל דגלנו גם אגודות שלמות שאור קודש ד' חביב עליהן. גם המזרחים נוכל לכנס אל דגלנו, אצלנו אין השאלה של הציוניות הכללית מעכבת, יוכל להכנס אל דגלנו גם איש שדעתו סולדת ממנה כפי מצבה הנוכחי, גם איש שיש לו בה חיבת שאיפה וקישור פנימי גם עכשיו. התוצאות של התאגדותנו מוכרחות להביא טובה גשמית וק"ו[19] רוחנית לעיקר המטרה הציונית, כי היא תרומם את הערך הפוליטי של ישראל בעולם, בהודע לעמים שתחית תקומתנו תחית קודש היא, ושדבר ד' בפינו אמת, והוא מעודדנו למפעלי התחיה כולם.

בצעדינו הראשונים נגש מיד בע"ה להחיש עזרה מהירה לחזק ברכים כושלות של ברכי רבנן דשלהי אשר באה"ק[20] ובעיה"ק[21] ביחוד, לחזק את תופשי התורה, את הישיבות, את מוסדי הקודש כולם, ליתן עצמה והגנה חמרית לכל הבתים שמגדילים בהם תורה בארץ חמדתנו, לשכלל את הבנינים של הישיבות אם הם צריכים תיקון גשמי, לעזור גם להלבשה החיצונה של כל המחזיקים בתורת ד' כדי שיהיו מכובדים על הבריות, לתקן את הלשכות של בתי הדינים שיהיו באופן נימוסי ומכובד. מפואר לחן ולכבוד, ועל כולם להחזיק את המצב הכלכלי של תופשי התורה שיהיה בריוח ובכבוד, כדי שיהיה רוחם אמיץ בקרבם לדבר את דבריהם בשער בעוז וגבורה.

כללו של דבר רבה היא עבודתנו, וע"י[22] הכינוס של דגלנו הקדוש יתראו בקרבנו גם כוחות פוליטיים טובים שיוכלו לבאר לפני הממשלה ונגד כל העמים את טהרת שאיפתנו, ודי עמנו.

והנני בזה חותם בברכה ומצפה למכתביו מלאי ענין ומעשה בע"ה, ודי יכונן את מעשנו למען שמו, כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. שלו' - שלום
4. תו"י - תורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. אחדש"ה - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. דכת"ר - דכבוד תורתו
10. כת"ר - כבוד תורתו
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. וע"ד - ועל דבר
13. כ"א - כי אם
14. ד"י - ד' ירחם
15. ואע"פ - ואף על פי
16. לע"ע - לעת עתה
17. ע"י - על ידי
18. בע"ה - בעזרת השם
19. וק"ו - וקל וחומר
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ובעיה"ק - ובעיר הקודש
22. וע"י - ועל ידי
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב דב בער הלוי עפשטיין, ירושלים

בתחילה חשב שהישיבה הגדולה תהיה ב'יבנה', אבל אם בירושלים יקימו מוסדות לחכמות חול, אין להעביר את 'גדולתה של תורה' למקום אחר. רוב הישיבות הגדולות בחוץ לארץ נהרסו במלחמה. הרב קוק מבקש מהרב עפשטיין לאגד את גדולי ירושלים ל'דגל ירושלים'.

עיקרי הדברים

- הישיבה בירושלים ולא ביבנה.
- חורבן ישיבות אירופה.
- גיוס גדולי ירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ה סיון תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לכבוד ידי"נ[4] הרב המאוה"ג[5] סוע"ה[6] אוצר תורה ויראה טהורה איש חמודות מו"ה[7] דובער הלוי עפשטיין שליט"א[8].

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

אורו עיני מאור מכתבו הנעלה, והנה להאריך בדברים כעת ע"ד[11] פרטי הפעולות והמגמות אשר עומדות הן כעת על הפרק, לא יכילו גליונות, וחלק מזה ישכיל כתר"ה[12] חביבי מהחוברות הזארגוניות שבטח באו ויבאו לידו, ביחד עם קול הקורא ע"ד ההסתדרות "ירושלים", שהיא הולכת ומתעוררת ע"י[13] ההכרזה של הרמת "דגל ירושלים". אמנם בתחילה היתה מחשבתי שצריכים אנו לשאוף שמקום הישיבה יהיה דוקא "יבנה" ממש, אבל אם מצד האנשים העולמיים יתיסדו בירושלים בעצמה כוננויות לחכמות חול, חושב אני שאין אנו רשאים לרכז את היסוד היותר איתן של גדולתה של תורה במקום אחר, אפילו אם יהיה חביב כמו "יבנה", ע"כ[14] נכתב בהמטרות שהישיבה צריכה להוסד בירושלים. מובן הדבר שיסוד ישיבה עולמית גדולה ואיתנה, מפוארה בכל עטרות הוד קודש, ועדויה ברוח צהלה טהרה וגבורה, היא כעת מוכרחת ביותר, אחרי שרוב הישיבות הגדולות שבחו"ל[15] נהרסו, בסערת הזמן, ומאד קשה יהיה ליסד בציון פנת יקרת זו, ואקוה בע"ה[16] כי ימצאו אמצעים חמריים, אם אך יתאגדו הלבבות של יחידי סגולתנו בא"י[17] להתאגד עמנו יחד במפעלנו הקדוש, להחיות את תחיית עמנו בחיי קודש ד' ואור קדושת תורתו.

ע"כ אהובי כתר"ה יהיה נא מעיר קודש לנו לעזר, וישתדל בכל כח השפעתו הטהורה לאגד ולקשר את לב כל גדולי וחשובי עיר עז לנו, וחשובי אה"ק[18] בכלל להלוות אל הדגל הקדוש, ולהחיות בעז גדולה את התנועה של "ירושלים", שהיא תצוק רוח קדושה, רוח שלו' ואהבה וריעות על עם ד', ורוח חיי עז

וגדולת נשמה על כל למודי ד', על חוכי ישעו, ומצפים תפארתו, בתתו מציון ישועה לעם קדשו, והי'[19] זה שלו' כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"ד - על דבר
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. ע"י - על ידי
14. ע"כ - על כן
15. שבחו"ל - שבחוץ לארץ
16. בע"ה - בעזרת השם
17. בא"י - בארץ ישראל
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. והי' - והיה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** אחיו, הרב שאול חנה

'ריש מילין' - גם 'הלשון החתום שבו יש בו סגולה'. הרב קוק יודע שיידיש לא תתקבל בארץ, אבל בגולה צריך לדבר בשפת ההמון, ואין ביטוי שמדבר אל הלב כמו 'פרום' ביידיש. החוברת השנייה עושה רושם. הרב קוק שואל על 'ועד הרבנים' בירושלים ועל התנהגות 'השלוחים' (המשלחת) כלפי המוסדות, ומבקש לחזק את הקשר עם אנשי הרוח בארץ. 'המזרחי' יוכל להיכנס, 'אגודת ישראל' תלך שלובת יד, ועם הציונות - אחווה. הרב קוק שואל על כספי הישיבה, על הרבנות ביפו ועל המשפחה.

עיקרי הדברים

- 'ריש מילין' - סגולת הלשון החתום.
- יידיש בגולה.
- שאלות על הארץ.
- יחס לתנועות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו סיון תרע"ח[2].

אחי יקירי וחביבי הרשחה"ק[3] שליט"א[4], ורעיתך הכבודה תחי'[5], וצאצאיך היקרים, כולם יתברכו בכט"ס[6] לאוי"ט[7] ברב טובה וברכה.

אחי מחמדי, אין לי די מילין להודות לך על מכתבך היקר המפורט מיום י' אייר, ישר כחך, וכה תוסיף בטובך לשמחני תמיד בדבריך היקרים, ותקח לך מועד לברר לי את כל הנעשה כעת באי"י[8] בכל המעמדים השייכים לעניני הכלל והפרט, וכעת אכתוב לך על סדר מכתבך היקר.

שמחתי בהודעתך כי הנך משים לב להי"ראש[9] מילין", אקוה שכל מה שיוסיף כל ישר לב להגות בו לפרקים, יחשפו לו אוצרות חיים באור דעה והשכלת קודש, ואפילו הלשון החתום שבו יש בו ג"כ[10] סגולה, להאיר אור עליון על כל המשננו בטהרת רעיון, כי מתנת חנם חנני בו ד' מאוצרו הטוב, שנאמר עליו וחנותי את אשר אחון, וכמו שדרשו חז"ל[11], אע"פ[12] שאינו כדאי, ומה גדלו חסדי ד'. גם אנכי ידעתי שלא יסכן הלשון הזרגוני באי"י, אבל ההכרח יאלצני פה בגולה לדבר דברי אל ההמון הרחב, ששפת קודש אינה מובנת לו, ולפי המצב בגולה לפעמים יוצאים מן הלב דוקא בלשון-הגלות, דברים לפי טבעם, מה שלא היו אפשרים להתבלט בעינם אם היו יוצאים בלה"ק[13], ועד הנה לא מצאתי מבטא מדבר כ"כ[14] אל הלב באמת, כמו הפעל "פרום" הזרגוני, לכל נטיותיו. בכ"ז[15] אקוה בעז"ה[16], שאקח דברים ע"ד[17] התוכן של ההסתדרות "ירושלים" גם בשפתנו הקדושה, החוברת השניה עם הקו"ק[18] הולכים ועושים רושם גדול, הלבבות מתעוררים, וגדולים וחשובים שהיו עד כה עומדים מרחוק באים ומתקרבים בהתלהבות.

אמנם הרבה תלוי הדבר בהיחש הרומם שיראו לזה מאי"י[19] עצמה.

אקוה שתכתב לי בבירור איך היא התכונה של "ועד הרבנים" שבירושלים, הלא דבר משמח הוא שהכחות הפזורים של הקהלות השונות נתועדו יחד, ואיך הם מתיחשים לועד העיר, והאחרון אליהם.

מאד אני צריך לדעת בבירור איך התנהגו "השלוחים" מפה למוסדותנו הקדושים ובתי הת"ת[20] והישיבות, וכמו כן להמוסדות הנמצאים לכה"פ[21] בידי היראים כהבקו"ח[22] ומוש"ז[23]. חושש אני שאין חרדינו היקרים מכירים את כח עצמם כמה גדול הוא בע"ה[24] אם רק יתרוממו להכיר את גדולת ערכם בעולם, ויתעלו לקחת מהלך של רוח איתנה, והגות דעה ועצה מקפת, בדעת ד' ועולמו.

בשביל תוצאות מעשיות בא"י, ביחוד ע"ד המטרות היסודיות שבהחוברת, צריכים מאד להשתדל שיהיה הקשר שביני ובין כל השדרות של אנשי הרוח והלב הכשרים שבא"י[25], ובין העומדים בראש כל תנועה וכל מוסד, קבוע יפה, ואז יש לקוות בע"ה הרבה לטובה.

כעת צריכה ההשתדלות הראשונה להיות, להרבות תעמולה ליסוד ההסתדרות "ירושלים", דוקא בהטיבה בפני עצמה, כמו שמבואר הטעם בזה כבר בהחוברות. והרבה יותר מזה עוד עומד להתבאר, ובזה תלוי הצלת המעמד כולו, אפילו התפקידים של חול וכל שאיפותיהם הטובות תלויים הם הרבה ביסוד זה של ההסתדרות הכללית, הנשואה ע"י[26] דגל "ירושלים". צורת הקודש מוכרחת להיות מובלטת ונשואה על נס בתנועתנו הלאומית, מכל הצדדים והשאיפות כולם באיזה צד שנפנה, הולך ההכרח הזה ומתגבר. גם "המזרחי" יוכל להכנס לתוך ההסתדרות, ו"אגודת ישראל" תוכל ללכת עמה שלובת יד בכל מהלכיה, ועם הציונות הכללית תעמד תמיד במעמד של אחוה, ושל השפעה אצילית.

הנחת את רוחי, בהודעתך ממצבך הפיננסי, ושת"ל[27] תקוה נשקפת שתשוב לאיתן מעמדך, ודי יצוה עליך את ברכתו בתוספת מרובה, בעזרתו מקודש. ע"ד תמיכת הורינו היקרים שי'[28], אנחנו שולחים לפי ההשערה, אבל אם ח"ו[29] אין מספיק להם, הואיל נא אח יקר והשתדל למלאות את מחסורם, ואם יהיה הסכום כבד עליך, כתוב נא כמה שיהיה בדעתך לקבע על חשבונינו, ונשתדל בל"נ[30] למלאות באה"ר[31].

מהמצב של הת"ת ביפו הייתי חפץ לדעת בפרטיות, הם השמיטו את הכתבת של בית המלאכה מהמכתבים החדשים. בצד אחד אני שמח על רוח התם המתנוסס בזה שלא להטעות את הבריות, בדבר שאינו נמצא, אבל מצד שני חושש אני שלא יתרשלו מהקמת בית המלאכה, ובאמת הוא נחוץ הרבה מאד, וכעת עוד יותר מהשנים הקודמות. עלינו לדעת כי להציל את ההמונים מטמיון רוחני, אפשר רק ע"י חינוך של מלאכה תחת השגחה הגונה בעניני היהדות, להריחם בריח תורה וקדושת ישראל, וגם במה שנוגע לחפץ המתנדבים בין אנשי המעשה בגולה ודאי דבר בית המלאכה הוא דבר יסודי.

רב תודות לך אח יקר על כל מה שהודעתני מבנותי היקרות שיחיו, ומה מאד אשתוקק שיתפתחו בדרך נאה והגון, ברוח של מוסר יפה, בטעם טוב ואצילות, ובבריאות הגוף והרוח. אקוה שהשי"ת[32] יעזרנו על כל הנצרך. מובן הדבר שאם הייתי מטבעי עלול לכספים, היה לי פה ביותר ריוח, אבל את תכונתי א"א[33] לי לשנות, וההתרחקות מכספים פועלת את פעולתה כנהוג, בכ"ז חזקה היא תקותנו שיזמין

השי"ת[34] לנו על כל הנדרש בהכרח. והנה אנחנו נכתוב לה בע"ה שתעשה כעצתך, ובטובך תתענין במצבן כראוי ובישוב הדעת תעיין בזה, ותכתב לנו מכל דבר בפרטיות.

אנכי כתבתי לבתי' שתודיעני ע"ד הספרים שלנו אם הם קיימים, והיא כתבה לנו שהם בעינם, ובטובך תברר לי את המצב, וגם ע"ד הכתבים שלי אם הם כולם שמורים, ישנם איזה מספר של כרכים בלתי מסודרים, וחוברות קטנות בטח ידעת מהם בכללות, ואולי בפרטיות, ת"ח[35] אתן לך אם תודיעני בטובך מכ"ז. מה מאד ישמח לבי אם צאצאיך היקרים היכולים כבר לתפוש עט בידם יכתבו לנו בעצם ידם מילים אחדים, וגם אלטע תחי' ראוי שתכתב דברים אחדים ביחוד תשמח בזה הרבנית תחי'.

והנה לפי הערך ערכתי לפניך בזה דברים מבוררים על איזה פרטים שעלו ברעיוני ע"פ[36] סדר מכתבך היקר, ואתה תוסיף בע"ה להציע ולברר ולעורר על עוד פרטים מהנדרש לעניני המצב, ומה מצבם של יקירנו, איך מתפרנסים, ר'[37] יוסף ויונה, פסח, ושמואל ומשפחתם שיחיו, ההתחיל שמואל כבר לעשות איזה עסק, והרא"מ[38] סלוצקין שיחי'[39] הישוב ליסד את בית החרושת?

ואיך עומד הוא ענין הכספים שהם מיוחדים בעד ישיבתנו, מהם נמצא סכום ביד רפאל שיחי', ואיזה סכום מונח כמדומה בהבנק, העומדים הם בחזקת קיום? ומצב הרבנות ביפו והמושבות איך הוא? אקוה שהכל תברר לי. והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה, וברכת ד' על עמו ונחלתו בקרוב, ונזכה לחזות פני כולכם וכל מחמדנו בשמחת לבב על אדמת הקודש. כנה"י[40] ונפש אחיך דבק באהנ"פ[41],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. בשביל בגדים שלחנו לבחינה, אם נקבל ידיעה שבא המשלוח נשתדל בל"נ, לשלח עוד, כמו כן שלחנו כעת מעט כסף, וחוץ מזה המחינו ע"י מר פעניגשטיין שאקוה שימסור כראוי, ואנחנו נשלם בזה לבנו היושב פה. הרבנית תחי' דו"ש[42] כולכם.

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. הרשחה"ק - הרב שמואל חיים הכהן קוק (אחי הרב)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תחי' - תחיה
6. בכט"ס - בכל טוב סלה
7. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
8. באי"י - בארץ ישראל
9. להי"ראש - להרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ש (למשל: אברהם + שמואל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. ג"כ - גם כן
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. אע"פ - אף על פי
13. בלה"ק - בלשון הקודש
14. כ"כ - כל כך
15. בכ"ז - בכל זאת

16. בעז"ה - בעזרת השם
17. ע"ד - על דבר
18. הקו"ק - הקהילה קדושה
19. מא"י - מארץ ישראל
20. הת"ת - התלמוד תורה
21. לכה"פ - לכל הפחות
22. כהבקו"ח - כהביקור חולים (בית החולים)
23. ומוש"ז - ומושב זקנים
24. בע"ה - בעזרת השם
25. שבא"י - שבארץ ישראל
26. ע"י - על ידי
27. ושת"ל - ושתודה לא-ל
28. שי' - שיחיה
29. ח"ו - חס ושלום
30. בל"נ - בלי נדר
31. באה"ר - באהבה רבה
32. שהשי"ת - שהשם יתברך
33. א"א - אי אפשר
34. השי"ת - השם יתברך
35. ת"ח - תלמידי חכמים
36. ע"פ - על פי
37. ר' - רבי
38. והרא"מ - והרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, מ (למשל: אברהם + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
39. שיחי' - שיחיו
40. כנה"י - כנפשו היקרה
41. באהנ"פ - באהבת נפש
42. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב א"ר צ'רני, ברמינגהם

אין להבליט את הצד השלילי של 'הזרם הקיצוני'. דרך התגברות הנשמה הפנימית בתחייה ישובו גם הרחוקים: 'לאותו המקום הירוד שלאומיות טבעית חילונית אינה יכולה לחדור, יכול לחדור הניצוץ הקדוש'. הרב קוק מתכנן מאסף ביידיש.

עיקרי הדברים

- לא להבליט שלילה.
- הניצוץ חודר לרחוקים.
- מאסף ביידיש.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ו סיון תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] הרה"ג[6] החה"ש[7] זך הרעיון ורב פעלים מו"ה[8] א"ר[9] צארני שליט"א[10] רב דק' בירמינגהאם יצ"ו[11], וכא"ל[12] ברכת ד' וכט"ס[13].

יקרו לי מאד דבריו היקרים במכתבו. הנני רואה בכת"ר[14] אחד מבעלי ההכרה וההרגשה הנכונה, שכמותו ירבו בישראל. ובאמת גם זה הצד של ההצלה מהזרם השלילי הקיצוני, העלול להפריד גם את המקובצים, וק"ו[15] שאין בכחו לקבץ את הנפזרים, ועכ"פ[16] ברור הוא שיש בכחו להפריע בעד הקיבוץ האידיאלי שנפש ישרה מישראל שואפת אליו, אבל בסידור הרצאת הדברים ראוי ודאי שלא להבליט את הצד השלילי, כי סוף כל סוף תקותנו חזקה היא בעז"ה[17] צור ישראל וגואלו, כי ע"י[18] ההתגברות של הנשמה הפנימית, שהיא תאיר את אורה בתוך התחיה הלאומית, ע"י ההתכנסות הכללית של כשרי ישראל, העומדים איתן על מעמד הקודש של המסורת הנאדרה, בחיים, בהגיון, בהרגשה, באמונה ובמעשה, ישובו לנו גם אחים רחוקים מאד, ממש האובדים והנדחים. ולאותו המקום הירוד, שלאומיות טבעית חילונית אינה יכולה לחדור, יכול הוא לחדור הניצוץ הקדוש החי מאור ד', מקור החיים ב"ה[19], המתגלה באור תורה ונר מצוה, ביקרת אמונת אומן, ובטוהר קדושת ישראל. אקוה שכת"ר[20] יהיה מהחלוצים העובדים על שדי התנועה הקדושה הזאת, אשר גדולי עם ד' מעברים רבים הולכים ונלוים אליה. וד' יהיה בעזרנו להעמיד מחנה גדול, כמחנה אלהים, לגונן בעד נשמת עמנו ולהפריח פרחי הוד קודש על כל הככר כולו של תנועת התחיה ובנין הארץ.

יהיו נא חליפות מכתבינו תכופות בע"ה[21] ובעת הכושר יכתב כת"ר[22] בטובו מהגיוני לבבו, ע"ד[23] הסתדרותנו ומגמת דגלנו, כי חושב אני שנצטרך ג"כ[24] להוציא איזה מאסף, לע"ע[25] באידיש, שיקבץ חות דעתם של אנשי רוח שונים הנאמנים לדגלנו, למען יתבררו ויתלבנו הדברים בע"ה, והנני חותם בכל חותמי ברכות, ישלח השי"ת[26] מרפא וארוכה ורפואה שלמה בתוש"ח[27] עם ד' לחמותו הכבודה ובתו היקרה תחי'[28], ויברך אותו ואת ביתו וכא"ל בכט"ס[29], כנה"י[30] ונפש ידי"ע[31] דוש"ת[32] באה"ר[33],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ג - הרב הגאון
7. החה"ש - החיים והשלום
8. מו"ה - מורנו הרב
9. א"ר - אמר רבי
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. וכא"ל - וכל אשר לו
13. וכט"ס - וכל טוב סלה
14. בכת"ר - בכבוד תורתו
15. וק"ו - וקל וחומר
16. ועכ"פ - ועל כל פנים
17. בעז"ה - בעזרת השם
18. ע"י - על ידי
19. ב"ה - ברוך השם
20. שכת"ר - שכבוד תורתו
21. בע"ה - בעזרת השם
22. כת"ר - כבוד תורתו
23. ע"ד - על דבר
24. ג"כ - גם כן
25. לע"ע - לעת עתה
26. השי"ת - השם יתברך
27. בתוש"ח - בתוך שאר חולי (ישראל)
28. תחי' - תחיה
29. בכט"ס - בכל טוב סלה
30. כנה"י - כנפשו היקרה
31. ידי"ע - ידידו עוז
32. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
33. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז סיון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

כבר מותר לכתוב בעברית (בצנזורה). התנועה מתעוררת, אבל צריכה 'זירוז גדול ועצה רחבה'. אביו כתב קושיה בזבחים, ו'שכלו... זך ובהיר'. שאלת קמחי: בהלוואה בציק בליטראות מחזירים ליטראות, והרווח מהמרה לפרנקים הוא של הלווה.

עיקרי הדברים

- כתיבה בעברית.
- שכל האב.
- החזרת הלוואה במטבע.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ז סיון, תרע"ח[2], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. ב"ה שכבר אפשר לכתב בלשונינו. תוכל לשער כמה אנו צמאים לראות ממך כבר מלה עברית. בטח קבלת את החוברת ע"ד[6] המטרות של ד"י[7]. ב"ה התנועה מתעוררת היא, אכן זירוז גדול ועצה רחבה צריכים לטפחה ולכלכלה. ד' יעזרנו ויתקננו בעצה טובה מלפניו.

כתוב נא יקירי בפרטיות מכל אשר עמך, ואם נעשה איזה דבר בשביל ההסתדרות "ירושלים" ורוממות דגלה.

מא"י[8] הננו מקבלים מכתבים, אמנם מכתבינו אליהם נתעכבו קצת, ע"פ[9] קובלנתם שזה כמה שלא קבלו מאתנו. הם מזכירים ג"כ[10] שלא קבלו מאתך שום דבר כ"א[11] כרטיס אחד. אל נא תקמץ מכתוב גם ליפו גם לירושלים. מאאמו"ר[12] שליט"א קבלתי מכתב וקושיא אחת במ' זבחים, ושמחתי מאד לראות כי בכל התלאות אשר סבלו בכל משך הזמן רוח ד' ויראתו הטהורה היא סמכתהו ת"ל, ושכלו ב"ה הוא זך ובהיר, כה יחזקהו ויאמצהו השי"ת[13] בכל טוב לאוי"ט[14] וינוב בשיבה טובה ונזכה לחדות את פניו בשמחה בשוב ד' את שבותנו.

דר"ש[15] אהובינו כולם שי'[16], ביחוד ש' מר קמחי שי'. על השאלה השיבותי במכתב הלועזי שלפי הצעת הדברים אני רואה שצריך לשלם רק את המטבע שלוה, דהיינו אותה הכתובה בהטשיק ובהשט"ח[17] שהיא ליטראות, ומה שלקח פרנקים זה הי'[18] בתור קני' שמכר את הטשיק וקנה בעדם והריוח שלו. וכמדומה שכן נוהגים ג"כ הסוחרים בין בירידת המטבע בין בעלייתו. והנני חותם בברכה ובט"ס[19] אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[20],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם

2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ע"ד - על דבר
7. ד"י - ד' ירחם
8. מא"י - מארץ ישראל
9. ע"פ - על פי
10. ג"כ - גם כן
11. כ"א - כי אם
12. מאאמו"ר - מאדוני אבי מורי ורבי
13. השי"ת - השם יתברך
14. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
15. דר"ש - דורש שלום
16. שי' - שיחיה
17. ובהשט"ח - ובשטר החוב
18. הי' - היה
19. ובט"ס - ובטוב סלה
20. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת שנה טובה. דרשה בשבת: יראת ה' המיוחדת לנשמת ישראל חזקה כל כך, שהיא הופכת גם את יראת העונש ליראת הרוממות ומתק האהבה'. היא נובעת מהכרת חסדי ה', שניכרים גם בעומק הירידות.

עיקרי הדברים

- ברכת שנה טובה.
- יראת העונש הופכת ליראת הרוממות.
- הכרת החסד.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ה[2] דשנת תרע"ח[3].

עת יצחק (כפסחים קי"ט).

בני מחמדי ויקירי, שלו'[4] וברכת השנים וכוח"ט[5], ביום הזכרון הבעל"ט[6] לאלתר לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בספרן של צדיקים גמורים, באור ישועה ועטרת גאולה, נועם ד' ועז צדק עדי עד, לך חביבי ולכל עוזריך וכא"ל[7], ולאוהבנו היקרים מחמדי לבב הרה"ג[8] ד"ר[9] אשר וד"ר[10] הערץ שליט"א[11] וכב"ב[12] היקרים, שלו' רב וברכת השנים.

אחדשה"ט[13] באה"ר[14].

רבו היום עלי הטרדות ועמל עבודות שונות, ואי-אפשר לי להפנות לכתב לך דברי-חפץ, ברוממות עז הגיוני קודש, כאשר יאתה ליום התקדש חג, ליום אשר נכונים אנו לקדם ולקבל באהבה וחמדת ידידות צור עולמים מלך ישראל וגואלו ב"ה את כניסת השנה החדשה הבעל"ט, שהננו נסמכים ונתמכים בחסד אור ימין עליון ב"ה, שתביא בכנפיה לנו ולכל ישראל ולכל משפחתנו היקרה ולכל אוהבינו וידידינו הנאמנים, הקשורים עמנו באהבת תורה ויראת שמים בקשרי עוז ידידות, אור הצלחה, שפעת חיים חיי עז וגודל, חיי קודש ופאר, חיי ישועות וצהלת קודש קדשים, לחזות בנועם ד, ולבקר בהיכל קדשו, לשאוב בששון ממעיני ישועתו, דעת קדושת גדולת הדר כבוד גדלו, וחון רחמיו הרבים המתגלים בכל עת ובכל שעה, אשר יצהירו ויאירו מתוך מפלשי עננ הערפל, להופיע בזיו יקרות נגד כל אפסי ארץ, ויכין לבבנו ולב כל עמו בית ישראל ולב כל יצורי עולמו, ברואי צלמו וכל מעשיו, להשכיל באמתו וללכת בדרכיו, כל חד וחד לפום דרגיה, ולעילא מן דרגיה: למען ישמח ד' במעשיו, וזהרי טובו ואורות צהלת ענג קדשי חסדיו ימלאו כל נאות עולמים, וישמח לב מבקשי ד'.

בש"ק[15] העבר דנא דברתי ע"ד[16] גדולת הערך של מהות יראת ד' המצוינת בסגולת נשמת ישראל, שגודל אור החיים שלה הוא כ"כ[17] חזק, עד שמהפך הוא בגודל כוחו את כל התנועות היותר שפלות שבנפש, ועם זה ג"כ[18] כל התוכן של יראת העונש, למתק אהבה ויראת הכבוד והרוממות. כח עליון זה נובע

ממקור ההכרה של חסדי ד', שהם מוכרים גם בעומק הירידות שבעולם. ובזה מביאים אנו כל המדות של יראת העונש, שהן לכאורה בלתי משובחות מצד עצמן, לתכונה עליונה של יראת הרוממות ומתק נועם האהבה האלהית הנשאה ומתרוממת לעדי עד. חסדי ד' אזכיר, תהילות ד', כעל כל אשר גמלנו ד' ורב טוב לבית ישראל, אשר גמלם כרחמיו וכרוב חסדיו, ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו, ויהי להם למושיע. בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם, באהבתו ובחמלתו הוא גאלם, וינטלם וינשאם כל ימי עולם. ותכונת אמת זו של הכרת החסד הגמור, הטובה הגמורה, של זיכוך העולם והעלאת אור החיים, הבאה מתוך אמונה עליונה כבירה ונהדרה, שתמותה מתבססת ע"י[19] כל מערכי החיים של קושט התורה והמצווה, כתורת אמת וחיי עולם אשר בתוכנו, הוא יסוד האמת הגמור של העם יודעי תרועה, אשר באור פניו יהלכון, אשר בשמו יגילו ובצדקתו ירומו.

וצור ישראל יעודדנו בישועתו ויראנו חסדו וטובו וירחיב לבבנו באור תורתו והוד פאר חכמתו, ועוז וחיים ישפות ד' לגוי קדשו, הנושא את דגל קדושת שמו בכל מערכי עולמים, ועמים רבים יודו כולם יחד את שמו הגדול אשר נשגב לבדו, אמן ואמן.

והנני מוכרח לקצר מרוב טרדא, ואחתום בברכת שנה טובה, שנת שלו' וברכה, שנה שימלא ד' כל משאלות לבנו לטובה, יאר פניו ויחננו ברוב חסדיו כנה"י[20] ונפש אביך מצפה הצלחתך כה"י[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ה - ערב ראש השנה
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. הרה"ג - הרב הגאון
9. ד"ר - דוקטור
10. וד"ר - ודוקטור
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. וכב"ב - וכל בני ביתו
13. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
14. באה"ר - באהבה רבה
15. בש"ק - בשבת קודש
16. ע"ד - על דבר
17. כ"כ - כל כך
18. ג"כ - גם כן
19. ע"י - על ידי
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה פיוטית לסוכות, אחרי שהימים הנוראים עברו בשלום.

עיקרי הדברים

- ברכה לסוכות.

נוסח האגרת

בעה"י[1] ער"ס[2], תרע"ח[3].

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], בכניסת חג קדשנו זמן שמחתנו, חג הסוכות הבעל"ט[5] דתקיף בקדושת מצותיו, ורוממות נשמת כנסת ישראל, אשר נתעלתה נטהרה ונתקדשה, מטוהר עליון, וזיו ברכת קודש קדשים מימים הנוראים הקדושים אשר עברו עלינו תל"י[6] לשלו'[7], הנני להביע לך מחמד לבבי את עתרת ברכותי, חדות ד' תהי'[8] מעוזך, ואוצר חיים מלאי הוד והדרת קודש, משגב שם ד' ועז ימין עליון ב"ה[9], ימלא בקרני הודו ופארו את כל חדרי נפשך היקרה, ושפעת ברכות עדי עד, בנועם ד' בעליצות קודש, וטהרת ששון ישע, יהי'[10] גורלך ומנת חלקך. וצור עולמים ב"ה יראנו בישועתו, ויזכנו לראות ממך רב נחת וברכה, בתוך כל משפחתנו השרויים בקודש ובחול, ובתוך כל כלל עדת ד', גוי קדוש שומר אמונים, המתרומם בקדושת פנימיות תפארת קדושת נשמתו, המלאה חיל וחוסן, טהרה ושיגוב אצילות יפעה משמי שמי קדם, מנשמת אל חי עולמים, צדיקו של עולם ב"ה עדי עד. ישמחנו צור ישענו, בנועם תורתו, ובפאר מתיקות נעימות אהבתו, ובהוד גבורת יראת הדרו וכבודו, ונזכה לעבדו בכל טוב ועונג רב בשמחה ובטוב לבב. כנה"י[11] ונפש אביך חותם בברכת אה"ר[12],

הק' אברהם יצחק ה"ק

לכל יקירינו שי'[13] שוי"ר[14]

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"ס - ערב סוכות
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. לשלו' - לשלום
8. תהי' - תהיה
9. ב"ה - ברוך השם
10. יהי' - יהיה
11. כנה"י - כנפשו היקרה
12. אה"ר - אהבה רבה
13. שי' - שיחיה

14. שוי"ר - שלום וישע רב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** הסכמה לי'מעשי למלך' של הרב מרדכי צבי שוורץ

שבח לחיבור דרושים ושירים על הפסוק 'בכל דרכיך דעהו', 'פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה'.

עיקרי הדברים

- הסכמה לי'מעשי למלך'.

נוסח האגרת

בעה"י[1] (תרע"ח[2]).

ישמח לב מבקשי ד', בעת רצון אשר אור הקודש יזהיר ויתנוצץ ברוח טהרה ממרומים, לקראת דברי חפץ מכתמים ושירים, אשר בקודש יסודתם, אשר הגה לב תמים של כבוד ידידי הרב הגאון אוצר חכמה ויראה טהורה מו"ה[3] מרדכי צבי שווארץ שליט"א[4], בשם "מעשי למלך", ערוכים ושמורים על קוטב יסוד היסודות פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה, בכל דרכיך דעהו. אמינא לפעלא טבא ישר, ונועם ד' יהיה על כל מוקירי ומחבבי אמרי קודש, המיוסדים בספירי קדושת הרעיון ורגשי אמונת אומן. כנפשם ונפש חותם בברכה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' חנוכה תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ככל שהמצב החדש מתרגל, 'החשבון הצלול' מראה יותר את הודו. הרב קוק מסכים שהרצי"ה יעבור מקום (לסנט גאלן), ומקווה שהשפעת ביקורם שם נשארה. על החובות לקמחי ולוויסבורד: הכסף הולך כעת לפיקוח נפש של המשפחה בארץ. שיתמיד בשחיטה.

עיקרי הדברים

- הצהרת בלפור - רושם מתמשך.
- מעבר הרצי"ה.
- חובות ופיקוח נפש.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ד דחנוכה, תרע"ח[2] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו פה, והננו מחכים ומיחלים בצפי' גדולה לחסדי צור מעוזנו ב"ה, שימהר להשמיענו שמחות וגיל מכל עם ד' ומכל מחמדי נפשנו. אקוה שקבלת כבר את מכתבי, שהעירותי בו קצת ע"ד[6] הרושם שעשו על הנפשות המרגישות רגשי קודש הספונים בנפלאות ההווה הנוכחי - מפלאות תמים דעים ב"ה בהתחלת התנוצצות קוי אורה וישועה, שהיא ראשית צמיחת הצדקה של בעל המלחמות, יתעלה שם כבודו לעדי עד. וכל שעה ושעה וכל יום ויום שהולך, והמצב המחודש נעשה יותר טבעי ויותר מורגל, החשבון הצלול מראה לנו יותר את הודו והדרו ואת החוסן והיקר העצור בגניזת טובו. ועינינו נשואות לאבינו שבשמים, שיסך באברתו על גוי קדוש היושב על אדמת הקודש כעת ועל יקירנו האהובים בתוכם וימלטם מכל רעה, ונזכה להתבשר מהם בקרוב בשורות טובות, ורגלי מבשר טוב משמיע ישועה ידלגו כאילות לבוא ולהופיע. אנא ד' הושיעה נא. הסכמתי נוטה לגמר דעתך ע"ד חילוף המקום. ותכתוב כל הפרטים מהנהגתך. אקוה שבמשך שבתך בק' זו שהיינו שרויים בתוכה פרק הגון של ימי גלותנו, שבכל אופן אחשוב שאיזה רשימה מהשפעת הידידות שלנו עם מספר מצויין מבני העדה, נשארה עכ"פ[7], שתוסיף ותמשיך ברוחך הטובה, לפחת את גחלת הקודש של אור ד' הגנוז בלבות בני אל חי, גם בהיותם נדחים בארצות שבים, ומלוכדים במלכודת הגלות המרה, בכ"ז[8] לבם ער ורוח ד' מפעם בקרבם, העלול להתעורר לטובה בכל עת ושעה מוכשרת.

מאהובנו הר"א[9] קמחי שי'[10] קבלתי זה כמה מכתב, ומתוך המון רב של טרדות עדיין הנני מעוכב מהשיבו עד כה. ואקוה בקרוב לקחת מועד לכתב לו בפרטיות. לעת עתה דרש נא בשלומו הטוב, ושלו'[11] צאצאיו היקרים, הקרובים כ"כ[12] לרוחי ולבי, יברכם ד' ויעודדם בכל טוב, ושילומים לטובה ישלם להם לשגבם ולחזקם לאוי"ט[13]. כמו כן תדר"ש[14] ידידנו הר"מ[15] ויסבורד, ותעירהו על הפלא שלא קבלתי ממנו מכתב תשובה על מכתב ברכתי לכניסת השנה שהקדמתי. אולי הדבר נוגע לעיכוב הפרעון

של חובו. בע"ה[16] שנוכל להחל עכ"פ את הפרעון ברצות ד'. וכיו"ב[17] חשבתי ג"כ[18] ע"ד חובו הגדול של ידידנו הרא"ק[19] נ"י[20].

אמנם מתוך מכתבו, שבו בקשנו שנבא על הוצאותיו, אם נמצא שישיבתנו פה אינה מקובלת, הבנתי שלפי עדינות רוחו ומצבו בע"ה הדבר רחוק מקפידא. ועד כמה שנוכל לקמץ הלא הדבר נוגע לפקו"נ[21] של מחמדינו שמה, בכל העת הכושר שיהיה אפשר לשלח שמה. ע"כ[22] הננו מעכבים לע"ע[23], ובצפיתנו נצפה שיחנינו השי"ת[24] לשלם לכל בעלי חובותינו ברחמיו.

תדרו"ש[25] כל אהובינו ודורשי שלומנו, מר קמחי הצעיר, הר' פאסוויג, מר לעוין, ואצ"ל[26] הר"מ קאליר, והצעיר ראזענשטיין, אביו הוא ת"ח[27] ויקר, ומבאי ביתנו בכל ש"ק[28] לסעודה שלישית.

אקוה שלא תעזוב את התלמדותך בהשחיטה, ותשתמש בה כראוי בע"ה, ודי יאמץ אותך בבריות גופא וכט"ס[29], בנהורא מעליא ורוממות קרן בכבוד. בטח תחליף מכתבים עם אהובינו שבניישאטל. תד"ש[30] באה"ר[31] בשמנו. וגם אני אקוה לכתוב להם בל"נ[32] ולהודותם על כל הטובה הכבוד והאהבה, אשר הראו לך כל משך ימי שבתך שמה.

את הכרטיס של ב"ט[33] קבלתי, ואקוה להשיב לו אי"ה[34]. איך הוא מצבו כעת, צר לי שהתקוה ע"ד עבודה ע"י[35] ד"ר[36] זלקינד עלתה בתוהו, כי נבלו עליו סמוך לצמיחתם.

בתקוה לקבל ממך בקרוב מכתב מפורט מכל וכל ממעמדך החדש, במקום מגורך כעת.

הנני חותם בברכת אה"ר[37] וצפית ישועת חומות וחיל, לראות בשמחת גויינו במהרה בימינו באור ישועה ההולך ואור עד נכון היום, אביך,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ע"ד - על דבר
7. עכ"פ - על כל פנים
8. בכ"ז - בכל זאת
9. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. שי' - שיחיה
11. ושלו' - ושלום
12. כ"כ - כל כך
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
14. תדר"ש - תדרוש שלום
15. הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. בע"ה - בעזרת השם
17. וכיו"ב - וכיוצא בזה
18. ג"כ - גם כן

19. הרא"ק - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות א, ק (למשל: אברהם + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. נ"י - נרו יאיר
21. לפקו"נ - לפיקוח נפש
22. ע"כ - על כן
23. לע"ע - לעת עתה
24. השי"ת - השם יתברך
25. תדרו"ש - תדרוש שלום
26. ואצ"ל - ואין צריך לומר
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. ש"ק - שבת קודש
29. וכט"ס - וכל טוב סלה
30. תד"ש - תדרוש שלום
31. באה"ר - באהבה רבה
32. בל"נ - בלי נדר
33. ב"ט - בשורות טובות
34. אי"ה - אם ירצה השם
35. ע"י - על ידי
36. ד"ר - דוקטור
37. אה"ר - אהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתעה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

מנהיגי 'אגודת ישראל' יצאו נגד הצהרת בלפור, 'להחשיך מילין נגד חזון הפלאות'. זו 'טינה ישנה' של כת 'המתחסדת בחסידות ארסית' שאינה סובלת חיים לאומיים בארץ, והעדיפה 'ללקט פירורים תחת שולחן אשכנז'. הרב קוק יכתוב להם בשלום, אף שאולי לא יועיל. אגודות 'מזרחי' לבדן לא ימשכו את רוב שומרי המצוות, שנבהלו מהצד החילוני של הציונות, ולכן יש לייסד אגודות 'דגל ירושלים' בקשר אחווה עם הציונות. יש לאחד את כולן, לייסד בתי מדרש גדולים ו'בית דין גדול כללי'.

עיקרי הדברים

- נגד עמדת 'אגודת ישראל'.
- מזרחי לבד אינו מספיק.
- 'דגל ירושלים'.
- בית דין גדול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], יום קהילה לכל, תרע"ח[2].

אורה ושמחה ששון ויקר לכבוד ידידי רב רחימאי הרב המאוה"ג[3] לממשלת התורה והחכמה, מאיר נתיבות תולדותנו מו"ה[4] זאב יעבץ שליט"א[5], וכא"ל[6] שו"ר[7]. אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

יקרת מכתבו קבלתי כעת, והנני עדיין מלא דכאות לב מפגיעתם של בני בית מאהבינו, המתימרים להיות מנהיגי "אגדת ישראל", אשר לא ישימו אל לב למעשה ד' הנורא אשר הוא עושה בכל מערכות המאורעות על גוי ועל אדם יחד, להוציא על ידו לאור עולם את הצביון השלם של חיי האדם הכללי, האגוד וקשור בנצח ישראל, אשר לא ישקר ולא ינחם. ובלא חרדת לב, ובאפס התעמקות חודרת ישיתו פיהם לדבר גבוהות במרום ונשגב, להחשיך מילין נגד חזון הפלאות אשר עינינו רואות על דבר צמיחת קרן הישועה, ההולכת וצומחת מני אז ע"י[10] קיבוץ נדחים אל הררי קודש, וכעת כבר הזרוע נטויה היא על כל העמים, ודבר אלהינו יקום לעולם.

ולענין מעשה, לכתוב להם מכתב בדברי שלו'[11] ע"ז[12] כמובן הנני מוכן בע"ה[13], אף כי מסופקני אם יועיל, כי יש כאן יציאה מן הכח אל הפועל טינה ישנה שבלב, של כתה ידועה המתחסדת בחסידות ארסית שאינה יכולה לסבול כל תנועה של חיים לאומיים ביחוד ביחש לישראל בא"י[14], וכל מה שעשו עד כה בזה היה כאלו כפאם... וכאן מצא בע"ה מקום לגבות את חובו, להשליך נעל על תקות החיים על אדמת הקודש. והתוצאות מזה, החביבות עליהם היא השתקעות של גלות, ללקט במנוחה פרורים תחת שלחן אשכנז, ועל יסודות של יראת שמים מזויפת כזאת, בונה היא המינות וההמרה המגועלה את קינה, וביצי צפעוני כאלה מתבקעות הן במשך זמן קטן, של דור דורים בערך.

והנה אע"פ[15] שלגבי אלה בעלי הקרנים, המכתב לא יועיל, בכ"ז[16] אנחנו צריכים לעשות את שלנו ולפתח בשלו[17]. ואולי יודע מר אדרעסתם המדוייקה?

ועתה ע"ד[18] אגודות מזרחיות, זהו דבר נכבד מאד, אבל הגיתי הרבה בתעמולה זו, ובאתי לידי בירור כי ע"י אגודות של מזרחי לבדן לא נמשיך אלינו את הרוב הגדול של שלמי אמונים בישראל. הצד החילוני שבציונות, הטיל כ"כ[19] זועה, ואולי גם לא שלא בצדק לגמרי, על המון רב תמימי לבב, עד שבשום אופן לא ישמע אצלם קולנו להיות נטפלים לאורגניזציה הציונית, כדרך שהמזרחי מתנהג. ע"כ[20] זאת היא הצעתי כי לבד יסוד אגודות מזרחיות, נקרא בקול ליסד אגודות רבות, וגם כללית לדוגמה בשם "דגל ירושלים", או "ירושלים" שתהיינה מתיחסות ביחס של אחוה להציונות הכללית, אבל לא תהיה לענף של האורגניזציה שלה. ע"פ[21] תכונה זו יש תקוה להמשיך גם אותו החלק אשר לא ירצו בשום אופן להכנס להחוג הציוני, אפילו ע"י דגל המזרחי. וכשיוסדו אגודות כאלו, וגם כמה דאפשר אגודות מזרחיות חדשות, ראוי לרכז את כל הכוחות יחד, ולרומם בכל עוז את דגל הקודש, להופיע מאור ד' שביסוד אור התורה על חיי התנועה הלאומית כולה, באופן של רחבת דעה וגודל נפש, אשר לאור הטוהר שלה ישובו גם הנדחים והרחוקים להכיר את יסוד החיים של האומה הנפלאה, ההולך ומפעם בכל עוז מאור חי העולמים, מגן עזרנו וחרב גאותנו מעולם ועד עולם.

וכל האגודות המזרחיות, וכל האגודות השונות, אשר יתכנסו יחד לשם תחיית האומה והארץ, על יסוד הקודש האלהי, ראוי שיתאגדו יחד באיגוד כללי, לכונן את החיים החדשים הבאים לעמנו על ארץ חמדתנו, על יסוד הארת נשמת האומה, במקורה וטבעיותה הטהורה, ליסד בתי מדרש גדולים לחקרה של תורה בכל תעצומות עזה, לכל ענפיה וסעיפיה, לחלק את העבודה לעובדים מוכשרים לכל מקצע ומקצע, לדאג בעד הטפול של כל הידיעות העוזרות לברר את הידיעות התורניות בכל מקצועותיהן המעשיות והרוחניות, ליסד בית דין גדול כללי, ובתי דינים סעיפיים, לכלכלת כל עניני הדת והחיים המעשיים בהתחברותם, לבצר את העבודה הספרותית על מוסד העז והאומץ של הרום העליון אשר להדרת הקודש, לשא עין ולב, על ההשפעה המחודשה של הזיקוק של הדעה האמונית הכללית בעולם, שתולד לידה חדשה ע"י הופעת אורן של ישראל, ותחת אשר אחרי השתברותה של האליליות הקדמוניה, יצאו הליכות אמוניות ודתות, מעורבות עם הסיגים האליליים והכפרניים, מפני חולשת החיים אשר לאומתנו הקדושה בימים ההם, כעת יבאו ימים, וע"י[22] תחייתם של ישראל בארץ ד', יחודש הרוח, ורעיון אלהי עליון איתן ומזוקק יופיע מנאות יעקב, לטהר את הרוח הדתי, שבכל מלא עולם, ועמו יחד יטוהר הרוח הפרטי האישי והרוח החברתי של האדם, והדר הקודש של אור התורה האלהית, ופאר נשמת אלהים חיים המפעם בעם פלאות זה, יגלה ויראה בעוצם עזוז נוראותיו, ועל דור בנינו, בני החופש הקדוש והנשגב, ישוב ויופיע אור הזוהר של רוח הקודש בעזוז חילו, וסגולת הנבואה הנאמנה, בכל מפלאותיה ונצח הודה, ברעם גבורתה, ונועם חמדתה, תחל לסול מסילות בלב דור נאור וכביר לדבר שלום אמת, אל כל העמים תחת כל השמים.

וכל הגדולות הללו, הנם כנטף מן הים לעומת החבוי לגוי קדוש בחיק העתיד. וכל אלה הלא מתרקמים הם ברקמי המסכת ההולכת ונארגת כזאת לעינינו, בכל חשכת חמריותה. ואיך נעמוד מרחוק, ואיך לא

נשא דע לסוד קדושים רב ונורא. ולשם כך באתי בבקשתי לכל העולם האמוני במכתב הכתוב ז'רגון ע"ד "דגל ירושלים".

וע"ד[23] ההצעה לפני הממשלות, הנני רואה בעניי, שבהוסד יסוד דגל כללי, על יסוד הקדש, ראוי שהמטרה הראשית תהיה דוקא מה שהיא התכונה האמיתית של האומה, מילוי מחסור הקודש, שכל הדאגות הפרטיות הנן רק טפלות אליה, והקודש הלאומי, אור חיי האמת של ישראל בצביונו, לא יקום ולא יהיה כי"א[24] בהבנותו בארצו, וזהו כל תשוקתו ומאוייו באמת. ומתוך אספקלריה זו הוא רואה, כי כל מערכי חייו לא יאבו להצליח בכל פזורי גלויותיו, ואם יברק איזה אור כהה, יקום עד ארגיעה, ואחריו תבא עוד חשכת עלטה יותר איומה, וגם אם יעמוד איזה משך זמן בתומו, יביא מהומה ומבוסה לרוח ישראל, וכל התכונה הרוחנית העצמית תתמוטט ותהפך למשחית, וההשחתה הזאת תחולל אח"כ[25] תחלואים רוחניים גדולים ונוראים, ששנאת ישראל תתבסס על ידם, והיתה לצרה כללית לכל האנושיות, ולדאבון לב, לכל יקירי רוח שבה בכלל, שמכל אלה אין תוצאה אחרת להנצל, כי"א הרפואה הרדיקלית של שיבת בנים לגבולם, ברוח עוז של רוממות קודש.

והנה את פרטי טענותיהם איני יודע עדיין, ואין אני מכיר שום מוצא איך להשיג את המכתבים בצורתם, אולי יש להדרת כבודו ידיעה בזה בטח יודיעני. לכתב ספר מסודר פולמי קשה לי מאד, והמעצורים ג"כ[26] רבים. בכ"ז אקוה לעשות בזה איזה צעד בל"נ[27]. אבל תחילת כל צריכים לדעת פרטי דבריהם, והסיבות היסודיות שגרמו להם את הצעד הבלתי הגון הזה. והננו נתמכים בימין צדק צור ישראל וגואלו, ימין ד' רוממה ועושה חיל. ישמח ויעלז בימי הפורים הבעל"ט[28] על כל טוב, ועוד ינוב בשיבה דשן ורענן לראות בשמחת גויינו להתהלל עם נחלתנו לאוי"ט[29], כנפשו האהובה והרוממה, ונפש עורגת תמיד לידידותו הנאמנה. המצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ. ב. שילוח מכתבי זה נתעכב עד אחר הפורים שעבר עלינו ב"ה בכ"ט[30], ואפריון אמטי למר על האי חורפא וחוליא דשדר לי בלישנא דחוכמתא אמרא וגדיא יאי ויאי, ישר חיליה, ויפיש חיי סגי במלא חדותא, בירושלם קרתא דשופריא, כרעותא דליביה, דמליא דכותא, וכברכתא וצלותא דרחימיה, דמוקיר יתיה לחדא, כסגיאות פורסניה.

הק' איה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. המאוה"ג - המאור הגדול
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה

10. ע"י - על ידי
11. שלו' - שלום
12. ע"ז - על זה
13. בע"ה - בעזרת השם
14. בא"י - בארץ ישראל
15. אע"פ - אף על פי
16. בכ"ז - בכל זאת
17. בשלו' - בשלום
18. ע"ד - על דבר
19. כ"כ - כל כך
20. ע"כ - על כן
21. ע"פ - על פי
22. וע"י - ועל ידי
23. וע"ד - ועל דבר
24. כ"א - כי אם
25. אח"כ - אחר כך
26. ג"כ - גם כן
27. בל"נ - בלי נדר
28. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
29. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
30. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** רשימות לתוכנית 'הסתדרות ירושלים'

'ירושלים' היא 'תנועה קיימת בישראל סבא מאז'. הציונות היא ענף ממנה, ותתוקן כשתתקרב לרוח הקודש. מוסדות הקודש וכספיהם בארץ יהיו בידי שומרי המצוות. יש לתמוך בפוליטיקה הלאומית ולייסד הסברה פוליטית ממקור התורה והנביאים; עיתונים בעברית, ביידיש ובשפות העמים; 'קרן קיימת דתית'; ישיבה עולמית גדולה בירושלים בבניין מהודר, עם סניפים; מושבות, קבוצות וחוות 'כדת משה וישראל'.

עיקרי הדברים

- 'ירושלים' - תנועה עתיקה.
- הציונות - ענף.
- ישיבה עולמית.
- קרן קיימת דתית.
- מושבות כדת.

נוסח האגרת

רשמים* להפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים א) ההסתדרות ירושלים, איננה רק אגודה או ארגניזציה, כי אם גם וביחוד תנועה, שהיא קימת בישראל סבא מאז, והיא הולכת לחדש כעת מפעלים חדשים הנדרשים למגמתה הקדושה מעולם, לפי הצרכים המתחדשים על פי תהלוכות המצב של דורנו וזמננו עפ"י[1] עצת ה' קורא הדורות מראש.

ב) העולם הכשר ורוחו, הוא יסוד האומה כולה, כל מה שמתחדש בעולמנו לפעול לטובת האומה על ידי אגודות או סדרים שיסוד החיים של קדושת ישראל, אינו מתגלה בם בבהירות נחשבים הם כמעמדים נסמכים אל העיקר, שהוא קשר האומה כולה ע"י[2] ברית ה' וקדושת תוה"ק[3], שהיא מורשה קהלת יעקב עדי עד.

ג) התנועה "ירושלים" לא נפסקה בקרבנו, מעולם פנינו בכל הגיוננו אל ארצנו הקדושה מפני חבת קדושתה וע"פ[4] יסוד זה המשכנו את החיים בארץ ישראל, ועל פי זה היסוד מונח הוא כל מה שיתחדש בארץ ישראל גם להבא. ד) הציוניות נחשבת היא לענף מגוף התנועה הירושלמית, השוררת באומתנו מעולם, ותקונה השלם יבא על ידי מה שתתקרב במשך הזמנים יותר ויותר אל הרוח הקדוש השורר בתנועת ירושלים, הרוח של קודש ישראל לה' מעולם עד עולם.

ה) כל התאגדות שכבר נמצאת בעולמנו למטרה של בנין הארץ ברוח קדושה וחפץ הכשרות הישראלית הכל הוא נחשב להתפשטותה של התנועה הכללית "ירושלים" שהיא מעולם אחוזה בידי שומרי תורה שלמי אמוני ישראל, ומתנהלת עפ"י גדולי התורה גאונים וצדיקים מקובלים באומה וכל הכחות הטובים הנאמנים לדגלם, ודבקים בקדושתם.

ו) כל המוסדות וכל עניני כספים שיש להם יחש אל עניני הקודש באי"י[5], מוכרחים להיות עומדים ברשותם והנהלתם של שלמי אמוני ישראל, שהם הם המיסדים את המוסדות הללו, והראויים לשכללם ולפתחם ע"פ[6] רוחם העצמי. ז) אנו מחזקים את התעמולה של הפוליטיקה הלאומית שלנו בכל מה שיש לה יחש אל הבנין של האומה והארץ בערכיהם העולמיים.

ח) אנחנו קוראים ליסד לנו אגיטציה פוליטית, שתדבר אל העולם הפנימי הישראלי, ואל העולם החצון של העמים כולם, בשפה ברורה את הבעת זכיותנו על ארץ הקודש ממקור הקודש מתוך האוצר האלהי שלנו ושל כל העולם, מתוך מקור התורה והנביאים מיסוד דבר ד' הנאמן לעד.

ט) לשם המטרה הפוליטית שלנו עלינו ליסד עתונים בעברית, באידיש, ובלשונות העמים, שכולם יאדירו את התנועה "ירושלים" בכל מערכי החיים בישראל ובעמים.

* הפרוגרמה של ההסתדרות ירושלים במלואה תצא לאור על פי הסכמתה של הכנסיה הכללית הראשונה שזמנה ומקומה יתפרסמו ע"י המשרד המרכזי ומקוים אנו שתהיה בע"ה[7] בבירתנו הקדושה, ירושלים עיר הקודש תובב"א[8].

י) מוכנים אנו לגשת ליסד "קרן קיים ריליגיוזי" שיעמד בקרבנו בעבודתו הירושלמית, כמו הקרן הלאומי העומד לסייע את העבודה הציונית.

יא) בירושלים עיר הקודש מוכרחים אנו ליסד ישיבה עולמית גדולה ונהדרה, חוץ ממה שאנו צריכים לתמוך בכל הישיבות העומדות שמה ובכל ערי הקודש מכבר.

יב) הישיבה הגדולה תתיסד בתוך בנין גדול ומהודר בכבודו, ותהיה מעוטרה בכל המכשירים הנדרשים לישיבה כללית מרכזית בעד כל ישראל.

יג) הישיבה תכניס אל תוכה טובי הצעירים הנתונים לתלמוד תורה, לשם גדולתה והאדרתה מכל הכחות היותר טובים שבארץ ושבחוץ לארץ.

יד) הפרוגרמה של הישיבה תוסד ע"פ קבוצה של גדולי גאוני דורנו, באסיפה רבה של הכחות היותר חשובים בתורה בצדקות ובחכמה בישראל.

טו) האסיפה המיסדת את הישיבה תקציב את קצבת השנים שבה ישתלם התלמיד עד אשר יצא מעוטר בתעודתו הבגרותית, ע"פ חלוקי המדרגות שיוסכמו בה.

טז) ישיבות ביתר ערי הקודש ובמושבות יתיסדו לפי האפשרות בתור סניפים להישיבה העולמית הגדולה שבירושלים.

יז) מכון מיוחד יהיה בהישיבה מקצע לתלמידי חכמים גדולי מחדשים החפצים להקדיש כל ימיהם להאדרתה של תורה כל אחד במקצע שהוא נוטה ומוכשר לו, סכום קצוב של ספרים אשר תוכנם יפורט ע"פ הועד הראשי להנהלת הישיבה, ע"פ הדרישה וצורך הזמן, יהיה צריך לצאת לאור בכל שנה ע"י המכון הספרותי של הישיבה.

יח) עתון קבוע יהיה לישיבה שעל ידו יהיה קשר רוחני בין חכמי הישיבה ותלמידיה עם כל חכמי ישראל שבכל הגולה ועל ידו יתקבץ רכוש ספרותי הגון ע"י אותן המאמרים שיהיו ראויים להכנס לאוצר של קיום ע"י הדפסה מיוחדת, בספרים, שיבאו מזמן לזמן.

יט) הננו נקראים ליסד בית-דין גדול כללי בירושלים, מחובר מרבנים גאונים, גדולים בתורה, בצדקות, בחכמה, ובידיעות העולם, שע"י[9] הקיבוץ הכללי ישלים כל אחד מהם את התואר של הקבוצה הזאת עד שתהיה להוד ולהדרת קודש בישראל ובעולם.

כ) הכח המשפטי באי"י מוכרח להיות משפט התורה ע"פ בתי דינים קבועים, ורבנים מומחים ומובהקים אנשי חיל כו'[10] ככל תורת הדיינים בישראל מעולם.

כא) חברי הבי"ד[11] יהיו מהם קבועים בירושלים, ומהם יהיו נקראים על משך זמן ובכל שנה ופרק הנדרש יעשה הבי"ד הכללי, אסיפה כללית של רבנים מכל א"י[12] ומכל ארצות הגולה, קבוצה קדושה של ת"ח[13] גדולים יראי ד' וחכמי לב להועץ יחדו על העניינים העומדים על הפרק בתקון עניני הקודש, ועניני החיים הכלליים של האומה, כב) אם יתיסד איזה כח עולמי בישראל בארצנו הקדושה יהיה הכח הרבני הכללי, והכח העולמי באים לפעמים לידי ועידה כדי להתישב איך לנהל את הענינים הנוגעים בשני המקצועות העולמיים, והקדושים, באיזה יחש, ואיך להביא את הדברים למצב רצוי.

כג) התנועה הירושלמית תמשיך את כח המושך של האומה אל בית חייה, אל ארצנו הקדושה מאותו המקור החי וקים לעד ממקור הקודש, ותשתדל להגביר את כחו ולהאדיר את פעולותיו בחיים ע"י תעמולות של ספרות והסתדרויות וכו'[14]. כד) התנועה הירושלמית שואפת לרומם את כל הרוח הכללי של תסיסת תחית האומה ובנין הארץ משפלות החול, אל רוממות הקודש, לחזק את כחו על ידי מה שתשתדל שיהיה רוח זה הולך ומטהר מהסיגים הזרים שנכנסו אל תוכו עד שיהיה חוזר לאיתן טבעו, להטהרה של רוח ישראל החי בחוסן קדשו. כה) התנועה הירושלמית באה להכניס רוח חיים חיובי של גבורה ושל קדושה בכל מערכות המפעלים ההולכות ומתפתחות בקרבנו לשם בנין הארץ ותחית האומה באופן שיהיו כל המעשים וכל הכוננויות עשויים ברוח ישראל האמתי. כו) מגמתה של התנועה הירושלמית היא לכוין את כל המבטים של פזורי עמנו לכונן את חיינו בתור "עם קדוש על אדמת הקודש" שהוא נסה ודגלה של אומתנו מעולם ולהרגיל בכל מה דאפשר את הדגל של כשרי ישראל להתישב באי"י, ליסד מושבות, קבוצות של פועלים, וחוות, מבוססות על פי תקנות יסודיות בחיים הציבוריים ביחוד שיהיו ערוכים כדת משה וישראל.

כדי שתשרה שכינה במעשה ידינו והד הקול של תנועת קבוץ גלויותנו יהיה כולו אומר כבוד לשם ה' ועם קדשו ואדמת הקודש תהיה תל התלפיות אשר ממנה תצא אורה וישועה ברכה וקדושה לישראל ולעולם כולו, כמה שנאמר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים.

---

1. עפ"י - על פי
2. ע"י - על ידי
3. תוה"ק - תורתנו הקדושה
4. וע"פ - ועל פי

5. באי"י - בארץ ישראל
6. ע"פ - על פי
7. בע"ה - בעזרת השם
8. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
9. שע"י - שעל ידי
10. כו' - וכולי (וכן הלאה)
11. הבי"ד - הבית דין
12. א"י - ארץ ישראל
13. ת"ח - תלמידי חכמים
14. וכו' - וכולי (וכן הלאה)

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) - לונדון **נמען:** 'צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים' (חוברת ביידיש)

מטרת 'דגל ירושלים' כפולה. בכמות: להביא לעבודת הבניין את 'כלל ישראל האמיתי', החלק הדתי והעמוק, שאינו יכול להיכנס להסתדרות הציונית בגלל פערי השקפה. באיכות: להקים 'ישיבה עולמית' בירושלים, לצד הישיבות הקיימות, שאליה יבואו צעירים מהגולה ומהארץ לכמה שנים, ותהיה בה מחלקה לעריכת ספרים לפי צורכי הזמן.

עיקרי הדברים

- מטרה כמותית.
- מטרה איכותית.
- ישיבה עולמית בירושלים.

נוסח האגרת

עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם יי עוד את-ציון ובחר עוד בירושלים (זכריה א' י"ז).

צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יי ונקוו אליה כל הגוים לשם יי לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע. בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם. ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובי. (ירמיה ג' י"ז, י"ח וי"ט).

על חומתיך ירושלם הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את יי אל דמי לכם. ואל תתנו דמי לו עד יכונן ועד ישים את ירושלים תהלה בארץ. (ישעיה ס"ב ו' ז') צו וואס ציעלט דער דגל ירושלים? דער אנטווארט אויף דעם איז, אז דער ציעל פון דגל ירושלים, איז א דאפעלטער, אין כמות, און אין איכות. די ערשטע זאך שטרעבט דער דגל ירושלים, צוצובריינגען דעם גאנצען כלל-ישראל, צו אונזער הייליגע ארבייט, איבערהויפט, דעם אמת'ן כלל-ישראל, ד. ה. דעם פרומען און טיעפסטען הארציגסטען טהייל פון אונזער אומה, דער טהייל וועלכער לעבט און דענקט, פיהלט און גלויבט עכט אידיש, וואס אין אמת'ן געריידט איז ער, און נאר ער, די הויפט גאראנטיע, פאר איהר ריכטיגען קיום, אין איהר ריכטיגען געשטאלט אין איהר ריינעם אייגענעם אינהאלט. אט דעם וויכטיגען אידיש גייסטיג שטארקען טהייל, פון די אומה, וויל דער דגל ירושלים, צובריינגען צו דעם גייסט ערוועקונג, און צו די ארבייט, פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ-ישראל, אזוי ווי עס איז אונזער האפנונג אין אלע צייטען, און איבערהויפט ווי זי פארמולירט זיך איצט, ביי די בעניי-אונגען פון אונזער איצטיגער צייט.

אמת אז צו דעם וויכטיגען צוועק, אין זיין פראקטישען זינן, דיענט זעהער טיכטיג די ציוניסטישע ארגאניזאציע, וועלכע זי האט אזוינע גרויסע פאליטישע פערדיענסטען, און אנדערע קענען דענקען, אז עס וואלט אפשר געווען א גוטער פלאן אז אלע פרומע אידען, זאלען איינפאך אריינטרעטען אין די

ציוניסטישע ארגאניזאציע, כדי צו פערווירקליכען אונזער ארבייט לטובה פון דעם בנין האומה, אויף אונזער הייליגע לאנד.

עס קען זיין, אז פיעלע שטערונגען וועלכע עס געפינען זיך פארלויפיג, צו די פרומע אידען, אין אנדערע פון די ציוניסטישע קרייזען, וואלטען ארונטער-געהן אין גאנצען דורך די שטראמען פון די פיעלע טויזענדער פון אונזערע פרומע ברידער אין דעם ציוניסטישען לאגער.

דאס איז אפשר מעגליך טהעארעטיש, אבער פראקטיש ווייסען מיר, אז דאס איז אונמעגליך, די פערשיעדענהייט און די מיינונגען צווישען די פיעלע מאסען פזן די פרומע וועלט, געגען פיעלע הערשענדע שטימען אין די ציוניסטישע קרייזען, האבען געבראכט, און ברייננגען לייַדער פארלויפיג, אזוינע מיספער-טרויאונגען, און וועלכע צום בעדויערען בעזיצען מיר נאך ניט אזא קראפט וועלכע זאל קענען וועניגסטענס לינדערען זיי, און וער רעדט וועגען דעם, אין גאנצען זיי ארונטערצונעהמען. מיר ברויכען זיך פארבערייטען מיט אזא לעבהאפטען פרומען ארגאניזאציאנס-קראפט, מיט גרינדליכע פרינציפען, וועלכע דאס אליין, וועט זיין א מיטעל, אז א גרויסער פעראייניגונגס-קראפט, זאל דאך ביי אונז אויסוואקסען.

אבער פארלויפיג איז די זאך לייַדער אזוי ווייט געקומען, (אפשר דורך דעם שולד פון בייַדע צדדים, אדער אפשר אן קיינעמס שולד, נור דורך די נאטיר-ליכקייט פון פערשיעדענהייט אין מיימנגעק, אז ניט נור אין די ציוניסטישע אלגעמיינע ארגאניזאציע, איז ניט מעגליך אריינצובערענגען מיט וואסערע עס איז צופריעדענהייט דעם גרעסטען טהייל, פון די פרומע וועלט, נאר אויך אפילו אין די ארגאניזאציע פון דעם "מזרחי", וועלכער איז ספעציעל געגרינדעט געווארען, צוליעב די פרומע וועלט, איז אויך ניטא קיין מעגליכקייט אריינצובערענגען גאנץ גרויסע מאסען און פיעלע גוטע קרעפטען פון אונזערע פרומע אידען. מיט וואסערע מיינונגען מיר וועלען זיך ניט רעכענען מיט דעם פאקט, מיט צופריעדענהייט אדער מיט אונצופריעדענהייט, מוזען מיר וועגען אי, הם רייַדען. וועו מיר ווילען ערענסט טהון אונזער ארבייט, לטובה פון אונזער כלל-האומה, מוזען מיר זיך רעכענען מיט די ערשיינונגען, ווי זיי זיינען פראקטיש, אין דער ווירקליכקייט, ניט רעכענענדיג זיך אויב דער צושטאנד געפעהלט אונז אדער ניט. צי אונזער ואך איז אונז געגוג, וואס מיר ווייסען גאנץ ריכטיג אז אין דער ווירקליכקייט איז עס אזוי, אז מיר קענען אין קיין פאל ניט צובריינגען דעם גרעסטען טהייל, פון אונזער פרומע וועלט, אפילו אין פארמע פון פיעלע יחידים, און וער רעדט אין די פארמע פון פיעלע ארגאניזאציעס, צו די הייליגע ארבייט פון דעם בנין פון אונזער פאלק אין ארץ ישראל, ניט דורך דער עקזיסטירענד ציוניסטישער ארגאניזאציע און אויך ניט דורך די פערמיטלונג פון דעם "מזרחי".

אויסרעכענענדיג דעם מאנגעל, האט זיך דער דגל ירושלים געגרינדעט, וועלכער ער רופט די גאנצע פרומע וועלט צו איהר אייגענע ארגאניזאציע, מיט איהרע אייגענע מיטלען, מיט איהרע אייגענע מיינונגען, מיט איהרע אייגענע אויטאריטעטען, מיט איהרע אייגענע שטרעבונגען, צו דעם צוועק פון די גרינדונג פון דעם לעבען פון אונזער הייליגע אומה אין ארץ ישראל, נאך די ריכטיגע ווינשונגען פון די אמת'ע בעקלעהרטע און אויפריכטיגע פרומע וועלט. דאס איז דער ציעל אין דעם אנהאנג פון זיין

כמות, ד. ה. דער קוואנטיטעט, אין דעם אנהאנג פון די צאהל פון פרומע אידען, און איבערהויפט פון זייערע גוטע און שטארקע קרעפטען, וועלכע מיר קענען צובריינגען צו די הייליגע ארבייט פון דעם בנין האומה אין ארץ ישראל, דורך דעם זעלבסטשטענדיגען ארגאן פון דעם דגל ירושלים, מעהר ווי דורך אנדערע ארגאניזאציעס וועלכע עקזיסטירען שוין ביי אונז פון פריהער.

נאר נאך העכער און נאך וויכטיגער ווי דער ציעל, פון דעם דגל ירושלים מצד זיין כמות, איז זיין ציעל מצד זיין איכות, ד. ה. מצד די קוואליטעט, מצד דעם אויפלעבונגס ציעל פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען געטליכען געדאנק, אז ער זאל אין לעבען גערופען ווערען אלס א גייסטיגער קראפט, א נשמה צו די גאנצע בעוועגונג פון אונזער תחיית-האומה בכלל, און איבערהויפט פון איהר בנין אין ארץ ישראל, וואס זיי מארשירען פאר אונז אין אונזער וואונדערליכער געגען-ווארט פון דער איצטיגער צייט.

צוליעב דעם כבוד פון אונזער ריכטיגער פאלקם נשמה, וועלכער עס איז דער כבוד פון שם ד' אלהי ישראל, די גאנצע בעגייסטערונגס-קוועלע פון אונזער פאלקס לעבען, זיינען מיר גערופען אונזער אייביג הייליגען געטליכען ווארט צו זאגען עפענטליך, פאר די גאנצע אידישע אינערליכע וועלט און פאר די אויסערליכע וועלט פון אלע פעלקער, דעם גרויסען אייביג אמת'ען ווארט וואס ער דריקט אויס קלאהר דעם הייליגען געדאנק און בעטראכט מיט זיין גאנצע העלדישע הימעל שטארקייט, מיט זיין גאנצען אנהאנג צו אונזער צוריקקעהר אין אונזער אלטע הייליגע היים.

די טיעף געזאנענע מענשען, פון די גאנצע דענקבארע און פיהלבארע וועלט, וועלכע פערשטעהט זיך אויפצוהויבען איבער די קליינליכע אויבערפלעכליכע געדאנקען, וואס זיי שוועבען ארום אויף דעם ליטעראריש‌ען, און אין אנדערע קרייזען פון דעם געזעלשאפטליכען מארק, פון די צייטליכע אייראפעאישע וועלט, די וואס זיינען געריכטעט צו קוקען מיט קלאהרע פערספעקטיוון אין דעם שטראמענדען צוקונפט, פערשטעהען גאנץ גוט ווי אנצורופען דעם ווערטה פון אונזער איצטיגע בעוועגונג צו ארץ ישראל, מיט אלע פאסירונגען וועלכע געהערען דערצו.

די גרויסע נשמות, אפילו פון די אלגעמיינע מענשהייט, און בפרט אונזערע אידישע גרויסע נשמות, זיי ווערען פול מיט הייליגע ליכטיגקייט, מיט אפענע אויגען זעהען זיי ווי דער דבר ד' וועגען אונזער גאולה הויבט אן פערווירקליכט צו ווערען, און וואו מיר ווערען גערופען צו שטעהן אויף די געהויבענע פאזיציע וועלכע זי פאסט פאר אונז.

צו א רענעסאנס פון אונזער גאנצען מהות זיינען מיר גערופען, מיר געהען צו א נייעם אויפלעבען, ניט נאר אין אויסערליכע שפליטערען פון אונזער מאטעריע-לען לעבען, ניין, נאר מיט אונזער גאנצער גאנצקייט פון דעם גאנצען גוף און די גאנצע נשמה פון אונזער פאלק. מיר פיהלען, און די גרויסע מענשען-וועלט מיט איהר אייד‌עלסטע קרעפטען פיהלט דאס אויך, אז אונזער ספעציעלער אויפלעבען שטראמט פון אונזער גאנצען הייליגען קוואל, ממקור ישראל, מיט די גאנצע טיעפקייט פון אונזער לעבען.

אז אין די טיעפקייט פון אלעם וואם בעווען זיך, וועגען אונזער תחיית-האומה, שטראמט דער געטליכער פלום, וועלכער פיהלט אן די הארץ פון אונזער פאלק, מיט שטארקע אויפלעבונגס-געפיהלען, וואס דער בעוואוסטזיין דערפון אליין, איז איינער פון די גרעסטע קרעפטען אין דעם פראצעס, דאס איז א זאך וועלכעס פאנגט איצט אן זעהער בולט צו ערשיינען, פאר יעדען בעזאנענעם מענשען.

ווער אבער קען דאס דעם גרויסען וואלט ריין אויסשפרעכען, ווער קען דאס פארמולירען, דעם געשטאלט פון אונזער נייען לעבען אין אונזער הייליגע לאנד און די גאנצע בינדליכקייט פון אונזער אומה, איבעראל אין גאנצען אז עס זאל פאסען צו דעם הויכען ציעל פון אונזער הויפט אידעע, ווער קען מאכען די וועגען וועלכע זיי פיהרען דערצו אויף דעם ריכטיגען הייליגען געטליכען אידישען יסוד און פארעם, - ניט קיינע אנדערע נור אונזער פרומע אידישע וועלט, וועו זי וועלט ארגאנזירט פריי און זעלבסטשטענדיג מיט איהר גאנצע פרייהייט מיט איהר גאנצען לעבענס קראפט.

דער אידישער הייליגער שטרעבונגס-וואלט קען ניט אויסגעשפראכען וועלען, נאר דורך די גאנצע אייגענארטיגע ארגאניזאציע פון די אידישע פרומע וועלט, וועלכע זי וועט זיך דערקענען ניט פאר א נאכגעצויגענעם טהייל פון אן אנדער קראפט, נאר פאר דעם ריכטיגען כח-החיים פון אונזער אומה, וואס הויכט אריין די ריכטיגע נשמה אין דעם גאנצען אינהאלט פון די אלע וועלטליכע פאלקס-בעווענגען, וועלכע ערווועקען זיך איצט ביי אונז, כדי ארויפצובריינגען אונזער תנועה פון תחיית-האומה צו דעם ריכטיגען הייליגען נאטירליכען אידישען לעבענס פונקט.

די פרומע וועלט וואס זי איז געשטאנען פון ווייטען און האט ניט אנערקענט די ציוניסטישע בעווענגונג, איז דאס נאר ווייל זי זוכט דעם עפענטליכען אידישען הייליגען גייסט אין די תחיית האומה, ווייל זי פרייזט די בעווענגונג מיט דעם הייליגסטען פרייז, און ווייל זי ווינשט אז אלע אנהענגער פון די בעווענגונג זאלען קומען צו די ארגינעלע אידישע אנערקענונג, אז ניט נור מיט דעם אייראפעאישען אלגעמיינעם גייסט אליין, און ניט נור מיט אלגעמיינע קולטור פארמען אליין, אפילו וועו זיי וועלען אויסגעדריקט וועלען מיט אונזער ליעבע העברעאישע שפראך, וואס איהר אויפלעבונג איז אונז אין גרונד אזוי הייליג און ליעב, און אויך ניט נור מיט טרוקענע מאטעריעלע געליהענע סאציאלע שטרע-בונגען, וועלכע עס מעגען זיך געפינען אין זיי זעהר גוטע און עהרענהאפטע יסודות, אבער כל-זמן עס וועט ניט אריינפליסען אין זיי דער רוח-החיים פון דעם אידישען ארגינעלען אינהאלט, איז דורך זיי אונמעגליך צו עררייכען דעם ציעל, צו קומען צו אונזער נייען לעבען, אלס גאנצע פאלק, אויף אונזער לאנד. נאר וועו מיר וועלען דעם גרונדשטיין לייגען, אונזער אייגענע ספעציעלע אידישע טהאטען-וועלט, לעבענס אנשויאונגען און געפיהלען, וועלכע אלעס שטראמט ביי אונז פון דעם הייליגען געטליכען וואלט, פון די הויכשעצונג פון אונזער הייליגען געטליכען פערמעגען, די בינדליכקייט פון אונזער פאלק צו די הייליגע געטליכע ספערע, צו די קוועלע פון די ערלייזונג פון ישראל, און צו די טרייהייט צו זיין תורה וועלכע זי איז אונזער לעבענס קוואל, דאן, נור דאן, קענען מיר זאגען זיכער, פאר די גאנצע וועלט אז מיר געהען צו זיך זעלבסט, אז מיר ציהען זיך צו אונזער ריכטיגען אייגענעם

אויפלעבונגס אינהלט, און מיר זיינען געזיכערט, אז דער אלטער שעהנער וואונדר קראפט, פון דעם גור אריה יהודה, וועט אין אונז מיט זיק גאנצען גלאנץ און עכטהייט אויפשיינען.

אבער וואר זאל דאס ענדעקען, דעם אמת'ן אינהאלט פון אונזער נייער אויפ-לעבונג? וואר זאל איהר ערקלעהרען פאר הייליג און געטליך אויב ניט אונזער פרומע אידישע וועלט? מיט איהר גאנצקייט מיט איהרע גרויסע מאסען, מיט איהרע הייליגע געטליכע וואנדער קרעפטען, וואס דאס קעז נור מגליך זיין, דוען זי איז ארגאניזירט, און די ארגאניזאציע, דאס איז די שטרעבונג פון דעם דגל ירושלים.

וועו די אמת פרומע אידישע וועלט, קריטיקירט די ציוניסטישע בעוועגונג, איז דאם ניט קיין נעגאטיווע קריטיק ד.ה. אז זי דענקט ניט דאס די בעוועגונג איבעראל האט ניט קייז וואר טה, אז עס איז אין איהר דא עפעס אבסאלוטעס שלעכטעס, אדער שעדליכעס, ניין, זי קריטיקירט איהר נור א פאזיטיווע קריטיק ד.ה. זי זאגט אז זי מוז העכער, זעהער פיעל העכער שטייגען, דען עס איז אין איהר נאך צו ווייניג אמת'יער אידישער לעבען ענדעקט, עס איז נאך צו וועניג פערעפענטליכט געווארען אין איהר דער הייליגער קראפט, וואס ער דארף זיך אין איהר ענדעקען, פערהעלטניסמעסיג מיט די גרויסע מאס, וועלכע עס איז נויטיג פאר אזא גרויסע וויכטיגע אונטערנעהמונג, וואס דארף פארשטעלען דעם ריכטיגען אינהאלט, פון די גאנצע אומה מיט איהרע אלע דורות-פערבינדונגען, און מיט איהר ריעזע-וועלטליכען און איבערוועלטליכען צונקונפט. און דער אינהאלט, אין זיין ריכטיגען ארט, געפינט זיך ניט, אין די וואכעדיגע קולטורעלע וועלט, וועו נאר זי אליין זאל זיין טהעטיג אין די ארבייט פון אונזער בנין האומה, עם איז אויף דערויף ניט גענוג דיפלאמאטישע טהעטיגקייט אליין, און אויך ניט די געוועהנליכע מאדערנע ליטעראריש, פאעטישע און נאך אנדערע אלגעמיינע מענשליכע גערעטענקייט, און זאגאר אפילו געניאליטעט אליין.

דאס אלעס איז גאנץ גוטע און ערפרעהענדע ביימיטלען, וועו זיי וועלען גוט בענוצט, שטעהען זיי צו דיענען די ריכטיגע בעוועגונג פון די אידישע נשמה מיט איהר פולע גרויסקייט, וועלכע זי דריקט זיך אוים נור מיט איהר אייביגען הייליגען קראפט, וואס עס שטראמט ביי איהר, אין איהר אייגענעם גייסט, און דאס וואס עס האט איהר געמאכט, און מאכט און וזעט נאך איהר מאכען פאר אן אומה וואס זי שטעהט פאר אן "אור גוים", פאר א הייל און הילפע פאר די גאנצע וועלט, וואס צוליעב איהר אייגענע ציעלען, און צוליעב די אלוועלטליכע ציעלען, וועלכע זיי זיינען איינע מיט די אנדערע געבונדען, מוז זי וועלען געבויט און בעקרעפטיגט אין אלע הינזיכטען מיט אלע ווירטשאפטליכע קולטורעלע און פאליטישע בעציהונגען, אויף איהר אייגענע הייליגע לאנד.

עס איז זעלבסט פערשטענדליך, אז די געדאנקען מוזען זיך אויסשפרעכען אין טהאטען וואס וואקסען פון דעם ריכטיגען אידישען געדאנק וואס וועלען פארמולי, רען דעם פארם פון די צוקונפטיגע אידישע שטאטליכקייט אין ארץ ישראל, און דעם פארם פון אונזערע אלע שאפונגען, וועלכע אונזער הייליגער גליקליכער צוקונפט וועט אונז בריינגען אויף דעם יסוד פון די צוקונפטיגע ערשיינונגען, וועלכע זיי דארפען זיך שטופענווייז אנהויבען שוין אין די נאהענטסטע צייט צו בעווייזען, און אויף זיי בעטראכטענדיג וועט געבויט וועלען דער אויספיהרליכער פראגראם פון דגל ירושלים.

דער אידעאל פון דגל ירושלים מוז גורם זיין דערהויבען דעם ווערטה פון די ציוניסטישע בעוועגונג און דעם ווערטה פון די תחיית-האומה איבעראל, אויך מיט אלע איהרע וועלטליכע ציעלען. ער וועט אריינברייגען א הייליגע ערפרישונג אין די אלע ארגאנען וואס ארבייטען טעכניש וועגען אונזער אויפבויאונג אין אונזער הייליגע לאנד, ער וועט ארויפציהען א הייליגען רעספעקט אויף אלע אונזערע פאלקסטהאטען.

דער לעבענס-טהוי פון דעם געטליכען ווארט, וועלכער וועט פליסען דורך די פרומע אידישע בעוועגונג אין איהר הייליגען זינן, וועט אריינברייגען הייליגע פאעזיע און געטליכע בעגייסטערונג אין די אלע שיכטען פון די בעוועגונג, אויך וועט ער אריינברייגען א פרידענס-געפיהל אנשטאט דעם טונקעלען גייסט פון די פעסעמיסטישע פערגיפטיגונג, וואס די וואכעדיגקייט פון יעדער בעוועגונג שטעהט אין געפאהר פון איהר אנגעגריפען צו ווערען. דען נור וואו די געטליכע ליכטיגקייט שיינט אריין אין לעבענס בעוועגונגען, דארטען ערשיינט דער הייטערער דער אמת'ער ריכטיגער הייטער און צופרידענער לעבענס גייסט. און דאס איז פאר אונז דער נויטיגסטער פראדוקט אין אונזער נייען אויפטרעטען איבער דאס ניי אויף אונזער ריכטיגען פאלקס לעבען, אין אונזער ריכטיגע היים, מיר מוזען צו דעם קוואל פון פריידען צוטרעטען. "ישמח ישראל בעושיו, בני ציון יגילו במלכם".

די ארבייט פון דגל ירושלים, ווערט פערטהיילט אויף די דריי גראנדיעזע אבטהיילונגען, פאליטישע, ווירטשאפטליכע און קולטורעלע. זעלבסט פערשטענדליך, אז יעדע אבטהיילונג גרופירט אין זיך די פיעלע צווייגען, וועלכע זיי שטעהען אין א שטענדיגען וואקסענדען צושטאנד, נאך דעם ארט פון אונזער פראגרעסירונג אין אונזער צוקונפטדיגען לעבעדיג ארגאניזירטען כלל-ישראל וואס ער שטראמט און ציהט זיך מיט זיין גייסטיגען און מיט זיין 'מאטעריעלען גאנצען מהות פון אלע גלות'ן צו ויין הייליגען לעבענס-פונקט, "מי אלה כעב תעופנה, וכיונים אל ארובותיהם".

די ערשטע זאך פון די פאליטישע ארבייט איז, דעם שטענדיגען ארויסגעבען די קלאהרע אנערקענונג פאר די גאנצע פעלקער-וועלט אז די גאנצע אומה הישראלית בכלל אנערקענט אונזער שייכות צו ארץ ישראל, פון דעם אורשפרונג פון די געטליכע קוועלע. אזוי ווי אונזער גאנצע געשיכטע איז אפענבאר געטליך, אזוי ווי אונזער שטארקע כינדונג אלם עקזיסטירענדע פאלק, מיט דעם אויפנאהמס-וואונדערליכען אופן אין דער גאנצער פערגאנגענהייט, איז זעהער געטליך געשטימט און געזיכערט, אזוי איז די געוויסהייט אז ארץ ישראל איז אונזער לאנד אויף אייביג, געגרינדעט אויף דעם אונענדליכען הייליגען געטליכען ווארט, וועלכען די גאנצע מענשהייט ברויכט און וועט רעספעקטירען, און מיט די גרעסטע הויכאכטונג אנערקענען.

מיר מוזען אריינברענגען דעם הייליגען געטליכען אינהאלט אין די פערזיכערונג פון אונזער פאזיציע אין ארץ ישראל, וועלכער ער וועט ערמונטערען די גאנצע מענשען-וועלט זיך צו דערהויבען צו א הייליגען אנהאלט אין זייערע אלע פאליטישע אינטערעסען, וואס דער אנדאכט דערפון וועלכער שטאמט פון די הייליגע אידישע נשמה, פון אונזער תורה און אונזערע נביאים. דער אייביגער הייליגער טראכט וועט זיין דער זייל און דער פעסטונג פון דעם צוקונפטיגען וועלט-פריעדען, וואס ער וועט

אנהויבען אין יעדענפאלס זיך צו בילדען, אלס רעזולטאט פון די גרויסע לייטערונג, וואס די מענשהייט בכלל און מיר אידען בפרט ווערען געלייטערט דורך די גרויסע פרובונגען פון די איצטיגע שרעקליכע מלחמה, וועלכע איינע פון איהרע גרעסטע פאקטארען איז דאך די טיעפע מענש-ליכע פערזינקונג אין די גראבע מאטעריאליזמוס און גאט-לאזיגקייט אין דעם טיעפסטען זינן פון דעם וואָרט.

און ער דער געטליכער אנהאנג וועט זיין דער "חומת אש", וועלכער וועט אריינברייננגען זיכערוהיט און רעספעקט צו אונזער צוקונפטיגען עקזיסטענץ אויף אונזער הייליגער לאנד. די אלע אנערקענונגען און די מיטלען וועלכע זיי פיהרען צו זייער ערקלעהרונג געהערען צו דעם פאליטישען טהייל פון דגל ירושלים.

דער ווירטשאפטליכער טהייל פון דגל ירושלים בעשטעהט איבערהויפט צו זארגען אז דער פרומער עלעמענט וועלכער איז באמת מיט זיין גאנצען לעבען טיעף געבונדען מיט ארץ ישראל, און איהר הייליגקייט מיט די העכסטע אידע-אליזמוס, זאל זיך וואס מעהר איינפלאנצען אין לאנד, עס זאלען שטראמען קיבוצים מיט פרומע אידען צו בעזעצען זיך אין ארץ ישראל, צו קאלאניזירען, צו פארמירען דערפער, שטעדט, קאלאניעס, פארמס, פאבריקען און געשעפטליכע אונטערנעה-מונגען. דער פרומער ארבייטער-קלאס זאל פארבערייטעט ווערען מיט גרינדונג פון מושבות פון פועלים, מיט אלע גוטע ארדנונגען. די פראקטישע וועג איז די איינציגע וועלכע זי מאכט א וועג, אז עס זאל קענען זיין גילטיג און בעפעסטיגט אין לעבען דעם איינדרוק פון דעם ריכטיגען אידישען פרומען אידעאל, וועלכער וועט ווערען דער לעבנעס-אינהאלט פון אונזער פעסטען ריעזען-גייסטיגען פאלק אויף זיין הייליגע באדען, צו די גליקליכקייט פון זיין אמתין נאטירליכען לעבען.

די קולטורעלע אבטהיילונג פערטהיילט זיך אויף די אויפהאלטונג פון אלעם הייליגעס און אלעם פרומעס וועלכע מיר האבען אין אונזער הייליגע לאנד, אנפאנגס מיט דאס וואס מיר פערמאגען פארלויפיג אין דער איצטיגער געגענווארט, צו דערהאלטען אלע פרומע אנשטאלטען, געבען זיי קרעפטען, זעהן מיט אלע מעגליכקייטען אז זיי זאלען פראגרעסירען מיט זייערע הייליגע רייכקייט אין די צוקונפט, מחזק זיין די אלע תלמידי-חכמים, וועלכע מיר פערמאגען אין ירושלים עיר הקודש שן אין אלע איבריגע ערטער פון אונזער הייליגע לאנד, זעהן צו פערשעהנערען די אלע הייזער פון תורה און עבודה, די בתי-כנסיות, די בתי-מדרשות, די ישיבות, די לאקאלען פון די בתי-דינים, די חדרים, די תלמוד-תורות, זיי זאלען האבען אן ארענטליכען שעהנעם אויסזעהן, זיי זאלען זייז אין א היגיענישען צושטאנד, זיי זאלען בליהען און שיינען אינערליך און אויסערליך, אזוי ווי עס פאסט פאר אונזער גרויסע לעבעדיגע פאלק אויף זיין לעבענס לאנד. צו בעשעפטיגען זיך מיט אלע צווייגען פון דעם חינוך דורך דעם איינפיהרען גוטע חדרים, בתי-ספר, ישיבות, נאך דעם ריכטיגען אידישען פרומען וואונש, מיט די ריכטיגע צופאסונגען צו די נויטוועניגקייט פון אונזער נייעם לעבען אין ארץ ישראל.

צן גרינדען א גרויסע וועלט-ישיבה אין ירושלים מיט זעהר א פארזיכטיגען ברייטען רייכען פראגראם, א ישיבה וועלכע זי זאל זיין אין איהר אינהאלט און איהר אנזיכט א "תפארת-בישראל", א ישיבה מיט

פיעלע אבטהיילונגען אלס פאקולטעטען אויף אלע מקצועות שבתורה, אין הלכה, און אין הגדה, און אין אלעס וואס עם איז נוגע צו דעם אידישען תורה -עבען אין דעם ברייטסטען זינן פון וואָרט.

צו גרינדען אין דער ישיבה קיבוצים פון תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים מיט גוטע שאפונגס כוחות, צו פראדוצירען נויטיגע ספרים אין אלע צווייגען פון תורה און חכמת-ישראל, איינצואַרדענען די פריכטע פון זייערע שאפונגען מיט א גוטען סדר, צו זארגען אז די גוטע שריפטען די נוצליכע און וויכטיגע זאלען ערשיינען אין דרוק, מיט שעהנע פארמען.

און צו זארגען אז עס זאל זיין א פערבינדונג, ווי ווייט עס איז מעגליך, צווישען אלע חכמי-ישראל אין אלע לענדער, מיט די חכמי-הישיבה הגדולה, פון ירושלים, דורך שטענדיגע בריעף-וועקסלונג אין אלע מקצועות פון תורה און חכמת-ישראל, און דורך א שטענדיגע צייטשריפט וועלכע וועט ערשיינען דורך די רעדאקציאן פון אויסערוועהלטע גדולי-תורה און חכמי ישראל, וואס דורך דעם וועט זיך פערבריייטערען און פערמעהרען די זאמלונגען פון די וויכמיגע שריפטען, וועלכע וועלען קענען אין בעשטימטע צייטען ערשיינען אין גרויסע פארמען. די ישיבה זאל זיך אויסבילדען אזוי הויך אין תורה און חכמת-ישראל, ביז וואנען די גאנצע אונזערע אידישע, און זאגאר אויך די פרעמדע און ניט אידישע וועלט, וועט וויסען אז דער פלאץ צו בעקומען גרינדליכע ערקלעהרונגען אויף די וויכטיגסטע פראגען אין חכמת-התורה והאמונה, און אלעס וואס עס איז נכלל אין חכמת ישראל, אין דעם טיעפסטען און ברייטסטען צווייגהאפטיגן אינהאלט פון דעם גרויסען וואָרט, איז דער צענטראל דערפון די "ישיבה" אין ירושלים. דער דגל ירושלים ברויכט צו זארגען אז עס זאל געשאפען ווערען א גרויסער "בית-דין", א ועד פון רבנים-גדולים אין אונזער הייליגע הויפט-שטאדט ירושלים, וועלכער זאל בעשטעהן פון א געוויסען בעשטימטען צאהל מיטגליעדער, וואס אין זיי זאל זיין א קאלעקציאן פון אויטאריזירטע פערזענליכקייטען אין דער אידישער וועלט.

עס זאל זיך געפינען צווישען זיי גאונים-גדולים אין תורה אין חכמה און צדקות און אין וועלט-פערקעהר, באופן אז דער גרויסער ועד, זאלשטעהן אויף אזא מצב אז ער זאל מיט דער צייט אנערקענט ווערען פון אלע שיכטען פון אונזער פאלק, און אויך פון דער אלגעמיינער וועלט, אלס די גייסטיגע קרעפטיגע קער-פערשאפט פון אונזער וועלט.

דער ועד אדער דער בית-דין, וועט לייסטען זיינע טהעטיגקייטען האנד ביי האנד מיט אונזער וועלטליכער פיהרערשאפט, וואס עס וועט אין דער זיכערער צוקונפט ביי אונז געשאפען ווערען, אין אלע זאכען, אין וועלכע די ענינים פון אונזער כלל האומה וועלען זיך נויטיגען דערצו.

די בעוועגונג פון די אלע זאכען אין זייער איינטהיילונג, אין זייערע צווייגען וועלכע מוזען זיך מעהרען און דארפען שטענדיג-פערגרעסערט ווערען, וועט פארמען די אויסגעארבייטע פראגראם פון דגל ירושלים, וועלכע עס וועט קענען ערשיינען ערשט נאך די ערשטע בערעכטיגטע אספה-כללית, וואס וועט מעגליך זיין אויסגעפיהרט צו ווערען נאך די גרינדונג פון א געוויסען צאהל פון לאקאלע ארגאניזאציעס, וואס וועלען זיך אנשליסען צום דגל ירושלים. אלזא, רבותי, פארלויפיג האלטען מיר

ביי די פארבערייטונגס-ארבייט. וועט עס איז געטריי צו דער אידעע פון דגל ירושלים, זאל זיך פערשרייבען אלס חבר, צוצוהעלפען צו אונזער הייליגע זאך.

און עס וועט געבעטען פון יעדען טרייען חבר, ער זאל ווי וויט מעגליך איז בעאיינפלוסען, יחידים, קבוצות, ארגאניזאציעס, סאסייטיס און געזעלשאפטען אריינצוגעהן אלס חברים אין דגל ירושלים.

די הויפט רעגעלען זיינען פארלויפיג פאלגענדע:

א. יעדער איד, וועלכער שטרעבט צו די פערווירקליכונג פון די אידעע פון דגל ירושלים, ד.ה. דער וואס ווינשט, אז דער יסוד פון אונזער גאולה און תחיית-האומה זאל זיין געגרינדעט אויף דעם הייליגען געטליכען פרינציפ, וועלכער ערשיינט נור דורך די קדושה פון אונזער הייליגע תורה, איז בערעכטיגט, צו זיין א חבר אין דגל ירושלים.

ב. יעדע ארטליכע אגודה, וועלכע בעשטעהט פון צעהן מיטגליעדער, מאכט זיך א יושב-ראש און פארמירט א קאמיטעט פון נאך צוויי מיטגליעדער. ג. יעדע איינציגע אגודה, איז בערעכטיגט צו שיקען א דעלעגאט צו די אסיפה-כללית, ד.ה. צו דעם קאנפערענץ, וועלכער וועט שטאטפינדען אין דעם פלאץ פון דעם "צענטראל קאמיטעט" וועלכער איז פארלויפיג אין לאנדאן. ד. וועו א סאסייטי צעהלט מעהר ווי פופציג מיטגליעדער, האט זי דאס רעכט צו שיקען צוויי דעלעגאטען.

ה. יעדע איינציגע אגודה דארף איינמעלדען פון איהר עקזיסטענץ צו דעם צענטראל קאמיטעט, צוזאמען מיט די וויכטיגע איינצעלהייטען פון איהר טהעטיגקייט, אדער וויניגסטענס פון איהרע אויסזיכטען.

. יעדע אגודה דארף יעדען חודש, צושטעלען א קורצען בעריכט צו דעם ועד המרכזי, פון די לייסטונגען וועלכע זי האט דורכגעפיהרט דורך דעם חודש. ז. פון צייט צו צייט דארפען ערשיינען שריפטען מיט דעם נאמען דגל ירושלים, דורך דעם צענטראל קאמיטעט, אין וועלכע עס וועט ווערען בעהאנדעלט דער צושטאנד פון די בעווועגונג, און אלע פראבלעמען וואס האט אן אנהאנג מיט איהרע שטרעבונגען.

יכול להיות שהפרעות רבות שהן נמצאות כעת בעד הרעיונות הכשרים באיזה חוגים ציוניים, היו בטלות ועוברות לגמרי ע"י[1] ההזרמה של הרבה אלפים של אחינו הכשרים בתוך המחנה הציוני.

אמנם זה אפשר להיות באופן תיאורי, אבל בדרך מעשי יודעים אנחנו שזהו אי אפשר, ההשתנות של המושגים, בין ההמון הגדול של העולם הכשר שלנו, נגד הרבה דעות השוררות בתוך החוגים הציוניים, הביאו ועוד הם מביאים, לצערנו, רגשי אי אמון כאלה אשר אין אנו מרוכשים עדין כח כזה שיהיה יכול עכ"פ[2] להקל אותם, ומי ימלל להסיר אותם לגמרי. אנחנו צריכים להכין את עצמנו עם כח הסתדרותי כשר, בעל תוכן חיותי עם מטרות יסודיות, כזה, שהוא לבדו יהיה האמצעי שכח מאחד גדול יצמח בקרבנו, בתקופת העתיד הקרובה עכ"פ.

אבל לעת עתה, הגיע הדבר למגנתנו למצב כל כך רחוק, (אפשר על ידי האשמה של שני הצדדים, ואפשר שאין שום אשמה מכל צד, רק על פי הטבעיות של התחלקות ההשקפות), עד שלא רק בתוך ההסתדרות

הציונית הכללית הוא דבר שאי אפשר להכניס באיזה דרך של התפיסות את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אלא אפילו לתוך ההסתדרות של "המזרחי", שנוסד ביחוד בשביל אחינו הכשרים, אין עדיין שום אפשרות להכניס המונים גדולים וכחות טובים רבים של אחינו היהודים הכשרים, שלמי אמוני ישראל.

באיזו התחשבות שנתחשב עם העובדא, בהתרצות או באי התרצות מוכרחים אנחנו לדבר אודות זה. כשנרצה לעסוק בעבודתנו ברצינות, לטובתה של כלל אומתנו, אנו צריכים להתחשב עם ההופעות איך שהן בפועל בהממשיות, מבלי להתחשב אם מרוצים אנחנו עם המצב או לא. לענינינו די לנו לדעת שהדבר נכון ואמת שבמציאות כך הוא, שאין אנחנו יכולים להביא את החלק היותר גדול של עולמנו הכשר, אפילו בתכונה של יחידים מרובים במספרם, וקל וחומר בצורה של כנופיות מסודרות לעבודתנו הקדושה של בנין עמנו בארץ ישראל, לא ע"י הסתדרות הציונית הקיימת, וגם לא ע"י אמצעותו של המזרחי. בהתחשבות עם הכבדות הזאת התכונן הדגל ירושלים, שהוא קורא את כל העולם הכשר שלנו, אל ההסתדרות שלה העצמותית, עם האמצעיים שלה, עם דעותיה העצמיות, עם האוטריטטים שלה, עם שאיפותיה המיוחדות, בשביל המטרה של יסוד החיים אשר לאומתנו הקדושה באי"י[3], ע"פ[4] החפצים המדויקים של העולם הכשר האמיתי החשוב והמוצדק.

זאת היא המטרה ביחש לצדה הכמותי, כלומר בהתלות להכמות המספרית של אחינו הכשרים שלמי אמונים, וביחוד של הכחות הטובים והאמיצים שבהם, שאנחנו יכולים להביאם אל העבודה הקדושה של בנין האומה באי"י, ע"י ההסתדרות העצמותית של דגל ירושלים במדה יתרה מאשר ע"י איזו הסתדרויות אחרות שהן מצויות כבר אצלנו מקדמת דנא.

אבל עוד יותר גבוה ויותר מסוים ממה שהוא תוכן המטרה של דגל ירושלים מצד כמותה, היא המטרה שלה מצד איכותה, מצד הרוחניות, מצד מטרת התחיה של הרעיון האלהי האמיתי של העולם הישראלי הכשר, שיקרא אל החיים בתור כח רוחני פועל בתור נשמה אל כללות התנועה ושל תחית עמנו בכלל, וביחוד של בנינו באר"י[5], שהם צועדים ובאים לפנינו בההוה הפלאי שלנו של הזמן הנוכחי.

בשביל כבודה של נשמת אומתנו הפנימית, שהוא הוא הכבוד של שם ד' אלהי ישראל, מקור כל הופעת הרוח, של חיינו הלאומיים בטהרתם, הננו קרואים להגיד את האומר האלהי הנצחי שלנו, בהתגלות, בפני כל העולם הישראלי הפנימי, ובפני כל העולם החצוני של כל העמים, האומר הגדול הנצחי, שהוא מבטא בברור את רעיוננו הקדוש, ואת התחשבותנו עמו בכל מלא גבורתו ועזוזו השמימי, בכל המלוא של ההתיחסות שלו אל שיבתנו אל נוה קדשנו העתיק. בעלי המחשבה העמוקה של כל העולם החושב והמרגיש, שהוא יודע להרים את עצמו ממעל לאותה הקטנוניות ושטחיות המחשבה המרחפת בשוק הספרות הרגיל ובאיזה חוגים חברותיים של העולם האירופי הזמני, אותם שהם מכוננים להביט בתוך מערכי הבטה בהירים אל העתיד הזורם ובא מכירים הם יפה יפה, איך לקרא את שמה של תנועתנו ההוית לאי"י[6] עם כל המאורעות המתיחסות לה. הנשמות הגדולות אפילו של האנושיות הכללית, ובפרט הנשמות הישראליות הגדולות שלנו, הן מתמלאות באורה קדושה, בעינים פתוחות רואות הן,

איך שדבר ד' על אודות גאולתנו הוא מתחיל להתגשם בפועל, והן יודעות להעריך אנה אנחנו נקראים לעמד בתכונת המעמד הגדול ההולם לנו.

לתחיה של כל מהותנו אנו נקראים, הננו הולכים להתחיות חדשה, לא לבד בשבבים חצונים של חיינו החמרים, לא, כי אם בכל כל תמותנו, של כל הגוף וכל הנשמה כולה של עמנו. אנו מרגישים והעולם הגדול של האנושיות בכחותיו היותר עדינים מרגיש גם הוא, שהתחיותנו האופית המיוחדה זורמת היא מכללות מקורנו הקדוש, ממקור ישראל בכל העומק המלא של תוכן חיינו. שבתוך העומק של כל מה שמתנועע אדות תחית האומה שלנו, זורם הוא השטף האלהי שהוא ממלא את לב עמנו, ברגשות תחיה אמיצים, שהידענות העצמית הזאת בעצמה היא אחת מהכחות הגדולים בתוך העסק הזה, זהו דבר שהוא מתחיל כעת להיות מופיע בהבלטה, לפני כל אדם של מחשבה.

אבל מי יכול הוא לבטא בטהרו את האומר הגדול, מי יכול הוא לצביין את התואר של אופי חיינו החדש בארצנו הקדושה וכל התקשרותו של כלל עמנו בכללות כללותו, באופן שיתאים אל המטרה הגבוהה של האידאה הראשית שלנו. מי יכול לכוין את הדרכים שהם מובילים לזה, על היסוד ועל התואר המדויק המקודש האלהי של ישראל, לא אחרים, כי אם עולמנו הישראלי הכשר, הוא, כשיסודר בחופש, ובמעמד עצמי בכל מלא חרותו, בכל מלא כח חייו. המלה השאיפתית הישראלית, אינה יכולה להתבטא כי אם על ידי ההסתדרות העצמית הכללית של כל עולמנו הישראלי הכשר, שהיא תוכר לא בתור איזה חלק נגרר מאיזה כח אחר, רק בתור כח החיים האמיתי של אומתנו שהוא מפיח את הנשמה האמיתית בתוך התוכן השלם של כל תנועותינו הלאומיות העולמיות, שהן מתעוררות כעת אצלנו, כדי להעלות את התנועה של תחית האומה בכללה אל הנקודה האמיתית הקדושה של החיים הישראליים הטבעיים לנו באמת.

העולם הכשר כשעמד מרחוק ולא רצה להכיר את התנועה הציונית, הלא זה רק בשביל שהוא מבקש את הגילוי של רוח הקודש הישראלי בתוך תחית האומה. זהו בשביל שהוא מעריך את התנועה בהערכה היותר קדושה, ובעבור שהוא חפץ שכל הנלוים אל התנועה יבאו לידי ההכרה הישראלית המקורית, שלא אך בהרוח האירופי הכללי לבד תפרח תחיתנו, ולא לבד בהצביונות הקולטוריים הכלליים לבדם, גם אם יהיו מבוטאים בשפתנו העברית החביבה, שהתחיותה היא לנו ביסודה כל כך קדוש וחביב, וגם לא רק בשאיפות יבשות חמריות חברותיות שאולות מחיים של אחרים, אלה שרשאים אמנם להמצא בהם יסודות טובים ומכובדים, אבל כל זמן שלא יוצק בהם רוח החיים של התוכן הישראלי המקורי הוא דבר שאי אפשר שנשיג על ידם את המטרה לבא למצב חיינו החדש, בתור עם שלם על אדמתנו במובנו השלם.

רק כאשר נניח את האבן היסודי, את העולם המעשי הישראלי המיוחד של עצמותנו, את השקפת עולמנו והרגשותנו אלה, שהם כולם זורמים אצלנו מהאומר הקדוש האלהי, מתוך ההערכה הגבוהה של רכושנו האלהי הקדוש, ההתקשרות של עמנו אל הספירה האלהית הקדושה, אל המקור של גאולת ישראל, ולהאמון אל תורתו, שהיא היא הנה המעין של חיינו, אז רק אז, אנו יכולים להגיד בטח לפני כל העולם, שאנו הולכים אל עצמנו, שאנו נמשכים אל התוכן האמיתי של התחיותנו העצמית, ואנחנו

בטוחים שהכח הפלאי העתיק והיפה של גור אריה יהודה יבריק לפנינו בכל מלא הדרו ויפעת עצמות פארו.

אבל מי הוא זה אשר יגלה את התוכן האמיתי של התחיותנו החדשה, מי הוא זה שיכיר אותה לקדושה ואלהית, אם לא עולמנו הישראלי הכשר בכל מלא תמותו, בהמוניו הרבים, בכחותיו האלהיים הנפלאים הקדושים, שהוא רק אז דבר אפשרי להיות מופע כשהוא מסודר, וההסתדרות הזאת זאת היא השאיפה של דגל ירושלים.

כשהעולם הכשר האמיתי מבקר את התנועה הציונית, אין זו בקורת שלילית, כלומר הוא אינו חושב שאין להתנועה בכלל שום ערך, שיש בתוכה איזה ענין של רע מוחלט, לא, הוא מבקר אותה רק בקורת חיובית, דהיינו שהיא אומרת שהתנועה הציונית צריכה להיות יותר גבוהה, הרבה מאד יותר גבוהה להתעלות ולהתרומם, כי עדיין במדה פחותה נתגלה בה ענין החיים הישראליים האמיתיים, עוד יותר מדאי פחות מהשיעור נתגלה בה אותו הכח הקדוש שהוא צריך להיות מתגלה בה, לפי אותו הערך של המדה הגדולה שהיא מוכרחה לדבר אחראי גדול ורשום כזה, שהוא צריך להציג את התוכן האמיתי של כל האומה כולה, בקשור של כל הדורות שלה, ובהעתיד הענקי שלה העולמי והממעל-עולמי. והתוכן הזה באופיו במהותו האמיתי, איננו נמצא בהעולם התרבותי החילוני, כשהוא לבדו יהיה עסוק עם העבודה של בנין האומה. על זה אין מספיקים כשרונות דיפלומטיים לבדם, גם לא כשרונות ספרותיים ושיריים של המודרניות הרגילה, ועוד אחרים מהמון הכשרונות והמעלות של יתרונות אנושיים כלליים, אפילו כשהם מגיעים עד הרוממות הגאונית שבהם. כל אלה הם דברים מאד טובים ומשמחים בתור אמצעים, כשהם נשתמשים יפה עומדים הם לשמש את התנועה האמיתית של הנשמה הישראלית במלא גדולתה, אשר היא מתבטאת רק בכחה הקדוש הנצחי שלה, שהוא זורם אצלה בתוכיות רוחה העצמי, וזה אשר עשה אותה ואשר עושה ויעשה אותה עוד, לאומה שהיא עומדת לאור גוים ולגאולה וישועה לכל העולם כולו, אשר בעבור המטרות המיוחדות שלה לעצמה, ובשביל המטרות הכל-עולמיות שהן קשורות זו בזו, מוכרחת היא להיות בנויה ומאומצת בכל התוכנים והענינים הבעלניים, התרבותיים, והפוליטיים, בכל יחושיהם אל ארצה הקדושה העצמית.

דבר המובן מאליו הוא, שהרעיונות צריכים להתבטא במעשים שהם צומחים מתוך הרעיון הישראלי האמיתי, שהם יתארו את ההתארה של המדיניות הישראלית העתידה בארץ ישראל, והצביון של כל הצורות שהעתיד המאושר שלנו יביא לנו על היסוד של ההופעות העתידות, שהן צריכות להיות מותחלות בהדרגה מיד בזמן הקרוב להתראות, ובהתחשבות עמם יבנה הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים.

האידיאל של דגל ירושלים מוכרח הוא להיות גורם לרומם את הערך של התנועה הציונית, ואת הערך של תחית האומה והכרתה בכלל, גם בכל מטרותיה העולמיות, הוא יכניס טריות של קדושה, בתוך כל ההסתדרויות העובדות את העבודות הטכניות בדבר התקדמות בניננו על ארצנו הקדושה, הוא ימשך משך כבוד של קודש על כל מעבדינו הלאומיים.

הטל של תחיה של האומר האלהי, שהוא יזל על ידי התנועה הכשרה באופיה הקדוש, יכניס שירה קדושה, והתלהבות רוחנית אלהית בתוך כל השדרות של התנועה, גם יכניס רוח ששון תחת הרוח הכהה, של הארסיות של הספקנות, שהחילוניות של כל תנועה היא עומדת בסכנה להפגע ממנה. כי רק במקום שהאורה האלהית היא מופיעה בתנועות החיים, שם זורחת היא הצהלה, הצהלה האמיתית המדויקה, ורוח החיים המרוצה, וזה הוא בעדנו הענין היותר מוכרח בצעדנו החדש בחדוש של חיינו הלאומיים בדיוקם, בנונו המוחלט, אנחנו מוכרחים לצעד אל המעין של הגילה, "ישמח ישראל בעושיו בני ציון יגילו במלכם".

העבודה של דגל ירושלים מתחלקת היא לשלשת מחלקות חטיביות, לפוליטית, עבודתית, ותרבותית. מובן מאליו שכל מחלקה, תסכם את הענפים הרבים שהם עומדים במצב של גדול תדירי, ע"פ המדה של התקדמותנו בהעתיד של הכלל-ישראל המסודר החי, שהוא זורם ונמשך בכל אופיו הרוחני והחומרי מתוך כל הגלויות אל נקודת הקודש של חייו. "מי אלה כעב תעופנה וכיונים אל ארובותיהם".

הענין הראשי של העבודה הפוליטית שלנו היא, התוצאה התמידית של ההכרה הברורה לפני כל העולם של העמים, שכללות האומה הישראלית בכללה מכרת היא את שייכותה לארץ ישראל מתוך הנביעה של המקור האלהי, כשם שקשורנו האמיץ בתור עם מצוי, עם ההצטינות הנפלאה של כל עברנו, הוא מאד מוסכם אלהי ומובטח, כשם שהודאיות שארץ ישראל היא ארצנו לעולמים מיוסדה היא על האמרה האלהית האין קצית, אשר כל האנושיות צריכה והיא עתידה להיות מכבדת, ובגודל רוממות הכבוד להכיר, אנחנו חייבים להכניס את התוכן הקדוש האלהי בתוך הבטחון של מעמדנו בא"י, שהוא יעורר את כל העולם האנושי להתרומם לאחיזה קדושה בכל הענינים הפוליטיים שלהם, מה שההתכונות מזה שהיא נובעת מתוך הנשמה הישראלית הקדושה מתוך תורתנו ונביאנו, זה המחשב הקדוש, הנצחי, היה יהיה העמוד והמבצר של שלום העולם העתיד, אשר יוחל בכל אופן להתפתח בתור תוצאה של המצרף הגדול, שהאנושיות בכלל ואנחנו ישראל בפרט הננו נצרפים ע"י המסות הגדולות של המלחמה האיומה העכשוית, שאחד מהגורמים הגדולים שלה היא השקיעה העמוקה של האנושיות בהחמרנות הגסה, ועזיבת האלהים בעמק המובן של המלה.

והיא, אותה ההתלות האלהית של הפוליטיות שלנו, תהיה ה"חומת-אש" אשר תכניס בטחון וכבוד אל קיומנו העתיד על ארצנו הקדושה. כל ההכרות הללו והאמצעיים שהם מובילים אל התבארותם, הם שייכים אל המחלקה הפוליטית של דגל ירושלים.

הצד העבודתי של דגל ירושלים כולל הוא ביחוד לדאג, שהיסוד הכשר של עמנו, שהוא באמת בכל כללות חייו, אגוד עמוק עם א"י[7], ועם קדושתה, באידיאליות היותר נערצה, שהוא יהיה בכל האפשרי יותר ויותר מתנטע בארץ, שיהיו זורמים קבוצים של אחינו היהודים הכשרים להתישב בא"י, לכונן מושבות, ליסד חוות, ערים, כפרים, בתי חרשת, וקבלניות מסחריות, השדרה של הפועל הכשר תתכונן ע"י מושבות של פועלים, בכל המכשירים הטובים הדרושים לזה. הדרך של התכונה המעשית היא היחידה שהיא סוללת את המסלה שיהיה הרושם של האידיאל הישראלי הכשר מכונן ומבוצר בחיים,

שהוא יעשה את תוכן החיים של עמנו העז בענקיות רוחו על אדמת קדשו להצלחתו הטבעית לאמתתו. המחלקה התרבותית היא מתענפת על הקיום של כל קודש, וכל מה שהוא כשר, מכל מה שיש לנו בארצנו הקדושה, החל עם מה שיש לנו לעת ההוה, להחזיק את כל המוסדות הכשרים, לתן להם עצמה, להשתדל בכל האפשריות שיתקדמו בעושר הקודש שלהם בעתיד, לחזק את כל תלמידי החכמים שיש לנו בירושלים עיר הקודש, וביתר המקומות של ארצנו הקדושה, לראות איך לפאר ולהדר את כל הבתים המקודשים לתורה ועבודה, את בתי הכנסיות, בתי המדרשות, הישיבות משרדי בתי-הדינים, בתי התלמוד-תורה, ועוד, שיהיה להם חזות נאה והגון, שיהיו מתאימים עם התביעות ההיגיניות ומצב הבריאות, שיפרחו ויזהירו מבית ומחוץ, כמו שהוא ראוי והגון בעד עמנו הגדול החי בארץ חייו.

להתעסק בכל ענפי החנוך ע"י ההתיסדות של חדרים טובים, בתי ספר, ישיבות, עפ"י[8] הדרישה של הכשרות הישראלית לאמתתה, עם ההתאמה המכוונה להצרכים של חיינו החדשים בארץ ישראל.

ליסד ישיבת-עולם גדולה בירושלים, בפרוגרם ממולא בזהירות, ורחב ועשיר בתוכנו, ישיבה כזאת שתהיה בתוכנה ובחזותה לתפארת בישראל, ישיבה בעלת הרבה ענפים, בתור מחלקות על כל המקצעות שבתורה, שתהיה מקפת את כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה את ההלכה וההגדה, וכל מה שהוא נוגע לחיי התורה בישראל במלא רוחב המובן של המלה.

לכונן בהישיבה קבוצים של תלמידי-חכמים גדולים, מחדשים, בעלי כחות יצירה טובים להמציא ספרים נצרכים בכל ענפי התורה וחכמת ישראל, לכונן את פרי יצירתם בסדר הגון, לדאג שהכתבים הטובים הנדרשים, והמצויינים ביחוד, יופיעו בדפוס בתבניות יפות ומהודרות.

להשתדל שיהיה נמצא קשר יחשי בכל האפשרות בין כל חכמי ישראל בכל הארצות עם חכמי הישיבה הגדולה שבירושלים, ע"י חליפות מכתבים תדיריות, בכל מקצעות התורה וחכמת ישראל, וע"י[9] עתון תמידי שיופיע ע"י העריכה של בחירי גדולי תורה וחכמי ישראל שבהישיבה, ועי"ז[10] יתרחב ויתרבה ג"כ[11] הקיבוציות של הכתבים המצוינים, שיהיו לספרים חשובים שיצאו לאור לזמנים מיוחדים בתכניות גדולות, הישיבה תתפתח במדריגה כל כך גבוהה בתורה וחכמת ישראל, עד אשר עולמנו הישראלי, וגם העולם הנכרי הבלתי ישראלי ידע שהמקום המיוחד להשיג ברורים מיוסדים, על השאלות היותר עיקריות בחכמת התורה והאמונה, וכל מה שהוא נכלל בחכמת ישראל בתוכן היותר עמוק ורחב ומתענף של המלה הגדולה הזאת, שהמרכז לזה, היא הישיבה בירושלים.

הדגל-ירושלים צריך לדאוג שיתכונן בית-דין גדול, ועד של רבנים גדולים, בעיר הראשית הקדושה שלנו ירושלים, שיהיה כולל בתוכו מספר רשום וידוע של חברים שבתוכם תתכנס קבוצה של אנשים בעלי סמך ובעלי צורה, בהעולם הישראלי.

שימצאו בתוכם גאונים גדולים בתורה, בחכמה ובצדקות, ובהתהלכות העולם והחיים, באופן שהועד הגדול הזה יהיה עומד על מצב כזה, שיהיה בהמשך הזמן מוכר אצל כל השדרות של עמנו, וגם אצל העולם הכללי, בתור הכנסיה הרוחנית המאומצת של עולמנו.

הועד או הבית-דין יכונן את מפעליו בצורה הדדית עם הנהלתנו העולמית, שהיא תתכונן אצלנו בעתידנו המובטח, בכל הדברים שהענינים של כלל האומה יהיו דורשים את ההדדיות הזאת, התנועה של כל אלה הדברים במחלוקותיהם בענפיהם, שהם מוכרחים להיות מתרבים, ושהם צריכים תמיד להיות הולכים ומתגדלים, יתאר הפרוגרם המשוכלל של דגל ירושלים אשר יוכל להופיע רק אחרי האסיפה הכללית המאושרת הראשונה ושהיא תוכל לצאת אל הפועל אחרי ההתיסדות של סכום הגון של הסתדרויות מקומיות שיתכנסו יחד אל דגל ירושלים.

בכן רבותי לעת עתה הננו עומדים אצל עבודת ההכנה, מי שהוא נאמן להאידיאה, של דגל ירושלים יכתיב את עצמו בתור חבר, לעזור לענייננו הקדוש. והנה נדרש מכל חבר נאמן שישפיע בכל האפשרות שלו, על יחידים, קבוצות, הסתדרויות, אגודות וחברות, שיכנסו בתור חברים אל דגל ירושלים.

התכונות הראשיות הנם לעת עתה, אלה:

א. כל איש ישראל שהוא שואף להתגשמות האידיאה של דגל ירושלים, דהיינו מי שהוא חפץ שהיסוד של גאולתנו ותחית האומה שלנו, יהיה מבוסס על המכון הקדוש האלהי, שהוא מופיע רק ע"י קדושת תורתנו הקדושה הוא מוכשר להיות חבר בדגל ירושלים.

ב. כל אגודה מקומית שהיא מכילה עשרה חברים, עושה לה יושב ראש ומציבה ועד של עוד שני חברים לפחות.

ג. כל אגודה יחידית היא מורשה לשלח דיליגט להאסיפה הכללית שהיא האסיפה שתמצא מקומה בהעיר של הועד המרכזי, שכעת הוא בלונדון.

ד. כשאגודה מונה מספר חבריה יותר מחמשים יש לה הזכות לשלח שני דיליגטים.

ה. כל אגודה מקומית צריכה להרשים את מציאותה אצל הועד המרכזי, ביחד עם זה, תודיע את הפרטים החשובים של פעולותיה, ולפחות את מה שהיא חושבת לפעול.

ו. כל אגודה צריכה להעמיד בכל חודש התודעות קצרה להועד המרכזי.

מהענינים שהוציאה אל הפועל במשך הזמן של החודש.

ז. מזמן לזמן, צריכות להופיע חוברות בשם "דגל ירושלים" ע"י הועד המרכזי, שבהן יתואר המצב של התנועה וכל הפרובלימים שיש להם התלות עם שאיפותיה.

ח. כל חבר בגיל של שמנה עשרה שנים, נחשב לחבר מאושר ב"דגל ירושלים". ט. צעירים יכולים ליסד קבוצות מיוחדות בשם "צעירי-ירושלים" בהתקשרות עם ההסתדרות הכללית של הדגל ירושלים.

י. נשים יכולות ליסד אגודות תחת שם "בנות ירושלים" גם צעירות יכולות ליסד חבורות בשם "צעירות ירושלים" ע"י התודעות של הועד המרכזי. יא. כל אלה האגודות של החבורות, ובכללן אגודות הנשים, הצעירים והצעירות, משלמות את דמי-חבר שלהן, אל הועד המרכזי, על פי ההערכה של ברור המצב

אשר יתברר בין העומדים מצדם, ובין הועד המרכזי. יב. הועד ישיב לכל אחד על כל השאלות שיש להן איזה שייכות עם הענינים של דגל ירושלים.

יג. בכל עונה צריכה להיות אסיפה כללית של כל הדיליגאטים, וחברים, בתור הכנסיה הגדולה של "דגל ירושלים", ואנחנו מקוים שבעתיד הקרוב יהיה מקום הכנסיה בעירנו החביבה והקדושה, ירושלים עיר הקודש תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן.

בתקוה הגדולה אשר צור ישראל וגואלו, הבוחר בירושלים ושוכן ציון, יצליחנו בקבלנותנו, הננו חותמים לעת עתה את ההרצאה של ההודעה על דבר המטרות של דגל-ירושלים.

בהתקוה לההופעה המהירה של היום הגדול והאורי, ומהנביא הקדוש ציין אותו בהמלים הגדולים והקדושים הללו.

והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, והשתחוו לד' בהר הקודש בירושלים. (ישעיה כ"ז[12] י"ג).

קול הקורא מאת הרבנים שליט"א[13]

לעולמנו הנכבד, של שלמי אמוני ישראל אנחנו הרבנים חתומי מטה, מרימים בזה, את דגלנו הקדוש דגל ירושלים, אשר נתכונן ע"י השתדלותו של כבוד הרב קוק שליט"א, לפני כל העולם הישראלי, הננו מוצאים מוצלח מאד את הרעיון הקדוש לאמץ ולקדש את תנועתינו של תחית האומה ובנינה על אדמתנו היקרה והקדושה, על ידי הכח של דגלנו הקדוש דגל ירושלים.

העינים של כל עמנו הקדוש ועיני כל האנושיות מוכרחות הן להפתח בהזמן הנפלא הנוכחי, להכיר איך היד האלהית החשופה מנהלת אותנו, עד כמה כל המאורעות של העולם הנן מכוננות כולן להקים את אשר החליט האמר האלהי ע"י תורתינו הקדושה, ועל ידי נביאנו הקדושים. הצעדים של "אתחלתא דגאולה" מתחילים המה להיות כבר מורגשים, והאהבה האלהית לעם קדשו מתחילה היא להגלות ברשמים של גאולה, תנועתנו הלאומית לתחית האומה, ובנין הארץ מוכרחת היא להיות מוארת בשלהבת של אמונה ושל קדושה, בהרוממות של התשובה אל היהדות המלאה.

החפץ, והבטוי וכל המפעלים המעשיים, שהם מוכרחים לאותה ההסכמה הקדושה שהיא תחיה ותפאר את כל כחותנו הישראלים, מוכרחים הם להתבטא על ידי העולם הקדוש, של שלמי אמוני ישראל, ברגשותיו הקדושות והנמרצות. ובשביל כך מוכרחים אנחנו כולנו להתאחד לאגודתנו העולמית הגדולה, על ידי ההסתדרות ירושלים, אשר היא תקדש ותרומם בכחה העצמי, בעומק הרישום של תום יהדותה, את כל כחותנו שהם עובדים לשם המטרה של תחית האומה ובנין הארץ, על ארצנו הקדושה בכל גוניהם, בכן מבקשים אנחנו מכם אחינו האהובים, באו כולכם והתכנסו נא, בתוך הסתדרותנו הקדושה, "הסתדרות ירושלים" הרימו את הדגל הקדוש "דגל ירושלים". בכל החוגים שלכם ועל ידי הכח הקדוש של ההסתדרות "ירושלים", של בחירי שלמי אמונים, יתרומם ויתקדש לעיני כל העולם הישראלי וכל העולם האנושי, גם דגל ציון, ענינינו הלאומיים העולמים יעוטרו בריוח

גדול בכבוד ואומץ, וברכת השלום תתפשט על כל השדרות של אומתנו היקרה שהיא תהיה מקור הברכה והשלום בעד כל העולם.

התחזקו אחינו שלמי אמונים בגדל רוח, בעומק רגש יהדותי, שאו בגאון במרץ, את דגלנו הקדוש "דגל ירושלים" תנו לעמנו אומץ אלהי, קדשו את שם קדוש ישראל וגואלו, התאחזו בתורתנו הקדושה לבנות בכחה את הדרך על גאולתנו המתעתדת לבא, במהרה בימינו אמן.

הרבנים מלונדון והמדינה

לונדון

מאיר צבי יונג, שמריהו יצחק בלאך, צבי הירש פערבער, מרדכי צבי שווארץ,

מאיר צימרמאן

ליעדז

ישראל חיים דייכעס, צבי הירש הורוויץ, נחום הכהן סינזון, יהודה ליב אסטרינסקי

מאנטשעסטער

ישראל יעקב הכהן יפה, משה יצחק סגל, מנחם מענדיל יצחק בערמאן אהרן ראובן טשארני, בירמינגהאם דוד ראבינאוויץ, סונדערלאנד משה נאמיאט, גייטסהעד יחיאל מאיר סאנדעלזאן, ניוקאסעל עוד רבנים גדולים ואנשי שם במדינה זו ובמדינות אחרות עומדים בהכרה גדולה בהתקשרות נאמנה לתנועתנו הקדושה התנועה "ירושלים" אמנם כעת נכתבו פה אותם הרבנים אשר הזדמנו עמנו פנים אל פנים והביעו את רגשי אהדותם הקדושים לענינו הקדוש.

חזקו אחים חביבים את הסתדרותנו הקדושה, הרימו את דגלנו הקדוש, דגל ירושלים.

בברכה מהבוחר בציון ושוכן ירושלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הערה על דבר יסוד הישיבה העולמית בירושלים הנני מוצא לנכון לבאר את תוכן הרעיון של יסוד הישיבה האמורה במטרותנו. גדול מאד הוא הערך, של הישיבות הקיימות בירושלים, וביתר ערי הקודש, אוצרות קודש הן לנו, הרבה גדולי תורה, גאונים, צדיקים, וחכמים מצוינים נתנו לנו הישיבות הללו, ועלינו החובה להגדילן ולהאדירן, להוסיף להן עצמה, ולפאר את כבודן. אמנם התוכן של הישיבה היחידה, שחובתנו היא הולכת ומתגדלת, להוסיף עתה בתור אחד מהצרכים היותר גדולים וקדושים של כלל עמנו, היא ישיבה עולמית, כלומר לא ישיבה רק בעד בני ירושלים לבדם, או רק בעד בני ארץ ישראל בכלל לפי הערך של הקבוץ הישראלי שבתוכה, כי אם כללית. כי עלינו להתחשב עם המציאות האפשרית, שחלקים גדולים ורבים מאומתנו יהיו עוד פזורים בארצות הגולה, עד התור אשר גאולה שלמה תופיע, ולציון יבא גואל צדק, משיח צדקנו שיגלה ויראה במהרה בימינו. ועד העת ההיא אנו חייבים לעשות את ארצנו הקדושה בכלל ואת עיר קדשנו בפרט, לא למרכז רוחני, של חיי החול

לכל הסתעפותיהם, בזה לא נתן כלל לעמנו, ולא לעולם כולו, את אמתת צביון החיים שאנו צריכים ועתידים לתן להם.

כחנו הגדול בסגולת קדושתנו הוא מונח, ועל ידי הארת אור תורתנו הוא מתגלה.

על כן לא למרכז רוחני סתמי אנו צריכים לעשות את ארצנו הקדושה ואת עיר קדשנו, כמו שגלו פנים שלא כהלכה בזה אנשים אחרים, כי אם למרכז קדוש, צריכים ועתידים אנחנו לעשות את בית חיינו, ולשלמות קדושת המרכז אשר יופיע חיי קודש גם על כל פזורי הגלויות, צריכים אנחנו שהכחות הצעירים היותר טובים והיותר מקודשים לקדושתה של תורה שבעמנו, הם יתועדו עמנו להתגדל באור תורה בתוך הישיבה הגדולה, הישיבה העולמית, שאנו שואפים שעל ידי התעמולה של הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות "ירושלים", תוסד בכל הדר שכלולה בעיר קדשנו, ירושלים, והיה יהיו הישיבות הקיימות בעיר הקודש מאז, עומדות בצביונן, ומוסיפות פאר והדר לכל אלה מבני ציון, החפצים לקבע את עצמם באהלה של תורה לכל ימי חייהם, ולהשאר בקביעות על אדמת הקודש, והישיבה העולמית תהיה למקום הקבוץ של כל הכחות הצעירים מפזורי הגולה, או מבני ארץ ישראל אשר ירצו באביב ימיהם להשתלם במשך איזה שנים בלמודם בתוך הישיבה העולמית. ואחר מלאת הזמן הקצוב שיהיה לכל צעיר שיכנס בהישיבה, יצא ממנה לעבוד את עבודתו בחיים, כל אחד ואחד לפי כשרונו וגורלו. חוץ מתלמידי חכמים יחידים, אשר יהיו שייכים להקבוצה העובדת בעריכת הספרים הנדרשים לפי הזמן, המה יהיו יכולים להשאר במחלקה זו בלא קצבה מוגבלת.

והבוחר בתורה ובציון וירושלים, יופיע על עצתנו, אמן,

---

1. ע"י - על ידי
2. עכ"פ - על כל פנים
3. בא"י - בארץ ישראל
4. ע"פ - על פי
5. בארי"י - בהארי"י - רבי יצחק לוריא
6. לא"י - לארץ ישראל
7. א"י - ארץ ישראל
8. עפ"י - על פי
9. וע"י - ועל ידי
10. ועי"ז - ועל ידי זה
11. ג"כ - גם כן
12. כ"ז - כל זה
13. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דראש חודש מרחשון תרע"ט - לונדון **נמען:** הסכמה לספר הרב שמריה מנשה הכהן אדלר

הסכמה ושבח לרב אדלר, 'סיני ועוקר הרים', שנחבא אל הכלים, מחדש בגמרא, בפירוש רש"י, בתוספות ובפוסקים, ומעיין גם בספרי חכמי האמת. בספרו הרב אדלר מבאר את 'ריש מילין' (על מדרש האותיות, הניקוד והטעמים), ומרחיב גם במקצועות אחרים בהלכה ובאגדה. הרב קוק קורא לכל יראי ה' להביא את הספר לבתיהם.

עיקרי הדברים

- הסכמה לספר.
- שבח הרב אדלר.
- פירוש על 'ריש מילין'.

נוסח האגרת

ב"ה[1] הנה הלום ראיתי מראות בקודש, אשר הביא והגיש לפני איש חי רב פעלים, ידידי וחביבי הרב המאוה"ג[2] סיני ועוקר הרים, עמוס בתורה ויראה חכמה ומעשים טובים, מוהר"ר[3] שמריה מנשה הכהן אדלר שליט"א[4],

אשר מאז ידעתיו הכרתי את יקרת ערכו, אם כי הוא אל הכלים נחבא ושייף עייל שייף נפיק, אמנם תורתו עליו מכרזת ושקידתו הגדולה היא העולה למעלה למעלה, וחוץ מאשר הרבה מקנתו בגפ"ת[5] ופוסקים בשכל ישר וסברא למגמר ולמסבר ובפלפולא טבא חידש חידושים יקרים וחשובים, עוד פשט ידו לפנים, וביראת ד' תמימה בספרי חכמי אמת הגה ומצא כדי מדתו, ומשמיא זכו ליה לבאר דברים ישרים ע"פ[6] הקדמות ברורות אבני חן ממקור הקודש מוצאות. ומעת יצא ספר קטן הכמות ראש מלין, למדרש האותיות והתנו"ט[7], שם בו מעינו בעתים ידועים, כאשר יספר בהקדמת ספרו היקר, והרבה לחשוף מטמוני המסתרים הרמוזים בראשי המילין, ע"פ יסודות איתנים מוצאם ממכון קודש הקדשים דברי המקובלים וגדולי חכמי ישראל הקדמונים, אף גם זאת הרחיב והגדיל במערכות תבונתו לצאת בשער, ומעינותיו יפוצו אמרות טהורות בכמה מקצועות בתורה בהלכה והגדה, כל חיך הטועם יאמר לי לי.

על כן הנני בזה לקרא לכל יראי ד' אוהבי תורתו באו והביאו אל בתיכם ברכה מקודש, הספר היקר הלזה, ותתענג בדשן נפשכם, בנעימת תורה ויראה, וד' יצוה אתכם את הברכה, ומקודש ישלח מהרה עזרו לעם קרובו, והלכו עורים בדרך לא ידעו אדריכם ומחשך יושם לפניהם לאור כדבר ד' אשר נאמן ב"ב[8] בקרוב.

בעה"ח א' דר"ח מרחשון עטר"ת פה"ק לונדון יצ"ו

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. המאוה"ג - המאור הגדול
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בגפ"ת - בגליל פתח תקוה (או: בגבול פתח תקוה)
6. ע"פ - על פי
7. והתנו"ט - והתנועות והטעמים
8. ב"ב - בני ביתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מרחשון תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב שמואל דוד מנדלסון

מאמרו קולע למגמת ההסתדרות, ו'אין קץ להעמקתם של דברים'. הם צריכים תחייה פנימית שתהיה נשמה לתחייה החיצונה, והתקווה היא בצעירי תלמידי החכמים. בהלכה: אין לדמות דין 'הוחזק כפרן' לקיום דברי העדים, כי עיקרו כשאמר 'פרעתי' אחר כך. זו תקנת חכמים מטעם אומדנא, ולא פסלות (על פי הסמ"ע, קצות החושן, הגר"א ובעל המאור בבבא מציעא).

עיקרי הדברים

- תחייה פנימית כנשמה לחיצונה.
- צעירי תלמידי החכמים.
- הלכה: הוחזק כפרן.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ד מ"ח[2], עטר"ת[3], לונדון.

כ'[4] ידידי היקר הרב החו"ב[5] שנון ונעלה מאד מו"ה[6] שמואל דוד מענדעלסאהן שליט"א[7]. מכתבו היקר עם מאמרו הגיעני, ובכלל קולעים דבריו למגמתנו, ביסוד הסתדרותנו הקדושה. אמנם אין קץ להעמקתם של דברים, ובירור טוהר ההרגשות הקדושות, שהן ראויות כעת לצאת בהתגלות רבה, מלב כל השרידים אשר ד' קורא, להחיות את עמנו תחיה קדושה, תחיה פנימית, כדי שתהי'[8] משמשת לנשמה אל התחיה החיצונה, אשר עינינו רואות אותה, עם אורותיה וצלליה. והדברים כולם אשר יתבררו ויתלבנו ע"י[9] כחות חכמי לב, טהורי דעה, דורשי ד' בכל לבבם, הם הם לשד החיים התאוריים של הסתדרותנו.

ע"כ[10] קרואים ללימוד ועיון, להעמיק ולהקשיב, הננו כולנו. וגדולה היא תקותנו על הכוחות היותר טובים, שבצעירי ת"ח[11] שבדור, שבתוכם ימנה ידידי. חזקו ואימצו, וצור ישראל יהי'[12] בעזרנו לרומם נס קודש על הרי ישראל, ולפאר הדרת תורת אמת, תורת ד' תמימה בכל עוז וכבוד. דבריו בד"ת[13] נאמרים הם בשכל טוב, וא"א[14] לי כעת להאריך מרוב הטרדא. אבל לאמתת הענין א"א[15] ליחש דין הוחזק כפרן לקיום דברי העדים, שהרי עיקר הדין של הוחז"כ[16] הוא כשאמר פרעתי אח"כ[17], שאין כאן הכחשה לעדים כלל, דאל"ה[18] הר"ז[19] בכלל כ"ה לא לויתי כאומר לפ"ד[20], וכדי' הסמ"ע[21] במקומו, ופשוט הוא, ועיקר ד' הקצה"ח[22] ע"ד[23] הראב"ד[24] הוא מפני שבעסק זה גם בעדים הוחז"כ, ומה שצריכין שיהי'[25] דוקא בב"ד[26] הוא כדי שיהי' מוחז"כ[27] גם לעסק אחר, כמש"כ[28] בבי' הגר"א[29] דמש"ה[30] אי' בגמ'[31] דלא הוחז"כ לעסק אחר, אבל בעסק זה גם ע"פ[32] עדים הו"כ[33], ואין ענין של הוחז"כ נוגע כלל לפסלנות, וכלשון בעל המאור בפ"ק[34] דב"מ[35], שכ'[36] ואינו חשוד בכך לא על הממון ולא על השבועה, אלא צ"ל[37] שהוא תקנת חכמים, מטעם אומדנא, כשראו שהוא מתאמץ בטענות שקר על ממון זה, לטול ממנו את נאמנותו בזה הפרט דוקא ולא אמרו דבריהם כ"א[38] כשהוכחש בטענותיו,

ולא בענין גזילה קודמת שי"ל[39] שחזר בתשובה, ורוצה לתקן את מעוותו, אבל בטענות לא ראינו ממנו שמתחכם בשקר.

ואין דנין ד"ס[40] מד"ס[41]. זהו בירור הענין במהות הו"כ. וא"א לי בשו"א[42] להאריך כעת.

והנני בזה חותם בברכה וכ"ט[43] כנה"י[44] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד
5. החו"ב - החריף ובקי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שתהי' - שתהיה
9. ע"י - על ידי
10. ע"כ - על כן
11. ת"ח - תלמידי חכמים
12. יהי' - יהיה
13. בד"ת - בדברי תורה
14. וא"א - ואי אפשר
15. א"א - אי אפשר
16. הוחז"כ - הוחזק כפרן
17. אח"כ - אחר כך
18. דאל"ה - דאי לאו הכי
19. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. לפ"ד - לפי דעתי
21. הסמ"ע - הסמ"ע - ספר מאירת עינים
22. הקצה"ח - הקצות החושן
23. ע"ד - על דבר
24. הראב"ד - רבי אברהם בן דוד
25. שיהי' - שיהיה
26. בב"ד - בבית דין
27. מוחז"כ - מוחזק כפרן
28. כמש"כ - כמו שכתב
29. הגר"א - הגאון רבי אליהו מווילנה
30. דמש"ה - דמשום הכי
31. בגמ' - בגמרא
32. ע"פ - על פי
33. הו"כ - הוחזק כפרן
34. בפ"ק - בפרק קמא (הפרק הראשון)
35. דב"מ - דבבא מציעא
36. שכ' - שכבוד
37. צ"ל - צריך להיות
38. כ"א - כי אם

39. שי"ל - שיש לומר
40. ד"ס - דברי סופרים
41. מד"ס - מדברי סופרים
42. בשו"א - בשום אופן
43. וכ"ט - וכל טוב
44. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ט - לונדון **נמען:** הוריו, בנותיו, אחיו ואחיותיו

הם מתכוננים לנסיעה חזרה לארץ. איש נכבד כיבד את הרב קוק בספר תורה חדש ומהודר שנכתב בירושלים, וחגגו את סיומו בערב 'זאת חנוכה' במסיבת יראי ה'. הרב קוק מבקש תשובות ברורות לענייני הכלל שכתב עליהם במכתבו הקודם.

עיקרי הדברים

- הכנות לשיבה.
- ספר תורה מירושלים וסיומו בזאת חנוכה.
- בקשת תשובות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ה' טבת, עטר"ת[2] לונדון.

הורי היקרים עט"ר[3] בנותי היקרות, אחי ואחיותי גיסי היקרים וצאצאיהם הנחמדים שליט"א[4].

תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו כה לחי. וכמו כן הננו מקבלים מצב"י[7] שי'[8] מכתבים מבשרים שלומו ב"ה. הננו מתכוננים בע"ה[9] להכנת הנסיעה לשוב אל הקודש בחסדי השי"ת[10] בשעה מוצלחת. יזכנו השי"ת להתראות עם הורי היקרים וכל מחמדינו שי' בשמחת וטוב לבב, ולקבל מכולם רב טוב ונחת לאוי"ט[11], ולראות בטוב ד' בישועת עם ד' הגוי כולו בנאות קדשנו לשמחת לב כל המיחלים לד'. ב"ה שהזמין ד' לנו בחסדו איש נכבד אחד, שהואיל לכבדני בס"ת[12] יפה ומהודרה, חדשה שנכתבה בירושת"ו[13], וחגגנו את סיום הספר בערב "זאת חנוכה", במסבת חברים יראי ד' נכבדים ואהובים. יחננו השי"ת בטובו וחסדו לעלות בקרוב להר קודש ד' ולשמח בשמחת תוה"ק[14] ברב עז וחדוה בכל טוב ונחת. נקוה שכבר קבלתם את מכתבינו הקודמים, וגם את ד"ש[15] מנוסעת אחת שכבר היתה אצלנו לפני הנסיעה שלה.

וע"ד[16] הענינים הכלליים, כתבתי במכתבי, אקוה שישימו יקירינו לב לכל הדברים וישתדלו להשיב במוקדם תשובות ברורות על כל הדברים הנזכרים שם. והשי"ת[17] ינחנו בעצה טובה ויצליחנו במפעלותנו לטובה ולברכה. והי'[18] ז"ש[19] כנה"י[20] ונפש בנם עבדם דוש"ת[21], ואחיהם מברכם בכט"ס[22],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)

8. שי' – שיחיה
9. בע"ה – בעזרת השם
10. השי"ת – השם יתברך
11. לאוי"ט – לאורך ימים טובים
12. בס"ת – בספר תורה
13. בירושת"ו – בירושלים תבנה ותכונן
14. תוה"ק – תורתנו הקדושה
15. ד"ש – דרישת שלום
16. וע"ד – ועל דבר
17. והשי"ת – והשם יתברך
18. והי' – והיה
19. ז"ש – זה שלום
20. כנה"י – כנפשו היקרה
21. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
22. בכט"ס – בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז שבט תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעניין ירושלים יש 'עקולי ופשורי' מחוסר ריכוז הדעות, אבל מבטיחים שיתיישר. הקול הקורא האחרון יצא 'בעידן ריתחא', כי בפומבי ביזו את הקהל הכשר, והיה צורך 'להטיל קצת מרה'. הרב קוק בירך את הנשיא וילסון במברק בשם ההסתדרות, וביקש ממנו להגן על זכויות ישראל בארץ ונגד שופכי דם היהודים; התשובה הייתה מכובדת.

עיקרי הדברים

- ענייני ירושלים.
- קול קורא בעידן ריתחא.
- מברק לנשיא וילסון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז שבט, עטר"ת[2] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], עברו קצת ימים יותר מההרגל שלנו שלא כתבנו לך, מפני הטרדות שונות. ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן הגיעונו מכתבים מהתם, ב"ה על שלו'[6] כולם. וע"ד[7] הענין הירושלמי, נקוה בעה"י[8] שיכונן מצעדנו לגמור בעדנו לטובה. ואע"פ[9] שכפי הנראה ישנם איזה עקולי ופשורי, מהעדר ריכוז הדיעות, אבל כפי הנראה אין זה ענין חמור. מבטיחים הם שבבאנו בע"ה[10] יתישר הכל כראוי. ונקוה לשמו יתי'[11] שינחנו בעצתו ויחזקנו ויעודדנו למען שמו יתי'. קול-הקורא האחרון יצא אמנם בעדן ריתחא קצת, מפני שבפומבי בזה וי"מ את הקהל הכשר, בכמה דברים בוטים, שעשו רושם של איבה, והי'[12] צורך שעה להטיל קצת מרה. וב"ה[13] כנראה יוטב היחש גם בזה. רק עלינו לעמד על עמדנו, לרומם את האידיאל היותר נשגב ויותר קדוש בתחיית עם ד' על אדמתו, ולארגן את הקהל הכשר, האמון ברגשי קודש ובחיי הקודש המפעליים, שידע את ערכו ואת השפעתו.

את וילסון ברכתי בדעפעשע בשם הסתדרותנו הקדושה, ודרך אגב דרשתי ממנו להגן על זכויותנו על אדמת הקודש המיוסדות על יסוד דבר ד', ולקנא קנאת הצדק נגד שופכי דם אחינו. התשובה ע"ז[14] אלי באה בביטויים שיש בהם הבעת כבוד, אמנם כל אלה הם קטנות, העיקר היא רוממות הרוח ועז הנפש, רוחב דעת, הבנת השלום הכללי והכרת אור ד' ההולך ואור, בכל מסבות החיים, ואור ישראל הקיים עדי עד.

והנני מצפה בברכה אביך מצפה אשרך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שלו' - שלום
7. וע"ד - ועל דבר
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. ואע"פ - ואף על פי
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ית' - יתברך
12. והי' - והיה
13. וב"ה - וברוך השם
14. ע"ז - על זה
15. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט' אדר שני תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב מ"י בערמאן

הוזמן לבוא לקהילתם (עם הרב יפה והרב סגל), גם בעניין מקוה חדש. הרב קוק יבוא משום 'זכותא דרבים', אבל בתנאי שיכינו כינוס פומבי לחיזוק ההסתדרות; אחרת ביקורו בלי פעולה למען ההסתדרות יגרום רפיון. העבודה הכללית חשובה מתיקוני מקום פרטיים.

עיקרי הדברים

- תנאי לביקור: כינוס להסתדרות.
- מקוה חדש.
- הכלל קודם לפרט.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ט' אד"ש[2] עטר"ת[3], לונדון.

כ"[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7] טהורה מוהרמ"י[8] בעהרמאן שליט"א[9]. שלו'[10] וברכה.

מכתבו דמר, וכן של הרב יפה והרב סגל שי'[11] קבלתי. ע"ד[12] בואי למחנם, אמנם קשה לי הדבר מאד מכמה מניעות, אבל, משום זכותא דרבים אקוה בל"נ[13] שלא למנוע א"ע[14] מזה, אבל בתנאי כפול שיכינו את הענין לשם התעוררותה של הסתדרותנו הקדושה, שצריכה אימוץ מאד, ובאה"ק[15] ב"ה[16] היא הולכת ומתחזקת. ע"כ[17] אם יסדרו סידור יפה ודרך פומבי בשביל התחזקות ההסתדרות ועניני אה"ק[18] בכלל, ולעזור ג"כ[19] בפועל את כל החיל אשר יראת ד' היא מעוזם ובתורת ד' באמת חפצם, אז אוכל לבוא בל"נ ולעסוק ג"כ בתיקון התעוררות ענין בית הטבילה החדש שרוצים לבנות. אבל אם לא יעשו סדר מכובד בשביל ההסתדרות, אז בואי לעירם מבלי לעשות בגין זה יכניס רפיון חלילה, ועל זה אני חושש מאד, כי עבודת הקודש הכללית היא אולי יותר חשובה ומוטלת ביחוד עלי משאר תיקוני מצוה של מקומות פרטיים, אף על פי שהם כלם קדושים וחביבים. וכאשר הרב יפה והרב סגל נ"י[20] לא הזכירו דבר ע"ד התעוררות דגלנו הקדוש, לא אוכל להחליט ע"ד הנסיעה לעדתם כ"א[21] כשגם הם יקבלו עליהם עבודת הסידור והסיוע בחיזוק ענין הסתדרותנו הקדושה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות ואה"ר[22], כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] ושלו'[26] כל חברינו הנאמנים לדגל קדשנו, הזוכרים את ד' מרחוק וירושלים עולה על לבבם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. אד"ש - אדר שני
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי

6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מוהרמ"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, י (למשל: משה + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. שי' - שיחיה
12. ע"ד - על דבר
13. בל"נ - בלי נדר
14. א"ע - את עצמו
15. ובאה"ק - ובארץ הקודש
16. ב"ה - ברוך השם
17. ע"כ - על כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. ג"כ - גם כן
20. נ"י - נרו יאיר
21. כ"א - כי אם
22. ואה"ר - ואהבה רבה
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח בהיכרות הרצי"ה עם רבנים ואנשי מעלה. הרצי"ה יהיה בפסח עם רב קובנה, והרב קוק תמה שהרב לא השיב לו, אבל מקווה שההתוועדות תועיל לבן. עליו לבוא במוקדם אחרי פסח.

עיקרי הדברים

- היכרות עם רבנים.
- פסח עם רב קובנה.
- לבוא אחרי פסח.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ו' ניסן עטרית, לונדון.

בני מחמדי שליט"א[2], הגיענו מכתבך היקר ושמחנו בדבריך, ובהכרתך עם הרבנים ואנשי המעלה, אשר נקוה שנוכל לעבוד עמם שכם אחד לטובת עמנו וארצנו הק'[3] בעזה"י[4]. צפיתנו היא שאור חדש ורוח נכון יגלה בקרוב על כל שדרות העושים והמעשים לבנין בית ישראל. בתוך האפלה העמוקה, של עולמנו סו"ס[5] אור פנימי מגיה אורו, אל ד' ויאר לנו.

הנה כפי הנראה תהי'[6] חה"פ[7] יחד עם הגאב"ד[8] דקאוונא שי'[9], אשר אם אמנם תמה אני עליו על אשר לא מצא לנכון להשיב על דברי שכתבתי לו, בכ"ז[10] אקוה שיהי'[11] לך לתועלת ונח"ר[12] התועדותך עם האי גברא רבא ויקירא שי'. ת"ל[13] על החוה"ש[14] אשר עמנו. במכתב מלא נודיעך אי"ה[15] פרטי דברים בעניני המצב בע"ה[16]. נקוה שתשתדל לבא במוקדם אחר חה"פ הבעל"ט[17]. בטח קבלת את ד"ש[18] ע"י[19] ר"א קמחי נ"י[20]. והשי"ת[21] ישמיענו כל טוב מכלל ומפרט ויחנינו לבא במוקדם בחדוה וטוב למחוז חפצנו לעיקו"ת[22] ת"ו[23]. והי'[24] ז"ש[25] כנה"י[26] ונפש אביך מברכך בשמחת הרגל והכשרו וברב יתרון וכט"ס[27],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. הק' - הקטן
4. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
5. סו"ס - סוף סוף
6. תהי' - תהיה
7. חה"פ - חג הפסח
8. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
9. שי' - שיחיה
10. בכ"ז - בכל זאת
11. שיהי' - שיהיה

12. ונח"ר - ונחת רוח
13. ת"ל - תודה לא-ל
14. החוה"ש - החיים והשלום
15. אי"ה - אם ירצה השם
16. בע"ה - בעזרת השם
17. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
18. ד"ש - דרישת שלום
19. ע"י - על ידי
20. נ"י - נרו יאיר
21. והשי"ת - והשם יתברך
22. לעיקו"ת - לעיר קודשנו ותפארתנו
23. ת"ו - תבנה ותכונן
24. והי' - והיה
25. ז"ש - זה שלום
26. כנה"י - כנפשו היקרה
27. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' ניסן (תרע"ט) - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק עמוס בתביעות מעשיות ולימודיות שאינן לפי נטייתו הפנימית. המשכת קדושת הזמן לימי החול באה מההכרה ש'הקודש העליון חבוי הוא בכל'. 'תוכן החול איננו כי אם מסוה המסתיר', והקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף. בליל הסדר 'מלאי גאולה מלאי חרות עליונה', וחרותנו משחררת את רוח כל היקום; 'נצחנו והננו מנצחים את כל'. יחידי הסגולה העוסקים בתורה הם הצינורות שדרכם שואבת נשמת האומה מ'נחל היוצא מבית ה'''. 'ומלאכת שמים זו בידינו היא מסורה'.

עיקרי הדברים

- הקודש חבוי בכל.
- החול כמסוה.
- חירות ליל הסדר.
- יחידי הסגולה כצינורות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' ניסן, לונדון.

שמחתנו היום במכתבך הנחמד ובמכתבים הרצופים, תה"ל[2] על חסדו ואמיתו ובטובו יוסיף עמנו לטובה ויחננו לבא לארץ חמדה ברב עוז ושלו'[3], ברוב רחמיו אשר לא תמו עדי עד.

אם לא הייתי כ"כ[4] מעומס בטרדות ותביעות מעשיות, ובייחוד לימודיות מעשיות, שהסביבה תובעתם בטבעה, ואני איני יכול וגם איני חפץ להשתמט מזה, אע"פ[5] שמעמסה זו היא שלא כנטיתי הפנימית בתביעתי הרוחנית המופשטה, הייתי חפץ לכתוב לך אריכות דברי חפץ ממשאות נפש לפי תכונת הזמן והכשרת הרוח לחג הקדוש ונהדר זמן חרותנו הבעל"ט[6], אבל התכנים המוגבלים דוחקים לפעמים גם להסחת הדעת מהמושגים החביבים, שכל בהם עוז רוחנו ונעימת חדות נשמתנו. המחשבה הכללית ע"ד[7] התפשטותם של הרגשות הנאצלים של קדושת הזמן מחוץ לזמנם, כהמשכת קדושת שבת בימי המעשה, היא צריכה תמיד לבוא מההכרה הפנימית שהקודש העליון חבוי הוא בכל. האידיאליות האלהית חיה היא במילואה בכל פינה ונקודה של חיים זמן ומקום ומקוריהם ותולדותיהם לאין תכלית בגודל ובקוטן. תוכן החול איננו כי אם מסוה המסתיר, הפועל תעלומה על כל זהרי האורה של החיים הנחמדים והחביבים, שבנועם ד' המה מפכים והולכים במלא עולמים במלא נשמות ובמלא חיינו פנימה. הקודש בא במועדו ומסיר את הצעיף, מגלה את פני הלוט, והאורה הקדושה בכל חמודותיה, הנה נראה, מלבבת היא אותנו בנעימות שיחיה, מרוה אותנו נחת משוד תענוגיה, והננו מתענגים על ד' ועל טובו, ולבבנו מתמלא רום ועדן ברווי תענוגים, "אז תתענג על ד'", ובאים אנו מרוב שקיקת חדות דודים להשתעשע במצוותיו אשר אהבנו אהבת נפש לעולמים, אשר אהבנו סלה ממקור נשמותינו מראש צורים ועד אחרית כל ימי עולמים ודורי דורים, אשר אהבנו בחמדת כל לבב, מתוך

הכרת עוז מלאה, לבבית, נשמתית, טבעית, שכלית ומזגית "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו".

ובליל התקדש חג והננו מלאי גאולה מלאי חרות עליונה, וחרותנו משחררת את רוחנו ורוח כל היקום, מגלה את האושר הצפת בנו פנימה, כי רוח אל חי העולמים בנו חי, "בקרבך קדוש", והחיים כולם באים במעמדם ורוחנו רואה את יקרת ערכם, את גודל שיווים ואת רוממות תשוקת תקותם, אשר תבוא בטח, בטחו בד' עדי עד כי ביה ד' צור עולמים. ומתוך מקרא הקודש אשר לחג הקדוש הננו עומדים על המצפה ונחזה את רוח החרות ההולך ונגאל, העולה במעלותיו מתוך כל עוצמת הסיבוכים, ומתוך המאפליות נראה נהורים, ונפשנו תגיל בד' תשיש בישועתו וכל עצמותינו תאמרנה ד' מי כמוך, וגאולתנו גאולת עולמים היא, חודרת היא בכל מרומים ובכל מעמקים, רעיוננו העליון, הרחב מכל מרחבי מרומים, שכבלי העבדות של הגות רוח בן אדם תולעה וחכמותיו הזעירות חפצים הם בני אדם, מלכי ארץ והמון לאומים, לאסור אותו בהם, מראהו בימי חג חרותנו, וביותר בכל גודל בלילה הזה, בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, את חרותו המוחלטה. נצחנו והננו מנצחים את כל, וההוד והנצח עמנו לנצח עוד עדי עד, שרינו עם אלהים ועם אנשים ויכלנו, והננו עדים חיים וקיימים, שחיה בעולם נשמת עם כזאת שאין קצה לתעלומותיה, שטללי כל אורות עדנים היותר עליונים מרוים הם אותה ולרגעים ישקוה.

ויחידי הסגולה, העוסקים בתורת ד' ודבקים באהבת נצח במצוותיו, המלאות לרויה עדני עדנים משמי שמי קדם, הם הם הצנורות, אשר על ידם תשוקה נשמת הגוי כולו מפלגי קדשי קדשים אלה היוצאים מנחל היוצא מבית ד', המרוה את כל החיים, שעתיד הוא להשקות גם את נחל השיטים ולהעלות גם עליו כל עץ נחמד וכל עלה תעלה ותרופה.

ומלאכת שמים זו בידינו היא מסורה, מה מאד תעלוזנה כליותנו, מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שד' אלהיו, וגדולה היא ערובתנו, שאור חדש הולך ומאיר מתוך מחשכים ופליאות עולמים עתידות להופיע, בתוך מסיבות החיים וממעל להן וגם במעמקי מחשכיהם, רוח טוהר רוח קודש מלא תעצומה יופיע בכנסת ישראל, וצמאון חי מלא גבורה והוד לשוב אל משם אהלנו, לבחור את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהבנו סלה, ברוח מלא אור ד' ומטרת גבורת קודש, בזרע אדם וזרע בהמה גם יחד, יוסיף לפעם בכפלי כחות כבירים במהרה בימינו, אמן כה יאמר ד' המדבר טוב על ישראל מתוך מחשבותיו המלאות שלו'[8] וברכה לכל יצוריו. מפסיקים אותי ענינים שונים. וצור עולמים ב"ה ידריכנו במעגלי צדק, בנתיב מצוותיו ואורות תורתו, יראתו ואהבתו, ויראנו בידידי ידידות משכנות דבירו. והי'[9] זה שלו' רב ועתרת ברכה וכל טוב וחיים לאוי"ט[10] כנפשך האהובה ונפש אביך מברכך באהבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תה"ל - תהלה לא-ל

3. ושלו׳ - ושלום
4. כ״כ - כל כך
5. אע״פ - אף על פי
6. הבעל״ט - הבא עלינו לטובה
7. ע״ד - על דבר
8. שלו׳ - שלום
9. והי׳ - והיה
10. לאוי״ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טי אייר תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מירושלים מחכים מאוד לבואם וקשורים בקשר ידידות. הם מוכנים לנסיעה, אבל מחכים לבן, ועדיין לא השיגו את התעודה לשלוח לו. עליו לעשות כל האפשרי.

עיקרי הדברים

- ירושלים מחכים.
- המתנה לבן.
- התעודה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], טי אייר, עטר"ת[2], לונדון.

בני יקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כמו כן קבלנו מכתבים מהתם, מיקירנו שי'[6], וכן מכתבים ודעפעשים ע"ד[7] עניני המצב הפרטי. הם מחכים מאד להקדמת בואנו בע"ה[8]. ביחוד מירושת"ו[9] הם קשורים בקשר ידידות אמיץ בעה"י[10]. יתן ד' ויכונן מעשנו לברכה, וכבר הננו מוכנים לקראת הנסיעה בעה"י. אבל מעוכבים אנו כעת מאיזה פרטים, וביניהם ג"כ[11] מה שאנו מחכים לבואך צלחה בעה"י, והתעודה לשלח לך עדיין לא עלתה בידינו. מצדך תעשה כל האפשרי בזה ולד' הישועה. יזכנו ד' להתראות בשמחה, ויביאנו להר קדשו וחבל נחלתו בחדות לבב, ויחזקנו לעבודתו ועבודת עמו באמת ובצדקה. והי'[12] זה שלו'[13] כנה"י[14] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שי' - שיחיה
7. ע"ד - על דבר
8. בע"ה - בעזרת השם
9. מירושת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. ג"כ - גם כן
12. והי' - והיה
13. שלו' - שלום
14. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אייר תרע"ט - לונדון, בין תשע לעשר בבוקר

נמען: רשימה אישית (כעין צוואה, כנראה לפני ניתוח)

תפילה לרפואה ולתשובה מאהבה, ולתיקון כל עוול בין אדם למקום ובין אדם לחברו. הרב קוק מבקש להשלים את כל חובותיו; חלק מהן רשום בפנקס קטן כרוך בד לבן (שיש בו גם שירים), ובדפים שנקרעו ממנו ונמצאים אצל בנו הרצי"ה. רוב הספרים בדירתו בלונדון, וגם רבים בביתו ביפו, שייכים לאחרים, ויש להחזירם. 'אני ודאי מוחל וסולח לכל, ואדרבה אני מחזיק טובה על כל צער ועלבון'. על שעון הזהב שקיבל במתנה משלזינגר יש לו ספק, והרב קוק מבקש לתקן כדין.

עיקרי הדברים

- תפילה לרפואה ולתשובה.
- השלמת חובות.
- החזרת ספרים.
- מחילה לכל.
- ספק בשעון הזהב.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"א אייר עטר"ת[2], לונדון.

בין שעה טי' לי' בבוקר.

תוחלת לד' היא שירפאני רפו"ש[3] ברחמיו, בתוך שאר חולי עמו ישראל, ויזכני לשוב בפניו בתשובה מאהבה, בחסדיו המרובים, ביחוד יזכני לתקן כל אשר העויתי בין במה שבין אדם למקום ובין במה שבין אדם לחברו, ויחנני לשלם את כל חובותי.

והנה לדאבון לבי איני זוכר פרטי החובות, אבל אקוה לד' שיעוררני ויזכירני מכולם, ויעזרני לשלם את הכל. וקצת ממה שעולה על זכרוני רשמתי בפנקס הקטן, כרוך בד לבן, שיש שם קצת שירים ג"כ[4], ועלים אחדים נמצאים אצל צבי"י[5], שיחי'[6], שנקרעו מפנקס זה, ועליהם ג"כ רשומים איזה חובות.

והנה הספרים שיש בדירתי פה רובם אינם שלי, יזכני ד' להשיב כולם לבעליהם, וגם בביתי ביפו ת"ו[7] נמצאים הרבה ספרים של אחרים, יזכני ד' לברר את הכל ולהעמיד הכל על נכון.

ויה"ר[8] שיתן בלב כל מי שצערתיו וחטאתי נגדו, שימחלו לי במחילה גמורה, ואני ודאי מוחל וסולח לכל, ואדרבה אני מחזיק טובה על כל צער ועלבון שנעשה לי, ויה"ר שלא יענש שום אדם על ידי, וישלם ד' לכל איש מישראל אך טוב וחסד. אנא ד' הושיעני ורפאני ברב חסדיך ושגבני בישועתך, הושיעה את עם קדשך והחיש אור ישועתך וקדש שם קדשך בכל העולמים, אמן. הנכנע ומצפה לישועה,

אברהם יצחק ה"ק

השעון של זהב שלי הוא ממתנתו של היקר שלעזינגג(ער) ז"ל[9], ויש לי קצת פקפוק על המתנה, יזכני ד' לתקן כראוי וכבירור כדת תוה"ק[10],

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. רפו"ש - רפואה שלמה
4. ג"כ - גם כן
5. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
6. שיחי' - שיחיו
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ויה"ר - ויהי רצון
9. ז"ל - זכרונו לברכה
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מנחם אב תרע"ט - לונדון **נמען:** הרב זאב יעבץ

הם לפני הנסיעה, ואין זמן להשיב על הערתו על 'מצב הרוחות' בארץ; ישיב משם. ייצאו לליברפול ביום חמישי בערב.

עיקרי הדברים

- לפני הנסיעה.
- תשובה תבוא מהארץ.
- יציאה לליברפול.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' מנ"א[2] עטר"ת[3], לונדון.

בריות גופא, ונהורא מעליא, אורך ימים ושנות חיים טובים ארוכים ומתוקנים לכבוד ידי"נ[4] רב חביבי המאוה"ג[5] לממשלת התורה והתעודה בישראל מו"ה[6] זאב יעבץ שליט"א[7], וכא"ל[8] שוי"ר[9] וכט"ס[10].

הנה כעת הננו עומדים על פרק הנסיעה למחוז חפץ קדשנו בע"ה[11], וחשבתי לפני נסיעתי עוד לכתב לכת"ר[12] בקצת ביאור ע"ד[13] ההערה אשר העיר במכתבו הנעלה, בענין מצב הרוחות תמן, אבל שטפו עלי טרדות רבות מאד, ואחשך את דברי לעת אשר יחנני ד' בטובו לבא בכתובים עם חביבי מהתם בע"ה. ואחתום בברכה וכט"ס ינוב בשיבה טובה, ונזכה להתראות דשנים ורעננים במקום בית מאוינו בשמחת גויינו הגוי כולו, בחסדי צור ישראל וגואלו חי עדי עד. ידי"ע[14] דוש"ת[15] באה"ר[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

מפה נחשב לצאת לליווערפאל יום ה' הבע"ל[17] ערבית אור ליום ועש"ק[18].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. שוי"ר - שלום וישע רב
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. לכת"ר - לכבוד תורתו
13. ע"ד - על דבר

14. ידי"ע - ידידו עוז
15. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
16. באה"ר - באהבה רבה
17. הבע"ל - הבא עלינו
18. ועש"ק - וערב שבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב יום הכיפורים תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה קצרה לבנו הרצי"ה לקראת יום הכיפורים: שיהיה 'לאיש מצליח', שיבנה ה' לו בית בישראל במהרה, ושייכתב וייחתם לחיים טובים. הרב קוק מתפלל לשוב במהרה לארץ הקודש.

עיקרי הדברים

- ברכת יום הכיפורים.
- תפילה לבניין ביתו של הרצי"ה.
- תפילה לשוב לארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עיוה"כ[2] עטר"ת[3], לונדון.

בני מחמדי, שליט"א[4].

קדושת היום הבעל"ט[5], וחדות נועם ד' וקדושתו המתפשטת על האי יומא קדישא ומעליא מעלי יומא דכפורי, ורצוף בזה הטרדות שונות, כולן יחד גורמות שלא להאריך כעת, והנני להביע לך, בני מחמד לבבי, את ברכתי ברגשי אהבת אמן. יתן ד', צור ישראל וגואלו, אדון כל עולמים, להופיע אורו וישעו על כל כלליותינו ופרטיותנו, ועליך בני יקירי יריק עז קדושתו ושפעת ברכתו ברב עז ושלו'[6], ותהי'[7] לאיש מצליח, מלא תעצומה וחדות ד' וברכתו תחול על כל מעשי ידיך, ובית יבנה ד' לך בישראל במהרה במהרה בקרוב, לשם ולתפארת ולתהילה, ותכתב ותחתם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים, לאור תורה חכמה טהורה ויראת ד' בהירה ומעשי ידינו יכונן לשם ולרוממות קודש, וקרנם של צדיקים תתרומם לשמו ולרוממות בירושלים בעיר עז לנו עם ד' הגוי כולו יושע מהרה תשועת עלמים ותחוג ברב עז וחדוה את החג הקדוש הבעל"ט בהדרת קיום כל מצותיו ברב שמחה וגילה, כנפשך היקרה ונפש אביך מעתיר אשרך, ומצפה צביונך ותפארתך לאוי"ט[8], מיחל לחסדי ד' ורחמיו, להשיבנו מהרה לאיתן מחוז חפצנו על אדמת הקודש לעבודת ד' ועם קדשו אשר נאהב סלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עיוה"כ - ערב יום הכפורים
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
6. ושלו' - ושלום
7. ותהי' - ותהיה
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ט - לונדון **נמען:** הוריו

ברכת החג. הגיעו מכתבים מבנו הרצי"ה (בשווייץ) ומחיים ושרה ברוסיה, עם דרישת שלום מאחיו הרב דב בער. הם מחכים למכתב ההורים על שבתם ביפו. הרב קוק מקצר מפני קדושת החג והשבת.

עיקרי הדברים

- ברכת החג.
- חדשות מבנו הרצי"ה ומרוסיה.
- ההורים ביפו.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ס[2] עטר"ת[3], לונדון.

הורי היקרים עט"ר[4] שליט"א[5], שלו'[6] וברכת הרגלים וכט"ס[7].

תל"י[8] על החוה"ש[9] אשר, עמנו. וכמו כן מצב"י[10] שי'[11] קבלנו מכתבים באלו הזמנים וד"ש[12] ע"י[13] אהובינו משויץ ב"ה על שלומו הטוב. נקוה שנקבל עוד מכתבים מבשרים שלו' מיקירינו ברוסיא אשר כבר קבלנו מחיים ושרה שי' עם הדר"ש[14] משי' הרד"ב[15] שי' וביתו וכא"ל[16] שי'. הננו מחכים מאד למכתב הורינו היקרים שי' ממצב שבתם ביפו ת"ו[17]. יתן ד' ויהי'[18] להצלחה ולברכה ולכט"ס[19], ונזכה להתראות בשמחת לבב על אדמת הקודש, ויגיענו השי"ת[20] ברחמיו וטובו הגדול למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלו'[21] שמחים בבנין עיר קדשו, וששים בעבודתו בבנין נכון ונשא, אשר עיני כל ישראל אליו נשואות מארץ מרחקים. מפני קדושת יום טוב וקדושת ש"ק[22] הממשמש לבא בקרוב, הנני מקצר ואו"ש[23] וברכה לכל יקירנו, ולאחיות וגיסי היקרים וכל צאצאיהם הנחמדים בכל טוב יתברכו ויעלו מעלה מעלה בברכת ד' וחסדו, כנה"י[24] ונפש בנם עבדם דורש אשרם ושמחתם לאוי"ט[25] מוכן לשרתם ביראת הכבוד ואה"ר[26],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. שלו' - שלום
7. וכט"ס - וכל טוב סלה
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. החוה"ש - החיים והשלום
10. מצב"י - מצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
11. שי' - שיחיה

12. ודי"ש - ודרישת שלום
13. ע"י - על ידי
14. הדר"ש - הדורש שלום
15. הרד"ב - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ד, ב (למשל: דוד + בנימין) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ויהי' - ויהיה
19. ולכט"ס - ולכל טוב סלה
20. השי"ת - השם יתברך
21. לשלו' - לשלום
22. ש"ק - שבת קודש
23. ואו"ש - ואומר שלום
24. כנה"י - כנפשו היקרה
25. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
26. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב סוכות תרע"ט - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש תשובה מפורטת על כל השאלות ממכתבו הקודם, ושואל אם קיבל את הקול הקורא בחתימת הרבנים. התנועה צומחת. הרב ז' פינס שלח ברכת שנה והזכיר בחיבה את ההסתדרות, ומבקש את ספרו 'פנס שלמה'; אם יבקשו, יתן הרצי"ה את העותק שבידו. הרב קוק מבקש מכתבים תכופים לארץ.

עיקרי הדברים

- תשובה מפורטת.
- הקול הקורא.
- הרב פינס ו'פנס שלמה'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ער"ס[2] עטר"ת[3], לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], ב"ה על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל. בטח כבר קבלת את מכתבנו המפורט, ונקוה שתטיב להשיב לנו בפרוטרוט על כל הפרטים אשר שאלנוך עליהם. אל תגרע דבר מכל אשר שאלנו מהשיב תשובה ברורה. וחכם לב כמותך שי'[6] יבין את ערכם של הדברים לכולנו בעה"י[7].

בטח קבלת את הקו"ק[8] בחתימות הרבנים שי'. גם תודיענו מפרטי עבודתך לטובת עבודתנו הקדושה, ת"ל[9] שהיא צומחת ועולה לברכה מזמן לזמן. חשיבותה מתבררת תמיד והשפעתה מתרבה בעה"י. יחנינו ד' בכח ואומץ בטהרת רוח וענות צדק לנצח על מלאכת ד' מלאכת הקודש הזאת, שהרבה מאד מכבוד בית ישראל והדרת קודש תלוי עליה.

מידידינו הר"ז[10] פינס הגיעני מכתב גלוי בברכת השנה כדרכו תמיד. ומזכיר לחבה את הסתדרותנו. העירותיו ע"ד[11] זירוזים מעשיים בעבודת שמים זאת. אקוה שתמצא בו שי' כח סועד הגון ונאה. דרש ממני את ספרו פנס שלמה, שאין לו עקז' אחר. אם ידרשון ממך בטח תתן לו, כי הוא בין הספרים שנשארו תחת ידך, דר"ש[12] כל יקירנו בס'[13] גאללען, ובבאזל, ובציריך אם תהי'[14] שמה. וכתוב נא לאה"ק[15] ג"כ[16] מכתבים תכופים ומפורטים מכל אשר אתך, כי הלא בזה תשמח את לבבם.

והנני בזה חותם ביפעת קודש שמחת קודש של זמן שמחתנו, בכט"ס[17] כנה"י[18] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[19] מיחל לתשועת ד' על עמו ונחלתו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ס - ערב סוכות
3. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

5. החוה"ש - החיים והשלום
6. שי' - שיחיה
7. בעה"י - בעזרת השם יתברך
8. הקו"ק - הקהילה קדושה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. הר"ז - הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. ע"ד - על דבר
12. דר"ש - דורש שלום
13. בס' - בספר
14. תהי' - תהיה
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ג"כ - גם כן
17. בכט"ס - בכל טוב סלה
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תשעה באב תרע"ט - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הגיע מברק על הרשיון לאמריקה, אבל החודש אין אנייה, ובארץ דוחקים להקדים, ולכן נדחתה הנסיעה לאמריקה. ההסתדרות 'ירושלים' צריכה מקום גם ביהדות אמריקה, ולא כסניף של 'אגודת ישראל': מטרתה שכלול תנועת התחייה בגילוי אור הקודש בתוכה, ברוח של שלום, ובסיוע לכל כוח שאינו עוסק בהרס. הרב קוק מבקש להמשיך בעבודה לישיבה בירושלים. דברים גם לד"ר רבל.

עיקרי הדברים

- דחיית הנסיעה לאמריקה.
- ההסתדרות באמריקה, לא כסניף.
- הישיבה בירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1], צום החמישי עטר"ת[2], לונדון.

מנחם ציון ובונה ירושלים יברך את כבוד אהובי וחביבי הרב החכם אוצר נחמד כליל תפארת מר משה ד"ר[3] זידל שליט"א[4].

מפני נחיצות הזמן הנני מוכרח להקדים את מכתבי אליך יקירי ולכתב בעצם יום הצום, יום אבל עמנו, יהפכו השי"ת[5] לששון ולשמחה במהרה בימינו לנו ולכל ישראל, ואין הזמן גרמא להאריך בדברים, ואתך הסליחה.

מכתבך היקר הגיעני, והיום קבלנו ג"כ[6] את הדעפעשע ע"ד[7] הרשיון. אבל לצערנו הגדול, כאשר חקרנו ע"ד מסע האניות נודע לנו כי בחודש דנא לא תפליג אניה לאמעריקא שיהיה אפשר לנו לנסע עמה, וגם אחרי עבור החודש הדבר מסופק כמה יתעכב הדבר, ולעבר מזה מאחינו באי"י[8] הנני נדחק במכתבים למהר את בואנו שמה, ע"כ[9] הוסכם אצלנו ע"פ[10] ההכרח לדחות לע"ע[11] את נסיעתנו לאמעריקא, ובטוב לבבו יסלח על אשר הטרחנו אותם בדבר שלא יצא כעת אל הפועל. אמנם בעיקר מטרתנו הנני מציין הדבר לכבוד חביבי, כי יסוד המטרה של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" ראוי לבצר לו מקום הגון ביהדות האמעריקנית ג"כ. לא יחשוב כ"ת[12] שהיא תהיה סניף של אגודת ישראל. דבר זה לא יתכן ולא אפשר. ההסתדרות יש לה האידיאה היסודית ובלה: השכלול הגמור של תנועת התחיה, כדי שתהיה כלולה בהדרה, ומצד זה אנו צריכים להשלים את החסר בה, שהוא התגלות אור הקודש בתוכה. ולשם כך הכרח גמור הוא לכונן הסתדרות שלמה מלאה ברוח של הקודש המלא, ולשכלל את דעותיה האציליות והמעשיות, עד שתהיה ראויה למלא את תפקיד המשטריה וההאצלה של קודש ד' בישראל, ובתכונתה ממולאה היא ההסתדרות ברוח של שלו'[13] ואחדות הרמונית, על כל הנעשה בכלל האומה לטובתה באיזה צד וצורה שהיא, והיא מסייעה את כל כח עד כמה שלא יעסוק בהרס ובפירוד בעניני האומה.

וכל אלה הרשמים עושים את ההסתדרות לחטיבה כללית עומדת בפני עצמה, שהחובה האצילית של כל התאגדות בישראל היא לתומכה ולסעדה.

ע"ד יסוד הישיבה, אקוה שכ"ת[14] וכל העומדים ביחד עמנו בקשר הרעיון הגדול של יסוד הישיבה בעיקו"ת[15] לא יניחו את עבודתם, וימשיכוה הלאה בע"ה[16]. ביחוד שמענו שאחדים מרבני אמעריקא יבואו לא"י[17], נקוה לקחת דברים עמם ולטכס עצה ע"ד כל הקדוש והנדרש להעשות כעת.

הנני חותם את מכתבי בקוצר אמרים, מפני הטרדות ומעמד הרוח של היום, ד' ישמחנו בישועתו. וימסור נא את רגשי חבתי והגיון ידידותי לכ' הרב הגאון ד"ר רעוועל שליט"א, וצור ישראל יופיע על עצתנו ברחמיו כנה"י[19] ונפש ידידו חביבו ומוקירו, באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

אקוה שהדרת כבוד הרב ד"ר רעוועל שליט"א גם הוא ישים לבו על כל דברי במכתבי דנא, ויסלח על אשר איני מיחד כעת הדיבור אליו, כי הטרדא רבה בהיותנו עתידים בעה"י[21] לנסוע לאה"ק[22] שבוע דנא, יתן ד' להצלחה.

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. ד"ר - דוקטור
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. השי"ת - השם יתברך
6. ג"כ - גם כן
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל
9. ע"כ - על כן
10. ע"פ - על פי
11. לע"ע - לעת עתה
12. כ"ת - כבוד תורתו
13. שלו' - שלום
14. שכ"ת - שכבוד תורתו
15. בעיקו"ת - בעיר קודשנו ותפארתנו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. לא"י - לארץ ישראל
18. לכ' - לכבוד
19. כנה"י - כנפשו היקרה
20. באה"ר - באהבה רבה
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשון תרפ"ה - לונדון **נמען:** הרב משה יצחק סגל, מנצ'סטר

הרב קוק היה שמח לפגוש את ידידיו, אבל קשה לו להתעכב בגולה. בהלכה: על סברת 'יחצי דברו' - אם מועיל כשהעדים יודעים שאחרים ישלימו, היה צריך להועיל גם בחצי עדות, ולכן צריך לומר שזו גזירת הכתוב. ועוד: דבר המשלים עניין שלם נחשב שלם (כמו שיורי טהרה בנטילת ידיים), וכך בעדות על חזקה לדעת הרי"ף.

עיקרי הדברים

- אין אפשרות להתעכב.
- הלכה: חצי דבר בעדות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"ז מ"ח[2] פ"ה לונדון

שלו[3] וברכה באה"ר[4] לכ"[5] ידי"נ[6] הרב המאוה"ג[7] אוצר תו"י[8] סוע"ה[9] זוכה ומזכה מוהר"ר[10] משה יצחק סג"ל[11] שליט"א[12]

ר"מ[13] דק' מנשסטר יצ"ו[14] וכא"ל[15] והמסתופפים בצלתי', שלום וברכת עולמים אחדשה"ט[16] באה"ר. בשמחה קראתי נועם דברי קדשו ותודה רבה על ברכתו הנאמנה ורגשי ידידות אמת אשר הביע בדבריו היקרים, ולי מה יקר היה אם יכולתי להתראות עם בחירי אהובי מידי עברי ונודי בגולה, וביחוד כאשר עיני ולבי הוא לבצר את יסוד הקודש של דגל ירושלם ורוממות קדושת ארצנו הקדושה בלב בני עמנו עם קדוש, וקביעות יסוד לבנין הישיבה המרכזית לישראל בירושלם אשר החלה העבודה בע"ה[17] להעשות, אבל אין דנים אפשר משא"א[18], כי קשה עלי מאד להתעכב בגולה, מפני כמה ענינים נכבדים וגדולים באה"ק[19] ובעקו"ת[20] תובב"א[21], והנני בזה חותם בברכה נאמנה ואה"ר[22] כנה"י[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] מלונ"ח[26], אברהם יצחק הכהן קוק ובמה שהעיר כת"ר[27] בסברא של דבר ולא ח"די[28]. כעין טעד"קנ[29] משום שאין העדים אם עדותם מועילה אינם מדקדקים בה, הדבר קשה קצת, דא"ה[30] גם בחצי דבר ממש משכח"ל[31] שיודעים שאחרים מוכנים להעיד על חצי הדבר השני, והי'[32] צריך להועיל וגם בחצי דבר וחצי עדות, כאחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכרסה', היה ג"כ[33] ראוי להיות הדין נותן שאם אחד יודע שיש שני שמשלים עדותו היה צריך להיות עדותם כשרה, ולא מצינו שום חילוק בזה א"כ[34] ע"כ[35] צריכים אנו לומר דגזה"כ[36] היא.

והסבר של עדי מכירה דצריכין לעדי גניבה, שמועיל לכ"ע[37] משום דעדי גניבה ל"צ[38] לעד מכירה', י"ל[39] דכלל גדול הוא שכל דבר הבא להשלים איזה ענין שלם נחשב ג"כ לענין שלם ויש משל ע"ז[40] בנטילת ידים דבתחילה צריך רביעית שלם, ומאחר שהי'[41] כבר השיעור, שיורי טהרה ג"כ חצי שיעור ג"כ די, ע"כ י"ל דכ"ע[42] ס"ל[43] דמה שמצטרף לדבר שלם לא נחשב כבר חצי דבר מצד מדת התורה, בנלע"ד[44] בחפזי והדבר צריך תלמוד. נ.ב. ומצאנו דסברת ברירה לשלמות הענין מהניא לד' הרי"ף[45], דמשו"ה[46]

מועילה עדות של שנים מיוחדות בחזקה, משום דהוי דבר שלם לגבי פירות, הוי ג"כ דבר שלם לגבי חזקה, וזהו דומה קצת לצירוף הנ"ל[47]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. תו"י - תורה ויראה
9. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
10. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
11. סג"ל - סגן לויה (כינוי משפחה ללויים)
12. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
13. ר"מ - ראש מתיבתא
14. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
15. וכא"ל - וכל אשר לו
16. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
17. בע"ה - בעזרת השם
18. משא"א - משאי אפשר
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. ובעקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
21. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
22. ואה"ר - ואהבה רבה
23. כנה"י - כנפשו היקרה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון
27. כת"ר - כבוד תורתו
28. ח"די - דורש פענוח
29. טעד"קנ - דורש פענוח
30. דא"ה - דברי אלקים הם ("אלו ואלו"); אחרת: דאי הכי
31. משכח"ל - משכחת לה (מוצאים מצב כזה)
32. והי' - והיה
33. ג"כ - גם כן
34. א"כ - אם כן
35. ע"כ - על כן
36. דגזה"כ - דגזירת הכתוב
37. לכ"ע - לכולי עלמא
38. ל"צ - לא צריך
39. י"ל - יש לומר
40. ע"ז - על זה
41. שהי' - שהיה
42. דכ"ע - דכולי עלמא
43. ס"ל - סבירא ליה

44. בנלע"ד - בנראה לעניות דעתי
45. הרי"ף - רבי יצחק אלפסי
46. דמשו"ה - דמשום הכי
47. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות אל אנשים ומוסדות בלונדון

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט טבת תרס"ח - יפו **נמען:** הרב הראשי ד"ר נפתלי הכהן אדלר, אב בית דין לונדון

הרב קוק ממליץ לפני הרב אדלר על יין אגודת הכורמים במושבה רחובות, שנעשה בכשרות מלאה, כולל קיום המצוות התלויות בארץ וכשרות לפסח. האיכרים בונים את הארץ בכוחם ולא מתמיכות, ואחד מחבריהם פתח בית מסחר ליין בלונדון. הרב קוק מבקש מהרב אדלר לתמוך בהם תמיכה רוחנית.

עיקרי הדברים

- המלצה על יין רחובות הכשר.
- שבח העבודה העצמית בבניין הארץ.
- מצות ישוב ארץ ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ט טבת תרס"ח[4].

הררי קודש ישאו רב שלו[5] וברכה לכבוד הרב הגאון הגדול בישראל ובאדם מו"ה[6] נפתלי הכהן ד"ר[7] אדלר שליט"א[8], הגאבד"ק[9] לונדון והמדינות הי"ו[10], שלמא רבא וכט"ס[11].

למען אהבת ארץ חמדה, ויקרת החזקת ידי בוניה, ועובדי אדמת קדשה בעמל ויגיע כפם, באתי בזה לבקש מהדר"ג[12] שי'[13]. כאשר במושבה רחבות, הסמוכה לפה עה"ק ת"ו, נועדו האכרים אחינו ויסדו להם אגודת כורמים, ויקב בנו להם לעשיית יינם, זה איזה שנים, והכל נעשה בתכלית הכשרות כדת של תורה, בקיום המצוות התלויות בארץ, ובכל עניני הכשרות לכל ימות השנה ולפסח. והנה האנשים הללו הגדילו לעשות, ופעלם ראוי להיות לשם ולתפארת, כי הוסיפו בנין ושכלול לאה"ק[14]., לא ע"י[15] נדבות ותמיכות כ"א[16] בכחם ואונם, בדרך הגון ומכובד. ע"כ[17] הנני רואה, שחבת הקודש של אה"ק[18] ת"ו ראויה היא שתהי'[19] מכשרת את לב גדולי האומה הע"י[20], לצאת לעזרתם בתמיכה רוחנית. וכאשר בעיר-התבל, מחנה-קודש דהדר"ג[21] שליט"א, יסד אחד מאגודתם מר משה ריינשרייבער בית מסחר למכירת יין האגודה הנ"ל[22], מצאתי חובה קדושה לעצמי להציע את בקשתי קדם הדר"ג[23], שיטה נא חסדו אליהם, ויאר להם את פניו, בעזרתו מקודש ככל אשר יראה בצדקתו וטהרת לבבו, ואהבתו הנאמנה לאה"ק ת"ו. וזכות מצות ישוב אה"ק יעמד להדר"ג[24] להאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ויזכה לראות בשוב ד' שבות עמו להר קדשו, בבא לציון גואל בעמוד הכהן לאורים ולתומים, כנה"ר[25] ונפש מתכבד לדרש"ת[26] ברב כבוד וברכה נאמנה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)

5. שלו' - שלום
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. מהדר"ג - מהדרת גאונו
13. שי' - שיחיה
14. לאה"ק - לארץ הקודש
15. ע"י - על ידי
16. כ"א - כי אם
17. ע"כ - על כן
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. שתהי' - שתהיה
20. הע"י - העל ידי
21. דהדר"ג - דהדרת גאונו
22. הנ"ל - הנזכר לעיל
23. הדר"ג - הדרת גאונו
24. להדר"ג - להדרת גאונו
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. לדרש"ת - לדורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תקכט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' ניסן תרע"ג - יפו **נמען:** הרב הראשי ד"ר יוסף הרץ, לונדון

הרב קוק מברך את הרב הרץ על מינויו לרב הראשי של בריטניה. הרב קוק ממליץ על שמואל פרומקין, בן הרב אריה לייב פרומקין, הפועל למען נתיני בריטניה בארץ, שאינם זוכים לחסות רשמית ראויה. הרב קוק מבקש מהרב הרץ להשפיע כדי להשיב להם את מלוא החסות.

עיקרי הדברים

- ברכה על המינוי.
- המלצה על ש' פרומקין.
- חסות לנתיני בריטניה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ו' ניסן תרע"ג[4].

שמחת עולמים ואורך ימים, להדרת גדולת מרבה המשרה, עוטה אורה בנזר תפארה, הרב הגדול בישראל ובאדם, לגאון ותפארת נודע למשגב, מר ד"ר[5] הערץ שליט"א[6], ראש הרבנים לממלכת בריטניא הגדולה, ואיתן מושב תפארתו, בקרית מלך רב לונדון הבירה יצ"ו[7].

אדוני הנעלה,

מתכבד אנכי להציק לפני הוד כבודו את רחשי ברכתי מקודש, על המשרה הרוממה, אשר המתנשא לכל לראש, ב"ה, הניף והרים אליה, את בחור מעם, הדרת כבוד תפארתו, לרעות בעם ד' בעיר רבתי-עם לונדון והמדינות. יהי ד' עמו ויעל בכל מעלה, ובשבט מישור שבט צדק, ובאור חכמה ותורת חיים, ינהל את גדר ד' הנתון תחת דגלו, ובכבודו ירום קרן עם ד', והדרת התורה והיהדות הנאמנה תגדל לזיו ועטרת צבי, ויאריך ימים על ממלכתו, ממלכת כהנים, ותחזינה עיניו בבא לציון גואל, ותקות דור דורים לישראל מהרה תצמח, ומציון תצא תורה ואורה לכל אפסי תבל, וברבות צדיקים הרום קרת, ויפרח בימיו צדיק, ורוב שלו[8] עד בלי ירח.

ואחרי ברכתי המובאת להוד פאר הדר"ג[9] שליט"א, הנני מתכבד להציב קדם מעלת רוממותו את אחד היקרים מבני ציון נתיני בריטניא האדירה, המוכ"ז[10] החכם הנעלה מר שמואל לבית פרומקין, בנו של האי גברא רבא ויקירא, הרב הגאון המרומם מו"ה[11] ארי' ליב פרומקין נ"י[12], אשר זה כמה שנים שבחר האברך הרש"פ[13] הנ"ל[14] מקום שבתו בעיה"ק[15] יפו ת"ו, והרבה לעשות טובה וברכה, בכמה ענינים גדולי ערך לטובת הכלל, ביחוד לטובת אחינו נתיני בריטניא, השוכנים באה"ק[16], וגם כעת ידו נטויה, להוציא מן הכח אל הפועל לאור צדקם בע"ה[17]. כי לדאבון לבבנו יסבלו אחינו נתיני הממלכה האדירה, המפוארת באהבת האדם בכלל, ובהוקרתה את גוי איתן עם ד' וחבל נחלתו, אלה היושבים באה"ק, והנם רחוקים מהחסות הרשמית הראויה לנתינים נאמנים. ואקוה שבעזרת השפעת הדר"ג,

וגדולי אחינו תומכי שבט, הקרובים למלכות, שהם נשמעים למוצא פי הוד גדולתו, יעמדו לימינו, ויופיע בצדקו למלאך מושיע למאות משפחות, נתיני בריטניא היושבים בהר קודש באה"ק, להשיב להם את חסותם המלאה, כראוי להם ע"פ[18] חוק הצדק, של הממלכה הנאורה, רבת העז והחסד, השוררת למשפט בכל אגפי ממשלתה, וגוננת בהדרת כבוד על נתיניה הנאמנים לדגלה באשר הם שם, ובפרט היושבים בארץ הקודש שראויים הם לחבה יתירה.

בבטחוני הגדול על יקרת נפשו הגדולה והעדינה, המלאה באהבת ישראל וחפץ כבוד עם ד' וארצו, כי יעמוד בע"ה לימין החכם היקר הר"ש[19] פרומקין המוכ"ז, בדבר הגדול הזה, ובכל אשר יהגה רוחו לטובת הכלל, כי נאמן ויקר ערך הוא, ולבו ראה הרבה חכמה ודעת, ואמון רוח, ויראת ד' היא אוצרו.

והנני בזה חותם בברכה שלמה, ברגשי כבוד נעלים מאד מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעיה"ק[20] יפו והמושבות ת"ו.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. שלו' - שלום
9. הדר"ג - הדרת גאונו
10. המוכ"ז - המוסר כתב זה
11. מו"ה - מורנו הרב
12. נ"י - נרו יאיר
13. הרש"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ש, פ (למשל: שמואל + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. הנ"ל - הנזכר לעיל
15. בעיה"ק - בעיר הקודש
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. בע"ה - בעזרת השם
18. ע"פ - על פי
19. הר"ש - הרב רבי שם שמתחיל באות ש (כגון שמואל / שלמה / שמעון / שמחה / שאול) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
20. פעיה"ק - פה עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ב"ל דייכובסקי, פרנס 'מחזיקי הדת' בלונדון

הרב קוק מסכים עקרונית לקבל את רבנות הקהילה בזמן עיכובו בחוץ לארץ, ושואל: האם יש הסכמה מלאה בלי מחלוקת; מה תפקידי הרב; מה יחסו של הרב הרץ; ומה מעמדו של ד"ר יונג.

עיקרי הדברים

- הסכמה עקרונית לרבנות בלונדון.
- בלי מחלוקת.
- שאלות הבהרה.

נוסח האגרת

בעה"י[1] כ"ו מ"ח[2] עתר"ו[3] ס"ג, לכבוד האדון היקר והנכבד מר ב"ל[4] דייחאווסקי נ"י[5] פרנס מחזיקי הדת בק' לונדון. שלום וברכה.

מכתבו הנכבד מיום ה' שבוע העבר הגיעני, והנני להשיב למעלתו את אשר עם לבבי ע"ד[6] הצעתו הנכבדה בדבר קבלת הרבנות של עדתם הקדושה במשך הזמן שהנני מוכרח להתעכב בחו"ל[7].

והנה ביסוד הדבר הנני נותן בזה את הסכמתי למלאות את מבוקשם בעזה"י[8] אבל נכבד לי לדעת איזה פרטי דברים אשר אציעם פה לפני כבוד מעלתו, שאקוה שיטיב להודיעני דברים ברורים אודותם. א' אם ההזמנה הזאת וההסכמה בבחירתי הוא דבר מוסכם מכל חברי אגודתם, באופן שאין בזה שום שמץ של מחלוקת ח"ו[9], כי מעודי הנני בורח מזה, ואקוה למי שהשלו[10] שלו ב"ה[11] שיחנני תמיד להשמר מכל חשש מחלוקת ויברכנו בעתרת שלו[12]. ב' יטיב נא כבודו לפרש לי באר היטב מה הנה העבודות שעדתם הנכבדה דורשת מהרב, למען אוכל לאמד אם הן הולמות לכחותי הרוחניים והחומריים בעה"י. ג' אולי יוכל כבוד מעלתו לברר לי את יחוסו של הרב ד"ר[13] הערץ נ"י לרבנות עדתם בכלל ולהזמנתי בפרט. ד' במכתבו של כבודו לידידנו הרב ד"ר כהן מבזל נ"י מזכיר כבודו בנוגע להרבנות את שם הד"ר[14] יונג נ"י, אולי אפשר שיבאר לי כבודו מהו היחס של רבנות עדתם עם הרב הד"ר הנ"ל[15].

בתקותי שיואיל כבוד הדרתו בטובו למלא את בקשתי ולהשיב על שאלתי בבירור, הנני מקוה שיסודר הענין בכי טוב בעה"י, ואולי מאת ד' היתה זאת שיתגלגל איזה זכות על ידי הכהה להרמת קרן הדת והיהדות, במשך הזמן שהנני מוכרח להתעכב על אדמת נכר, עד ירחם ד' על עולמו ועל עמו וירים נס שלו' בעולם, ונזכה לראות צמח ד' אשר יצמיח לטובה לרפואת מחץ כל דכאי רוח אשר דוכאו מתגרת הסער הגדול המתחולל בעולם, כי הוא ב"ה בעל מלחמות מצמיח ישועות בורא רפואות, והוא יראנו באור חדש אשר יאיר על ציון ועל מקראיה, על הר קדשו ועל כל יראיו וחושבי שמו המצפים לישועתו בקרוב. כנפשו היקרה ונפש דו"ש[16] ושלו'[17] כל העדה הקדושה והנכבדה בכלל ברגשי כבוד וברכה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. ב"ל - ראשי תיבות של שם פרטי
5. נ"י - נרו יאיר
6. ע"ד - על דבר
7. בחו"ל - בחוץ לארץ
8. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
9. ח"ו - חס ושלום
10. שהשלו' - שהשלום
11. ב"ה - ברוך השם
12. שלו' - שלום
13. ד"ר - דוקטור
14. הד"ר - הדוקטור
15. הנ"ל - הנזכר לעיל
16. דו"ש - דורש שלום
17. ושלו' - ושלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד כסלו תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ארי' לייב דייכובסקי וועד 'מחזיקי הדת', לונדון

אי אפשר לקבוע את מועד הנסיעה: חסרים מסמכים מהקונסולים, והרב קוק עסוק בהצלת בית החולים. אחרי ההבטחה הגיעו מברק ומכתב מהרב מרדכי צבי שוורץ, הטוען שרבנות הקהילה בידו שלוש שנים. הרב קוק מבקש לפייס אותו, כדי שלא תהיה 'יצעקת לגימה' ולא יגרעו מחזקתו. הרב קוק מבקש כתב רבנות חתום, ואישור רשמי באנגלית לצורך הדרך.

עיקרי הדברים

- עיכובי נסיעה.
- מחאת הרב שוורץ.
- פיוס - בלי הסגת גבול.
- כתב רבנות.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ד כסלו עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכבוד האדון הנכבד מו"ה[4] ארי' לייב דייכובסקי נ"י[5], פרנס עדת מחזיקי הדת בלונדון יצ"ו[6], וכל האדונים הנכבדים חברי הועד, וכל העדה הקדושה כולה, יפרוס ד' עליהם סוכת שלומו וישים להם ברכה ממרומו בכט"ס[7].

אחדשה"ט[8] באה"ר[9].

הגיע לידי מכתבו היקר, ואשמח בשמחת ישרים ויה"ר[10] שיתקיים בנו יראיך יראוני וישמחו. והנה כעת איני יכול עדיין לקבוע זמן מצומצם לנסיעתנו בעה"י, מפני איזה עכובים. הא', שעדיין אין לנו אותם הדוקומנטים הנדרשים ביחוד כעת למסע ממדינה למדינה, והנני צריך לפנות בזה אל הקונסולים שבברן, הרוסי והצרפתי, ולחכות על תשובתם. והשנית, שהנני עסוק פה במצות פקוח נפשות במקום בית חמדתנו תובב"א[11], שהגיעה לידי טלגרמה מועד ביה"ח[12] הכללי שמה ומגדולי העדה, שאם לא יושט להם עזר במהירות טלגרפית יסגר הבית ח"ו[13], ואני יודע את האסון הגדול שיוכל ח"ו לבא עי"ז[14] להמון החולים הנדכאים, שחייהם תלויים בו.

ע"כ[15] יצאתי בקול-קורא בעתון ישראלי היו"ל[16] בצוריך בשפ"א, וב"ה[17] שהדברים עושים קצת פירות, ואני מוכרח לחכות עוד עד שיתקבץ הסכום ויצא השלוח המהיר לפעלו, וכפי הנראה יעברו ע"ז[18] עוד בערך שבועים ויותר. יזכנו השי"ת[19] לברך על המוגמר בכי טוב, ולהתראות בשמחה וחבת הקודש כראוי ליראי ד' וחושבי שמו.

והנה לא אמנע מלהודיע צערי לכבוד מעלתם, שאחרי שילוח הטלגרמה של ההסכמה קבלתי מכתב מידידנו הרה"ג[20] ד"ר[21] כהן מבזל נ"י, ולוטה בתוכו טלגרמה מלונדון חתומה בשם "רבי שוואַרץ",

שבה מזהירני שלא אקבל את המשרה, ואח"כ[22] בעוד איזה ימים בא מכתב כתוב אלי ונשתוממתי לראות פירמה "מרדכי צבי שווארץ" רב בקהל "מחזיקי הדת ובקה"י[23] באי"ר[24] בלונדון הבירה יצ"ו", והמכתב כתוב אשכנזית בהתנצלות שבעברית יתעכב בצנזורה, בנימוס הראוי' אבל תכנו הוא שכותבו הוא מוחזק זה שלש שנים לרב בעדתם בהסכמת העדה כולה והסכמת הקומיסיוון והפרנס, ועובד הוא את כל עבודת הרבנות מני אז, וגם מקבל הוא פרס מהעדה, ועוד כמה פרטים ע"ד[25] חזקת הרבנות שלו.

והנה מובן הדבר כי אלמלי באו לידי הטלגרמה וביחוד המכתב לפני הבטחתי הייתי מעכב את ההבטחה עד שיפתרו לי מעלתם את השאלה הגדולה הזאת, איך יתכן להיות עכ"פ[26] מצב של כבוד ושל שלו' כאשר יש אדם אחד שהוחזק בעבודת הרבנות וטוען כולו שלי.

אבל כאשר כבר פציתי את פי להבטיח מצד אחד, ומצד השני נאמנים עלי מאד הימנותי' דכבוד מעלתו, וביחוד מעלת הרבנים הג'[27] הנכבדים ד"ר יונג וד"ר[28] שיינפלד נ"י, שהקדימוני בברכותיהם הטלגרפיות, להחזיק עי"ז שבודאי אמת נכון הדבר שאין כאן חלילה שום מחלוקת ולא שום שמץ הסגת גבול חלילה. אבל בכ"ז[29] נשאר לי הענין של המכתב חדה סתומה, שאבקש מכבוד מעלתם שיואילו לפתור אותה על בוריה. וביחוד אם הוחזק באיזה דבר בכבוד או בפרנסה מעניני הרבנות בלא תנאי מפורש שהוא רק לשעה עד שיבא רב שיקבלוהו כנהוג, לא יגרעו בגיני מחזקתו שום דבר, ובכל אופן שהוא איני רוצה שתהי'[30] משום אדם, וק"ו[31] לבן תורה, עלי שום קובלנא, וק"ו צעקת לגימה ח"ו.

ע"כ בקשתי ערוכה בזה לפני מעלתם, שיראו לפייס את החתום על המכתב, הרב רמ"צ[32] שווארץ הנ"ל[33], באופן הראוי כדי שלא יהי'[34] לו עלי חלילה שום מקום של תרעומת וקובלנא כל דהוא. ובמדת טובם וישרם אבטח בעה"י, שימלאו בקשתי באופן היותר רצוי. ויהי'[35] נועם ד' עלינו ויחזק את ידינו בעבודת הקודש, ויהי' הימים, אשר יהי' רצון השי"ת שאשב בעדתם, עד אשר יחננו בחסדו לעלות אל הקודש ברב רחמיו, ימים של שקט ושלוה, של שלו' וברכה ועבודה פוריה לחזק ולאמץ, לגדל ולרומם קרן התורה והמצוה, ויה"ר שיתקדש שמו הגדול ב"ה[36] על ידינו "כרצונו וכרצון יראיו וכרצון כל עמו בית ישראל".

אף זאת תכון עתירתי מכבוד מעלתם, שלא לשנות ממנהג ישראל תורה, לשלח לפני צאתי מפה אלי כתב רבנות, ע"פ[37] החוזה אשר דברנו במכתבינו, חתום ממע"כ[38] ומיתר חברי הועד, ומה טוב הי'[39] אם יבאו בו על החתום הרבנים היותר עקריים בעיר. אמנם זה אניח לפי שקול דעתם הטהורה, המלאה לה יראת ד' ותומת ישרים. למעלת הרה"כ[40] ד"ר הירץ נ"י הייתי חפץ שיודיעו מבאי וקבלתי את הרבנות, באופן היותר מכובד והיותר רשמי שאפשר להם.

בבטחוני בטוב לבבם, שיואילו למלא את כל אשר שאלתי מאתם בעה"י, הנני חותם בכל חותמי ברכות באהבה נאמנה כנפשם היקרה ונפש עבד לעם ד' המוכן לשרתם בקודש בחסדי השי"ת, ברגשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ.ב. אוהבי פה אומרים, שבשביל מצב הזמן ראוי שישלחו לידי כתוב בשפה האנגלית, באיזה אשור רשמי של איזה פקידות, על החתימות, שהנני מוזמן ממעלתם לבא לשרת ברבנות של עדתם. אקוה שגם ענין זה ימלאו בטובם, כדי שתהי' הדרך שנלך עלי'[41] אני וביתי יותר בטוחה מכל מפריע, בעה"י,

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. נ"י - נרו יאיר
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. ויה"ר - ויהי רצון
11. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
12. ביה"ח - בית החולים
13. ח"ו - חס ושלום
14. ע"י"ז - על ידי זה
15. ע"כ - על כן
16. היו"ל - היוצא לאור
17. וב"ה - וברוך השם
18. ע"ז - על זה
19. השי"ת - השם יתברך
20. הרה"ג - הרב הגאון
21. ד"ר - דוקטור
22. ואח"כ - ואחר כך
23. ובקה"י - ובקהילת י... - שם מקום
24. בא"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר
25. ע"ד - על דבר
26. עכ"פ - על כל פנים
27. הג' - הגאון
28. ודי"ר - ודוקטור
29. בכ"ז - בכל זאת
30. שתהי' - שתהיה
31. וק"ו - וקל וחומר
32. רמ"צ - רבי משה צבי? / רבי מאיר צבי - שם אדם
33. הנ"ל - הנזכר לעיל
34. יהי' - יהיה
35. ויהי' - ויהיה
36. ב"ה - ברוך השם
37. ע"פ - על פי
38. ממע"כ - ממעלת כבודו
39. הי' - היה
40. הרה"כ - הרב שם שמתחיל באות כ (כגון כתריאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

41. עלי - עליה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב מרדכי צבי שוורץ, לונדון

הרב קוק נהנה לשמוע שמנהלי 'מחזיקי הדת' פייסו אותו כראוי.

עיקרי הדברים

- שמחה על הפיוס.

נוסח האגרת

בעה"י[1] י' שבט עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכ'[4] הרה"ג[5] היקר כו'[6] מו"ה[7] מרדכי צבי שווארץ נ"י[8] רב דקה"י[9] באי"ו[10] בלונדון יצ"ו[11].

אחדשה"ט[12].

יקרת מכתבו מיום א' בא העבר הגיעני, ונהניתי מבשורה טובה שפייסו אותו מנהלי קהל קודש מחז"ה[13] כראוי לפי כבודו שליט"א[14].

יפרוש השי"ת[15] את סוכת שלומו וכל טובו ונועמו על צאן ידו ועמו ונזכה לשמוח בשמחת ישרים כל יראי ד' וחושבי שמו הנושאים באהבה את דגל תורתו ויראתו. והי'[16] זה שלו' וברכת ד' כנה"י[17] ונפש ידידו דוש"ת[18] באהבה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. הרה"ג - הרב הגאון
6. כו' - וכולי (וכן הלאה)
7. מו"ה - מורנו הרב
8. נ"י - נרו יאיר
9. דקה"י - דקהילת י... - שם מקום
10. באי"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר
11. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. מחז"ה - מחזיקי הדת
14. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
15. השי"ת - השם יתברך
16. והי' - והיה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' חנוכה תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב מאיר צבי יונג, לונדון

תודה על ברכתו. הרב קוק מבקש לברר בעניין מחאת הרב שוורץ: האם יש חשש הסגת גבול, והאם יש מחלוקת. עוד: הגיע מברק על מצב 'שערי תורה' ביפו, והרב קוק מבקש לעזור, וגם מהרב שיינפלד ומ'אגודת מגיני ארץ'.

עיקרי הדברים

- בירור על הרב שוורץ.
- 'שערי תורה' בסכנה.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ו' חנוכה עתר"ו[2], ס"ג.

הנה ברך לקחתי ואשיב באהבה רבה שלו'[3] שלו' בכפילא להדרת כבוד הרב המאוה"ג[4], הנודע למשגב לתורה ולתעודה, מוהר"מ[5] צבי ד"ר[6] יונג שליט"א[7], שלו' רב להדרת כת"ר[8] ולכל הנלוים אליו ולקהילות הקודש ליראי ד' וחושבי שמו המסתופפים על דגלו דגל הקודש. אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

על ברכתו הכפולה בדילוג-רב אהבה ובכתיבה נעימה אשר הגיעתני הנני משיב לרו"מ[11] כתר"ה[12] תודה כפולה ממעמקי לבבי. יתן השי"ת[13] ויהי'[14] הזמן אשר רצון השי"ת יהי'[15] לשבתי בעדת קודש מחז"ה[16], עד אשר יפליא ד' חסדו ויפתחו שערים ויעלנו אל ארץ חמדתנו, מקום משוש לבבנו, אשר בה כל מעיני, להצלחה ולברכה לרוממות קרן התורה, היראה והדעת את ד' בשכל טוב ואמונת אומן, לחזק ידים ולטהורי לבב אומץ להוסיף, למצות ד' ולמעשים טובים, למרבה השלו'[17] וכל טוב לישראל ולכל המיחלים לחסדי אדון כל המעשים ב"ה[18].

על ידידותנו הכמוסה, שהיא מתחילה בעזה"י[19] להגלות מתוך מסתורי', ע"י[20] עלילות המסיבות ממכין מצעדי גבר ב"ה, אשען לבקש מכבוד הדרתו להודיעני פשר דבר של החדה הנעלמה אצלי מענין טלגרמה ומכתב שקבלתי מחתום אחד בתאר "מרדכי צבי שווארץ, רב למחזיקי הדת ולקה"י[21] באי"ו[22] בלונדון יצ"ו", ותכנם הוא מחאה נגד התקבלותי, מפני שלדבריו הוא הרב הרשמי של הקהילה הנ"ל[23] זה שלש שנים.

ואם כי אחרי ההערה שכתבתי להנכבד מר דייכובסקי, שכל קבלתי את המשרה הארעית היא דוקא אם אין בה שמץ מחלוקת וק"ו[24] חשש הס"ג ח"ו[25], וביחוד ברכותיו דמר שיחי'[26] וברכת כבוד ידידנו הרה"ג[27] ד"ר שיינפלד נ"י[28], אין לי מקום לחוש על אמתת התיאור הנ"ל. אבל מ"מ[29] הדבר אצלי חדה סתומה, ואבקש בזה מטוב כת"ר להודיעני ברור שתי נקודות עקריות: א', האין בזה ח"ו שום חשש הסגת גבול, לפי ידיעתו הברורה בפנימיות הענין, ב' אם אין כאן מקום לפרודי דעות ולחששת מחלוקת

ח"ו. והנה להי' דייכובסקי ולחברי הועד ולעדה בכללה כתבתי, שרצוני הוא שיפייסו את החתום הנ"ל, והמובן הוא אפילו אם אין לערעורו יסוד מן הדין.

אמנם דברים כאלה צריכים פלס ומשקל קודש פנימי בידיעת טיב המצב. יודיעני נא כתר"ה בטובו את כל הנדרש לדעת בזה, ותודתי העמוקה נתונה לו למפרע והשי"ת[30] ישלם לו ע"פ[31] פעלו בכט"ס[32].

מדי דברי לא אוכל להמנע מהודיע צערי ע"ד[33] המצב הנורא של מקום חמדת לבבנו בכלל. זה איזה שבועות הגיעני תלגרם מבהיל ממצב ביה"ח[34] הכללי של עה"ק[35] ירושת"ו[36], ויצאתי פה בקול קורא לעזרה, וב"ה[37] שאיזה עזר מעט יצא מזה, אף שאין הקומץ משביע כו'[38], וכעת הפתיע עוד תלגרם ממצב בית הת"ת[39] בית התבשיל ובית המלאכה אשר בעדת הקודש שלי שמה, ועוד ידי עסוקות במפעל הראשון. יוכל כתר"ה לשער כמה קשה הדבר לפעול בתכיפות, אבל מעבר מזה איום ונורא הוא המצב, די' ירחם. הנני מעורר בזה את לב כת"ר הנדיב, אולי יוכל בחוג פעולתו הרחבה לעשות להצלת חיי למודי ד' האמונים על התורה והיראה בחבל נחלתנו סלה. אקוה שלא ימנע טובו, והנני בזה חותם בברכה ותודה למר כתר"ה ולמעלת כבוד ידידנו הרב הג'[40] המפואר להלל מוהר"א[41] ד"ר שיינפלד שי'[42], שהואיל לכבדני גם הוא בברכתו הטלגרפית. יחננו השי"ת לראות רב נחת, אושר וברכה, בעבודת הקודש איש על דגלו, ובכל ענין אשר הכינוס לצדיקים יצא לפעלו. יהי נועם ד' עלינו לכונן את מעשי ידינו למען שמו הגדול ב"ה, כנה"ר[43] ונפש דוש"ת[44] מצפה לתשועת ד', מוקירו ומכבדו ביקרת ערכו הנעלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ב"ה. מפני שאיני יודע את האדריסה המיוחדה של ידידנו הרב הג' מוהר"א שיינפלד נ"י איחד הדבור גם אל כבוד הדרתו בזה להעיר את רוחו הטהור לקום ג"כ[45] לעזרת ד' בגבורים להצלת המוסד הקדוש דתשב"ר[46] במכון הקודש הנ"ל, ויקח נא אמרים עם מעלת האדון המרומם מר מיכאל לוי שי', גזבר ראשי דאגודת מגיני ארץ, ולטכס עצה איך להחיש עזר בצרתה להם, ד' ירחמם. אקוה שאמרי יהיו לרצון וישאו פרי תנובה לאמץ קול יעקב בנחלת ד' גאון יעקב ויתברכו בכ"ט[47] מציון ומקודש.

ידי"ע הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. ד"ר - דוקטור
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. לרו"מ - לרום מעלתו

12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. השי"ת - השם יתברך
14. ויהי' - ויהיה
15. יהי' - יהיה
16. מחז"ה - מחזיקי הדת
17. השלו' - השלום
18. ב"ה - ברוך השם
19. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
20. ע"י - על ידי
21. ולקה"י - ולקהילת י... - שם מקום
22. בא"ו - באות ו' / באופן - לפי ההקשר
23. הנ"ל - הנזכר לעיל
24. וק"ו - וקל וחומר
25. ח"ו - חס ושלום
26. שיחי' - שיחיו
27. הרה"ג - הרב הגאון
28. נ"י - נרו יאיר
29. מ"מ - מכל מקום
30. והשי"ת - והשם יתברך
31. ע"פ - על פי
32. בכט"ס - בכל טוב סלה
33. ע"ד - על דבר
34. ביה"ח - בית החולים
35. עה"ק - עיר הקודש
36. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
37. וב"ה - וברוך השם
38. כו' - וכולי (וכן הלאה)
39. התי"ת - התלמוד תורה
40. הג' - הגאון
41. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
42. שי' - שיחיה
43. כנה"ר - כנפשו הרמה
44. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
45. ג"כ - גם כן
46. דתשב"ר - דתינוקות של בית רבן
47. בכ"ט - בכל טוב

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** הרב מאיר צבי יונג, לונדון

הבריאות מעכבת אותו. עניין 'המזרחי' אינו נוגע להם; רבים שאינם רוצים להתאגד עם הציונות ייכנסו לאגודה, וממילא יתרומם גם 'המזרחי'. התקבל מברק מתלמודי התורה במושבות, שהוצאתם 260 לירה לחודש; הרב הרץ כבר שלח 400, ויש לזרזו שוב, אחרת המורים 'פורקי העול' ימשכו את הילדים. הרב קוק מציע לקבוע את ערב ר"ח אלול ליום תענית ותשובה.

עיקרי הדברים

- עיכוב רפואי.
- המזרחי.
- תלמודי התורה במושבות.
- יום תענית.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ז' מנ"א[2] תרע"ח[3], האראגייטה.

שלו, וברכה, באה"ר[4] לכ"[5] ידי"נ[6] הרב הגאון אוצר תו"י[7] וחכמה רב פעלים מו"ה[8] מאיר צבי ד"ר[9] יונג שליט"א[10], האב"ד[11] דאגוה"ק[12] בק' לונדון יצ"ו[13].

אחדשה"ט[14].

מכתבו הנכבד הגיעני, והנה כעת מעוכב אני מטעם הרפואה, ומוכרחני להמשיך עוד את ישיבתי פה עד אשר אשלים את חוק המרפא, יתן ד' שיהי'[15] לרפו"ש[16]. ולולא מצב הבריאות המעכבני כבר הי'[17] בדעתי לסור למאנשעסתר ועוד לפני התחלת עסקי הרפואה, אבל בביקור הרופא מצא שאני מוכרח להקדים את עסק הרפואה, ות"ל[18] שמעט הוטב לי לפי מה שהי'[19] המצב מקודם שהייתי סובל הרבה מכמה רפיונות ל"ע[20].

הענין של המזרחי, אינו נוגע לנו, אקוה שימצאו הרבה שלמי אמוני ישראל, שאינם חפצים בשו"א[21] להתאגד עם הציוניות בכללה, מפני נימוקיהם, ההם יכנסו לאלפיהם בע"ה[22] באגודתנו, וממילא יתרומם ג"כ[23] קרן המזרחי במטרתו לחזק את עניני הדת וכל עניני הקודש, ע"י[24] מה שרבים יהיו עמנו. בטח כבר עשה כתר"ה[25] איזה צעדים ע"י המכתב אל בתי הכנסיות. יודיעני נא בטובו מהפרטים שעלו בידו. בכלל הלא פנינו הם מועדות לשלו'[26] ולאחדות כלל עמנו, ולחזק את כל קודש ד' בישראל ובא"י[27], שעי"ז[28] יתאמץ כח הלאומי הכללי שהוא אחוז תמיד במעמד הרוחני האמיתי.

היום קבלתי דעפעשע מבתי הת"ת[29] שבמושבות, שהם דרושים לעזרה מהירה. הוצאתם היא שתי מאות וששים לי"ש[30] לחודש, והנה בתחילת הזמן הי' לי ג"כ ט"ג[31] מהם, ולקחתי דברים עם ד"ר הערץ ושלח להם ארבע מאות לי"ש, ובזה החזיקו מעמד עד כה. ועתה כבר הגיע התור שצריך למהר לתמוך

בידם, כי אם ח"ו[32] יפסיקו את פעולתם ימשיכו המורים פורקי עול התורה אשר בבתי הספר את הילדים אליהם. והנה כבר דרשתי מד"ר[33] הערץ כעת ע"פ[34] ט"ג שיחיש את מעשהו, ומאז כבר הבטיחני ע"ז[35], אולי יקח כתר"ה עמו דברים בזה, נוסף ע"מ[36] שאכתב בל"נ[37], ומני' ומנן תסתיים שמעתתא בע"ה.

כעת יושב אצלי הרב הורוביץ מליעדז, והננו מדברים ע"ד[38] אגודתנו ירושלים, ונחשוב שבקרוב יהי'[39] פה הוא והרב דייכעש, והרב יפה ממאנשעסטר, ועוד, ונשלח לקרא גם לכת"ר[40] ועוד רבנים חשובים, אקוה שיבאו בעה"י[41], ונחל את מעשנו בפרסום הראוי, ומפני אותם שאינם מכירים את טוהר לבבנו ואת גדולת המטרה שיש במפעלנו... סוף סוף יכירו גם הם את צדקנו.

מאד הי' נכון הדבר שנסכים כלנו להודיע בפומבי את יום ער"ח[42] אלול דהאי שתא ליום ת"צ ותשובה, והתעוררות הלב למע"ט[43], אולי יחנן ד', ויאמר למשחית הרף, ויאיר מהרה אור ישועתו ושלומו. יקח נא כתר"ה דברים בזה עם חברינו הרבנים שי'[44] ועם יתר הכוחות אשר ימצא נכון לפניו ויקדים נא להודיעני תוצאות ההשתדלות בזה.

והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה לחסדי צור ישראל שיאיר עינינו באור ישועתו, ומבין המצרים ירחיב לנו וירים קרן לעמו וישרים יראו וישמחו, כנה"ר[45] ונפש ידי"ע[46] דוש"ת[47] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

הנני באה"ר דו"ש[48] כבוד חביבינו הרבנים חברי הועד כולם יתברכו בכט"ס[49].

ידי"ע הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. באה"ר - באהבה רבה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. ד"ר - דוקטור
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. האב"ד - האב בית דין
12. דאגוה"ק - דאגודת הקהילות
13. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
14. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
15. שיהי' - שיהיה
16. לרפו"ש - לרפואה שלמה
17. הי' - היה
18. ות"ל - ותודה לא-ל
19. שהי' - שהיה
20. ל"ע - לא עלינו

21. בשו"א - בשום אופן
22. בע"ה - בעזרת השם
23. ג"כ - גם כן
24. ע"י - על ידי
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. לשלו' - לשלום
27. ובא"י - ובארץ ישראל
28. שעי"ז - שעל ידי זה
29. התי"ת - התלמוד תורה
30. לי"ש - לירות שטרלינג
31. טי"ג - טלגרמה
32. חי"ו - חס ושלום
33. מד"ר - מדרש רבה
34. ע"פ - על פי
35. ע"ז - על זה
36. ע"מ - על מה
37. בל"נ - בלי נדר
38. ע"ד - על דבר
39. יהי' - יהיה
40. לכת"ר - לכבוד תורתו
41. בעה"י - בעזרת השם יתברך
42. ער"ח - ערב ראש חודש
43. למע"ט - למעשים טובים
44. שי' - שיחיה
45. כנה"ר - כנפשו הרמה
46. ידי"ע - ידידו עוז
47. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
48. דו"ש - דורש שלום
49. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ט (יפו)

נמען: ועד הרבנים בלונדון וחברי ועד 'הסתדרות ירושלים' (הרב צ"ה פערבער, הרב מ"צ שווארץ)

מאז שהגיע לארץ הקיפו אותו 'טרדות נעימות' - פגישות עם ציבורים וסיעות. הרב קוק עדיין ביפו, ומבקר בישוב החדש, ואחרי השבת ישוב לירושלים. הרב קוק מבקש להרבות חברים ולפעול לִיפונד הרליגיוזי - אוצר שיכנס את כספי הקודש תחת ידי שומרי האמונה. אור השלום זורח בארץ: תלמידי החכמים מתאגדים, כבוד התורה עולה, 'וזהרורי תשובה ניכרים'.

עיקרי הדברים

- קבלת הפנים בארץ.
- ביפו ובמושבות.
- הקרן הדתית.
- סימנים טובים בארץ.

נוסח האגרת

בעזהי"ת[1], ט"ז אלול עטר"ת[2].

שלו'[3] וברכה וכוח"ט[4], לכי[5] ידי"נ[6] הרבנים הגאונים, חברי ועד הרבנים בעי"ת[7] לונדון יצ"ו[8] וביחוד חברי ועד הסתדרותנו הקדושה, ההסתדרות ירושלים, וכי[9] היו"ר[10] הרב הגאון רצ"ה פערבער שליט"א[11], וכי המזכיר הנכבד הרב הגאון רמ"צ[12] שווארץ שליט"א, וכולהו רבנן קדישי אחי ורעי הצמודים ברוחי נפשי ולבבי כחותם לאהבת עולם אהבת אמת ואמונה, ועמהם יחידי הסגולה, הבע"ב[13] הנכבדים, בעלי תורה ויראה טהורה, מסולאים בפז מדות תרומיות, אשר עינם ולבם לחזק ולאמץ ולרומם את דגל הקודש דגל ירושלים, בעוז והדר, להתעודד ברוב חיל בעוז ד' בשעה הגדולה אשר אור ד' מאיר על עמו ועל חבל נחלתו להצמיח ישע ופדות לצאן מרעיתו, בצדקה ותהילה נגד כל הגויים, בעה"י[14] במהרה בימינו בקרוב.

רבותי היקרים, מאז אשר הביאני צור ישראל וגואלו ב"ה[15] ברחמיו המרובים אל אדמת הקודש, גברו עלי המוני טרדות נעימות, מרהיבי לב ומחזקי נפש, מרוב חמדת ידידות ארץ חמדה, ומפגישות ידידותיות של אהובים ורעים, רבים ושלמים, גדולים וטובים, ציבור וסיעות, כנסיות וחבורות, יחידים וקיבוצים, אשר באהבת עולם, בידידות נועם פגשוני ולבבוני להתחזק ולהתאמץ יחד בימין ד' רוממה, לחזק דגל הקודש לרומם נס התורה והיראה הטהורה על אדמת הקודש ברוב עוז ותעצומות בעזה"י[16]. ועתה כעת עודני עצור איזה ימים פעה"ק[17] יפו, ומוטרד בבקרת הישוב החדש, נושא קץ המגולה של הררי קודש, ובעזה"י[18] נקוה לשוב למכון בית חיינו ירושלים, אחר ש"ק[19] הבעל"ט[20] בעה"י, יעזרנו השי"ת[21] ע"ד[22] כבוד שמו, ויהיה עם ידינו בכל מעבדנו ויזכנו כולנו יחד לרומם את נס קודש ד' ודגלו.

ועתה חביבי היקרים כתר"ה[23] התאמצו נא בעבוה"ק[24], ולמען ירושלים לא ישקטו, לפאר את כבוד הסתדרות קדשנו, למען דעת כל עמי הארץ כי בשם ד' הננו דוגלים, ולאור תורתו אנחנו הולכים במקום בית חיינו. הרבו חברים להסתדרותנו הקדושה, הרבו פעלים ליסוד הפונד הרליגיוזי, אוצר הקודש שלנו המוכן לכנס אליו את כל הכחות הכספיים המיועדים למטרות קדושות על אדמת הקודש, שיהיו מועמדים תחת ידי שלמי אמוני ישראל, הנאמנים בקדושת התורה, וקדושת ישראל וארצו באור ד' אשר בלבבם, ובלהבת אש קודש ואמונת אומן אשר בנפשם, ובזה יתרומם כל הכח אשר לעם ד' על אדמת הקודש, והמעמד הגשמי של עמנו יתבצר על אדמתו כתכונה של הצמחת אור גאולה וישועה קרובה בעזה"י.

הנני כעת עדין מוטרד מאד, ולא הי'[25] הזמן מספיק להחל בסדרים ממשיים, אבל ב"ה גדולה היא התקוה, אור השלו'[26] זורח על אדמת הקודש, ת"ח[27] שבא"י[28] מתאחדים ומתאגדים, כבוד התורה מתחיל להיות הולך ועולה, וזהרורי תשובה נכרים גם במקומות הרחוקים, סימנים טובים להתעודדות עקבות פדות עמנו, והליכות צעדי ישועת ד' על חבל נחלתו מתחילים להיות מורגשים. רבים הם הפרטים שנקוה בעה"י להאריך בהם במכתבים הבע"ל[29], כעת הנני מוכרח לקצר, ואחכה בזה על מכתב קדשם, בפרטן של דברים בעניני הפעולות, אשר נפעלו, ושעוד עתידים להיות נפעלים אצלם לטובת תחיית ארץ חמדתנו באור קודש ד' אשר לישראל. והי'[30] זה שלו' וברכת עולמים בכוח"ט[31] וכט"ס[32] כנה"ר[33] ונפש ידי"ע[34] דוש"ת[35] באה"ר[36] חותם בברכה מהררי קודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. עטר"ת - השנה תרע"ט (1918/1919) - כתובה במילה "עטרת"
3. שלו' - שלום
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לכ' - לכבוד
6. ידי"נ - ידיד נפשי
7. בעי"ת - בעיר תהילה
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. וכ' - וכבוד
10. היו"ר - היושב ראש
11. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
12. רמ"צ - רבי משה צבי? / רבי מאיר צבי - שם אדם
13. הבע"ב - הבעל הבית
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך
15. ב"ה - ברוך השם
16. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
17. פעה"ק - פה עיר הקודש
18. ובעזה"י - ובעזרת השם יתברך
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. השי"ת - השם יתברך

22. ע"ד - על דבר
23. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
24. בעבוה"ק - בעבודת הקודש
25. הי' - היה
26. השלו' - השלום
27. ת"ח - תלמידי חכמים
28. שבא"י - שבארץ ישראל
29. הבע"ל - הבא עלינו
30. והי' - והיה
31. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
32. וכט"ס - וכל טוב סלה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. ידי"ע - ידידו עוז
35. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
36. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אלול תרע"ט **נמען:** ר' אלכסנדר הערמאן, לונדון

הרב קוק מצטער שלא נפרד ממנו כראוי. מאז ששב הקיפוהו אוהבים רבים. דירתו תיקבע בירושלים, אבל יישאר קשור ליפו ולמושבות, ויהיו לו גם שם דירה ומשרד.

עיקרי הדברים

- צער על הפרידה.
- ירושלים, וקשר עם יפו.
- ברכת השנה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז אלול תרע"ט[2].

ידידי היקר הנגיד הנדיב וירא"א[3] באמת חובב תורה בכל לבבו התורני הנכבד מו"ה[4] אלכסנדר הערמאן שליט"א[5] וכב"ב[6] משפחתו היקרה, שלו' [7] וברכה וכוח"ט[8] באה"ר[9]. אחדשה"ט[10] באהבה נאמנה.

ידידי היקר. מעת אשר נפרדתי מאוהבי ומיקירי האהובים בלונדון לא מש מלבי זכרון ידידי, מאד נצטערתי על אשר לא הספיקה לי השעה להפרד מידידי בברכת פרידה הראויה לאוהבים נכבדים ככבודו היקר וחביב, מאד שמחתי לראות כתב ידו היקר במכתבו אשר הגיעני. והנה מעת אשר זכני השי"ת[11] ברב חסדו לשוב אל אדמת הקודש, לנשק בפי את אבניה ולהתענג מהדרת קודש של הרריה ועמקיה ובהירות שמיה הטהורים, הקיפוני אוהבים רבים, יחידים וצבורים בהקפת ידידות ואהבה נאמנה. והנני מוכרח לעשות כמה דאפשר לי רצון כולם, ונקוה בעה"י[12] לקבע דירתנו בעה"ק[13] ירושלים ת"ו[14], ועם זה הנני גם כן מקושר עם יפו עיה"ק[15] והמושבות ת"ו כמקדם, וגם פה תהי'[16] לי דירה ומשרד בעה"י לעבוד עבודת הקודש, יצליחני ד' לטובת עם קדשו וחבל נחלתו. מרוב הטרדא אני מוכרח כעת לקצר ועוד אקוה לבא במכתבים עם כבודו ויתר אוהבי וידידי בכל הענינים הנוגעים לעבודת קדשנו של בנין אה"ק[17] ושל התחזקות אור התורה והקדושה על הררי קודש, כי בא מועד בעה"י וד' פקד את עמו. ונקוה שמהרה יצמיח לנו ישע ופדות כרב חסדו.

והנני בזה ידידו דושה"ט[18] באה"ר חותם בברכת השנים ובכט"ס[19],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ט – השנה תרע"ט (1918/1919)
3. וירא"א – וירא אלקים
4. מו"ה – מורנו הרב
5. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכב"ב – וכל בני ביתו

7. שלו' - שלום
8. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
9. באה"ר - באהבה רבה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. השי"ת - השם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. בעה"ק - בעיר הקודש
14. ת"ו - תבנה ותכונן
15. עיה"ק - עיר הקודש
16. תהי' - תהיה
17. אה"ק - ארץ הקודש
18. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
19. ובכט"ס - ובכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקעח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תר"פ **נמען:** ר' שמעון ור' יעקב (מקהילתו בלונדון)

הגעגועים מגלים את האהבה. הרב קוק מבקש שיכתבו על הקהילה (מחזיקי הדת) ועל ההסתדרות. הרב קוק קבע את דירתו בירושלים, ומקווה להרבות שלום בין הסיעות, 'שסוף כל סוף כל אחד מכוין בעומק לבבו לטובה'.

עיקרי הדברים

- געגועים.
- בקשה לחדשות.
- שלום בין הסיעות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ה' תשרי פ'

שלו'[2] וברכת השנים לכ'[3] ידידי וחביבי הרב ר'[4] שמעון והר' יעקב שליט"א[5] אחדשה"ט[6] באה"ר[7],

ידידי האהובים, מכתבם היקר שמח את לבבי בהודיעם לי משלומם הטוב. אמנם מתגברת היא אהבת הידידים הנאמנים ברחוק המקום שהגעגועים מוציאים אל הפועל את הזיקים הטמונים של האהבה המסותרת. הואילו נא יקירי לכתוב לנו כפעם בפעם מכל אשר עמכם, ומכל הנעשה בחוגי הקהל שלנו מעניני מחז"ה[8] ומעניני הסתדרותנו. ב"ה אשר הביאנו עד הלום לקבע עיקר דירתנו בירושלים עיקו"ת[9] ת"ו[10], ולתשועתו יתי'[11] אצפה כי כאשר הי'[12] עמדי בכל מקום אשר הלכתי לזרע זרע אמת צדקה ושלו'[13] ואהבה בין השדרות השונות אשר לעם ד' כן יתמכני בימין צדקו גם בעיר קדשנו ותפארתנו ובארץ חמדתנו בדרך כלל להרבות שלו' אחדות וידידות בין אחים ובין הסיעות השונות אשר סוף כל סוף כל אחד מכוין בעומק לבבו לטובה. פרטי הדברים חושב אני שיכתב צב"י[14] שי'[15].

ומרב הטרדא אקצר כעת ואו"ש[16] וברכה כנה"י[17] ונפש ידידם דושה"ט[18] באה"ר חותם בברכת שמחת הרגלים וגמח"ט[19]

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. לכ' - לכבוד
4. ר' - רבי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. באה"ר - באהבה רבה
8. מחז"ה - מחזיקי הדת
9. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו

10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. יתי - יתברך
12. הי' - היה
13. ושלו' - ושלום
14. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
15. שי' - שיחיה
16. ואו"ש - ואומר שלום
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
19. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשון (תר"פ) **נמען:** ועד הרבנים בלונדון (הרב י"צ יונג, הרב ד"ר א' שאנפעלד)

מאז ששב לירושלים תכפו עליו טרדות של ידידות, של עבודה, 'וגם טרדות צערי'. הרב קוק מבקש להמשיך את הקשר. בארץ מתברר שרק הסתדרות מיוחדת, הכוללת את כל בית ישראל, תבטיח שענייני הקודש יהיו 'ברשותם של שלומי אמונים גדולי התורה', בלי שלטון של שיטות אחרות. הרב קוק מבקש להרבות חברים ואגודות, לחזק את הוועדים ולהיות בקשר קבוע, וגם לשמוע על מצב היהדות בקהילת 'מחזיקי הדת'.

עיקרי הדברים

- טרדות וצער.
- ענייני הקודש בידי שלומי אמונים.
- הרבות חברים.
- מצב 'מחזיקי הדת'.

נוסח האגרת

ב"ה[1] כ"ג מר-חשון.

מעלת כבוד ידידי נפשי הרבנים הגאונים המובהקים שרי התורה והיראה גדולי התושיה ורבי הפעלים, חברי ועד הרבנים שליט"א[2] בע"ם[3] לונדון, ועל פקודתם כבי' הרב הגאון וכו'[4] מוהרי"צ[5] יונג שליט"א, וכבי' הרב הגאון וכו' מהר"א[6] ד"ר[7] שאנפעלד שליט"א, כולם בכללם ולפרטם יעמדו על הברכה מארץ חיינו ועיר קדשינו ותפארתנו ת"ו[8], אשר שם צוה ד' את הברכה, אהבה רבה ואהבת עולם כראוי ליקרת מעכ"ת[9], ולעז ידידותינו התלויים בדבר ד' ובריתת תורתו ומצוותיו על עם קדשו.

הנה מאז השיבני ד' אל המנוחה ואל הנחלה בעיר עז לנו וקדוש משכניו, תכפו עלי המוני טרדות שונות טרדות ידידות עם ד' וארצו, וטרדות עבודת הקדש אשר להם. בפרט בשעה הגדולה הזאת של הצמחת קרן ישועה בארץ חמדה, בהגלות גודל העלילות לעיני כל בשר, טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם אויר חיי נשמות וגם טרדות צער ל"ע[10], יואל ד' וישמחנו מהרה בישועתו השלמה והאמיתית לעם סגולתו בחבל נחלתו, ברוממות קרן תורתו והוגי יראיו וחושבי שמו, [רווח] והצלה לכל אחב"י[11] בכל נפוצותיהם ופזוריהם, וישגבנו עוז וחיל לעבודת קודשו ועבודת ישראל עמו, עבודה תמה וקימה ופוריה.

ובכן לא יכולתי לצערי לפנות ולכתוב לכת"ה[12] כאשר עם לבבי ואתם הסליחה. ואקוה כי מעתה יהא קשר הדיבור של חבה בדברים שבכתב מצוי ותכוף ביניינו, בהמשכת עוז הידידות ואהבת אמת שחוברה לנו מעת אשר מאת ד' היתה זאת בימי נדודי בגולה, לעבוד אתם בעבודת הקודש במחנם הגדול מרובה האוכלוסין, שיהא לה המשך וקיום חזק גם להבא, וגם ביתר שאת ועוז לשאת פרי ברכה לתקומת התורה והיהדות, ולבנין אומתנו וארצנו הקדושה ביסודן האמיתי, שהוא יסוד תוה"ק[13] וחיזוק

כוננויותה ומוסדותיה אמוניה ותופשיה. ביחוד בשובי עתה ב"ה לעבודת הקודש לעיר הקודש תובב"א[14], ובקביעות לשכת המרכז של הסתדרותנו הקדושה "ירושלים" פה במקום מרכזנו האמיתי, ואחרי ראותנו פה במקום המעשה ומכון החיים של ישראל, על אחת כמה וכמה שרק בדרך הקודש הזאת של התיחדות ההסתדרות המיוחדת לבסס עבודת האומה הישראלית, בסידור חיינו בארץ ישראל. ההסתדרות שתקיף את בית ישראל כולו, להתעוררות קדושה וטהרה של כוננויות עבודת בנינו ותחיתו בארצו הקדושה, והצמחת קרני ישועתו ברוח ד' אשר עליו ובדברו אשר בפיו, ולקביעת שלטונם והנהגתם של עניני הקודש של ישראל בסידור החיים והתחיה באי"י[15], שתהיה דווקא ברשותם של שלומי אמונים גדולי התורה ומחזיקיה ושומריה, בלי השפעת שלטון והנהגה של רשות שיטות אחרות, שאך בזה יתכונן באמת יסוד התורה והיהדות בחיי ארץ קודשינו, ויתחזקו ויתקיימו כל מפעלינו בה, ויהא גם למען חיים וקדושה לכל כלל ישראל פזורי הגולה, ולעוז ותפארת לעיני כל הגויים וכל הממלכות, וראו כולם כי שם ד' נקרא עלינו, על עירנו ועל נחלתינו, אשר ע"כ[16] מובטחני במעכ"ת[17] ידידי נפשי, כי מעתה יעמדו על המשמר כל אחד במקומו, ובעז השפעתו ופעולתו למען עבודת הקודש הגדולה הזאת המוטלת עלינו, בפרט בעת הזאת, ועל כל בעל בעמיו ואשר שאר רוח לו, לראות ולהרגיש את דבר עתידות מעמד הדת והיהדות וחיי עמנו וארצנו, להשפיע ולהפיץ את רעיוננו הקדוש בכל ההזדמנויות והדרכים הראויים לזה, לעורר ולעודד את הרוח לקדושת אה"ק[18] וסידור כח התורה והיהדות בתוכה בעוז ותעצומות, ובהקפה כוללת ושלמה להרבות חברים ואיגודים חדשים יחידיים וצבוריים, ולחזק את הישנים ואת הועדים שלנו אשר קבענו בלונדון וגם אשר בשאר מקומות, ובכל האפשר להיות בקשר קבוע אתם ואתנו בזה.

וד' אלוקי ישראל ישרה שכינתו ואור נעמו במחשבותינו ובפעלינו, להגדיל מעשינו ולהאיר נתיבותינו באורח צדיקים, להגדיל תורה ולהרבות קדושה בקידוש שמו יתי'[19], על עמו ועל כל מעשיו, ובהופעת גאולת עולמים בשובו את שבות עמו למכון קדשו ותפארתו. כן מה מאד נכספתי להודע כפעם בפעם ממעמד היהדות במחי"ק[20] ומעוז פעולתם, כפי אשר נדברנו למשמרת הדת והיהדות הנאמנה הצריכות כי"כ[21] לחזק בדק ולגדור פרץ ולשובב נתיבות. יהא ד' אתנו ויראנו בתשועת תורתו ועמו, בארצם הקדושה ובכל תפוצותיהם.

והיה זה שלום וברכה ואהבה נאמנה כנפשם הרוממה ונפש ידי"ע[22] קשור בחבת נפשם חותם ברכה מהר הקודש מירושלים.

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
3. בע"ם - בעיר המלוכה
4. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
5. מוהרי"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. מהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. ד"ר - דוקטור

8. ת"ו - תבנה ותכונן
9. מעכ"ת - מעלת כבוד תורתו
10. ל"ע - לא עלינו
11. אחב"י - אחינו בני ישראל
12. לכת"ה - לכבוד תורתו הרמה
13. תוה"ק - תורתנו הקדושה
14. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
15. באי"י - בארץ ישראל
16. ע"כ - על כן
17. במעכ"ת - במעלת כבוד תורתם
18. אה"ק - ארץ הקודש
19. יתו' - יתברך
20. במח"ק - במחזיקי הדת (בלונדון)
21. כ"כ - כל כך
22. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תר"פ - ירושלים **נמען:** ר' בנימין ליב דייכאווסקי, פרנס 'מחזיקי הדת', לונדון

תודה על דברי ניחומים. 'בעצם ימי שמחת לבבנו', כשזכו לשוב ונפגשו בחיבה מכל הכיתות, 'נהפכה שמחתנו לתוגה בפתע פתאום'. הרב קוק מבקש ברכה לקהילה, ולעורר את פעילות 'הסתדרות ירושלים'.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- שמחה שנהפכה לתוגה.
- עידוד ההסתדרות בלונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ירושלם ת"ו[2], יום ו' לחדש כסלו תר"פ[3]

שלו'[4] וברכה באה"ר[5], לכ'[6] ידי"נ היקר והנכבד בתו"י[7] וכל מרה נכונה. מו"ה[8] בנימין ל'כ דייכאווסקי שליט"א[9],

פרנס עדת קודש היקרה מחזיקי הדת יצ"ו בלונדון. וככ"ב היקרים ונכבדים שי'[10] לאוי"ט[11] אחדשה"ט[12] באה"ר, ממצר נפשנו, בעת יגון אשר הוגה ד' אותנו ביום חרון אפו בעוה"ר[13], הנני מציג את רגשי תודתי לכבודו החביב, בעד דברי תנחומותיו היקרים והחביבים לנו. ב"ה הצדיק, על יושר משפטיו ודינו הצדק, אשר השביענו ממרומים בעצם ימי שמחת לבבנו, בהלו נר החדוה הכבוד והחבה מעברים שונים עלינו. בזכייתנו לשוב אל אדמת הקדש ולעיה"ק[14]. ות"ל[15] שבכלל נפגשתי מרוב הכתות והמפלגות בעם ד' יושבי אה"ק[16] בכ"כ חבה וחדות כבוד, אשר הרהיבוני בענות צדקם. והנה נהפכה שמחתנו לתוגה בפתע פתאום בעוה"ר, ירחם ד' ויחננו לעבוד במנוחה והשקט עבודתו ועבודת עם קדשו וחבל נחלתו, אשר לזה עיני ולבי נשואות כל-הימים. ומהרה יאיר לנו אור ישע ופדות, וירום קרן לעמו.

ופתחון פה יתן ליראיו ולמחכי ישועתו ותפארתו, והי'[17] שלו' כנה"י[18], ונפש ידי"ע[19] דושה"ט[20] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

ימסור נא חביבי את ברכותי העמוקות ורגשי אהבתי, לכללות עדת קודש היקרה החרותה עמנו על לבבי לאהבת עולם. וביחוד ליח"ס[21] המקושרים באהבה גלוי' אהבת עולמים בלבבי ונפשי. ומה מאד אבקשו לעורר את מפעלות הסתדרותנו הקדושה "ירושלים". אשר בעה"י[22] גדולות נוכל לקוות ממנה לימים הבעל"ט[23], לעודד לב [כ...] עם ד', תמימי הלב וישרי הדעת, החוכים לצעדי ישועה וצמח גאולה, באופן המרהיב את הלב הכמה לאור ד' ולקדושת יפעת כבוד כל קודש בישראל באמת ואמונה, אשר על ידי תנועת קודש זו יגלה ההוד וההדר הכללי, המלא בחיי ליחידי סגולה נשמת עם ד' השוקקה

אל קדושת נאות הקודש, לכל הכבוד של התחיה הלאומית בישראל, [ובאמת] אך בתוכה היא גנוזה בעזה"י[24], ידי"ע ה"ק[25]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. שלו' - שלום
5. באה"ר - באהבה רבה
6. לכ' - לכבוד
7. בתו"י - בתורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שי' - שיחיה
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
14. ולעיה"ק - ולעיר הקודש
15. ות"ל - ותודה לא-ל
16. אה"ק - ארץ הקודש
17. והי' - והיה
18. כנה"י - כנפשו היקרה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
21. ליח"ס - ליחידי סגולה
22. בעה"י - בעזרת השם יתברך
23. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
24. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
25. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו כסלו תר"פ **נמען:** הרב צ"ה פערבער, רב 'ישורון' בלונדון וראש ועד 'הסתדרות ירושלים' שם

בגלל טרדות ו'הצער הפרטי' נתעכב סידור ההסתדרות. הרב קוק מודה לרב פערבער ומזכיר שנבחר לעמוד בראש הוועד. בארץ מתברר שרק הסתדרות כוללת, המיוחדת לתחיית הקודש, תבסס את התורה, תביא 'ערובת ביטחון' למעמד המדיני ושלום בין המפלגות. הרב קוק מבקש להמשיך בקביעות, עם המזכיר, ולעורר את כל שכבות הקהל בלונדון ובערי המדינה.

עיקרי הדברים

- עיכוב בגלל הצער.
- חשיבות ההסתדרות.
- המשך העבודה בלונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ט"ו כסליו תר"פ[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון המפורסם אוצר תו"י[4] מוה"ר[5] צ"ה פערבער שליט"א[6],

רב לקהילת ישורון בלונדון הבירה, וראש ועד הסתדרות ירושלים שם. שוי"ר[7] לכ"ת[8] וכא"ל[9] ממרום הררי קודש. מפני הטרדות השונות והרבות, טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם ארץ חיינו ועיר קדשינו ותפארתנו ת"ו[10], ומשא עבודת הקודש הרבה והרוממה, עם טרדת הצער הפרטי, אשר בודאי כבר קלטה אוזן כ"ת[11] ידידי, ה' יגדור פרצות כל בית ישראל, ויעודדנו ויחזקנו לעבודת קדשו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול, נתעכב באיזה מדה מהלך סדור הסתדרותינו הקדושה, ונתעכבתי בתשובה למכתבו היקר שלא כמשפט ידידותינו וקשר דברינו למען "ירושלים", ואת כ"ת הסליחה, ואקוה כי יהא קשר דברינו תכוף וקבוע ומזורז ונושא פירות, ויהי'[12] לרוממות קרן עם ד' ותורתו וארץ חמדתנו.

והנני מביע בזה לכ"ת מעומקא דליבא את רב תודתי על ברכות ידידותו הנאמנות והברות, ועל כל פעליו בענין ההסתדרות אשר בודאי יוסיף אומץ להבא, ובעז רוח ובתקף מעשה, כראוי לו, יתגבר על כל המעצורים ויתחזק ביתר שאת לעשות חיל למען עמנו וערי אלהינו, וישמחנו בשורת תוצאת פעולותיו והשפעותיו החשובות בזה. ונקוה להופעת אור ישע ד' בהנחה והצלה לכל אחינו פזורי הגולה יושבי ארצות מאפיליות, אשר תלך ותאיר ותגדל עם הגלות צמחי הישועה השלמה, והגדולה הכללית, במפלאות תמים דעים מלך עולמים ועמו, באור חדש אשר יאיר מציון ועליה, ובדברו מירושלים ובתוכה, לשיבת שבותו ולהקימו כימי קדם למכון עולמים, ולא ישמע עוד שוד ושבר, אך רנת פדוים ושמחת נגאלים ב"ב[13].

אמנם כ"ת ידידי בעצמו כמדומה אני, שאינו צריך זירוז הרבה, כי מזורז ועומד הוא לעבודת קדשינו ה"ירושלמית", בטהר לבבו ובעז הכרתו ברום חיובם וערכם של ענייננו, מאז תחילת דברנו מזה, ובפרט באופן הסכמתו והחלטתו הנמרצה להתיחד לעבוה"ק[14], אז בעת הבחרו באספת חברינו הרבנים

והעסקנים הנכבדה, להיות בראש ועד הסתדרותינו הק'[15] אשר בלונדון, אך מפני העכובים השונים שנזדמנו בינתיים ובהיות דרושים עדיין הרבה חזוק וברור לערכה המיוחד הכללי של הסתדרותנו ותנועתנו הרוממה, לכן הנני בזה להוסיף ולהבליט לכת"ר[16] ולכל חברינו הרבנים והעסקנים, ולכל הרוצים באמת בקדושת עמנו בארץ חמדה, מה שמתברר ומתבלט פה במקום המעשים, ובעיקו"ת[17] ביותר, כי דוקא [הקדושה] הזאת של התעוררות תנועת הישראלית הפנימית למכון בית חייה, ע"י[18] ההסתדרות הכוללת את כל פלגות ישראל, ומרוכזת ומיוחדת לתחית הקודש של עם ד' וארצו, בזה יתכונן ויתקיים באמת יסוד תוה"ק[19] והיהדות הנאמנה באה"ק[20] ובסידור חיינו בה, ושפע יאיר על כל חיי החול של ישראל וארצו, ויביא בזה ערובת בטחון לכל המעמד המדיני שלנו, ושלום אמת בכל המפלגות והחלקים של עבודת עמנו וארצנו הק', ובזה יתבססו גם כל שאר העבודות השונות לחיזוק תוה"ק ולעבודת האומה באי"י[21], ויביאו את תועלתם הרצויה.

לכן אין די באר עד כמה החובה על כל הרוצה באמת בקידוש שם שמים, בקיום היהדות ותקנתם של ישראל, בפרט עם צפית הישועה והשיבה לארץ, באצבע אלוהים המתראה לנו במאורעות עולם הגדולים והמופלאים שבזמננו זה, להתאזר עוז ולעבוד בלי הרף, להתעוררות תנועת תחית הקודש הגדולה ולהסתדרות שאיפת כל שאיפותיה המעשיות. ומובטחני במעכ"ת[22], שלא ירף ידו מלהחזיק את סדר עבודת הועד שלנו שם, בקביעות עבודה ובעוז רוח, בידיעה ברורה ונאמנה באמתת עבודת ד' וישראל עמו ובנין ארצו, המוטלת עלינו, בשלימות ובבהירות, בקדושה ובטהרה, אשר למרות העיכובים ומתינות העבודה בזמנים הראשונים, הלא תלך ותחדור גם בכל חוגי העם וגדוליו, ההכרה בחיוב גודל עבודת "ירושלים". ויחד עם כי[23] ידידנו הרב המזכיר הנכבד שליט"א, ושאר חבירנו שליט"א, לא יחדלו מלעורר את החברים וכל שדרות הקהל הקדוש, ולקשרם להשפעת "ירושלים", ולחזק ולאמץ לנתיבות המפעל והמעשה, בעיר הבירה ובערי המדינה, ונועם ד' יהי עלינו ויכונן את מחשבותינו ומעשינו לטובה ולברכה העליונה, להקימה על ישראל וארץ קדשו ותורת חייו. ונודעה יד ה' על עמו לעיני כל גויים ובשמו יתהללו.

הנני בזה ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר[26] מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. תו"י - תורה ויראה
5. מוה"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שוי"ר - שלום וישע רב
8. לכ"ת - לכבוד תורתו
9. וכא"ל - וכל אשר לו

10. ת"ו - תבנה ותכונן
11. כ"ת - כבוד תורתו
12. ויהי' - ויהיה
13. ב"ב - בני ביתו
14. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
15. הק' - הקטן
16. לכת"ר - לכבוד תורתו
17. ובעיקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
18. ע"י - על ידי
19. תוה"ק - תורתנו הקדושה
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. בא"י - בארץ ישראל
22. במעכ"ת - במעלת כבוד תורתו
23. כ' - כבוד
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט כסלו תר"פ **נמען:** הרב י"צ שוואַרץ, מזכיר ועד 'הסתדרות ירושלים' בלונדון

התשובה התעכבה בגלל טרדות ו'הצער הפרטי'. הרב קוק מצטער על העיכוב בעבודת ההסתדרות בלונדון, שנגרם מעבודת ההצלה ליהודי פולין ומתעמולת הסתדרויות אחרות, שבגלל אי בירור נראות כסותרות ל'ירושלים'. כל מקצועות העבודה יתחזקו דווקא על ידי תנועה פנימית מקפת, וענייני הקודש בארץ יעמדו ברשות עצמם, בלי שעבוד לשיטות אחרות, וישפיעו בשלום על עבודות החול. 'חזק ואמץ' למרות המעצורים.

עיקרי הדברים

- העיכוב בלונדון.
- לא סתירה לאגודות אחרות.
- הקודש ברשות עצמו.
- חזק ואמץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ט כסליו תר"פ[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון וכו'[4] יקר הרוח וזך הרעיון מוהרי"צ[5] שוואַרץ הי"ו[6],

מזכיר הכבוד של ועד הסתדרות "ירושלים" בקה' לונדון. קבלתי את מכתבו היקר. והנה מפני הטרדות הרבות והשונות אשר הקיפוני מאז בואי לעה"ק[7], טרדות מעשה ורוח, טרדות נועם משא עבודת עם ד' וחבל סגולתו, וגם טרדות הצער הפרטי שבודאי הגיעה השמועה גם לאוזן כת"ה, ד' יגדור כל פרצות בית ישראל, ויחננו בעז ובאומץ למען עמו ונחלתו ועבודת קודשו, לכן נתעכב במקצת מהלך עבודת הסדור והרכוז של עניני הסתדרותינו הקדושה, וגם תשובתי למכתבו היקר נתעכבה, למרות חפצי והצרך להזדרז בכל הנוגע לעבודתינו הכללית הקדושה, וכראוי ליקרת ידידותו, ואתו הסליחה.

אמנם נצטערתי להודע מתוך מכתבו ע"ד[8] ההתעכבות שבאה במהלך עבודת ההסתדרות במחנם, אבל אקוה שאי"ז[9] אלא ארעית, ובאה בגרמא של טרדת עבודת הצלתם ותקנתם של אחינו אשר בפולין, המקום ירחם על פזורי עמו הנתונים לבז ולמשיסה, ויאיר אפלתם עם עלית אור ישראל, בהצמחת קרני נגהה מתוך מפלאות מפעלות תמים דעים, לקומם את ארץ חמדה ולשיבת פדוים ברנה, וגם בשל שקידת עבודת התעמולה והמפעל של ההסתדרויות והמפלגות השונות, לחיזוק תוה"ק[10], ואשר מפני אי הבירור בנוגע לענייננו הק'[11] אצל כמה משדרות אחינו שם, יש שנדמה כאילו היא איזה סתירה וניגוד ופירוד, בין אותן העבודות ובין עבודת ה"ירושלים", אשר צריך הוא עוד הרבה בירור והשרשה במרחבי שדרות עמינו.

אך בזה צריך לדבר ולברר בעיקר, כי כל המקצועות השונים של עבודת כלל ישראל וחיזוק התורה והיהדות הנאמנה, ביחוד באה"ק[12], יתחזקו ויתכוננו באמת, יביאו את ברכתם ותועלתן האמתית

ויגיעו לתועלת הרצויה, דווקא ע"י[13] התעוררות התנועה הפנימית הקדושה והאדירה, שתהא מקפת וכוללת את כל בית ישראל כלו לתחית קדושת עם ד' וכל מעמד חייו בארץ חמדתו, בימין ד' רוממה אשר נתגלתה עלינו במאורעות השנים האלה וכל עלילותיהם, עם התקבצות נדחים והתישבות ארה"ק[14] בשיבת בניה לתוכה, שהחלה להתגשם ולהתכונן עוד מקודם, וע"י[15] ההסתדרות הקדושה הכללית הזאת, שתנחל ותכונן את תנועה התחיה הפנימית הזאת ואת מפעליה, ואשר תהא מיוחדת לעבודת ענייני הקודש של חיי ישראל ותחיתו בארצו הק', שיהיו קבועים ועומדים ברשות עצמם, בלא שעבוד לשיטות אחרות, ומשפיעים מאורם ומעוז נפשם באורח שלום ויחוסים הדדים על כל עבודות החול של ישראל בא"י[16]. בבירור הדברים הלא יכירו כל ישרי דעה וטהורי לב, הנאמנים לד' ולישראל עמו, כי עתה בגדל ערכה של השעה הזאת, מוכרח הוא שתהא תנועה גדולה והסתדרות מיוחדת, אך ורק לקדושת העבודה בארה"ק[17] בחיזוק ואימוץ.

בחזוק ואימוץ כוחות הקודש הקיימים מכבר, וביסוד מפעלים וכוננויות חדשים ליסוד קדוש [התחיה] הישראלית בחבל נחלתה, וזוהי הסתדרותנו הק'. ולכן גם כל השתתפותנו בכל שאר העבודות החשובות לטובת ישראל ולחזוק התורה והיהדות, חלילה לנו, המכירים בגדל חובתנו מיוחדת, מלהתרשל מפני המעצורים המזדמנים. מובטחני בכ"ת[18] שיתאזר עוז, ויחד עם שאר חבירנו הרבנים והעסקנים הנכבדים, יעמוד על משמרת דגל קודשינו, בעבודה מסודרת של כי[19] הועד בעיר הבירה ובערי המדינה, בהשפעה רוחנית בכל הדרכים הראויים להפצת רעיוננו הקדוש ולהתפשטות השפעת הסתדרותינו, ולחזק את כוחה בכל האפשר, בהכנת האמצעים להשגת שאיפותינו הק', ולהגשמת מפעלינו הגדולים, אשר במקצת כבר החילונו לגשת להכנתן, ובקרוב נוכל להודיעם פרטי דברים מעשיים עד"ז[20].

והנני חותם בברכת "חזק ואמץ" למרות כל המעצורים, כי רבה העבודה ומיוסדת לדורות האומה הק' ולכוננויות חייה ונצח סגולתה בעז ד' ונעמו, אשר יהי[21] עלינו, על מחשבותינו, ממרום הר קדשו. ובתוחלת להתבשר מהמשכת והתחזקות פעולתם לעבודתינו הק'.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
5. מוהרי"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, צ (למשל: יעקב + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
7. לעה"ק - לעיר הקודש
8. ע"ד - על דבר
9. שאי"ז - שאין זה
10. תוה"ק - תורתנו הקדושה
11. הק' - הקטן
12. באה"ק - בארץ הקודש
13. ע"י - על ידי
14. ארה"ק - ארץ הקודש
15. וע"י - ועל ידי

16. באי"י - בארץ ישראל
17. בארה"ק - בארץ הקודש
18. בכ"ת - בכבוד תורתו
19. כ' - כבוד
20. עד"ז - על דרך זה
21. יהי' - יהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג טבת תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב שאול הכהן, שוחט 'מחזיקי הדת' בלונדון

תודה על ניחומים. השוחט מרגיש שאינו יכול לשחוט כבשים בכשרות בלי לגזוז את הצמר ממקום השחיטה; הרב קוק בטוח ששום רב לא יכריחו לנהוג נגד הכרתו, ושיניחו לו להחזיק במנהגו.

עיקרי הדברים

- תודה על ניחומים.
- גזיזת הצמר בשחיטה.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], כ"ג טבת תר"פ[4] לכבוד ידיד היקר הרב המופלג בתו"י[5] מו"ה[6] שאול הכהן שליט"א[7].

שו"ב[8] דמחזיקי הדת בלונדון יצ"ו[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11], תודה לכ'[12] ידידי על דברי נחומיו אשר כתב לנו, לנחמנו בשברנו הנורא אשר הוגה ד' ביום חרון אפו בעוה"ר[13]. גודר פרצות עמו ישראל הוא יגדור פרצותינו ופרצות כל ישראל ברחמיו, וינחמנו בכפלים בנחמת ציון וירושלים, במהרה בימינו אמן. וע"ד[14] ענין השחיטה של הכבשים, אשר באר לי כת"ר[15] כמה פעמים, שהוא מרגיש בעצמו שאי אפשר לו לשחוט בכשרות, בלא גזיזת השער ממקום השחיטה, מובטחני בע"ה[16], ששום ת"ח[17] ושום רב לא יכריח אותו לעשות בעניני השחיטה דבר שלא ע"פ[18] הכרתו הפנימית בכחותיו ובכשרונו באומנות השו"ב[19], ואקוה שהכל יכירו את צדקו לפי דרכו התמים ותכונת רוחו הנאמן, ויניחו אותו להחזיק במנהגו בלא שום מפריע.

והנני בזה חותם בברכה בצפיית ישועה וגאולה קרובה.

כנה"י[20] ונפש ידידו דוש"ת[21] באה"ר[22]

הק' אברהם יצחק ה"ק

עיין שו"ת[23] דעת כהן סי'[24] קסו'. דחסרות ויתירות.

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שו"ב - שוחט ובודק
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב

11. באה"ר - באהבה רבה
12. לכ' - לכבוד
13. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
14. וע"ד - ועל דבר
15. כת"ר - כבוד תורתו
16. בע"ה - בעזרת השם
17. ת"ח - תלמידי חכמים
18. ע"פ - על פי
19. השו"ב - השוחט ובודק
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. באה"ר - באהבה רבה
23. שו"ת - שאלות ותשובות
24. סי' - סימן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תר"פ **נמען:** המרכז הציוני בלונדון

בשבת ראש חודש ניסן עברו בליל שבת ברחובות ירושלים הצפופים צופים ותלמידי הגימנסיה מיפו עם מוריהם, בפנסים חשמליים ובהקמת אוהלים - 'חילול שבת גס ומרגיז'. הציבור התפלץ, הייתה הפגנה סוערת. הרב קוק קורא למרכז הציוני להזהיר את המוסדות שיתייחסו לקדשי העם 'באותו היחס הראוי לעם המתעורר לתחיה'.

עיקרי הדברים

- חילול שבת בירושלים.
- הפגנת הציבור.
- קריאה למרכז הציוני.

נוסח האגרת

ב"ה ג' ניסן תר"פ[1]

לכבוד המרכז הציוני בלונדון שלום וברכה מהר הקודש מירושלים. אלופי היקרים. הנני מוצא לנכון למסור לכם את רשמי הרוממות הנפשית אשר הננו חשים אותה כולנו באוירא דארץ ישראל. הלמות פעמי התחיה הלאומית מפעמת היא בחזקה בכל לב ונפש, והעיניים צופות בבטחה לתקוות טובות קרובות. בתוך שעה גדולה זו הננו חיבים כולנו לאמץ את האחדות האצילית של רוממות הרוח מכל צדדיה השונים. אמנם לצערי דווקא בהכרתה של נקודה זו הננו נכשלים. והכח היותר אקטיבי של תנועת תחיתינו צריך לפנות את תשומת לבו לענין נשגב זה להסיר כל מכשולים. לצערי הגדול לא נעשה עדיין מתוך עצם המוסד של המרכז הציוני. דוגמא לדרישתי אציג לכם יקירי. בשבת ר"ח ניסן דנא נהר בירושלים בליל שבת קודש קהל רב של מטיילים הצופים ותלמידי הגימנסיא של יפו ומוריהם, בטבורה של עיר הקדש במקום הישוב הצפוף של אחינו והחרדים לדבר ד, ולקדושת שבת קודש, בפנסים אלקטריים שהבעירו, ובסידור תיקון האהלים בחילול שבת גס ומרגיז. הציבור הירושלמי התפלץ מעצמת מכאוביו והפגנה סוערת מקהל רב נעשתה. וקולות המחאות הולכות ומתגברות וד' יודע להיכן מצבים כאלה מובילים.

אחי היקרים מתוך המית רוחי מתוך קשר נשמתי לתחיתנו הכללית על אדמת קדשינו החביבה לנו חיבת נצח, הנני קורא לעזרתכם תנו יד לסדר את חיינו הציבורים בצורה נורמלית. על דרכיהם, ולהזהירם שיתיחשו לקדשי עמנו הגדול האחוזים ברוחו הנערץ, באותו היחש הראוי לעם המתעורר לתחיה של אמת על אדמת ירושתו. אקוה שדברי הנאמרים מתוך רגשי אהבה בלי מצרים ומתוך לב הומה וצופה לתשועת עמנו וארצנו, ימצאו את מסילתם בלבבם הטהור, ותכבדוני בתשובתכם הנכבדה על דבר הצעדים אשר הואלתם לעשות לתיקון המצב לעתיד.

ברגשי כבוד נעלים ובברכת התחיה מציון וירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (ניסן תר"פ) - ירושלים **נמען:** שר המושבות, לונדון (מברק)

בימים רביעי עד שישי באפריל היה פוגרום בירושלים: מעל מאתיים פצועים, חנויות ובתים נשדדו, בתי כנסת וספרי תורה נשרפו, קברים נהרסו ונשים עונו. הרב קוק מבקש ועדת חקירה, עונש מיידי לפורעים ומשמר לעתיד.

עיקרי הדברים

- תיאור הפרעות.
- ועדת חקירה.
- עונש ומשמר.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3] שר השרים לונדון. ברביעי חמישי וששי אפריל, פאגראם נגד היהודים קרה בירושלם, בעיר הקדושה העתיקה מרכז המהפכה. יותר ממאתים פצועים יהודים, הרבה דם נקיים נשפך, חנויות יהודים ובתים נשדדו, בתי כנסיות ספרי תורות נשרפו, קברים נהרסו. נשים עונו. העלבון החמס גדול מאד. אנו מבקשים למהר מינוי ועידה מיוחדה לדרישה וחקירה, לענוש תיכף את החוליגאנים הפושעים להעמיד משמר נגד מקריים כמו אלו בעתיד, המעליב ארץ הקדושה עיר הקדש, וגורם אי אמון להנהגת הממשלה הבריטית שאנו עומדים תחת חסותה.

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) **נמען:** המלך ג'ורג', לונדון

תודה בשם ישראל על התגשמות ההכרזה על בית לאומי לישראל בארץ, ותפילה לשלום המלך והממלכה.

עיקרי הדברים

- תודה על הבית הלאומי.
- תפילה לשלום המלך.

נוסח האגרת

להו"מ[1] המלך ג'ורג', ללונדון. אני מתכבד להביע להו"מ את רגשי תודתי העמוקה בשם ישראל, עם הקודש היושב באה"ק[2], על התגשמות הכרזת הו"מ[3] לכונן לישראל בית לאומי על הארץ אשר נתן ה' לאבותינו. אנחנו מתפללים בציון עה"ק[4] מבורכת אלהים, לשלום הממלכה ולשלום מלכינו הו"מ וכל ביתו. אלהים השוכן בציון, יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ותחי נפשו הכבודה לראות בשלום הנצחי לבני האדם, מציון יצא צדק לכל הארץ ומעשה מלכנו ישיב את עם ה' למנוחתו, כדברי ה' אשר דבר ביד נביאי האמת והצדק, עבדו הנכנע. עבדו הנכנע והסר אל משמעתו הרב הראשי קוק

---

1. להו"מ - להוד מלכותו
2. באה"ק - בארץ הקודש
3. הו"מ - הוד מלכותו
4. עה"ק - עיר הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרפ"א) **נמען:** הרב צבי הירש פערבער, לונדון

צער על פטירת ר' י' ואיסט, ומכתב ניחומים מצורף למשפחה. העם 'מפוזר על החומה לעדרים שונים', ומלאכת הכינוס קשה במיוחד בהר הקודש, אבל רבים מחזקים את ידיהם. מצורפת קבלה של 'הסתדרות ירושלים' על 40 לירה.

עיקרי הדברים

- ניחומים.
- קושי האיחוד.
- 40 לירה להסתדרות.

נוסח האגרת

כ'[1]

ידי"נ[2] וחביבי הרב הגאון המפורסם איש חמודות רב פעלים אוצר תו"י[3] מו"ה[4] צבי הירש פעדבער שליט"א[5],

האב"ד[6] דמערב עיר הבירה לונדון יצ"ו[7] יתן ד' עמו ויברך טעמו בכל טוב סלה יקרת מכתבו הגיעני, ונתבשמתי בשמחה לראות אור דבריו היקרים משיבי לב ונפש, אבל יחד עם זה נשבר לבבי, לבשורה לא טובה מפטירתו של האדם היקר והנכבד מר' י' ואיסט ז"ל[8] תנצב"ה[9], ודי' יתי'[10] ישלם תנחומים למשפחתו היקרה, ויטיב נא מר חביבי להמציא את מכתב התנחומין למשפחה הרצוף בזה. ודי' יגדור פרצות עמו ברחמיו ולא נוסיף לדאבה עוד. מאד חפצתי להאריך בדברים עם כבוד ידי"נ שליט"א, אבל רבו הטרדות עלי בפרט בעת כזאת עת בנות. ונצוצי ישועה וגאולה הנם מתגלים, והעם עם ד' מפוזר על החומה לעדרים שונים ואין איש מבין יפה שפת רעהו, אף שבכלל כל אחד ביחוד מהישרים בלבותם מתכוין לטובה.

אבל מלאכת הכינוס ואוסף הדעות לאגודה אחת קשה מאד, והכובד היותר אמיץ מתגלה פה בהר הקודש דוקא, במקום התחיה והעלות אור הישועה המקווה. בכ"ז[11] הננו מתחזקים, ורבים גדולים וטובים מחזקים את ידינו מכל מקומות פזורי ישראל, ותקותנו תעודדנו כי בעז"ה[12] חפץ ד' יצליח, והתאגדות הכללית של עם ד' תופיע, לעבוד בקודש בכל ערכי הקודש, בעניני הדת והיהדות להעלות אור קודש יראת ד' ואמונת אומן, בכל תכסיסי תקוניהם המוגדרים בגדרי ירושלים, עיר דשמה כשמא דמלכא, מקדש מלכנו ב"ה[13], ועכ"פ[14] יעלה לרצון והצלחה כל כוונית החול המחזקים את הקודש בכללות האומה, בחפץ בנין ושכלול ציבורי, ככל החזון אשר יאמר בשם ציון. ולזה יקוו כל יראי ד' באמת ותמים המצפים לתשועה שלמה. יקבל רצו"פ[15] הקבלה של הסתדרות ירושלים על הסך ארבעים לי"ש[16], ואשרי הזוכה והמזכה מר וכל מסעדוהי, ותחזקנה ידיו גם לימים הבעל"ט[17], לחזק ידים רפות הפועלות בעד עם ד' תורתו ועירו ונחלתו, והי'[18] זה שלו'[19] כנה"י[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22].

1. כ' - כבוד
2. ידי"נ - ידיד נפשי
3. תו"י - תורה ויראה
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. האב"ד - האב בית דין
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. ז"ל - זכרונו לברכה
9. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
10. ית' - יתברך
11. בכ"ז - בכל זאת
12. בעז"ה - בעזרת השם
13. ב"ה - ברוך השם
14. ועכ"פ - ועל כל פנים
15. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
16. לי"ש - לירות שטרלינג
17. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרפ"ב) **נמען:** מנהלי בית הכנסת 'שער השמים' בלונדון, אמרכלי עזבון מונטיפיורי

השליחים שהעבירו את כספי העזבון לעניי העדות השאירו אצלם 150 לירה מכספי העניים האשכנזים וגם סכום מכספי הספרדים, ומסרו את השאר בפרקים. לא היה סכסוך בין העדות, אלא 'מעילה' של השליחים. הרב קוק תובע להשלים את החסר, ובעתיד לשלוח בלי שליחים.

עיקרי הדברים

- כספי עזבון מונטיפיורי.
- מעילת השליחים.
- תביעה להשלמה.
- לשלוח ישירות.

נוסח האגרת

[ב"ה[1]. אייר תרפ"ב[2]]

לכבוד מנהלי ביהכנ"ס[3] שער-השמים בלונדון אמרכלי עזבון השר מונטיפיורי, יצ"ו[4].

אדונים נכבדים ומאד נעלים. אתכבד בזה, לאשר את קבלת מכתבם הנכבד מיום מרץ ש"ז, שהגיעני לפני חה"פ[5]. ומה מאד השתוממתי לדעת, כי אחרי אשר מע"כ[6], בעדינות-נפשם, השלימו מה שהוטל עליהם, ושלחו בשלמות הסך לירא בעד עניי העדה האשכנזית ובעד עניי העדה הספרדית. למרות זה ולמרות מצבם הקשה ודוחק הזמן הבלתי משוער, של עניי ארה"ק[7] ועה"ק[8], הקורא לתשומת-לב מיוחדה. לא התחשבו השלוחים שעל ידם נשלח הכסף, עם המצב, והשאירו אצלם הסכום מאה וחמשים לירה מכספי עניי העדה האשכנזית. וכן גם סכום כסף משל עניי העדה הספרדית. ולנו האשכנזים לא נמסר מידם כ"א[9] הסך לי"ש[10]. וגם זה בפרקים שונים. ולא כבת-אחת.

והנני בזה לציין, כי לא היו פה סכסוכים ביחס החלוקה, לבין האשכנזים והספרדים, אלא, שבכלל היתה מעילה בדבר, מצד השלוחים שעל ידם נשלח הכסף.ובזמנים אלה נמסרו'הסכומים האלה לידינו:ביום הסך לי"מ[11]. תמורת לי"ש. ביום לי"מ תמורת לי"ש, וביום תמורת ליי"ש. ס"ה בג' פרקים קבלנו לי"ש. וע"כ[12] הנני מתכבד בזה להפנות את תשומת-לבם לקראת התביעה הצודקת, היוצאה מאת מאות העניים של העדות בארה"ק[13], שעיניהם צפויות להעזרה הבאה אליהם, מכספי העזבון של השר המנוח זצ"ל[14], בצואתו הנכבדה והגדולה. והנני בטוח בישרת-לבם, שיעמדו לעזרת העניים, וימהרו להוציא לאור פתרון שאלת התביעה הצודקת הזאת, ולצוות להשיב את המותר החסר עד הסך לירה לכל עדה ועדה.

והנני המוקירם כערכם הרב והנעלה. החותם ברגשות ברכה וכבוד, מהר הקודש מירושלים. נ.ב. בתקותנו החזקה, שמע"כ[15] יתנו לב למלא את תביעתנו הצודקת בעבר. אנו מביעים בבטחה את בקשתנו ע"ד[16] העתיד. - וקוראים בזה את תשומת לבבם הנכבד - להמשיך את המצאת כספי-העזרה

הנ"ל[17]. בעתיד, כמו שהי'[18] נהוג מקודם, מבלי אמצעות ידי שלוחים. באופן שתתמלא דעת ורצון השר הצדיק המנוח זצ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
3. ביהכנ"ס - בית הכנסת
4. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
5. חה"פ - חג הפסח
6. מע"כ - מעלת כבודם
7. ארה"ק - ארץ הקודש
8. ועה"ק - ועיר הקודש
9. כ"א - כי אם
10. לי"ש - לירות שטרלינג
11. לי"מ - לירות מצריות
12. וע"כ - ועל כן
13. בארה"ק - בארץ הקודש
14. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
15. שמע"כ - שמעלת כבודו
16. ע"ד - על דבר
17. הנ"ל - הנזכר לעיל
18. שהי' - שהיה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרפ"ב - ירושלים **נמען:** ר' בנימין דייכאווסקי, לונדון

ברכת השנה לו ולקהילת 'מחזיקי הדת'. הרב קוק ממליץ על הרב אביגדור ריבלין מבויסק, מנכבדי העיר ומופלג בתורה, שבא ללונדון לחפש משרה בקודש או בחול, ומבקש לקרבו.

עיקרי הדברים

- ברכת השנה.
- המלצה על הרב ריבלין.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים ער"ה[2] תרפ"ב[3]

שלו'[4] וברכת השנים וכט"ס[5] לכ'[6] ידי"ע[7] הרב הנכבד זך הרעיון מוהר"ב[8] דייכאווסקי שליט"א[9] וכב"ב[10] היקרים יתברכו בכט"ס[11] באה"ר[12],

בכוח"ט[13] בססצ"ג[14] לאוי"ט[15] אחדשה"ט[16]. באהבה נאמנה קראתי מעם מכתבו היקר. אשר הי'[17] לי לעונג רב, וזכרון אהבת אומן החרותה לנצח על לוח לב ונפש. יקבל נא ידידי באהבה את ברכתי הנאמנה, לו ולביתו ולכא"ל[18] ולעדת קודש היקרה קה"ק[19] מחזיקי הדת. יברכם ד' בכ"ט[20], בשנה טובה ומוצלחת, ונזכה מהרה לאור גאולה וישועה, וששון ושמחה בחדות ד' ועזו, ובשמחת נאות ארץ חמדה לשם ולתפארת, בב"א[21]. מדי דברי אבקשנו נא, שאם יבא ללונדון הרה"ג[22] ר' אביגדור ריבלין נ"י[23], שהוא אחד מידידי מעיר בויסק, שהי'[24] שם מנכבדי הבע"ב[25] ומופלג בתו"י[26], ובר אבהן מגזע היחס והמעלה, יועיל נא כבודו לקרבו בכל מה שיהי'[27] באפשרותו. כי יקר הוא האיש וראוי להתקרבות, וכאשר לפי מצבו כעת הוא חושב לבא ללונדון, לתור לו איזה משרה, בחול או בעבודת הקודש, כהגדת שיעורים ודרשנות או הנהלת איזה מוסד ציבורי, שלכל אלה הוא מוכשר מאד ונאמן, אקוה שכ"ת[28] במדתו הטובה והנני חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[29] כנה"י[30] ונפש ידי"ע

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ער"ה - ערב ראש השנה
3. תרפ"ב - השנה תרפ"ב (1921/1922)
4. שלו' - שלום
5. וכט"ס - וכל טוב סלה
6. לכ' - לכבוד
7. ידי"ע - ידידו עוז
8. מוהר"ב - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ב (כגון בנימין / ברוך / בצלאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. וכב"ב - וכל בני ביתו
11. בכט"ס - בכל טוב סלה

12. באה"ר - באהבה רבה
13. בכוח"ט - בכתיבה וחתימה טובה
14. בששצ"ג - בספרן של צדיקים גמורים
15. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
16. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
17. הי' - היה
18. ולכא"ל - ולכל אשר לו
19. קה"ק - קהילה קדושה
20. בכ"ט - בכל טוב
21. בב"א - במהרה בימינו אמן
22. הרה"ג - הרב הגאון
23. נ"י - נרו יאיר
24. שהי' - שהיה
25. הבע"ב - הבעל הבית
26. בתו"י - בתורה ויראה
27. שיהי' - שיהיה
28. שכ"ת - שכבוד תורתו
29. באה"ר - באהבה רבה
30. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות שבהן לונדון נזכרת

לפי סדר הכרכים

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

אסור לעבור בשתיקה על 'עת הרת עולם' זו. העבודה הפוליטית בלונדון חשובה, ובשעה שהים הפוליטי סוער אין לעזוב את הספינה 'בלא הגה'. תפקיד הרבנים אינו מעשי־פוליטי, אלא לחבב דעות ולהעלות את התחייה לקודש; כאשר הרב קוק עצמו פועל בבניין, הרב קוק עושה זאת 'כאיש ישראל'. כל הרעש העולמי בא 'בשביל ישראל', ובעת יצירת ערכים חדשים יד ישראל חייבת להיות באמצע.

עיקרי הדברים

- חובה לפעול בשעת הרת עולם.
- תפקיד הרבנים.
- המלחמה בשביל ישראל.
- יד ישראל ביצירת ערכים חדשים.

נוסח האגרת

(להר"ר אברהם דוב ברנשטיין)

ב"ה[1], סט-גאללן, ח' אדר העת"ר[2]

מכתבו הראשון וגם השני הגיעוני. ואל יאשימני כבוד אהובי באחור דבריו לא מפני שדבריו, היוצאים מטהר לבת אש הקודש של אהבת-האומה, לא מצאו הד-קולם בלבבי, אחרתי תשובתי, רק סבות שונות וטרדות רבות, ביחוד נפשיות ממצב עמנו בכלל וממצב אחינו באי"י[3] בפרט, הן הן העסיקוני בדחיפת-רעיון ודברי נתעכבו.

ובעצם מחשבת כבודו, אין ספק בדבר שאסור לנו לעבור בשתיקה על עת הרת-עולם כזאת, חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה. עלינו לעשות את כל אשר יד אדם, בשכלו והרגשתו, אומץ-רוחו ופעולתו, מגיעה. וזה כמה שהקשבתי, שאמנם עושים כוננויות למצבנו הפוליטי טובי הציונים והעסקנים הפוליטיים בלונדון. בודאי שכל צעד לאומי יש לו תפקידו ואין לך דבר שאין לו שעה. ואם אלף פעמים נצדיק את הציונים הרוחניים, בטענותיהם נגד הפוליטיים, כשרוחניותם תהיה מזוקקה ויהדותית באמת, יהיו הדברים נוגעים רק לעבודה המסודרה בשנים כסדרן, אבל בעת כזאת, שהים הפוליטי סוער, חלילה לנו לעזוב את ספינת עמנו הסוערה בלא הגה ומלח.

אמנם אם יש בידי הרבנים לעשות, וביחוד בידי כעת, שהנני גר בארץ נכריה ומרוחק ממרכזי עסקנינו המעולים, מסופק אני. כשאני בעצמי מוצא אני את עבודת הרבנים לא בתכן המעשי של בנין-האומה החמרי כי-אם בהשפעתם לחבב את הדעות, המביאות לאימוץ וסידור אורגני לאומי. לחזק את ההכרה הלאומית ולאמץ ידים רפות של פועלים מוכשרים לעבודה זו, לעדן את המחשבות ולחדדן ולהרבות בהן אמונה אמיצה ועמוקה משפעת הגיוני-קודש האצורים בנשמתם ולהעלות בזה את התחיה הלאומית כולה למרומי הקודש שמשם לוקחה.

אבל העבודה בפועל, השיח-והשיג עם רבי-מלוכה ואדירי-הפוליטיקה, אם מזדמן הדבר שימצאו לנו רבנים, שגם להם יד ושם בעבודות כאלו, אינם כמובן, גרועים משאר בני-אדם בתור יהודים נאמנים לעמם, אבל לא מטעם התפקיד של הרבנות. יאמין לי ידידי, שאנכי איני מוצא בקרבי ביחושי אל תשוקת לקיחת-חלק בבנין-האומה המעשי שום תכונה רבנית, אלא פשוט מפני שאיש ישראל אנכי ככל המון בית-ישראל. מובן הדבר, שמצדי הנני בע"ה[4] נכון לעשות בכל שעת-הכושר, כל מה שבידי לכל מחשבה טובה ועצה טובה על ישראל. יתן ד' ויזמין לידי איזה אמצעים איך להיות חלקי בין בוני בנין עמנו. אסיר-תקוה קשור-אמונה אני ב"ה, גדולה היא אמונתי, שכל רעש עולמי דנא של שעת מעבר-עולם שאנו חיים בו לא בא בעיקרו כי-אם בשביל ישראל. תוצאות גדולות רבות-ערך במחשבת האדם והגיונו, בארחות החיים והמשפט, ברחשי האמונה ושירת העולם והחיים, מוכרחות הן להולד מתוך ההתגוששות הנוראה הזאת, ובעת יצירת חדשות, מחשבות חדשות, משפטים חדשים, רוח חדש וערכי-אמונה חדשים, כלפי העמים כולם, יד ישראל מוכרחת להיות באמצע. קרואים אנו כעת לתפקיד גדול וקדוש, למלאותו ברצון ודעה, לבנות את עצמנו ואת כל העולם ההרוס עמנו יחד, מה שלא פעלנו עד כה כי-אם ע"י[5] דחיפות והשמעות פסיכיות שיצאו מאצילות-רוחנו, וההתגלות של רוח-איתנים, אשר עומד הוא על פתחי היציאה אל-הפועל קשורה היא עם מצבנו הפוליטי בעולם ועם שובנו בהמון לארץ-אבות, בהכרה לאומית חיה ורעננה, קדושה ואצילית, הראויה לגוי קדוש שומר אמונים, סגולה מכל העמים, זקן העמים ומורם, גואל התבל ומושהו מים השקר והרשעה.

והנני נותן לכבוד ידידי את ברכתי, ברכת אוהב נאמן, יברכהו ד' וישמרהו ונזכה לשמוח בשמחת גוינו להתהלל עם נחלתנו בהר צבי-קודש על אדמת-קדשנו חמדת לבבנו ומשוש גילנו כנה"י[6] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו ודורש שלומו וטובו

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. בא"י - בארץ ישראל
4. בע"ה - בעזרת השם
5. ע"י - על ידי
6. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אדר תרע"ה **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

הרב קוק שמח שהרופא התיר לו לעזוב את רומא. טוב שידבר עם הרב מרגליות, אף שבלונדון כבר עוסקים בזה. מי ייתן ויזדמן מקום לעבוד לטובת העם.

עיקרי הדברים

- בריאות ברנשטיין.
- פעולה עם הרב מרגליות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ט"ז אדר העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה ורפו"ש[4] לכ'[5] ידידי היקר החכם הנעלה רב פעלים מו"ה[6] אברהם דובער בערנשטיין שליט"א[7] וכא"ל[8] לברכה.

שמחתי במכתבו היקר, ורשיון הרופא לעזוב את רומא הרי הוא לי אות לטובה כי בעזה"י[9] מצבו הולך וטוב. יחלימהו השי"ת[10] בורא רפואות וירפאהו בקרוב רפואה שלמה לאוי"ט[11].

וע"ד[12] הענין הכללי, ודאי טוב יעשה כבודו אם ידבר את דבריו עם כ'[13] הרה"ג[14] מרגליות נ"י[15]. ואם כי אנכי מלאתי רצון כ', ובהערתי אליו לא הזכרתי שכבודו עוררני לכתוב לו, אין דבר, והאמת הלא היא שכ'[16] ידידי עוררני ע"ז[17]. אמנם כבר כתבתי לידידי, כי עוסקים כבר בזה סגל חבורה בלונדון. אמנם מי יתן ויזמין ד' לנו מקום לעבוד לטובת בנין אומתנו בשעת כושר זו, ותחשב לנו לאושר גדול, אם יהי'[18] לכ' ידידי דבר חדש ומענין ע"י[19] השתתפות פעולתו עם כ' הרב מרגליות נ"י או המושפעים על ידו, בטח יודיעני בעזה"י. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל, ויאיר אור חיים ופעולה לכל לב הוגה ובכל יד פועלת, לעשות בהצלחה, באגודה אחת, בדעה מיושבה ובהתלהבות עמוקה ובשקידה נמרצה לטובת גוי קדוש הראוי להושע, ויאמר לצרותיו די ויקימהו לו לעם על אדמת קדשו באור חיים ועטרת גבורה. והי'[20] זה שלו', כנה"י[21] ונפש דושה"ט[22] ומאחל לו רפו"ש[23] בקרוב, המצפה לתשועת ד' על עמו ועולמו ולשוב בשמחה אל הקודש, לחזות בנועם נאות ארצנו הקדושה והחמודה עדי עד,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. ורפו"ש - ורפואה שלמה
5. לכ' - לכבוד
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
10. השי"ת - השם יתברך
11. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
12. וע"ד - ועל דבר
13. כ' - כבוד
14. הרה"ג - הרב הגאון
15. נ"י - נרו יאיר
16. שכ' - שכבוד
17. ע"ז - על זה
18. יהי' - יהיה
19. ע"י - על ידי
20. והי' - והיה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. דושה"ט - דורש שלומו הטוב
23. רפו"ש - רפואה שלמה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד כסלו תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

הם עומדים לנסוע ללונדון. בפילוסופיה המודרנית בולט 'יבוש לשד הקודש', ובחוגי הקודש - 'דלדול כוח' מחוסר השפעת החול. חכמינו ידעו לאחד קודש וחול. בישראל, ההתבדלות מביאה 'אי נורמליות רוחנית'. 'אנו קרואים לאחד את העולם', וקודם לכן לגלות את 'האחדות הרוחנית'.

עיקרי הדברים

- יובש בפילוסופיה, דלדול בקודש.
- איחוד קודש וחול.
- שליחות האחדות.

נוסח האגרת

בעה"י[1], י"ד כסלו עתו"ר[2], ס"ג.

חביבי ויקירי הרה"ח[3] הנעלה מר משה ד"ר[4] זיידל שליט"א[5] וכא"ל[6] רב שלו'[7] וברכת ד' לעד. שמחתני, חביבי, בדבריך היקרים. כעת הננו מתעתדים לנסע ללונדון בעזה"י[8], יזכנו השי"ת[9] הבוחר בציון ב"ה[10] לעלות בקרוב משם אל הקודש בנחת ושמחת-לב, ויעזרני נא בעבודת-קדש פוריה לטובת עמו ונחלתו בימים שהנני מוכרח להתעכב בחו"ל[11]. את מאמרו של פרופ' ניימרק לא ראיתי, והנני מתגעגע לראות את הנקודות שרוחך העדין הרגיש שהן ראויות לתשומת לב. בכלל אני משער הלך רוחו של חושב זה, ובכלל בכל הקוים הפילוסופיים המפותחים ביותר בתקופות האחרונות מובלטת היא ביותר המחלה של יבוש לשד הקודש, מה שהוא מצד אחד שלמות טכנית ליצירות הפילוסופיות, העומדות בשביל-כך בחוגן העצמי, ומצד שני הוא חסרון פנימי גדול בכל מעמקי-החיים של המגמה הפילוסופית. ולהפך בחוגי הקדש מתראה לעומת זה דלדול-הכח של חסרון השפעת החול והבריאות הגופנית של קליטת צבעיו. מהשפעת התורה והנבואה ורוח-הקודש ידעו גם חכמי-המעשה הגדולים שלנו את סוד האחוד של הקדש עם החול והיו בקיאים היטיב במזוגו; הרבה מהם בהשגה מדעית מבולטת וכולם בהכרה רוחנית טבעית הנובעת מעמק התום שהיה תמיד שרוי בנפשם, ועל-כן זכו דבריהם להיות חיים חיי-נצח, מסתעפים ומתפרשים, וכל מה שאתה מוצא מהם אתה מוצא בהם טעם מלא לשד ומתק-נצחי.

סקירת-החול, החפצה לעמוד בצביונה האותונומי בלבדה, גרמה בתור פעולה חוזרת על סקירת-הקדש את חפץ התבדדותה. ובכל העולם הרחב כלו, שמטרת פתוחו הרוחני היא ההתגלמות הצורתית של הרעיונות והמאויים, אין זה דבר המביא הרוס, עכ"פ[12] מורגש, כי-אם גם בסוס סדורי, כאמור, אבל בישראל, כשהוא שוחה עם הזרם הכללי ואיננו עומד על אפיו, הרי התכן המבודד מביא לו קטיגוריא גדולה ואי-נורמליות רוחנית עזיזה, המהרסת את התם העתיק, מפקפקת את התקרה האיתנה של הבנין המעשי ומכהה את הזיו של אור הרעיון הגדול הזורח בכל עז מדור דורים בנשמתה האיתנה, העומדת לא לגלם את הרעיונות כי-אם להעלותם ולהשפיע להם תמיד חיים חדשים טהורים קדושים

וערננים, כאשר גלינו מני אז ע"י[13] כח-הדבור שלנו מיסוד הנבואה וכל הספרות התוכית, שהיא חכמת-ישראל והגיון-רוחו בעזו האמיתי.

אנו קרואים לאחד את העולם, וקודם שנאחד את העולם החי החמרי הננו קרואים לגלות את התכנית של האחדות הרוחנית, שהוא סודנו העצמי אשר עדי עד לא יעשה כן לכל גוי, עומדת היא תכנית עליונה זאת בטבע המיוחדה של שכלנו, של מוסרנו, הטבע הנשמתי שלנו, של רוח התולדה המפורט, המפעם בהסתוריה המפליאה שלנו, במזג דמנו וטבע גופניותנו, וביחוד שתופנו הקוסמי כלומר תעודת חיינו בכח ההויה בכלליותה, המשתרעת ממעל לכל הגבולים, עד תאות גבעות עולם, שאין כל הזיה שבעולם מוכשרה לסמל צבעיה, ושם חביון הכוח ועצם החיים וגבורת האמת המפליאה לעשות, זרוע ד' המנהלת חדת העולמים והלאומים. עכ"פ לנו מגיע החלק התרבותי החברתי והספרותי היונק מנביעת האורגנים של הקודש והחול, שמחת החומר והרוח, השמים והארץ, החסד והאמת, הצדק והשלום, בנשקם זה את זה בכל עזוז להט אהבתם, ומחכמי תעודה ישרי רוח התמימים עם ד' ועם אנשים, אוהבי הבריות ומאהיבים להם ועליהם את אביהם שבשמים יצא רז חודר זה. התרכבות פרובלמות שכלן תואמות ושפעת-החיים של חפץ ההולך ומזעזע את לב האומה להבנות עוד, לכונן בארץ צבי חיים חדשים, הזולף בצנורות הדם של אנשי המעשה והולך ומבריק בתאי המח והלב של אנשי הרעיון, השאיפה והמחשבה, תהיה הכלי המוכשר לחזק ברכת עולמים זו, ואליה עינינו נשואות.

"הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ד' אלהינו עד שיחננו".

והנני מקצר ואומר שלו' וברכה כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן המצפה לתשועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתו"ר - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. הרה"ח - הרב החסיד
4. ד"ר - דוקטור
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. שלו' - שלום
8. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
9. השי"ת - השם יתברך
10. ב"ה - ברוך השם
11. בחו"ל - בחוץ לארץ
12. עכ"פ - על כל פנים
13. ע"י - על ידי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו טבת תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב משה זאב רם

ברכה לבנו אברהם יצחק על הסמכתו לרופא. מכתב הרב הופמן לא נגע בעיקר: הרב רם הוחזק בשחיטה גם אחרי בוא ד"ר לבנשטיין, ואין להשוות למנהג קהילות אשכנז. על לונדון: הרב קוק מברר שאין מחלוקת. נשלחו כאלף וחמש מאות פרנק, ועוד מבזל ופרנקפורט, לבית החולים בירושלים.

עיקרי הדברים

- ברכה לבן הרופא.
- חזקת השוחט.
- בירור בלונדון.
- כסף לבית החולים.

נוסח האגרת

בעה"י[1], כ"ו טבת עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה באה"ר[4] לכבוד ידידי וחביבי הרב הגדול בתורה ויראת ד' אוצרו, אהוב ונחמד, מוהר"ר[5] משה זאב ראם שליט"א[6] ומשפחתו היקרה וכא"ל[7] לטובה ולברכה. יקרת כת"ר[8] הגיעתני. והנה אנכי הוא הנדרש לבקש את סליחתו של כבוד חביבי, על אשר אחרתי מהגיש את ברכתי מז"ט[9] להכתרת בנו ידידי היקר והנחמד מר אברהם יצחק שי'[10] בתור דוקטור מדציני. יתן השי"ת[11] להצלחה ולברכה ויהי'[12] חלקו בין גדולי עם ד' הצדיקים שהיו דגולים בחכמת הרפואה, ואשר בא מפורש בדחז"ל[13] והפוסקים שמם הטוב ופעולתם לטובה ולתפארת בישראל ובאדם. והנני נותן בזה לכבוד אהובי ולמשפחתו ולמעלת הבן היקר הד"ר[14] הנכבד שי' את ברכתי ברכת מז"ט ממעמקי לבבי, ויקבלו נא ברצון את ברכת אוהבם הנאמן, אשר אחרתי עד כה מפני טרדות שונות בקודש ובחול.

וע"ד[15] מכתבו של הרה"ג[16] ר"ד ד"ר[17] הופמן שי', לא נגע ביסוד הענין, שהוא מה שכת"ר[18] הוחזק מאז בעבודותיו, וגם מעת אשר בא הד"ר ל, למחנם, וידע שהנמשכים אחריו משתמשים בשחיטת כת"ר, ולא עלה על לבו כלל להנדז בזה, א"כ[19] הוחזק בדבר, ובאיזה כח וזכות יש לו לשנות את החזקה, ומה זה דמיון מקהילות האורתודוכסיות באשכנז ששם נוהגים כך מעולם. אבל אם יחזיקו איש אחד בהימנותא מאיזה טעם שהוא, וק"ו[20] מצד יתרון ערכו בתורה וביראה כנ"ד אצל כת"ר, היעלה חלילה על לבם להוריד בקודש ולהעליב צורבא דרבנן, אפי'[21] ברמיזה בעלמא. ולדעתי ראוי שכת"ר יוסיף את דבר החזקה בפרטיות, והעלבון שיש מהשנוי ממה שהי'[22] נהוג עד כה, במכתב לד"ר[23] הא"מ[24] הנ"ל[25], למען באר לו את החילוק בין מה שנהוג בקהילות האשכנזיות ובין הנוגע לעובדא שבצ'.

ע"ד[26] לונדון, נתעכבו קצת הדברים מפני איזה חקירות ודרישות שעשיתי לדעת בפרטיות ע"ד מצב השלו'[27] שם, ובקשתי מהם ענינים מבררים בזה, כדי לסור מכל חשש של שמץ מחלוקת וערעורים, שאפשר לחול בעניני רבנות ובמקום שהעדות מרובות ביחוד, ורבנים רבים חונים איש על דגלו בכרך

גדול זה. וכפי הנראה בעה"י שאין שום חשש בעה"י, ועוד אקוה שיתברר לי ביותר בירור ע"י[28] מכתב אחד, שהבטיח לי הפרנס משם להמציא לידי בקרוב בכל הפרטים אשר דרשתי מהם, וכפי הנראה קשורים הם ב"ה[29] בידידות וכבוד הראוי. יחננו השי"ת ומהרה יפתחו שערי ישועה ונוכל לשוב בחסדי השי"ת המרובים לאה"ק[30] מחמד לבבנו, אשר עינינו ולבנו שם כה"י[31], קרוב הדבר שתהי'[32] נסיעתנו בע"ה[33] דרך צוריך. יזכנו השי"ת להתראות בשמחה ואהבת תורה ויראת שמים.

ע"ד עניני צדקת אה"ק[34], הנה מסרנו כבר לשלח ערך קרוב לחמש עשרה מאות פרנקין אשר נתקבץ ע"י השתדלותנו, ועוד חמש מאות פרנק נשלחו למטרה זו מבזל ג"כ[35] לטובת הבקו"ח[36], ומוסדות א"י[37], ותהי'[38] הצלה פורתא. ונודע לי שגם מפפד"מ[39] שלחו שלשת אלפים פרנק להם, ויוכלו בזה בעה"י להמשיך פתיחת הבית עד שיבא העזר מהמקורים היותר נאמנים של הארצות הגדולות, שכעת העיקרית שבהן היא אמריקה.

יודיעני נא כת"ר משלומו הטוב וממצב בריאותו ביחוד, ואל ישים אל לבו לכל עניני הסכסוך שלו, כי השי"ת לא יעזבהו וירומם בכבוד קרנו בעה"י, וגם אויביו ישלים אתו ברב חסדו וטובו אי"ה[40]. והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. באה"ר - באהבה רבה
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. כת"ר - כבוד תורתו
9. מז"ט - מזל טוב
10. שי' - שיחיה
11. השי"ת - השם יתברך
12. ויהי' - ויהיה
13. בדחז"ל - בדברי חכמינו זכרונם לברכה
14. הד"ר - הדוקטור
15. וע"ד - ועל דבר
16. הרה"ג - הרב הגאון
17. ד"ר - דוקטור
18. שכת"ר - שכבוד תורתו
19. א"כ - אם כן
20. וק"ו - וקל וחומר
21. אפי' - אפילו
22. שהי' - שהיה
23. לד"ר - לדוקטור
24. הא"מ - ראשי תיבות של שם
25. הנ"ל - הנזכר לעיל

26. ע"ד - על דבר
27. השלו' - השלום
28. ע"י - על ידי
29. ב"ה - ברוך השם
30. לאה"ק - לארץ הקודש
31. כה"י - כנפשו היפה
32. שתהי' - שתהיה
33. בע"ה - בעזרת השם
34. אה"ק - ארץ הקודש
35. ג"כ - גם כן
36. הבקו"ח - הביקור חולים (בית החולים)
37. א"י - ארץ ישראל
38. ותהי' - ותהיה
39. מפפד"מ - מפרנקפורט דמיין
40. אי"ה - אם ירצה השם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' שבט תרע"ו **נמען:** הרב משה זאב רם

שאלות שחיטה: שוחט נאמן לומר שבדק בתקיפת אגודל שלא הייתה שמוטה (יורה דעה כד). הרב קוק מייעץ לו לקבל את הצעת השלום של קהילת ציריך - 'היום תהיה עבד לעם הזה' - והכבוד יבוא. יש לחזק כל מי שקורא בשם ה' במדינות אלה. הם ייסעו ללונדון בקרוב.

עיקרי הדברים

- נאמנות השוחט.
- עצה לקבל שלום.
- 'היום תהיה עבד'.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י' שבט, עתר"ו[2] ס"ג.

שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] הרב הגדול בתו"י[6] מוהר"מ[7] זאב שליט"א[8] ראם וכל משפחתו היקרה ברכת ד' וכט"ס[9].

אחדשה"ט[10] באה"ר[11], היום הגיעני מכתבו. אמנם מחסרון המשך ע"ד[12] ענין השומן איני יודע כ"כ[13] ברור הדבר, ואולי הי'[14] להשומר טביעת עין בהשומן הכשר. וכן ע"ד התרנגולות אולי בדק בתקיפת אגודל וראה שלא הי' שמוטה בשעת שחיטה, והרי קיי"ל[15] השוחט נאמן ע"ז[16], בסי'[17] כ"ד סי"ג[18] בהגה, ואפי'[19] לפי"מ[20] דמי' מדי' הט"ז דאי"א[21] לדעת, היינו בלא בדיקה ברורה של תקיפת אגודל, אבל בבדיקה ברורה נאמן לכו"ע[22], וכמש"כ[23] ג"כ[24] התבו"ש[25], והובא בפמ"ג[26] בשפתי דעת שם. ומסתמא הי' לכל הפחות הקנה שחוט, כי אם לא הי' גם הקנה שחוט, והושט לא הי' שחוט כ"א[27] מיעוט, אין צורך לפסול שמוטה. ובנדון כזה הכל תלוי לפי מהותו של השו"ב[28] לפי מה שהוא אדם איך לדון את כשרותו ואת כשרות העוף שנתגלתה במצב תמוה כ"כ.

מאד שמחתי ממה שהציעו מהרעליגיאנסגעזעלשאפט הצעת שלו' לכת"ר[29], ועצתי עצת אוהב נאמן נאמנה היא לכת"ר ליתן גם מצדו יד לשלו'[30]. ואין ספק אצלי שתתקיים במעלתו עצת הזקנים לרחבעם היום תהי'[31] עבד לעם הזה, וסוף הכבוד לבא, וגם הד"ר[32] לי' יכבדהו כערכו הנעלה, ויהי'[33] לו ממנו דרך ארץ כפי מה שהי'[34] בימים מקדם לפני המחלוקת, ומכבודו של כת"ר[35] לא יחסר ח"ו[36] מאומה, בעיני כל, לא בעיני בעלי תורה ויראי ד' בדעת ואמת, שהם מכירים את האמת ויודעים לכבדו, וגם בעיני ההמון הפשוט ג"כ לא יפול דבר מערכו היקר, והם קרואים לתומם. ומה נעשה ועלינו סוף-סוף לחזק במדינות הללו את כל מי שקורא בשם ד' לאמונה ולקיום התורה והמצוה, ודלוגו עלי אהבה. ואקוה שע"י[37] השכנת השלו'[38] והאהבה והשלו, בינו ובין עדת ישורון שבעדתו יתרומם כבודו ויוטב ג"כ מצב פרנסתו בעה"י[39], וגם ענין הבית יוגמר באופן משובח בעה"י. הננו מקוים בעזה"י[40] לעשות דרכנו ללונדון בעוד איזה משך זמן לא כביר. משם היו לי מכתבים וידיעות נכונות ב"ה, והם מחכים

באהבה לבואנו בעהשי"ת[41]. וכשיוסכם אצלנו היום הקבוע נודיע אי"ה[42] למעכ"ת[43]. יזכנו השי"ת[44] לחדות פנים בשמחה, ויחננו לעלות בקרוב אל הקודש בטוב לבב בחסדו הגדול.

קבלתי מכתב מבנו הד"ר היקר מר אברהם יצחק נ"י[45] מבזל, דברי תודה וברכה על ברכתי אליו להכתרו בכתר ד"ר[46] מדיציני, ונהניתי מדבריו האמורים ברוח אמונים ביראת שמים וביושר לבב. יצליחהו השי"ת ויראה כת"ר ממנו ומכל צאצאיו היקרים זרע ברך ד' רב נחת וכט"ס לאי"ט[47]. ומה כותב בנו הבכור שי'[48] ממינכען, יגונן ד' עליו בחסדי. ישלח ד' רפו"ש[49] בתוך שח"י[50] לנ"ב היקרה שתחי'[51] לאוי"ט[52]. ויחזק ויאמץ חילו לתורה ולתעודה ולכל חפץ ידו. כנפשו היקרה ונפש ידידוש"ת[53] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מוהר"מ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכט"ס - וכל טוב סלה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. כ"כ - כל כך
14. הי' - היה
15. קיי"ל - קיימא לן
16. ע"ז - על זה
17. בסי' - בסימן
18. סי"ג - סעיף י"ג
19. ואפי' - ואפילו
20. לפ"מ - לפי מה
21. דא"א - דאי אפשר
22. לכו"ע - לכולי עלמא
23. וכמש"כ - וכמו שכתב
24. ג"כ - גם כן
25. התבו"ש - התבואות שור (ספר)
26. בפמ"ג - בפרי מגדים (שם ספר)
27. כ"א - כי אם
28. השו"ב - השוחט ובודק
29. לכת"ר - לכבוד תורתו
30. לשלו' - לשלום
31. תהי' - תהיה

32. הד"ר - הדוקטור
33. ויהי' - ויהיה
34. שהי' - שהיה
35. כת"ר - כבוד תורתו
36. ח"ו - חס ושלום
37. שע"י - שעל ידי
38. השלו' - השלום
39. בעה"י - בעזרת השם יתברך
40. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
41. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
42. אי"ה - אם ירצה השם
43. למעכ"ת - למעלת כבוד תורתו
44. השי"ת - השם יתברך
45. נ"י - נרו יאיר
46. ד"ר - דוקטור
47. לאי"ט - לאורך ימים טובים
48. שי' - שיחיה
49. רפו"ש - רפואה שלמה
50. שח"י - שאר חולי ישראל
51. שתחי' - שתחיה
52. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
53. ידידוש"ת - ידידו דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י שבט תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב ד"ר אשר מיכאל כהן, רב בזל

ביליס במצב לחוץ: מכל הרעש קובצו רק שלושים אלף רובל כסף, שהופקדו בבנק בקייב ולא נמסרו לידיו. הוא התנהג בעדינות רוח ולא רצה שיציגו אותו לפני הברון. במאסרו לא נכנע להודאת שקר, אף שעמד לאבד את עצמו, מפני הצלת כלל ישראל - 'ראוי להיחשב בין הקדושים המעונים'. הרב קוק מבקש שהגביר דרייפוס ברודסקי יתמוך בו בכבוד, ובלי פרסום.

עיקרי הדברים

- מצב ביליס.
- גבורתו במאסר.
- תמיכה בכבוד.
- בלי פרסום.

נוסח האגרת

(אל הרב ר' [1] אשר מיכאל ד"ר [2] כהן זצ"ל [3], רבה של באזל) ב"ה [4] מוש"ק [5], ח"י [6] שבט עתר"ו [7] ס"ג.

שלו' [8] ועטרת ברכה.

כבר כתבתי כרטיס לכת"ר [9] ע"ד [10] הענין של ביליס, והנני חוזר לכתוב אחרי ששמתי אל לבי אולי יתאחר הכרטיס בדרכו והענין נחוץ מאד. יואיל נא כבוד מר חביבי שי' [11] להודיע למעלת הגביר הנדיב מר דרייפוס ברודסקי, שאני יודע היטב את כל מצבו של ביליס. ואמת הדבר שעשו עבורו רעש גדול בעולם, והכל חשבו שיעטרוהו בזהובים ויעשירוהו עושר גדול, אבל מכל הגוזמות לא נעשה דבר, רק שלשים אלף רוכס"ף [12] נתקבץ עבורו, והונחו בבנק בקיוב, וגם זה לא נתנו בידו, רק צוו עליו שיסע לא"י [13] והם ידאגו עבורו, והיה מתפרנס בדוחק בימי היותי באי"י [14] ממעט הכסף שלקח עמו, וממה שהי' [15] ממציא ע"י [16] דרישותיו מהכסף מקיוב, ובכ"ז [17] התנהג בעדינות-רוח גדולה, ולא רצה אפילו שיציגוהו לפני הברון רוטשילד, שהי' אז באי"י כדי שלא יהי' [18] נראה כדורש עזרה.

ועתה כאשר הציקה לו העת, שהוכרח לשלח לי טלגרמה, אין ספק בדבר שהוא במצב נלחץ מאד, אף ע"פ [19] שאיני יודע מה נעשה עם הסך שלשים אלף רו"כ [20] הנ"ל [21], ולמה הם מעוכבים שם, וכמה חסר מהם כבר, אבל זהו דבר ברור שכעת לשעה שכלתה אצלו פרוטה, ואם נתנהג עם זה האיש, שראוי הוא להחשב בין הקדושים המעונים בישראל, כעם שאר אחד השנוררים, להשפילו ולחשדו, הרי זה עלבון גדול לעצמנו. וראוי הדבר שגדולי הגבירים שלנו ידעו את חובתם לעמם להתיחש אל זה האיש, שנפל קרבן בחבלי עוני וברזל בעד הכלל כולו מתגרת יד רשעים הוגי שקר וחמס, והתנהג בכל הזמן של מאסרו, עד אשר הגיה ד' בחסדו את המחשכים והוציא לאור צדקו, במנהג כ"כ [22] מפואר, באומן לב ביראת ד' ואומץ רוח, לא נפתה לדברי המסיתים רשעי ארץ, אשר חשבו לדחות פעמי הכלל כולו ע"י הודאת שקר מצדו, שכאשר נסו למרר את חייו אולי היה מאבד את עצמו לדעת, וזה הי' [23] ג"כ [24] נח

לתעודתם, ומצדו הי' כבר מוכן לצעד זה, כי כשל כחו לסבול ענוייו, אבל חדל מזה וישם כארץ גוו רק בשביל הצלת כלל ישראל, כמה כבוד ויקר ראוי הוא איש זה אשר נתעטר בעטרת הקדושים, - אלא ביחש של אמון וכבוד, ואם הוא בא למדה זו לדרוש עזרה בטח שנצרך הוא לזה מאד.

ומה נכבד הדבר אם יזכה הגביר המרומם מר דרייפוס ברודסקי לתמוך בידי זה האיש שכבודו הוא שתהיה תמיכתו דוקא ע"י אנשים גדולים בעמנו. יטיב נא כת"ר[25] להודיעני בתלגרף אם עשו הדברים פרי, ואם יש איזה תועלת אם אבא בשביל זה לבזיל. אף שמאוד קשה לי טורח המסע, כי בשבוע העבר הוכרחתי לנסע לברן, בשביל אישור תעודותי אצל הקונסולים הרוסי והאנגלי, וביום ג' הבע"ל[26] בעה"י[27] מקוים אנחנו לנסוע ללונדון בעה"י, בכ"ז[28] מפני חבת הקודש של טובת ביליס לא אמנע בל"נ[29] ואסע מחר אי"ה[30] ע"פ ידיעת כתר"ה[31]. בכל אופן הייתי חפץ מאד להתראות עם כת"ר ידי"נ[32] שי', לפני נסיעתי, מחק הידידות, ואם לא אהי'[33] בבזיל יודיעני נא כת"ר באיזה אופן יחשוב להוציא אל הפועל את התראותנו דרך מסענו.

והנני באה"ר[34] דורש"ת[35] ושלו'[36] משפחתו היקרה, כולם יתברכו בכט"ס[37], כנה"ר[38] ונפש מכבדם ברגשי ידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ביחוד אדר"ש[39] מעלת הבן היקר ד"ר מרדכי הכהן שליט"א[40] באה"ר. נ. ב. וידעתי ברור את תכונתו העדינה של האיש היקר הזה, עד כמה התרחק מכל ענין שיש בו איזה צד של שפלות הנפש, אף שהי' יכול לאצור עי"ז[41] הון רב מאד, ואיך אפשר לחשדו חלילה שכעת יבקש עזרה בעת שאינו מוכרח לזה. אולי ימצא כת"ר לנכון שלא להתחיל לדבר עם מר דרייפוס ברודסקי בענין זה עד באי, אם ימצא שהיותי בבזל דרושה לכך, ועל בינת לבבו הרחבה הנני סומך בזה.

הכבוד האישי של מר ביליס דורש מאתנו, שלא לפרסם הדבר כ"א[42] במקום נצרך מאד.

הנ"ל

1. ר' - רבי
2. ד"ר - דוקטור
3. זצ"ל - זכר צדיק לברכה
4. ב"ה - ברוך השם
5. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
6. ח"י - שמונה עשרה (18)
7. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
8. שלו' - שלום
9. לכת"ר - לכבוד תורתו
10. ע"ד - על דבר
11. שי' - שיחיה
12. רוכס"ף - רובל כסף
13. לא"י - לארץ ישראל
14. בא"י - בארץ ישראל

15. שהי' – שהיה
16. ע"י – על ידי
17. ובכ"ז – ובכל זאת
18. יהי' – יהיה
19. ע"פ – על פי
20. רו"כ – רובל כסף
21. הנ"ל – הנזכר לעיל
22. כ"כ – כל כך
23. הי' – היה
24. ג"כ – גם כן
25. כת"ר – כבוד תורתו
26. הבע"ל – הבא עלינו
27. בעה"י – בעזרת השם יתברך
28. בכ"ז – בכל זאת
29. בל"נ – בלי נדר
30. אי"ה – אם ירצה השם
31. כתר"ה – כבוד תורתו רום הדרתו
32. ידי"נ – ידיד נפשי
33. אהי' – אהיה
34. באה"ר – באהבה רבה
35. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
36. ושלו' – ושלום
37. בכט"ס – בכל טוב סלה
38. כנה"ר – כנפשו הרמה
39. אדר"ש – אחר דרישת שלום
40. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
41. עי"ז – על ידי זה
42. כי"א – כי אם

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

עיקרי הדברים

- טיפולים.
- ספר השנה.
- לימוד שחיטה.
- תענית ציבור.

נוסח האגרת

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2] תרע"ו[3], האראגייט.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך ב"ה למשרים. הד"ר[7] מעסיקני כמעט בכל יום בעסקי רפואה, חוץ משתיית המים, שהם ודאי תדיריים, פעם באמבטאות, פעם במזרקות, פעם בשפשוף אלקטרי. יתן השי"ת[8], בורא רפואות, שיהיה הכל לרפואה שלמה ולתוספת אומץ לתורה ולתעודה.

לנחת יהי'[9] לי אם תשתתף ברעיונותיך הישרים עם הסופרים הנכבדים, הנאמנים לקודש ד' וישראל עמו, בספר השנתי. מצטער אני על אשר טרדותי המעשיות וגם העיוניות-מעשיות מעכבות אותי מהגיון ספרותי של צורך השעה רבת הרעשים, הראויה להתגלות חזון נפש מתוך מעמקי נשמה.

ההתחלתת את לימוד השחיטה, בהתרגלות ההרגשה והעמדת הסכין, או אולי כבר נסית במעשה לשחוט איזה עוף. יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת שת"ח[10] צריך שילמד אותם.

מלונדון הודענו יחד סגל חבורת רבנים נכבדים ע"ד[11] תענית ציבור כללי ליום ב', ער"ח[12] אלול הבעל"ט[13], ע"ד הצרות הזמניות, הישראליות והעולמיות. יה"ר[14] שצקון לחש מני מצרי עינוי ודי עמל, יאיר אור ישועה, ושומע תפילה יקשיב ויאזין לקול תפילות עמו העומד על יד דרך שטף המאורעות וצופה לתשועה. בשעה זו אין מכתבך היקר מוכן לפני, ואין הזמן גרמא לחפשו, והנני מוטרד בענינים שונים גם בשבתי במקום המרפא פה. ע"כ[15] הנני כמוכרח לקצר בדברי. חזק, בני יקירי, ואמץ, ועינינו למרום נדלה, ואורים חדשים יגלו ויראו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, וירח אלול הבעל"ט, החודש המעודד את הנשמה הטהורה הישראלית מני אז, החודש החותם את מערכי השנה העומדת לעבור, וכל עלילותיה ורשמיה, יהיה למעין ישועה ולמקור ברכה לכל אסירי התקוה ולכל כמהי ישע ופדות, ואנחנו בשם ד' אלהי עולם צור ישראל נזכיר, ומצותיו ישעשעונו, וחידות אמרי קדשו וסוד תנחומותיו יעודדונו וירוממו אותנו ממעל לכל השפלות הנוראה, שהולך ותועה בה המון

לאומים. ברוך ד' יום יום יעמס לנו. כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמדך בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. ד"ש[16] אהובינו מקרביך היקרים, הרבנים החכמים גדולי התורה היראה והמדע, ד' עליהם יחיו, ברב טוב, הם וכל אשר להם לאוי"ט[17].

והי'[18] זה שלו'[19], כנה"י[20] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הד"ר - הדוקטור
8. השי"ת - השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שת"ח - שתלמידי חכמים
11. ע"ד - על דבר
12. ער"ח - ערב ראש חודש
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. יה"ר - יהי רצון
15. ע"כ - על כן
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' אלול תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד התמיכה בלונדון ביקש ממנו לנאום באסיפה, אבל היא נערכת בתיאטרון עברי שפתוח בשבת, והרב קוק מתלבט. הרב קוק שואל אם הרצי"ה כתב מאמר לספר השנה השווייצי, ועל עניין הניירות.

עיקרי הדברים

- התלבטות בעניין האסיפה בתיאטרון.
- ספר השנה.

נוסח האגרת

בעה"י[1], ו' אלול תרע"ו[2], הראגגייט.

בני חביבי ומחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. הננו מתעסקים בעבודות הרפואה. יתן השי"ת[6] ויהי'[7] לתועלת, ובריות גופא ונהורא מעליא צמדים ילכו לנו ולכל עם ד' ולעולם כולו, הנתון בחושך ומצפה לאורה.

מאד משתוקקים אנחנו לביאור ענין הניירות שלך, שהזכרת כמה פעמים. פרש נא באיזה אופן נמלא דרישתך בעה"י.

נקוה להתעכב פה עד אחרית שבוע הבע"ל[8]. הודיעני נא אם ערכת כבר מאמר לספר-השנה השווייצי.

נתבקשתי מועד התמיכה בלונדון, לדבר באסיפתם העתידה להיות. שם יהיו נוכחים מגדולי העסקנים הכלליים. אבל מסופקני אם אוכל למלא המבוקש, מפני שמקום האסיפה הוא בבית תיאטר עברי, שכמובן הוא פתוח בעוה"ר[9] גם בימי ש"ק[10]. יורני ד' דרך ישרה בשאלות כבדות כאלו.

הננו מצפים על דבריך בפרטיות. ואולי באה קבלה מתמן, והי'[11] לנו למשיב נפש. והנני בזה חותם בברכת השנים וצפיית ישועה. חזק ואמץ בני, ואור ד' יאזרך חיל, כנפשך היפה ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[12],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. ויהי' - ויהיה
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
10. ש"ק - שבת קודש

11. והי - והיה
12. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד אלול תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק חוזר מחר ללונדון, אחרי הרחצה האחרונה. הרב קוק מבקש פרטים על בריאות הרצי"ה.

עיקרי הדברים

- חזרה ללונדון.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ד אלול תרע"ו[2] האראגייטה.

בני חביבי ויקירי שליט"א[3], כבר הננו צמאים לראות מכתבך היקר. כעת הנני בא מהמרחץ שהוא לפי קצבת הד"ר[4] האחרון בהסזון שלי, יתן ד' שיהי'[5] לרפואה. ומחר נקוה אי"ה[6] לשוב ללונדון. יחנינו השי"ת[7] ויאר פניו אלינו בכלל עמו, וישיבנו בקרוב אל נוה קדש מחוז חפצנו ומחמד לבבינו כה"י[8].

כתוב נא יקירי בפרטיות ממצבך ומצב בריאותך ביחוד. יחנך ד' ברוממות רוח ושיגוב נפש, חזק בתורה ובהארת נשמה חסינה, לעבוד עבודת הקודש ברוח נשאה, ומתוך המאפליה יאיר לנו אור ישע ותקות עולמים.

הקבלת את מכתבי עם מעט ההערות על הערותיך.

דר"ש[9] אהובינו הרבנים וכא"ל[10] שליט"א.

והנני חותם בברכת השנים וכט"ס[11],

אביך אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הד"ר - הדוקטור
5. שיהי' - שיהיה
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. השי"ת - השם יתברך
8. כה"י - כנפשו היפה
9. דר"ש - דורש שלום
10. וכא"ל - וכל אשר לו
11. וכט"ס - וכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתצח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מנחם אב תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ספרדי בשם עמוס סיפר שהרצי"ה סובל בסנט גאלן בגלל חומרות במאכלים. הרב קוק תמה 'איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד', למשל פת פלטר, באופן שנוגע לבריאות. אם הרצי"ה סובל, צריך להחליף מקום. ההסתדרות מתפתחת, ונוסדו סניפים.

עיקרי הדברים

- נגד חומרות שפוגעות בבריאות.
- פת פלטר.
- התפתחות ההסתדרות.

נוסח האגרת

ב"ה[1], ג' מנ"א[2] תרע"ח[3].

בני יקירי שליט"א[4], נתעכבו דברינו אליך יקירי, מפני טרדות הנסיעה לפה, והטרדת המרפא, גם הטרדות של אנשים צדדיים מזדמנות גם פה כמובן. והננו כבר מחכים מאד למכתבך. וב"ה[5] כאשר כבר אפשר לכתוב בלה"ק[6] למה לא תשמחנו בדברים מפורטים. כמו כן מא"י[7] הם תמהים מדוע אינם מקבלים מאתך מכתבים. כמה פעמים שחרתיך יקירי שתשמחם בדבריך היקרים שיהי'[8] להם למשיב נפש. ת"ל[9] על החוה"ש[10] הרגיל אצלנו. מהלך הרפואה הולך ג"כ[11] ב"ה כשורה. במשך היותנו כבר פה, הי'[12] בלונדון ספרדי אחד מר עמוס, ומסר לנו ד"ש[13] ע"י[14] מכרנו, ובתוך הדברים קבל מאד על מצב הכלכלה שלך בס'[15] גאלען, מצד עניני חומרות במידי דמיכל, ואני תמה עליך מאד איך יעלה על דעתך להחמיר בדברים שאין להם יסוד בד"ת[16], באופן הנוגע למצב הבריאות, למשל ע"ד[17] פת פלטר שאין שום מקום להחמיר במקום שאין פת ישראל מצוי. וכן אנו מתגעגעים מאד להודע מכל הפרטים, ואם באמת סובל אתה איזה דבר הנוגע ח"ו[18] לבריאותך, אז הלא צריכים לבקש עצה שתחליף את מושבך במקום אשר לא תסבול מאלה ההכבדות. ודי יעזרנו ואל יטשנו.

מצב ההסתדרות הולכת היא ומתפתחת. נקוה שישגא אחריתה בע"ה[19]. נתיסדו ענפים באיזה מקומות, והתסיסה לטובה הולכת ומתגברת. יחזקנו ד' ברוחו הטובה ועז וגבורה יחנינו בשכל טוב לנהל את העניינים בשורה ישרה ובמעמד של שלו'[20] וברכה לעם ד' הגוי כולו. הנני כעת מקצר מפני קדושת הש"ק[21], ועוד הכנות דרושות. והיה זה שלו' וברכת ד' וטובו, אורו וישעו, עלינו ועל כל עמו ועולמו, כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[23],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ש באה"ר[24] לאהובינו היקר הר"א[25] קמחי שליט"א וכב"ב[26] היקרים, ולכל אהובינו ודורשי שלומנו וכל הקהל הק'[27] יצ"ו[28]. יברכם ד' בכט"ס[29].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. וב"ה - וברוך השם
6. בלה"ק - בלשון הקודש
7. מא"י - מארץ ישראל
8. שיהי' - שיהיה
9. ת"ל - תודה לא-ל
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. ג"כ - גם כן
12. הי' - היה
13. ד"ש - דרישת שלום
14. ע"י - על ידי
15. בס' - בספר
16. בד"ת - בדברי תורה
17. ע"ד - על דבר
18. ח"ו - חס ושלום
19. בע"ה - בעזרת השם
20. שלו' - שלום
21. הש"ק - השבת קודש
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה
24. באה"ר - באהבה רבה
25. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. וכב"ב - וכל בני ביתו
27. הק' - הקטן
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. בכט"ס - בכל טוב סלה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: אור ליום ב' דראש חודש אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בזמן שהותו בהרוגייט העבודה כמעט לא התקדמה, אבל הרב ד"ר יונג דרש בכמה בתי כנסת, ונשלח מכתב חוזר בחתימת שניהם למנהלי בתי הכנסת בלונדון. הרעיון ללשכה בציריך נכון. מלבד ייסוד ההסתדרות יש לחזק את תלמודי התורה במושבות ואת בית המדרש למורים ולמורות שהחל ד"ר אויערבאך. היחס ל'אגודת ישראל' דומה ליחס בין 'כל ישראל חברים' לציונות, אלא שהם מקווים להתאחדות. יש להסביר לתמהים על עיכובו בחוץ לארץ שהרב קוק מחכה לרגע שיוכל לשוב, ובינתיים עליו לפעול לטובת הארץ. הרב קוק עומד להוציא קול קורא בחתימת רבנים, וראוי לתרגם הכול ללעז.

עיקרי הדברים

- דרשות הרב יונג ומכתב חוזר.
- לשכה בציריך.
- היחס לאגודת ישראל.
- העיכוב בחוץ לארץ.

נוסח האגרת

ב"ה[1], אור ליום ב' דר"ח[2] אלול תרע"ח[3], האראגייטה.

בני מחמדי שליט"א[4], מכתבך היקר ומלא ענין הגיעני, לשמחת לבבינו. אמנם עדיין לא הרוית את צמאוננו לדעת משלומך וממצבך בפרטיות. נקוה שתמלא את כ"ז[5] במכתב העברי אשר הבטחת לנו, ב"ה על החוה"ש[6] אשר עמנו, כמו כן הגיעוני מכתבים מאה"ק[7], תל"י[8] על שלומם.

במצב הסתדרותנו, במשך זמן שבתי פה לא היתה העבודה יכולה כ"כ[9] להתקדם, בכ"ז[10] נעשה איזה דבר ע"י[11] סיוע של ידידנו הרב הד"ר[12] יונג שדרש בכמה בתי כנסיות לטובת דגלנו, גם מכתב חוזר שלחנו בחתימת שנינו למנהלי בהכ"נ[13], שהם בלונדון כל אחד כעין קהלה בפני עצמה, ואקוה בע"ה[14] שרבים ילוו על מחנינו. יתן ד' ויחזק מעשי ידינו למען שמו וישועת עמנו וארצנו באור הקודש, העומד להגלות בהוד והדר בתוך המאפלים שהנגוהות מתפרצות מהם.

הרעיון ע"ד[15] יסוד לשכה בציריך נכון הוא בעיני, אם המצב לא יהי'[16] למפריע. חוץ מיסוד ההסתדרות, צריכים אנו לגשת ג"כ[17] לעבודה מעשית לחזק את מוסדות הקודש, ובתי הת"ת[18] במושבות וביה"ס[19] למורים ומורות שהתחיל ד"ר[20] אויערבאך נ"י[21] לכונן, וכעת עוסק בזה בדרך רשמי ידידינו ד"ר לוין נ"י. אמנם מובן הדבר, שראש לכל היא עבודת ההסתדרות עצמה והרחבת האידיאלים והתיאורים הרוחניים שבלמודיה, להכניס זרם של חיי קודש בעומקה של תנועת התחיה הלאומית, ולעורר את כל המעוז של קודש ד' הצפון וחבוי בה בכל צדדיה, גם במקום שהיא מתגלה בצורה פרועה, ולמען ציון לא נחשה ולמען ירושלים לא נשקוט עד יצא כנגה צדקה וגו'[22].

היחש אל אגודת ישראל פשוט הוא, וזה מכבר חשבתי לכתוב בזה חוברת מיוחדה, לבטא את הרעיון שיפה נתבטא במכתבך, ע"ד ההשואה ליחש וערך של החכי"ח[23] והציוניות. אמנם החילוק הוא בזה, שאלה השנים הם באמת מפורדים זה מזה, ואנו מקוים שההתאחדות ההדדית תהיה קבועה בינינו בע"ה, והמחשבות הנאצלות שיתפרסמו ע"י דגלנו הקדוש ירוממו ויאדירו בגודל ועוז את הופעתה של אגו"י[24] ג"כ.

ראוי לבאר להמתמיהים על עיכובי בחו"ל[25], שחלילה לי להתעכב אם רק תהי'[26] ההזדמנות של האפשרות לשוב לאה"ק[27], שאל זה עינינו צופיות בכל עת ובכל שעה ממש. אבל כל זמן שהננו מעוכבים מפני ההכרח עלינו לעשות לטובת המצב החומרי והרוחני של אה"ק[28] יחד בכל עוז. והאמצעי היותר הגון בזה הוא הגדלת האופי של הסתדרות קדשנו והשפעתה בעולם בצורת גדלה ותפארתה, שתחיש את ברכת ד' ברכת השלו'[29] בישראל ובאדם ותרומם את הנשמות בעילוי של קודש ועוז, ועל כל המפעלים החיצוניים ההולכים ונעשים לשם הבניה הלאומית תאיר היא באורה הפנימי, אשר יפיץ אור וחיי אמת על כל הפלגות בישראל ושם שמים יתקדש בעולם.

בקרוב בע"ה אקוה להו"ל[30] קו"ק[31] חתום מרבנים חשובים אחדים לטובת דגלנו. במכתב העבר כבר העירותיך, שראוי לתרגם את כל מה שנאמר בקו"ק[32] ובמכתבים ללעז ובגופן שלהם.

וד' יחזקך ויאמץ חילך לתו"ע[33] לשגב קרן ישענו ולתן עז לאלהים על ישראל גאותו, וד' יהיה עמנו ויכונן מעשי ידינו למען שמו בעבור עמו ונחלתו. והיה זה שלו'[34] כנה"י[35] ונפש אביך מצפה אשרך חותם בברכת השנים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. דר"ח - דראש חודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כ"ז - כל זה
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. מאה"ק - מארץ הקודש
8. תל"י - תודה לא-ל יתברך
9. כ"כ - כל כך
10. בכ"ז - בכל זאת
11. ע"י - על ידי
12. הד"ר - הדוקטור
13. בהכ"נ - בית הכנסת
14. בע"ה - בעזרת השם
15. ע"ד - על דבר
16. יהי' - יהיה
17. ג"כ - גם כן
18. הת"ת - התלמוד תורה
19. וביה"ס - ובית הספר

20. ד"ר - דוקטור
21. נ"י - נרו יאיר
22. וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
23. החכי"ח - חברת כל ישראל חברים (אליאנס)
24. אגו"י - אגודת ישראל
25. בחו"ל - בחוץ לארץ
26. תהי' - תהיה
27. לאה"ק - לארץ הקודש
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. השלו' - השלום
30. להו"ל - להוציא לאור
31. קו"ק - קהילה קדושה
32. בקו"ק - בקהילה קדושה
33. לתו"ע - לתורה ולתעודה
34. שלו' - שלום
35. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט אלול תרע"ח - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם מתעכבים בגלל ענייני ההסתדרות. נדפס קול קורא שהרב קוק ערך, בחתימת רבנים חשובים. בשבוע שעבר דיבר בלידס באולם גדול, ורבני העיר תמכו; לשבת הבאה הרב קוק נוסע למנצ'סטר. על עיתון עברי: עדיף להקדים כתבי תעמולה בשפות המדוברות. הרב קוק מתכנן מאסף מאמרים על ההסתדרות. הרב נ' שטרנבוך מבקש שהרצי"ה יהיה אצלו בחגים, ואולי כדאי - שינוי מקום מרחיב את הדעת ו'יראוי להראות אהבה לאוהבים'.

עיקרי הדברים

- קול קורא בחתימת רבנים.
- נאום בלידס ונסיעה למנצ'סטר.
- תעמולה בשפות המדוברות.
- החגים אצל שטרנבוך.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ט אלול תרע"ח[2], האראגייטה, בני יקירי וחביבי שליט"א[3], שלום וברכה וכוח"ט[4], בספר חיים טובים, לאי"ט[5] וכט"ס[6].

הגיעו לידינו מכתביך היקרים, הגלוי העברי והגרמני הסגור, ב"ה על שלומך. הננו מתעכבים פה עדיין, אולי יותר מבשנה העברה, מפני ההמשכות עניני הסתדרותנו.

כעת הולך ונדפס קו"ק[7], שערכתי כמובן, וחתומים עליו מספר הגון של רבנים ומהם ג"כ[8] גדולים וחשובים.

שבוע העבר הייתי בליעדז, דברתי בכנופיה גדולה של אולם רחב ידים שהתקינו לכך, ומרבני העיר תמכו בנאומיהם את הסברת רעיוננו, והתחילה תעמולה, שנקוה ממנה תוצאות לטובה בעה"י[9]. כעת מתעתדים אנחנו לנסוע לש"ק[10] הבע"ל[11] למאנשסטר. נקוה לד' שוכן ציון ובוחר בירושלים, המעורר עת גאולה לעם קדשו, כי חפצו בידינו יצליח, והמחשבה העדינה והקדושה ורגש החיים הטהורים הכמוסים במעמקי רעיון התנועה "הירושלמית" ילכו הלך ואור, והיו לאור ישראל ולזוהר ונוגה אורים לעמים רבים, אשר ילכו כולם באור ד' צור ישראל וגואלו. בבואנו ללונדון אי"ה[12] נראה לשלוח לך עוד חוברות וקו"ק[13] והדברים הנדרשים לתעמולתנו.

ע"ד[14] הוצאות עתון עברי, אף כי נאה הדבר, אבל אולי יותר יפעלו דברים בלשון המובן לכל, וכדאי היה הדבר להקדים כתבי פרופגנדה בשפות המתהלכות. אקוה להו"ל[15] בע"ה[16] מאסף מאמרים ע"ד הסתדרותנו ומגמותיה. אני רוצה שיתברר הענין יותר ויותר, בין בעמקו ובין בהרחבתו, לפי שינויי הטעמים והסגנונות, אבל הכל למקום אחד עולה, להאיר את האור העליון של קודש ד' שביסוד התנועה הלאומית, ולקרא לכל שלמי אמונים, אשר עוז להם באלהים סלה, לעמוד על כנם הכן

בהתעוררות דעה ואבירות רצון לשם ד' לעמו ולארץ חמדתו. ידידנו הר"נ[17] שטערנבוך שי'[18] דורש ממני במכתב שאסכים שתהי'[19] אצלו בימי הימים הטובים הבעל"ט[20] ואולי נכון הדבר לפעמים חילוף מקום גורם קצת הרחבת הדעת ומעורר למפעלים. ואולי תוכל להשתמש בשעה"כ[21] הזאת לאיזה התקדמות בתנועתנו הקדושה בע"ה.

ובכלל ראוי להראות אהבה לאוהבים וכאשר עם אהובינו שבס"ג[22] אתה בתדירות, אולי נכון למלא את הבקשה הזאת. וכבינתך הישרה תעשה, ודי יצליחך.

ברכתי ברכת השנים תעלה לראש חביבנו הר"א[23] קמחי. וכא"ל[24] שי', ולכל דורשי שלומנו, ולמר משה ויסבורד נ"י[25] וכא"ל כולם יכתבו ויחתמו בספר חיים טובים ונזכה כולנו יחד לראות בתשועת ד' אשר יעשה לעמו במהרה בימינו בקרוב, וישמחנו במהרה בנאות ארץ חמדתנו ובבנין בית קדשנו ותפארתנו ושם ד' אל אלקי ישראל יגדל מעל לגבול ישראל, כי יאמרו בגויים הגדיל ד' לעשות עמנו. מפני כמה טרדות הנני מוכרח לקצר, ואו"ש[26] וברכה כנה"י[27] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[28], חותם בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים, לחיים טובים ארוכים ומתוקנים וליפעת גאולה שלמה ואור ד' וששון ישעו והארת חכמתו ותפארת קדושתו בכל עוז ונועם בב"א[29],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
5. לאי"ט - לאורך ימים טובים
6. וכט"ס - וכל טוב סלה
7. קו"ק - קהילה קדושה
8. ג"כ - גם כן
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. לש"ק - לשבת קודש
11. הבע"ל - הבא עלינו
12. אי"ה - אם ירצה השם
13. וקו"ק - וקהילה קדושה
14. ע"ד - על דבר
15. להו"ל - להוציא לאור
16. בע"ה - בעזרת השם
17. הר"נ - הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
18. שי' - שיחיה
19. שתהי' - שתהיה
20. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
21. בשעה"כ - בשער הכוונות
22. שבס"ג - שבסנקט גאלן (עיר בשווייץ)
23. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
24. וכא"ל - וכל אשר לו
25. נ"י - נרו יאיר

26. ואו"ש - ואומר שלום
27. כנה"י - כנפשו היקרה
28. כה"י - כנפשו היפה
29. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מרחשון תר"פ **נמען:** הרב מ"י הלוי עפשטיין, רב שפילד

על הקול הקורא של 'אגודת שלומי אמוני ישראל': ודאי דבר גדול לחזקו, אבל אין זה פוגע בעבודת 'הסתדרות ירושלים', שהיא 'הבסיס הפנימי' לחיי היהדות בארץ, ועליו להתחזק בה.

עיקרי הדברים

- תמיכה באגודת שלומי אמונים.
- ההסתדרות היא הבסיס.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ב מר-חשון תר"פ[2].

לכבוד הרב הגאון הנודע לשו"תי[3] אוצר תו"י[4] מוהרמ"י[5] הלוי אפשטיין שליט"א[6]

האבד"ק[7] שעסיעלד. לפני נוסעי מלונדון הגיעני מכתבו היקר, ומאז נטרדה לי השעה ולא עלה בידי להפנות לתשובה כהלכה, ואת מעכ"ת[8] הסליחה. והנני להביע לו את תודתי מקרב לבבי על ברכתו הנאמנה, ויה"ר[9] שנראה במהרה בקרוב באור ישועה וגאולה שלמה ברוממות קרן התורה והיהדות וקוממות עמנו וארץ חמדתנו בטוב ד' על עמו ועל נחלתו למען שמו הגדול. וע"ד[10] שאלתו ע"ד[11] הקו"ק[12] של "אגודת שלומי אמוני ישראל", בודאי דבר גדול הוא לחזק ולתמוך את הכנוס לצדיקים הזה, ולהגביה בזה את כחם והשפעתם, על שומרי תורה ומצוה והיהדות הנאמנה בארצנו הקדושה ת"ו[13].

אמנם אין זה פוגע כמובן, כלל וכלל בעבודתינו העיקרית של ההסתדרות "ירושלים", ההסתדרות המיוחדת והכוללת ליסוד הקודש בחיי האומה בארצנו הק'[14], אשר תמיד מתברר כאן הדבר ביותר, כמה עבוה"ק[15] הזאת אך היא הבסיס הפנימי הקיים להחזקת חיי היהדות האמיתיים בארה"ק[16], וכמה היא מוטלה על כל יראי ד' וחושבי שמו, בפרט עתה בהקבע מרכז הסתדרותינו הק' פה עיה"ק[17] ירושת"ו[18], ובודאי גם מעכ"ת יתחזק בכל עוז, לעורר ולהרבות פעלים למען עבודת קודשינו זאת, בנועם ד' עלינו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[19] כנה"ר[20] ונפש ידי"ע[21] דוש"ת[22] מלונ"ח[23].

אברהם יצחק הכהן קוק

.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. לשו"תי - לשם ולתהלה
4. תו"י - תורה ויראה

5. מוהרמ"י - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, י (למשל: משה + יעקב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האבד"ק - האב בית דין קהילת
8. מעכ"ת - מעלת כבוד תורתו
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. וע"ד - ועל דבר
11. ע"ד - על דבר
12. הקו"ק - הקהילה קדושה
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. הק' - הקטן
15. עבוה"ק - עבודת הקודש
16. בארה"ק - בארץ הקודש
17. עיה"ק - עיר הקודש
18. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
19. באה"ר - באהבה רבה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה
21. ידי"ע - ידידו עוז
22. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
23. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג מרחשון תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב חיים דוב (שוחט ובודק)

בעניין בחירת נשים, כפי שכתב לוועד 'המזרחי': השתתפות קבועה של נשים בעסקנות המדינית זרה לרוח ישראל ונובעת מחיקוי שטחי של המערב, ובצורת שוויון חיצוני היא תביא לפירוד פנימי. הגבר, שעליו עול החיים הציבוריים, צריך להתחשב בדעות בני הבית, ויש להדריך לכך. אבל תיקונים פרטיים לא יספיקו; רק התעוררות הרוח דרך 'הסתדרות ירושלים', הכוללת ועובדת לצד עבודת החול של הציונות, תביא שלום.

עיקרי הדברים

- בחירת נשים - זר לרוח ישראל.
- הבית והתחשבות הגבר.
- לא תיקונים פרטיים אלא התעוררות כללית.

נוסח האגרת

ב"ה[1] עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3] יג מרחשון תר"פ[4] תר"פ כי[5] ידידי הרב הגדול בתו"י[6] רב פעלים מו"ה[7] חיים דוב שו"ב[8] בשפיה הגיעוני דבריו היקרים, הנובעים מתשוקת קוממות עם ה' בארץ חמדה באור חיי עולם של תורת אמת הנטועה בתוכנו. והנה בדבר בחירת הנשים, כבר גיליתי את דעתי, כפי המבואר מתוך מכתב תשובתי לועד המזרחי, שנדפס ונתפרסם, כי לא רק איזו מניעה פרטית יש לנו בזה, אלא שכל עיקר ענין ההשתתפות הקבועה של הנשים, בהמית העסקנות המדינית וסבוכי שאלותיה, הוא דבר זר ומתנגד לרוח ישראל, להשקפתו ולהרגשתו, ואינו אלא פרי חקוי פזיז ושטחי, שבחוגים ידועים אצלנו נוטים לחקות את תרבות עמי-המערב ואת חדושיה, ולכונן בזה את חיינו לשם ותהילה. הלאומיים בארץ חמדתנו ת"ו, ואשר בצורת שויון חיצוני הוא עומד להביא לידי פירוד של הריסה וקלקלה פנימית, שסופם להתגלות גם בחיצוניותם של החיים המעשיים, ולעומת זה יתכונן סדור חיי עמנו וארצנו בע"ה[9] כראוי, אם לא תהיה האשה מחויבת וקבועה להשתתף בעסקנות המדינית והטרדתה ההומיה, אלא תמלא באמון ובשלמות, בטוהר ובתום טבעי, את תפקידה האמיתי, של שכלול החיים הפנימי, והשפעתה בזה בכל הדרכים הראויים לה.

והגבר, שהוא ביחוד הנושא את עולם של החיים הצבוריים, הוא מברר את רוחו של הבית, שהוא בא בכחו ונותן את חלקו בחיי המדינה, וכמובן - אם תנאי המצב הפרטיים מוכשרים לזה - עליו להתחשב ולהתישב עם דעות בני הבית הראוים לזה. ועל חובת ההתחשבות וההתישבות הזאת, וערך המשפחה כולה בחיי המדינה, יהי עלינו לעורר ולהדריך בתעמולה הגונה וראויה. אמנם באמת כל מיני תקונים והצעות פרטיים, הנוגעים בצד פרטי מיוחד של סדור חיינו הצבוריים בארצנו הקדושה, כזו של כי ידידי, לא יספיקו לישר את הסבוכים ולישב את הרעות, ועל פיהן את מהלך החיים של ישראל בארץ נחלתו. שזה יבא דוקא ע"י[10] התעוררות הרוח והעבודה הגדולה, שתאיר ותבליט את הקדש הא-להי, שבמעמקי יסודה ועז נשמתה של כל תנועת התחיה הלאומית, עם כל מהלך העליליות והמאורעות

העולמיות, שיד ד' מפליאה לנו לעשות בשיבת בנים לגבולם ובהצמחת קרן ישועה, דוקא ע"י רוממות התנועה הלאומית הפנימית שלנו, ועבודתה בקדושה ובטהרה ע"י ההסתדרות המיוחדת לקדושת תחית עמנו וארצנו, המקפת וכוללת את האומה כולה, ועובדת את עבודת קדשה בכוננויות תחיתה יחד עם עבודת החול שלה שעל ידי הציוניות.

והסתדרות מיוחדת-ומאוחדת זו, שבהתעוררות תנועתה הרוממה תאיר נתיבות עולמנו, ותביא סוף-סוף שלום ורוחה אמתית לכל זרמי הרוחות והפעולות לעם ה' בארצו, היא ההסתדרות "ירושלים" הכללית והמרכזית, אשר מאז בהיותי בלונדון, סמוך להשתלשלות צורת מצבנו המדיני הנכחי באי"י[11], הרימותי את דגלה ונתלקטו ומתלקטים המונים רבים וגדולים מטובי האומה, לשם ה' וישראל עמו וארץ סגולתו, ועתה נקבע מרכזה בע"ה פה עיקו"ת[12] ת"ו. ולכן החובה על כל בעל השפעה ופעולה, הנאמן לקיומם האמתי של חיי עמנו בארצנו הקדושה, לבא בכל תקף ועז לעבודת הקדש הזאת. ונעם ה' יהי עלינו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול.

והנה בזה ידי"ע[13] דוש"ת[14] באה"ר[15] מהר הקודש מירושלים, הק'[16] איה"ק[17]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
5. כ' - כבוד
6. בתו"י - בתורה ויראה
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שו"ב - שוחט ובודק
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. באי"י - בארץ ישראל
12. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
13. ידי"ע - ידידו עוז
14. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
15. באה"ר - באהבה רבה
16. הק' - הקטן
17. איה"ק - אברהם יצחק הכהן קוק (חתימת הרב)

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג כסלו תר"פ **נמען:** הרב דב לוינטל, רב פילדלפיה

אחרי שנפרדו בלונדון היה עליו להקדים את נסיעתו, ושם 'יסר יסרני ה' באסון נורא, בבתי הצעירה'. הרב קוק שואל על סכום נדבת הגבירים ומה יוקצה למגרש, כדי לקבוע ועד בניין. הם אינם מפריעים לעבודת החול, אלא מוסיפים לה הדרת קודש, וזה גם יחזק את המהלכים הפוליטיים. צריך תעמולה באמריקה ל'ירושלים': מהלך החול ילך במסילתו, ומהלך הקודש יקבע 'צביונו, שיטתו, רוחו, מפעליו ומשרדיו'.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- הישיבה - נדבה ומגרש.
- קודש לצד חול.
- תעמולה באמריקה.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ג כסליו תר"פ[2].

שלו'[3] וברכה לכי'[4] ידי"נ[5] הרב הגאון המפורסם רב פעלים כליל תפארה מו"ה[6] דוב לעווינטאהל שליט"א[7]

האבד"ק[8] פילאדעלפיא יצ"ו[9]. אחדשה"ט[10] באה"ר[11], ידידי ורב חביבי, מאז אשר התראינו בלונדון ובאהבה נפרדנו, אחר שלקחנו ביניינו חליפות דברים ע"ד[12] מחשבותינו, ע"ד רוממות הקודש בארץ חמדתנו ובעיר עז לנו, רבות מחשבות היו עם לבי איך להחל לכונן את הדברים. וצמאתי מאד להודע מכת"ר[13] דברים ברורים ע"ד המצב, מצד תמימי הדעים [שעמנו] באמעריקא. אמנם אח"כ[14] מאת ד' היתה זאת שהייתי נדחק להקדים את נסיעתי לאה"ק[15] ולעקו"ת[16] ת"ו[17], ובעוה"ר[18] יסור יסרני ד' פה באסון נורא, בבתי הצעירה ע"ה[19] תנצב"ה[20], ונבהלה נפשנו מאד ד"י[21], כ"ז[22] גרמו עכובים למהלך העבודה שהיא חייבת כעת ללכת בזריזות גדולה, כי ים הזמן הולך וסוער ותופשי המשוט להעוז הקודש צריכים להיות אמיצי לב ומזורזים לעבוה"ק[23], אמנם בדעתי להחל בעבודה והשי"ת[24] יעזרנו ע"ד כבוד שמו, עמו, ארצו, ונחלתו, נחלה זו ירושלים.

והנה ע"ד הישיבה צריכים אנו להחל את העבודה בהקדם האפשרי. יודעני נא כתר"ה[25] אם הנדיבים עומדים על עומדם, וכמה הוא סכום נדבתם, וכמה ירצו להקצות מזה על המגרש, ואז נקבע פה בע"ה[26] ועד הבנין מאנשים מוכשרים לכך ונחל בעבודה. יש תקוה שמעברים שונים יבואו לעזרתנו, כי פנינו הלא אל השלום מועדות, ואין אנחנו מפריעים את עבודת החול באיזה צורה שתהי'[27], כי אם הננו עורגים להוסיף לתחית עמנו המתנהלת בדרך חול כעת, פאר מקדושים והדרת קודש לתפארה, ותכן זה הלא עז ועצמה יתן גם למהלכים הפוליטיים שלנו. התחלת המחשבות ע"ד הסעיפים שהותחל לראש

פינה בעבודת התנועה הירושלמית שלנו, המתקדמת ע"י[28] הסתדרותינו הקדושה "ירושלים", יוצאות הן לאיטן אל הפועל, וחובה קדושה לנו להתאגד יחד מזה ומזה לבנות בקודש, ככל אשר תשיג ידינו, ויסוד הישיבה בע"ה תוכל להיות חטיבה נכרת ליתר המפעלים, וראוי להקדימה בראש, ועם זה כמה הדבר מחויב לעשות תעמולה באמעריקא לשם התנועה "ירושלים" בבירור שתנועת קדש ותחית קודש מוכרחת הפעם להופיע בעולם. ידע ישראל וידעו העמים שעם קדוש הוא ישראל, וע"פ[29] יסוד תכונת הקודש ברום מעלתה וצביונה, הוא נותן את דעתו לשוב אל מכונו ואל ארצו.

אמנם לפי מהלך החיים השורר בעולם בזמן הזה, מוכרח הוא מהלך החול ללכת במסילתו, אבל לעומת זה מוכרח באין ספק מהלך הקודש ג"כ[30] לקבוע את צביונו, שטתו, רוחו, מפעליו ומשרדיו, התאגדותו הכללית והרמת דגלו, ואז יהיה לאור חיים ולמרבה השלו'[31] בישראל ובעולם. אקוה שכתר"ה[32] רב רחימאי שליט"א, יודעני במוקדם מכל העומד להעשות אצלם. והנה להרב ד"ר[33] רעוול נ"י[34] כתבתי ג"כ ע"ד הישיבה, ולידידנו ד"ר זיידל נ"י אקוה ג"כ לכתוב בקרוב, ובציפיתי אצפה שאיש את רעהו יעזרו לרומם בכבוד, דגל הקודש, דגל "ירושלים", ויסוד מוסד של הישיבה המרכזית הכללית, יופיע אור בתחלה ע"י הכרזת בנינה, ואח"כ[35] בסמוך בעז"ה[36] ע"י גדולת רוחה, אור תורתה, רוממות קדשה, בעז גבורת ישראל האזור בגבורה, מפלא יועץ אל גבור צורו וגואלו ב"ה.

והי'[37] זה שלום וברכה מהר הקודש מירושלים, כנה"ר[38] ונפש ידי"ע[39] באה"ר דוש"ת[40] ומצפה לתשובתו הנכבדה

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם הקודש על אדמת הקודש עובד עבודת הקודש פעיה"ק[41] ירושלים תובב"א[42].

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. האבד"ק - האב בית דין קהילת
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. מכת"ר - מכבוד תורתו
14. אח"כ - אחר כך
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולעקו"ת - ולעיר קודשנו ותפארתנו
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ובעוה"ר - ובעוונותינו הרבים
19. ע"ה - עליו השלום

20. תנצב"ה - תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
21. ד"י - ד' ירחם
22. כ"ז - כל זה
23. לעבוה"ק - לעבודת הקודש
24. והשי"ת - והשם יתברך
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. בע"ה - בעזרת השם
27. שתהי' - שתהיה
28. ע"י - על ידי
29. וע"פ - ועל פי
30. ג"כ - גם כן
31. השלו' - השלום
32. שכתר"ה - שכבוד תורתו רום הדרתו
33. ד"ר - דוקטור
34. נ"י - נרו יאיר
35. ואח"כ - ואחר כך
36. בעז"ה - בעזרת השם
37. והי' - והיה
38. כנה"ר - כנפשו הרמה
39. ידי"ע - ידידו עוז
40. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
41. פעיה"ק - פה עיר הקודש
42. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת תתקצז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט כסלו תר"פ **נמען:** הרב שאול אלחנן יפה, ניו יורק

בעקבות מברק: יש להיזהר מאוד שלא לשנות כעת את סדרי כספי הצדקה למוסדות הקודש בירושלים, כי מצבם 'נורא מאוד', ואיחוד הגבייה שמבקשים עסקנים יביא לפחת בהכנסה ולמשבר. יש להגדיל את ההכנסה, כי החיים התייקרו. באופן כללי: אין תקנה אלא בתנועה כללית - 'תנועת ירושלים' - שמטרתה 'לשחרר את הקודש מכל עול זר'. הרב קוק מבקש שהרב יפה יעמוד בראש התומכים.

עיקרי הדברים

- לא לשנות את סדרי הצדקה.
- מצב המוסדות.
- תנועת ירושלים.

נוסח האגרת

ב"ה[1] י"ט כסליו תר"פ[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] מר ידידי הרב הגאון הגדול נודע למשגב בתו"י[5] רב פעלים מו"ה[6] שאול אלחנן יפה שליט"א[7]

אב"ד[8] דק' ניוארק יצ"ו[9], אחדשה"ט[10] באה"ר[11], בטח הגיע ליד כתר"ה[12] הט"ג[13] ששלחתי לו ע"ד[14] מצב עניני הצדקה של מוסדות הקודש דפעה"ק[15] ת"ו[16], איך שראוי להזהר הרבה שלא לעשות שום שנוי כעת, עד אשר יתבררו יפה העניינים מצד ראשי המוסדות ומנהליהם פה, כי באמת המצב של מוסדי הקודש הוא נורא מאוד כעת, ביגיעה גדולה עולה להחזיק עכשיו את המעמד של החזקת התורה ולומדיה, וכל מה שנוסד ברוח של קדושת ישראל ואמונה טהורה, ואם עוד יוגרם פחת בהכנסה ע"י[17] איזה שנוי בסידור הכספים, שעפ"י[18] רוב מוכרח איזה פחת לבוא המניעה של התביעה הפרטית על כל מוסד, שתבא ע"י ההתאחדות, שחפצים בה כעת איזה עסקנים, יכול פחת זה להביא חלילה את מוסדי הקודש לידי משבר.

ע"כ[19] הנני מקוה להשמע מכ"ג כל פרטי הדברים, איך הדבר עומד, ובאיזה מובן יוכל הדבר להיות בטוח, שלא יהיה שום גרעון לכל מוסד ממוסדי הקודש, ע"י השנוי שחפצים לעשות, בעת שאנו חייבים להתאמץ כעת להגדיל את [...] ולהוסיף בהכנסה, כדי להעמיד את יסוד החיים המקודשים באי"י[20] ובעיקו"ת[21] בפרט, על מצב נכון, הראוי להתקיים לפי צרכי החיים שנתרבו ונתייקרו ע"י מצבנו החדש באה"ק[22] ת"ו. והנה כל מה שדברתי עד כה הוא מה שנוגע לעניני המוסדות הק'[23] בדרך פרט, אבל לבסס את תוכן הקודש באי"י בדרך כלל, אחרי העיון היותר חודר בפרטי המצב והיקף הכללי שלה, לא מצאנו תקנה אחרת, כי"א[24] ליסד תנועה כללית, המקפת את כל חיי הקדש באי"י, והיא תנועת ירושלים, שהיא מסתדרת על גבי הסתדרות "ירושלים" שנוסדה על ידי בלונדון, והיא עכשיו ממרכז חיי הקודש שלנו, ומטרתה לשחרר את הקודש מכל עול זר, ולהרים את כל התוכן של קדושת ישראל

באי"י, למדרגה העליונה והרצויה הראויה לעם קדוש על אדמת הקודש. אקוה שכת"ר[25] יהי'[26] עומד בראש התומכים בתנועה הגדולה והנחוצה הזאת, שהיתה ראויה לבא לעולם זה מכבר, אבל עכשיו השעה דוחקת אותנו להיות מזורזים לעבודת הקודש הזאת, למען היות אחרית ותקוה לישראל על אדמת הקודש, ברוח ד' ואור תוה"ק[27].

והי'[28] זה שלו' כנה"ר[29] ונפש ידי"ע[30] דוש"ת[31] באה"ר מהר הקודש

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש ועובד עבודת הקודש פה עיה-ק ירושלים תובב-א נ.ב.: תודתי נתונה לכ"ג על כל מפעלותיו לטובת מוסדי הקודש פעה"ק[32] ת"ו ובאה"ק[33] בכלל, ועל אשר שלח לנו את הט"ג הנ"ל[34] המתענין בתקון ושמירת מצב הקודש. יהי ד' עמו, ומציון ומקודש יבורך בכל טוב לאוי"ט[35] ידי"ע הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. בתו"י - בתורה ויראה
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אב"ד - אב בית דין
9. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. ע"ד - על דבר
15. דפעה"ק - דפה עיר הקודש
16. ת"ו - תבנה ותכונן
17. ע"י - על ידי
18. שעפ"י - שעל פי
19. ע"כ - על כן
20. באי"י - בארץ ישראל
21. ובעיקו"ת - ובעיר קודשנו ותפארתנו
22. באה"ק - בארץ הקודש
23. הק' - הקטן
24. כ"א - כי אם
25. שכת"ר - שכבוד תורתו
26. יהי' - יהיה
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. והי' - והיה
29. כנה"ר - כנפשו הרמה
30. ידי"ע - ידידו עוז
31. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

32. פעה"ק - פה עיר הקודש
33. ובאה"ק - ובארץ הקודש
34. הנ"ל - הנזכר לעיל
35. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' טבת תר"פ **נמען:** הרב ח"צ רובינשטיין, רב בשיקגו

תודה על הברכות ועל הכספים למוסדות. מוסד 'חינוך עוורים' נתמך כולו על ידי 'ועד הצירים' הציוני, ולכן הרב קוק מחכה לבירור דעתו בעניין 50 הדולר. מעל כל העבודות צריך עכשיו את התעוררות תנועת הקודש, 'הסתדרות ירושלים', שתבסס גם את עבודות החול. בתוספת: התנועה הלאומית לבושה צורת חול, ולכן אינה פועלת על לב העמים; 'ירושלים' מראה שקישור האומה לארץ מבוסס על הקודש.

עיקרי הדברים

- תודה על הכספים.
- חינוך עוורים.
- קודש מעל כל העבודות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ד' טבת תר"פ[2]

לכ' ידי"ע[3] הרה"ג[4] היקר וכו'[5] מוהרח"צ[6] רובינשטיין נ"י[7]

רב דסיאטא שיקאגא. שוכ"ט[8] מקודש מציון וירושלים. תודתי הרבה נתונה בזה לכ'[9] ידידי על דברי ברכותיו הנעימים, כן יזכנו השי"ת[10] ויעודדנו לעבודת קדשו למען עמו ונחלתו ושמו הגדול, לישועה שלימה וגאולה אמתית לכל ולכלל עמנו בארץ חמדה ת"ו[11], בדבר ד' אשר נאמן, ובימינו הרוממה, ושבו בנים לגבול קדשם. כן קבלתי את הסכומים ששלח בעד המוסדות הק'[12]. תחזקנה ידי העושים והמעשים המחזיקים יסוד הקודש בארץ הקודש, ונמסרו לתעודתם ור"פ יקבל את הקבלות שלהם. אמנם בנוגע למוסד "חינוך עוורים" עלי להודיעו כי המוסד הזה נתמך הוא כולו ומתקיים ע"ח "ועד הצירים" של ההסתדרות הציונית, ולכן אחכה בזה לבירור דעתו, וכן נשלח לו אז כשיתחלק הקבלות ע"ס[13] חמישים דולאר ששלח לת"ח[14] בעה"ק[15].

אמנם עם זה עלי להעירו, כי יחד עם כל העבודות והפעולות המיוחדות למען כלל עמנו ולחנוך ולכוננויות התורה והיהדות בארצנו הק', ועל כולן, עלינו עתה בשעה הגדולה הזאת של התגלות הישועה מתוך עמק האפלה, בבית ישראל פנימה ולעיני כל גויים, להתאזר עז לעבודת ההתעוררות וההסתדרות הכללית של תנועת הקודש לבנין עם ד' בחבל סגולתו, אשר אך היא תכונן ותבסס, בשלום ובמישור, באמת ובצדקה, גם את כל עבודות הבנין של חיי החול אשר לתחית עמנו וארצנו, ואך היא תחזק ותאמץ ותתן בטחה וקימא אמיתית להן ולכל עבודות חיזוק התורה והיהדות בארצנו הק', בנין בית ישראל לעדי עד. ולזה באה הסתדרותינו הק' "ירושלים", שנוסדה על ידי בהיותי בלונדון, שהיא מיוחדת לצד הקודש, להתעוררות שאיפת הקודש ולסידור עניני הקודש, אשר לעם ד' השב ומתכונן בבית חייו, והיא מחזקת ומחברת את כל שאר העבודות והאגודות לעבודת עם קדשנו ובנין עמנו באה"ק[16], ומקפת את כל בית ישראל למטרה קדושה זו. ורבים וגדולים כבר נספחו אל דגלינו

בהתלהבות קדושה, ובעוז מעשה, מתוך הכרה בערכה והכרחיותה של עבודת קדשינו הכללית הזאת, ועתה אנו עומדים ברכוזה ובסדורה פה עקו"ת[17] ובהכנות לפעולות חשובות בע"ה[18].

ולכן כאמור החובה על כל בעל השפעה ויכולת לחזק ולכונן את הסתדרותינו הק' "ירושלים", לשאת ברמה את דגלה הקדוש להרבות לה חברים ולהרחיב את השפעתה ותנועתה בכל הדרכים הראוים. ונעם ד' יהיה עלינו בישועת עמו מציון וירושלים ובהופעת אורו על כל אפסי ארץ ואיים רחוקים.

והי'[19] זה שלו'[20] וברכה באה"ר[21] ונאמנה ועמוקה כנה"ר[22] ונפש ידי"ע דוש"ת[23] מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב.הענין של תנועתנו הקדושה "ירושלים" הוא קדוש ונשגב מאד, יסודה הוא במקור הקודש אשר לתשועת ד' ההולכת ומופעת לעינינו במהלכי החיים, אשר כל התנועה הלאומית היא לבושה צורה של חול, ומפני כן אינה יכולה להיות פועלת את פעולתה כראוי על לב עמים, ובחיי האומה פנימה לא תוכל לתפוש את המקום החשוב הראוי לה, והכל הוא מפני שאור הקודש חסר בעצם התנועה, ע"כ[24] באה התנועה "ירושלים" להראות את יסוד הקודש של התנועה הלאומית בעומק יסודה, ושקישור האומה לאה"ק[25] היא מבוססת על יסוד הקודש ועומק קדושת ישראל. ובהתרחבותה של תנועה קדושה זו, יתרומם כל המצב כולו בעה"י[26] בעיני העמים, ומפעולה של תחית האומה תפעול לחיזוק כל כח קדוש בישראל, ולרומם קרן הדת והיהדות. ע"כ חובה קדושה היא לכל שלמי אמונים בישראל לחזק בכל עז את יסוד התנועה הקדושה הזאת ולהרבות חברים להסתדרותינו הקדושה "ירושלים". ואקוה שכת"ר[27] ישים לבו להיות עושה ומעשה. וברכת ד' מציון ומקודש עליו תבא..ידי"ע הנ"ל[28]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ידי"ע - ידידו עוז
4. הרה"ג - הרב הגאון
5. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
6. מוהרח"צ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות ח, צ (למשל: חיים + צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. נ"י - נרו יאיר
8. שוכ"ט - שלום וכל טוב
9. לכ' - לכבוד
10. השי"ת - השם יתברך
11. ת"ו - תבנה ותכונן
12. הק' - הקטן
13. ע"ס - על סך
14. לת"ח - לתלמידי חכמים
15. בעה"ק - בעיר הקודש
16. באה"ק - בארץ הקודש
17. עקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
18. בע"ה - בעזרת השם
19. והי' - והיה

20. שלו׳ - שלום
21. באה״ר - באהבה רבה
22. כנה״ר - כנפשו הרמה
23. דוש״ת - דורש שלומו ותורתו
24. ע״כ - על כן
25. לאה״ק - לארץ הקודש
26. בעה״י - בעזרת השם יתברך
27. שכת״ר - שכבוד תורתו
28. הנ״ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב זלמן פינס

הרב קוק מתנצל: 'האסון הנורא והאיום' - בת 'ילדה נחמדה וחביבה' נלקחה פתאום, והפצע עמוק. 'הסתדרות ירושלים' מתאמצת: יש להחיות את צד הקודש של התחייה, וזה ירים את כבוד התורה יותר מכל קינטור. הפוליטיקה בארץ צריכה להיות מבוססת על הקודש, אחרת האומות לא יבינו; הרב קוק דיבר על כך עם הרברט סמואל, שמסר בשם לויד ג'ורג' שהוא מבין את התחייה רק על יסוד התנ"ך. ארבע מטרות: ישיבה עולמית בירושלים; בית דין גדול כללי; קרן דתית; רכישת החצרות ליד הכותל ובניית בית כנסת מפואר.

עיקרי הדברים

- האסון בבתו.
- פוליטיקה על יסוד הקודש.
- שיחה עם הרברט סמואל.
- ארבע המטרות.

נוסח האגרת

ב"ה[1] ירושלים יום ה' לחודש ניסן תר"פ[2]

שלום וברכה מקודש לכבוד חביבי וידי"נ[3] הרב המאוה"ג[4] סוע"ה[5] אוצר תו"י[6] חכמה ודעה טהורה מוהר"ר[7] זלמן פינס שליט"א[8] וכא"ל[9],

ברכת ה' אתם עדי עד. אחדשה"ט[10] באה"ר[11] ונאמנה, ידידי הנעלה, הרבה מאד אני צריך להתנצל קדם כתר"ה[12] על עיכוב כתיבתי עד כה. ואמנם יש לי במה להתנצל, ראשית יודע כ"ת[13] את האסון הנורא והאיום אשר הלמנו בראשית זמן באנו אל הקודש. בהלקח מאתנו באופן מבהיל ופתאומי, בת יקרה ילדה נחמדה וחביבה, אשר עמוק עמוק מאד נשאר הפצע הזה בנפשנו. ירחם ד' ויגדור את פרצותנו ופרצות עמו ברחמיו. ובענינים הכלליים כ"כ[14] הטרדות והדרישות לפעולות תכופות, וחובות מעשיות ועיוניות בכל עת, עד אשר כמעט מהנמנע היה לי לקחת מועד לכתב לכת"ר[15] מכתב ערוך ומפורט כחפץ לבבי, וע"כ[16] נדחה הדבר מיום ליום ואתו הסליחה. ב"ה על המצב המאושר של חתנו היקר חביבינו. ובתו היקרה תחי'[17], כפי אשר שמענו ממכרנו שבאו מלונדון. יפרש ד' עליהם סוכת שלומו, ויראה כת"ר[18] מהם ומכל צאצאיו רב טוב ונחת לאוי"ט[19].

כעת ע"ד[20] הסתדרות ירושלים. עצם הענין ב"ה הולך הוא ומתאמץ. ובכל חידוש של הזמן השוטף מתגלה תמיד יותר ויותר הנחיצות הגדולה של הופעת רעיוננו בצורה מוגלמת בתכנית מעשית ועיונית אנחנו חייבים להחיות את הצד הקודש שבתחיה הלאומית, ובזה נחזק גם את צדה החולני ונשפיע עליו הוד קודש, שיגרום להרים את כבוד התורה והיהדות הנאמנה יותר מכל מיני אמצעיים של קינטוריות ומעמדים נגדיים. הפוליטיקא שלנו באי"י[21] מוכרחת היא להיות נסעדת על יסוד התוכן

הקדוש. באופן אחר לא יבינו אותנו האומות ומנהיגיהן, וא"א[22] להיות יסוד תחיה לאומי מבוסס מקודש מרושם בעולם, אם לא תהיה לו הסתדרות פועלת לזה מסומנת בשמה וצביונה. היום דברתי אודות זה ארוכות עם הרברט סמואל מלונדון, וכמה אדם מדינאי גדול כזה מקשיב לשיח-צדק זה, וכמהו הנם כל המדינאים הגדולים שבאוה"ע[23], ככה הבליטה תשובתו של המלך אלי, על ברכתי אשר שלחתי לו. וככה אמר לי מר סמאל בשם לויד ג'ורג', שהוא מבין את הצדק בנ"א[24]: מוריהם של תנועת התחיה הלאומית רק ע"פ[25] היסוד של קדושת התנ"ך[26], ואנשי החול שלנו הם טרודים בפוליטיקה חלונית, ואין בידם להבליט את הערך של קדושתה של התחיה הלאומית וזאת היא חובתנו הנאמנה.

מקוים אנו שבגליוני דגלנו ירושלים יתבטאו המחשבות הללו בצורות שונות בע"ה[27], והעולם יקשיב מזה קשב רב. ע"כ[28] קורא אני לכת"ר ולכל אותם אנשי המעשה, אשר פתחה אזנן להקשיב את שיחה של תנועתנו הקדושה, כמו ידידינו הד"ר[29] אשר ושאר אנשי השם שהתחילו בעבודת הקודש העדינה והעליונה הזאת, הרימו נא את קולכם ברמה הודיעו נא לכל מפלגות אחינו בכלל, שאת טובת כולם אנו דורשים, את הטוב שבכל סיעה אנו מחזקים ועם כלם אנו עובדים. לשם אותה המטרה העליונה שבעליונות, שהיא תחית התחיה הלאומית ע"י[30] אור הקודש, ע"י דבר ד' אשר יצא מירושלים. מגמותינו התיאוריות ארוכות ורחבות הן, ספריות גדולות מוכרחות לנבע מהשפעתן ושאיפותינו המעשיות גם הן רבות הגונים הן, ומהן אנו צריכים לפרש:

א) את יסוד הישיבה העליונה העולמית בעיר קדשנו.

ב) יסוד בית דין גדול כללי בירושלים בעד כל א"י[31], וביחושים שונים ורבים אנו מוכרחים להרחיבו בצורה מאוגדת עם כח התורה והרבנות של כל קהל הגולה, ג) יסוד פונד רליגאזי לכל בנין וצביון שנוגע לאימוץ הקודש, בצורה עשירה שתשפיע גם בהדרה החצון לטובה ולכבוד.

ו) רכישת החצרות שסמוך למקום הר הבית לפני כותל המערבי ולבנות שמה בית הכנסת, גדולה ומפוארה בהוד קודש גדול, שיהי'[32] לעד לישראל שהוא הולך וצועד לקראת גאולתו השלמה. ושופך שיחו ומצפה לבנין בית מקדשו. אלה ארבעה הפרטים, כל אחד מהם צריך פירוש ופירוט גדול מאד. ועם כולם התבלט ההשפעה הפוליטית ממקור הקודש שתשלים את עבודת החול. ותתן לה יפעת כבוד. וכמה כדאים הם דברים גדולי ערך כאלה שיקדישו יחידי סגולתנו להם כחות רבים. הנני מקצר חביבי ומצפה לדבריו היקרים ולפעולותיו הנכבדות. וצור ישראל יעזרנו ע"ד כבוד שמו.

והיה זה שלום כנה"ר[33] ונפש ידידו עוז דוש"ת[34] מהר הקודש מירושלת"ו[35], ה"ק[36]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. וידי"נ - וידיד נפשי
4. המאוה"ג - המאור הגדול
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. תו"י - תורה ויראה

7. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
13. כ"ת - כבוד תורתו
14. כ"כ - כל כך
15. לכת"ר - לכבוד תורתו
16. וע"כ - ועל כן
17. תחי' - תחיה
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
20. ע"ד - על דבר
21. בא"י - בארץ ישראל
22. וא"א - ואי אפשר
23. שבאוה"ע - שבאומות העולם
24. בנ"א - בני אדם
25. ע"פ - על פי
26. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
27. בע"ה - בעזרת השם
28. ע"כ - על כן
29. הד"ר - הדוקטור
30. ע"י - על ידי
31. א"י - ארץ ישראל
32. שיהי' - שיהיה
33. כנה"ר - כנפשו הרמה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מירושלת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
36. ה"ק - הכהן קוק

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ראש חודש אייר תר"פ - ירושלים **נמען:** הרב יוסף הלוי (בעל 'ערוך' המתוקן)

הרב קוק מצרף מכתב למר גלוסקין על מצבו של הרב, אף שספק אם יועיל. הרב קוק מבקש שלא יזניח את ההשגחה על הערלה, שהיא 'השבת רבים מעון'. תוכניתו להדפיס ש"ס מדויק עם 'הערוך' המבואר גדולה, אבל כדי לממשה צריך לעלות מדרגות רבות בחיים מסודרים. בלונדון סיפר למו"ל על עבודתו, אבל היה מחסור בנייר.

עיקרי הדברים

- מכתב לגלוסקין.
- השגחה על ערלה.
- הדפסת ש"ס עם 'הערוך'.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלם ת"ו[2]. ר"א לחדש אייר תר"פ[3] כי[4] ידי"נ[5] הרב המאוה"ג[6] אוצר תו"י[7] מו"ה[8] יוסף הלוי שליט"א[9].

שלום וברכה אחדשה"ט[10] באה"ר[11] מכתבו היקר הגיעני בזמן של טרדא מרובה ופזור הנפש גדול, והוכרחתי לעכב עד כה, ואתו הסליחה. הנני מליט בזה את מכתבי למר גלוסקין ע"ד[12] מצבו של כת"ר[13]. מסופקני מאד עד כמה יפעלו דברי, אבל אינייני בן חורין מלעמד מנגד, מדרישת משפטיו, בטח יודיעני מר איך הדברים הולכים. וע"ד[14] ההשגחה בענין הערלה, בקשתי גדולה היא שלא יזניח כת"ר את הענין בשוא"ת[15], סו"ס[16] הלא עבודת הקודש היא זאת, והשבת רבים מעון, ומי כמר היודע את מצב הדבר, ואנכי בריחוק מקום כמה דאפשר הנני מוכן בל"נ[17] לסעדו סעד רוחני שבידי. ע"ד מחשבתו הגדולה להדפיס ש"ס[18] בתכנית מדוייקת, כמה גדולה היא מחשבה זו, אבל כמה מדרגות בחיים מסודרים אנחנו צריכים לעלות, עד כדי לאפשר לנו יכולת גדולה כזאת. אולי כאשר יתכוננו מעט ענינינו הכלליים, יהי'[19] מקום לדברים חשובים כאלו בתור דברים ממשיים. ודאי חושב כת"ר שהדפסת ש"ס כזאת תהיה ביחד עם הערוך המתוקן והמבואר מכ', מה טוב הי'[20] הענין אם נמצא לו ידים. בהיותי בלונדון ספרתי לאחר מהמו"לים[21] את עבודתו הענקית של מר בהערוך.

אך אז היו מניעות טכניות מעכבות כהשגת נייר וכו'[22]. נקוה לחסדי ד' להוציא אל הפועל את אשר ברוח עמנו לטובת עם ד' ותורתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)

4. כ' - כבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. תו"י - תורה ויראה
8. מו"ה - מורנו הרב
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
11. באה"ר - באהבה רבה
12. ע"ד - על דבר
13. כת"ר - כבוד תורתו
14. וע"ד - ועל דבר
15. בשוא"ת - בשב ואל תעשה
16. סו"ס - סוף סוף
17. בל"נ - בלי נדר
18. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
19. יהי' - יהיה
20. הי' - היה
21. מהמו"לים - מהמוציאים לאור
22. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תמוז תר"פ - ירושלים **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מוטרד, וגם בתשובות הלכה למעשה, שמייגעות אותו 'מפני יראת הוראה'. הם חושבים לנסוע לנפוש; ועד רחובות שכר דירה, אבל קטנה. מלונדון הציעו שידוך לבן (בתו של דייכאווסקי) ומבקשים תשובה, ואינם יודעים מה להשיב בלעדיו. האסיפה לא השביעה רצון - קשה לאגד את הכוחות.

עיקרי הדברים

- טרדות ויראת הוראה.
- נופש.
- הצעת שידוך.
- קושי באיגוד הכוחות.

נוסח האגרת

ב"ה. ירושלם ת"ו[1], יום לחדש תמוז תר"פ[2]

בני יקירי שליט"א[3], עברו הימים הללו בטרדות מרובות מאד, ולא עלה בידי אפילו לקרא את מכתביך היקרים כראוי, וגם בעת הנני מוקף בהטרדות, ומוכרחני להשיב איזה תשובות נחוצות, ומהם למעשה, מה שתמיד הדברים הללו מיגעים אותי מפני יראת הוראה. ותסלח על עיכוב תשובתי גם כעת. הננו מחשבים ע"ד[4] נסיעה לאיזה מקום להנפש, הועד מרחובות הודיע אמנם ששכרו דירה, שמה, אבל מפני דוחק הדירות, היא כנראה דחוקה, רק שני חדרים ומטבח, ובכ"ז[5] כנראה שדעת אמא תחי'[6]

היא לנסע, איך שיוסכם עדיין לא הוחלט, יתן ד' להצלחה. מלונדון בא מכתב מר"ש[7] גליצנשטיין, מציע נכבדות עם בתו של דייכאווסקי, ומבקש להודיעו תשובה בט"ג[8], כמובן לא נדע מה להשיב מבלעדיך. הענין של האסיפה, לא השביעני עונג, בראותי עד כמה קשה לנו לאגד את הכחות, ובכ"ז ג"א[9] מקוה שיצמח איזה ענין של תועלת מכל המו"מ[10] לימים הבעל"ט[11] בע"ה[12]. כעת אין לפני המכתבים שלך, ולא אוכל לדון כלל על הערותיך. ואתה בכ"ז[13] תענגני בדבריך היקרים בין בתוכנים רעיונים כלליים הנוגעים לעבוה"ק[14] הכוללת בין בעניינים של הלכה, ודי יעמידנו בקרן אורה, כי יש תקוה שאור גאולה באמת יחל לצמח רשמים גדולים. הננו רואים גם ביחש לגאולה פנימית רוחנית, אבל עלינו החובה לעבדם ולשכללם.

ודי יתן הטוב, ומבין המצרים, יאיר לנו זוהר אורים, כנפשך היקרה, ונפש אביך מצפה אשרך

אברהם יצחק ה"ק

1. ת"ו - תבנה ותכונן
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר

5. ובכ"ז - ובכל זאת
6. תחי' - תחיה
7. מר"ש - מרבי שמעון
8. בט"ג - בטלגרמה
9. ג"א - גם אני / גם אנו
10. המו"מ - המשא ומתן
11. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. בכ"ז - בכל זאת
14. לעבוה"ק - לעבודת הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תר"פ) - ירושלים **נמען:** מנחם אוסישקין

אחרי שיחה עם סטורס ועם מומחה העתיקות, יש לשלוח מברק להסתדרות הציונית בלונדון שתתבע 'ששום כח זר לא יגע' בכותל המערבי.

עיקרי הדברים

- מברק בעניין הכותל.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ירושלים ת"ו[2]. יום לחדש תר"פ[3]

אדון נעלה מר מ. אושיסקין. ע"פ[4] הרושם שעשה עלי הדבור עם שטורס ועם המומחה הפקיד על העתיקות הנני רואה שחובתנו הקדושה היא לטלגרף להסתדרות הציונית בלונדון שהם יתבעו שמה את משפטנו ע"ד[5] הכותל המערבי. אם תהיה הדעפעשע בשם כבודו, אם בשמי, או בשם שנינו, או בשם איזה אישיות הרצויה לכבודו באיזה אופן, הכל אחד. אבל כמדומה שאין אנחנו רשאים לדחות את הדרישה ששום כח זר לא יגע בכל הכותל הקדוש, והנני בזה מחכה תשובתך

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
4. ע"פ - על פי
5. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: טבת תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב פינס מבקש פרוגרמה לישיבה, והרב קוק יכול לתת רק קווים כלליים. נערכה אסיפה על איחוד המוסדות בתוך ההסתדרות; ספק אם יצא באופן האידיאלי, ואולי יסתפקו במשרד. 'הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור'. כדאי שהרצי"ה ייסע ללונדון ושם יעבוד למען הרעיון. עניין השידוך עם דייכאווסקי נראה ישר. הרב קוק מצטער על 'אגודת ישראל' שעוסקת 'בהפרדה בין אחים'.

עיקרי הדברים

- פרוגרמה לישיבה.
- איחוד המוסדות.
- מעשה ורעיון.
- לונדון ושידוך.
- אגודת ישראל.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום לחדש טבת תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] נשמחנו ב"ה במכתבך היקר. אחרי אשר חכינו עליו מאד, ות"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, יחזקנו ויאמצנו צור עולמים בחסדו לתו"ע[6].והנה הייתי צריך לכתב להר"ז[7] פינס נ"י[8]

תשובה על שני מכתבים ונתאחרתי, ובאחרון דרש ממני פרוגרם להישיבה, וזהו לי עבודה שמסופקני אם אוכל לסדר במילואה, בכ"ז[9] אראה לרשום בל"נ[10] קוים כלליים עד"ז[11], בע"ה[12]. היתה אצלי אסיפה אמש, ע"ד[13] אחוד רוב המוסדות פעה"ק[14] בתוך הסתדרותנו הקדושה. ואיני יודע אם יוכל הדבר לצאת לפועל ע"פ[15] האידיאליות שאנו מבקשים, ע"כ[16] אולי נסתפק בסידור איזה צורה של משרד להסתדרותנו ביחוד, וכל מוסד שירצה להשתתף בעבודה, נראה באיזה אופן לקבלו. בכלל הדברים המעשיים נפגשים תמיד בהכבדות איך לישרם עם הרעיון הטהור, כשיזכנו השי"ת[17] ותשוב אל הקודש אקוה בע"ה שתוכל לעסוק בזה באופן רצוי.

וע"ד[18] ענינך הפרטים חושב אני שאם תוכל לבא בדברים עם קאליש אולי הי'[19] כדאי, ואם יש מניעות כדאי שתסור ללונדון, שמה תעסוק בהתעוררות רעיונינו הקדוש ויחד עם אוהבינו שמה תרחיב איזה חוג של מפעל. וע"ד הענין הפרטי עם ה' דייכאווסקי, הננו מוצאים בכללו לישר. אם מאת ד' תהי'[20] זאת בעזרתו יתי'[21]. צר לי על המהלך של אגו"י[22] שהולכים ועוסקים במגמה של הפרדה בין אחים, ובכ"ז[23] חושב אני שגם מפעולתם תצא תועלת, ולסוף ישימו אל לבם לשמע לעצת יועצי שלו'[24].

כתוב נא בפרטיות וראה נא בכל האפשר להשתדל בעד ענינך הפרטיים לטובה וד' יצליח, ונזכה לחדות בשמחה את פניך בשובך אל הקודש, בשעה טובה ומוצלחת בעז ד' ובישועתו על עמו ונחלתו, כתקות

נפש עם ד' הגוי כולו המצפה לתשועתו, ונפש אביך מיחל אשרך צביונך ותפארתך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ות"ל - ותודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. לתו"ע - לתורה ולתעודה
7. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. נ"י - נרו יאיר
9. בכ"ז - בכל זאת
10. בל"נ - בלי נדר
11. עד"ז - על דרך זה
12. בע"ה - בעזרת השם
13. ע"ד - על דבר
14. פעה"ק - פה עיר הקודש
15. ע"פ - על פי
16. ע"כ - על כן
17. השי"ת - השם יתברך
18. וע"ד - ועל דבר
19. הי' - היה
20. תהי' - תהיה
21. ית' - יתברך
22. אגו"י - אגודת ישראל
23. ובכ"ז - ובכל זאת
24. שלו' - שלום
25. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אפב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב שבט תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

חסרונו של הרצי"ה מורגש מאוד; שלא יאריך בגולה. רוב המוסדות נכנסים לריכוז תחת ההסתדרות, והשיעורים הקבועים פועלים להארת הרוח. מר אהרנסון מלונדון אמר שמצד דייכאווסקי מוכנים לשידוך, ואם הרצי"ה רוצה - שייסע ללונדון. הרב קוק ישיב לפינס כשיצא קונטרס ההרצאה שקרא לפני חברי המרכז, שיש בו מעין פרוגרמה לישיבה.

עיקרי הדברים

- חסרון הרצי"ה.
- ריכוז המוסדות.
- השידוך בלונדון.
- קונטרס ההרצאה.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום י"ב לחדש שבט תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] נשמח במכתבך ובכרטיסך, ת"ל[4] על שלומך ועל פעולותיך לטובה וב"ה[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. יחננו ד' בעזרתו לראות בשמחת לב פרי ברכה מכל הגיונינו ומכל שאיפות נפשנו לטובה. הולכים ב"ה ענינינו פה ומתקדמים קמעא קמעא. ומאד מאד כבר מורגש חסרון היותך פה עמנו במקום המעשים המתרכזים, אקוה שלא תמשיך את שהייתך בגולה, ותשוב בע"ה[7] מהרה בקרוב אלינו, לעבוד שכם אחד בחבל ד' ונחלת קדשו. פרטי הדברים מעניני ההסתדרות במעשה, אקוה להודיעך במכתב הכא בע"ה. אמנם דוקא בשביל הקדמה המעשית הי'[8] ראוי שתהי'[9] נוכח, אבל איני יכול לעכב את מה שאפשר לסדר ולארגן. המוסדות פה ברובם נכנסות באיזה ריכוז תחת הסתדרותנו הקדושה. בין שעסקנים מרגישים את המגמה הקדושה שלנו, או לא, הכל לפי הערך של האישים.

אבל סוף כל סוף ההכרזה תבוא לידי הכרה, ותחיית הקודש תהי'[10] בע"ה נשואה על כל שפה ולשון, והרעיון יביא לידי מעשה, והמעשים לידי מחשבה ויצירה, וכן הלאה בע"ה. מרכזנו ב"ה הוא הולך ומשתכלל קמעא קמעא, ג"כ[11] פועלים הם ב"ה השיעורים הקטנים הקבועים שלנו, להארת הרוח ולטהרת הרגש לריכוז יסוד הקודש בתוכן מחשבת התחיה, ההולכת עם כל נבוכיה ומתקדמת, מידי פלא יועץ א-ל גבור ב"ה. ע"ד[12] ענינך הפרטיים הי' אצלינו מר אהרנסון מלונדון, אמר שמצדו של מר דייכאווסקי הם נכונים, ע"כ[13] אם הדבר גם אצלך רצוי, ראוי שתשתדל לסור ללונדון בע"ה, ויה"ר[14] שחפץ ד' יצליח בידיך, ונזכה לראותך במצב המפואר וההגון הראוי לך בעה"י[15], זולת אם יש עמך איזה ענין אחר, שיותר לבך קרוב אליו, יתן ד' הטוב לטובה ולברכה ברב חסדו. אם יש לך צורך בכסף, תודיע את ההכרח ונשתדל בע"ה להמציא לך, בכל אופן נבקש ממך שתבאר את ענינך בבירור מפורש. להר"ז[16] פינס עדיין לא השיבותי, מקוה אני להשיב לו בקרוב כשיצא לאור קונטרס ההרצאה שקראתי

לפני חברי המרכז, שיש בה מעין פרוגרמה לישיבה בע"ה, פרוגרמה ערוכה ומסויימה קשה לי להעריך. חזק ואמץ מחמדי, וצור ישראל יחזקך בעזרתו ויטהר לבבנו לעבדו באמת, עבודת אמת, עבודת הקודש לשם קדשו ותפארתו, לאור עמו וארץ חמדתו, ולתשועת עולמים לעם ד' אסירי התקוה וכמהי ישועה.

דרש נא שלו'[17] לאהובים כולם, לכ'[18] הרה"ח[19] ד"ר[20] אשר שי'[21] וכב"ב[22] היקרים, ובס' גלין למר ר"א קמחי וכא"ל[23], ולכל ידידנו ודורשי שלומנו, ביחוד המתעניינים בעבודת התחיה במובנה וערכה הקדוש והמתעלה. והנני בזה חותם ברב ברכה ובצפיה ותקוה לאור דבריך וחזות פניך בקודש בשובך לארץ חמדה במהרה ברב טובה.

באמץ וחדות ד' ונועמו, כנפשך היקרה, ונפש אביך המצפה צביונך ותפארתך כל הימים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. וב"ה - וברוך השם
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בע"ה - בעזרת השם
8. הי' - היה
9. שתהי' - שתהיה
10. תהי' - תהיה
11. ג"כ - גם כן
12. ע"ד - על דבר
13. ע"כ - על כן
14. ויה"ר - ויהי רצון
15. בעה"י - בעזרת השם יתברך
16. להר"ז - ל + הר"ז: הרב רבי שם שמתחיל באות ז (כגון זאב / זלמן / זכריה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
17. שלו' - שלום
18. לכ' - לכבוד
19. הרה"ח - הרב החסיד
20. ד"ר - דוקטור
21. שי' - שיחיה
22. וכב"ב - וכל בני ביתו
23. וכא"ל - וכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר שני תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'הגיע הזמן די והותר שתהיה חזק בהסכמת עצמך'. ההצעות - דייכאווסקי, הרב מריגא, חתן הרב סגל מוורשה, וקאליש - עומדות 'על משקל אחד'. כל עניין שקרוב לצאת לפועל ושלבו נוטה אליו - 'עשה והצלחי'. על הרב מריגא יש לבחון, כי אינו דומה רב בעיר קטנה לרב בעיר גדולה. נטיית הרצי"ה 'קדושה' להם. אישור הרבנות על ידי הנציב.

עיקרי הדברים

- להחליט בעצמו.
- ארבע הצעות.
- בחינת ריגא.
- אישור הרבנות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום ג' לחדש אדר ב' תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] הגיענו מכתבך היקר, ובמשך הזמן גם מכתב מר"א ריבלין, והנה ע"ד[4] הענינים אי אפשר לנו מרחוק לשפוט, וכבר כתבתי לך יקירי כמה פעמים, שהגיע הזמן די והותר, שתהי'[5] חזק בהסכמת עצמך. וזה הי'[6] נאה גם בהיותך עמנו בקרבת מקום, ומה יש לדבר כעת שעצת ד' היא שתהי' לע"ע[7] במרחק מקום מאתנו, והנה אלה הענינים שהוצעו, הענין של דיכאווסקי, ושל הרב מריגא, ושל הרב חתן הר"י[8] סג"ל[9] מווארשא, ושל קאליש, עומדים לפני הסקירה הראשונה על משקל אחד. כמובן שיש צדדים שונים לכל אחד מהם למעליותיו, ולאידך גיסא. וע"כ[10] כל ענין היותר קרוב לצאת אל הפועל בע"ה[11], אם גם נטית לבבך היא לזה, עשה והצלח. והשי"ת[12] יראינו בחסדו ובישועתו ונזכה לראותך בתור אדם המעלה, שפוי מטרדות הזמנים, ומוכן לעסוק בעבודת ד' ותוה"ק[13], ובעבודת עם ד' ונחלתו, כחפצנו ושאיפת לבבינו באמת. כפי מה שהציע ר"א ריבלין, הענין מריגא נראה ישר, אותו הלא אנו מכירים, אמנם אינו דומה מי שהי'[14] רב בעיר קטנה, למי שהוא עכשיו רב בעיר גדולה ובעל בעמיו, ע"ז[15] צריך חדירת עין הראויה לבחון, וחושב אני בע"ה שתומת לבבך וטוהר רוחך יחד עם שכלך הישר יספיקו לזה.

מה שצריך לדבר הוא רק באיזה אופן להגיע לריבלין, ואם יש עיכוב בזה אין כדאי לדחות את השעה, ואולי הענין מלונדון הוא יותר קרוב, אע"פ[16] שמ"מ[17] יש הכרעה לבת רב ע"פ[18] נטייתינו. ואולי אין כן הדבר ע"פ נטייתך. כבר דברי אמור, שחפצך ונטייתך הישרה קדושים הם לנו בכל הגבול האפשרי. הלא ידעת מהאישור של הרבנות ע"י[19] הנציב נ"י[20].

יתן ד' להצלחה אני מקצר מפני הטרדא הואיל נא לשמחנו בדבריך בפרטיות, וה' יברכך בכל טוב, וירממך ברב עז ושלו'[21] כנה"י[22] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[23]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שתהי' - שתהיה
6. הי' - היה
7. לע"ע - לעת עתה
8. הר"י - הרב ר' יהודה (סג"ל, מוורשה)
9. סג"ל - סגן לויה (כינוי משפחה ללויים)
10. וע"כ - ועל כן
11. בע"ה - בעזרת השם
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
14. שהי' - שהיה
15. ע"ז - על זה
16. אע"פ - אף על פי
17. שמ"מ - שמכל מקום
18. ע"פ - על פי
19. ע"י - על ידי
20. נ"י - נרו יאיר
21. ושלו' - ושלום
22. כנה"י - כנפשו היקרה
23. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אצה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר שני תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ההצעה מקאליש ראויה להקדים, מצד 'התוכן המוסרי': הרב פנה ראשון ובגלוי, ולא דרך אמצעים. בעניין תעודה על 'הרבנות הראשית' - אף שזה נראה כ'חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב', שלח בקשה לד"ר עליאש. בתוספת: על הרצי"ה לנסוע לקאליש קודם; ו'לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי בשביל שום עבודה כללית', כי גם תיקון מצבו הפרטי הוא חוליה בעבודת הקודש.

עיקרי הדברים

- הקדמת קאליש.
- תעודה - בלי התגדרות.
- הפרטי חלק מהכללי.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. כ"א אד"ש[2] תרפ"א[3]

בני מחמדי שליט"א[4] מכתביך, עם הרצוף שם מכתבי הרב מקאליש שי'[5] הגיענו, וג"כ[6] הדעפעשע, והנה כבר גליתי את דעתי במכתבי העבר שחפצנו הוא שתסכים בדעתך החזקה בע"ה[7] לגמור איזה ענין מהענינים הנכבדים, ואין אנו נוטלים לעצמנו רשות לחות לך דעה על נטיות רוחך הטהור בחייך הפנימיים, ככל האפשרי. אמנם הענין מקאליש לפי הנראה ראוי להיות מוקדם לענינים אחרים. מצד התוכן המוסרי, מפני שהוא פנה בראשונה אלינו בדברים ברורים, מה שא"כ[8] שארי הענינים מריגא מלונדון ומוורשא, שבאו בדברים בזהירות וע"י[9] אמצעיים. כמובן שאין זה גרעון לגבייהו חלילה.

אבל הנכון להתחשב עם רגשי איש להקדים להציע את דבריו בהתגלות הלב. ולא הקפיד ע"י[10] נימוסי ההבל שבדרכי כבוד המדומה, ואם מד' יצא הדבר, יחנינו לברך על המוגמר, בחסדו הגדול, והנה ע"ד[11] תעודה המפרשת את הביטוי של הרבנות הראשית, אע"פ[12] שהיא אינה דרישה מוסרית כ"כ[13] מצדי, כמובן שנראה קצת כמין חפץ התגדרות במינוי שאני מתעב זה, בכ"ז[14] שלחתי לידידינו ד"ר[15] עליאש נ"י[16] פתקא עם הדעפשע שלך, וחושב אני שימלא הדבר, ונשלח לך בע"ה במוקדם האפשרי. - תוכל לשער עד כמה גדלו געגועינו לשובך בעה"י[17], ובפרט שהעבודה המוכרחת להסתדר בעהשי"ת[18] בקרוב, דורשת הרבה שתהי'[19] פה עמנו יחד, וצור ישראל יחזקנו בישועתו ויעודד ויטהר רוחנו לעבודתו האמתית, עבודת קדושתו, עבודת עמו תורתו ונחלתו, בטוהר העיון, וביושר לב, בדרכי שלו'[20] ואמת ואהבה טהורה. קשה לי להאריך כעת, ולבאר את הקוים של מהלך התקוות בע"ה, אשר מידי צור ישראל יאיר לנו מתוך המאפלים המכסים את כל נאות ישראל ואת כל אהלי עם ועם. תל"י[21] על החוה"ש[22] אשר עמנו והשי"ת[23] יזכנו לראות ישועת גבורת ישע ימינו בב"א[24].

אביך מצפה אשרך כה"י[25]

אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. ד"ש[26] כל יקירינו בשויץ, מה' קמחי שי' הגיעני מכתב ע"ד ענין ממוני אחד, וכתבתי להרב מקייראַ בזה. כשתתקבל התשובה אודיע אי"ה[27] בל"נ[28]. שלו' רב לכל העובדים ברוממות דגל קדשנו, להשלים את אור התחי'[29], ההולכת ובוקעת בחסדי אור ישראל צור עולמים ב"ה. הנ"ל[30] נ.ב. והנה כעת קבלנו את הכרטיס שלך מבאזל. והנני מוצא לנחוץ להעריך שהסכמתנו היא בע"ה, שקודם כל תסע לקאליש אם יהי'[31] לך אפשרות במוקדם היותר אפשרי. מה שתלגרפנו ע"ד לונדון הי'[32] לפני קבלת מכתביך ע"ד קאליש. והשי"ת יגמור בעדנו לטובה, ולמע"ה[33] לא תדחה את ההשתדלות במצבך הפרטי, בשביל שום עבודה כללית, כי בעה"י גם תיקון מצבך הפרטי הוא בסיס בע"ה להמצב הכללי, וחוליא חשובה בכל השלשלת הגדולה של עבודת הקודש אשר בעצת ד' הוטלה עלינו, לעדור בה בלא לב ולב, ולד' הישועה, אביך הנ"ל דר"ש[34] ידידינו הגדולים, הה"ג[35] ד"ר כהן האב"ד[36] שליט"א וכב"ב[37] היקרים שי' באה"ר[38] ונאמנה הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. אד"ש - אדר שני
3. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. שי' - שיחיה
6. וג"כ - וגם כן
7. בע"ה - בעזרת השם
8. שא"כ - שאם כן
9. וע"י - ועל ידי
10. ע"י - על ידי
11. ע"ד - על דבר
12. אע"פ - אף על פי
13. כ"כ - כל כך
14. בכ"ז - בכל זאת
15. ד"ר - דוקטור
16. נ"י - נרו יאיר
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. בעהשי"ת - בעזרת השם יתברך
19. שתהי' - שתהיה
20. שלו' - שלום
21. תל"י - תודה לא-ל יתברך
22. החוה"ש - החיים והשלום
23. והשי"ת - והשם יתברך
24. בב"א - במהרה בימינו אמן
25. כה"י - כנפשו היפה
26. ד"ש - דרישת שלום
27. אי"ה - אם ירצה השם
28. בל"נ - בלי נדר
29. התחי' - התחיה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

31. יהי׳ - יהיה
32. הי׳ - היה
33. ולמע״ה - ולמעלה
34. דר״ש - דורש שלום
35. ההי״ג - הרב הגאון
36. האב״ד - האב בית דין
37. וכב״ב - וכל בני ביתו
38. באה״ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' סיון תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

גלויה מוורשה הייתה 'כזריחת שמש' אחרי חודשים בלי ידיעה. 'הלב הציבורי מלא אומץ פנימי'. הגיע קונטרס הלכה מצבי יהודה רבינוביץ תאומים. בעניין השידוך: אם יכול לגמור אחת מארבע ההצעות (קאליש, וורשה עם הרב הוטנר, לונדון, ריגא) - שיגמור, והבחירה בידו; ואם לא - שלא יתעכב כלל בחוץ לארץ. 'היסוד על הכל בעדך הוא... לגמור ענין פרטי נכבד'.

עיקרי הדברים

- הגלויה מוורשה.
- אומץ ציבורי.
- ארבע הצעות - הבחירה בידו.
- לא להתעכב.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ח' סיון תרפ"א[2]

בני יקירי שליט"א[3] אחרי החכוי הארוך אשר השביע אותנו באחורו מכאובי נפש מרובים ממניעת מכתבך, מאז בא לידינו הכרטיס ששלחת מהרכבת, הכתובה בי"ב ניסן. סו"ס[4] ב"ה שאורו עינינו בכרטיסך מווארשא אשר היתה לנו כזריחת שמש ישועה ומרפא ב"ה, אך אמנם לולא עמק צערינו על עיכוב הידיעה ממך, לא היתה ידיעה הקצרה הזאת, אחרי כ"כ[5] זמן, מספיקה כלל לישב את דעתנו, אך בהיותינו כ"כ מדוכאים מעיכוב המכתב ממך, היתה לנו הגלויה הקטנה שלך לאוצר ישועה תלי"ת[6]. והנה כל אשר עבר על עם ד' באי"י[7], בימים האחרונים הלא תדע מהעתונים, אמנם תקותינו חזקה כי לא יטש ד' את עמו, ויראינו אורות מני אופל. וזהרורי ישועה מתוך המחשכים.

ובכלל הלב הצבורי מלא ג"כ[8] אומץ פנימי, והופעה אדירה של עז קודש מוכרחת באיזה פנים להגלות, באיזה צורה ובאיזה תוכן, זהו דבר שצריכים אנו להאזר חיל מאוזר ישראל בגבורה, לכוין את הלבבות ולהפנות את הרעיונות, להמבוקש היותר יסודי בע"ה[9]. ב"ה על החוה"ש[10] אשר עמנו ועם כל יקירינו באה"ק[11]. גם ידיעות קלושות באות מבני משפחתינו שי'[12] מהגולה, דרישות שלו'[13] עתיקות, בתקוה לטובה ולברכה, ומראגלי נתקבל מכתב משלומם. ומכתב וקונטרס יפה מאד בהלכה מאלתר שליט"א, הוא צב"י[14] רבינוביץ תאומים בן הרב שליט"א, ועדיין לא מצאה ידי לרשום מפני הטרדא. ואתה יקירי כתוב נא. וגם החלט דבר ברור בע"ה ע"ד[15] ענינך הפרטים. אצלינו הוסכם בעה"י[16], שאם תוכל לגמור בקרוב איזה ענין נכבד מהמדוברים, דהיינו מקאליש או מווארשא עם הרב הוטנר, מלונדון או מריגא, אלה ארבעה ענינים אשר אנו יודעים. מובן בשיקול הדעת צריך לקרב את היותר הגון מכל הצדדים, והבחירה העצמית, הלא רק בך ובנטיית לבבך היא תלויה בעה"י. איך שיהי'[17] אם תוכל לגמור יתן ד' להצלחה ולברכה, תגמור בכ"ט[18]. ונדבר אח"כ[19] ע"ד שובך בקרוב באיזה אופן ובאיזה זמן.

אבל אם ח"ו[20] אין לבך הולך אחר אחד מאלו, או איזה עכוב אחר מה שיהי', אז הננו מבקשים ודורשים ממך בני יקירי שלא תתעכב כלל וכלל בחו"ל[21], ותמהר בעה"י את באך הנה ודי יצליחך, ונקוה כי כל אשר עשית עד כה בעבודתינו הכללית תהי'[22] לנו לחומר לעבד בעה"י[23] תכנית עבודה מסודרת, לשם הענינים הנעלים והכוללים הקשורים כ"כ בלבבינו, בעבודת ד' ועמו, ברוממות דגל הקודש של תחייתנו הלאומית, בנשמת נשמתה מירושלים עה"ק[24] ת"ו[25] ברוחה ועז הדרת קדשה. איני חפץ כעת במכתבי זה לדבר הרבה ע"ד ענינים כלליים, שלא לסבך אותך יותר מדאי בעבודות הכלל, בשעה שלפי דעתינו היסוד על הכל בעדך הוא בראש וראשונה לגמור בע"ה. ענין פרטי נכבד. ודי יצליח.

הנה קבלתי את המכתב מהרב הוטנר נ"י[26] והפתעתי למצא בהיסח הדעת את שורותיך. הודיעני נא בפרטיות, מכל וכל, והי'[27] חזק ואמיץ [ו..ש] חיל למעשה ולפועל, בהחלטת המצב הפרטי שלך, בתכלית בנין בית בעה"י. והודיענו במוקדם. ואם יש צורך בידיעה טלגרפית לא תחשך ממני. ודי יעזרנו ע"ד כבוד שמו וישועתו. הנני כעת מקצר ועולה, וחותם בצפיה לרחמי שמים, כי מאור ישראל וקדושו עדי עד, אור חדש יגיה, ונכשלים יאזרו חיל, ובאור תורה ונר מצוה יגיה אור חדות עולם על כל נאות יעקב וישראל יעשה חיל, וממכון הקודש המקדש וההראל, קול ששון ושמחה ישמע בכל מרחבי תבל, והי' זה שלו' כנה"י[28] ונפש אביך מצפה אשרך ושכלולך בכל טוב סלה, למען ד' ועמו, ולמען נחלתו וכבוד שמו הגדול.

חותם בברכה מהר הקודש מירושלים

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. סו"ס - סוף סוף
5. כ"כ - כל כך
6. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ג"כ - גם כן
9. בע"ה - בעזרת השם
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. באה"ק - בארץ הקודש
12. שי' - שיחיה
13. שלו' - שלום
14. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
15. ע"ד - על דבר
16. בעה"י - בעזרת השם יתברך
17. שיהי' - שיהיה
18. בכ"ט - בכל טוב
19. אח"כ - אחר כך
20. ח"ו - חס ושלום
21. בחו"ל - בחוץ לארץ

22. תהי' - תהיה
23. בעה"י - בעזרת השם יתברך
24. עה"ק - עיר הקודש
25. ת"ו - תבנה ותכונן
26. נ"י - נרו יאיר
27. והי' - והיה
28. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אעו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: א' דחנוכה תרפ"א **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם תמהים שהרצי"ה לא בירר את ההצעות מקאליש ומוורשה. דודו הרב (דב בער) חזר לרוגלי ומצא את העיר חרבה; הרב רפפורט שלח לשם אלפיים מרק. החתונה של בן הנציב בבית הכנסת בשבת הייתה מהודרת. על רב שמתנגד ל'אורות': התנגדות כזאת יונקת לרוב מקטנות ורוגז, ועיקר הדברים 'עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה'. מאז נסע ר' משה פרוש עבודת הדגל 'מכונסה בחוגה'. העלייה מתעכבת, אבל 'אור הגאולה ינצח'.

עיקרי הדברים

- הצעות שידוך.
- רוגלי.
- חתונת בן הנציב.
- המתנגד ל'אורות'.
- עבודת הדגל.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. יום א' דחנוכה תרפ"א[2]

בני מחמדי שליט"א[3] אחרי חכוי רב וצמאון גדול זכנו ד' בדבריך היקרים, שהיו לנו למשיב נפש, ברוך אתה וברוך טעמך. והנה אנחנו מקוים לשמע עוד ממך בקרוב דברים ברורים, דזכרון יעקב איך הם מעשיך, ואם אין אתה סובל מחסור מצד כספים. ומתי בדעתך לשוב בע"ה[4]. והנה שמענו שרש"ג[5] שלנו שב כבר לא"י[6], ויעקב וואלפערט נסע לאפריקא, וזהו סותר את המסופר, שהם עוררוך שתבא ללונדון בשביל עבודתינו הק'[7], מסתמא כוונו שהם יעזרו בזה, ואולי ראוי שעבודתך תביא פירות בע"ה גם בלא נוכחותם, אבל לכתב לך באותו הפרק שהם מתכוננים לנסוע, אינו מובן כ"כ[8]. אנחנו תמהים קצת על אשר לא עלתה בידך להודע ע"ד[9] מו"מ[10] מקליש וע"ד[11] ווארשא, הפרטים שהוא דרש הם מסתמא כמה תהי'[12] הדרשה מצדנו בעניני כספים וכיו"ב[13], שהם דברים בלתי מעכבים, חזק ואמץ ודי יהי'[14] בעזרך. ב"ה קבלנו מכתב מראגלי. שדודך הרב וב"ב כבר הם שמה. וכותב שאמנם מצא העיר חרבה, אבל הם שמחים שזכו לבא למקומם, בנימין נשאר בפאלטאווא, ומאמעריקא כותב לי הרב ראפפארט, ששלח לראגלי אלפים מרק.

הננו מוטרדים כעת מחתונתו של בן הנציב בביהכ"נ[15] בשבת העבר היתה תכנית יפה ומהודרת, מסתמא יהי' כתוב הכל בעתונים. ב"ה על החוה"ש[16] אשר עמנו ת"ל[17] להגיענו לימי החנוכה המאירים באור קודש, באור שמן חכמת ישראל, המתרוממת ממעל כל חכמת לב אנוש, ואשרי העם שככה לו, שאור חי עולמים הוא חלקו לעד. נקוה שרשמי הישועה שהחלו להגלות יפיעו באור גדול, ברבבות אלפי נגוהות קודש, וכבוד ד' על עמו יזרח. מתמיה אני, שעל הרב שכתבת שהוא איש נכבד ומתנגד לידיעות שבאורות, על מה הוא סומך את יסודו, התנגדותו לא בארת. אם היו באים אלי דברי הערות בישוב

הדעת, אולי הי'[18] כדאי לבאר באופן מבורר את יסודי הדברים, אבל חושש אני שכל יסודה של התמיהה היא בנויה על איזה בסיס של קטנות ושל רוגז הלב, היונקים ע"פ[19] רוב מאיזה עבירות הדעת במושגי הקודש, שכאשר הדברים מסתעפים צריכים הם לבאורים גדולים ורחבים מאד, וזה לפעמים, והפעמים הם ע"פ רוב, מהדברים שהעבודה קשה עלי לבאר את עומק המחשבה בשפה ברורה. ובפרט שאחר כל הבאורים, עקרן של דברים הנם עומדים למעלה מההכרה, ונסמכים למעין השירה והאמונה העליונה, אשר הם הם סוד ישרים, יראי ד' וחושבי שמו בטהרת אמת, ובצפיית ישועה.

נקוה שתשמחנו בדבריך היקרים בין בכלל בין בפרט, פה העבודה ביחש לעניני דגלנו הקדוש כמעט מכונסה כחוגה, מאז נסע הרמ"פ[20] שלפחות הי' משלח את הדברים הנדפסים ועי"ז[21] היה מביא עכ"פ[22] איזה מן תסיסה ממרחק. ועיני לשמים נשואות, שתבא בקרוב בחסדו הגדול לשלו'[23], ודי יחזקך ויאמצך לסדר איזה סדרי חכמת מעשה, בביטוי של מפעלים. קבלתי מכתב מוינה. מחתומים מפולין שדורשים לקשרם עם מר איזנברג, אמנם תשובתו היא שלילית, שבלא כסף מזומן אינם יכולים כעת להתקשר בעבודה, וממקום אחר עדיין לא נודע לי מוצא. לבי הומה מאד, על המעצורים שבעליה לאה"ק[24], אמנם נתחזק בתקוה ואומץ נפש, ר'[25] שמעון גליצנשטיין. הנציב העליון הבריטי. ר' משה פרוש. שסוף כל סוף אור הגאולה ינצח את כל המחשכים, וקרבתי צדקתי לא תרחק' עוד. איני צריך להזכירך לכתב בפרטיות משלום בריאותך, ד' יחזקך ויאמצך, ותהי'[26] בריא וערנן בעז ד' וחדות ישועתו, ונזכה לחדות בשמחה את פניך, בשובך אל הקודש ברב טוב וחסד, כעתירת אביך מצפה אשרך כה"י[27]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. בע"ה - בעזרת השם
5. שרש"ג - שרב שרירא גאון
6. לא"י - לארץ ישראל
7. הק' - הקטן
8. כ"כ - כל כך
9. ע"ד - על דבר
10. מו"מ - משא ומתן
11. וע"ד - ועל דבר
12. תהי' - תהיה
13. וכיו"ב - וכיוצא בזה
14. יהי' - יהיה
15. בביהכ"נ - בבית הכנסת
16. החוה"ש - החיים והשלום
17. ת"ל - תודה לא-ל
18. הי' - היה
19. ע"פ - על פי
20. הרמ"פ - הרב רבי שמות שמתחילים באותיות מ, פ (למשל: משה + פנחס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. ועי"ז - ועל ידי זה
22. עכ"פ - על כל פנים

23. לשלו' - לשלום
24. לאה"ק - לארץ הקודש
25. ר' - רבי
26. ותהי' - ותהיה
27. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרפ"א) - ירושלים **נמען:** ד"ר די סולה פול, חבר ועד הצירים

תודה על סידור משרד הרבנות בצפת. כדאי לערוך סיור בערי הגליל ובמושבות. יתרת חשבון מר מזין מלונדון תימסר דרך אחיו שמואל.

עיקרי הדברים

- רבנות צפת.
- סיור בגליל.
- יתרת חשבון.

נוסח האגרת

ירושלים ב"ה[1] (תרפ"א[2])

אדון פול נ"י[3] תודתי נתונה לכ'[4] על בשורתו הטובה, ע"ד[5] סידורו של משרד הרבנות בצפת ת"ו[6]. חושב אני שיהי'[7] לתועלת אם נסדר סיור בערי הגליל והמושבות שמה, והנני מצפה לשעת הכושר לזה בע"ה[8]. את הסכום שנשאר מחשבונו של מר מזין מלונדון הנני מתכבד למסור ליד כ'[9] ע"י[10] אחי מר ש. קוק.

בכבוד ובברכת ציון וירושלים

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ד"ר[11] די סולו פול, חבר ועד הצירים

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרפ"א - השנה תרפ"א (1920/1921)
3. נ"י - נרו יאיר
4. לכ' - לכבוד
5. ע"ד - על דבר
6. ת"ו - תבנה ותכונן
7. שיהי' - שיהיה
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ' - כבוד
10. ע"י - על ידי
11. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אקצג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מרחשון תרפ"ד **נמען:** ר' בנימין ליב דייכאווסקי, פרנס 'מחזיקי הדת'

דברי הדלטוריה (ההלשנה) של אנשים אחדים לא קלעו למטרתם, ורוב נכבדי העם מעריכים את דרך התום. קבלות מצורפות.

עיקרי הדברים

- ההלשנות לא הצליחו.
- קבלות.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. י"ט מ"ח[2] ד'

ידידי היקר והמרומם הרב הנכבד ומפואר מו"ה[3] בנימין לייב דייכאווסקי שליט"א[4]

פרנס קה"ק[5] מחזיקי הדת בלונדון יצ"ו[6] וכא"ל[7] שלו'[8] וברכה לעד. נשמחתי ביקרתו מלואת אהבה נאמנה ישר כחו ויברך ד, חילו. והנני מוצא לי לחובה להרגיע את רוחו הטהור, כי דברי הדילטוריא אשר לצערנו מסבות שונות נכשלו בהם אנשים אחדים לא קלעו למטרתם בע"ה[9], ורובם ככולם של נכבדי עם ד' וגדוליהם, מקרוב ומרחוק, יודעים להוקיר את דרך התום והיושר המביא ג"כ[10] שלו' על ישראל ועל רבנן ועל אה"ק[11]. יקבל רצו"פ[12] את הקבלות של הצדקה.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות באה"ר[13], לו ולמשפחתו היקרה ולעדת הקודש מחזיקי הדת כולם אהובים, יתברכו מקודש כנה"ר[14] ונפש ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר מהר הקודש מירושלים

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. מו"ה - מורנו הרב
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. קה"ק - קהילה קדושה
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ג"כ - גם כן
11. אה"ק - ארץ הקודש
12. רצו"פ - רצוף / רצופה (מצורף למכתב)
13. באה"ר - באהבה רבה
14. כנה"ר - כנפשו הרמה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א טבת תרפ"ה **נמען:** הרב חיים ישראל דייכעס, לודז'

אין לו שום טרוניה עליו; רק הביע צער לרב רנג"ש על ביטוי באחד המכתבים כשקיבל את 'אגרות הראיה'. בלונדון דיבר עם ועד ישיבת עץ חיים לטובת הרב רנג"ש, ומקווה שיועיל. ברכת ניחומים.

עיקרי הדברים

- אין טרוניה.
- השתדלות לטובת הרב.
- ניחומים.

נוסח האגרת

י"א טבת ה'

שלו, וברכה באה"ר[1] נחומים וחדות לב לכבוד ידינ"ע[2] הרב הגאון הגדול פה"ד[3] כקש"ת[4] מוהר"י[5] חיים דייכעש שליט"א[6]

הרב דק' לועדז יצ"ו[7] וכא"ל[8] לברכה אחדשה"ט[9] באה"ר הגיעני יקרת ימין קדשו, ותח"ח[10] להדר"ג[11] על ברכותיו הנאמנות, וחלילה לי להתרעם על גברא רבא דכותי' ולא עלתה על דעתי שום קפידא על מניעת דבריו, רק הבעתי צערי לידידינו הרב הגאון רנג"ש[12] שליט"א, ע"ד[13] בטוי אחד באחד המכתבים שכתב כת"ר[14] בעת קבלת הספר אגרות ראי"ה, שהי'[15] בהעלם דבר, אבל בטוהר רוח וידידות נאמנה. - יתן ד' ולא יוסיף עוד לדאבה, והחובש לשבורי לב יחבש את שבר לבו וינוב בשיבה טובה, ויזכה להו"ל[16] את ספריו היקרים האצורים עוד אתו. וישרים יראו וישמחו. וע"ד[17] ישיבת ע"ח, דברתי הרבה עם חברי הועד בהיותי בלונדון לטובת הגרנג"ש[18] שליט"א אהובנו, ואם הדברים לא יועילו ח"ו[19] מה יועיל המכתב, אבל תקותי היא שלא ישארו הדברים בלא תועלת, ואחפוץ מאד לדעת את הנעשה שמה אודות ידידינו הרב הנ"ל[20] שי'[21].

והי'[22] זה שלו'[23] וברכה באה"ר[24] כנה"ר[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] מלונ"ח[28]

אברהם יצחק ה"ק

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. באה"ר - באהבה רבה
2. ידינ"ע - ידיד נפשי עוז
3. פה"ד - פאר הדור
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"י - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות י (כגון יעקב / יצחק / יוסף / יהודה / ישראל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. ותח"ח - ותשואות חן חן
11. להדר"ג - להדרת גאונו
12. רנג"ש - רבי נ... ג... ש... - שם אדם
13. ע"ד - על דבר
14. כת"ר - כבוד תורתו
15. שהי' - שהיה
16. להו"ל - להוציא לאור
17. וע"ד - ועל דבר
18. הגרנג"ש - הגאון רבי נ... ג... ש... - שם אדם
19. ח"ו - חס ושלום
20. הנ"ל - הנזכר לעיל
21. שי' - שיחיה
22. והי' - והיה
23. שלו' - שלום
24. באה"ר - באהבה רבה
25. כנה"ר - כנפשו הרמה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אשלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרפ"ה **נמען:** הקונגרס הציוני

הרב קוק דורש שהקונגרס יקציב תקציב שנתי לצורכי הדת הציבוריים בכל מקומות הישוב; קיבוצים שאין בהם 'שום תאר של רושם דת משה' - דבר שאין לסבול בארץ ישראל. עם רבני הארץ העריכו שצריך לפחות חמשת אלפים לירה לשנה, ותרשים מפורט יימסר. ויצמן הסכים לעיקרון.

עיקרי הדברים

- תקציב דתי שנתי.
- חמשת אלפים לירה.
- הסכמת ויצמן.

נוסח האגרת

ב"ה[1]. ח' מנ"א[2] תרפ"ה[3]

לכבוד הכנסיה הציונית, שלום רב. כנסיה נכבדה, תקבל נא את ברכתי להצלחת מפעליכם הטובים, לבנין עמנו וארצנו ולרומם קרן עם ד' על אדמת הקודש, ולעודד את רוחו, לתחית אמת, גם בכל פזוריו, אשר בגולה. ואחרי הברכה הנאמנה. הנני מתכבד להביע לכם את דרישתי המוחלטה, שהיא דרישת כל היהדות הנאמנה, המשתתפת בכחה ואונה, ברוחה ומפעליה, בבנין הארץ ובתחית האומה, שעל הכנסיה, מוטלת חובה כעת, להקציב תקציב שנתי, על כל סדרי חיי הדת הציבוריים, בכל מקומות הישוב שנוסדו, ושעתידים להוסד על ידי התעמולה הציונית. מציאותן של קהילות, של קיבוצים שלמים מישראל, ששום תאר של רושם דת משה ויהודית איננו ניכר בהם בכלל, זהו דבר מדאיב, ומהרס גם יחד, עיני ישראל כלות לראות כאלה, גם במקומות נדחים אשר בגלות. ובשום אופן לא תוכל היהדות בכללה לסבול זה בארץ ישראל, במקום התחיה וצמיחת קרן הישועה הלאומית. אנכי נתיעצתי עם חברי הרבנים הגדולים שבא"י[4], היודעים כמוני את פרטי המצב של הישוב החדש והמתחדש ידיעה ברורה והסכמנו שעל השנה הבע"ל[5] הננו צריכים, בכדי לכונן את המעמדים הדתיים בצורה הגונה בכל רוחב הישוב, סך לא פחות מחמשת אלפים לירא.

אנחנו נמציא להועד הפועל, תרשים מפורט על מה ולמה צריכים ומוכרחים אנחנו לכל הסך הזה. כבר דברתי עם כבוד הנשיא ד"ר[6] ח. ויצמן בלונדון, ע"ד[7] כללותה של הדרישה הזאת של תקציב דתי, והסכים לדברי מתוך הכרה בהירה. חפצתי לשם הוצאתה של דרישה גדולה וקדושה זו, שהננו מקוים ממנה תוצאות לברכה לכל פעולותינו הלאומיות באי"י[8], לבא אל הכנסיה, אבל נתעכבתי מסיבות פרטיות, כבדות שעכבו את נסיעתי. אקוה שדברי אלה הברורים והמעטים ככמותם, יספיקו להוציא אל הפועל את הדרישה המחוייבת הזאת. וידי כל הבונים את בנין עמנו וארצנו תחזקנה בשם ד' אלקי ישראל הבוחר בציון וירושלים לעולמים.

כברכת אחיכם הנאמן

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרפ"ה - השנה תרפ"ה (1924/1925)
4. שבא"י - שבארץ ישראל
5. הבע"ל - הבא עלינו
6. ד"ר - דוקטור
7. ע"ד - על דבר
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת ארסב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' חנוכה תרפ"ה **נמען:** 'צעירי ישראל' בניו יורק

עכשיו הישיבה המרכזית בראש; נוספו תלמידים יקרים, ויש להתחיל בבנייה. בלונדון נוסד ועד לבניין הישיבה, ובשווייץ יש הסתדרות. כחומר ספרותי: 'אגרות הראיה', 'אורות', 'אורות התשובה'. בקרוב יסודר עיתון.

עיקרי הדברים

- הישיבה המרכזית.
- ועדים בלונדון ובשווייץ.
- ספרות.

נוסח האגרת

ה' חנוכה ה'

יקירי לבבי חברי צעירי ישראל בנוייארק, הנאמנים לדגל קדשנו ירושלים, שלו'[1] וברכה מקודש. לשמחת לבבי קבלתי את מכתבם היקר, ומקרב לב נאמן אברכם על אמון רוחם לקדושת שאיפותינו הקדושות הקשורות בהסתדרותנו הקדושה "ירושלים". ועל דבר פעולות הדרושות לשעה, הנה תוכן הישיבה המרכזית הקדושה עומד הוא כעת בראש. מצאנו ב"ה[2] תלמידים יקרים נוספים, העתידים להיות בע"ה[3] גדולים בישראל, והננו צריכים להתחיל בעבודת הבנין. בלונדון נוסד ג"כ[4] ועד לבנין הישיבה וכלכלתה, והוא כמובן מקושר ביחוסים עם דגלנו ירושלים. במדינת שווייץ יש לנו הסתדרות סדורה. בתור חומר ספרותי ראוי להשתמש בספרים הנדפסים שלנו כמו אגרות ראיה, אורות, אורות התשובה, שישלחו לכם אי"ה[5]. ונקוה, שאורגן ספרותי יסודר בקרוב לבאר את תכונתה של תנועתנו הקדושה ותעודתה, לחדש בפאר הדרת קדש את כל ערכי התחיה הלאומית ובנין עמנו בארץ ישראל. חזקו ואמצו ועשו חיל, ודי' יצוה עליכם את ברכתו, ממכון הקודש מציון וירושלים אשר אהב סלה. אחרי קבלת תשובה על מכתבי זה הקצר, - שהנני כותבו טרם הספקתי לנוח כהוגן מעמל הדרך -, וקבלת האורגנים שלכם, אקוה לכתב לכם ביתר ביאור.

והנני בזה חותם בברכת אחים מהר הקודש מירושלים.

אברהם יצחק הכהן קוק

1. שלו' - שלום
2. ב"ה - ברוך השם
3. בע"ה - בעזרת השם
4. ג"כ - גם כן
5. אי"ה - אם ירצה השם